İMÂM NEVEVÎ

Riyâzü's Sâlihîn

PEYGAMBERİMİZDEN HAYAT ÖLÇÜLERİ

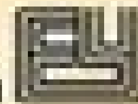
رياض الصالحين

Prof. Dr. M. Yaşar KANDEMİR
Prof. Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN
Prof. Dr. Raşit KÜÇÜK

7

1

ERKAM YAYINLARI



278- باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

BAĞIŞ VE BENZERİ İYİLİKLERİ BAŞA KAKMA YASAĞI

Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُبْطِلُواْ صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالأذَى كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاء النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لاَّ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ [264]

1. "**Ey iman edenler! Başa kakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız iyilikleri boşa çıkarmayın!**"

Bakara sûresi (2), 264

İyilik yapmak, sadaka vermek, ihsan ve ikramda bulunmak, muhtaçları ve düşkünleri görüp gözetmek takdirle karşılanacak güzel ve faydalı davranışlardır. Müslümanlar, Allah'ın kendilerine ikram ettiği nimetlerden başkalarını yararlandırmaktan son derece zevk alırlar. Ancak az da olsa, bazan yaptıkları iyilikleri, yüze vuran, gönül kıran, başa kakan ve yaptıklarını bir türlü unutamayan, yerli-yersiz dile getirmekten, ilân etmekten çekinmeyenler hatta bundan zevk alanlar bile olur. İşte âyet-i kerîmede bu tür davranışlar müslümanlara yasaklanmaktadır. Hatta âyette bir misal getirilmekte ve bir de benzetme yapılarak müslümanlar iyiden iyiye uyarılmaktadır: "**Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve eziyet etmek suretiyle yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak, pürüzsüz bir kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiç bir şey elde edemezler..**"

الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ ثُمَّ لاَ يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُواُ مَنًّا وَلاَ أَذًى لَّهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ [262]

2. "**Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan ve gönül kırmayanlar için Allah katında mükâfatlar vardır.**"

Bakara sûresi (2), 262

Elindeki mal ve mülkünü ve öteki imkânlarını Allah yolunda, Allah'ın rızâsını kazanmak maksadıyla harcayanlar ve tabiî yaptıkları bağışları asla başa kakmayan, yüze vurmayan ve böylece gönül kırmayanlar elbette karşılıksız bırakılmayacaklardır. Allah Teâlâ, hâlis bir niyetle yapılmış iyilikleri karşılıksız bırakmaz. İyilikleri bekleyen en büyük tehlike, onları yapanların, yaptıklarını yüze vurmak, başa kakmak suretiyle boşa çıkarmalarıdır. Allah Teâlâ, böyle bir yanlışlık yapmayanlar için büyük mükâfatlar vâdetmektedir.

Bu müjde, yapılan bağış ve iyiliklerin, Allah'ın vereceği mükâfata havâle edilmesini teşvik etmek demektir. Kullar bilmese, takdir etmese bile yapılan iyiliği Hâlık mutlaka bilir.

Hadis

1592- وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنهُ عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « ثَلاثةٌ لا يُكلِّمُهُمْ اللَّه يوْمَ القيامةِ ، ولا يَنْظُرُ إليْهِمْ ، ولا يُزَكِّيهِمْ وَلهُمْ عذابٌ أليمٌ » قال : فَقرأها رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ثَلاثَ مَرَّاتٍ . قال أبو ذرٍّ : خَابُوا وخَسِروا منْ هُمْ يا رسولَ اللَّه ، قال المُسبِلُ ، والمَنَّانُ، والمُنْفِقُ سلعتهُ بالحِلفِ الكَاذبِ » رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « المسبلُ إزارهُ » يعْني : المسْبِلُ إِزَارهُ وثَوْبَهُ أَسفَلَ مِنِ الكَعْبَيْنِ للخُيَلاءِ.

1592. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Üç sınıf insan vardır ki kıyamet günü Allah, onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz, onları temize çıkarmaz. Hem de onlar için can yakıcı bir azab vardır.**"

Râvî dedi ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu cümleyi üç kere tekrarladı.

Ebû Zer:

- Bu kimseler tam bir mahrumiyete ve hüsrana uğramışlar. Bunlar kimlerdir, Ey Allah'ın Resûlü? diye sordu. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- "**Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve yalan yere yemin ederek ticaret malını iyi bir fiyatla satmaya çalışandır**" cevabını verdi.

Müslim, Îmân 171. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25; Tirmizî, Büyû' 5; Nesâî, Zekât 69, Büyû' 5, Zînet 103; İbni Mâce, Ticârât 30

Müslim'in Îman bölümündeki 171. hadisin ikinci rivâyetinde "**izârını yerde sürükleyen"** kaydı bulunmaktadır. Bu da çalım satmak maksadıyla elbisesini topuklarından aşağıya uzatan anlamına gelir.

Açıklamalar

Herkesin rahmet ve mağfirete en çok ihtiyaç duyacağı kıyamet gününde, ilâhî lutuf, inâyet, rahmet, iltifat ve mağfiretten mahrum kalacak olan insanlar, aslında dünyanın ve âhiretin en büyük zararına uğramış demektir. O günün yegâne mâlik ve sahibinin yüzlerine rahmet nazarıyla bakmayacağı, kendileriyle konuşup iltifat etmeyeceği ve günahlarını bağışlamak suretiyle kendilerini temize çıkarmayacağı insanlar, başka kime ve nereye baş vurabileceklerdir?

Hadisimizin başlangıç kısmındaki Hz. Peygamber'in üç kere tekrar ettiği tesbit cümleleri Âl-i İmrân sûresi'nin 77. âyetinde aynen yer almaktadır. O âyette şöyle buyurulmaktadır: "**Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir nasibi yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azab vardır."**

Hadisimizde işte böyle büyük bir nasipsizliğe mahkûm insanlardan üç grub kimseden söz edilmekte, onların üç ayrı tavrı haber verilmektedir.

Bunlardan ilki, kibir ve gururla eteklerini yerlerde sürüyenlerdir. Elbisesinin, pantolonunun veya kaftanının eteklerini yerlere kadar uzatıp kibir ve gurur içinde çalım satanlar, kul olduklarını unutarak kendilerini bir şey sanmalarının kahredici cevabını, âhirette ilâhî rahmet ve iltifattan uzak kalarak alacaklardır. Hadîs-i şerîf, 795 numara ile geçmiş ve orada bu açıdan açıklanmış bulunmaktadır.

Biz burada yaptığı iyiliği başa kakma alışkanlığına sahip kişilerin nasipsizliği üzerinde duracağız. Aslında hadiste sayılan üç grup insandan birinci ve üçüncü grupta yer alanlardan biri kibir, öteki, sıcak iklim bölgelerinde pazarın en canlı olduğu, diğer bölgelerde ise pazarın genellikle dağılmaya yüz tuttuğu bir dönem olan ikindi sonrasında, yalandan yemin ederek malına sürüm kazandırmaya çalışmak gibi doğrudan yasaklanmış olan iki büyük kusuru işlemişlerdir. Burada üzerinde duracağımız ikinci grup ise, önce bir hayır ve iyilik yapıyor, sonra da dönüp bu yaptığı iyiliği, iyilik yaptığı kimsenin başına kakıyor, yüzüne vuruyor. Bu çiğ hareketi dolayısıyla da yaptığı hayrın hayrı kalmıyor. Bize göre asıl acınacak olan bu tür tavır sahipleridir. Kendi yaptığı iyiliği yine bizzat kendisi boşa çıkarıyor. Sonuçta, yaptığı iyiliği başa kakmak, kibirlenmek ve yalan yere yemin ederek mal satmaya çalışmakla aynı ağırlıkta bir suç işlemiş olmaktadır. Bu üç tavır, temelde "sahtecilik"te birleşmektedir. Kibirle çalım satan, kul olarak mütevâzî davranması gerekirken, sahte bir gösterişe kalkışıyor. Malını yalan yere yemin ederek daha fazla fiatla satmaya çalışan, sahteciliği yalan yere yemin etme şeklinde icrâ ediyor. Yaptığı hayrı, başa kakarak boşa çıkaran da iyilik yapıyor görünerek insanları minnet altında bırakmayı hedeflemiş, samimi davranmamış, iyiliği sahteciliğine âlet etmiş oluyor.

Bildiğimiz bir gerçek vardır; o da yüce Rabbimiz'in, samimiyetten ve kendi rızâsını kazanma niyetinden uzak sahtecilikleri asla kabul buyurmadığı, onlara asla kıymet vermediğidir. Bu hadis, bu gerçeğin delillerinden birini teşkil etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kıyamet günü bazı insanlara iltifat buyurmayacak ve onları bağışlamayacaktır.

2. Yaptığı bağış ve benzeri iyilikleri yüze vuran, başa kakan, milleti minnet altında bırakmaya kalkan kişiler bu nasipsizler arasında

bulunmaktadır.

3. Yaptığı iyiliği asla başa kakmamak gerekir.

4. Kibir, yalan yere yemin etmek ve iyiliği başa kakmak, sonuç itibariyle aynı şekilde cezalandırılacak üç günahtır.

5. Yaptığı iyiliği korumanın yolu, onu unutmaktır.

279- باب النهي عن الافتخار والبغي

ÖVÜNME VE HADDİ AŞMA YASAĞI

Âyetler

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى [32]

1. "**Kendinizi** (övüp övüp) **temize çıkarmayın. Allah, kimin takvâ sahibi olduğunu çok iyi bilir."**

Necm sûresi (53), 32

Allah her şeyi bilir. Çünkü her şeyi O yaratmıştır. İnsanoğlunun ise, kendi hayatının belli kesitleri hakkında bile bilgisi yoktur. O içinde bulunduğu çevre ve şartlara göre kendisine bir yer belirleyip başkalarıyla ilişkilerini o çerçevede yürütür. Çoğu kere de insan, kendi haklılığına ve farklılığına inanır. Kendinden yana tavır alır. Bu sebeple verdiği hükümler de çoğunlukla yanlıdır.

Âyet-i kerîme, insanoğlunun yaratılışını hatırlatan bir âyetin son cümlesidir. Bir cümle yukarısından itibaren şöyle buyurulmaktadır: "**Allah, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada, sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.**" Yani sizin kendinizi bilmediğiniz zamanlarda bile nasıl olduğunuzu ve gelecekte neler yapacağınızı, kısacası eksiğinizle noksanınızla sizi hep O bilir. O halde, kendinizi günahsız, kusursuz, tertemiz kabul ederek sakın öğünmeye

kalkmayın. Sizin bilmediğiniz kusurlarınız olabilir. Kimin gerçekten Allah saygısıyla dopdolu olduğunu en iyi Allah bilir.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُوْلَئِكَ لَهُم عَذَابٌ أَلِيمٌ [42]

2. "**Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapanlara cezâ vardır. İşte acıklı azâb bunlaradır.**"

Şûrâ sûresi (42), 42

Suç ve ceza ilişkisi hakkında etraflı açıklamalar ihtivâ eden âyetler arasında yer alan bu âyet-i kerîme, cezalandırılması gerekenlerin, doğrudan doğruya zulmedenler veya bir suça karşılık vermede aşırı gidenler ile yeryüzünde kendini üstün görerek kibirle azgınlık ve taşkınlık edenler olduğunu bildirmektedir. Bu kibirli azgınlar için âhirette de acıklı bir azâbın bulunduğunu ilân etmektedir.

İnsanın kendisini bir şey sanması, büyüklenme duygusuna kapılması, onun yoldan çıkmasını, haksızlık yapmasını son derece kolaylaştırır. Onun için mütevazi olmak, haddini bilmek ve alçak gönüllü davranmak daima tavsiye edilmiş, aksine davranışlar ise yasaklanmıştır.

Hadisler

1593- وعَنْ عِياض بْنِ حمار رضي اللَّه عنْهُ قَال قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إن اللَّه تَعالى أوْحَى إليَّ أن تواضعُوا حَتى لا يبْغِيَ أحَدٌ على أحدٍ ، ولا يفْخرَ أحدٌ على أحدٍ » رواه مسلم .

قال أهلُ اللغةِ : البَغيُ : التَّعَدِّي والاستِطالةُ .

1593. Iyâz İbni Hımâr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ bana:

Birbirinize karşı öylesine alçak gönüllü olun ki, hiç bir kişi diğerine karşı haddi aşıp zulmetmesin. Yine hiç bir kimse, bir başkasına karşı

böbürlenip üstünlük taslamasın diye vahyetti."

Müslim, Cennet 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 40; İbni Mâce, Zühd 16

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1594- وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إذا قال الرَّجُلُ : هلَكَ النَّاسُ ، فهُو أَهْلَكُهُمْ » رواه مسلم .

الرِّوايةُ المشْهُورةُ : « أَهْلكُهُمْ » بِرفعِ الكافِ ، ورُوِي بِنَصبِهَا .وهذا النَّهي لمنْ قالَ ذلكَ عجْباً بِنفْسِهِ ، وتصاغُراً للناس ، وارْتِفاعاً علَيْهِمْ ، فهَذَا هُو الحرام ، وأما منْ قالهُ لما يرى في الناس مِن نقْصٍ في أمْر دينِهِم ، وقَالهُ تَحزُّناً علَيْهِمْ ، وعلى الدِّينِ ، فلاَ بأس بهِ . هَكَذَا فَسَّرهُ العُلماءُ وفصَّلوهُ ، وممنْ قالَه مِنَ الأئمةِ الأعْلامِ : مالكُ ابنُ أنسٍ ،والخَطَّابيُّ، والحميدِيُّ وآخرونَ ، وقد أوْضَحْته في كتابِ « الأذْكَارِ » .

1594. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir kimse** (kendini üstün görüp diğerlerini küçümseyerek) **insanlar helâk oldu derse, kendisi onların en önce helâk olanı olur.**"

Müslim, Birr 139. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 77

Açıklamalar

603 numara ile "Tevâzu ve Mü'minlere Kol Kanat Germe" konusunda da geçmiş olan birinci hadiste Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ'nın kendisine ve biz ümmetine alçak gönüllü davranmayı emrettiğini bildirmektedir. Öylesine bir tevâzû ve alçak gönüllülük ki, hiç kimse kendisinde bulunan ilim, mevki ve mal gibi her hangi bir üstünlük sebebi dolayısıyla bunlardan mahrum olanlara karşı üstünlük iddia ederek maddî mânevî haksızlık yapmaya asla kalkışmayacaktır. Okur-yazar olmayanları

neredeyse insan saymamak, onların oylarıyla okumuşların oyları arasında fark olması gerektiğini ileri sürmek gibi bu çağda bile bazı kendini bilmez, halktan kopuk kişilerde görülen üstünlük ve farklılık iddia ve haksızlığı hadisteki bu ikazın ne kadar isabetli, zamanlar üstü ve güncel olduğunu göstermektedir.

Belli bazı nimetlere sahip olmak, başkalarına karşı haksızlık gerekçesi yapılmamalıdır. Her nimet şükrü gerektirir. Nimete şükür ise, asla o nimetten mahrum gözükenleri küçümsemek ve onlara zulmetmek hakkını kimseye vermez. İnsanın sahip olduğu nimet ölçüsünde alçak gönüllülüğü artmalıdır. Bu da pek tabiî olarak sorumluluk duygusuyla ilgili bir konudur.

Hadîs-i şerîf, hiç kimsenin bir başkasına karşı üstünlük taslamamasını, övünme ve iftihara kalkışmamasını da ayrıca tenbih etmektedir.

Övünme duygusu ve başkalarından farklı olduğunu gösterme arzusu yani alçak gönüllü olamama hastalığı, aslında kibirden kaynaklanır. Zâten tevâzu, kibrin tam zıddıdır. Kibir ve gurur insanoğluna hele bir müslümana asla yakışmaz. Çünkü o, İblis'in huyudur. Bu sebeple de yasaklanmıştır.

İkinci hadis, kendini beğenme, övünme, başkalarını küçük görüp onlara karşı üstünlük iddiasında bulunma yanlışının zaman zaman bu hastalığa tutulmuş kişileri, toplumu toptan karalamaya da sevkettiğine işaret buyurmaktadır. Kendini tertemiz, sapasağlam kabul edip "İnsanlar bozuldu, helâk oldu" gibi yüksekten atıp ahkâm kesmeye kalkanlara hemen her kesimde rastlamak mümkündür. Özellikle bunu, kendi ibadetlerine güvenerek yapanlar, daha büyük bir yanılgı ve helâk içindedirler. Bir kimse insanlara ve müslümanlara neyi lâyık görürse, onunla önce kendisi karşılaşır. İnsanların bozulup helâk olduğu iddiası da önce o iddianın sahibini vurur. İnsanların helâke en yakın olanı bu tür konuşmayı sevenlerdir.

Bu ve benzeri sözler ve yakınmalar, kendini üstün görme duygusundan ileri gelmiyor da sadece bir üzüntü ve kuşku ifadesi olarak ileri sürülüyorsa, dînî bir amaçla, ‘keşke daha iyi olabilsek’ anlamında söyleniyorsa bunun bir sakıncası yoktur. Böyle bir niyet dışında milletin helâkine hükmetmek, kendini beğenmişliğin bir ifadesi olacağı için, bu sözün sahibinin helâki o noktadan itibaren başlamış demektir.

İnsanların ayıp ve kusurlarını olduğundan da büyük göstererek onların âkıbetleri hakkında kesin hüküm vermeye kalkışmak, elinde hiç bir delil yokken kendisini kurtulmuş saymak demektir. Kendi kusuruyla meşgul olmayı unutanların helâki herhalde herkesten önce gerçekleşir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Övünme ve haddi aşma nehyedilmiştir.

2. Müslüman mütevâzî, alçak gönüllü olmakla yükümlüdür.

3. Felâket tellallığı yapmak kimseye hayır getirmez.

4. Sahip olduğu maddî mânevî hiç bir nimet kişiye, kendini başkalarından üstün görme hakkını vermez. Aksine sorumluluğunu arttırır.

280- باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهرٍ بفسقٍ أو نحو ذلك

ÜÇ GÜNDEN FAZLA İLİŞKİ KESME YASAĞI

BİD'AT İCAD ETMİŞ VEYA GÜNAHKÂRLIĞI AÇIĞA ÇIKMIŞ OLMAK VE BENZERİ SEBEPLER DIŞINDA MÜSLÜMANLARLA ÜÇ GÜNDEN FAZLA KÜS DURMA, İLİŞKİ KESME YASAĞI

Âyetler

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ [10]

1. "**Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulun!**"

Hucurât sûresi (49), 10

Müslümanlar arasında selâmı sabahı kesmeyi, küsmeyi, konuşmamayı gerektiren küçük veya büyük olaylar olabilir. Bunu bir anlamda normal karşılamak gerekir. Ancak normal olmayan, müslümanların bu tür olaylar sebebiyle birbirleriyle alâkayı uzun süre kesmeleridir. Mademki müslümanlar din kardeşidir, o halde uzun süre birbirlerinden kopuk

kalamazlar, kalmamalıdırlar. Gerek fert olarak gerekse toplum olarak müslümanlar arasındaki küskünlüklerin, kırgınlıkların ve düşmanlıkların ortadan kaldırılması, aralarının bulunması öteki müslümanların görevidir. Kardeşlik bunu gerektirir.

Kardeşler toplumunda kardeşliğin devamından kardeşlerin tamamı sorumludur.

وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ [2]

2. "**Günah işlemek ve düşmanlık yapmakta yardımlaşmayın!**"

Mâide sûresi (5), 2

İnsanoğlunun kardeşine yardım etme duygusu ve eğilimi fıtrîdir. Onun mayasında böyle bir duygu ve eğilim vardır. Ancak yardımlaşma da bir sınıra tâbîdir. İşte bu âyet o sınırı belirlemektedir. Hemen bir önceki cümlesinde, "**İyilik ve takvâda birbirinize yardım ediniz!**" buyurulurken, ardından "**Günah işlemek ve düşmanlık yapmakta yardımlaşmayın!”** buyurulmak suretiyle, kardeşler arasındaki yardımlaşma ilkesinin, günah ve düşmanlık konularında geçerli olmadığı bildirilmektedir.

Bu âyet-i kerîme, sevgili Peygamberimiz'in bir hadisini akla getirmektedir: Efendimiz *"Zâlim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et!"* buyurmuş. Sahâbîler sormuşlar: "Mazluma yardımı anladık, Ey Allah'ın Resûlü! Ama zâlime nasıl yardım ederiz?" Bunun üzerine Efendimiz, *"Onu da zulmünden vaz geçirirsiniz!"* buyurmuş (bk. 239. hadis). Buradan anlaşılmaktadır ki, günah işlemek ve düşmanlık yapmakta yardımlaşmamak, bu gibi konularda kardeşleri desteksiz bırakmak aslında iyilikte yardımlaşma demektir. Bu da müslümanların her olayda müslümanca yardımlaşmakla yükümlü oldukları anlamına gelmektedir.

Hadisler

1595- وعنْ أَنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَقَاطَعُوا ، ولا تَدابروا ، ولا

تباغضُوا ، ولا تحاسدُوا ، وكُونُوا عِبادَ اللّهِ إخْواناَ . ولا يحِلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاهُ فَوقَ ثَلاثٍ » متفقٌ عليه .

1595. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Birbirinizle ilginizi kesmeyiniz, sırt dönmeyiniz, kin tutmayınız, ve hased etmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Bir müslümanın, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl değildir.**"

Buhârî, Edeb 57, 58, 62; Müslim, Birr 23, 24, 28, 30-32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5

1597 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1596- وعنْ أبي أيوبَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا يحِلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخَاهُ فوْقَ ثَلاثِ لَيالٍ : يلتَقِيانِ ، فيُعرِضُ هذا ويُعرِضُ هذا ، وخَيْرُهُما الَّذِي يبْدأُ بالسَّلامِ » متفقٌ عليه .

1596. Ebû Eyyûb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir müslümanın, din kardeşini üç gün üç geceden fazla terkedip küs durması helâl değildir: İki müslüman karşılaşırlar biri bir tarafa öteki öbür tarafa döner. Halbuki o ikisinin en iyisi önce selâm verendir.**"

Buhârî, Edeb 62, İsti'zân 9; Müslim, Birr 23, 25, 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 21, 24; İbni Mâce, Mukaddime 7

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1597- وعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْه قَال : قَال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تُعْرضُ الأعْمالُ في كُلِّ اثنين وخَميس ، فيغفِر اللَّه لِكُلِّ امْريءٍ لا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئاً ، إلا امْرءًا كَانَتْ بيْنَهُ وبيْنَ أخِيهِ شَحْناءُ ، فيقُولُ : اتْرُكُوا هذَينِ حتَّى يصْطلِحا » رواه مسلم .

1597. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Her Pazartesi ve perşembe günü ameller Allah'a arzolunur. Din kardeşi ile arasında düşmanlık bulunan kişi dışında Allah'a şirk koşmayan her kulun günahları bağışlanır. (Meleklere) siz şu iki kişiyi birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin**, **buyurulur.**"

Müslim, Birr 36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47

Açıklamalar

Kardeşler toplumu olduğuna defalarca işâret ettiğimiz İslâm toplumunda elbette ilişkilerin çok sıcak ve kardeşçe olması beklenir. Ama müslümanlar da nihayet birer insandır. Çok farklı sebeplerle birbirlerine kırılmış, küsmüş olabilirler. Bu durumda, aslolan kardeşlik hukukunun yeniden tesisi için dinimiz bazı tedbirler almış ve bazı yollar göstermiştir. 1571 numarada bazı küçük farklarla geçmiş olan **birinci hadis**te, önce ilişki kesme noktasına gelinmemesi için gerekli tavsiyelerde bulunulmakta sonra da şayet böyle bir noktaya gelinmişse, bunun en son sınırının üç gün üç gece yani 72 saat olduğu belirtilmektedir. Bunun ötesinde isterse bir saat olsun küs durmanın helâl olmadığı bildirilmektedir.

Günlük dünyevî işler ve ilişkiler sebebiyle birbirine kırılan iki müslümanın, - ciddî bir dînî sebep söz konusu olmadığı sürece - en çok üç gün birbirlerinden uzak kalabilecekleri, küs durabilecekleri kaidesi böylece ortaya konulmuş olmaktadır.

İkinci hadis, bu genel kaideyi hatırlattıktan sonra, ilişki kesme ve küs durma olayını bir misalle anlatmakta ve bir gerçeğe dikkat çekmektedir. İki müslüman birbiriyle yolda belde karşılaştıkları zaman, biri yüzünü bir tarafa öteki öbür tarafa çevirir veya yollarını değiştirir ya da birbirlerini görmezden gelirler. Bu, aralarındaki kardeşlik hukukunun gözardı edildiği anlamına gelir. Bu derece birbirleriyle alakayı, selâmı sabahı kesmiş olarak en fazla üç gün geçirme hakları vardır. Bilinmesi gereken gerçek şudur: Herhangi bir sebeple birbirine küsmüş iki müslüman karşılaştığı zaman, kim önce selâm verirse, hayırlı olan odur.

Müslümanların birbiriyle olan münasebetlerinin yeniden düzelmesini sağlayacak ilk adımı atan, ilk sözü söyleyen ilk kez selâm veren kişi, elbette ötekinden daha hayırlı olacaktır. Çünkü yaptığı iş, toplumun tamamına yönelik ilişkileri onarmak ve iyileştirmek demektir. Müslümanlar arası ilişkiler selâm ile başlar. Onun için de selâmı ilk verenin daha hayırlı olduğu bildirilmiştir.

Üçüncü hadis, birbiriyle alakayı kesen ve birbirine küsen müslümanların ilâhî huzurda tâbi tutuldukları bir muameleyi haber vermekte ve dolayısıyla müslümanları sürekli barışık olmaya çağırmaktadır. Her pazartesi ve perşembe günleri kulların amelleri Allah'a arzolunur ve yüce Rabbimiz şirk dışında kalan günahları kullarından dilediklerine bağışlar. Birbiriyle küs iki müslümanın ameli arzolununca görevli meleklere bunların amellerinin kabulünü aralarını düzelttikleri zamana kadar erteleyin, buyurulur. Yani işledikleri iyi kötü bütün amelleri bekletilir, kabul ve af muamelesine tabi tutulmaz.

Sevgili Peygamberimiz'in haber verdiği bu işlem, bir müslüman için ne kadar ağır bir durumdur. Bu ağır durumdan kurtulmak için, yegâne yol, dargın olduğu kişilerle derhal barışmaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlık, toplumda kardeşliği esas alan bir dindir.

2. Müslümanlar birbirleriyle en fazla üç gün üç gece dargın durabilirler.

3. Dinî ya da şer'î bir sebep varsa o takdirde küslük süresi uzayabilir. Nitekim Hz. Peygamber, hanımlarıyla bir ay kadar ilişkisini kesmiş ve küs durmuştur.

4. Küslerin en hayırlısı karşılaştıkları zaman önce selâm verendir.

5. Birbiriyle dargın olan müslümanların amelleri, barıştıkları zamana kadar ilâhî huzurda bekletilir, kabul veya af muamelesine tâbi tutulmaz.

1598- وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يئسَ أنْ يَعْبُدهُ المُصلُّون في جَزيرةِ العربِ ولكِن في التَّحْرِيشِ بيْنهم » رواه مسلم .

« التَحْرِيشُ » الإفسادُ وتغييرُ قُلَوبِهم وتَقَاطَعُهم .

1598. Câbir *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir:

"**Şeytan, Arap yarımadasında müslümanların kendisine kulluk etmelerinden ümidini kesmiştir. Fakat onları birbirlerine düşürmeye, aralarını açmaya çalışacaktır.**"

Müslim, Münâfıkîn 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 35

Açıklamalar

Efendimiz'in Vedâ hutbesinde de bu hadise benzer bir beyânı bulunmaktadır. Şöyle buyuruyor:

- "**Ey mü'minler!. Gerçekten şeytan sizin şu topraklarınızda kendisine kulluk edilmesinden ümidini ebediyyen kesmiş bulunmaktadır. Fakat o, sizin önemsiz saydığınız iş ve davranışlarınızda kendisine uyulmasından memnun olacaktır. Dininizi ondan koruyun!**" (bk. İbni Hişâm, *Sîre*, IV, 251).

Hz. Peygamber'in her iki beyânındaki haber ve uyarısı, her çeşit tahrik, kargaşa ve kırgınlığın temelinde bir inanç problemi, bir dinî ve sosyal kargaşa çıkarma amacı bulunduğunu, şeytanın temsil ettiği sapıklar cephesinin müslümanlara yönelik sinsî faaliyetlerinin sürekli olduğunu ortaya koymaktadır. Kardeşlik hukukuna ters düşen her türlü tahrik, hadisimizin ifadesiyle bir "tahriş"tir. **Tahriş** ise, düşmanlık, anarşi ve fitne çıkarmaya yönelik her çeşit faaliyet anlamındadır. O da şeytanın ve adamlarının işidir.

Arap yarımadasında ve namaz kılan müslümanların bulunduğu hemen her yerde şeytana kulluk edilmeyecek, ama müslümanlar hiç bir zaman ve zeminde şeytanın, aralarında düşmanlık doğuracak sinsi faaliyetlerinden de yakalarını kurtaramayacaklardır. Bu demektir ki, müslümanlar arasında çıkacak her ilgi kesme, düşmanlık ve küs durma olayı şeytanın arzu ettiği ve memnun olduğu bir sonuçtur. "Şeytan azâbta gerek". Kardeşlik hukukunu ayakta tutmak, dargınlıkları ise en fazla üç gün içinde sona erdirmek de müslümanların sürekli görevidir, öyle olmalıdır.

Hadisimizin dolaylı olarak yaptığı çağrı budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeytan müslümanların arasında düşmanlık, dargınlık ve dağınıklık olmasını ister.

2. Müslümanlar üç günden fazla dargın durmamak suretiyle bir taraftan kendi görevlerini yapmış bir taraftan da şeytanı me'yus ve perişan etmiş olurlar.

1599- وعنْ أبي هريرة رضي اللَّه عَنْه قَال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لا يحِلُّ لمسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاه فوْقَ ثَلاثٍ ، فمنْ هَجر فَوْقَ ثلاثٍ فمات دخَل النَار » .

رواهُ أبو داود بإسْنادٍ على شرْطِ البخاري .

1599. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir:

"Müslümanın din kardeşine üç günden fazla küs durması helâl olmaz. Kim müslüman kardeşini üç günden fazla terkeder ve o hal üzere ölürse cehenneme girer."

Ebû Dâvûd, Edeb 47

1601 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1600- وعَنْ أبي خرَاشٍ حدْرَدِ بن أبي حدْردٍ الأسْلمي ، ويُقَالُ السُّلمي الصَّحابِي رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « منْ هَجر أخاهُ سَنَةً فَهُو كَسفْكِ دمِهِ » .رواه أبو داود بإسناد صحيح .

1600. Sahâbî Ebû Hırâş Hadred İbni Ebû Hadred el-Eslemî (es-Sülemî de denir), *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

"**Kim, din kardeşini bir yıl terkedip küs durursa, onun kanını dökmüş gibi günaha girer.**"

Ebû Dâvûd, Edeb 47

Ebû Hırâş

Hadred İbni Ebû Hadred el-Eslemî, Ebû Hıraş künyesiyle meşhur olan Medineli bir sahâbîdir. Ebû Dâvûd, kendisinden sadece bu küs durma ile ilgili hadisi rivayet etmiştir. Buhârî, el-Edebü'l-müfred'inde onun rivayetine yer vermiştir

Hakkında başkaca bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1601- وعنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَحِلُّ لمُؤْمِنٍ أنْ يهْجُرَ مُؤْمِناً فَوْقَ ثَلاثٍ ، فَإنْ مرَّتْ بِهِ ثَلاثٌ ، فَلْيَلْقَهُ ، ولْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ ، فَإن رَدَّ عليهِ السَّلام، فقَدِ اشْتَرَكَا في الأجْرِ ، وإنْ لَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ ، فَقَدْ باءَ بالإثمِ ، وخَرَجَ المُسلِّمُ مِن الهجْرةِ».

رواهُ أبو داود بإسنادٍ حسن . قال أبو داود : إذا كَانَتِ الهجْرَةُ للَّهِ تَعالى فَلَيْس مِنْ هذَا في شيءٍ .

1601. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir mü'minin, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl değildir. Üç gün geçmişse, onunla karşılaşıp selâm versin. Eğer selâmını alırsa, her ikisi de sevapta ortak olurlar. Yok eğer selâmını almazsa, almayan günaha girmiş olur. Selâm veren ise küs durmaktan çıkmış olur.**"

Ebû Dâvûd, Edeb 47

Açıklamalar

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde rivayet etmiş olduğu bu üç hadîs-i şerîf, üç günü aşkın küs durma olaylarında ne gibi sonuçlar doğacağına dikkat çekmektedir.

Allah rızâsı gibi yüce ve ciddî bir sebebe dayalı olan dargınlıkların herhangi bir vebâli olmadığı bilinmektedir. **Birinci hadis**te, böyle bir sebebe bağlı olmaksızın müslüman kardeşiyle küs duran ve bu tutumunda ısrar ederek küs olduğu halde ölen kimsenin cehenneme girmeye müstehak olduğu açık bir şekilde ifâde edilmektedir. Tabiatıyla Allah Teâlâ o kulunu dilerse affeder, dilerse bağışlamayıp cehenneme koyar. Ancak işlemiş olduğu hata, kendisini cehennemle burun buruna getiren bir büyük kusurdur.

Hadis, müslüman kardeşini üç günden fazla terkeden, onunla konuşmayan ve o halde ölenlerin âhiretteki durumlarını haber vermek suretiyle, işin basit bir ilişki kesmek anlamında olmadığını, insanı âhirette de müşkil durumda bırakabileceğini haber vermektedir.

İkinci hadis, *"üç günden fazla"* ifadesine *"bir yıl"* kaydını getirerek, bu kadar bir süre müslüman kardeşiyle küs duran insanın, o müslümanın kanını dökmüş gibi büyük bir cezayı hakettiğini bildirmektedir. İnsanın kanını akıtmak onu öldürmek demektir. Adam öldürmek ise, şirkten sonra en büyük günahtır, cezayı gerektirir. Bir sene süreyle bir müslümanı terkedip onunla küs durmak da adam öldürmek gibi cezayı gerektiren bir büyük hatadır. Buradaki benzetmeden dolayı, bir yıldan fazla küs duran kimsenin kısas edileceği anlamı çıkarılamaz. Bu, küs durmaktan men etme konusunda gösterilen hassasiyet ve ciddiyeti gösterir. Benzetmelerde, bazı yönlerden eşitlik yeterli olmaktadır. Her yönden birbirine denk olması aranmaz, Bu sebeple hadisimizdeki bir yıl süreyle küs durmanın bir müslümanın kanını akıtmaya benzetilmiş olması cezayı haketmek bakımından olup çarptırılacakları cezada denklik açısından değildir. Öte yandan benzetmelerin mübâlağa mânası taşıdığı da unutulmamalıdır.

Hadîs-i şerîfteki *"bir yıl"* kaydı, büyük bir ihtimalle bir sene içinde insanın mizaç ve duygularını etkileme gücüne sahip dört ayrı mevsimin bulunmuş olmasından dolayıdır. Dört ayrı mevsimi geçirmesine rağmen duygu ve tavırlarında bir değişiklik olmayan adamın, o hal üzere devam

edeceği var sayılır. Onun için de artık küs olduğu müslümanı, öldürmüşcesine kendisi açısından yokluğa mahkum etmiş gibi olur. Bu da onun kanını akıtmak gibi bir suç sayılır.

Üçüncü hadis, üç gün küs duran iki müslümandan biri karşılaştıklarında selâm verir öteki de alırsa, hem küslüğü ortadan kaldırma hem de selâm sevabını paylaşacaklarını bildirmektedir. Selâmı almayan taraf, barışma ve selâm alma görevlerini terketmiş olacağı için günaha girecektir. Sonuç ne olursa olsun, selâm veren kimse, dargınlığa son vermek istediğini açıkca ortaya koyduğu için, mü'min kardeşiyle küs durma vebâlinden yakasını kurtarmış olur. Çünkü barışmak için tam teşebbüste bulunmuştur. Sorumluluk tamamen, selâmı almayan ve barışmaya yanaşmayanın üzerinde kalır.

Böyle iki kat vebâlin altına girmemek için insan, inad etmenin kendisine kazandıracağı hiç bir şey olmadığını hatırlayarak, bâri verilen selâmı almak suretiyle barışma ve selamlaşma sevabına ortak olmalıdır. Hadisin gösterdiği yol ve yaptığı teşvik budur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanın müslümanla üç günden fazla küs ve dargın durması câiz değildir.

2. Üç günden fazla küs duran o hal üzere ölecek olursa, cehenneme girmeyi gerektiren bir büyük suç işlemiş sayılır.

3. Bir yıl süre ile küs duran kişi, din kardeşinin kanını akıtmış gibi büyük bir günah işlemiş kabul edilir.

4. Üç günlük cevâz süresinden sonra selâmı veren ile alan barışma ve selâm sevabında ortak olurlar. Selâmı almayan bütün sorumluluğu yüklenir. Selâm veren ise, küs durma vebâlinden kurtulur.

5. Dinimiz, müslümanların barışık olduklarında da dargınlıklarında da birbirleriyle kardeş olduklarını unutmamalarını ön görmekte, tavsiye etmektedir.

281- باب النهي عن تناجي اثنين دونَ الثالث

بغير إذنه إلا لحاجةٍ وهو أن تيحدثا بلسانٍ لا يفهمه

FISILDAŞMA YASAĞI

ÜÇ KİŞİ BİRARADA BULUNURKEN
- İHTİYAÇ HALİ DIŞINDA- ÜÇÜNCÜDEN İZİN ALMAKSIZIN DİĞER İKİ KİŞİNİN GİZLİCE KONUŞMALARININ YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Âyet

إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ [10]

"Gizli konuşmalar şeytandandır."

Mücâdele sûresi (58), 10

Necvâ, gizli gizli konuşmak, fısıldaşmak demektir. İslâm'ın başlangıcında İslâm düşmanları bir araya gelir ve gizli gizli bir şeyler fısıldaşırlardı. Yasaklanmış olmasına rağmen onların bu yasağa uymayıp günah işlemek, düşmanlık yapmak ve Hz. Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizli gizli konuşmaya devam ettikleri aynı sûrenin sekizinci âyetinde haber verilmektedir. Onların maksadının **"mü'minleri üzmek"** olduğu onuncu âyetin devamında açıkca bildirilmektedir. Şeytanın işi de zaten müminleri üzmek, şaşırtmak ve yoldan çıkarmaktır. Ne var ki, **"Şeytan, Allah'ın izni olmadıkça mü'minlere hiç bir zarar veremez."** Bunun için mü'minlerin Allah'a güvenip dayanmaları gerekmektedir.

İslâmiyet, muâşeret kurallarına son derece önem veren bir dindir. Medenî bir toplumun oluşmasında beşerî ilişkilerin tanzimi ve işletilmesi büyük bir yere sahiptir. Bu sebeple müslümanların gizli-açık her konuşma ve tavırları olumlu ve hayırlıdır. Tıpkı Mücâdele sûresinin dokuzuncu âyetinde buyurulduğu gibi: "**Ey mü'minler! Aranızda gizlice konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygamber'e karşı gelmeyi fısıldaşmayın. İyilik ve takvâyı konuşun. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun!"**

Âyet, birinci derecede Hz. Peygamber zamanındaki mü'minlere veya bazı müfessirlerce işaret edildiği üzere, mü'min görünen münâfıklara hitabediyorsa da çağrısı bütün müslümanlaradır.

Hadisler

1602- وعن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنْهُمَا أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إذا كَانُوا ثَلاثَةً، فَلا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ » متفقٌ عليه .

ورواه أبو داود وَزاد : قَالَ أبُو صالح : قُلْتُ لابْنِ عُمرَ : فأربعة ؟ قَالَ : لا يضرُّكَ».

ورواه مالك في « المُوطأ » : عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ دِينَارٍ قَالَ : كُنْتُ أنَا وَابْنُ عُمرَ عِند دارِ خالِدِ بنِ عُقبَةَ التي في السُّوقِ ، فَجاءَ رجُلٌ يُريدُ أنْ يُنَاجِيَهُ ، ولَيْس مع ابنِ عُمر أحَدٌ غَيْري، فَدعا ابنُ عُمرَ رجُلاً آخر حتَّى كُنَّا أرْبَعَةً ، فقال لي وللرَّجُلِ الثَّالِثِ الَّذي دَعا : اسْتَأخِرا شَيْئاً ، فإنِّي سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دونَ وَاحِدٍ » .

1602. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üç kişi bir arada iken, diğerini bırakıp ikisi fısıldaşmasın."

Buhârî, İsti'zân 45; Müslim, Selâm 36; Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 24; İbni Mâce, Edeb 50

Hadisi Ebû Dâvûd şu ziyâde ile rivâyet etti (Edeb 24):

Râvilerden Ebû Sâlih dedi ki; İbni Ömer'e "Peki dört kişi olurlarsa?" diye sordum. "O zaman sakıncası yoktur" dedi.

İmam Mâlik *Muvatta*'da (Kelâm 13,14) Abdullah İbni Dînâr'ın şöyle dediğini nakleder:

Bir gün ben Abdullah İbni Ömer ile birlikte Hâlid İbni Ukbe'nin çarşı içindeki evinde bulunuyordum. Bir kişi gelip İbni Ömer'in yanında benden başka kimse olmadığı halde onunla gizlice konuşmak istedi. Bunun üzerine İbni Ömer, derhal bir başkasını çağırdı, biz evde dört kişi olduk. İbni Ömer, bana ve çağırdığı kişiye, "Siz biraz birlikte oyalanınız. Zira ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*in, "**Üç kişi bir arada iken, ikisi öbüründen ayrı olarak fiskos etmesin**" buyurduğunu işittim, dedi.

1603 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1603- وَعن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا كُنْتُمْ ثَلاثة، فَلا يَتَنَاجى اثْنَانِ دُونَ الآخَرِ حتَّى تخْتَلِطُوا بالنَّاسِ ، مِنْ أَجْل أَنَّ ذَلكَ يُحزِنُهُ » متفقٌ عليه.

1603. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Üç kişi bir arada bulunduğunuz vakit, başka insanlara karışıncaya kadar,** (içinizden) **iki kişi, diğerini bırakıp fısıldaşmasın. Çünkü bu fısıldaşma, o kişiyi üzer.**"

Buhârî, İsti'zân 47; Müslim, Selâm 37, 38; Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 24; Tirmizî, Edeb 59; İbni Mâce, Edeb 50

Açıklamalar

Üç kişi bir arada iken, ikisinin bir tarafa çekilip gizli gizli konuşmaları, üçüncü kişiyi işkillendirir. Kendisi hakkında kötü bir şey planlandığını zanneder. En azından, kendisini konuşmalarına ortak etmedikleri için üzülür. Böyle bir tavır, orada bulunanlar arasında soğukluğa ve güvensizliğe sebep olur. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, böyle bir davranışın İslâm muâşeret kurallarına uygun olmadığını bildirmiş ve yasaklamıştır. İmam Mâlik ve Nevevî bu yasağın, haram anlamında olduğu görüşündedirler. Ancak hemen hatırlatalım ki, üçüncü kişiden izin almak suretiyle yapılacak gizli konuşmada, pek tabii ki herhangi bir sakınca yoktur. Üçten çok kişinin bir arada bulunduğu bir mecliste de, bir kişiyi dışlayarak hepsi birden kendi aralarında fiskos edecek olsalar, hüküm yine

aynıdır. Bu da yasaktır. Öte yandan bir mecliste, içlerinden birinin bilmediği bir dille konuşmak da gizlice fısıldaşmak hükmündedir. Çünkü bu durum o kişiyi üzer ve şüphelendirir. Üçden fazla kişinin bulunduğu bir toplantıda iki kişinin kendi arasında fısıldaşması yasak değildir. Çünkü, kimse yalnızlığa itilmemiş olup diğerleri de kendi aralarında konuşabilirler. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetini imkân ölçüsünde aynen yaşamaya çok özel bir gayret ve titizlik gösteren Abdullah İbni Ömer, -*Allah babasından ve kendisinden râzı olsun*- Hz. Peygamber'in bu konudaki tavsiyesine nasıl uyulabileceğini fiilî olarak göstermiştir. Gizli görüşme isteyen bir kişi yanına gelince, daha önceden yanında bulunan arkadaşını yalnız bırakmamak için hemen bir dördüncü kişiyi çağırıp siz ikiniz şuracıkta biraz meşgul olun, diyerek tedbir almış ve özel görüşmesini yapmıştır. Böyle davranmasının gerekçesi olarak da Peygamber Efendimiz'in **“Üç kişi bir arada iken, ikisi öbüründen ayrı olarak fısıldaşmasın"** tavsiyesini göstermiştir.

İkinci hadiste yer alan "*başka insanlara karışıncaya kadar*" kaydını İbni Ömer, bir başkasını yanlarına çağırmak suretiyle gerçekleştirmiştir. Bu da insanlara karışmanın bir başka yoludur.

Bilhassa İslâmiyetin ilk yıllarında, müslüman olmayanların kendi aralarında gizli gizli konuşmaları, kaş göz işaretleriyle müslümanlar hakkında bir şeyler planladıkları izlenimi vermeleri, müslümanları son derece üzüyordu. Durum bugün de aynıdır. Bazı kişi ve kurumlarda tavır hiç değişmemiştir. Kendilerine ağır gelen bir durumu, müslümanların, başkalarına uygulamaları ise, elbette hiç yakışık almaz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Dinimiz, muâşeret kurallarına büyük önem vermektedir.
2. Dostluk, açıklık ve şeffaflık ister.
3. Bir kişiyi dışlayarak fısıldaşmak İslâmî edebe aykırı ve haramdır.

282- باب النهي عن تعذيب العَبْد والدابة

والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

GEREKSİZ VE AŞIRI CEZALANDIRMA YASAĞI

BİR UŞAĞI, HAYVANI, KADINI VE ÇOCUĞU MEŞRÛ BİR SEBEBE DAYANMADAN VEYA TERBİYE SINIRINI AŞACAK ŞEKİLDE CEZALANDIRMA YASAĞI

Âyet

وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا [36]

"Anaya babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah, kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez."

Nisâ sûresi (4), 36

"Allaha kulluk edin ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın" diye başlayan âyet-i kerîme, müslümana yakışan tavrın hemen herkese iyilik yapmak olduğunu, özellikle de âyette sayılan insan gruplarına yumuşak ve merhametli davranmak gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Âyetteki "**elinizin altında bulunanlar**" emrinizdekiler demek olduğuna göre, köle, câriye, hizmetçi, hayvanlar (ve hatta kullanılan âlet ve vasıtalar) da bu genel ifadenin içine girer ve dolayısıyla bunların hepsine iyi davranmak gerekir.

Müslüman, çevresine, özellikle yakın çevresine iyilik eden insandır. Meşrû bir sebep yokken, ya da durup dururken bilhassa emri altındakileri cezalandırmaya kalkması kesinlikle doğru olmaz. Meşrû bir sebep varsa, o takdirde de gereğinden fazla cezalandırma yoluna gidemez. Cezalandırmanın kesinlikle terbiye etme amacının gerektirdiği sınırları

aşmaması lâzım gelir. Aksi halde haksızlık ve zulüm etmiş olur ki bu da sorumluluk doğurur.

Hadisler

1604- وَعنِ ابنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُما أنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « عُذِّبتِ امْرَأةٌ في هِرَّةٍ حبستها حَتَّى ماتَتْ ، فَدَخلَتْ فِيهَا النَّارَ ، لا هِيَ أطْعمتْهَا وسقَتْها ، إذ هي حبَستْهَا ولا هِي تَركتْهَا تَأكُلُ مِنْ خَشَاشِ الأرض » متفقٌ عليه .

« خَشَاشُ الأرْضِ » بفتح الخاء المعجمةِ ، وبالشينِ المعجمة المكررة : وهي هَوامُّها وحشَراتُها .

1604. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir kadın ölünceye kadar hapsettiği bir kedi yüzünden azâb edildi ve bu sebeple cehenneme girdi. Hayvanı hapsettiğinde ona bir şey yedirmemiş, içirmemiş, yerdeki haşereleri yemesine bile izin ve imkân vermemişti.**"

Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Selâm 151, 152, Birr 133, 134

1606 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1605- وعنْهُ أنَّهُ مرَّ بِفِتْيَانٍ مِنْ قُريْشٍ قَدْ نصبُوا طَيْراً وهُمْ يرْمُونَهُ وقَدْ جعلُوا لِصاحبِ الطَّيْرِ كُلَّ خَاطِئةٍ مِنْ نَبْلِهِمْ ، فَلَمَّا رأَوُا ابنَ عُمرَ تفرَّقُوا فَقَالَ ابنُ عُمَرَ : منْ فَعَلَ هذا ؟ لَعنَ اللَّه مَن فَعلَ هذا ، إنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَعَنَ من اتَّخَذَ شَيْئاً فِيهِ الرُّوحُ غَرضاً . متفقٌ عليه .

« الْغرَضُ » : بفتح الغيِن المعجمة ، والراءِ وهُو الهَدفُ ، والشَّيءُ الَّذي يُرْمَى إلَيهِ .

1605. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edilmiştir. Kendisi birgün, bir kuşu hedef olarak dikip ona ok atan Kureyşli gençlerin yanına uğramıştı. Hedefe isabet etmeyen her ok için kuş sahibine bir ödeme yapıyorlardı. Gençler, İbni Ömer'in geldiğini görünce etrafa dağıldılar. İbni Ömer arkalarından şöyle seslendi:

- Bunu yapan kim? Allah ona lânet etsin. Şu bir gerçektir ki, Resûllullah *sallallahu aleyhi ve sellem* canlı bir hayvanı hedef olarak dikip ona atış yapana lânet okudu.

Buhârî, Zebâih 25; Müslim, Sayd 58, 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 9; Nesâî, Dahâyâ 41; İbni Mâce, Zebâih 10

1606 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1606- وعَنْ أنَسٍ رضي اللّه عنْهُ قَال : نَهَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنَّ تُصْبَرَ الْبَهَائمُ . متفقٌ عليه ، ومَعْنَاه : تُحْبسَ للْقَتْلِ .

1606. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öldürmek maksadıyla hayvanları bir yere hedef olarak bağlamayı yasakladı.

Buhârî, Zebâih 25; Müslim, Sayd 58; Ebû Dâvûd, Edâhî 11; Nesâî, Dahâyâ 79

Açıklamalar

Müellifimiz burada, hayvanları meşrû bir sebebe dayanmadan, gereksiz yere cezalandırmanın yasaklandığını gösteren üç hadis zikretmiştir.

Birinci hadiste, geçmiş ümmetlerden birinde veya müslümanlar içinde bir kadının bir kediyi acından ölünceye dek hapsettiği, yiyecek-içecek bir şey vermediği, böcek ve haşerat cinsinden bir şey yakalaması için de serbest bırakmadığı için azâb edildiği ve bazı rivayetlere göre de cehenneme atıldığı Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından çok açık bir şekilde dile getirilmektedir. Olayın eski milletler içinde geçmiş olma ihtimalinin, hüküm açısından hiç bir hafifletici yanı yoktur. Çünkü bir olay Efendimiz tarafından anlatıldıktan sonra o bizim için de bağlayıcı bir hüküm ifade

eder. Olayda kedinin hapsedilmesinden çok, hayvancağızın ölünceye kadar aç-susuz bırakılması asıl sorumluluk kaynağını oluşturmaktadır. Çünkü gereğinden fazla, aşırı derecede bir cezalandırma söz konusudur. Bazan, arsız hayvanları sırf terbiye etmek için belli bazı kısıtlamalara tabi tutmak gerekebilir. Fakat burada aşırı ceza vermemeye dikkat etmek lâzımdır. Hayvandır, savunmasızdır, diye haddinden fazla eziyet edilecek olursa, bu zulüm asla cezasız kalmaz. Dünyada veya âhirette hesabı mutlaka sorulur.

İkinci hadiste, canlı bir kuşu veya Buhârî'deki rivayete göre bir tavuğu nişangâh olarak dikip ona ok atan Mekkeli gençleri, Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'nın uyarısına şâhid olmaktayız. Günümüzde çarşı-pazarda hedef tahtasına para ile atış yapan ve yaptıran kimseler gibi o gün de canlı hayvanları hedef olarak dikip, parasıyla atış yapanlar ve yaptıranlar varmış. Halbuki Peygamber Efendimiz böyle davrananlara lânet etmiştir. Hz. Peygamber'in lâneti, suçun son derece ağır olduğunu gösterir.

Böyle bir uygulama, kuşları, tavukları ve diğer canlı hayvanları sebepsiz ve gereksiz bir cezalandırmadır, onlara bir işkencedir. Buna da hiç bir kimsenin hiç bir gerekçe ile hakkı olamaz. Abdullah İbni Ömer, hayatı boyunca çevresini Hz. Peygamber'in sünnetiyle eğitmeye gayret etmiştir. Gördüğü her kötülüğe müdahale etmiş ve İslâm'ın o konudaki esasını bazan ikaz, bazan tehdit bazan da boykot ederek öğretmiştir. Onu gören Mekkeli gençlerin kaçışmaları, İbni Ömer'in onları daha önce bu konuda uyarmış olduğunu göstermektedir.

Harb oyunları ve eğitimlerinin kesinlikle canlı hedeflerle değil, maketlerle yürütülmesi gerekmektedir.

Öte yandan çevrede olup bitenlere duyarlı davranmak, yerine göre tepki göstermek müslüman toplumda yanlışları önlemenin yegâne yoludur. Bu tür olumsuz davranışları görmezden gelmek ise, bir zaman sonra etrafın kötülükten geçilmez bir hal almasına ses çıkarmamak demektir. Toplumlardaki kirlenmenin asıl sebebi, zamanında gösterilmeyen tepkilerdir. Bu sebeple iyilerin tenbelliği, kötülerin faaliyetidir, denilmiştir.

Üçüncü hadiste ise, Enes *radıyallahu anh*, Peygamber Efendimiz'in, hayvanları atış hedefi haline getirmeyi yasakladığını bildirmektedir. Bu, konuya ait yasağın yani haramlığın prensibini ortaya koyan bir hadîs-i şerîftir.

Cehennem azâbı, Peygamber lâneti ve yasaklaması, bütün bunlar bu konuda alınmış olan dînî tedbirlerin ve hükmün ciddiyet ve ağırlığını göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hayvanlara merhamet etmek ve şefkatli davranmak gerekir.

2. Hayvanlara gereksiz yere ve lüzumundan fazla ceza vermek veya eziyet etmek haram kılınmıştır.

3. Herhangi bir hayvanı hedef olarak dikip onu nişan almak Peygamber Efendimiz tarafından, lânetle karşılanmış ve yasaklanmıştır.

4. Çocuk ve gençlere, hayvanlara karşı sevecen davranmalarını, onlara boş yere eziyet etmemelerini ve öldürmemelerini öğretmek gerekir.

5. Zulüm, kime ve neye yapılırsa yapılsın, zulümdür ve mutlaka sorumluluk doğurur.

1607- وَعَنْ أبي عَليٍّ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ رضي اللَّهُ عنْهُ ، قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُني سابِعَ سبْعَةٍ مِنْ بني مُقرِّنٍ مَالنَا خَادِمٌ إلاَّ واحِدةٌ لَطمها أصْغرُنَا فأمَرنَا رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ نُعْتِقَها.

رواه مسلم . وفي روايةٍ : « سابِعَ إخْوةٍ لي » .

1607. Ebû Ali Süveyd İbni Mukarrin *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben, Mukarrinoğullarının yedinci çocuğu idim. Bizim hepimizin sadece bir kölesi vardı. (Bir gün) en küçüğümüz onu tokatladı. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize o köleyi âzâd etmemizi emretti.

Müslim, Eymân 32-33

Müslim'in bir rivâyetinde (Eymân 33) "**yedincisi**" yerine **"kardeşlerimin yedincisi idim"** ifadesi yer almaktadır.

Süveyd İbni Mukarrin

Ebû Ali künyesi yanında Ebû Adî ve Ebû Amr gibi daha başka künyelerle de anılan Süveyd İbni Mukarrin, hepsi de sahâbî olan yedi

kardeşten biridir. Sahâbîler arasında böyle yedi kardeşin yedisi de sahâbî olan bir başka aile bulunmamaktadır.

Kûfe'ye yerleştiği bilinen Hz. Süveyd, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den on üç hadis rivayet etmiştir. Buhârî, el-Edebü'l-müfred'inde ondan hadis rivayet ederken Müslim de Sahih'inde sadece bu hadisini rivayet etmiştir. Sünen sahipleri onun rivayetlerine sünenlerinde yer vermişlerdir.

Kendisinin hangi tarihte ve nerede vefât ettiği bilinmemektedir.

Allah ondan razı olsun.

1609 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1608- وعنْ أبي مَسْعُودٍ البدْرِيِّ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال : كُنْتُ أَضْرِبُ غلاماً لي بالسَّوطِ، فَسمِعْتُ صوتاً مِنْ خَلفي : « اعلَمْ أبا مَسْعُودٍ » فَلَمْ أَفْهَمْ الصَّوْتَ مِنَ الْغَضب، فَلَمَّا دنَا مِنِّي إذا هُو رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَإذا هُو يَقُولُ : « اعلَمْ أبا مسْعُودٍ أنَّ اللَّه أقْدرُ علَيْكَ مِنْكَ عَلى هذا الغُلامِ » فَقُلْتُ : لا أَضْربُ مملُوكاً بعْدَهُ أبداً .

وفي روَايةٍ : فَسَقَطَ السَّوْطُ مِنْ يدِي مِنْ هيْبتِهِ .

وفي روايةٍ : فقُلْتُ : يَا رسُول اللَّه هُو حُرٌّ لِوجْهِ اللَّه تعالى فَقَالَ : « أمَا لوْ لَمْ تَفْعَلْ، لَلَفَحتْكَ النَّارُ ، أوْ لمَسَّتكَ النَّارُ » رواه مسلم . بهذِهِ الرواياتِ .

1608. Ebû Mes'ûd el-Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Kölemi kamçı ile döverken arkamdan "**Ey Ebû Mes'ûd, bilesin ki..**" diye bir ses duydum. Ancak kızgınlığımdan sesin sahibini çıkaramadım, sözün gerisini de anlamadım. Yaklaşınca bir de ne göreyim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* değil mi! Ve bana, "**Ey Ebû Mes'ûd! Bilesin ki Allah'ın gücü sana, senin bu köleye gücünün yettiğinden çok daha fazla yeter!**" diyordu.

Bunun üzerine ben, "Bundan böyle bir daha asla köle dövmeyeceğim" dedim.

Müslim'deki bir rivayette, "Onun heybetinden elimdeki kırbaç yere düşüverdi" ifadesi bulunmaktadır.

Başka bir rivayette (Müslim, Eymân 35): Bunun üzerine ben, " Ey Allahın Resûlü! Allah rızâsı için bu köleyi kölelikten âzat ettim" dedim. Resûl-i Ekrem de:

- "**Beri bak! Eğer böyle yapmasaydın seni mutlaka ateş yakardı** (ya da **cehennem ateşi seni sarardı**)" buyurdu.

Müslim, Eymân 34

1609 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1609- وَعنِ ابْنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُمَا أَنَّ النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَال : « منْ ضرب غُلاماً له حَداً لم يأتِهِ ، أو لَطَمَهُ ، فإن كَفَّارتَهُ أن يُعْتِقَهُ » رواه مسلم .

1609. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim, işlemediği bir suçtan ötürü cezalandırmak maksadıyla kölesini döver veya sebepsiz yere tokatlarsa, bunun kefâreti o köleyi âzat etmesidir.**"

Müslim, Eymân 30

Açıklamalar

Kölelik ve câriyelik dönemi resmen ve hukuken ortadan kalkmıştır. Ancak bunun kaldırılmasında yüce dinimizin getirdiği esasların son derece önemli rolünü görmezden gelmek hiç kimse için mümkün değildir. Kaldı ki günümüzde de köle ve câriye adıyla olmasa bile, çalışma şartları ve hakları bakımından çok kötü durumda olan toplumların veya toplum kesimlerinin bulunduğu da inkar edilemez.

Köle, uşak, hizmetçi gibi insanlara hiç bir hakkın tanınmadığı bir ortamda, bu insanları sebepsiz yere dövme veya tokatlamanın cezası ve kefâreti olarak onların kölelikten âzat edilmesini tavsiye etmek, kölelik

uygulamasının tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik çok ciddî ve dinî bir tedbirdir. **Birinci hadis**te, yedi kardeşin ortak mülkü olan bir kölenin, onlardan biri veya en küçükleri tarafından sebepsiz yere tokatlanması üzerine durumdan haberdâr olan Sevgili Peygamberimiz, aynı suçu hepsi işlemiş gibi, başka köleleri de olmamasına rağmen o kölenin âzat edilmesini emretmiştir. Bu, konuya ait İslâmî hassâsiyetin boyutlarını yani köle ve hizmetçilere iyi muamele edilmesi gerektiğini göstermesi bakımından son derece önemli bir olaydır. Hadis şârihleri, Efendimiz'in diğer kardeşleri de cezalandırma anlamı taşıyan bu tavsiyesinin temelinde, o tokatlama işine müdâhale etmemek suretiyle onların buna râzı olmalarının yattığını söylemektedirler.

Hadisin Müslim'deki bir rivâyetinde (Eymân 31) bu yedi kardeşin başka kölelerinin olmadığı söylenince Hz. Peygamber'in "*O halde, onu hizmetlerinde kullansınlar ama ona ihtiyaçları kalmadığı zaman derhal kendisine yol versinler"* buyurduğu bildirilmektedir. Buradan hareketle İslâm bilginleri, bir-iki tokat gibi azıcık bir dövme sebebiyle köleyi âzat etmenin vâcib değil mendup olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Bize göre, olayın tarihî bir olay olması ve fıkhî hükmü yanında, çözüm için önerilen yol, yani meseleye yaklaşım tarzı çok önemlidir.

İkinci hadiste, kölesini gereksiz ve sebepsiz yere kamçı ile döven bir sahâbînin anlattıklarını okuyoruz. Öfkesinden, kendisine söylenen sözü anlayamıyacak ve söyleyeni farkedemiyecek duruma gelmiş Ebû Mes'ûd el-Bedrî, Efendimiz'in "**Ey Ebû Mes'ûd! Bilesin ki Allah'ın gücü sana, senin bu köleye gücünün yettiğinden çok daha fazla yeter!"** ihtar ve ikazıyla karşılaşınca ancak aklı başına geliyor, kamçı elinden yere düşüyor ve "Bundan böyle asla köle dövmiyeceğim" diyordu. Hatta bu da yetmiyor, haksız yere kırbaçladığı kölesini oracıkta âzat ediyordu. Efendimiz'in *"Böyle yapmasaydın mutlaka ateş seni yakardı"* buyurması, yapılan hiç bir haksızlığın cezasız kalmayacağını zihinlere pekiştiriyordu. Zayıfları, fakirleri, kimsesizleri, hizmetçileri sebepli sebepsiz azarlayan, döven, kötü muamele edenler, Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfteki ikaz ve ihtarını asla akıllarından çıkarmamalıdırlar.

Üçüncü hadiste İbni Ömer *radıyallahu anhümâ,* konuya ait prensibi Peygamber Efendimiz'in bir beyânı ile bize haber vermektedir: "**Kim,**

işlemediği bir suçtan ötürü cezalandırmak maksadıyla kölesini döver veya sebepsiz yere tokatlarsa, bunun kefâreti o köleyi âzat etmesidir." İbni Ömer, Müslim'in bir rivayetinde (Eymân 30) görüleceği gibi, vücudunda darb izi tespit ettiği kölesine "Canını acıttım mı?" diye sormuş, köle "hayır" demiştir. Buna rağmen, içi rahat etmeyip köleyi âzat ettikten sonra, yerden bir çöp almış ve "Benim için bu işte şu kadar bile bir sevap, bir ecir yoktur" demiştir.

Daha sonra da Efendimiz'den duyduğu bu hadisi zikretmiştir. İbni Ömer hazretleri bu sözleriyle, bu kölesini âzat etmekten dolayı bir hayır işlemiş olmadığını, ancak bir hatasının kefâretini ödediğini anlatmak istemiştir. Kefâret olarak köle âzat etmek, kazandıracağı sevap bakımından asla Allah rızâsı için köle âzat etmek gibi değildir. İyilik olarak köle âzat etmeyi emreden dinimiz, birtakım hataların kefâreti olarak da köle âzat etmeyi tavsiye etmiştir. Böylece toplumun zayıf kesimlerinin hem haklarını korumuş hem de onlara nasıl davranılması gerektiğini göstermiştir. Bu durum karşısında "**İslâmiyete göre köle almak demek köle olmak demektir**" sözü ne kadar yerindedir değil mi?

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Köle, uşak, hizmetçi, kapıcı, işçi gibi toplumda sosyal ve ekonomik durumu zayıf olanlara şefkat ve merhametli davranmak gerekir.

2. Sebepsiz yere kölesini tokatlayan o köleyi salıvermek suretiyle hatasının kefâretini ödemiş olur

3. İslâm dini toplumda yerleşik bir kurum olarak bulduğu köleliği, aldığı tedbirlerle zaman içinde ortadan kaldırmayı hedeflemiş ve bunu başarmıştır.

4. Kefâret olarak köle âzat etmek, Allah rızâsı için köle âzat etmek gibi kişiye sevap kazandırmaz. Çünkü biri ceza, diğeri hayırdır.

5. Yapılan haksızlık kime yapılmış olursa olsun, onun hesabı mutlaka sorulur.

1610- وعن هِشَام بن حكيم بن حزامٍ رضي اللَّهُ عنْهُما أنَّهُ مرَّ بالشَّامِ على أنَاسٍ مِنَ الأنباطِ ، وقدْ أُقِيمُوا في

الشّمْس ، وصُبَّ على رُؤُوسِهِم الزَّيْتُ ، فَقَال : ما هَذا ؟ قَيل : يُعَذَّبُونَ في الخَراجِ ، وَفي رِوايةٍ : حُبِسُوا في الجِزيةِ . فَقَال هِشَامٌ : أَشْهَدُ لسمِعْتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إن اللَّه يُعذِّبُ الذِينَ يُعذِّبُونَ النَّاس في الدُّنْيا » فَدَخَل على الأمِيرِ ، فحدَّثَهُ ، فَأَمر بِهم فخُلُّوا . رواه مسلم « الأنبَاطُ » الفلاَّحُونَ مِنَ العجمِ.

1610. Hişâm İbni Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre kendisi, Şam'da, başlarına zeytinyağı döküldükten sonra güneş altında beklemeye mahkum edilmiş çiftçilere rastladı.

- Bu ne haldir? diye sordu.

- Arazi vergisi (haraç) yüzünden bir rivâyette ise baş vergisi (cizye) yüzünden cezalandırılıyorlar, denildi.

Bunun üzerine Hişâm:

- Andolsun ki ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

"**İnsanlara haksız yere dünyada azâb edenlere Allah, mutlaka azâb eder"** buyurduğunu işittim dedi ve Emîr'in huzuruna çıkıp durumu ona arzetti. Emîr de çiftçilerin serbest bırakılmalarını emretti.

Müslim, Birr 117- 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 32

Hişâm İbni Hakîm

Meşhur sahâbî Hakîm İbni Hizâm'ın oğlu olan Hişâm, babası gibi Mekke'nin fethedildiği yıl müslüman oldu. Sahâbîlerin emir bi'l-ma'rûf ve nehiy ani'l-münker yapmakta önde gelenlerindendi. Hatta Hz. Ömer, hoşlanmadığı bir iş veya durum kendisine ulaştığı zaman, "Ben ve Hişam hayatta olduğumuz sürece bu olmaz" derdi.

Bazı kaynaklar kendisini Ecnâdeyn savaşında şehid düşen Hişâm İbni'l-Âs ile karıştırarak Ecnadeyn'de şehid olduğunu yazmışlarsa da doğru değildir. Çok güçlü ve heybetli bir yapıya sahip olan Hişâm'ın Resûlullah

sallallahu aleyhi ve sellem'den çeşitli rivayetleri bulunmaktadır. Müslim onlardan bir tanesini rivayet etmiştir.

Hişâm, babası Hakîm'den önce vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun

Açıklamalar

Humus bölgesinde acem çiftçilerden bir grubun başlarına zeytin yağı döküldükten sonra güneş altında tutulduklarını gören sahâbî Hişâm İbni Hakîm, bu anlamsız halin sebebini sormuş ve netice itibariyle vergi borçlarını (haraç veya cizye) ödeyemedikleri için böyle bir cezaya çarptırıldıklarını öğrenmiştir. Bunun üzerine derhal bu gereksiz ve haksız cezanın sona erdirilmesi için Resûl-i Ekrem Efendimiz'den duyduğu *"İnsanlara haksız yere dünyada azâb edenlere Allah, mutlaka azâb eder"* hadisini hatırlatarak bunun haksız bir ceza ve işkence olduğunu belirtmiştir. Bununla da yetinmeyip bölgenin vâlisi Umeyr İbni Sa'd'e giderek emir bi'l-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker görevini yerine getirmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in toplanması gibi şerefli bir görevi üstlenmiş olan heyetin bir üyesi olan vâli Umeyr, derhal bu çiftçileri serbest bıraktırmıştır.

Zaman zaman bazı idarecilerin ve bilhassa alt kademedeki görevlilerin gereksiz ve anlamsız şekillerde insanları cezalandırma yoluna gittikleri görülegelmiştir. Bizim yakın tarihimizde, özellikle 1940'lı yıllarda "yol parası" veya "âşâr vergisi" yüzünden bir çok köylü vatandaşımız gereksiz yere hapse atılmış veya günlerce çalıştırılmışlardır. Yönetimler, halktan alacakları vergiyi, vatandaşa yardımcı olarak tahsil etmenin yollarını arayacakları yerde, kaba kuvvetle, zaten imkânı olmayan insanları fuzûlî şekilde cezalandırma yoluna gitmişlerdir. Büyük miktarda vergi kaçıranlara bir şey yapmaz veya yapamazken işçi, çiftçi, küçük esnaf gibi sade vatandaşın tepesine binmeyi idarecilik sanan zâlimler, elbette bu yaptıkları karşılığında cezalandırılacaklardır. İşin başındaki üst düzey yetkililer, verecekleri emrin alt kademedekiler tarafından zulme ve işkenceye vesile kılınmadan uygulanıp uygulanmadığını da denetlemelidirler. Bu hususta iyi niyet asla yeterli olamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm gerçeğin duyurulmasına özen gösterdikleri gibi kendilerine ulaşan bir peygamber beyânına da uymakta tereddüt etmezlerdi.

2. Sebepsiz yere kimseyi özellikle de fakir-fukara takımını aslâ cezalandırmamak gerekir. Aksi halde dünyada insanları haksız olarak cezalandıranları Allah Teâlâ mutlaka cezalandıracaktır.

3. Hişâm İbni Hakîm *-Allah kendisinden razı olsun-* çevresinde olup bitenlere karşı son derece duyarlı ve yöneticilere hakkı tebliğ konusunda da gayretli bir sahâbî idi.

1611- وعنِ ابنِ عبَّاسٍ رضيَ اللَّه عَنْهُما قَال : رأى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِماراً مْوسُومَ الوجْهِ ، فأَنْكَر ذلكَ ؟ فَقَال : وَاللَّهِ لا أسِمُهُ إلا أقْصى شَيءٍ مِنَ الوجْهِ ، وَأمرَ بِحِمَارِهِ ، فَكُوِيَ في جاعِرتَيْهِ ، فهو أوَّلُ مَنْ كوى الجَاعِرتَيْنِ . رواه مسلم .

« الجاعِرتَانِ » : نَاحِيتَا الوركَيْن حوْل الدُّبُر .

1611. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yüzü ateşle dağlanarak damgalanmış bir merkep gördü ve durumu çirkin buldu, onaylamadı.

Bunun üzerine İbni Abbas (kendi kendine), Allah'a yemin ederim ki ben bundan böyle hayvanın yüzünden uzak bir yerine damga vuracağım, dedi. Merkebinin uyluklarına damga vurduttu. İbni Abbâs böylece uyluklara damga vurduran ilk kişi oldu.

Müslim, Libâs 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 52

1612 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1612- وعَنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَرَّ علَيهِ حِمَارٌ قد وُسِمَ في وجْهِهِ فقَال : لعن اللَّه الّذي وسمهُ » رواه مسلم .

وفي رواية لمسلم أيضاً :نَهى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عن الضَّرْبِ في الوجهِ ،وعنِ الوسْمِ في

. الوجهِ

1612. Yine İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, yüzüne damga vurulmuş bir merkebin yanından geçti. Bunun üzerine;

"**Bu hayvanın yüzünü dağlayana Allah lânet etsin**!" buyurdu.

Müslim, Libâs 107. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 52

Müslim'in bir başka rivayetinde de (Libas 106); "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yüze vurmayı ve yüzü damgalamayı yasakladı" denilmektedir.

Açıklamalar

Hayvanların birbirine karışmaması ve başkalarının hayvanlarından kolaylıkla ayırt edilmesi maksadıyla işaretlenmeleri ötedenberi süregelen bir âdettir. Hayvancılıkla uğraşanlar bunu çok iyi bilirler. Nitekim bizzat Peygamber Efendimiz de zekât ve sadaka olarak verilen hayvanları işaretlemek suretiyle diğer hayvanlara karışmalarını önlemiştir. Ancak işaretleme veya damgalama işi genellikle kızgın demir ile dağlamak suretiyle gerçekleştirilir ve bunun izi hiç kaybolmaz. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, hayvanların yüzünün dağlanmasını yasaklamıştır. Kuyruk veya uyluk kısmından bir yere öyle gereksiz şekilde büyük ve derin olmamak kaydıyla bir damga vurulmasını onaylamıştır.

İbni Abbâs *radıyallah anhümâ*'nın rivayet ettiği **birinci hadis**te, Efendimiz'in, yüzü damgalanmış bir merkebi görünce bunu reddetmesi, Ebû Dâvûd'daki rivâyete göre *"Hayvanlarının yüzünü dağlayanlara benim lânet ettiğimi bilmiyor musunuz?*" diye çıkışması üzerine İbni Abbâs, kendi merkebinin uyluklarına damga vurdurmuştur. Onun bu uygulamayı ilk yapan sahâbî olduğu ve bu uygulamanın Hz. Peygamber tarafından da onaylandığı anlaşılmaktadır.

İkinci hadiste ise, hayvanların yüzünü dağlamayı Hz. Peygamber'in lânetle karşıladığı, bunu yapan kimseye lânet ettiği açıkca ifade edilmektedir. Bu rivayetin hemen arkasından verilen bir başka rivayete göre de Efendimiz'in, döverken yüze vurmayı ve yüzü damgalamayı

yasakladığı, yani haram kıldığı bildirilmektedir. Zaten bir işe lânet okunuyorsa, onu yapmanın haram olduğu anlaşılır.

Hayvanların yüzüne vurmak ve döğme yapmak yasaklandığına göre aynı şeylerin insanlara yapılması öncelikli olarak yasaklanmış demektir. Bu sebeple hiç bir faydası olmadığı halde vücudun muhtelif yerlerine döğme yaptırmak, birtakım hayvan resimleri çizdirmek, hele bunları yüze veya görünen herhangi bir yere yaptırmak tamamen yasaktır. Bu döğmelerin, insanı bazı şeylerden koruyacağına inanmak ise, bâtıl bir inanç ve küfürdür.

Canlıların özellikle insanların yüzü, onların en kıymetli ve korunmaya değer en şerefli organlarıdır. Yüzde meydana gelecek bir hasarın insanı çok çok rahatsız edeceği, üzeceği için döverken yüze vurulması da damgalamak gibi yasaklanmıştır. Özellikle yüzde birtakım hassas duyu organlarının bulunduğu dikkate alınırsa, bunlara bir zarar gelmemesi için yüze vurmamak gerektiği kolaylıkla anlaşılır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hayvanların yüzünü dağlamak suretiyle damgalamak yasaktır. Hz. Peygamber bunu yapanlara lânet etmiştir.

2. Hayvanı yüzüne vurarak dövmek de yasaktır.

3. Hayvanlar için yasak olan bu iki fiil, insanlar için öncelikle yasaktır. Bu sebeple hizmetçilerin, çocukların ve kadınların terbiye maksadıyla da olsa, yüzlerine vurulmamalıdır.

4. Döğme yaptırmak ve yüzü veya vücudu gereksiz yere birtakım boyalarla boyamak doğru değildir. Bunların yapılış amaç ve şekillerine göre sakıncaları derece derecedir.

5. Belli olması ve başkalarının hayvanlarına karışmaması için bir işaret yapılacaksa hayvanların yüzlerinden uzak bir yerine damga vurulmalıdır. Muselâ koyunların kulaklarına, sığır ve develerin uyluklarına damga vurulabilir.

283- باب تحريم التعذيب بالنار
في كل حيوان حتى النملة ونحوها

CANLILARI YAKMA YASAĞI

KARINCA VE BENZERLERİ DAHİL HERHANGİ BİR CANLIYI ATEŞLE YAKMANIN HARAM OLDUĞU

Hadisler

1613- عنْ أبي هُرِيْرة رضي اللَّه عنْهُ قَال : بعثنا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بعثٍ فَقال : «إن وجدْتُم فُلاناً وفُلاناً » لِرجُلَيْنِ مِنْ قُريش سمَّاهُمَا « فأحْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ » ثُمَّ قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ أردْنَا الخُرُوج : « إنِّي كُنْتُ أمرْتُكمْ أن تُحْرقُوا فُلاناً وفُلاناً ، وإنَّ النَّار لا يُعَذبُ بِهَا إلا اللَّه ، فَإنْ وجَدْتُموهُما فَاقْتُلُوهُما » رواه البخاري .

1613. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir keresinde bizi bir seriyye içinde savaşa gönderdi. Kureyşlilerden iki kişinin adını vererek:

- "**Falan ve falanı ele geçirirseniz ateşte yakınız!**" buyurdu.

Sonra yola çıkacağımız sırada:

- "**Ben daha önce size falan ve falanı ele geçirdiğinizde ateşte yakmanızı emretmiştim. Halbuki ateşle ancak Allah azâb eder. Bu sebeple siz o iki kişiyi ele geçirdiğinizde** (yakmayın) **öldürün!**" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 107, 149. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 112; Tirmizî, Siyer 20

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1614- وعن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : كُنَّا مع رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سفَر ، فَانْطَلَقَ لحَاجتِهِ ، فَرأيْنَا حُمَّرةً معَهَا فَرْخَانِ ، فَأَخذْنَا فَرْخيْها ، فَجَاءتْ الحُمَّرةُ تَعْرِشُ فجاءَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « منْ فَجع هذِهِ بِولَدِهَا ؟ رُدُّوا وَلَدهَا إليْهَا » وَرأى قَرْيَةَ نَمْلٍ قَدْ حرَّقْنَاهَا، فَقال : « مَنْ حرَّقَ هذِهِ ؟

« قُلْنَا : نَحْنُ . قَالَ : « إنَّهُ لا ينْبَغِي أنْ يُعَذِّب بالنَّارِ إلاّ ربَّ النَّارِ » . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

قوله : « قَرْيةَ نَمْلٍ » معناهُ : موْضِعُ النَّمْلِ مَع النَّملِ .

1614. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir seferde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in maiyyetinde bulunuyorduk. Hz. Peygamber abdest bozmak için yanımızdan uzaklaştı. Bu sırada biz iki yavrusu olan küçük bir kaya kuşu gördük, yavruları aldık. Kuşcağız yavrularını kurtarmak için çırpınmaya başladı. Tam bu sırada Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi ve:

- "**Bu kuşu yavrularını almak suretiyle kim tedirgin etti? Verin ona yavrularını!**" buyurdu.

Bir kere de yaktığımız karınca yuvasını gördü ve:

- "**Karıncaları kim yaktı**?" diye sordu.

- Biz, dedik.

- "**Gerçek şu ki, ateşle azâb etmek, ateşin yaratıcısından başka hiç kimse için uygun ve meşrû değildir**" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 112, Âdâb 164

Açıklamalar

Hiç bir sistem suçu cezasız bırakmaz. Dinimiz de her türlü haksızlık için en uygun ve etkili cezaları tayin etmiştir. Ancak bu iki hadiste açıkça gördüğümüz gibi öldürülmeyi haketmiş canlıları ateşle yakmak suretiyle cezalandırma dinimizde yoktur.

Birinci hadiste Peygamber Efendimiz, önce isimlerini verdiği iki Kureyşli'nin ele geçirilmesi halinde, o toplumda uygulandığı üzere, yakılmalarını emretmiş, ancak hemen sonra ateşle azâb etmenin Allah'a mahsus olduğunu bildirerek o kişileri yakaladıkları takdirde öldürmelerini ama yakmamalarını emretmiştir.

Hadîs-i şerîfte bu iki kişinin ismi gibi suçları da açıklanmamaktadır. Aslında bu çok da önemli değildir. Çünkü mesele, isim ve suçları değil, öldürülmeyi hakettikleri muhakkak olan bu iki yaramaz kişinin cezalandırılmalarıdır. Buna rağmen *Tecrid Tercemesi*'nde (VIII,347-348) merhum Kâmil Miras, bu şahısların isimlerini İbni Hişâm'ın *es-Sîre'*sinden naklen Hebbâr İbni Esved ve Hâlid İbni Abdikays olarak verir. Suçlarını da Peygamber Efendimiz'in kızı Zeyneb'in hicret yolunda devesinden düşürülmek suretiyle önce çocuğunu düşürmesine sonra da ölümüne sebebiyet vermek olarak belirler.

İkinci hadiste, yavrularını alarak anne kuşa eziyet etmeyi Efendimiz'in nasıl önlediğini, yakılmış olan bir karınca yuvasını görünce de, kesinlikle hiç bir canlının yakılmak suretiyle cezalandırılmaması gerektiğini, *"Yakmak, ancak ateşin yaratıcısına yaraşır"* ifadeleriyle açıkladığını görmekteyiz.

O halde ya doğrudan doğruya böyle bazı hayvanların yuvasını yakmak suretiyle veya son zamanlarda malesef memleketimizde çokca görüldüğü gibi *anız yakma* denilen tarla yüzeylerini yakarak bundan daha kötüsü şu veya bu amaçla ormanları ateşe vererek bir çok canlının ateşle cezalandırılmalarına sebebiyet vermek çok ciddî ve büyük bir vebâl altına girmek demektir. Hiç bir müslümanın böyle bir cinâyeti işlememesi, işleyememesi gerekir.

Dinimiz sadece yakılmak suretiyle öldürülmüş olan bir kimsenin velisine, suçlunun aynı şekilde yakılarak kısas edilmesini istemek hakkını tanımıştır. Böyle bir istek olursa suçlu yakılarak kısas edilir. Aksi halde kâtil maktûlü nasıl öldürmüş olursa olsun, öldürme yoluyla yerine getirilen tüm kısaslar, kılıç gibi keskin bir âlet-i cârihe, bir silah ile suçlunun boynunu keserek uygulanır (Ö.N. Bilmen, *Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu*, III, 94 -98).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde herhangi bir canlıyı ateşle yakarak öldürmek yasaktır.
2. Ateşle cezalandırmak sadece Allah'a aittir.

3. Tarla veya orman yakmak, bir çok canlıyı ateşle cezalandırmak demek olduğu için çok büyük bir sorumluluk doğurur.

4. Dinimiz her alanda şefkat ve merhametin gereklerinin dikkate alınmasından yanadır.

284- باب تحريم مطل غلني بحقّ طلبه صاحبه

ZENGİNİN BORCUNU GECİKTİRMESİ

ALACAKLININ İSTEĞİ KARŞISINDA ZENGİN BİR KİMSENİN BORCUNU GECİKTİRMESİNİN HARAM OLDUĞU

Âyetler

إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا [58]

1. "Gerçekten Allah, emânetleri ehline vermenizi emreder."

Nisâ sûresi (4), 58

"Allah, emânetleri sahiplerine iâde etmenizi emreder" diye de tercüme edilmesi mümkün olan âyet-i kerîme, genelde bütün emânetlerin o emânetlere ehil yani lâyık olan kimselere verilmesi kuralını yerleştirirken, özelde âriyet olarak bırakılmış olan şeylerin asıl sahiplerine iâdesini de öngörmektedir. Bir şeyi birine emânet bırakan veya borç veren kimse, karşısındakine güvendiğini göstermektedir. Zamanı gelince veya sahibi isteyince emânet edilen şeylerin sahibine iâde edilmesi bu âyetin müslümanlardan istediği ve beklediği tavırdır. İnsanların güvenilirliği bu noktadaki tavırlarıyla çok yakından ilgilidir. Zira emânete hıyânet, bir hadîs-i şerîfte açıkça belirtildiği gibi münâfıklık işaretidir.

وَإِن كُنتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُواْ كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ وَلاَ تَكْتُمُواْ الشَّهَادَةَ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ [283]

2. "Birbirinize bir emânet bırakırsanız, emânet bırakılan kimse o emâneti sahibine versin."

Bakara sûresi (2), 283

İhtiyaçlar dünyasında ve toplu halde yaşayan insanlar, çok değişik sebeplerle birbiriyle yardımlaşmaya ve dayanışmaya mecburdurlar. Bu

sebeple de beşerî ilişkilerde mutlaka borç, alacak ve emânet bırakıp almak gibi muameleler pek tabiîdir.

Borç, alacaklısına ödenmesi gerekli bir emânettir. Emânet bırakma işi, her şeyden önce bir güven meselesidir. Alacaklı kişi, alacağına karşılık olarak herhangi bir rehin almaz ve yazı ile kayıt edilmesine veya noter senedine gerek görmezse, kendisine güvenilen kişi, istenmesi halinde veya vakti gelince o emâneti derhal ödemeli, sahibine iâde etmelidir. Yani kendisine gösterilen güvene lâyık olduğunu fiilen isbat etmelidir

Müdâyene (borçlanma) âyeti diye bilinen Kur'ân-ı Kerîm'in bir sayfa tutarındaki en uzun âyetinde, yazmak, şâhit göstermek ve rehin almak gibi tavsiye edilen muameleler, dinin önem verdiği mendûbiyet bildiren tavsiyelerdir. Bu tür muamelelerin hiç birinin uygulanmadığı bir borçlanma olayında, yine yapılacak iş aynıdır: Alacaklıya alacağını aynen teslim etmek.

Hadis

1615- وَعَنْ أبي هُرِيرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَطْلُ الغَنِيِّ ظُلْمٌ، وَإذَا أُتبِعَ أحَدُكُمُ عَلى مَلَيءٍ فَلْيَتْبَعُ » متفقٌ عليه .

مَعْنَى « أُتبِعَ » أُحِيلَ .

1615. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Zenginin borcunu ödemeyi ertelemesi zulümdür. Sizin biriniz hali vakti yerinde olan birine havâle edildiğinde, bu havâleyi kabullenip o kişiye müracaat etsin**."

Buhârî, Havâlât 1, 2, İstikrâz 12. Ayrıca bk. Müslim, Müsâkât 33; Ebû Dâvûd, Büyû’ 10; Tirmizî, Büyû’ 68; Nesâî, Büyû’ 100, 101; İbni Mâce, Sadakât 8

Açıklamalar

Matlü'l-ğanî, zenginin borcunu ödemeyi uzatması, geciktirmesi, ertelemesi demek olup alacaklıya yapılmış bir haksızlık ve zulümdür.

Zengin bir borçlunun, borcunu ertelemesi, bugünü yarına, yarını öbür güne atarak borcunu sürekli tehir etmesi, borçlunun ödemeye imkânı varken bundan kaçınması elbette alacaklıya karşı işlenmiş bir suç teşkil etmektedir. Özellikle borçlu, alacaklı tarafından alacağı istendikten sonra borcunu ödemezse bütün sorumluluğu üstlenir. Öte yandan alacaklı zengin bile olsa, bu durum, borçlunun borcunu ertelemesi için asla bir sebep teşkil etmez. Zamanı gelen ve özellikle de ödenmesi konusunda yazılı veya sözlü uyarıda bulunulmuş olan borcun zengin borçlu tarafından geçiktirilmesi tek kelime ile **zulüm**dür. İstenilen zamanda ödemesi ise vâciptir. “Eğer borçlu bedensel bakımdan güçlü ve fakat malî açıdan zayıf ise, zamanı gelince ödeme yapması gerekli değildir” görüşüne karşı, “bedenî gücü olan kimsenin, ailesinin nafakasını temin için nasıl çalışması vâcip ise, borcunu ödeyebilmek için de çalışıp kazanması aynı şekilde vâciptir” görüşünü savunanlar da bulunmaktadır.

Hadisin ikinci kısmında geçen havâle sözüyle, borçlunun, alacaklıyı o borcu ödeyebilecek birine havale etmesi halinde, alacaklının bunu anlayışla karşılaması tavsiye olunmaktadır. Banka çekleri gibi hâmiline yazılmış belgeler veya sözlü olarak yapılan havâleler, ödemeyi yapacak olan kişi veya kurumun kabul etmesiyle havâle işlemi tamamlanmış olur. Böyle bir havâle uygulamasıyla karşı karşıya kalan alacaklının bu durumu kabul ile karşılaması esastır. "Bana borçlu olan sensin, beni ne diye falana veya falan kuruluşa havâle ediyorsun?" diye borçluyu bizzat ödeme yapmaya zorlamaması lâzım geldiği, hadisimizin üzerinde ısrarla durduğu önemli bir noktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hâli vakti yerinde olan kişinin, borcunu ertelemesi tek kelime ile zulümdür.

2. Alacaklı kişinin, bir başkasına havâle edilmesini anlayışla karşılaması lâzımdır.

285- باب كراهة عود الإِنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له

وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

BAĞIŞTAN DÖNMENİN KERÂHETİ

BİR İNSANIN, HİBE ETTİĞİ KİŞİYE HENÜZ TESLİM ETMEDİĞİ BAĞIŞINDAN VAZ GEÇMESİNİN; TESLİM ETMİŞ OLSUN OLMASIN KENDİ
ÇOCUĞUNA YAPTIĞI HİBEDEN DÖNMESİNİN MEKRUH OLDUĞU VE YİNE SADAKA, ZEKAT, KEFÂRET V.S. OLARAK ÇIKARIP VERDİKLERİNİN BİR KISMINI VERDİĞİ KİŞİDEN SATIN ALMASININ MEKRUH
OLDUĞU AMA BUNLARIN KENDİSİNE İNTİKAL ETMİŞ OLDUĞU BİR ÜÇÜNCÜ ŞAHIS VEYA KURUMDAN SATIN ALINMASINDA HERHANGİ BİR SAKINCA VE KERÂHETİN BULUNMADIĞI

Hadisler

1616- عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أن رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَالَ : « الَّذِي يعُودُ في هِبَتهِ كَالكَلبِ يرجعُ في قَيْئِهِ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : « مَثَلُ الَّذي يَرجِعُ في صدقَتِهِ ، كَمَثلِ الكَلْبِ يَقيءُ ، ثُمَّ يعُودُ في قَيْئِهِ فَيَأْكُلُهُ » .

وفي روايةٍ : « العائِدُ في هِبَتِهِ كالعائدِ في قَيْئِهِ » .

1616. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bağışından dönen kimse, kusmuğunu yalayan köpeğe benzer**."

Buhârî, Hibe 30, Zekât 59, Cihâd 137, Hiyel 14; Müslim, Hibât 2, 5, 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû' 62; Nesâî, Zekât 100; İbni Mâce, Hibât 5

Müslim'in bir rivâyetinde (Hibât 5), "**Verdiği sadakadan dönen kimse, yediğini kustuktan sonra dönüp onu yiyen köpeğe benzer**" buyurulur.

Bir başka rivâyette (Müslim, Hibât 7) ise, "**Bağışından dönen, kusmuğunu yiyen gibidir"** denilmektedir.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1617- وَعَنْ عُمَرَ بن الخَطَّابِ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : حَمَلْتُ عَلى فَرَسٍ في سبيلِ اللَّه فأَضَاعَهُ الَّذي كَانَ عِنْدَه ، فَأردتُ أنْ أشْتَرِيَهُ ، وظَنَنْتُ أنَّهُ يَبيعُهُ بِرُخْص ، فسَألتُ النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ : « لا تَشتَرِهِ وَلا تَعُدْ في صدَقَتِكَ وإن أعْطَاكَهُ بِدِرْهَمٍ ، فَإنَّ الْعَائد في صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ في قيْئِهِ » متفقٌ عليه .

قوله : « حمَلْتُ عَلى فَرسٍ في سَبيلِ اللَّه » معْنَاهُ : تَصدَّقْتُ بِهِ عَلى بعْض المُجاهِدِينَ.

1617. Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben iyi cins bir atımı Allah rızâsı için bir mücâhide vermiştim. O zât ata iyi bakamadı, onu zayıflattı. Bunun üzerine ben hayvanı para ile satın almak istedim. Ucuza vereceğini de tahmin ediyordum. Durumu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'*e arzettim. O şöyle buyurdu:

- "**Bir dirheme bile verse, sakın onu satın alma, verdiğin sadakadan asla dönme! Zira bağışından dönen, kustuğunu yalayan gibidir.**"

Buhârî, Hibe 30, 37; Müslim, Hibât 1, 2, 3, 4. (Ayrıca bk. Önceki hadisin diğer kaynakları.)

Açıklamalar

Hibe, bir insana veya bir hizmete faydalı olacak bir şeyi karşılıksız olarak vermek, teberru etmektir. Biz buna Türkçe'de tek kelime ile "bağışlamak" diyoruz. Dilimizde çokca kullanılan "mal bağışlamak" tabiri tam mânası ile hibe'nin karşılığıdır. Hibe veya bağışta bir karşılık yani bedel söz konusu olmaz. Eskiler hibeyi "bilâ ivaz temlik" diye tanımlarlar.

Borçluya borcunu bağışlamak (*ibrâ*), bir kimseye Allah rızâsı için mal vermek (*sadaka)* ve birine ikrâm olmak üzere bir şey armağan etmek (*hediye)*, birbirlerinden az-çok farklı tasarruflar olsalar da hepsinde hibe veya bağış anlamı bulunduğu, bir başka şekilde söyleyecek olursak, hibe veya bağışın, bu üç çeşit iyiliği kapsadığı açıktır.

Diğer taraftan hibe bir hukûkî akit ve muameledir. Onun gerçekleşmesi için öngörülen birtakım şartlar bulunmaktadır. Biz işin hukûkî değil, ahlâkî ve hayrî yönüne dikkat çekmek istediğimiz için işin o tarafını merak edenlerin fıkıh kitaplarına başvurmalarını tavsiye etmekle yetineceğiz.

Açıklamakta olduğumuz hadislerde hibe ve sadaka kelimeleri geçmektedir. Bu tür iyiliklerin hiç birinden geri dönmenin doğru olmadığı bir benzetme ve bir olayla anlatılmaktadır.

Birinci hadisin zikredilen değişik rivayetlerinde ortak nokta, hibesinden dönen kişinin, kusmuğunu yiyen köpeğe benzediğinin vurgulanmasıdır. Hiç şüphesiz bu benzetme, yaptığı bağıştan vazgeçen kimsenin köpek hükmünde olduğu anlamına gelmez. Ancak yaptığı işin, çirkinliğini gösterir. Yani bu teşbih, hukûkî yönden değil, ahlâkî açıdan bir benzetmedir. Şu halde hibe, sadaka ve hediyesinden dönen, vaz geçen, onları geri alan kimse, köpeğin yaptığı gibi pis ve iğrenç bir şey yapmış olur. Tabiatıyla sırf bu benzetmeden dolayı, hibeden dönmenin haram olduğu sonucu çıkarılamaz; ama olayın çirkinliği yani mekruh olduğu anlaşılır, denilmiştir. Nitekim Nevevî, konu başlığında aynı görüşü paylaştığını açıklamış bulunmaktadır. Hanefî mezhebi bilginleri de hibeden dönmenin câiz olmakla beraber *mehruh* olduğu görüşündedirler.

İkinci hadiste açıklandığına göre Hz. Ömer, Allah rızâsı için mücâhidlerden birine hediye ettiği iyi cins bir atın, sahibi tarafından gerektiği gibi bakılamaması sebebiyle zayıfladığını görmüş, hesaplı vereceğini de düşünerek atı ondan satın almak istemiştir. Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre, atın yeni sahibi, hali vakti iyi olmadığından dolayı hayvana iyi bakamamıştır. Yoksa bir ihmal söz konusu değildir. Hz. Ömer, düşüncesini Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e açmış, daha önce tasadduk ettiği atı, verdiği kişiden satın alıp alamayacağını sormuştur. Bunun üzerine Efendimiz:

- *"Bir dirheme bile verse, sakın onu satın alma, verdiğin sadakadan asla dönme! Zira bağışından dönen, kustuğunu yalayan gibidir"* buyurmuştur.

Öyle görünüyor ki Peygamber Efendimiz, bu cevabıyla hem Allah rızâsı için yapılmış bir iyiliğin sonuna kadar o vasıfta kalmasını, işin içine herhangi bir ticârî kaygının girmemesini, hem de müslümanlar arası ilişkilerin nezâhetinin korunmasını hedeflemiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hibe veya bağış yapmak, dönüşü düşünülmemesi gereken bir güzel harekettir.

2. Hibeye sadaka da denir.

3. Hibe veya bağışından vaz geçen kimse, kusmuğunu yiyen köpeğin yaptığı çirkinliğe düşmüş olur.

4. Vazgeçilen bağış, kusmuğa benzetilmiştir.

5. Satın alma yoluyla da olsa, hibe veya tasadduk ettiği mala dönmek nehyedilmiştir.

286- باب تأكيد تحريم مال اليتيم

YETİM MALI YEMENİN HARAMLIĞI

Âyetler

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا [10]

1. "Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler hiç şüphesiz karınlarına ancak ateş doldurmuş olurlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir."

Nisâ sûresi (4), 10

وَلاَ تَقْرَبُواْ مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُواْ الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُواْ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَبِعَهْدِ اللّهِ أَوْفُواْ ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ [152]

2. "Yetimin malına ancak en güzel ve faydalı şekilde yaklaşın."

En'âm sûresi (6), 152

فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلاَحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاء اللّهُ لأعْنَتَكُمْ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ [220]

3. "Sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek (ihmal etmekten) daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, unutmayınız ki onlar sizin din kardeşlerinizdir. Allah işleri bozanla düzelteni bilir."

Bakara sûresi (2), 220

Yetim malıyla ilgili olarak seçilip buraya alınmış olan bu üç âyet, konuya ait yasağın son derece ağır bir haram olduğunu göstermeye kâfidir. **Birinci âyette**, haksızlıkla yetim malı yemeye kalkışanların, açıkça karınlarına ateş doldurmuş oldukları ortaya konulmakta ve bu yediklerinin kendilerini yakıp kavuracağı anlatılmaktadır. Zaten âhirette de alev alev yanan bir ateşe atılacakları ayrıca ve bilhassa bildirilmektedir. Haksız yere yenilen yetim malının bir ateş yumağı gibi sindirim sistemini alt üst edeceği pekiştirmeli olarak anlatılmaktadır. Gerçek durum bu olunca, **ikinci âyette** beyân buyurulduğu gibi, yetim malına ancak en güzel ve faydalı bir şekilde yaklaşmaktan, onu yetimin lehine geliştirmek için gayret etmekten başka yol kalmamaktadır.

Üçüncü âyette ise, yetimleri görüp gözetmenin, fert ve toplum için onlarla ilgilenmemek, onları dikkate almamak ya da ihmal etmekten çok daha hayırlı olduğu açıklanmaktadır. Belirtildiğine göre bu âyet, birinci âyetin inmesinden sonra, yetimlerle bir arada bulunmaktan bile çekinir hale gelen müslümanların, durumu Hz. Peygamber'e arzetmeleri üzerine nâzil olmuştur. Âyette yetimlerin din kardeşi olarak, tam bir kardeş muamelesine tâbi tutulmaları gerektiğine dikkat çekilmiş ve Allah Teâlâ'nın yetimlerle kimin iyi kimin kötü niyetle ilgilendiğini bildiği kesin bir ifade ile açıklanmak suretiyle herkesin tam bir sorumluluk duygusu ve kaygusu ile hareket etmesi istenmiştir. Yetimin malını çeşitli sebeplerle haksız yere yemeye veya herhangi bir şekilde telef etmeye kalkışan, yetimden önce kendini helâk etmiş demektir. Bu da yetim malı yeme yasağının ne kadar ağır sorumluluk ve tehlike içeren bir haram olduğunu göstermektedir.

Yetimin velisi veya vasisi olmak demek, nerede ise ona esir olmak anlamına gelmektedir. Ona yetimliğini hissettirmemeye çalışarak malını mülkünü korumak, ifsada değil ıslaha ve geliştirmeye gayret etmek lâzım gelmektedir. Görüntü ne olursa olsun, Allah, kimin ıslâh, kimin ifsâd için çalıştığını bilmektedir. Bu kesin gerçek dikkate alınmalı, yetim malı yemek gibi bir büyük hatâya düşülmemelidir.

Hadis

1618- وَعن أبي هُرِيْرة رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقَاتِ ، قَالُوا : يا رَسُولَ اللَّه ومَا هُن ؟ قال : الشِّرْك بِاللَّهِ ، وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ التي حرَّمَ اللَّهُ إلاَّ بِالحقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مال اليتِيم . والتَّولِّي يوْمَ الزَّحْفِ ، وقذفُ المُحْصنَاتِ المُؤمِنَات الغافِلاتِ » متفقٌ عليه .

« المُوبِقَاتُ » المُهْلكَاتُ .

1618. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Yedi helâk ediciden kaçının!"** Sahâbîler:

- Ey Allahın Resûlü! Bunlar nelerdir? diye sordular. Hz. Peygamber:

- "Allah'a ortak koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve hiç bir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnad etmektir,**”** buyurdu.

Buhârî, Vasâyâ 23, Tıb 38, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 10; Nesâî, Vasâyâ 12

Açıklamalar

Fert ve toplumları helâk edici nitelik taşıyan yedi büyük günah da diyebileceğimiz fiilleri sıralayan hadisimiz, aslında insanlar ve toplumlar için bir çeşit sağlık reçetesi veya tehlikeli noktalar haritası yerindedir. Sihir

yasağı ile ilgili konuda 1797 numara ile tekrar gelecek olan hadisimizin beyânına göre bu yedi helâk edici tavırdan biri de *yetim malı yemek*tir. Hadisimizin burada zikrediliş sebebi bu noktadır.

Yetim, babası ölen küçük çocuk demektir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in dilinden helâk edici olmakla nitelenen, şirk, sihir, katil, ribâ, savaştan kaçmak ve namuslu kadınlara iftira etmek gibi *inanç*, *ahlâk* ve *iktisadla* ilgili suçların arasında *yetim malı* yemenin de sayılmış olması, bunun en az ötekiler kadar ağır bir suç ve sorumluluk olduğunu göstermektedir.

Hadisimizin açık ifadesinden anlaşılan yetim malının hiç bir şekilde yenmemesidir. Sadece veli veya vasîlerin israfa kaçmamak şartıyla örfe göre yetim malından yemeleri yani her türlü tasarruf ve harcamada bulunmaları câiz ve meşrûdur.

Yukarıda meâl ve kısa açıklamalarını verdiğimiz âyetler ve bu hadîs-i şerîfe göre yetimler, İslâm toplumunun himmet ve emniyetine teslim edilmişlerdir. Yani yetimler ve malları toplum güvencesi altındadır.

Öte yandan *mühlikât* denilen suç ve günahlar, sadece bu hadiste sayılan yedi fiilden ibaret değildir. Burada yedi tanesinin sayılmış olması, bu nitelikte daha başka bazı hususların bulunmasına engel teşkil etmez. Nitekim başka hadislerde daha başka bazı günahlar da "helâk edici" olarak nitelendirilmiştir.

Şimdi isterseniz hadisimizde sayılan helâk edici günahların kısa tanıtımlarını yapalım.

Ş i r k. Allah Teâlâ'ya ilâhlık konusunda bazı yaratıkları ortak kabul etmek demektir. Tevhidi kökünden reddetmek demek olan böyle bir anlayış, "en büyük zulüm", en helâk edici bir itikâdî sapıklıktır. Şirkin her çeşidi aynıdır. Allah Teâlâ'nın aslâ affetmeyeceğini bildirdiği yegâne günah kendisine bir şeylerin ortak koşulmasıdır. Müşrik, temelli olarak cehennemde kalmaya mahkûmdur. Bu sebeple de en büyük helâk edici günah şirktir.

S i h i r. Efsun, gözbağcılık ve büyü de diyebileceğimiz sihir konusu ileride müstakil olarak incelenecektir (bk. 1797. hadis).

K a t i l. Haklı bir sebebe dayanmaksızın bir insanı öldürmek, Şâfiî'ye göre şirkten sonraki en büyük günahtır. Böyle bir günahın dünyadaki cezası bilindiği üzere kısâsen öldürülmektir. Tarih boyu süregelen kan davaları da dikkate alınacak olursa, haksız yere adam öldürmenin hem kişiler hem de toplumlar için ne kadar büyük bir helâk sebebi olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

R i b â y e m e k. Faizcilik yapmak demektir. Bu konu hadisimizden hemen sonra ayrıca ele alınacaktır.

C e p h e d e n k a ç m a k. Düşmana hücûm edileceği zaman cepheden kaçmak, düşmandan yana tavır almak anlamına geldiği için hem en büyük günah hem de kişinin önce kendi can güvenliğini sonra arkasındaki müslüman toplumunun hayatını tehlikeye atması demektir. Harb taktiği gereği olmayan kaçışlar aslâ affedilmez.

N a m u s l u k a d ı n a z i n â i s n a d e t m e k. Namuslu müslüman kadınlara zinâ ettiği iftirâsında bulunmak (kazif), Efendimiz'in helâk edici olduğunu bildirdiği ahlâkî bir düşüklük ve büyük bir haramdır. Her ne kadar burada namuslu müslüman kadınlara iftirada bulunmak zikredilmiş ise de namuslu müslüman erkeklere yöneltilecek iftira da aynı hükümdedir. İftira eden hür bir kimse ise 80, köle ise 40 değnek cezasına çarptırılır.

Son olarak şuna da işâret edelim ki hadisimizin "**kaçının**" emri, bu yedi helâk edici günahtan titizlikle uzak durulmasını tavsiye eden bir ifadedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En büyük ve en tehlikeli günah Allah'a şirk koşmaktır.
2. Yetim malı yemek helâk edici belli-başlı büyük günahlardandır.
3. Yetimlere dost ve kardeşçe sahip çıkılmalıdır.
4. Müslümanların şer ve kötülüklerden kaçınmaları gerekir.
5. Burada sayılan günahlardan uzak durmak fertleri ve toplumu bozulma ve sapıklıktan korumak demektir. Bu yönüyle de büyük önem taşımaktadır.

287- باب تغليظ تحريم الربا

FAİZİN ŞİDDETLE YASAKLANMASI

Âyetler

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لاَ يَقُومُونَ إِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ
الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا
فَمَن جَاءهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانتَهَىَ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللّهِ وَمَنْ
عَادَ فَأُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ [275]
يَمْحَقُ اللّهُ الْرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ [276]
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ لَهُمْ
أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ [277]
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ
[278]

Faiz yiyenler (kıyâmet günü mezarlarından) **ancak şeytan çarpmış kimselerin kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların, "esasen alışveriş de faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Halbuki Allah, alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kim, Rabbinden kendisine gelen bir öğüt üzerine faizciliğe son verirse, geçmişte olanlar kendisine ve hakkındaki hüküm de Allah'a kalmıştır. Kim de yeniden faize dönerse işte onlar cehennemliktir, orada temelli kalacaklardır. Allah faizi mahveder, sadakaları bereketlendirir. Allah koyu nankör ve günahkâr olan hiç kimseyi sevmez.**

İman edip iyi işler yapan, namazı dosdoğru kılıp zekâtı verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.

Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız, mevcut faiz alacaklarınızın peşini bırakın, vazgeçin.

Bakara sûresi (2), 275-278

Yüce dinimiz, "*karşılıklı fayda temin etmeye yönelik bir sözleşmede karşılıksız kalan herhangi bir fazlalık*" demek olan faizi, bütün çeşitleriyle kesin olarak yasaklamıştır. Faiz yiyen kişi, başkasının malını karşılıksız olarak yemiş olur. Bilinen bir gerçektir ki para, bir değişim aracıdır. Onu alınıp satılan mal haline getiren ve hiç bir risk almadan gelir elde etme vasıtası olarak benimseyen kişiler faizci, buna imkân veren bütün muameleler de faiz muamelesidir. Durduğu yerde paraya para kazandırma

birilerinin hoşuna gitse de toplumun aleyhine olan bu durum aslında iyi tahlil edildiği zaman uzun vâdede toplumdaki emek-sermâye ilişkilerini altüst edeceği için bizzat faizcilerin de aleyhinedir. Hatta bu yolla para kazananları zehirli gıdalarla beslenenlere benzetmek mümkündür. Zehir tesirini gösterdiği an, yapılacak hiç bir şey kalmamış demektir.

Şu da bir gerçektir ki, dinimiz sermaye birikimini, faizle değil, ortaklık usulüyle sağlamayı öngörmektedir. Ortaklıkta sermaye faizsiz olacağı için mâliyet ve enflasyon gibi kapitalizmin ürünü olan meseleler ortadan kalkacak, mülkiyete ortak olma tabana doğru yayılacak, ekonomik ve sosyal farklılaşmalar en düşük seviyeye inecek, sermayeye, yatırıma ve tabiî ticârete asla kötü gözle bakılmayacaktır.

Faizcilik, para sahiplerinin tahakkümünü artırır ve toplumun düzen, hürriyet ve geleceğine müdâhale etmelerine yol açar. İş ve yatırım yaparak değil, faizle gelir temin eden bir rantiye sınıfının oluşmasına zemin hazırlar. İnsanları çalışıp kazanmak ve üretim ile meşgul olmaktan uzak tutar. Bu da insanların birbirine iyilik etme duygularını söndürür. "Karz-ı hasen" yoluyla iyilik ve yardımlaşmayı ortadan kaldırır. Çıkar hırsını aşırı derecede kamçılar, hırslar keskinleştikçe kalbler katılaşır, toplumda yardımlaşma ve dayanışma yerine sömürme ve çatışma başlar.

Faiz yiyenlerin şeytan çarpmış gibi mezarlarından kalkacaklarının belirtilmesi, faiz yemenin ne kadar fenâ olduğunu anlatmaktadır. Faizcilik yaparak fakir kimseleri sömürenler, şeytanlaşmış insanlardır. Bütün güzel insanî duygular faizcilerin içinden silinir ve bunlar şeytan gibi sadece maddeye tapan, maddî menfeat peşinde koşan ve şeytanlıklarını tatmine çalışan acımasız yaratıklar halini alırlar. Zaman zaman içlerinde doğacak her hayırlı istek, onları şeytan çarpmışcasına sarsar ve bu tür arzuları bir şekilde kendi içlerinde boğmaya çalışırlar. Aslında bu faizci rantiye sınıfı günlük hayatlarında da çarpılmış gibidirler. Tenbellik içinde yatar, rahat ve hızlı bir şekilde uyanamaz, hemen kalkamaz, çoğu kere yataklarında şeytan çarpmış gibi saatlerce gerneşir, ağzını yüzünü buruşturur, sonra da sendeleye sendeleye kalkarlar. Bütün hayatları faiz düşüncesi ve dedikoduları ile geçer, düştükleri zaman da bellerini kolay kolay doğrultamazlar.

Âyet-i kerîme, onların bu çarpılmış hallerinin sebebini, "**esasen alışveriş de faiz gibidir**" diye, meşru ve makul bir kazanç yolu olan ticâreti, kendi çarpık ve haksız kazanç yollarına, faize benzetmeleri, böyle ters bir kıyasla yaptıklarını savunmaya kalkmaları olarak göstermektedir. Dikkat edilirse faizciler, "faiz de alışveriş gibidir" demiyorlar, "alışveriş de faiz gibidir" diyorlar. Yani iktisâdî hayatın asıl yolunun faiz olduğu, ya da "faizsiz bir ekonominin düşünülemeyeceği" varsayımını öne sürüyorlar. Onların bu mantıkları bile, şeytan çarpmış bir kafa ve gönül yapısına sahip olduklarını göstermektedir. Halbuki "**Allah alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır."** Helâl ile haramı ters yüz edip haramı asıl, helâli ona benzer göstermek ne büyük bir çarpıklıktır. Ekonomik düzenleri bu çarpık anlayışa dayanan toplumların istikrarsızlığı herhalde çok tabiî bir neticedir.

Faiz aslında faizcilerin sandığı gibi malı da arttırmaz. Görüntüye aldanmamak gerekir. "**Allah faizi mahveder, sadakaları bereketlendirir.**" Faiz, mal üretecek hayatları âdeta bir kurt gibi yer bitirir, sonuçta sermayelerin de batmasına sebep olur. Sadakalar ise, ecir, hayat ve bereket kaynağı olur. O halde **"İman edip iyi işler, salih ameller yapanlar ve özellikle namazlarını doğru dürüst kılıp zekâtlarını veren kimselerin her zaman Rabbleri katında ecirleri vardır. Bunlara gelecek bir korku olmadığı gibi herhangi bir kayıptan dolayı mahzun da olacak değillerdir."** Müslümanlara Allah'tan korkmak ve onun azâbından korunmak yaraşır. Bunun tabiî neticesi de, henüz alınmamış faiz varsa, ondan vazgeçmek, onu terketmektir. Âyet–i kerîme, böyle bir davranışı, gerçek mü'min olmanın göstergesi saymaktadır. İmanda olgunluk, onun gereğinin yerine getirilmesini gerektirir.

Nevevî'nin buraya almadığı âyette ise, "**eğer böyle yapmazsanız"** yani Allah'tan korkmaz, faizin haram olduğuna inanmaz veya inanır da terketmezseniz, **"O zaman Allah ve Resûlü tarafından size savaş açılmış olduğunu biliniz. Eğer tövbe ederseniz, sermâyeleriniz sizindir**" buyurulmaktadır. Şurası da bir gerçektir ki Kur'an dilinde 'Allah ve Resûlü'nün harbi' ifadesi, bazan gerçekten savaş anlamında, bazan da günahın büyüklüğünü ve zararını anlatmak maksadıyla uyarı yerinde mecaz olarak kullanılır. Burada bu iki yorumla ilgili görüşler ileri sürülmüştür. Anlaşılan odur ki, faizcilik yapanlar, maddî veya mânevi anlamda ilâhî savaştan yakalarını kurtaramayacaklardır.

Bu âyetlerden önce, "**Ey iman edenler! Kat kat katlanmış olarak faiz yemeyin**" [Âl-i İmrân sûresi (3), 130] âyeti nâzil olmuş bulunması ve bu âyetlerin de hicretin sekizinci yılında gerçekleştirilen Mekke fethi sıralarında inmiş olması, faizin ortadan kaldırılması için tedricî bir usûlün ve toplumda belli bir gelişmişliğin sağlanmış olmasının gerektiğini göstermektedir. Bu durum, mükemmel bir toplum düzeni ortaya koyamayan milletlerden faizciliğin kalkmayacağı anlamına gelir. Hangi toplumda da faizsiz yaşanamayacağı kanısı yayılmaya ve faizi meşrû göstermek için çareler aranmaya başlanırsa, orada çözülme, çöküntü ve Câhiliye devrine dönüş başgöstermiş demektir.

Unutulmamalıdır ki, Allah katında alışveriş, "alışveriş" olduğu için helâl; faiz de "faiz" olduğu için haramdır. İçine faiz karıştırılarak yapılmış alışverişler de fâsittir. Zira "haram ile helâl karışınca haram öne geçer."

Özetle yorumlamaya çalıştığımız bütün bu âyetler, faiz yasağının gerçekten son derece şiddetli bir yasak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili hadislere gelince, hakikaten meşhur ve sayısal olarak çok hadis bulunmaktadır. Önceki konuda geçen Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği, "*Yedi helâk ediciden kaçının*" hadisi de bunlardan biridir.

Hadis

1619- وَعَنِ ابنِ مَسْعودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : « لَعَنَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم آكِلَ الرِّبا وموكِلَهُ» رواه مسلم . زاد الترمذي وغيره : « وَشَاهديه ، وَكَاتبَهُ » .

1619. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* faiz alana da verene de lânet etti.

Müslim, Müsâkât 105-106; Tirmizî, Büyû’ 2. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû’ 24, 25, 113; Ebû Dâvûd, Büyû’ 4; İbni Mâce, Ticârât 58

Tirmizî ve diğer muhaddisler, "şâhitlerine ve kâtibine de" kelimelerini ilave ettiler.

Açıklamalar

Önceki konuda "yedi helâk edici"den biri olduğunu gördüğümüz faiz ve yukarıdaki âyetlerden "Allah ve Resûlünün harb ilan ettiği bir günah" olduğunu öğrendiğimiz faizcilik, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in lânet ettiği hususlar arasında yer almaktadır. Bu üç tesbit, herşeyden önce konuya ait yasağın son derece şiddetli olduğunu göstermektedir.

Peygamber Efendimiz, toplumun *inanç*, *iktisad* ve *ahlâk* düzenini altüst eden, kişi ve toplumları anarşi ve felâkete sürükleyen faizi yiyen ve yedirenlerin, Allah'ın rahmetinden uzak kalmalarını dilemek yani onlara lânet etmek suretiyle işin ne kadar ciddî olduğunu gözlerimiz önüne sermektedir. Bilinen bir gerçektir ki faiz, vahye dayalı bütün dinlerde haramdır. Bütün şeriatlar onu ortaklaşa yasaklamıştır.

Öte yandan Allah Teâlâ faizciden başka hiç bir âsi ve günahkâra kitabında harb ilan etmemiştir. Yine Peygamber Efendimiz, "Ömrün Sonuna Doğru İyiliği Artırmak" konusunda yer alan 117 numaralı hadiste, *"Her kul öldüğü hal üzere diriltilir"* buyurduğuna, yukarıdaki âyette de faiz yiyenlerin şeytan çarpmış gibi mezarlarından kalkacakları bildirildiğine göre faizcilik insanın kötü bir şekilde ölmesine (sû–i hâtime) sebep olmaktadır. Faiz yemek, faizcilik yapmak demektir. Faiz anlaşma ve akitlerden doğduğuna göre, bunun iki tarafı olduğu gibi şahitleri ve yerine göre kâtibi, yazıcısı veya noteri de bulunacaktır. Hatta banka, mafya, tefeciler v.s. gibi yasal veya yasal olmayan kurumları da olacaktır.

Tirmizî ve diğer hadisçilerin rivâyetlerinde yer alan "şâhitlerine ve kâtibine de" ilavesine göre, hem şahıs olarak tefeciler hem de bu işe aracılık yapan kurum ve kuruluşlar ile oralarda faiz işlemlerini yönlendiren, kaydeden, şâhitlik eden herkes Peygamber Efendimiz'in lânetinden paylarını almışlardır. Efendimizin lânetinin kapsamını bu ölçüde geniş tutması, İslâm toplumunda faizciliğe yer olmadığını, kimsenin ona ne alan-veren olarak ne de şahit ve katip olarak bulaşmaması gerektiğini en yüksek perdeden anlatmak için olsa gerektir. Çünkü toplumun bütün kesimlerine zararı muhakkak olan bir işlemin, hiç bir şekilde yanında olmamak herkesin o topluma karşı görevidir. Bunun bilincinde olmayanlar ya da bile bile bu zararın yaygınlaşmasına yardımcı olanlar ise, elbette lâneti haketmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şiddetle yasaklanmış olan faizi almak da vermek de Peygamber Efendimiz tarafından lânetle karşılanmıştır.

2. Faiz muamelesine şâhitlik ve kâtiplik yapanlar da bu lânete muhataptırlar.

3. Faizci kurum ve kuruluşlarda çalışmamaya özen göstermek gerekir.

4. Faizden kurtulamamış bir ekonomi, şeytan çarpmış bir ekonomidir. Sonu maddî mânevî tam bir felâkettir.

5. İslâm, ticaret, yardımlaşma ve karz-ı hasen üzerine kurulu bir iktisâdî düzeni öngörür.

288- باب تحريم الرياء

GÖSTERİŞ (RİYÂ) YASAĞI

Âyetler

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَمُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاء وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَوَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ [5]

1. "Onlara sadece şu emredilmişti: Bâtıl dinleri bırakarak yalnız Allah'a yönelip O'na itaat etsinler, namazı kılsınlar, zekâtı versinler. İşte doğru din budur."

Beyyine sûresi (98), 5

İslâm ümmetine olduğu gibi geçmiş ümmetlere de ancak Allah'a kulluk etmeleri ve dini O'na has kılmaları yani tevhid ve ihlâs üzere yaşamaları emrolunmuştur. Hiç bir din, kendisine inananları, iki yüzlü ve samimiyetsiz bir davranış içinde görmek istemez. Aslında dindarlık, samimiyeti gerektirir. Samimiyet yalnız Allah'a kulluk yapmakla başlar ve insanın gönlünde yer tutar. Kendi iç dünyasında dini ve dindarlığı Allah'a has kılamayan kimseler, öteki dini görevleri de gereken berraklık ve duruluk içinde yerine getiremezler. Namazın kılınması, zekât'ın verilmesi gibi dinin dış tezâhürleri de yalnızca Allah'a kulluk niyeti ve samimiyeti ile mümkün olur.

İlâhî dinlerin müşterek üç esasını iman ve amel olarak *tevhid, namaz, zekât* diye belirlemek mümkündür. Bu sebeple âyette geçen *haniflik*, aslında

Hz. İbrahim'in dininin vasfı ise de, sadece ona mahsus olmayıp genellikle puta tapıcılığın zıddı anlamında bütün peygamberlerin getirdiği tevhid dininin adı olmaktadır. Doğru olan, sağlam olan ve arzulanan dindarlık da esasen bundan ibarettir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُبْطِلُواْ صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالأذَى كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاء النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لاَّ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ [264]

2. "Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve gönül yıkmak suretiyle hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylelerinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağnak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah kâfirleri doğru yola iletmez."

Bakara sûresi (2), 264

Temelinde ciddî ve samimî bir iman bulunmayan harcamalar, gösteriş veya birilerine duyurma (**riyâ ve süm'a**) niyetiyle yapılmış hayır ve iyilikler, yatırımlar bir hiç uğruna hebâ edilmiş mesâî ve imkânlardır. Bu tür davranışlar, genellikle iki yüzlü, samimiyetsiz kişilerin tavırları olarak tanıtılmaktadır. Müslümanların böyle olmamaları, her şeyden önce imanlarının gereğidir.

Ayrıca insan başlangıçta güzel bir niyetle yaptığı iyilik ve verdiği sadakaları, daha sonra, verdiği kişinin başına kakar ve onu bir gönül yıkma vesilesi yaparsa, bu da samimiyete sığmaz, müslümana yakışmaz.

Böyle davrananlar zaten netice itibariyle herhangi bir şey elde edemezler. Tıpkı düz bir kayanın üzerinde bulunan daha doğrusu var görünen birazcık toprağın, sağnak bir yağmur sonucu silinip gitmesiyle, kaya yüzeyinin çırılçıplak kalması gibi, önce iyilik yapmış olan kimseler, yaptıklarını başa kakar ve iyilik yaptıkları kişilerin gönlünü kırarlarsa, o yaptıkları iyiliği bu tavırları siler süpürür. Hiç bir iyilik yapmamış gibi elleri bomboş kalır.

Böyle acı bir âkıbetle karşılaşmamak için, yapılan iyilikleri başa kakmamalı, onları unutmak suretiyle Allah katında bereketlenmeye terketmelidir.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُواْ إِلَى الصَّلاَةِ قَامُواْ كُسَالَى يُرَآؤُونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللّهَ إِلاَّ قَلِيلاً[142]

3. "Münâfıklar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da çok az anarlar."

Nisâ sûresi (4), 142

İki yüzlü kişilerin en belirgin vasıflarından biri tüm yaptıklarını gösteriş için yapmak, parsa kapmak, birilerini memnun etmektir. Gösteriş yapmak onların âdeta sanatıdır.

Böylesine sahteciliğin temelinde Allah'ı çok az hatırlamak yatar. Allah'ı yeterince hatırlayan, O'nu asla aldatamayacağını da bileceği için sahtecilik yapamaz. Dürüst davranma ihtiyacını hisseder.

İnsan Allah'ı hatırlamazsa veya çok az hatırlarsa, istediği gibi davranma hakkına sahip olduğunu zanneder. Samimiyetsiz ve gösterişe dayalı hareketler sonucunda kendisini tam bir iflâs içinde bulur. Önce insanlar nazarında güven kaybına uğrar sonra da kendi içinde öz güvenini kaybeder. İşte bu, tam bir iflâs demektir. Riya ve gösteriş de esasen insanı iflâstan başka bir sonuca götürmez.

Hadisler

1620- وَعَنْ أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « قَالَ اللَّه تعَالى : أنَا أغْنى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ ، منْ عَملَ عَمَلا أشْركَ فيهِ مَعِي غَيْرِى ، تَركْتُهُ وشِرْكَهُ » رواه مسلم .

1620. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:

Allah Teâlâ buyurdu ki: "**Ben, ortakların ortaklıktan en uzak olanıyım. Kim işlediği amelde benden başkasını bana ortak koşarsa, o**

kişiyi de ortak koştuğunu da reddederim.”

Müslim, Zühd 46. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 301, 435

Açıklamalar

Aslında şirk konusunda zikredilmesi çok daha münâsip olan bu hadîs-i şerîfin Nevevî tarafından buraya alınması, gösteriş ve riyânın hiç affedilmez çeşidinin, ibâdetlerdeki riyâ olduğunu çok açık bir şekilde belirlemek içindir. İsâbetli bir yaklaşımdır. Zira riyâya şirk denilebileceği ve riyânın gizli şirk sayıldığı bu hadîs–i şerîfin ortaya koyduğu en yalın gerçektir. Ne var ki riyâ, imanın aslını ortadan kaldırmaz. Amellerin sevabını yok eder. Şirk ise, imanın aslını ortadan kaldırır, insanı küfür içinde bırakır. Nitekim yukarıda açıklamaya çalıştığımız birinci âyette de öncelikle ve özellikle insanların Allah'a kullukta ihlas ile yani riyâ ve gösterişten uzak olmakla emrolunduklarını görmüştük.

Yüce kitabımızın bize öğrettiği üzere kulluk, insanın en temel görevidir. Yine herhangi bir kimsenin Allah'ı herhangi bir şekilde aldatması da asla mümkün değildir. Böyle olmasına rağmen, Allah'a kulluk yapıyormuş gibi gözüktüğü halde, niyetinde başka yaratıkları memnun etmek ya da onların beğenilerini kazanmak düşüncesi de bulunan kimselerin bu yaptıkları kesinlikle gösteriştir. Bir başka ifadeyle, olmadığı gibi görünmek veya göründüğü gibi olmamaktır. Dolayısıyla, Allah'a kulluğunda samimi olmayanın ya da gösterişe kaçan kimsenin, diğer iş ve davranışlarında samimî olabileceğini düşünmek ve kabullenmek son derece zordur. *Riyâzü's–sâlihîn*'de bulunan az sayıdaki kudsî hadislerden biri olan hadiste yüce Rabbimiz, mutlak tekliğini ve asla eş-ortak kabul etmeyeceğini çok kesin ve açık şekilde bildirmektedir. Başkalarının beğenisini kazanmak niyetine dayalı olarak yapılacak ibadetleri ve böyle bozuk tavırlı kişileri reddedeceğini bildirmekte,"Ben sadece bana yönelik ve benim rızâmdan başka bir şeyin amaçlanmadığı amelleri kabul ederim, ortaklı işleri ortak koşulana havâle ederim" diye kullarını çok ciddî şekilde uyarmaktır.

Bir işin sırf ibadet olması, -şayet varsa- temelindeki gösteriş niyeti ve duygusunu anlayışla karşılamayı gerektirmez. Hatta tam aksine en şiddetli şekilde reddini gerektirir. Çünkü riyânın hiç bulunmaması gereken yer, ibadetlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadette riyâ gizli şirktir.

2. Müslümanlara her işlerinde gösteriş değil, ihlas ve samimiyet yaraşır.

3. Riyâ, imanın aslını ortadan kaldırmazsa da amellerin sevabını engeller.

4. Allah Teâlâ kendisine asla ortak koşulmasına razı olmaz.

5. Riyâ ve gösteriş, insanı sonuçta şirke kadar götürebilir.

1621- وَعَنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّ أوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يوْمَ الْقِيامَةِ عَلَيْهِ رجُلٌ اسْتُشْهِدَ ، فَأُتِىَ بِهِ ، فَعرَّفَهُ نِعْمَتَهُ ، فَعَرفَهَا ، قالَ : فَمَا عَمِلْتَ فِيها ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ : قالَ كَذَبْت ، وَلكِنَّكَ قَاتلْتَ لأنَ يُقالَ جَرِيء ، فَقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِىَ في النَّارِ . وَرَجُل تَعلَّم الْعِلّمَ وعَلَّمَهُ ، وقَرَأ الْقُرْآنَ ، فَأُتِىَ بِهِ ، فَعَرَّفَهُ نِعَمهُ فَعَرَفَهَا . قالَ : فمَا عمِلْتَ فِيهَا ؟ قالَ : تَعلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ ، وَقَرَأتُ فِيكَ الْقُرآنَ ، قَالَ : كَذَبْتَ ، ولكِنَّك تَعَلَّمْت الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ ، وقَرَأتُ الْقرآن لِيقالَ : هو قَارِىءٌ ، فَقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أمِرَ ، فَسُحِبَ عَلى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِىَ في النَّارِ ، وَرَجُلٌ وسَّعَ اللَّه عَلَيْهِ ، وَأَعْطَاه مِنْ أصنَافِ المَالِ ، فَأُتِى بِهِ فَعرَّفَهُ نعمَهُ ، فَعَرَفَهَا . قال : فَمَا عَمِلْت فيها ؟ قال : ما تركتُ مِن سَبيلٍ تُحِبُّ أنْ يُنْفَقَ فيهَا إلاَّ أنْفَقْتُ فيها لَك . قَالَ : كَذَبْتَ ، ولكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ : هو جَوَادٌ فَقَدْ قيلَ ، ثُمَّ أمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِىَ في النار » رواه مسلم .

« جَرِيء » بفتح الجيم وكسر الرَّاءَ وبالمدِّ أىّ : شُجَاعٌ حَاذِقٌ .

1621. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

“Kıyamet günü hesabı ilk görülecek kişi, şehit düşmüş bir kimse olup huzura getirilir. Allah Teâlâ ona verdiği nimetleri hatırlatır, o da hatırlar ve bunlara kavuştuğunu itiraf eder. Cenâb-ı Hak:

- **Peki, bunlara karşılık ne yaptın**? buyurur.

- Şehit düşünceye kadar senin uğrunda cihad ettim, diye cevap verir.

- **Yalan söylüyorsun. Sen, "babayiğit adam" desinler diye savaştın, o da denildi,** buyurur. Sonra emrolunur da o kişi yüzüstü cehenneme atılır. Bu defa ilim öğrenmiş, öğretmiş ve Kur‘an okumuş bir kişi huzura getirilir. Allah ona da verdiği nimetleri hatırlatır. O da hatırlar ve itiraf eder. Ona da:

- **Peki, bu nimetlere karşılık ne yaptın**? diye sorar.

- İlim öğrendim, öğrettim ve senin rızân için Kur'an okudum, cevabını verir.

- **Yalan söylüyorsun. Sen "âlim" desinler diye ilim öğrendin, "ne güzel okuyor" desinler diye Kur'an okudun. Bunlar da senin hakkında söylendi,** buyurur. Sonra emrolunur o da yüzüstü cehenneme atılır.

(Daha sonra) Allah'ın kendisine her çeşit mal ve imkân verdiği bir kişi getirilir. Allah verdiği nimetleri ona da hatırlatır. Hatırlar ve itiraf eder.

- **Peki ya sen bu nimetlere karşılık ne yaptın**? buyurur.

- Verilmesini sevdiğin, razı olduğun hiç bir yerden esirgemedim, sadece senin rızânı kazanmak için verdim, harcadım, der.

- **Yalan söylüyorsun. Halbuki sen, bütün yaptıklarını "ne cömert adam" desinler diye yaptın. Bu da senin için zaten söylendi**, buyurur. Emrolunur bu da yüzüstü cehenneme atılır.”

Müslim, İmâre 152

1624 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1622- وَعَنْ ابنِ عُمَرَ رضي اللّٰه عَنْهُما أنَّ نَاساً قَالُوا لَهُ : إنَّا نَدْخُلُ عَلى سَلاطِيننا فَنَقُولُ لهُمْ بِخِلافِ مَا نَتَكَلَّمُ إذا

خَرَجْنَا منْ عنْدِهمْ ؟ قالَ ابْنُ عُمَرَ رضي اللّه عنْهُمَا : كُنَّا نَعُدُّ هذا نِفَاقاً عَلى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه البخاري .

1622. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre birtakım insanlar kendisine gelip "Biz idarecilerimizin yanına girer ve onlara karşı, oradan çıktığımız zaman söylediklerimizin tam zıddı olan sözler söyleriz", dediler. Bunun üzerine İbni Ömer:

- "Biz bu sizin yaptığınızı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında iki yüzlülük sayardık" cevabını verdi.

Buhârî, Ahkâm 27

1624 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1623- وعنْ جُنْدُب بن عَبْدِ اللَّه بنِ سُفْيانَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «مَن سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّه بِهِ ، ومَنْ يُرَائِى يُرَئِى اللَّه بِهِ » متفقٌ عليه .

وَرَواهُ مُسْلِمٌ أيضاً مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا .

« سَمَّعَ » بتَشْدِيدِ المِيمِ ، وَمَعْنَاهُ : أشْهَرَ عمَلَهُ للنَّاس ريَاءً « سَمَّعَ اللَّه بِهِ » أيْ : فَضَحَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ومَعْنى : « منْ رَاءَى » أيْ : مَنْ أَظْهَرَ للنَّاسِ الْعَمَل الصَّالحَ لِيَعْظُمَ عِنْدهُمْ «رَاءَى اللَّه بِهِ » أيْ : أظْهَرَ سَرِيرَتَهُ عَلى رُؤوس الخَلائِقِ .

1623. Cündeb İbni Abdullah İbni Süfyân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim işlediği hayrı şöhret kazanmak için halka duyurursa, Allah onun gizli işlerini duyurur. Kim de işlediği hayrı halkın takdirini kazanmak için başkalarına gösterirse, Allah da onun riyakârlığını açığa vurur**."

Buhârî, Rikak 36, Ahkâm 9; Müslim, Zühd 47-48. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 48; İbni Mâce, Zühd 21

1624 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1624- وعَنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تَعَلَّم عِلْماً مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لا يَتَعَلَّمُهُ إلاَّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنْيَا ، لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » يَعْنى : رِيحَهَا . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيحٍ . والأحاديثُ في الباب كثيرةٌ مشهورةٌ .

1624. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Azîz ve celîl olan Allah'ın hoşnudluğunu kazanmaya yarayan bir ilmi, sırf dünyalık elde etmek için öğrenen kimse, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz.**"

Ebû Dâvûd, İlim 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 23

Açıklamalar

Gösteriş yapmak ve birilerine duyurmak maksadıyla ya da desinler diye ortaya konan işlerin Allah katında hiç bir değeri yoktur. Böyle davrananların eline neticede sorumluluktan başka olumlu hiç bir şey geçmeyecektir. Değişik örnek ve anlatımlarla bu gerçekleri ortaya koyan bu dört hadis, riyâ konusunda akla takılabilecek hemen bütün soruları cevaplamaktadır. Şimdi sırasıyla hadislerin önümüze koyduğu gerçekleri açıklayalım.

Birinci hadis bize şunu anlatmaktadır: Samimi bir niyete dayanmayan amel ve hareketler -ne kadar önemli ve faydalı gözükürse gözüksün- sonuçta azâb ve pişmanlıktan başka bir işe yaramaz. Şehitlik, âlimlik ve zenginlik gibi meziyet ve imkânları sırf gösteriş ve desinler uğruna kullananlar, ilâhî huzurda yalanlanarak yüzüstü cehenneme atılacaklardır. Bu demektir ki, dini istismar eden, onu dünya çıkarlarına âlet etmeye kalkışan kişiler, kimlikleri ve yaptıkları ne olursa olsun, âhirette "yalan

söylüyorsun" diye azarlanmak ve cezaya çarptırılmaktan yakalarını kurtaramayacaklardır. Bu hadîs-i şerîf, bir anlamda 1623 numaralı **üçüncü hadis**te dile getirilen ikaz ve tehdidin nasıl gerçekleşeceğini misalleriyle anlatmaktadır. Hatta "ilmi dünyevî çıkarlarına âlet edenlerin cennetin kokusunu bile alamayacaklarını" bildiren **dördüncü hadis**i de açıklamaktadır.

Kişiyi, -her üç hadiste de haber verilen- acı sonuca sürükleyen ortak nokta, Allah için olması ve yapılması gereken iş ve amellere, başkalarının görmesi ve beğenmesi, duyması ve alkışlaması gibi maksatların katılması, bir anlamda Allah'ın bilmesi ve razı olması ile yetinilmemesidir. Bu ise, kişiyi Allah'ın değil, çevrenin ve çevredekilerin kulu kölesi yapar. Her şeyi ifsât eder. Bu açıdan baktığımız ve her üç hadisi bir arada değerlendirdiğimiz zaman, riyâkârlığın ve gösteriş hastalığının, özellikle âhiretteki mahrumiyetler açısından, ne kadar fena bir hastalık olduğunu kolaylıkla anlarız. **İkinci hadis**, "İki Yüzlülüğün Yasaklanması" konusunda 1544 numara ile geçmiş ve orada açıklanmıştı. Burada bir kez daha tekrar edilmesi, riyâ ve nifakın uygulama olarak birbirine çok benzediklerini vurgulamak için olsa gerektir. Nitekim daha önce işaret ettiğimiz gibi nifak, inançta iki yüzlülük; riyâ ise, amelde iki yüzlülük demektir. Fakat bunlar, iki yüzlülük, gösteriş, desinler ve ihlassızlık noktalarında müşterektir. Yöneticilerin huzurunda söylenenler ile gıyaplarında söylenenlerin birbirinden farklı olması ve bunun bilinçle yapılması ne kadar çirkin ise, görünürde Allah için, ama aslında başka amaç ve çıkarlara yönelik olarak amel ve iyilik yapmak da en az o kadar çirkin ve iki yüzlülüktür.

Müslümanlar ibâdet ve amellerinde gösteriş ve desinler kaygısından sıyrılıp yaptıklarını Allah'ın bilmesini yeter görme seviyesine gelmedikçe, kaliteli bir iman ve amel hayatı yaşamaları mümkün olmayacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Amellerin makbûliyeti, sırf Allah rızâsı için yapılmalarına bağlıdır.
2. İyi ve hâlis bir niyetle yapılmayan işin Allah katında bir kıymeti yoktur.
3. Müslümana her işinde gösteriş ve desinler arzusundan uzak olmak yaraşır.

4. Riyâ ve süm'a (gösteriş ve desinler niyeti) insanı munâfık durumuna düşürür.

5. Riyâ ve süm'a dini ve dince kutsal olan şeyleri istismar etmek demektir.

6. İhlas, her amelin başı ve her türlü kötü duyguların düşmanıdır.

7. Allah'ın rızâsı ancak ihlas ile kazanılır.

289- باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

RİYÂ OLMADIĞI HALDE RİYÂ SANILAN DURUMLAR

Hadis

- عنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّهِ عنْهُ قَال : قِيل لِرسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَرأَيْتَ الرَّجُلَ الذى يعْمِلُ الْعملَ مِنَ الخيْرِ ، ويحْمدُه النَّاسُ عليه ؟ قال : « تِلْكَ عاجِلُ بُشْرَى المُؤْمِنِ » ، رواه مسلم .

1625. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*e:

- Bir kimse, bir hayır yapar da halk bu sebeple onu överse, buna ne buyurursunuz? dediler. O da:

- "**Bu, mü'min için peşin bir müjdedir**" buyurdu.

Müslim, Birr 166. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 25

Açıklamalar

Bir müslüman tarafından Allah rızâsı için yapılmış olan herhangi bir iyilik veya hayır, yapanın niyet ve isteği dışında diğer müslümanlar tarafından takdir edilebilir ve onu yapan sevgi ve övgü ile karşılanabilir. İnsanlar tarafından böyle takdir edilmek, acaba o kimsenin o işi gösteriş ve desinler diye yaptığı anlamına gelir mi?

İnsanların yapılan iyiliği ve hayrı takdirle karşılamaları kendi adlarına elbette güzel bir şeydir. Hizmet ve iyilikler takdir edilmezse, hizmet ve iyilik yapacak adam bulmak son derece zorlaşır. İyiyi, iyiliği ve güzeli

takdir etmek, hatta ödüllendirmek bir toplumun olgunluk göstergesidir. Ancak işin öbür tarafı, yani takdir edilen ve övülen kişi yönü acaba nasıldır? Toplumun övgüsü o iyilik sahibinin elde edeceği yegâne sonuç mudur, yoksa onun Allah katında bir ecri de var mıdır?

İşte bu kuşkudan kaynaklanan soruya Resûl-i Ekrem Efendimiz, çok nefis bir cevap vermiştir:

"Bu, mü'min için peşin bir müjdedir." Yani onun yaptığı iyilik ve hayrın Allah katında hüsnü kabulle karşılandığının peşin göstergesidir. Çünkü o, bu işi yaparken toplumun beğenisini hedeflemiş değildir. Reklam ve propaganda yapmayı hiç aklından geçirmemiş, bu konuda herhangi bir teşebbüs ve müdahalede de bulunmamıştır. Allah rızâsı için yaptığı işi, Allah'ın sevdirmesi sonucu toplum kendiliğinden sevmiş ve övmüştür. İnsanların ona yönelttikleri takdir ve övgü, o güzel işin dünyadaki peşin ödülüdür. Âhiretteki sevabının müjdecisidir.

O halde riyâ ve süm'a düşünce ve niyetinden uzak olarak yapılmış bir hizmet, hayır ve iyilik, sırf millet tarafından övgü ve takdirle karşılandı diye, aslî niteliğini kaybetmez, Allah katındaki değerinden de bir şey eksilmez. Önemli olan, o işi yapanın neyi niyet ettiği ve hedeflediğidir.

Ancak burada bir hususa işaret etmekte fayda vardır. Bazan **faydalı olmak düşüncesi ve endişesi ile beğenilmek arzusu** birbirine karışır. Meselâ bir proğramda herhangi bir konuda konuşma yapmak için davet edilmiş bir ilim veya din adamı, orada kendisini dinleyecek olanları ciddiye alıp onlara faydalı olabilmek için araştırır, hazırlanır, plânlar yapar. Ama bu arada yapacağı konuşmanın veya vereceği bilginin beğenilmesini de arzu eder. İşte bu arzu, onun faydalı olma düşünce ve gayretlerini gölgeler mi? Herhalde burada verilecek hüküm, **faydalı olma niyeti ile beğenilme arzusu**ndan hangisinin baskın olduğuna göre belirlenecektir. Bu konuda en iyisi kişinin "kalbine danışmasıdır."

Öte yandan yapılan hizmetlerin kimler tarafından takdir edildiği çok önemlidir. Bir şâir, "Şiirin kıymetini iki şey düşürür" diyor ve ekliyor: "Şiirden anlamayanların alkışı, şiirden anlayanların sükûtu." Yapılan sohbet ve konuşmaları, ortaya konan hizmet ve hayırları, o işlerden anlayanlar takdir ediyorsa bu ayrıca şükür vesilesi yapılmalıdır. Yok eğer o işlerden

anlamayanlar takdir ediyorsa, tövbe ve istiğfar edilmelidir. Bu sebeple, bilhassa tebliğ ve irşad hizmeti veren din görevlilerinin, kendi kendilerinin doktoru ve denetleyicisi olmaları, gönül ve duygularının daima Allah'ın rızâsına dönük olmasını sağlamaya çalışmaları gerekmektedir. Bu konuda onlara yardımcı olacak yine ancak kendileri, kendi iç olgunluklarıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan iyilik ve hizmetin toplum tarafından takdir edilmesi, o iyiliğin peşin ödülü ve Allah katında kabul gördüğünün müjdesidir.

2. Hâlis bir niyetle yapılmış olan iyilik ve hayırlar, sırf insanlar tarafından övgü ile karşılandı diye kıymetini kaybetmez.

3. İyilik ve güzellikleri takdir etmek, toplumların olgunluklarını gösterir.

290- باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحسن لغير حاجة شرعية

ŞEHVETLE BAKMA YASAĞI

MEŞRÛ BİR GEREK VE İHTİYAÇ OLMADIĞI HALDE YABANCI BİR KADINA, GÜZEL BİR GENCE ŞEHVETLE BAKMANIN HARAM OLDUĞU

Âyetler

وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا [30]

1. "Mü'min erkeklere söyle; gözlerini haramdan sakınsınlar!

Nûr sûresi (24), 30

وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولـئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً [36]

2. "Kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptıklarından sorumludur."

İsrâ sûresi (17), 36

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ [19]

3. "Allah, gözlerin hâin bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir."

Mü'min sûresi (40), 19

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ [14]

4. "Rabbin her an gözetlemektedir."

Fecr sûresi (89), 14

Bu dört âyet, müslümanların tam anlamıyla denetim altında sorumlu bir hayat yaşadıklarını ve bu sorumluluğun göze ait tarafını ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili yasak,"**Mü'min erkeklere söyle; gözlerini haramdan sakınsınlar!** diye belirlenmekte; sorumluluk çerçevesi ise, "**Kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptıklarından sorumludur"** âyetiyle açık bir şekilde çizilmektedir.

Gözlerin sinsi ve mânalı bakışlarını, kullar farketmeseler bile Allah Teâlâ'nın bildiği, hatta O'nun, kalplerin derinliklerinde gizlenen kötü niyetlerden de haberdâr olduğu bildirilmektedir. Bu, hiç kimsenin hiçbir şekilde ilâhî denetimin dışında kalma şansının ve imkânının bulunmadığını kesin olarak ortaya koymaktadır. Bunun böyle olduğunu ise, **"Rabbin her an** (herşeyi) **gözetlemektedir"** âyeti bildirmektedir.

Bu âyet-i kerîmeler insana, gizli-açık ayırımı yapılmaksızın en küçük teferruâtına kadar bütün hareketlerinin daima göz önünde ve kayıt altında olduğu gerçeğini en küçük bir tereddüde yer bırakmayacak kesinlikte anlatmaktadır. Sorumluluk bu çerçevede kavrandıktan sonra göze ait harama bakma yasağını anlamak insan için mesele olmaktan çıkar.

Hadisler

1626- وَعَنْ أَبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنْهُ عنِ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالِ : كُتِبَ على ابْنِ آدم نَصِيبُهُ مِنَ الزِّنَا مُدْرِكٌ ذلكَ لا محالَةَ : الْعَيْنَانِ زِنَاهُمَا النَّظَرُ ، والأُذُنَانِ زِنَاهُما الاستِماعُ ، واللِّسَانُ زِنَاهُ الْكَلامُ ، وَالْيدُ زِنَاهَا الْبَطْشُ ، والرِّجْلُ زِنَاهَا الخُطَا ، والْقَلْب يَهْوَى وَيَتَمنَّى ، ويُصَدِّقُ ذلكَ الْفرْجُ أَوْ يُكَذِّبُهُ » .

متفقٌ عليه . وهذا لَفْظُ مسلمٍ ، وروايةُ الْبُخاريِّ مُخْتَصَرَةٌ .

1626. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Âdemoğluna zinadan nasibi takdir olunmuştur. O buna mutlaka erişir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmak, ayakların zinası yürümektir. Kalbe gelince o, arzu eder, ister. Üreme organı ise, bunu ya gerçekleştirir, ya da boşa çıkarır.**"

Buhârî, İsti'zân 12, Kader 9; Müslim, Kader 20-21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 43

Açıklamalar

Zina, kadın ve erkeğin meşrû bir nikah olmaksızın cinsel ilişkide bulunmasıdır. Büyük günahlardandır. Özel cezâsı vardır. Hadîs-i şerîf, bu anlamdaki gerçek zinanın dışında, öteki organlar için de birtakım meşrû olmayan suçların söz konusu olduğunu hatta bunlara da bir anlamda zina denildiğini ortaya koymaktadır. Yani her organın aslî faaliyetini meşrû çerçeve dışında yürütmesi bir tür zina olmaktadır. Nitekim İmam Buhârî bu hadisi, zinanın sadece üreme organıyla değil, göz, dil ve el gibi öteki organlarla da mümkün olduğuna dair açtığı bir başlık altında vermiştir (bk. İsti'zân 12). Ancak bu, mecâzen bir isimlendirme olarak kabul edilmektedir. Çünkü söz konusu organların bu suçları, haram olmakla birlikte, onlar için hâkimin uygun göreceği ta’zir cezası dışında ayrıca bir ceza tayin edilmiş değildir.

Burada dikkat çeken husus, insanın sahip bulunduğu organların tabiî işlevlerini gayr-i meşrû bir zeminde yapması, onları, üreme organıyla "meşrûiyet dışına taşma" noktasında birleştirmesidir. Söz konusu organların bu yaptıklarına zina denilmesi işte bu açıdan yapılmış bir değerlendirmedir. Öte yandan bu organların bahis konusu fiilleri, asıl zinaya götürücü, öncü fiillerdir. Bu bakımdan, o kötü sonuçtan müslümanlar sakındırılmış olmaktadır. Hadiste de açıkca belirtildiği gibi üreme organı, öteki organların ve özellikle kalbin, Buhârî'nin tercih ettiği rivayete göre nefsin, bu konudaki istek ve arzusunu fiilen gerçekleştirmedikce zina suçu işlenmiş olmaz. Allah korkusu, iktidarsızlık, tiksinme gibi çok çeşitli sebeplerle tenâsül uzvu, bütün bu istek ve hazırlıkları boşa çıkarabilir. O zaman öteki organların yaptıkları, kendi çaplarında küçük birer günah olarak kalır. Bu tür hatalara, "**Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve**

edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin affı bol olandır" [Necm sûresi (53), 32] âyetinde geçtiği gibi Kur'ân-ı Kerîm'in ifâdesiyle "**lemem**" denilmektedir. Bir şeye bir anlık ilgi duyup üzerinde durmamak anlamından hareketle **lemem**, küçük kusurlar, küçük günahlar ve ufak-tefek hatalar olarak değerlendirilmiştir. Ashâb-ı kirâm arasında "tercümânü'l-Kur'ân" diye bilinen Abdullah İbni Abbas hazretleri, bu hadisi zikrederek, "Ebû Hüreyre'nin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'*den rivayet ettiği bu sözdeki fiillerden daha çok, küçük günahlara (**lemem**) benzeyen bir başka fiil bilmiyorum" demiştir (bk. Buhârî, İsti'zân 12; Ebû Dâvûd, Nikâh 43). Doğrusu da budur.

Hadîs-i şerîf'in bilhassa son cümlesi kalp ya da nefis ile üreme organı arasında bir duygu iletişimi olduğunu belirlemektedir. Yani cinsel ilişki, aslında psikolojik yoğunlaşma olmadan gerçekleşmez. İstek ve arzu ya da şehvet duygularının yoğunlaşması da her zaman sonuca ulaşmak için yetmez. Üreme organının, bu duygulara eşlik etmesi gerekir. Bu sebeple hadiste "*Üreme organı ise, bunu ya gerçekleştirir, ya da boşa çıkarır*" buyurulmuştur.

Diğer taraftan hadisi rivayet eden İmam Buhârî ve Müslim, hadisin ilk cümlesini dikkate alarak, ona *Sahîh*'lerinin Kader bölümlerinde yer vermişlerdir. İnsanoğlunun şehvet ve karşı cinse ilgi duyma gibi meyillere yaratılıştan sahip olduğuna ve bunun uzantısı olarak herkesin bu duygularını tatmin yolları arayacağına, yani bu konuda herkesin belli bir kaderi olduğuna ve bunu Allah Teâlâ'nın bildiğine dikkat çekmek istemişlerdir. Takdirin değişmeyeceği ise, "*O buna mutlaka erişir"* diye belirlenmiş bulunmaktadır. Bu, bir zorlama değil, olacakların önceden bilinip kaydedilmesinden ibarettir. Kader veya alın yazısı işte bu önceden yapılmış olan kaydın adıdır.

Bütün bu açıklamalardan sonra hadisin mânası şöyle olur: "Ademoğulunun zinadan nasibi takdir edilmiştir. Kiminin zinâsı hakiki, kimininki ise, bakılması haram olan kadına bakmak, zinaya dair konuşulanları dinlemek, yazılı veya görüntülü yayınları izlemek, yabancı bir kadına elle dokunmak veya öpmek, zina etmeye gitmek gibi mecâzî zinadır. Mecâzî zinanın bütün türleri de haramdır. Kalp veya nefis zinayı

ister ancak hakiki zinanın gerçekleşmesi üreme organına bağlıdır. O bazan uygular bazan da bu istekleri boşa çıkarır."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zina büyük günahlardandır.

2. Fiiller, sebep oldukları sonuçlara göre hüküm alırlar. Harama aracı olan her fiil haram, vâcibe vesile olan fiiller de vâciptir.

3. Nâmahreme bakma, dokunma, tutma, öpme ve haram işlemek için bir yere gitme gibi gayr-i meşrû fiillerin hepsi yasaklanmıştır ve bunların her birine mecâzen zina denilebilir.

1627- وعنْ أبي سعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنْهُ عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِيَّاكُمْ والجُلُوسِ في الطُّرُقَاتِ ، » قَالُوا : يَارَسُول اللَّه مالَنَا مِنْ مجالِسِنا بُدٌّ : نَتَحَدَّثُ فيها . فَقالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فإذا أَبَيْتُمْ إلاَّ المجْلِسَ ، فأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ » قَالُوا : ومَا حَقُّ الطَّرِيق يَارَسُولَ اللَّه ؟ قَالَ : « غَضَّ البصر ، وكَفُّ الأذَى ، وردُّ السَّلامِ ، والأمْرُ بِالمَعْرُوفِ والنَّهىُ عنِ المُنْكَرِ » متفقٌ عليه .

1627. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallalahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Yollarda oturmaktan kaçının!"** Sahâbîler:

- Biz buna mecbûruz. Meselelerimizi orada konuşuyoruz, dediler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Oturmaktan vazgeçemeyecekseniz o halde yolun hakkını verin!"** buyurdu.

- Yolun hakkı nedir Ey Allah'ın Resûlü? dediler.

- **"Harama bakmamak, gelip geçenleri incitmemek, selâm almak, mârufu emredip münkerden nehyetmektir"** buyurdu.

Buhârî, Mezâlim 22, İsti'zân 2; Müslim, Libâs 114. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 12; Tirmizî, İsti'zân 30

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1628- وعَنْ أبي طلْحةَ زيْدِ بنِ سهْلٍ رَضِىَ اللَّه عنْهُ قَالَ : كُنَّا قُعُوداً بالأفنِيةِ نَتحَدَّثُ فيها فَجَاءَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَامَ علينا فقال : « مالكُمْ وَلمَجالِسِ الصُّعُداتِ ؟ » فَقُلنا : إنَّما قَعدنَا لغَير ما بَأس : قَعدْنَا نَتَذاكرُ ، ونتحدَّثُ . قال : « إما لا فَأَدُّوا حَقَّهَا : غَضُّ البصرِ ، ورَدُّ السَّلام ، وحُسْنُ الكَلام » رواه مسلم . « الصُّعداتُ » بضَمِّ الصَّادِ والعيْن . أي : الطُّرقَات .

1628. Ebû Talha Zeyd İbni Sehl *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz sokak başlarında, evlerin önlerinde oturup konuşurduk. Bir keresinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi, başımızda durdu ve:

- "**Size ne oluyor ki, böyle sokaklarda oturuyorsunuz. Buralarda oturmaktan kaçının!"** buyurdu. Biz:

- Sakıncasız şeyler için oturduk, müzâkerelerde bulunuyor, konuşuyoruz, dedik.

- **"Eğer sokaklarda oturmaktan vazgeçmeyecekseniz, hiç değilse hakkını verin. Buraların hakkı, gözü haramdan sakınmak, selâm almak ve güzel şeyler söylemektir"** buyurdu.

Müslim, Selâm 2. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 30

Açıklamalar

Her iki hadisin de burada zikredilmesinin sebebi, gözü haramdan sakınmanın yol haklarının başında yer almış olmasıdır. Eskiden beri insanlar yol kenarlarında, sokak başlarında, evlerinin önlerinde oturup konuşurlar. Bu alışkanlık köylerde ve küçük yerleşim birimlerinde daha yaygındır. Büyük şehirlerde ise ekseriyetle, kahve-kafeterya gibi yerlerin önlerinde oturup geleni geçeni seyredenlere rastlanır. Yine büyük kentlerin

kenar mahallelerinde de daha ziyade kadınların kapı önlerinde oturdukları, çocukların sokaklarda gelip geçenleri rahatsız edecek şekilde çeşitli oyunlar oynadıkları görülür.

Bu hadislerde Resûl-i Ekrem Efendimiz, müslüman erkeklerin yollarda, sokak başlarında, evlerin önünde oturmaktan vazgeçmelerini istemiştir. Kendisine, kötü bir maksatla böyle yapmadıkları, dinî veya dünyevî meselelerini konuşmak, danışmak gibi pek tabiî şeyler için oturduklarını, bundan vazgeçmelerinin pek mümkün olmadığını söylemişlerdir. Bunun üzerine Efendimiz, vazgeçemeyeceklerse, oralarda oturmanın "yol hakkı" denilen birtakım yükümlülükleri bulunduğunu, onları yerine getirmeleri gerektiğini hatırlatmıştır. Soru üzerine de yol haklarından bazılarını şöyle sıralamıştır:

Gözleri harama bakmaktan alıkoymak

Gelip geçenleri rahatsız etmemek, rahatsızlık sebeplerini yoldan kaldırmak

Verilen selâmı alıp mukâbele etmek

İyiliği emretmek

Kötülükten nehyetmek

İkinci hadiste bunlara bir de **güzel söz söylemek** ilave edilmiştir. Bunu emir bi'l-marûf ve nehiy ani'l-münker'in bir başka şekilde ifadesi olarak kabul etmek de mümkündür.

Başka bazı rivayetlerde de, **yol sorana yol göstermek, imdat isteyene yardım etmek** gibi bir iki yol hakkına daha işaret edilmektedir.

İslâm bilginleri bu iki hadisteki yasağın, yollarda oturmanın haram olduğunu bildirmek için konulmadığını, harama götüren yolları tıkama, kötülüğü doğmadan önleme anlamında bir tedbir olduğunu söylemektedirler. Unutulmamalıdır ki, herhangi bir hakkın yerine getirilmemesi, haksızlıktır, sorumluluk doğurur.

Yollar gelip geçmek içindir. Oturup sohbet etmek için değildir. Günümüzde yol kenarlarına parkedilen araçların sebep olduğu sıkıntılar

görülünce, yolların yol olarak kalmasının, insanlar veya vasıtalar tarafından işgal edilmemesinin gereği iyice ortaya çıkmaktadır.

Yollarda, evlerinin önünde veya sokak başlarında oturan, oralarda saatlerini geçirenlerin çoğu kere kötü şeyler görmek ve fena sözler işitmekten kurtulamayacakları bir gerçektir. Gıybet, suizan, yoldan gelip geçenleri çekiştirmek ve rahatsız etmek gibi bir takım kötülükler daha söz konusudur. Yollarda oturanların varlığı sebebiyle halkın bir kısmı oralardan geçemeyecek olursa bu, tam bir zulüm ve eziyet sayılır.

Bütün bu sebeplerle öteden beri müslümanlar câmi avlularında oturmayı âdet edinmişlerdir. Şimdilerde de aynı âdetin sürdürülmesi, park ve bahçelerde oturulması, yol ve sokakların işgal edilmemesi uygun olur. Ne yazık ki günümüzde cadde üzerindeki kahve önlerine oturup gelen geçenin dedikodusunu yapmak, kadına kıza bakmak moda olmuştur. Sırf bu maksatla caddelerde, sokaklarda ve pazar yerlerinde dolaşan kişiler ve gruplar vardır. Kendilerini böylelerine göstermek için caddeye sokağa, çarşıya pazara çıkanlar da malesef az değildir. Özellikle büyük şehirlerde belli yerlerde akşam gezintisine çıkan ve dolaşan kalabalıklar, büyük çoğunluğu müslüman olmasına rağmen, bu iki hadîs-i şerîfte yerine getirilmesi istenilen hiç bir yol hakkına dikkat etmemektedirler. Güzel giyinip keyfince dolaşmak değil, insanca ve müslümanca davranmak önemlidir. Yollarımız ve sokaklarımız haklarının ödendiği günleri hasretle beklemektedir. Kimbilir belki bir gün, bu hadîs-i şerîfleri, güzelce yazdırıp cadde ve sokakların uygun yerlerine asmayı, trafik işaretleri kadar gerekli görecek yönetimler ve yöneticiler çıkar.

1627 numaralı hadis daha önce 192 numara ile de geçmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman nerede oturursa otursun, nerede bulunursa bulunsun öncelikle gözlerini harama bakmaktan alıkoyacak yani gözlerini harama karşı yumacaktır.

2. Yollarda oturmak, insanları hata ve günah işlemeye sevkeder.

3. Yollar ve sokaklar kamuya aittir, oraları özel maksatlar için işgal edip kullanmaya kalkmak kimsenin hakkı olamaz.

4. Müslüman, her bulunduğu yerde hayır işçiliği yapacak, herekese iyilik için çalışacaktır.

5. Yol üstünde oturmaktan vazgeçemeyecekler için yukarıda sayılan yol haklarını yerine getirmek şartıyla yollarda, sokaklarda, ev önlerinde oturmak mübahtır.

1629- وَعَنْ جَرِيرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنْ نَظَرِ الفجاَةِ فَقَال: « اصْرِفْ بصَرَك » رواه مسلم .

1629. Cerîr *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ansızın görmenin hükmünü sordum.

- "**Hemen gözünü başka tarafa çevir**!" buyurdu.

Müslim, Âdâb 45. Ayrıca bk. Ebû Davûd, Nikâh 43; Tirmizî, Edeb 28

1631 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1630- وَعنْ أمِّ سَلَمةَ رضي اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وعِنْدَهُ مَيمونهُ، فَأَقْبَلَ ابنُ أمِّ مكتُوم ، وذلكَ بعْدَ أَنْ أُمِرْنَا بِالحِجابِ فَقَالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « احْتَجِبا مِنْهُ » فَقُلْنَا : يا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْس هُوَ أَعْمَى : لا يُبْصِرُنَا ، ولا يعْرِفُنَا ؟ فقَال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أفَعَمْياوَانِ أَنْتُما أَلَسْتُما تُبصِرانِهِ ؟ » رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صَحِيحٌ.

1630. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bulunuyordum. Meymûne de vardı. İbni Ümmi Mektum çıkageldi. Bu olay, biz örtünmekle emrolunduktan sonra idi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bize:

- "**Örtünün**!" buyurdu. Biz:

- O âmâ biri değil mi, Ey Allah'ın Resûlü? Bizi göremez, bilemez, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**Siz ikiniz de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?**" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Libâs 34; Tirmizî, Edeb 29

1631 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1631- وعنْ أبي سَعيدٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إلى عوْرةِ الرَّجُلِ ، وَلا المَرْأةُ إلى عوْرَةِ المَرْأةِ ، ولا يُفْضِى الرَّجُلُ إلى الرَّجُلِ في ثوبٍ واحِدٍ ، ولا تُفْضِى المَرْأةُ إلى المَرْأةِ في الثَّوْبِ الواحِدِ » رواه مسلم .

1631. Ebû Saîd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Erkek, erkeğin avret yerine, kadın da kadının avret yerine bakamaz. Bir erkek başka bir erkekle; bir kadın da başka bir kadınla bir örtü altında yatamaz.**"

Müslim, Hayz 74. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 38; İbni Mâce, Tahâret 137

Açıklamalar

Bu üç hadîs-i şerîfte ortak nokta, gözü haramdan sakınma tavsiyesidir.

Birinci hadiste, kasıtsız olarak ansızın bir kadının bakılması haram olan bir yerini görüvermenin herhangi bir sorumluluk doğurup doğurmayacağının çok haklı ve pek tabiî olarak Cerîr İbni Abdullah tarafından merak edilip Resûl-i Ekrem Efendimiz'e sorulduğunu görmekteyiz. Efendimiz, "*Hemen gözünü* (başka tarafa) *çevir*!" cevabıyla, bu bir anlık görmenin sorumluluk doğurmayacağını, bakmaya isteyerek devam etmesi halinde haram işlemiş olacağını bildirmiştir. Nitekim, konunun başında okuduğumuz âyette Allah Teâlâ da **"Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar!**[Nûr sûresi (24), 30] buyurmaktadır.

İkinci hadis, kadınların örtünmesiyle ilgili emrin yani hicab âyetinin inmesinden sonra, âmâ sahâbî İbni Ümmü Mektum'un yanlarına gelivermesi sebebiyle Peygamber Efendimiz ile muhterem eşlerinden Ümmü Seleme ve Meymûne arasında geçen bir konuşmayı bize haber vermektedir. Efendimiz onlara İbni Ümmi Mektûm geldi diye örtünmelerini emretmiştir. Onlar, gelen kişinin âmâ olduğunu, bu sebeple de kendilerini görme ihtimalinin bulunmadığını söylemişler, bunun üzerine Efendimiz, harama bakma yasağının sadece erkeklere ait olmadığını kadınların da aynı şekilde nâmahreme bakmamaları gerektiğini bildirmek üzere *"Siz ikiniz de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?"* buyurmuştur. Nitekim Nûr sûresinin 31. âyetinde "**Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar!"** buyurulmaktadır. Binaenaleyh **harama gözlerini yummak** hem müslüman erkeklerin hem de müslüman hanımların görevidir.

Efendimiz'in bu ikazı, peygamber hanımlarının özel konumlarının gereği olarak değerlendirilmiştir. Binaenaleyh müslüman kadınların, âmâ bir erkek geldi diye örtünmeleri gerekli görülmemiştir. Hatta Ebû Dâvûd'un belirttiği gibi (bk. Libâs 34) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* kocası ölen ve evi de Medine'nin dışında olduğu için yalnız kalması uygun bulunmayan Fâtıma Binti Kays'a, İbni Ümmi Mektûm'un evinde iddet beklemesini emretmiş ve "*o âmâ bir insandır onun yanında elbiseni çıkarabilirsin"* buyurmuştur. Bu da gösteriyor ki, âmâ bir erkeğin yanında dahi örtünmek sadece Hz. Peygamber'in hanımlarına has bir görevdir.

Efendimiz'in iki hanımına yaptığı bu örtünme tavsiyesi, onların âmâ da olsa erkeklere bakmamalarını tenbih anlamında da yorumlanabilir. Aslında şehvet duyulmaması halinde müslüman kadınların, müslüman erkeklere göbek ile diz kapakları arası hariç bakmaları mübahtır. Ancak şehvet söz konusu olacaksa bakamazlar. Bunun tayin ve tesbiti zor olduğu için ortaya çıkması muhtemel kötülükleri önlemek bakımından ihtiyatlı davranılması tavsiye edilmiştir.

Üçüncü hadis, yaşlı olsun genç olsun bir erkeğin, bir başka erkeğin avret yerine bakmasının haram olduğunu, yine kadının da bir başka kadının avret mahalline bakmasının yasaklandığını bildirmektedir. Ayrıca erkek erkeğe ve kadın kadına bir örtü altında tenleri birbirine değecek şekilde çıplak olarak bulunmaları da yasaklanmıştır. Aynı cinsten olan iki kişi için

yasak olan bakma ve bir örtü altında bulunma işi, karşı cinsten olanlar hakkında öncelikle yasaktır. Nitekim müellif Nevevî şöyle demektedir: "Bu hadis bir erkeğin, bir başka erkeğin avret yerine, bir kadının da başka bir kadının avret yerine bakmasının haram olduğunu ifade ediyor. Aynı şekilde bir erkeğin bir kadının avret yerine, bir kadının da bir erkeğin avret yerine bakması öncelikle haramdır. Bunda icmâ vardır."

Diğer taraftan yakışıklı ve genç erkeklere şehvetle bakmak da yasaklanmıştır. Tabiî bu yasaklar, tedâvî olmak ve mahkemede şâhitlik etmek gibi zarûrî haller dışında söz konusudur. Böylesi ihtiyaç ve zarûret hallerinde de ihtiyaç ölçüsünde bakılabilir. Gereksiz yere bakmayı sürdürmek bu hallerde de yasaktır.

Erkekle kadının birbirinin avret yerine bakmasının haram olması, aralarında nikah bağı bulunmayanlar içindir. Karı koca birbirinin avret yerine bakabilir. Hanefîlere göre erkeğin avret mahalli, göbeğin altından diz kapağının altına kadardır. Kadının ise, eli, yüzü ve ayakları hariç bütün bedeni avrettir. Karı kocanın birbirinin sadece üreme organlarına bakmamaları tavsiye edilmiştir.

Bir örtü altında aynı cinsten olan iki kişinin erkek olsun kadın olsun çıplak olarak yani tenleri birbirine değecek şekilde bulunmaları ve yatmaları homoseksüellik ve lezbiyenlik gibi sapık ilişkilere yol açabileceği için yasaklanmıştır. Hadîs-i şerîf, gerek aynı cinsler gerekse farklı cinsler arasında olabilecek her türlü cinsel sapma ve günahın yolunu daha baştan kapatmak için alınması gerekli tedbirleri ortaya koymaktadır. Bu tedbirlerin ne kadar doğru ve yerinde olduğu ise, günümüzün acı gerçekleriyle isbatlanmaktadır.

Toplumların cinsel ve ahlâkî açıdan sağlıklı fertlere sahip olabilmesi, ancak, muhtemel kötülükleri önleyici tedbirlerle mümkündür. İslâm her bakımdan temiz ve sağlıklı fertler ve toplumlar istemektedir. Dinin öngördüğü bu ve benzeri tedbirleri gereksiz hatta kötü niyet mahsulü olarak değerlendirenlerin ve çağdaşlığa aykırı bulanların ne tür rezaletleri ve öldürücü cinsel hastalıkları paylaştıkları ortadadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ansızın bir haramı görmek, gözü ondan hemen çevirmek şartıyla, sorumluluk doğurmamaktadır.

2. Nâmahrem kadınlara bakmak yasaktır.

3. Erkek erkeğin, kadın kadının avret mahalline bakamaz. Karşı cinsler arasında ise bu yasak öncelikle geçerlidir.

4. Bir örtü altında erkek erkekle, kadın kadınla çıplak olarak yatamaz.

5. Karı-koca birbirinin avret mahalline bakabilir.

6. Âmâ erkekler yanında müslüman hanımların örtünmesi gerekmez.

7. Harama götüren şeyler de haramdır.

291- باب تحريم الخلوة بالإجنبية

HALVET YASAĞI

YABANCI BİR KADINLA BAŞ BAŞA KALMANIN HARAM OLDUĞU

Âyet

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاء حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمًا [53]

"Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin."

Ahzâb sûresi (33), 53

Müslümanların Hz. Peygamber'e, saadet hanelerine ve muhterem eşlerine karşı nasıl davranacaklarını öğreten uzunca bir âyetin içinde yer alan bu ilâhî beyân, Elmalılı merhumun işaret ettiği gibi "**harem**" ilânı anlamına gelmektedir. Öncelikle Peygamber hanımlarından, lüzumlu bir şey soracak ya da bir şey isteyecek olan müslüman erkekler, onların görülmesine engel olan bir perde, bir siper arkasından soracak ya da isteyeceklerdir. Bu tavır ve davranış, bir ölçü olacak ve öteki müslüman hanımlarla yapılan görüşmelerde böyle nâzik ve temiz yollar mümkün olduğunca takip edilecektir. Âyetin devamında "**Böyle yapmanız hem**

sizin kalbleriniz, hem de onların kalbleri için daha temiz bir davranıştır" buyurulmak suretiyle günlük ilişkilerde aranan nezâhet ifade edilmektedir. Böylece nâmahrem hanımlarla bir arada bulunmuş olmak gibi bir sakıncanın da önüne geçilmektedir.

Eski müslüman evlerindeki haremlik selamlık ayırımı ve uygulamaları, İslâm'ın istediği mutlu ve sağlıklı toplumun, hânelere yansıyan yönünün fiilî, müşahhas ve -ne yazık ki- tarihî delilidir.

Hadisler

1632- وَعَنْ عُقْبَةَ بْن عَامِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إِيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ » ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الأنْصَارِ أفَرأيْتَ الْحمْوَ ؟ قالَ : « الْحمْوُ المَوْتُ ،» متفقٌ عليه .

« الْحَموُ » قَرِيبُ الزَّوْجِ كأخِيهِ ، وابن أخيه ، وابْنِ عمِّهِ .

1632. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

-"(Yanında mahremi bulunmayan) **Kadınların yanına girmekten sakının!**"

Bunun üzerine ensardan birisi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kocanın erkek akrabası hakkında ne dersiniz? dedi.

- "**Onlarla halvet, ölüm demektir**" buyurdu.

Buhârî, Nikâh 111; Müslim, Selâm 20. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ' 16

1634 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1633- وَعَن ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أَنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا يَخْلُوَنَّ أحدُكُمْ بِامْرأةٍ إلاَّ مَعَ ذِي مَحْرَمٍ » متفقٌ عليه .

1633. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Hiçbiriniz, yanında mahremi bulunmayan bir kadınla başbaşa kalmasın.**"

Buhârî, Nikâh 111, Cihâd 140; Müslim, Hac 424. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ ' 16, Fiten 7

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1634- وعن بُرَيْدَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَال رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « حُرْمةُ نِساءِ المُجاهِدِينَ على الْقَاعِدِينَ كَحُرْمةِ أمهاتِهِمْ ، ما مِنْ رجُل مِنْ الْقَاعِدِين يخْلُفُ رجُلاً مِنَ المُجاهدينَ في أهلِهِ ، فَيَخُونُهُ فِيهِم إلاَّ وقَف لهُ يَوْمَ الْقِيامةِ ، فَيأخُذُ مِن حسَناتِهِ ما شَاءَ حَتَّى يَرضي » ثُمَّ الْتَفت إليْنَا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ : « ما ظَنُّكُمْ ؟ » رواهُ مسلم .

1634. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Cihada çıkan erkeklerin geride bıraktıkları hanımları, cihada çıkmayan erkeklere kendi anneleri gibi haramdır. Bunlardan bir erkek, mücâhidlerden birinin âilesine bakmayı üzerine alır da hiyânet ederse kıyamet günü bu adam durdurulur, o mücâhid bunun amelinden dilediğini alır**." Büreyde diyor ki, sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize döndü ve "**Ne zannediyordunuz**?" buyurdu.

Müslim, İmâret 139. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 11; Nesâî, Cihâd 47, 48

Açıklamalar

Halvet, yanında kendisiyle evlenmesi haram olan bir yakını bulunmayan herhangi bir kadınla tenhada başbaşa kalmak demektir. Her üç hadiste de değişik açılardan ve muhtelif durumlar söz konusu edilerek halvetin haram kılınmış olduğu açıklanmaktadır.

Birinci hadis, yanında kocası, annesi, babası, oğlu, kardeşi, teyzesi süt kardeşleri gibi bir mahremi bulunmayan kadınlarla beraber bulunmaktan,

onlarla oturmaktan sakınılması gerektiğini bildirmektedir. Erkeğin kendi kızkardeşi, kızı, halası ve teyzesi yanında olursa, kadının mahremi varmış gibi olur ve bu hallerde bir arada bulunmak mümkündür.

İsmi tesbit edilememiş olan Medineli bir müslümanın, kocanın kardeşi, kardeşi oğulları, amcaları ve amca çocukları gibi yakın erkek akrabalarının da bu yasağa dahil olup olmadığını sorması üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz, çoğu kimsenin önemsemediği yalın gerçeği çok çarpıcı biçimde "*Onlarla halvet ölüm demektir*" buyurmak suretiyle, konuya ait tehlikeyi haber vermiştir. Akraba olmanın verdiği rahatlıkla her zaman eve girip çıkma imkanına sahip olan bu kabil yakınlar daima tehlike ile yüzyüzedirler. Efendimiz'in ifadesi çok kesindir: Kocanın erkek kardeşi, yeğenleri, amcası ve amca çocukları gibi yakın erkek akrabası (el-hamvü), ilerisi ölüme götürecek tehlike ortamını oluşturmakta birebirdir. Onların bu konuya herkesten fazla dikkat etmeleri, halvetten kaçınmaları gerekir. Bu gibi durumlarda çok iyi niyetli olunsa bile, insanların dedikodularından kurtulmak mümkün olmaz. Nice ailelerin bu yüzden perişan oldukları da bilinen ve görünen gerçeklerdir.

Memleketimizde aynı evi paylaşan ailelerde kardeşle kardeş hanımının bir arada yalnız bulunmaları yaygın bir âdet halindedir. Halbuki hadîs-i şerîfte Efendimiz'in ölümdür diye nitelediği de birinci derecede bu durumdur. Özellikle evli kardeşin askerlik veya yurt dışında çalışmak gibi sebeplerle uzun süre evden ayrı kalması hallerinde, bu durum çok daha büyük tehlike arzeder. Onun için konuya son derece dikkat edilmelidir. Meselenin önemsenmediği ailelerde büyük perişanlıkların yaşandığı unutulmamalıdır.

İkinci hadis, -yukarıda da değindiğimiz gibi- halvet yasağını prensip olarak ortaya koymaktadır. Bir kere daha tanımlayacak olursak **halvet,** birbiriyle evlenmeleri mümkün olan bir erkekle bir kadının, kimsenin göremeyeceği bir yerde iki ikiye başbaşa kalmalarıdır. Bir başka hadiste bu yasağın gerekçesi olarak "*üçüncüleri şeytandır*" buyurulmuştur. Şeytanın bulunduğu yerde nelerin olabileceği ise, meçhul değildir.

Ancak hemen belirtelim ki, her an herkesin girebileceği ve görebileceği okul, hastane, iş yeri ve benzeri ortamlarda kapılar kilitli ve perdeler kapalı olmadığı sürece veya başkalarının da bulunduğu yerlerde **halvet** söz konusu

olmaz. Hatta camlarından içerisi görülebilen otolarda bir erkekle bir kadının başbaşa bulunması da tenha ve kuytu bir yerde olmamak şartıyla halvet sayılmaz. Bununla beraber kötü niyet sahipleri bulunabilir. Hadiste geçen "*mahremi*" ifadesinden maksat, kadınla evlenmesi haram olan erkektir. Buna göre yanında böyle bir erkek bulunan kadınla başbaşa kalmanın mümkün ve câiz olduğu anlaşılmaktadır. Ancak âlimler, bu *mahrem* kelimesiyle, erkeğin yakın akrabasının da kastedilmiş olabileceğini dikkate almışlar ve erkeğin akrabasından birinin bulunması halinde de herhangi bir kadınla bir arada bulunmak mümkündür sonucuna varmışlardır.

Özellikle müslüman hanımların, hiç de ihtiyaçları yokken çarşı-pazar dolaşıp erkeklerle ihtilatta bulunmamaya, değişik ortamlarda herhangi bir erkekle yalnız kalmamaya, ihtiyaç ve zarûret halinde de ihtiyacını karşıladıktan sonra o ortamdan hemen ayrılmaya dikkat göstermeleri, muhtemel birtakım sıkıntı ve üzüntüleri önlemek bakımından son derece önemlidir. Bu tür ilişkilerde, "*Her düşeni bir kapan bulunur*" sözü akıldan çıkarılmamalıdır. Herkes şeytan değildir ama hiç kimse de melek değildir.

Erkek - kadın ilişkileriyle ilgili bu hadîs-i şerîflerde doğrudan erkeklere hitâb edilmiş olması, bu tür konularda daha çok dikkatli ve tedbirli davranma iradesine erkeklerin sahip olduğu anlamında yorumlanabilir. Bu yoruma göre erkekler, halvet yasağına uymaktaki dikkat ve başarıları ölçüsünde hem kendilerini hem de hanımları korumuş olacaklardır. Günümüzün çok karmaşık hayat şart ve şekilleri içinde halvet hallerinden uzak kalmanın önemi kat kat artmış gözükmektedir.

Üçüncü hadis, İslâm toplumunda bulunması gerekli sosyal ve ahlâkî güvencenin bir boyutunu dile getirmektedir: *"Cihada çıkan erkeklerin geride bıraktıkları hanımları, cihada çıkmayan erkeklere kendi anneleri gibi haramdır."* Dini, vatanı ve cephe gerisindeki değerleri korumak için cepheye gitmiş mücâhidlerin, geride bıraktığı aile efradı, o sefere iştirak etmemiş olan erkeklere kendi anneleri konumundadır. Yani onların namusu, annelerinin namûsu kadar haramdır. Burada çok çarpıcı ve vurgulu bir ifade ve beyan ile karşılaşıyoruz. Bir insan, kendi öz annesine karşı hangi duygular içinde ise, cihada çıkmış mücâhidlerin ailelerine karşı da aynı temiz ve fedakârlık duygularıyla dolu olmalıdır. Mücâhidlerin

geride bıraktığı aile fertleri, müslüman toplumda âdeta bir çeşit dokunulmazlar kesimini oluşturuyorlar. O toplumun harbe gitmemiş fertlerinden herhangi biri, bir mücâhidin ailesine göz-kulak olma işini üstlenir de bu görevini yapmak için gelip giderken onlara bir kötülük yapmaya kalkışır, hele ailenin namusunu kirletecek olursa, kıyâmet günü bu hâin getirilir ve o mücâhide bunun yaptığı amellerin sevabından istediği kadar alma hakkı tanınır. Buradaki "istediği kadar" kaydı, işlenen cinayetin ve hıyanetin büyüklüğünü gösterir. Böyle bir durumda, bütün iyiliklerini almak istemek, bu tür bir hıyanete uğramış herkesin ilk düşüneceği ve yapacağı iş olacaktır. Yani hadisimizin bu ifâdesi, mücâhidlere aile güvenlikleri konusunda hıyanet edenlerin, bütün iyi amellerinin sevabını âhirette kaybedecekleri ve tam bir âhiret yoksulu haline geleceklerini kesin olarak ilân etmektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, bu durumu bildirdikten sonra çevresindekilere dönerek "*Ne sanıyordunuz ya!*" buyurması, hem söz konusu olan hıyânetin büyüklüğüne hem de cezasının ağırlığına işaret etmekte olduğu gibi bir yandan da "Mâdemki söylediklerimi duydunuz ve doğruluğuna inanıyorsunuz, o halde mücâhidlerin hanımlarına hıyanet etmekten şiddetle kaçının!" anlamında olsa gerektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yanında mahremi bulunmayan bir kadının yanına girmek, onunla tenhada baş başa kalmak (**halvet**) haramdır.

2. Kardeş, kardeşinin hanımıyla başbaşa kalamaz. Kardeş çocukları, amca ve amca çocukları gibi erkeğin yakın erkek akrabası da aynıdır.

3. Cihada çıkmış bir mücâhidin âile fertleri, gerideki erkekler için kendi anneleri hükmündedir. Onlara ihanet etmek, kişinin annesine hıyanet etmesi kadar çirkin ve ağır bir suçtur, cezası da ona göredir.

4. Mücâhidlerin yokluğunu fırsat bilip aile efradını istismar etmek asla câiz değildir.

5. İslâm toplumu, mücâhid ve gurbettekilerin geride bıraktıkları için tam bir emniyet ve güven ortamıdır.

6. İslâm'ın hedefi, zinâ ve zinâya götürecek bütün yolları kapamak suretiyle toplumu cinsel ahlâksızlıklardan arındırmaktır.

292- باب تحريم تشبه الرجال بالنساء والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

KADIN - ERKEK BENZEŞMESİ YASAĞI

GİYİM - KUŞAMDA, HAL - HAREKET VE BENZERİ KONULARDA ERKEKLERİN KADINLARA, KADINLARIN ERKEKLERE BENZEMESİNİN HARAM OLDUĞU

Hadisler

1635- عن ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما قَالَ : لَعَنَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المُخَنَّثين مِنَ الرِّجالِ، والمُتَرجِّلاتِ مِن النِّساءِ .

وفي رواية : لَعنَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المُتَشبِّهين مِن الرِّجالِ بِالنساءِ ، والمُتَشبِّهَات مِن النِّسَاءِ بِالرِّجالِ . رواه البخاري .

1635. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadınlaşan erkeklere ve erkekleşen kadınlara lânet etti.

Buhârî'nin bir başka rivayetinde de (Libâs 61) "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara lânet etti" denilmektedir.

Buhârî, Libâs 62. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 28; Tirmizî, Edeb 24; İbni Mâce, Nikâh 22

1637 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1636- وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ قال : لَعنَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الرَّجُل يلْبسُ لِبْسةَ

المرْأةِ ، والمرْأةِ تَلْبِسُ لِبْسةَ الرَّجُلِ . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

1636. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadın gibi giyinen erkeğe, erkek gibi giyinen kadına lânet etti.

Ebû Dâvûd, Libas 28. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 325

Aşağıdaki hadiş ile birlikte açıklanacaktır.

1637- وعنْه قَال : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « صِنْفَانِ مِنْ أهلِ النَّارِ لمْ أرَهُما : قَوْمٌ معهم سِياطٌ كأذْنَابِ الْبقَرِ يَضْرِبونَ بِها النَّاس ، ونِساء كاسياتٌ عارِياتٌ مُمِيلاتٌ مَائِلاتٌ، رُؤُوسُهُنَّ كَأسْنِمةِ الْبُخْتِ المائِلَةِ لا يَدْخُلنَ الجنَّةَ ، ولا يجِدْنَ رِيحَهَا ، وإنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مسِيرَةِ كذَا وكَذَا » رواه مسلم .

معنى « كاسيات » أيْ : مِنْ نعْمَةِ اللَّه « عارِياتٌ » مِن شُكْرِهَا وَقِيلِ : معناهُ : تسْتُرُ بعْض بدنِها ، وتَكْشِفُ بعْضَهُ إِظْهاراً لِجمالِها ونحوه . وقيل : تَلْبِسُ ثَوْباً رقِيقاً يصِفُ لَوْنَ بدنِهَا . ومعْنى « مائِلاتٌ » قيل : عَن طاعة اللَّه تعالى وما يَلزَمُهُنَّ حِفْظُهُ ، « مميلاتٌ » أيْ: يُعلِّمْنَ غَيرهُنَّ فِعْلَهُنَّ المذْمُوم ، وقيل مائِلاتٌ يَمْشِينَ مُتَبخْترات ،مُمِيلاتٍ لأكْتَافِهنَّ ، وقِيلَ : مائِلاتٌ يمْتَشِطْنَ المِشْطَةَ المَيْلاءَ : وهىَ مِشْطَةُ الْبغَايا . و « مُميلاتٌ » : يُمشِّطْنَ غَيْرهُنَّ تِلْكَ المِشْطَةَ . « رُؤُوسُهُنَّ كَأسْنِمةِ الْبُخْتِ » أيْ : يُكبِّرْنَهَا ويُعظِّمْنها بلَفِّ عِمَامة أوْ عِصابةٍ أو نَحْوه .

1637. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Cehennemliklerden kendilerini dünyada henüz görmediğim iki grup vardır: Biri, sığır kuyrukları gibi kırbaçlarla insanları döven bir topluluk. Diğeri, giyinmiş oldukları halde çıplak görünen ve öteki kadınları kendileri gibi giyinmeye zorlayan ve başları deve hörgücüne benzeyen kadınlardır. İşte bu kadınlar cennete giremedikleri gibi, şu kadar uzak mesafeden hissedilen kokusunu bile alamazlar."**

Müslim, Cennet 52

Açıklamalar

Kadın ve erkeklerin kendilerine özgü cinsel özelliklerini ve bunların tabiî gereği olarak giyim-kuşam biçimlerini, konuşma ve davranış şekillerini korumaları en tabiî hareket tarzıdır. Ancak cinslerin yozlaşması demek olan karşı cinse özenme ve onlar gibi olmayı ne yazık ki belli bazı kesimler günümüzde çağdaşlık sanmakta ve bunu marifetmiş gibi yaygınlaştırmaya çalışmakta, bu konuda medya da hiçbir dönemde görülmediği ölçüde bu işe çanak tutmaktadır. İşte böylesi bir ortamda yukarıdaki üç hadiste yer alan Resûl-i Ekrem Efendimiz'in lânet ve uyarısı ne kadar anlamlı ve yerindedir. Bu hadisler on beş asır öncesinden günümüze, gündemimize tutulmuş Peygamber ışığı niteliğindedir.

Birinci hadiste söz konusu edilen *muhannes*, kadın gibi konuşan, kadın gibi kırıla döküle yürüyen, işve ve naz yapan erkek demektir. Buhârî şârihi Aynî, "muhannes, zamanımızda kendisine livâta yapılan (homoseksüel) kişidir", demektedir. Kamûs mütercimi Âsım Efendi de bu tür kişilere *puşt* denildiğini bildirmektedir.

Erkekleşen kadınlar ise, konuşmasında, tavır ve hareketlerinde erkekler gibi olmaya çalışan, öyle davrananlardır. Dinimize göre her iki insan cinsinin kendi yaratılışlarını korumaları, kadının kadın olarak erkeğin de erkek olarak kalması ve yaşaması esas olduğu için, bunun tersine hareket eden erkek ve kadınlara Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından lânet edilmiştir.

Ancak burada bir nokta çok önemlidir. Erkeğin kadına, kadının erkeğe konuşmasında ve hareketlerinde benzemesi bazan doğuştan yani yaratılıştan olur. Hz. Peygamber'in lâneti bunlar için değildir. Bilerek, isteyerek ve hatta zorla, belki de özel eğitim alarak karşı cinse benzemeye çalışan maskaralar

içindir. Birinci hadisin ikinci rivayeti, esasen bu durumu *"kendilerini kadınlara benzetmeye çalışan erkekler ve erkeklere benzetmeye çalışan kadınlar*" diye açıkça ifade etmektedir.

Hadisin bu ikinci rivâyeti "Günahkârlara Lânet Etmenin Câiz Olduğu" konusunda numarasız olarak geçmişti. Oraya da bakılabilir.

İkinci hadis, kadın-erkek cinsi arasındaki benzeşmenin giyim-kuşamla ilgili görüntüsüne dikkat çekmekte ve hiçbir zorunluluk yokken kadınlar gibi giyinen erkeklere ve erkekler gibi giyinip kuşanan kadınlara da Resûl-i Ekrem Efendimiz'in lânet ettiğini bildirmektedir. Rahmet Peygamberi olan Efendimiz'in karşı cinsin giyim-kuşamını tercih edenlere lânet etmesi, herşeyden önce kılık-kıyâfetin öyle sanıldığı kadar basit bir şekilden ibaret olmadığını, sonra da cinsler arasındaki duygusal yapı bozukluğunun giyim-kuşam taklidi ile başladığını ya da açığa çıktığını göstermektedir. Ne kadar acıdır ki, zamanımızda bu cinslerarası benzeşmeyi daha ileri götürmek ve yaygınlaştırmak maksadıyla çok özel ve ciddî gayretler sarfedilmekte, yatırımlar yapılmakta ve güya ekonomik kolaylık sağlamak için hem erkeğin hem de kadının giyebileceği (üniseks) giysiler üretilip pazarlanmaktadır. Kadınlar gibi takıp takıştıran erkekler, erkekler gibi giyinen kadınlar çağın modern çirkinleri ve lânetlileri olarak ortalıkta dolaşmaktadırlar. Bir çok insânî değerlerin sokağa döküldüğü bu çağda artık insanlığın iflası yaşanır hale gelmiştir. Bu yozlaşma, ancak Resûl-i Ekrem Efendimiz'in uyarılarını ciddîye alıp gereğini yerine getirmekle önlenebilir. Başka hiçbir çıkış yolu yoktur. "Çağdaşlık", rezâleti rezâlet olmaktan çıkarmaz, çıkaramaz. Kimse çağdaşlığı, yirmi birinci asrı veya sosyal siyasal birtakım kavramları rezâlet ve ahlâksızlıklar için gerekçe yapamaz.

Üçüncü hadis, artık bizim için meçhûl olmayan ve fakat Peygamber Efendimiz'in zamân-ı saâdetlerinde görülmeyen iki grup insanı tanıtmaktadır ki, bunların ortak vasıfları, cennete girmek şöyle dursun, onun çok uzaklardan hissedilen kokusunu bile alamamaktır. Bunlardan ilki, ellerindeki sığır kuyrukları gibi kamçı ve coplarla Allah kullarını döven, zulmeden bir takım dayatmacı zorbalardır. İnancını yaşamak isteyen müminlerin karşısına, şu veya bu güç odakları adına çıkıp onlara işkence

edenler, bu işler için özel ekip oluşturan yetkililer herhalde hadisin haber verdiği birinci grubun ta kendisidir.

İkinci grubu ise, diğer kadınları da kendileri gibi olmaya teşvik eden, başlarını saçlarını deve hörgücü gibi yaptırmış giyinik - çıplak kadınlar oluşturmaktadır. Bunlar da günümüzün çok iyi tanıdığı takımdır.

İslâm bilginleri ve hadis yorumcuları "*giyinik çıplak*"ları kendi zamanlarını da dikkate alarak çok değişik şekillerde yorumlamışlardır. Meselâ ilk yorum, "Allah'ın nimetleri içinde yüzdükleri halde onlara şükretmeyenler" şeklindedir. "Nimet içinde şükürden soyunmuş" yorumu herhalde giyim-kuşamın örtünmeyi yeterince sağladığı dönemlere ait olmalıdır. Daha sonra "kısmen giyinik, kısmen açık olan, güzelliğini göstermeye çalışan kadınlar" yorumu yapılmış. Bunu, "giyinmiş ama giysileri çok ince olduğundan vücut hatları belli olan kadınlar" yorumu takip etmiş. Ancak 676 (1277) yılında vefat etmiş olan müellifimiz Nevevî dahil, her hadis şârihi, hadiste sözü edilen kadınların kendi zamanlarında yukarıdaki yorumlar çerçevesinde görüldüğünü hayıflanarak ve üzülerek belirtmişlerdir. Onlar bir de bizim zamanımızdaki şeffaf, varlığı yokluğu hiç farkedilmeyen, altını iyice hatta olduğundan da güzel gösteren transparan giysileri ve bunların teşhircilerini, mankenleri, reklamcıları, moda evlerini, defileleri ve moda kullarını görselerdi, herhalde "**Hiç yorum yapmaya gerek yok, her şey, evet her şey ortada"** der ve bu hadisin Hz. Peygamber'in geleceğe yönelik verdiği mûcizevî haberlerinden olduğunu daha yüksek sesle ifade ederlerdi.

Ancak günümüzün bu acı gerçeğine rağmen hadîs-i şerîfin anlaşılması noktasında Tîbî'nin (ö. 743/1342) bir yorumu var ki, bütün zamanlar için geçerli ve her türlü oluşumu temelden kapsamaktadır. O diyor ki, "Peygamber Efendimiz hadiste önce kadınların giyinmiş olduklarını belirtiyor, sonra da açık olduklarını. Yani giyinmişliklerini önce kabul sonra reddediyor. Çünkü giyinmekten maksad, avret yerlerini örtmektir. Bunu temin etmeyen giyinme tarzı, örtünme sayılmaz" (bk. Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh*, VII, 83). Binaenaleyh "giyinmiş ama örtünmemiş kadınlar", ne giymiş olurlarsa olsunlar, bu hadiste sözü edilen kadınlardır.

Aslında hadisin konumuzla ilgili kısmı, "kendi kötü fiil ve yaşantılarını başkalarına bulaştırmaya çalışan, içlerinden erkek özentili ve görünüşleriyle

de erkeğimsi olmaya çalışan kadınlar (*mümîlâtün mâilâtün*)" ifadeleridir. Bu nitelikler yukarıdakilerle birleşince tam bir felâket manzarası ortaya çıkmaktadır.

O halde giyim-kuşamda, kılık-kıyafette, hal ve harekette, konuşma ve tavırlarda erkeklerin kadınlara, kadınların erkeklere benzemeye kalkışması yasaklanmış, haram kılınmıştır. Müslüman toplumların konuya son derece duyarlı davranmaları gerekmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kadın tavırlı olmaya çalışan erkekler ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlar Peygamber Efendimiz tarafından lânetlenmişlerdir.

2. Tavır ve davranışlarında olduğu gibi giyim-kuşamlarında da karşı cinse özenen ve benzemeye çalışan erkek ve kadınlar lânetlenmiştir.

3. İslâm, cinslerin yaratılıştan sahip bulundukları özellikleri korumalarını istemektedir.

4. İnsanları haksız yere kırbaçlayanlar ile giyindikleri halde çıplak olan, deve hörgücü gibi yapılmış saçları - başlarıyla ve bu hallerinin yaygınlaşmasına çalışan erkek özentili kadınlar cennete giremeyecekler, -cezalarını çektikten sonra cennete girseler bile- başlangıçta cennetin çok uzaklardan hissedilen o güzelim kokusunu alamayacaklardır.

5. Zamanımızda hemen tüm çeşitleriyle görülen bu cinsler arası yozlaşan tavır ve ilişkilerin düzeltilmesi, toplumun yeterli ve sağlıklı bir İslâmî eğitimden geçirilmesi, nesillere canlı bir dinî kişilik kazandırılmasıyla mümkündür.

293- باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

ŞEYTANA VE KÂFİRLERE BENZEME YASAĞI

Hadisler

1638- عنْ جابِرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تأْكُلُوا بِالشِّمَالِ ، فَإنَّ الشَّيْطَانَ يأكُل ويَشْرَبُ بِشِمالِهِ » رواه مسلم .

1638. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sol elinizle yemeyin. Zira şeytan soluyla yer!"

Müslim, Eşribe 104–106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 15; Tirmizî, Et'ime 9

1640 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1639- وعَن ابنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَأْكُلَنَّ أحدُكُمْ بِشِمالِهِ ، وَلا يَشْربَنَّ بِهَا . فَإنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمالِهِ وَيشْربُ بِهَا » رواهُ مسلم .

1639. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbiriniz kesinlikle sol eliyle yiyip içmesin. Zira şeytan soluyla yer, soluyla içer."

Müslim, Eşribe 107. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 19; Tirmizî, Et'ime 6; İbni Mâce, Et'ime 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1640- وعَنْ أبي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : إنَّ الْيهُود والنَّصارى لا يَصْبِغُونَ ، فَخَالِفوهُمْ » متفقٌ عليه .

المُرَادُ : خِضَابُ شَعْرِ اللِّحْيةِ والرَّأسِ الأبْيضِ بِصُفْرةٍ أوْ حُمْرةٍ ، وأَمَّا السَّوادُ ، فَمنْهيٌّ عَنْهُ كَمَا سَنَذْكُرُ في الْباب بعْدَهُ ، إن شاء اللَّه تعالى .

1640. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yahudi ve hıristiyanlar saçlarını hiç boyamazlar. Siz onlar gibi yapmayın."

Buhârî, Enbiyâ 50, Libâs 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 18; Nesâî, Zînet 14; İbni Mâce, Libâs 32

Açıklamalar

"Şeytana ve Kâfirlere Benzemekten Nehiy" başlığı altında zikredilen bu üç hadis'in ilk ikisi şeytana muhâlefeti, sonuncusu da Ehl-i kitab'a benzememeyi tavsiye etmektedir. Nevevî merhum ayrıca kâfirlere veya müşriklere benzememekle ilgili herhangi bir hadis zikretmemiş bulunmaktadır. Herhalde Ehl-i kitab'a benzememeyi öngören hadisi kâfirlere benzememe konusunda da geçerli ve yeterli görmüş olmalıdır.

Biri Câbir ötekisi İbni Ömer *radıyallahu anhüm*'den rivayet edilmiş olan ilk iki hadis, -aralarında biraz söyleyiş farkı olmakla beraber- aynı mânayı, aynı gerekçe ile dile getirmektedir. Sol elinizle bir şey yiyip içmeyin. Çünkü şeytan soluyla yer, soluyla içer.

Şeytan, müslümanı doğru yoldan uzaklaştırmak için çalışan şer güçlerin baş temsilcisidir. Böyle olunca onun bütün hal ve hareketinde doğrudan uzaklaşmışlık ve uzaklaştırıcılık özelliği vardır. O halde ona hangi hareketinde uyulursa o noktada, doğrudan sapma söz konusu olur. Ona hiç bir hareketinde uymamak gerekir ki, onun gibi olma tehlikesinden uzaklaşılabilsin.

Geçmişte âlimler, şeytanın sol eliyle yiyip içmesi sözünden, onun kendi yandaşlarına böyle yapmalarını emreder anlamını çıkarmışlar ve hadisi böyle mânalandırmışlar. Günümüzde İslâm dışı kültür odaklarının ve bu odakların etkisinde kalmış kimlik ve kişilik bunalımı içinde yaşayan birtakım insanların, yeme - içme âdâbı olarak özellikle sol el ile yiyip içmeyi önerdikleri, propaganda ettikleri ve hatta yemek servislerini ona göre düzenlettiklerini ve bunda ısrarlı olduklarını görüyoruz. Bu özel gayretleri görünce Resûl-i Ekrem Efendimiz'in asırlar öncesinden yaptığı ikaz ve verdiği haberin ne kadar yerinde ve anlamlı olduğunu ve şeytanın çağdaş temsilcileri ile karşı karşıya olduğumuzu anlıyoruz.

Dinî ve kültürel kimliğin korunmasında her milletin ve inanç grubunun elbette kendine has davranış biçimleri, örf ve âdetleri olacaktır. Bunların en tabiî, en güzel ve en kolay olanları insanın yaratılışına en uygun

düşenleridir. Sağ el dururken, sol elle yemek bir çarpıklığı, bir bozukluğu ifade etmektedir. Hadisimizin ifadesiyle bu, şeytan gibi davranmaktır. Yaratılıştan solak olanlar, buradaki nehyin muhatabı olmayabilirler. Ne var ki doğuştan solak olanlar bile biraz bilinçli hareket ederlerse, sağ elleriyle yiyip içebilirler. Bunun örnekleri çoktur. Çünkü solaklar da nihayet sağ ellerini hiç kullanmıyor değiller. Önemli olan müslümanların, İslâmın emir ve tavsiyelerine, Hz. Peygamber'in davranış ve önerilerine göre hayatlarını sürdürmeyi benimsemiş olmalarıdır. Bu benimsendikten sonra, sünnette insan tabiatını zorlayacak hiç bir uygulamanın olmadığını anlamakta kimse gecikmeyecektir. Unutulmamalıdır ki, güzel dinimizin en büyük özelliği ve güzelliği insan tabiatıyla uyumudur.

İslâm bilginleri hadislerin ortaya koyduğu bu nehiy ve yasaklamayı, sağ eli dururken sol eliyle yemek içmek *tenzîhen mekruh*tur diye değerlendirmişlerdir. Ancak bu değerlendirme sağ elle yememek gibi inadına hareket edenler veya soluyla yemenin çağdaşlık ve medeniyet göstergesi olduğuna inananlar için değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz'in "*Sağ elinle ye!*" tavsiyesine biraz da kibir ve gururla "Yiyemiyorum!" diye cevap veren Büsr İbni Râi'l-ayr'a "*Yiyemeyesin!*" buyurmuş ve adam bir daha sağ elini ağzına götürememiştir (bk. 159, 614 ve 742 numaralı hadisler).

Üçüncü hadis, kültürel kimlik ve kişiliğin, başka kültür odaklarından farklı olmayı gerektirdiğini, başkalarına benzememek suretiyle yeni bir kimlik ve toplum inşa edilebileceğini göstermektedir. Bu hadiste Efendimiz, yahudi ve hıristiyanların -en azından o gün yaşayanlarının- ağaran saç ve sakallarını boyamadıklarını bildirmekte ve müslümanların onlar gibi olmamalarını istemektedir. Başka hadislerden öğrendiğimize göre müslümanların siyah hariç, diğer boyalarla ve özellikle kına ile saç ve sakallarını boyamaları istenmektedir.

Kendisine henüz vahiy gelmemiş olan konularda Ehl-i kitap gibi davranmayı ilke edinmiş bulunan Hz. Peygamber'in, Ehl-i kitab'a muhalefeti öngören bütün tavsiye ve talimatları, müslümanların onlardan farklı olması gerektiği konularda kendisinin bilgilendirildiğini göstermektedir. Bu sebeple, bu gibi konuların ne önemi var ki denilemez.

Çünkü kim hangi noktadan başkalarına benzerse o kimse o yönden benzediği kimselerden olur.

Saç boyama konusu bir sonraki hadiste tekrar ele alınacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sağ elle yiyip içmek müstehap, özürsüz olarak sol elle bu işleri yapmak mekruhtur.

2. Şeytan gibi davranmaktan, onun yaptığı gibi yapmaktan kaçınmak gerekir.

3. Anne ve babaların çocuklarına sofra âdâbını öğretmeleri lâzımdır.

4. Yahudî ve hıristiyanlara benzememek, müslümanların özenle sürdürmeleri gereken kimlik ve kişilik görevleridir.

5. İslâm, ilke ve uygulama olarak insanın doğasına en uyumlu dindir ve bu uyumun günlük hayata yansımasını istemektedir.

6. Günlük hayatını Kur'an ilkelerine ve sünnetteki uygulamalara göre tanzim eden kimse, hayatını Allah'ın istediği şekilde yaşamış olur.

7. Şeytana veya Ehl-i kitab'a benzemekte hiç bir hayır ve iyilik yoktur.

294- باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

BOYAMA YASAĞI

MÜSLÜMAN ERKEK VE KADINLARIN SAÇLARINI SİYAHA BOYAMALARININ YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Hadis

1641- عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : أُتِى بابي قُحافَةَ والِدِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي اللَّه عنْهُما يوم فتْحِ مكَّةَ ورأْسُهُ ولِحيتُهُ كالثَّغَامَةِ بياضاً ، فقَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « غَيِّرُوا هَذا واجْتَنبُوا السَّوادَ » رواه مسلم.

1641. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mekke'nin fethedildiği gün Ebû Bekir es-Sıddîk'in babası Ebû Kuhâfe'yi, saçı sakalı bembeyaz olmuş bir halde Hz. Peygamber'in huzuruna getirdiler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "**Bunları boyamak suretiyle değiştirin fakat siyaha boyamayın!**"

Müslim, Libâs 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 18; Nesâî, Zînet 15; İbni Mâce, Libâs 33

Açıklamalar

Müslüman kadın ve erkeklerin beyazlayan saç ve sakallarını boyamalarının mümkün ve uygun olduğunu belgeleyen hadîs–i şerîf, aynı zamanda bu boyama işinin siyah boya ile yapılmasını da yasaklamaktadır. Hadisin metninde geçen "seğâme", çiçeği de meyvesi de beyaz renkte olan bir bitkidir. Ağaran saç ve sakallar bu çiçeğe benzetilmiştir. Bizim memleketimizde bu beyazlığı ifade için "kar gibi beyaz" veya "pamuk tarlası gibi" benzetmeleri kullanılmaktadır. Biz yine de ihtiyâten bu benzetme ifadeleri yerine yazı dilinde daha çok kullanılan "bembeyaz" pekiştirmesiyle tercüme ettik.

Olayın kahramanı, hadiste de belirtildiği gibi Hz. Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhâfe Osman İbni Âmir'dir. Ebû Kuhâfe Mekke'nin fethedildiği gün müslüman olmuş ve Hz. Ebû Bekir'den de uzun yaşamış, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde vefat etmiş bir sahâbîdir. Anlaşıldığına göre daha müslüman olmadan ihtiyarlık çağına ulaşan Ebû Kuhâfe'nin saçı başı pamuk tarlası gibi beyazlaşmış olduğu halde ve büyük bir ihtimalle saçı başı biraz karışık ve dağınık bir vaziyette Hz. Peygamber'in huzuruna getirilmiştir. Efendimiz bu hoş olmayan görüntüyü değiştirmelerini ama siyaha boyamamalarını emretmiştir. Saç sakal boyama işinde daha çok sarı-kırmızı arası kına rengi gibi bir renk tercih edilmiştir. Siyah boya sadece savaş zamanlarında düşmana heybetli ve dehşetli görünmek maksadıyla kullanılmıştır. Günümüzde de özellikle komandoların hem tanınmamak hem de düşmana dehşet vermek için genellikle yüzlerini siyaha boyadıkları görülmektedir. Ali el-Kârî, ağarmış sakalların boyanması emrinin sadece

mücâhidlere yönelik bir tavsiye olduğu görüşünü benimsemektedir (bk. *Mirkâtü'l-mefâtîh,* VIII, 235).

İslâm bilginleri aslında bakımlı ve temiz olan yani boyalı saçlardan daha güzel görünen beyaz saç ve sakalların boyanmamasını; çirkin bir görünüm arzediyorsa, boyanmasını daha uygun bulmuşlardır.

İlk müslüman nesillerin bu konuda farklı davrandıkları, kimilerinin saç ve sakallarını değişik renkteki boyalarla boyadıkları, kimilerinin de hiç boyamadıkları, hatta bu konuda birbiriyle çelişen hadislerin bulunduğu delil gösterilmiştir. Muhaddis Taberânî konuyu şöyle özetlemektedir: "Ağaran saçların boyanması ve boyanmaması ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadislerin tamamı sahihtir ve aralarında da herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Zira boyama tavsiyesi, Ebû Kuhâfe gibi saçları fazla ağarmış olanlar içindir. Boyamaktan nehiy ise, saçı sakalı yeni yeni ağarmaya başlayanlar içindir. Geçmiş müslümanların farklı davranışları kendi farklı durumlarının bir sonucudur. Esasen konuya ait emir ve nehiy icmâ ile sâbittir ki gereklilik (vücûb) ifade etmemektedir. Bu sebeplerden dolayı, geçmişte müslümanlar boyadın-boyamadın diye birbirlerini asla tenkid etmemişlerdir."

Kâdı İyaz ve benzeri bazı âlimler, "Bir yerde saç boyamak âdetse orada boyamamak âdete karşı çıkmak olacağı için mekruhtur. Âdet değilse bu defa da aynı gerekçe ile boyamak mekruhtur" demişler; konuyu çevre ve örf-âdet açısından esnek bir değerlendirmeye tâbî tutmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ağaran saç ve sakalların boyanması müstehaptır yani güzel görülmüştür. Bu suretle, 1640 nolu hadiste geçtiği gibi, Ehl-i kitâba muhâlefet etme tavsiyesi de yerine getirilmiş olmaktadır.

2. Saç ve sakalları siyah boya ile boyamak yasaklanmıştır. Çünkü bu bir çeşit aldatmacadır. Siyah boya sadece cihadda düşmana dehşet vermek maksadıyla kullanılabilir.

3. İslâmiyet her konuda olduğu gibi kılık-kıyafette de tabiî, temiz ve güzel olanı tercih etmektedir.

295- باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

YARIM TIRAŞ YASAĞI

BAŞIN BİR KISMINI TIRAŞ EDİP BİR KISMINI BIRAKMANIN NEHYEDİLDİĞİ VE KADIN İÇİN DEĞİL ERKEK İÇİN SAÇLARININ TAMAMINI TIRAŞ ETMENİN MÜBAH OLDUĞU

Hadisler

1642- عن ابن عُمر رضِي اللَّه عنهُما قَالَ: نَهَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عنِ القَزعِ. متفق عليه.

1642. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başın bir kısmını tıraş edip bir kısmının (perçem olarak) bırakılmasını yasakladı.

Buhârî, Libâs 72; Müslim, Libâs 72, 113. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 14; Nesâî, Zînet 5, 58; İbni Mâce, Libâs 38

1645 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1643- وعَنْهُ قَالَ : رَأى رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صبِياً قَدْ حُلِقَ بعْضُ شَعْرِ رأسِهِ وتُرِكَ بعْضُهُ، فَنَهَاهَمْ عَنْ ذَلِكَ وَقَال : « احْلِقُوهُ كُلَّهُ أو اتْرُكُوهُ كُلَّهُ » .

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ على شَرْطِ البُخَارِي وَمسْلِم .

1643. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün saçının bır kısmı tıraş edilmiş bir kısmı bırakılmış bir çocuk gördü, aile fertlerini böyle yapmaktan menedip şöyle buyurdu:

- **"Ya hep tıraş edin ya hep bırakın!**"

Ebû Dâvûd, Tereccül 14

1645 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1644- وعنْ عبْدِ اللّه بنِ جعْفَر رضي اللّه عَنْهُما أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمْهَل آلَ جعْفَرٍ رضي اللَّه عنه ثَلاثاً ، ثُمَّ أتَاهُمْ فَقَالَ : « لا تَبْكُوا على أخِى بَعْدَ الْيوم » ثُمَّ قَال : « ادْعُوا لي بَنِيَّ أخِى » فجِىءَ بِنَا كَأَنَّنا أفْرُخٌ فَقَال : « ادْعُوا لي الحلاَّقَ » فَأَمرهُ ، فَحَلَق رُؤُوسنَا . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح على شَرْطِ البخاري ومُسْلِمٍ .

1644. Abdullah İbni Cafer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Cafer (İbni Ebû Tâlib)'in çoluk çocuğuna üç gün yas süresi tanımıştı. Sonra onlara geldi ve:

- "**Kardeşim Cafer için bugünden sonra artık ağlamayın**!" buyurdu. Sonra:

- "**Bana kardeşimin çocuklarını çağırın**!" diye emretti.

Bizi toplayıp getirdiler. Biz kendimizi annelerini yitirmiş kuş yavruları gibi hissediyorduk. Sonra:

- "**Bana bir berber çağırın!**" buyurdu.

Gelen berbere emretti, berber bizim başlarımızı tamamen tıraş etti.

Ebû Dâvûd, Menâsik 78, Tereccül 13. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 57-58

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1645- وعَن عَلِيٍّ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : نَهَى رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ تحْلِقَ المَرأةُ رَأسَهَا . رواهُ النِّسائى .

1645. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem kadının* saçlarını tıraş etmesini, (saçlarını kökünden kestirmesini) yasakladı.

Nesâî, Zînet 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 75

Açıklamalar

Saç tıraşı ile ilgili bu dört hadîs-i şerîfin her biri, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu konudaki tavrını ortaya koymak suretiyle bize yol göstermektedir.

Birinci hadiste, Hz. Peygamber'in, çocukların başlarını gökyüzündeki bulutların dağılımı gibi yer yer kesip yer yer bırakmak suretiyle tıraş etmeyi yasakladığı bildirilmektedir. Bu yasağa başın büyük kısmını tıraş edip meselâ alnın üstündeki perçem denilen saçları bırakmak da dahildir.

İkinci hadis'te Peygamber Efendimiz'in, böyle saçının bir kısmı tıraşlı bir kısmı tıraşsız bir çocuk görünce, çocuğun anne-babasına, "*Çocuğun saçlarını ya tamamen tıraş edin ya da tamamen bırakın*" tavsiyesinde bulunmuştur. Burada Efendimiz'in, yarı tıraşlı olmayı o günün müşrik, yahudi ve fâsıklarının tıraşına benzettiği için olaya bizzat müdâhale ettiğini görüyoruz. Günümüzde de başka kültürlerin öngördüğü kılık kıyâfet şekilleri, modadır diye asla takip edilmemelidir. Her inançtan insanın kendi kültür dünyasını yansıtan bir kılık - kıyafeti olması pek tabiîdir. Öte yandan çocuk ve gençlerin öyle yarı tıraşlı dolaşmaları töhmet vesilesi de olabilir. Ailelerin çocuklarını böyle töhmetlerden koruyup kollamaları gerekir.

Üçüncü hadiste ise, Hz. Peygamber'in, Mûte savaşında şehid düşen Ca'fer İbni Ebû Tâlib'in aile fertlerine babaları için üç gün üç gecelik bir yas süresi tanıdığını, süre bitiminde evlerine giderek, amcası Ebû Tâlib'in oğlu olduğu için "kardeşim" sözcüğünü kullanmak suretiyle, "*Bugünden sonra kardeşim Ca'fer için artık ağlamayın!*" buyurduktan sonra berber getirtip, erkek çocukların saçlarını tamamen tıraş ettirdiğini görüyoruz.

Bu bilgiyi bize aktaran, Efendimiz'in bizzat tıraş ettirdiği çocukların en büyüğü Abdullah İbni Ca'fer'dir. Kendisinin kısa öz geçmişini 969 nolu hadiste verdiğimiz Abdullah, Habeşistan'da doğan ilk müslüman çocuktur. Peygamber Efendimiz'in kendisi hakkında "Ca'fer'e iyi bir halef olması" için dua buyurduğu Abdullah, babalarının şehid düştüğü haberini aldıklarının üçüncü gününde içinde bulundukları hali ve hissettikleri boşluğu "annesini yitirmiş kuş yavruları gibiydik" diyerek dile getirmektedir. Onlar bu halde iken Peygamber Efendimiz'in başlarını tıraş ettirmesi, "*Bugünden sonra Ca'fer için ağlamayın*" tavsiyesine uyulmasını

fiilen sağlamak anlamına gelmektedir. Başları tıraş edilmiş çocuklar, ailenin artık yas tutmadığının, normal günlük hayata döndüğünün işâreti sayılmıştır.

Çocukların saç tıraşı konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz'in belirleyip tavsiye ettiği şekli, bu olayda bizzat kendisinin uygulattığını görmekteyiz. Bu tavır, konunun önemini göstermektedir.

Başka bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre (meselâ bk. Ebû Dâvud, Menâsik 78), Peygamber Efendimiz, Vedâ haccı esnasında kendisi, sağ taraftan başlamak üzere saçlarını tıraş ettirmiştir.

"Canım, mesele tıraş olmak değil mi?" deyip işi basite almanın mümkün olmadığı, müslümanların saç tıraşı konusunda da kendilerine özgü bir tutum ve tavırlarının olması gerektiği Efendimiz'in bu tavsiye ve davranışlarından çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Dördüncü hadis, müslüman hanımların saçlarını kökünden kestirmelerinin Peygamber Efendimiz tarafından nehyedildiğini ifade etmektedir. Öte yandan Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ,* Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hacta ihramdan çıkmak için "*Kadınlara tıraş gerekmez, saçlarını kısaltmaları yeter*" buyurduğunu bildirmektedir (bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 78). O halde müslüman hanımlar, tedâvi olmak gibi zarûri haller dışında saçlarını kökünden kestirmek suretiyle tıraş etmeyeceklerdir. Hanımlar için saçlarını kökünden kestirmek bir çeşit *müsle* yani herhangi bir uzvun kesilmesi sayılmaktadır.

Günümüzün sinema, televizyon yıldızları gibi olmaya özenen, yakışsın yakışmasın moda diye sunulan kılık-kıyâfete bürünen, kişilik ve kimlik kaybına uğramış müslüman nesilleri, bu noktadaki Peygamber hassasiyetinin ne kadar yerinde ve asırlar boyu geçerli olduğunun ne yazık ki olumsuz ve acı delilleridir. Herkesin kafasına, gönlüne, başına, saçına sahip çıkması zamanı çoktan gelmiş ve geçmektedir. Ne batılılaşma ne de çağdaşlaşma masalları bu kimlik ve kişilik yozlaşmasını anlaşılabilir kılmaya kesinlikle yetmez.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman çocuklar ve erkekler başlarını ya tamamen tıraş ettirecekler ya da tamamen bırakacaklardır. Bir kısmını tıraş ettirip bir kısmını bırakmak nehyedilmiştir.

2. Müslüman hanımlar herhangi bir mecburiyet olmadıkça saçlarını kökünden kestirmeyecekler, hac ibâdetini yerine getirirken bile saçlarından birazcık aldırmaları (taksîr) onlar için yeterlidir.

3. Müslüman erkekler, temiz tutmak ve kadınlara benzememek şartıyla saçlarını uzatabilirler.

4. Kılık - kıyafet konusu müslüman kimlik ve kişiliği açısından büyük önem taşır.

5. Peygamber Efendimiz ashâb ve ümmetinin her yönden mükemmel olmasına gayret etmiştir.

6. Ölen için ancak üç gün yas tutup yaka-paça yırtmaksızın ve bağırıp çağırmaksızın ağlanabilir. Daha sonraki günlerde ağlamak tenzihen mekruhtur.

7. Aile büyüklerinin çocuklar üzerinde onları tıraş ve sünnet ettirmek gibi yetkileri vardır.

296- باب تحريم وصل الشعر والوشم والوَشر وهو تحديد الأسنان

SAÇA SAÇ EKLETME VE DÖĞME YAPTIRMA YASAĞI

İĞRETİ SAÇ (PERUK) TAKMANIN, DÖĞME YAPTIRMANIN VE GÜZEL GÖRÜNSÜN DİYE DİŞLERİN ARASINI TÖRPÜLEYİP SEYREKLEŞTİRMENİN HARAM OLDUĞU

Âyet

إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِ إِلاَّ إِنَاثًا وَإِن يَدْعُونَ إِلاَّ شَيْطَانًا مَّرِيدًا [117]
لَّعَنَهُ اللّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا [118]
وَلأُضِلَّنَّهُمْ وَلأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الأَنْعَامِ وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّهِ وَمَن يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِّن دُونِ اللّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا [119]

"Müşriklerin Allah'ı bırakıp taptıkları ancak birtakım dişi putlardır. Onlar böylece aslında ancak inatçı şeytana tapmış oluyorlar. Allah o şeytanı lânetlemiş, o da, "Senin kullarından belli bir kısmını elde ederek onları mutlaka baştan çıkaracağım, saptıracağım, muhakkak onları boş emellere, kuruntulara daldıracağım, onlara hayvanların kulaklarını yarmayı, Allah'ın yarattığını bozmayı emredeceğim" demişti. Kim Allah'ı bırakıp şeytana uyar ve onu dost edinirse apaçık bir ziyana uğrar."

Nisâ sûresi (4), 117–119

Bu âyet-i kerîmeler, inanç ve amel bunalımı içinde kıvranan putperest müşriklerin, şeytanın nasıl maskarası olduklarını ortaya koymaktadır. Lânetli şeytanın, kendisine kanan dostlarına "**Allah'ın yarattığını bozduracağı**"nı söylemesi, tabiî ve fıtrî olan herşeyin değiştirilmesinin bir şeytan emri ve isteği olduğunu göstermektedir. Başta fıtrat dini olan İslâm olmak üzere insanın yaratılışına ve tabiatın doğal yapısına aykırı her çeşit müdahale, "**Allah'ın yarattığını bozmak**" demek olacaktır. Bu âyetler, saçlara saç ekletmek, döğme yaptırmak ve güzel görünsün diye dişleri seyrekleştirmek gibi insanın fıtrî görüntü ve yaratılışına yapılacak müdahalelerin de yersiz birer şeytan aldatmacası olduğunu ifade ettiği için Nevevî merhum tarafından burada zikredilmiştir.

Yapmacık güzellik ve görüntü adına Allah'ın yarattığı şekli değiştirme çılgınlığının doruğa ulaştığı, üstüne üstlük bunun bir de çağdaşlık ve gelişmişlik sanıldığı, ruh ve çevre kirlenmesinin son derece yoğunlaştığı bir dönemin insanları olarak, "**apaçık bir ziyan**" ve perişanlık içinde olduğumuz ortadadır. Bunu hiç bir şeytan taktiği ve propagandası örtmeye yetmemektedir.

Rabbimizden bizlere tam bir müslüman uyanıklığı vermesini, bizleri ve gelecek nesillerimizi şeytanın ve şeytanlaşmış insanların şerrinden korumasını dileriz.

Hadisler

1642- وعَنْ أسْمَاءَ رضي اللَّه عنْهَا أنَّ امْرأَةً سألتِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالتْ : يا رَسُولَ اللَّه إنَّ

ابْنَتِي أَصَابَتْهَا الْحَصْبةُ ، فتمرَّقَ شَعْرُهَا ، وإنِّي زَوَّجْتُها ، أفَأَصِلُ فِيهِ ؟ فقال : « لَعَنَ اللَّه الْواصِلة والْمَوصولة » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : « الواصِلَةَ ، والمُسْتوصِلَةَ » .

قَوْلَهَا : « فَتَمرَّقَ » هو بالرَّاءِ ، ومعناه : انْتَشَرَ وَسَقَطَ ، « والْوَاصِلة » : التي تَصِلُ شَعْرهَا ، أو شَعْر غيرها بشَعْرٍ آخر . « والمَوْصُولة » : التي يُوصَلُ شَعْرُهَا .

« والمُستَوصِلَةُ » : التي تَسْأَلُ منْ يَفْعَلُ ذلكَ لَهَا . وعَنْ عائشة رضي اللَّه عنْهَا نَحْوُهُ ، متفقٌ عليه .

1646. Esmâ *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre bir hanım Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Ey Allah'ın Resûlü! Yakalandığı bir hastalık sebebiyle kızımın saçları döküldü. Ben onu evlendirmiştim de. Ona iğreti saç taktırayım mı? diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- **"İğreti saç takana da taktırana da Allah lânet etmiştir"** buyurdu.

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da benzeri bir rivayet nakledilmiştir.

Buhârî, Libâs 85; Müslim, Libâs 115. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 52

1648 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1647- وَعَنْ حميْدِ بن عبْدِ الرَّحْمن أَنَّهُ سمع مُعاويَةَ رضي اللَّه عنْهُ عامَ حجَّ علَى المِنْبَر وَتَنَاول قُصَّةً مِنْ شَعْرٍ كَانَتْ في يد حَرسيٍّ فَقَالَ : يا أَهْل المَدِينَةِ أَيْنَ عُلَمَاؤكُمْ ؟ ، سمِعْتُ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَنْهَى عنْ مِثْلِ هَذِهِ ويقُولُ : « إِنَّمَا هَلَكَتْ بنُو إِسْرَائِيل حِينَ اتَّخَذَهَا نِسَاؤُهُمْ » متفقٌ عليه .

1647. Humeyd İbni Abdurrahman'dan nakledilmiştir ki, Muâviye r*adıyallahu anh* hac yaptığı sene Medine'de bir zâbıta memurunun elinde bulunan bir tutam alın saçını alıp Medine Mescidi Minberinden halka şöyle hitabetmiştir:

- Ey Medineliler! Âlimleriniz nerede? (Niçin bunları önlemezler?) Ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tür saçlardan halkı menederek şöyle buyurduğunu duymuşumdur:

- "**İsrailoğulları, kadınları bu tür şeyleri kullanmaya başladıkları zaman helâk olmuşlardır!**"

Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Libâs 122-124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Edeb 32; Nesâî, Zînet 66

Humeyd İbni Abdurrahman

Humeyd, daha yaşarken cennetle müjdelenmiş on sahâbîden biri olan Abdurrahman İbni Avf'ın oğludur. el-Müzenî nisbesiyle tanınan Humeyd, tâbiîler neslinin büyüklerindendir. Güvenilir bir hadis râvisidir. Kütüb-i Sitte müellifleri kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır.

Hicrî 105 yılında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

1648 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1648- وعَنِ ابنِ عُمرِ رضي اللّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَعَنَ الْواصِلَةَ وَالمُسْتوصِلَةَ ، والْوَاشِمَة والمُستَوشِمة . متفقٌ عليه .

1648. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* saçlarına saç ekleten ve ekleyen, döğme yapan ve yaptıran kadınlara lânet etmiştir.

Buhârî, Tefsiru sûre (59) 4, Libâs 83, 85, 87; Müslim, Libâs 115, 117, 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Libâs 25, Edeb 33; Nesâî, Zînet 22-24; İbni Mâce, Nikâh 52

Açıklamalar

Bu üç hadîs-i şerîf, "**Allah'ın yarattığı şekli bozma"** anlamı taşıyan bazı fiilleri dikkatlerimize sunmakta ve bu mevzuda Peygamber Efendimiz'in koyduğu yasağı anlatmaktadır.

Birinci hadiste, çiçek ya da kızamık gibi bir hastalık sebebiyle saçları dökülen yeni evli kızının, dökülen saçları yerine iğreti saç (peruk) taktırmak için izin isteyen bir anneyi buluyoruz. Bu anne başka bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre, damadının hanımını güzel görmek istediğini de dile getirerek, yani bir anlamda kurulmuş olan ailenin devamı için böyle bir yola gitmek durumunda olduğunu belirtip izin istemektedir. Müslümanlara çok düşkün ve şefkatli olan Peygamber Efendimiz, meselenin hükmünü ve konuya ait yasağın ciddiyetini, *"İğreti saç takana da taktırana da Allah lânet etmiştir"* buyurmak suretiyle ortaya koymuştur. Çünkü, Allah'ın lânet ettiği, rahmetinden uzak tuttuğu bir fiil, büyük günahlardan sayılır.

İkinci hadis, son olarak hicrî elli bir yılında haccettiği bilinen Hz. Muâviye'nin, Medine'de, Peygamber Mescidi'nin minberinden, elindeki bir tutam saçı göstererek bir uyarıda bulunduğunu bildirmektedir. Muâviye bu saçı, Medine'de görevli bir zabıta memurundan almıştır. Yani devlet adına yapılan denetimler sonucu elde edilmiş, kime ait olduğu açıklanmayan bir perçem o günün insanlarının iğreti saç kullanmaya başladıklarının göstergesi olarak Halife'yi kızdırmış bulunmaktadır.

Hz. Muâviye'nin "Âlimleriniz nerede?" diye seslenişi, "Bilginleriniz niçin bu tür çirkin işleri menetmiyorlar, niçin böyle yasaklanmış şeylerin kullanılmasına izin veriyorlar?" anlamında bir yakınma, ikaz ve tehdittir. O, İsrailoğullarının güzellik olsun diye, Allah'ın yarattığı şekli değiştirme anlamına gelen perçem ve peruk kullanmaya başladıkları ve bundan menedilmedikleri zaman helâk olduklarını Hz. Peygamber'den duyduğunu bildirmek suretiyle işin ciddiyetini ortaya koymuş ve uyarısını delillendirmiştir. Hiç kuşkusuz bu, İsrailoğullarının yegâne helâk sebebi değil, sebeplerden biridir. Ama sonuçta milletleri helâke götürücü niteliği bulunan bir hatadır.

Bu tavır gerektiğinde devlet başkanlarının gereksiz uygulamaları teşhir edip, halkı uyarabileceğini ve ilim adamlarını göreve çağırabileceğini göstermektedir.

Üçüncü hadis, güzellik olsun diye vücutlarının muhtelif yerlerine değişik boyalarla döğme yapan ve yaptıran kadınlara da Hz. Peygamber'in lânet ettiğini bildirmektedir. Burada özellikle kadınların zikredilmiş olması, güzellik kaygısıyla daha çok onların bu tür yanlışlıklara düştüklerinden dolayıdır. Bu lânet pek tabiîdir ki aynı işi yapan veya yaptıran erkekler için de öncelikle geçerlidir.

El üzerine, koluna, vücudunun görülen veya görülmeyen bir yerine yaptırılan çeşitli şekil ve resimlerden oluşan döğmelerin tümü yasak ve lânetlidir. Zamanımızda kendini bilmez birtakım kadın ve erkeklerde görülen bu çirkin işlem, büyük günah olarak kabul edilmiştir. İlaçla çıkarılması mümkünse derhal çıkarılması, insanın sağlığı ya da döğme yapılmış organın zarar görmeyeceği anlaşılırsa, o döğmenin oradan kesilmek suretiyle de olsa yokedilmesi lâzım geldiği üzerinde ısrarla durulmaktadır. Şayet hiç bir şekilde giderilmesi mümkün değilse, tövbe etmek suretiyle onun vebâlinden kurtulmaya çalışmak gerekecektir.

Konuya bu kadar duyarlık ve şiddet gösterilmesinin temelinde yatan sebep, Allah'ın yarattığı fıtrî güzelliği değiştirme niteliği taşımasıdır. Dinimiz fıtrî bir din olduğu için mensuplarının bütün davranışlarında tabiî olmalarını, her türlü sahtecilik ve yapmacıktan uzak olarak yaşamalarını istemektedir. Allah, insanları en güzel surette, "ahsen-i takvîm" üzere yarattığını bildirdiğine göre, mevcut durumdan daha güzel bir hal söz konusu olsaydı, Allah insanı o halde yaratırdı. Tabiî olmayan güzellikler, sadece şeytan aldatmacasıdır.

Farz-ı muhal bir kimse kendisini bazı kötülüklerden koruyacağı inancıyla vücuduna herhangi bir canlının veya nesnenin resmini döğme olarak yaptıracak olsa, bu onun imandan çıkmasına sebep olur. Birilerine özenerek böyle bir cinayet işleyenler de ruh sefaletlerini sergilemiş olurlar. Neresinden bakılırsa bakılsın, tabiî şekli değiştirmeye kalkmak, şeytanın elinde maskara olmak demektir. Bu işin çağın veya modanın gereğiymiş gibi gösterilmeye çalışılması, söz konusu maskaralığı kapatmaya yetmez.

Bu tür konularda şeytanın çağdaşlık ve moda postuna bürünerek, insanları aldattığı anlaşılmaktadır. Siz buna şeytanın çağdaşlık tuzağı da

diyebilirsiniz. Zira en olmadık yanlışlar, hatta sapkınlıklar bile "artık bu çağda" diye başlayan cümlelerle savunulmaktadır.

Tekrar edelim ki, insanın yaratılıştan sahip olduğu maddî-mânevî değerleri yozlaştıran, tebdil ve tahrif eden her uygulama dinimizce yasaklanmış, insanın temiz fıtratı üzere kalması ve yaşaması esas kabul edilmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Saça saç eklemek, ekletmek, iğreti saç takmak, taktırmak yasaktır. Bazı âlimler, hayvan kılı ya da bez bağlayarak saçı uzatmakta bir sakınca görmemişlerdir.

2. Vücudun herhangi bir yerine döğme yapan ve yaptıranlar Peygamber Efendimiz tarafından lânetlenmiştir.

3. Allah'ın yarattığı şekli değiştirme anlamına gelen her türlü işlem yasaktır.

4. Fıtratı bozmaya kalkışmak şeytanın emrine uymak demektir.

1649- وعن ابنِ مَسعُودٍ رضي عنْهُ قَال : لعنَ اللَّه الْواشِماتِ والمُستَوشِمات والمُتَنَمِّصات ، والمُتَفلِّجات لِلحُسْن ، المُغَيِّراتِ خَلْقِ اللَّه ، فَقَالَتْ لَهُ امْرأَةٌ في ذلكَ . فَقَالَ: وما لي لا ألْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُو في كتاب اللَّه ؟ ، قَالَ اللَّه تَعالى : { وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَما نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا } [الحشر : 7] . متفقٌ عليه .

« المُتَفَلِّجةُ » : هي التي تبْرُدُ مِنْ أسْنَانِهَا لِيَتَباعدَ بعْضُها مِنْ بعْضٍ قَليلاً وتُحَسِّنُهَا وهُوَ الْوَشْـرُ ، والنَّامِصَةُ : هِي التي تَأْخُذُ مِنْ شَعْرِ حـاجب غَيْرِهَا ، وتُرَقِّقُهُ لِيـصِيـرَ حَسناً ، والمُتَنمِّصةُ : التي تَأمُرُ منْ يفْعَلُ بِهَا ذَلِكَ .

1649. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre kendisi, "Döğme yapan, yaptıran, yüzünün tüylerini yolan, güzel görünsün diye

dişlerini seyrekleştiren, Allah'ın yarattığını bozan kadınlara Allah lânet etsin" demişti. Bir kadının İbni Mes'ûd'u aşırı gitmekle suçlaması üzerine bu defa; "Peygamberin lânet ettiği kimseye niçin lânet etmeyecek mişim? Peygamberi izlemek Allah'ın kitabında emredilmiştir. Allah Teâlâ; "**Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!**"[Haşr sûresi (59), 7] buyurdu, demiştir.

Buhârî, Tefsîru sûre (59), 4; Libâs 82, 84, 85, 87; Müslim, Libâs 120. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Edeb 33; Nesâî, Zînet 24, 26, 71; İbni Mâce, Nikah 52

Açıklamalar

Güzellik olsun diye insanoğlunun denemeyeceği yol, yapmayacağı masraf hemen hemen yok gibidir. Bilhassa çağımızda ve ne yazık ki kadınların güzel görünme duyguları istismar edilerek en olmadık fizikî ve ekonomik sıkıntılara katlanıldığı bilinmektedir. Güzellik salonlarının bilhassa büyük şehirlerde iyi getirisi olan bir sektör haline geldiği artık herkesin mâlumudur.

Hadîs-i şerîf, yalnızca güzellik gerekçesiyle öteden beri kadınların rağbet ettikleri döğme yaptırmak, yüzünün tüylerini almak, kaşlarını inceltmek ve dişlerini törpületerek seyrekleştirmek gibi girişimlerde bulunanlara ve bunları yapanlara Hz. Peygamber'in lânet ettiğini bildirmektedir.

Hadisteki *nâmisâ* kelimesi, yüzden kıl yolan; *münemmisa* da yüzündeki kılları yolduran kadın demektir. Kadının yüzünde sakal veya bıyık çıkarsa bunları yolmak yasak değil, hatta müstehabtır. Haram olan, kaş, kirpik ve yüzün çevresinden kıl koparmaktır.

Tefellüç, ön dişleri törpülemek suretiyle aralarını açmak, böylece genç ve güzel görünmeye çalışmak demektir. Bunu yapan ve yaptıran kadınlar haram işlemiş olmaktadırlar. Bu işlem, dişi tedavî etmek ya da bir ârızayı gidermek için yapılırsa günah söz konusu değildir.

Hadiste, Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* ile ismi açıklanmayan bir hanım arasında geçtiği üstü kapalı olarak anlatılan tartışmayı bir başka rivayette (bk. Müslim, Libâs 120) daha açık bir şekilde bulmaktayız. Olay şöyle cereyan etmiştir:

Hiçbir tabiî ve sıhhî ihtiyaç yokken sırf güzel görünmek için hadiste sayılan yollara baş vuran kadınlara, büyük sahâbî Abdullah İbni Mes'ûd'un lânet ettiğini duyan Ümmü Ya'kûb diye meşhur bir hanım:

- Ben Kur'ân'ı baştan sona okudum, bu sayılan işleri yapan hanımlara lânet edildiğine rastlamadım. Sen bunları nereden çıkarıyorsun? diye itiraz etmiştir.

İbni Mes'ûd, böylesi hanımlara Hz. Peygamber'in lânet ettiğini, kendisinin de Peygamber'in lânet ettiklerine lânet etmekten asla çekinmeyeceği cevabını verdikten sonra, konunun Allah'ın kitabında da olduğunu bildirmiş ve:

- Eğer sen, dediğin gibi Kur'ân'ı okumuşsan mutlaka bu hükmü bildiren âyete rastlamış olmalısın, demiş sonra da "**Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!"** anlamındaki âyeti okumuştur.

Ümmü Ya'kûb, bu cevaba bir şey diyememiş ama, İbni Mes'ûd'un hanımında da, yasak olduğunu söylediği şeylerden birinin bulunacağını iddia edecek kadar işi ileri götürmüştür. İbni Mes'ûd'un:

- Haydi, git bak! demesi üzerine gidip bakmış ve:

- Hanımında bunlardan bir şey göremedim, demiştir. Bunun üzerine Abdullah İbni Mes'ud *radıyallahu anh*, o kadına:

- Bana bak, böyle bir şey olsaydı, biz onunla bir arada olmazdık, demiştir.

Bu olayda, çok önemli bir nokta dikkat çekmektedir. Ümmü Ya'kûb, lânet etme gibi ağır bir cezânın Kur'ân'da yer almadığını söylemiş ve Kur'an'da olmayan bir hükmün verilemeyeceğini iddia etmiştir. İbni Mes'ûd ise, Hz. Peygamber'in yaptığı lâneti, kendisinin de hiç tereddüt etmeden yapacağını, yapması lâzım geldiğini bildirmiş, kâide olarak Hz. Peygamber'in asla Kur'ân'a ters düşmeyeceğini hatırlatmıştır.

Peygamber'e her konuda uymak gerektiğini de "**Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!"** âyetinin genel mânası içinde bizzat Kur'an'ın emri olarak açıklamıştır. İbni Mes'ûd'un bu anlayış ve yorumu, özellikle son zamanlarda türeyen "Tek kaynak Kur'an",

"Kur'anla yetinmek" gibi iddialarla sünneti dışlamak isteyenlere bir sahâbî tokadı niteliğindedir. "**Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!"** âyetini sadece ganimetlerle ilgili olarak yorumlayıp Resûl-i Ekrem Efendimiz'in diğer sünnetlerini kapsamadığını söyleyenler de İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den hakettikleri cevabı almışlardır. Âyetin nüzûl sebebinin özel bir olay olması, hükmünün genelliğine asla mâni değildir. Ah keşke biz de İbni Mes'ûd gibi "Hz. Peygamber'in söylediği bir sözü, yaptığı bir işi niçin söyleyip yapmayayım ki?" diyebilecek teslimiyet ve haklılıkta olabilsek!

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İğreti saç takan, taktıran, döğme yapan yaptıran, güzellik için dişlerini seyrekleştiren ve yüzünden kıl koparıp kaş aldıran kadınlara Hz. Peygamber lânet etmiştir.

2. İnsanlara iyilikte yardım eden sevaba, günah işlemekte yardımcı olan da vebâle ortak olur.

3. Sahâbîler Hz. Peygamber'den duydukları her emri hiç tereddüt etmeden uygulamışlardır.

4. Her müslümanın, Sünneti bütünüyle benimsemesi ve gücü ölçüsünde onu yaşamaya çalışması Kur'ân'ın emridir.

5. Kur'an adına sünnetten vazgeçme çağrılarının, İslâm düşmanlarının ekmeğine yağ sürmekten başka hiç bir mânası yoktur.

6. Hz. Peygamber'in sünnetine uyan, Kur'an'ı yaşamış olur. Çünkü Efendimiz'in hayatı Kur'an'ın uygulamasından ibarettir.

297- باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما
وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند أول طلوعه

BEYAZ KILLARI YOLMA YASAĞI

SAÇ, SAKAL VE BAŞKA YERLERDEKİ BEYAZ KILLARI KOPARMANIN VE GENÇLERİN YÜZLERİNDE İLK ÇIKAN TÜYLERİ
YOLMALARININ MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1650- عنْ عَمْرِو بنِ شُعَيْبٍ ، عن أبيهِ ، عنْ جَدِّهِ رضي اللَّه عَنْهُ ، عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لاَ تَنْتِفُوا الشَّيْبَ ، فَإنَّهُ نُورُ المُسْلِمِ يوْمَ الْقِيامةِ » رواهُ أبو داودَ والتِّرْمِذِيُّ ، والنسائِيُّ بأَسَانِيدَ حسنَةٍ ، قَالَ الترمذي : هُو حديثٌ حَسَنٌ .

1650. Amr İbni Şuayb'ın, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Beyaz saçları yolmayın. Zira o beyaz saç, kıyamet günü müslümanın nûrudur.**"

Ebû Dâvûd, Tereccül 17; Tirmizî, Edeb 56; Nesâî, Zînet 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 25

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1651- وعنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :« منْ عمِل عملاً لَيْس عليهِ أمْرُنَا فهُو رَدٌّ » رواه مسلم .

1651. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dinimizde olmayan bir iş yapanın bu yaptığı reddedilmiştir."

Müslim, Akdıye 17-18. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû’ 60, Sulh 5, İ'tisâm 20; Ebû Dâvûd, Sünnet 5; İbni Mâce, Mukaddime 2

Açıklamalar

Ağaran saç ve sakal sadece yaşlılığın değil belli bir olgunluğa ermenin de delilidir. Böyle bir hal müslüman için büyük bir bahtiyârlıktır. Ağaran saçlar, insanda âhirete yönelik duyguların yoğunlaşmasına sebep olur. Dolayısıyla da kişiyi daha fazla kulluk ve iyilik yapmaya sevkeder. Yaptığı hayır ve iyilikler o müslümanın hem kabir hem de âhiret hayatının ışığı ve nûru olur.

Kendiliğinden ağaran saçların koparılmaması, hayatın normal akışına razı olmak demektir. Saç ve sakaldaki beyaz kılların yolunması, genç görünmek arzusunun bir sonucudur. Genç olmadığı halde genç görünmeye çalışmak neticede bir tür sahteciliktir.

Ağaran saç ve sakalları boyamakla koparmak arasındaki fark şudur: Koparmak o kılları kökünden çıkarıp atmaktır. Halbuki boyamak, kılların aslını muhafaza etmektir. Bakan onların yerinde durduğunu ve boyanmış olduklarını farkeder. Saçı sakalı boyama, yukarıda geçtiği üzere, yahudi ve hıristiyanlara benzememek gerekçesiyle tavsiye edilmiş bir işlemdir.

Hanefîler, süslenmek maksadıyla olmamak kaydıyla saç ve sakaldan ağaran saçların koparılmasında herhangi bir sakınca görmemektedirler. Şâfiî mezhebine mensup olan müellifimiz Nevevî, İslâm'da olmayan bir ameli işleyenin o amelinin reddedilmiş olduğunu genel bir ilke olarak belirleyen hadisi burada zikretmek suretiyle, ağaran saçların koparılması yasağını bu genel anlamlı hadis ile desteklemiş olmaktadır. Yani müellifimize göre ağarmış saç veya sakal tellerinin koparılması câiz değildir.

İkinci hadis, "Bid'attan Sakınma" konusunda 171 numara ile geçtiği gibi, *"Kim bizim dinimizde olmayan bir şeyi icad edip ortaya koyarsa onun bu yaptığı reddedilmiştir"* anlamında da rivayet edilmiştir. Hadisin bu tarz rivayeti, daha çok inançla ilgili konularda değerlendirilmiştir. Burada olduğu gibi "*Dinimizde olmayan bir işi işleyenin bu yaptığı reddedilmiştir*" anlamına gelen rivayeti ise, hem inanç hem de amel konularını kapsamaktadır. Nevevî merhum burada bu kapsamlı kullanımın belki en uç örneklerinden birini vermiş olmaktadır. Zira o, saç ve sakaldaki beyaz kılların koparılmasının nehyedilmiş olduğunu bu hadisle delillendirip desteklemiş bulunmaktadır.

Netice itibariyle hem özel hem genel anlamlı iki rivayetle saç ve sakallardaki beyaz tellerin koparılmaması gereği anlatılmış olmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Saç ve sakallardaki beyaz kılların koparılması yasaklanmıştır.

2. Ağarmış saçlar, müslümanlar için bahtiyarlık sebebidir. Çünkü bu saçlar, âhirette sahipleri için ışık olacaktır.

298- باب كراهية الاستنجاء باليمين ومس الفرج باليمين من غير عذر

SAĞ ELLE TAHÂRETLENMENİN KERÂHETİ

ÖZRÜ OLMADIĞI HALDE SAĞ ELLE İSTİNCA YAPMANIN,
SAĞ ELLE TENÂSÜL ORGANINI TUTMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadis

1652- عنْ أبي قَتَادةَ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَال : « إذَا بال أحدُكُمْ . فَلاَ يأْخُذَنَّ ذَكَرهُ بِيَمِينِهِ ، وَلاَ يسْتَنْجِ بِيمِينِهِ ، ولاَ يتنَفَّسْ في الإنَاءِ » .

متفقٌ عليه . وفي الْباب أحاديثٌ كَثِيرةٌ صحِيحةٌ .

1652. Ebû Katâde *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Hiç biriniz küçük abdest bozarken erkeklik uzvunu kesinlikle sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle silinmesin, bir şey içerken kabın içine solumasın!**"

Buhârî, Vudû 19, Eşribe 25; Müslim, Tahâret 63. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 18; Nesâî, Tahâret 22; İbni Mâce, Tahâret 15

Açıklamalar

"Bu konuda bir çok sahih hadis bulunmaktadır" diyerek konuya ait diğer hadisleri zikretmeyen Nevevî, küçük abdest bozarken sağ elle erkeklik organını tutmanın, sağ elle tahâretlenmenin mekruh olduğunu bu hadîs-i şerîf ile delillendirmekle yetinmiştir.

Hadisteki nehiy, Zâhirîler dışındaki ulemânın çoğunluğu tarafından tenzîhen mekruh olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Nevevî de konu başlığında haram olmaktan değil, mekruh olmaktan söz etmektedir.

Binaenaleyh küçük su dökerken üreme organını özrü olmadığı halde sağ elle tutmak ve sağ elle tahâretlenmek tenzihen mekruhtur.

Yukarıda gösterdiğimiz kaynaklarda yer alan başka rivayetlerden öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir şey yerken içerken, elbise giyerken sağ elini tahâret ve temizlik işlerini görürken de sol elini kullanmayı âdet edinmişti. Efendimiz'in bu edeb ve nezâhetine riâyet etmek bütün müslümanlar için bir görevdir.

İstinca, küçük veya büyük abdest bozduktan sonra kurulanmak, silinmek yani tahâretlenmek demektir. Bu konuda da mecbur kalmadıkca sağ el kullanılmamalı, istinca sol el ile yapılmalıdır.

Esasen günümüzde tuvalet terbiyesi dediğimiz bu tabiî temizlenme işinin daha küçükken çocuklara iyi öğretilmesi gerekmektedir.

Su içerken **su kabının içine üflenmemesi** de o kabı kullanacak olanlar bakımından çok önemli bir nezâket kuralıdır. Suyun içine veya su kabına soluyarak su içmek hayvanların âdetidir. Bir de üfleme sırasında suyun içine ağızdan bir şeyler kaçabilir, bu da iğrenme ve tiksinmeye vesile olur. Hatta bu yolla bazı hastalıklar bile yayılabilir. Su kabının içine üfürülmemek, besmele çektikten sonra suyu iki veya üç nefeste içmek ve her defasında kabı ağızdan biraz uzaklaştırmak İslâm'ın öngördüğü kurallardır. Tabiî en sonunda da *elhamdülillah* denilecektir. Aynı şekilde yemek kabının içine de üfürülmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Küçük abdest bozarken erkeklik uzvunu sağ elle tutmak tenzihen mekruhtur. Bir kısım âlimlere göre diğer zamanlarda da üreme organına sağ elle dokunmak aynı hükümdedir.

2. Tahâretlenirken sağ eli değil, sol eli kullanmalıdır.

3. Bir şey yer veya içerken kabın içine üfürmemelidir.

4. Günlük tabiî ihtiyaçlar karşılanırken iğrenme ve tiksinti vesilesi olacak davranışlardan kaçınmalıdır.

5. Günlük işlerimizde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptığı gibi yapmak biz müslümanlar için en olgun ve medenî şekilde davranmak anlamına gelir.

6. İslâm güzellik ve temizliğin yaygınlaştırılmasına ve insan hareketlerine kalite kazandırılmasına son derece ehemmiyet veren bir dindir.

299- باب كراهة المشي في نعلٍ واحدةٍ ، أو خفّ واحد لغير عذر وكراهة لبس النعل والخف قائماً لغير عذر

TEK AYAKKABI İLE GEZMENİN MEKRUH OLDUĞU

ÖZÜRSÜZ OLARAK TEK AYAKKABI VE MEST İLE GEZMENİN VE YİNE ÖZÜRSÜZ AYAKTA AYAKKABI VEYA MEST GİYMENİN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1653- عنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يمْشِ أحدُكُم في نَعْلٍ واحِدَةٍ ، لِينْعَلْهُما جمِيعاً ، أوْ لِيخْلَعْهُمَا جمِيعاً » . وفي روايةٍ « أوْ لِيُحْفِهِما جميعاً » متفقٌ عليْهِ .

1653. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Sizden biriniz tek ayakkabı ile dolaşmasın. Ya ikisini de giysin veya ikisini de çıkarsın!**"

Buhârî, Libâs 40; Müslim, Libâs 68, 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 34; İbni Mâce, Libâs 29

1655 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1654- وعنه قَال : سمِعتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إذَا انْقَطَعَ شِسْعُ نَعْلِ أحدِكُمْ ، فلا يمْشِ في الأُخْرى حتَّى يُصْلِحَهَا » رواهُ مسلم .

1654. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*: Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, "**Herhangi biriniz ayakkabısının bağı koptuğu**

zaman onu onarıncaya kadar (bile olsa) tek ayakkabıyla gezmesin!" buyurduğunu işittim, demiştir.

Müslim, Libâs 69, 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Nesâî, Zînet 116

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1655- وعَنْ جابِرٍ رضي اللَّه عنْهُ أن رسولِ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهى أَنْ ينْتَعِلَ الرَّجُلُ قَائماً . رواهُ أبُو داوُدَ بإسْنادٍ حَسنٍ .

1655. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kimsenin ayakta ayakkabı giymesini yasaklamıştır.

Ebû Dâvûd, Libâs 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Libâs 35; İbni Mâce, Libâs 30

Açıklamalar

İlk iki hadîs-i şerîf, ülke, yöre ve mevsimlere göre potin, tokyo, nalın, bot, mest, çizme ve çarık gibi ayağa giyilen ayakkabı türlerinden hangisi kullanılırsa kullanılsın, bunların her iki ayağa da giyilmiş olmasını, bir ayağında ayakkabı diğeri çıplak olarak yürünmemesini öngörmektedir.

Müslüman her zaman olduğu gibi sokakta insanlar arasında dolaşırken de ciddî ve tabiî bir tavır içinde olmalıdır. Bir ayağında ayakkabı diğeri çıplak olarak dolaşmak, çok ciddî bir mazeret olmadıkça hoş bir manzara arzetmez. Bu tür tavır birazcık aklından zoru olanlara yakışır. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre böylesi bir hareket "şeytan yürüyüşü"dür.

Her türlü dengesizliğe karşı çıkan Peygamber Efendimiz, insanın yürüyüş dengesini bozacağı için bir ayağında ayakkabı diğeri çıplak dolaşmaktan müslümanları nehyetmiş, yapılması gerekeni ise, ya ikisini giymek yahut da ikisini çıkarmak olarak belirlemiştir.

İkinci hadis'te herkesin başına gelebilecek bir duruma dikkat çekilmekte, ayakkabısının bağları kopan bir kimsenin onu tamir edinceye kadar bile tek ayakkabı ile dolaşmaması, onu ya hemen onarıp giymesi veya ötekini de çıkarması istenmektedir. Günümüzde ayakkabısının topuğu kopanların yapması gereken de budur. Çünkü biri topuklu öteki düz

ayakkabı ile yürümek, dengesizlik açısından bir ayağında pabuç ötekisi çıplak olarak yürümekten daha zor ve daha gülünç bir durum arzeder.

Üçüncü hadis'te, mest, çizme, bot ve uzun bağcıklı ayakkabı gibi insanı uğraştıracak olan ayakkabı türlerinin ayakta giyilmesi, bazan insanın dengesini kaybedip düşmesine sebep olabileceği için bunların oturarak giyilmesi tavsiye edilmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ciddî bir özür olmadıkça tek ayakkabı ile yürümek mekruhtur.
2. Müslüman dengeli insandır. Bunu bütün hal ve hareketlerinde korumalıdır.
3. Zor giyilebilen ayakkabıları, düşme tehlikesinden uzak bir şekilde oturarak giymek uygun olur.
4. Gayri ciddî hareketlerden sakınmak suretiyle vakarını korumak her müslümanın görevidir.
5. İslâm, ayakkabıların giyilmesine varıncaya kadar bütün edeb konularına ve müslümanın en güzel şekilde yaşamasına önem verir.

300- باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

ATEŞİ YANAR HALDE BIRAKMA YASAĞI

UYKU ZAMANI EVDE LAMBA VE OCAK GİBİ PARLAMAYA ELVERİŞLİ NESNELERİ YANAR HALDE BIRAKMANIN NEHYEDİLDİĞİ

Hadisler

1656- عنِ ابْنِ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُمَا عنِ النبيِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا تَتْرُكُوا النَّار في بُيُوتِكُمْ حِين تَنامُونَ » متفق عليه .

1656. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Uyumak istediğiniz zaman evlerinizde yanar halde ateş bırakmayınız!**"

Buhârî, İsti'zân 49; Müslim, Eşribe 100. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 161; Tirmizî, Et'ime 15

1658 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1657- وعَنْ أبي مُوسَى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : احْتَرَقَ بيْتٌ بِالمدينةِ على أهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ . فَلَمَّا حُدِّثَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِشَأْنِهِمْ قَال : « إنَّ هَذِهِ النَّار عدُوٌّ لكُمْ ، فَإذَا نِمْتُمْ فأطْفِئُوها » متفق عليه .

1657. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medine'de gece vakti bir ev yandı. Ev sahiplerinin durumu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e haber verildi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Gerçekten bu ateş sizin düşmanınızdır; uyumak istediğiniz zaman onu söndürünüz!" buyurdu.

Buhârî, İsti'zân 49; Müslim, Eşribe 101. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 46

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

- وعنْ جابِر رضي اللَّه عنْهُ عنْ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « غَطُّوا الإنَاء ، وأوْكِئُوا السِّقَاءَ ، وَأغْلِقُوا الْباب ، وَأطفِئُوا السِّراج ، فإنَّ الشَّيْطَانَ لا يحِلُّ سِقَاءً ، ولاَ يفتَحُ باباً ، ولاَ يكْشِفُ إنَاءً ، فإنْ لَمْ يجِدْ أحَدُكُمْ إلا أنْ يَعْرُضَ على إنَائِهِ عوداً ، ويذْكُر اسْمَ اللَّهِ فَلْيفْعَلْ ، فَإنَّ الفُويْسِقَةَ تُضْرِمُ على أهْلِ البيتِ بيْتَهُمْ » رواهُ مسلم . « الفُويْسِقَةَ » : الفأرةُ ، و « تُضْرِمُ » : تُحْرِقُ .

1658. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kapların ağzını örtün. Tulumları bağlayın. Kapıları kapatın ve lambaları söndürün! Çünkü şeytan bağı çözemez, kapıyı açamaz ve kapağı kaldıramaz. Eğer herhangi biriniz, kabının üzerine bir çalı-çırpı parçası koymaktan ve besmele çekmekten başka bir çare bulamazsa, bunları yapsın.** (Lambaları da söndürsün) **Çünkü fâre, içeridekilerin üzerine evi yakabilir.**"

Müslim, Eşribe 96, 99. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 16

Açıklamalar

İnsanoğlunun ısınma ve aydınlanma ihtiyacı süreklidir. Ateş de her yerde ve her zaman yakıcıdır. Bu sebeple hadîs-i şerîflerde ısınma ve aydınlanma maksadıyla yakılan her çeşit âletin yatarken söndürülmesi istenmektedir. Bunlar isim isim sayılmamaktadır.

Birinci hadiste, "*uyumak istendiği zaman*" evde yanar halde ateş bırakılmaması tavsiye edilmektedir. Bu tavsiye ve irşad, bu ifadeden hareketle "gece vakti uyumak istendiği zaman" şeklinde anlaşılmış ve yorumlanmıştır. Zira normal uyku zamanı gecedir. Ancak, "*uyumak istediğiniz zaman*" kaydını daha genel anlamda değerlendirmek ve gündüz de uyuyacağınız zaman evde yanar halde ateş bırakmayın şeklinde anlamaya da herhangi bir engel yoktur. Hele gündüz de olsa uzun süre uyumak durumunda olanlar için Efendimiz'in bu uyarısı aynen geçerlidir.

Yakıcı veya yanıcı maddelerin müdâhale edilemeyecek vaziyet ve ortamlarda uzun süre ve özellikle yanar halde bırakılması çok büyük tehlike arzeder. Günümüzde meskenlerde ısınma ve aydınlanma maksadıyla kullanılan çok değişik âletlerin kapatılması da aslında "evde ateş bırakmama" tavsiyesi içindedir. Keza, emniyet tedbirleri alınmış da olsa, Tv, radyo, şofben, çamaşır, bulaşık makinası, bilgisayar ve ütü vs. elektrikle çalışan ve hatta otomatik olan ev âletlerinin ve lambaların kapatılması aynı uyarıya dâhildir. Can ve mal emniyeti bakımından içinde bir şekilde ateş bulunan veya ateşlenecek olan eşyanın açık bırakılmaması, kapatılması veya söndürülmesi hiç şüphesiz en iyi tedbirdir.

İkinci hadis Medine-i Münevvere'de gece vakti bir evde çıkan yangın olayı kendisine haber verildiği zaman, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, bütün zamanlar ve insanlar için geçerli uyarısını bizlere haber vermektedir: "*Gerçekten bu ateş sizin düşmanınızdır."* Ateşin düşmanlığı; kontrol altında tutulmadığı zaman, herşeyi yakıp kül etmesidir. Ama kontrol altında kullanıldığı sürece ısı ve ışık kaynağı olarak dosttur. O halde yapılacak iş,*"Uyumak istediğiniz zaman onu söndürünüz!"* uyarısında ortaya konulduğu gibi müdâhale imkanının ortadan kalktığı uyku ve uzun süreli evden ayrılma hallerinde ateşi söndürüp yatmak ve çıkmaktır. "Uzun sürmez şimdi dönerim" diye çarşı-pazara alış-verişe çıkan veya bir işi için komşuya gidiverenlerin uğradıkları felâketler az değildir. Bu sebeple Efendimiz'in *"Gerçekten bu ateş sizin düşmanınızdır"* uyarısını herkesin dikkate almasında çok büyük faydalar vardır.

Unutulmamalıdır ki itfâiye ateşin sebep olacağı yangını önlemez, söndürür. Tabiî zamanında yetişirse...

Üçüncü hadis Peygamber Efendimiz, "*Kapların ağzını örtün. Tulumları bağlayın. Kapıları kapatın ve lambaları söndürün!*" ikazı ile her devirde ve her kesim için geçerli tabiî güvenlik tedbirlerinin alınmasını istemektedir. Böyle davranmanın sağladığı güvenliği de "*Çünkü şeytan bağı çözemez, kapıyı açamaz ve kapağı kaldıramaz*" diye son derece genel ve anlamlı bir şekilde bildirmektedir. Her türlü kötülüğün ve şerrin temsilcisi olan şeytan, burada hem gerçek hem de mecâzî anlamıyla dikkatimize sunulmuş bulunmaktadır.

Her konuda en küçük ihtimalleri bile dikkate alan ve uyarılarını bu tabiîlik çerçevesi içinde yapmış olan Sevgili Peygamberimiz, özellikle o günün şartlarında ve halen çoğu kırsal kesimlerde geçerli bir durumu da açıkça ortaya koymaktadır: *"Eğer herhangi biriniz, kabının üzerine bir çalı-çırpı parçası koymaktan ve besmele çekmekten başka bir çare bulamazsa, bunları yapsın.* (Lambaları da söndürsün) *Çünkü fâre, içerdekilerin üzerine evi yakabilir."*

Hadiste tavsiye edilen her tedbirin, Allah'ın adı anılarak yani besmele çekilerek alınması, şeytanın verebileceği zararları önlemek bakımından son derece önemlidir. Çünkü besmele şeytana karşı en etkili mânevi bir

tedbirdir. Nitekim bir hadîs-i şerîfte, "*Bir insan evine girerken besmele çekerse, şeytan, bizim için bunların hanesinde yapacak bir şey kalmadı, der*" buyurulmuştur (bk. 731 numaralı hadis). Kim ne derse desin müslüman, bütün gönlüyle inanarak bu işleri besmele ile yerine getirmeli ve şeytana karşı kendisini ve çevresini güvence altına almalıdır. Dikkat edilirse burada alınan maddî tedbirlerin mânevi bir tedbirle desteklenmesi söz konusudur. Yoksa hiç bir maddî tedbir almadan, her şey ortada bırakılmış iken sadece besmele çekmekle yetinmek, hâşâ Allah Teâlâ'yı imtihan etmek ya da Hz. Peygamber'in verdiği haberi test etmek gibi çok yanlış bir yola girmek olur ki bu, hiç bir müslümana yakışmaz. Kul, kendisine düşeni yapacak, her türlü tedbirini alacak, sonra Allah'ın takdirine teslim olacak, rızâ gösterecektir.

Müellifimiz Nevevî, bu hadislerdeki nehiy ve emirlerin haramlık ve gereklilik değil; irşad, yol gösterme anlamında olduğu görüşündedir. Doğrusu da budur. Bunun tabiî sonucu, şayet evdeki ateşin yangına sebep olmayacağı kuvvetle kestirilirse, söndürülmeden bırakılabilir demektir. Ama yine de asıl yapılacak iş, söndürmektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Evlerde özellikle gece vakti ateşe karşı tedbirli olmak lâzımdır. Uyumak istendiği zaman evde yanar halde ateş bırakmamaya dikkat ve özen göstermelidir.

2. Evinden uzun süre ayrılacak olanların da aynı tedbiri almasında büyük faydalar vardır.

3. Can ve mal kaybına meydan vermemek veya istenmeyen bir durumla karşılaşmamak için yemek ve su kaplarının üstünü ve muslukları kapatmak, kapıları kilitleyip pencereleri örtmek, her türlü ateşi söndürmek gibi hadiste sayılan tedbirleri almayı ihmal etmemelidir.

4. Bütün bunları besmele çekerek yapmak müstehaptır.

5. Hz. Peygamber her konuda ümmetine karşı uyarı görevini büyük bir şefkat, merhamet ve açık yüreklilikle yapmıştır.

6. Müslüman tedbirli ve ağzı besmeleli insandır.

301- باب النهي عن التكلف
وهو فعلُ وقول ما لا مصلحة فيه بمشقة

BOŞU BOŞUNA KÜLFET VE ZAHMET VERME YASAĞI

HERHANGİ BİR FAYDASI OLMAYAN İŞ VE SÖZ DEMEK OLAN TEKELLÜFÜN NEHYEDİLMİŞ OLDUĞU

Âyet

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ [86]

"**De ki: Kur'ân'ı tebliğden ötürü sizden bir ücret istemiyorum. Ben, kendiliğinden birşeyler uydurup size dayatmak isteyen zorluk çıkarıcılardan da değilim.**"

Sad sûresi (38), 86

Mütekellif, teklif sunan değil, teklif ve sorumluluk uyduran, zorluk çıkaran, milleti zora koşan, işleri boştan yere zorlaştıran, durduk yerde birtakım gerekli-gereksiz yükümlülükler icadeden, fuzûlî, uydurmacı, dayatmacı ve bilgiçlik taslayan kişi anlamlarına gelir. Böyle tiplere külfet sever de diyebiliriz. Bu tür tekellüfçü kişilerin, kendisinden üstün olan kimselerle yarışmak ve cedelleşmek, üstesinden gelemeyeceği işlere el atmak ve bilmediği şeyleri söyleyip ortalığı karıştırmak gibi üç belirgin vasfının bulunduğu bildirilmiştir (bk. Kurtubî, *Tefsîr,* XV, 231).

Âyette Hz. Peygamber'den işte böyle biri olmadığını açıklaması, yetkili, bilgili bir öğütçü ve tebliğci olduğunu duyurması istenmektedir.

Efendimiz, Kur'an tebliğinde kimseden bir mükâfat beklemediği gibi, verdiği mücâdelede de kendinde olmayan bir şeye özenerek zorla ve yapmacık hareketlerle bir şeyler ortaya atmaya çalışan iddiacı, propagandacı ve dayatmacı biri asla olmamıştır. Dinimizde kimsenin böyle kendiliğinden kurallar koymaya veya bilmediği birşeyleri biliyormuş gibi millete kabul ettirmeye kalkmasının câiz ve mümkün olmadığı ortadadır.

Dinimizde dayatmacılık değil, davetçilik esastır. Nevevî merhum bu sebeple, açtığı "herhangi bir faydası olmayan iş ve söz demek olan tekellüfün nehyedilmiş olduğu" başlığı altına bu âyeti delil olarak getirmiş olmalıdır.

Hadisler

1659- وعنْ ابن عُمر ، رضي اللَّه عنهُما ، قَالَ : نُهينَا عنِ التَّكلُّفِ . رواه البُخاري .

1659. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

"Biz, tekellüften nehy olunduk."

Buhârî, İ'tisâm 3

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1660- وعنْ مسْرُوق قَال : دخَلْنَا على عبْدِ اللَّهِ بن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ فَقَال : يا أَيُّهَا النَّاس منْ عَلِم شَيئاً فَلْيقُلْ بهِ ، ومنْ لَمْ يعْلَمْ ، فلْيقُلْ : اللَّهُ أَعْلَمُ ، فإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ أن تَقُولَ لِمَا لا تَعْلَمُ : اللَّه أعْلَمُ . قَال اللَّه تَعالى لِنَبِيِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { قلْ ما أسأْلُكُمْ عَليْهِ مِنْ أجْرٍ وما أنا مِنَ المُتَكَلِّفِين } رواهُ البخاري .

1660. Mesrûk şöyle dedi:

Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'* ın yanına gitmiştik. O bize şunları söyledi:

Dostlar! Bilen, bildiğini söylesin. Bilmeyen de "*Allah bilir* " desin. Zira insanın bilmediği konuda *"Allah bilir"* demesi de bir ilimdir. Allah Teâlâ, Peygamber'i *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şöyle buyurmuştur: "**De ki: Kur'ân'ı tebliğden ötürü sizden bir ücret istemiyorum. Ben, kendiliğinden bir şeyler uydurup size dayatmak isteyen biri de değilim**."

Buhârî, Tefsîru sûre (30, 38), 3. Ayrıca bk. Müslim, Münâfıkîn 39, 40

Mesrûk İbni'l-Ecda' el-Hemedânî

Tâbiûn neslinin önde gelen fakihlerinden ve güvenilir hadis râvilerinden biri olan Mesrûk, küçükken bir kişi tarafından çalınıp sonra bulunduğu için Mesrûk adını almıştır. Başta Hz. Ömer, Ubey İbni Ka'b, Muâz İbni Cebel, Abdullah İbni Mes'ud ve Hz. Âişe olmak üzere bir çok sahâbîden hadis

rivayet etmiştir. Ondan da Şa'bî, İbrâhim en-Nehaî, Ebû Vâil ve Mekhûl eş-Şâmî gibi birçok tâbiî rivayette bulunmuştur.

Rivayetleri Kütüb-i Sitte müelliflerince nakledilmiştir.

*Bir gün, Hz. Ömer ona ismini sormuş, o da Mesruk İbni'l-Ecda' cevabını vermiştir. Bunun üzerine Ömer, Hz. Peygamber "**Ecda' şeytandır**" buyurdu, sen Mesrûk İbni Abdirrahman'sın dedi.*

Abdullah İbni Mes'ûd'un yetiştirdiği Mesrûk, insanlara Kur'an'ı ve Sünnet'i öğreten ve bilhassa verdiği fetvâlarla tanınan pek meşhur bir âlimdir. İbâdete çok düşkün olan Mesrûk, "Adâlet ve hak üzere fetvâ vermeyi başardığım bir günümü, cihadla geçecek bir yılıma tercih ederim" demek suretiyle fetvâ sorumluluğunu dile getirirdi.

"Allah'tan korkması ilim olarak; amelini beğenmesi de cehâlet olarak kişiye yeter" öz deyişinin de sahibi olan bu büyük tâbiî âlim, hicrî 62 veya 63 yılında vefat etti.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Bu iki hadis, dinimizde tekellüf, yani zorlama ve zorlanma, faydasız, gereksiz şeylerin peşine düşüp zaman ve emek harcama, altından kalkamayacağı bilimsel ve fikrî konulara dalıp kafa yorma ve boş yere başkalarının zamanını alma, canını sıkma, bilmediği halde sorulan bir soruya biliyormuş havasını vermek için binbir dereden su getirerek yakıştırma cevaplar vermeye çalışma gibi tavır ve davranışların yasaklandığını ortaya koymaktadır. Birinci hadis, hadis usûlünde **hükmen merfu** terimiyle değer biçilen bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Bir sahâbî, Hz. Peygamber'in zamanına atıfta bulunmadan "Biz şöyle yapmakla emr olunduk veya şöyle davranmaktan men olunduk" derse, onlara bunu emreden ve nehyedenin Hz. Peygamber olduğu anlaşılır ve bu ifade kalıbıyla verilen haberler, Hz. Peygamber'den alınmış haberler, emir ve yasaklar gibi geçerli olur.

Her alanda işi yokuşa süren, engel çıkaran, sürekli tartışan, külfet ve yük getiren, olumsuz davranan, ceviz kabuğunu doldurmayacak meseleler üzerine ciddî bir şeymiş gibi eğilen, mâlâyânî ile vakit geçiren kişilerin bu

yaptıkları tam anlamıyla tekellüftür. Tekellüf, özünde sahtecilik bulunduğu, sonuçta da kimseye bir faydası olmadığı için nehyedilmiştir. Her zaman ve her konuda mûtedil, sade, mesele ve olaylara kendisini ilgilendirdiği kadar yaklaşan, özentisiz, iddiasız davranan kimse, hem pratik hem de faydalı bir yol izlemiş olur. Laf yerine iş üreten, insanların işini kolaylaştıran, gösteriş ve külfetten kaçınan olumlu bir tavrın sergilenmesi daima yeğlenmelidir. Hadisin bizden istediği budur.

Her ne kadar birinci hadisin râvisi İbni Ömer görülüyorsa da, hadisin yegâne kaynağı olan Buhâri'de onun Hz. Ömer tarafından rivayet edildiği anlaşılmaktadır. Hatta şerhlerde bu hadisin bize duyurulmasına şöyle bir olayın sebep olduğu da kaydedilir. Bir keresinde Hz. Ömer'e, biri gelip "**ve fâkiheten ve ebben"** âyetini sormuş. O da âyeti tekrar ederek **fâkihe** elmadır peki ya **ebben** nedir, demiş, durmuş, hemen peşinde de, "Biz tekellüften menedildik" diyerek, mânasını bilmediği kelime üzerinde yorum yapmaktan kaçınmıştır. Bu rivayetlerin hiçbirinde İbni Ömer geçmemektedir.

İkinci hadis, *mevkuf* bir rivayettir. Yani bize bir sahâbînin değerlendirmesini haber vermektedir. Müslim'deki bir başka rivayetten öğrendiğimize göre, râvi Mesrûk ve arkadaşları İbni Mes'ûd'un yanında bulunuyorlarken bir adam gelip ismini vermediği bir hikayecinin Kûfe'deki Kinde Kapıları mevkiinde "**Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle"** [Duhan sûresi (44), 10] âyetindeki dumanın kıyamette olacağına dair hikâyeler anlattığını haber vermiş. İbni Mes'ûd kızgın bir vaziyette yattığı yerden doğrulmuş ve yukarıdaki sözlerini söylemiş, daha sonra da o duman olayının Bedir Savaşı'nda müşriklerce yaşandığına dair açıklamada bulunmuştur (bk. Müslim, münâfıkîn 39-40).

Burada İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'in değerlendirmesinden anlıyoruz ki, insanların bilmedikleri konularda, biliyormuş gibi davranıp bir takım hikâye ve senaryolar uydurarak ortaya bir şeyler atmaları bir tekellüftür, zorlamadır. Bu, nehyedilmiş bir tutum ve tavırdır. O halde yapılacak iş, bilenlerin bildiklerini söylemeleri, bilmeyenlerin ise "Allah bilir" diye meseleyi mutlak ilim sahibine havâle etmeleri, bu edebi göstermeleridir.

Bilmediği konularda Allah bilir demek de bir ilim ve sorumluluk göstergesidir.

Sahâbe-i kirâm, Hz. Peygamber kendilerine bir soru yöneltiği zaman, cevabı bilseler bile "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" derlerdi. Bunu âdet edinmişlerdi. Ne yazıkki günümüz insanı, çoğu kez "Hele bir Kitab'a, Sünnet'e başvuralım, bakalım" deme lüzumunu duymadan, kendince bir yorum yapmaya heveslenmektedir. Hele bazı insanlar vardır ki, hemen her konuda sanki konuşmak zorundaymış gibi yorumlar yapar dururlar. Ekran, mikrofon, kürsü hayranı ve konuşma hastasıdırlar. Bu da açık bir tekellüftür.

Ülkemizde bundan da acı olan bir şey daha vardır. O da bazı medya mensuplarının ve bazı siyasilerin, hiç de uzmanlık alanları olmadığı halde din konusunda ahkâm kesmeye bayılır olmalarıdır. Bu tür insanları gördükçe, dinledikçe tekellüf yasağının ne kadar anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Bilmediği konularda "Allah bilir" demenin de bir ilim olduğunu çok açık bir şekilde ortaya koyan, bilmediğini söylemenin insanı küçültmeyeceğini, aksine yücelteceğini ifade eden Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* bu değerlendirmesine, yukarıda kısa açıklamasını verdiğimiz âyeti delil getirmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Her konuda tekellüften, tekellüfçülükten kaçınmak lâzımdır.

2. Tekellüf hem âyet hem Efendimiz'in hadisleriyle nehyedilmiştir.

3. Özellikle İslâm davetçileri iyi bildikleri konuları anlatmalı, bilmediklerini de "Allah bilir" diyerek veya açıkça bilmediğini söyleme olgunluğunu ve sorumluluğunu göstermelidirler.

302- باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخدِّ وشقِّ الجيب
ونتف الشعر وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

ÖLÜYE AĞIT YAKMA YASAĞI

ÖLÜNÜN ARKASINDAN BAĞIRA-ÇAĞIRA AĞLAMANIN, YÜZÜNÜ TIRMALAMANIN, YAKA-PAÇA YIRTMANIN, SAÇINI YOLMANIN, KAZITMANIN VE "KAHROLAYIM, HELÂK OLAYIM" DİYE BEDDUA
ETMENİN HARAM OLDUĞU

Hadisler

- عَنْ عُمَر بْنِ الخَطَّابِ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الميِّتُ يُعذَّبُ في قَبرِهِ بِما نِيح عَلَيْهِ » . وفي رواية : « ما نِيحَ علَيْهِ » متفقٌ عليه .

1661. Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Arkasından koparılan feryat (**ve yakılan ağıt**) sebebiyle ölüye kabrinde azâb olunur."**

Bir rivâyette (Tirmizî, Cenâiz 23) **"ölüye ağlandığı sürece"** denilmektedir.

Buhârî, Cenâiz 34; Müslim, Cenâiz 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 23

1664 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1663- وعن ابْنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الخُدُودَ ، وشَقَّ الجُيُوبَ ، ودَعا بِدَعْوَى الجَاهِليةِ » متفقٌ عليه .

1662. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ölenin arkasından yüzünü gözünü tırmalayan, yakasını paçasını yırtan, Câhiliye insanı gibi bağıra - çağıra ağıt yakıp kendisine beddua eden, bizden, bizim yolumuzu izleyenlerden değildir.**"

Buhârî, Cenâiz 36, 38, 39, Menâkıb 8; Müslim, İmân 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 22, 25; Nesâî, Cenâiz 17; İbni Mâce, Cenâiz 52

1664 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1663- وَعنْ أبي بُرْدةَ قَالَ : وَجِعَ أَبُو مُوسَى الأشعريُّ رضي اللَّه عنه ، فَغُشِيَ علَيْهِ، وَرَأْسُهُ في حِجْرِ امْرأَةٍ مِنْ أَهْلِهِ ، فَأَقْبلَتْ تَصِيحُ بِرنَّةٍ فَلَمْ يَسْتَطِعُ أنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شَيْئاً ، فَلَمَّا أفَاقَ ، قَال : أنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ بَرِيءَ مِنْهُ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَرِيءَ مِنَ الصَّالِقَةِ ، والحَالَقةِ ، والشَّاقَّةَ ، متفقٌ عليه .

« الصَّالِقَةُ » : التي تَرْفَعُ صوْتَهَا بالنِّياحةِ والنَّدْبِ « والحَالِقَةُ » : التي تَحْلِقُ رَأْسَهَا عِنْدَ المُصِيبَةِ . « والشَّاقَّةُ » التي تَشُقُّ ثَوْبَهَا .

1663. Ebû Bürde şöyle dedi:

(Babam) Ebû Mûsâ el-Eş'arî hastalandı ve başı hanımlarından birinin kucağında iken bayıldı. Bunun üzerine hanım, bir çığlık atıp yüksek sesle ağlamaya başladı. Fakat Ebû Mûsâ, kadını bundan men edecek durumda değildi. Ayılınca:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hoşlanmayıp uzak kaldığı şeyden ben de hoşlanmam ve uzak olurum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vâveylâcı, saçını yolan, üstünü başını yırtan kadınlardan uzaktı, diye hanımını ikaz etti.

Buhârî, Cenâiz 37, 38; Müslim, İmân 167. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 17

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1664- وعَن المُغِيرةِ بنِ شُعْبَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ ، فَإنَّهُ يُعَذَّبُ بِمَا نِيحَ علَيْهِ يَوْمَ الْقِيامةِ » متفقٌ عليه .

1664. Mugîre İbni Şu'be *radıyallahu anh,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Kimin arkasından bağıra-çağıra ağıt yakılırsa, kendisi adına yapılan bu feryattan dolayı o kişiye kıyamet günü azab olunur.**"

Buhârî, Cenâiz 34; Müslim, Cenâiz 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 23

Açıklamalar

Bu dört hadîs-i şerîf, ölen birinin arkasından bağıra çağıra ağıt yakıp, yaka-paça yırtarak ve dövünerek ağlamanın ölen kişi için kabirde ve kıyamet gününde azâba sebep olduğunu, Hz. Peygamber'in bu tür davranışlarda bulunanlardan hoşlanmadığını ve hatta **"Bizden, bizim yolumuzu izleyenlerden değildir"** diye çok ciddi şekilde tehdit ettiğini ortaya koymaktadır. Bundan sonraki yedi hadiste de geçecek olan bazı kelime ve tabirleri sırasıyla kısa kısa açıkladıktan sonra, yakınlarının ağlaması sebebiyle ölüye azâb edilmesi meselesini izaha çalışalım.

Niyâha, ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak demektir. Biz onu bağıra çağıra ağıt yakıp ağlamak diye ifade ettik. **Sâlika** yüksek sesle ortalığı velveleye boğarak avaz avaz ağlayan; **hâlika** saçını yolan; **şâkka** yakasını paçasını parçalayan kadın demektir.

Darb-ı hudûd (veya **latm-ı hudûd**), yüzünü dövmek (tırmalamak) demektir. Bu ifade, kafasını, göğsünü ve dizlerini dövmeyi de içine alır. Yüzün zikredilmesi, ağıtçıların alışkanlıklarını anlatmak içindir.

Şakk-ı cüyûb, elbisenin yakasını yırtmak demektir. Biz, halkımızın ifadesini tercih ederek "yakasını paçasını yırtmak, üstünü başını parçalamak" diye mânalandırdık.

Birinci hadiste, *"Arkasından koparılan feryat* (ve yakılan ağıt) *sebebiyle, feryat* edildiği sürece, *ölüye* **kabrinde** *azâb olunur*" buyurulmaktadır. **Dördüncü hadis**te de *"**Kıyamet günü** azâb olunur*" ifadesi yer almaktadır. Bu iki kaydı bir arada değerlendirirsek, ölen kişinin, dünyadan ayrıldıktan sonraki hayatının muhtelif safhalarında, arkasından bağıra çağıra ağlanması sebebiyle sıkıntıya düşeceği, azâba tâbi tutulacağı anlaşılır.

Burada öncelikle iki husus dikkat çekmektedir. *Birincisi,* ölen kimse, arkasından sessiz ve ılık gözyaşları dökülmesinden dolayı değil, bağıra -

çağıra, yalan yanlış birtakım sözlerle ağıt yakılmasından dolayı azab olunmaktadır. *İkincisi,* eş, dost ve yakınlarının yaptıkları yüzünden ölen kimsenin azâb görmesidir.

Bazı rivayetlerde **niyâha**'dan hiç söz edilmeden **bi bükâi ehlihi** diye ölü yakınlarının, çoluk - çocuğunun her türlü ağlamasını içine alan bir ifade geçiyorsa da, aşağıda 1667 numaralı hadiste ve benzerlerinde görüleceği gibi üzülme sonucu sessiz gözyaşı dökmenin azâba vesile olmadığı açıkça belirtilmektedir. Diğer taraftan, daha genel mânalı olan ağlamanın (**bükâ)**, çoğu hadislerdeki bağıra -çağıra ağlamak demek olan **niyâha** kelimesinin anlam sınırları içinde anlaşılması (teknik tabiriyle *mutlak'ın mukayyed'e göre değerlendirilmesi*), usûl gereğidir. Nitekim bir rivayette de **bi ba'zı bükâi ehlihi=** *yakınlarının bazı ağlamaları sebebiyle* buyurulmuştur ki, bundan maksat **niyâha**'dır. Netice itibariyle azâb vesilesi olan ağlamak değil, bağıra - çağıra ağıt yakıp ağlamaktır. Öncelikle bu nokta iyi bilinmelidir. Esasen bu hususta ulemâ arasında görüş birliği bulunmaktadır.

Yakınlarının, yüzünü gözünü tırmalayıp yakasını paçasını yırtarak, Câhiliye insanı gibi bağıra - çağıra ağıt yakmaları sebebiyle ölenin azâb görmesi tartışılmıştır. Neticede ortaya bir çok görüş çıkmıştır.

Hz. Âişe vâlidemiz, yakınları da olsa birilerinin şöyle veya böyle ağlamasından dolayı ölen kimsenin azâb görmesiyle ilgili rivâyetleri "**Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez**" [En'âm sûresi (6), 164; İsrâ sûresi (17) 15; Fâtır sûresi (35) 18; Zümer sûresi (39), 7; Necm sûresi (53). 38] âyetini delil getirerek kabul etmemiş, bu hadisleri rivayet eden Hz. Ömer ve oğlu Abdullah İbni Ömer'in bu konuda bazı şeyleri unutmuş olduklarını bildirmiştir. Peygamber Efendimiz'in, ölmüş olan yahudi bir kadının arkasından ağlayanlar ve o kadın hakkında *"Bunlar ona ağlıyor halbuki o azâb görüyor"* buyurduğunu söylemiştir. Bunun da "Onlar buna ağlayadursunlar, kadın onların ağlamalarından dolayı değil, küfür üzere ölmüş olduğundan dolayı azâb görüyor" demek olduğu sonucuna varılmıştır.

Ancak İslâm bilginleri, konu ile ilgili rivayetlerin 15-20 sahâbîden rivayet edilmiş olmasını da dikkate alarak çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. Şimdi kısa kısa bu yorumları görelim.

Yakınlarının feryat edip ağıt yakmasıyla ölüye azâb olunacağı ile ilgili hadisler, ölümünden sonra **arkasından kendisi için ağlanmasını vasiyet edenler** hakkındadır. Böyle bir vasiyette bulunmamış kimse, arkasından ağlandı diye azâb görmez. Çünkü kendisinin herhangi bir suçu veya vasiyet etmek suretiyle suça iştiraki ya da sebebiyet vermesi söz konusu değildir. Nitekim Allah Teâlâ da "**Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez"** buyurmuştur. Bu, İslâm bilginlerinin çoğunluğunun görüşüdür.

Arkasından kendisi için ağlanmasını vasiyet etmek câhiliye dönemi Araplarının âdetlerindendi. Bugün de ne yazık ki, görenek adına câhil insanlar böyle vasiyetlerde bulunabilmektedirler. Özellikle küçük yerleşim birimlerinde çoğu yaşlı kadınlar cenâze evine giderler, dönüşlerinde de "Analarına (veya babalarına) falancanın çoçukları, gelini nasıl ağladı nasıl ağladı, bir görseydiniz" diye bu kötü, anlamsız âdeti takdirle anarlar. Dindar insanlar arasında bile gözlemlenen bu durum, hadislerdeki "azâb" tehdidini, ağlamayı vasiyet edenlere yönelik olarak yorumlamanın son derece isabetli olduğunu göstermektedir.

Buradan hareketle Dâvûd ez-zâhirî gibi bazı âlimler de "kendisine yüksek sesle **ağlanmamasını** tenbih ve vasiyet etmeyenler"in de azâb göreceğini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla arkasından koparılacak feryadü figan sebebiyle azâb görmemek için böyle şeylerin yapılmamasını sıkı sıkı tenbih etmek lâzımdır.

Bazı âlimler ise, ölenin arkasından iyiliklerini sayıp dökmenin eski Arap âdetlerinden olduğuna dikkat çekmişlerdir. Ancak onların iyilik diye sayıp döktüğü öyle şeyler vardır ki, İslâm onları yasaklamıştır. Bu tür sözleri söyleyenle beraber, arkasından söylenen kimse de azâb olunur. Bugün de ölülere yakılan ağıtlarda öyle sözler söyleniyor ki, -Allah korusun- insanı dinden imandan eder. Bir kötülüğü veya haramı övenler, şecaat arzederken sirkatini söyleyenler hiç de az değildir.

Kâdî İyâz'ın tercih ettiği bir başka görüş de şudur: **Ölünün azâb görmesi, yakınlarının yana - yakıla ağlamalarına üzülmesi anlamındadır.** Babasının ardından ağlayan bir kadını, "*Ey Allah'ın kulları, ağlamakla din kardeşlerinize azâb etmeyin, onları üzmeyin*" diye Hz. Peygamber'in ikaz etmiş olması bu görüş sahiplerinin dayanağıdır.

Buhârî şârihi Aynî'nin, kendisinden önce hiç bir şârihin işlemediği kapsamda ele aldığını söyleyerek değerlendirdiği sekiz kadar görüşün en isabetlisi, İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğun (cumhurun), kendisine ağlanmasını vasiyet edenlerin niyâha sebebiyle azâb olunacağı şeklindeki yorumudur. Konuyla ilgili geniş açıklama için *Tecrid Tercemesi*'ne bakılabilir (IV, 387-420).

İkinci hadis'te ölülerinin arkasından yüzünü dizini döven, yakasını paçasını yırtan ve Câhiliye dönemi insanları gibi kendisinin mahvü helâkini dileyenler hakkında Efendimiz'in "*Bizden değildir*" buyurmuş olduğu bildirilmektedir. Hemen belirtelim ki, bu "*bizden değildir*" ifadesi asla "müslüman değildir" anlamına gelmez. "Bize, bizim sünnetimize, bizim yolumuza, İslâm âdet ve edebine uymamış, bizi izlememiştir" demek olur. Yani bu konuda bizden ayrılmış ve hata işlemiştir mânasına gelir. Ehl-i sünnet inancına göre, günah işleyen kişi o günahın helâl olduğuna inanmadıkca dinden çıkmaz, günahkâr olur. Ama yaptığı günahın günah olmadığını iddia ederse o zaman bir günahı işlediği için değil, bir haramı helâl saydığı için küfre girer.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in "*Bizden değildir*" ifadesi, sayılan davranışları sergileyen kadın-erkek herkese şâmildir. O, bu beyanı ile, müslümanların böyle yanlış hareketlerden uzak kalmalarını son derece ciddî bir tarzda ihtar etmiş olmaktadır.

Üçüncü hadis'te büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yakalandığı hastalığın şiddetiyle hanımının kucağında bayıldığı zaman, hanımının kopardığı çığlığa, ayıldıktan hemen sonra nasıl müdâhale ettiğini görmekteyiz. Hanımına, Peygamber Efendimiz'in, yüksek sesle feryat eden, vâveyla koparan, saçını başını yolan, yakasını paçasını yırtan kadınlardan uzak olduğunu hatırlatmış ve "Efendimiz'in uzak durduğu kadınlardan ben de uzağım!" diyerek hem Efendimiz'e bağlılığını ortaya koymuş, hem de hanımının çığlık atmasını asla tasvip etmediğini son derece sert ve anlamlı bir biçimde açıklamıştır. Bu tavır, sahâbîlerin sünneti izlemekte gösterdikleri hassasiyet ve titizliğin takdire şâyân güzel örneklerindendir.

Biz, sünnet-i seniyyeyi böylesine titizlikle izleyen o kutlu nesil sayesinde Câhiliye toplumundan İslâm medeniyeti merhalesine

geçilebildiğine inanıyoruz. Her yanlışa karşı anında İslâmî bir tepki vermek, doğruyu hatırlatmak esasen insanlara ve topluma iyilik etmek demektir.

Dördüncü hadis, birinci hadisin mânasının farklı kelimelerle tekrarı sayılabilir. Bu hadiste geçen bazı kelimeleri, yukarıda açıklamış bulunmaktayız. Hadiste **niyâha**'nın azâb sebebi olduğu bir kez daha teyid edilmektedir.

Meselenin diğer yönleri aşağıdaki hadislerde işlenecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ölüye bağıra çağıra ağlamak (niyâha) haramdır.

2. Yüksek sesle olmamak şartıyla ölüye ağlamak mübahtır.

3 Kendisine ağlanmasını vasiyet eden, vasiyetine uyan olduğu sürece azâb olunur.

4. Ölüye yüksek sesle ağıt yakanlar, yaka-paça yırtanlar Câhiliye âdetlerine uyup kendisinin helâk edilmesini isteyenler, sünnete uymamış olurlar. Efendimiz'in "Bizden değildir" ihtarına muhâtaptırlar.

5. Sahâbîler, Hz. Peygamber'i her alanda izlemeye son derece önem veriyorlardı.

6. Müslümanlara takdire rızâ göstermek, gidenlerin arkasından samimi ve sessiz gözyaşı dökmekle yetinmek yakışır.

1665- وعَنْ أمِّ عَطِيَّةَ نُسيْبَةَ بِضَمِّ النُّونِ وَفَتحِهَا رضي اللّه عَنْهَا قَالَتْ : أخَذَ عَلَينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عِنْدَ البَيْعة أنْ لا نَنُوح . متفقٌ عليه .

1665. Ümmü Atiyye Nüseybe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bey'at sırasında, ölüye yüksek sesle ağlamayacağımıza dair biz kadınlardan söz aldı.

Buhârî, Cenâiz 46; Müslim, Cenâiz 31-32. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 15, Bey'at 18

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1666- وَعَنِ النُّعْمانِ بنِ بشيرٍ رضي اللّه عنْهُمَا قَالَ : أُغْمِي علَى عبْدِ اللَّه بن رَواحَةَ رضي اللَّه عنْهُ ، فَجعَلَتْ أُخْتُهُ تبكي ، وتَقُولُ : واجبلاَهُ ، واكذَا ، واكَذَا : تُعدِّدُ علَيْهِ . فقَال حِينَ أفَاقَ : ما قُلْتِ شيْئاً إلاَّ قِيل لي : أنْتَ كَذَلِكَ ؟ ، رواهُ البُخَارِي .

1666. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Abdullah İbni Revâha *radıyallahu anh*'ın baygınlık geçirmesi üzerine kız kardeşi, "Vah dağ gibi kardeşim, vah şöyle şöyle olan kardeşim" diye onu överek yüksek sesle ağlamaya başladı. Abdullah İbni Revâha ayıldığı zaman kız kardeşine; "Senin hakkımda söylediğin her övgü için ben, ‘sen gerçekten böyle biri misin?’ diye sorgulandım" dedi.

Buhârî, Meğâzî 44

Açıklamalar

724 numaralı hadiste hayatı hakkında kısaca bilgi verdiğimiz, adı Nesîbe olmakla beraber Nüseybe diye söylendiğini gördüğümüz Ümmü Atiyye *radıyallahu anhâ*, kendisinin de aralarında bulunduğu hanımlardan İslâm olduklarına ve müslümanca yaşayacaklarına dair biat alırken, Peygamber Efendimiz'in, Câhiliye dönemi âdetlerinden olan ölüye bağıra çağıra ağlayıp ağıt yakmayacakları sözünü de aldığını haber vermektedir.

Medine'ye hicretten sonra gerçekleştiği bilinen kadınlardan biat alma esnasında Hz. Peygamber'in, biat maddeleri arasına niyâha yasağını da koymuş olması, bu âdetin ne kadar çirkin, gereksiz ve günah olduğunu gösterir. Zira o biat maddeleri, Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, gayr-i meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına ait göstererek iftira etmemek, iyi (ma'ruf) işler yapmakta Peygamber'e karşı gelmemek gibi tamamen büyük günahlardan ka çınmakla ilgilidir [bk.Mümtehine sûresi (60), 12].

Hadisin buraya alınmayan kısmında, Ümmü Atiyye kendisiyle birlikte o biatta bulunan kadınlardan beşinin bu verdikleri söze derhal uyduklarını,

ötekilerin ise zaman içinde uymayı başarabildiklerini ilave etmektedir. Bu da gösteriyor ki özellikle kadınlar arasında yerleşmiş ve âdet haline gelmiş birtakım yanlışların toplum hayatından sökülüp atılması öyle pek kolay olmamaktadır. Bundan dolayıdır ki İslâm tarihinin ilk yıllarından beri bağıra - çağıra ağlama (niyâha) konusuna yönelik olarak çok ciddî tedbirler alınmış ve bu işi yapanlara karşı da ağır tehdidler yöneltilmiştir. Bu uygulama, niyâhanın hem yayılma ve süreklilik şansına sahip bulunduğunu, hem de büyük bir günah olduğunu gösterir. Çünkü putlara tapınma şirkini terketmeyi başaran sahâbî hanımlar bile, ağıt geleneğini aynı kararlılıkla terkedebilmiş değillerdir. O halde bu konuda hem eğitime hem de denetime ısrarlı bir süreklilik kazandırmak gerekmektedir.

Sadece Buhârî'nin rivayet etmiş olduğu **ikinci hadis**te, Abdullah İbni Revâha'nın baygınlık geçirmesi üzerine kızkardeşi Amre'nin, Câhiliye dönemi kadınları gibi ağıt yakarak ağladığını görmekteyiz.

Hz. Peygamber'in büyük şâiri Abdullah İbni Revâha *radıyallahu anh*'ın, o baygınlığı atlatır atlatmaz, başucunda Câhiliye kadınları gibi ağıt yakıp duran kız kardeşi Amre'ye, hakkında söylediği her övgü cümlesi yüzünden kendisinin sorgulandığını bildirmesi çok ciddî bir ikazdır. O, "Sen bana üzüldüğünü göstermeye çalışıyor, aklın sıra iyilik yaptığını sanıyorsun, halbuki ben senin bu söylediklerinin hesabını vermek zorunda kalıyorum" demek olan bu sözleriyle niyâhanın sorumluluktan başka ölen için herhangi bir faydasının olmadığını çok kesin şekilde anlatmıştır. Dolayısıyla da önce kız kardeşinin sonra da bütün müslüman kadınların bu gereksiz davranıştan iyice uzaklaşmalarını istemiş olmaktadır.

Mûte Harbi'nde şehit düşen üç kumandandan biri olan Abdullah İbni Revâha'nın bu açıklama ve ikazı, konunun başında geçen, "niyâha sebebiyle ölünün azâb olunacağı" hadisini hem izah hem de teyid etmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ölünün arkasından bağıra - çağıra ağlamak Câhiliye âdetlerindendir. Müslümanlar bundan uzak durmalıdır.

2. Hz. Peygamber müslüman hanımlardan ölünün arkasından yüksek sesle ağlamayacaklarına dair söz almıştır.

3. Ölenin iyiliklerini sayıp dökerek ağlamak (nüdbe) da yasaktır.

4. Öleni övmek maksadıyla söylenen sözler, onun sorgulanmasına ve kınanmasına sebep olur.

5. Sahâbîler, haramlardan sakınmak ve sakındırmak konusunda çok dikkatli idiler.

6. Üzüntülü iken ağızdan çıkan sözlere her zamankinden daha fazla dikkat etmek gerekir.

1667- وَعَن ابن عُمر رضي اللَّه عنْهُمَا قَال : اشْتَكَى سعْدُ بنُ عُبادَةَ رضي اللَّه عنْهُ شَكْوَى ، فَأَتَاهُ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يعُودُهُ معَ عبْدِ الرَّحْمنِ بنِ عوْفٍ ، وسَعْدِ بنِ أَبي وقَّاص، وعبْدِ اللَّه بن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهمْ ، فلما دخَلَ عليْهِ ، وجدهُ في غَشْيةٍ فَقالَ : «أَقُضَى؟ قَالُوا : لا يا رسُولَ اللَّه . فَبَكَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فَلمَّا رَأى الْقَوْمُ بُكاءَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَكَـوْا ، قَالَ : « ألاَ تَسْمعُون ؟ إنَّ اللَّهُ لا يُعَذِّبُ بِدمْعِ الْعَيْنِ ، ولا بِحُزْنِ الْقَلْبِ ، ولَكِنْ يُعذِّبُ بِهذَا » وَأشَارَ إلى لِسانِهِ « أوْ يَرْحَمُ » متفقٌ عليه .

1667. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Sa'd İbni Ubâde *radıyallahu anh* hastalanmıştı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebû Vakkâs ve Abdullah İbni Mes'ûd ile birlikte Sa'd'ı ziyârete geldi. Yanına girdiğinde onu elem ve ıstırap içinde, ailesi tarafından etrafı kuşatılmış bir halde buldu. Bunun üzerine:

- "**Öldü mü**?" buyurdu.

- Hayır, ey Allah'ın Resûlü (ölmedi), dediler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Sa'd'ın bu ağır durumuna üzülerek) ağladı. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* 'in ağladığını görünce oradakiler de ağladılar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Bilmez misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin hüznü sebebiyle insana azâb etmez. Fakat -eliyle diline işâret ederek**- işte bunun yüzünden azâb eder veya bağışlar**" buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 45, Talâk 24; Müslim, Cenâiz 12

Açıklamalar

927 numara ile daha önce geçmiş olan hadîs-i şerîf'te Hz. Peygamber'in, Medineli büyük sahâbî Sa'd İbni Ubâde'nın ıstırabının ağırlığını görünce üzülüp ağladığını beraberindekilerin de Hz. Peygamber'e bakarak ağladıklarını görmekteyiz.

Hadisin rivayetlerinde Sa'd'ın baygın halde olduğu, elem ve ıstırabından kendinden geçmiş bulunduğu, ölmüş gibi üzerini örttükleri veya yakınlarının ve ziyaretçilerin ona hizmet için etrafını sarmış oldukları anlamlarına gelecek şekilde ifadeler bulunmaktadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz de esasen bu halden dolayı "öldü mü?" diye sormuştur.

Sa'd'ın ölmemiş olduğunu öğrenmesine rağmen Efendimiz'in ağlaması, biraz da Sa'd'ın İslâm için yaptığı hizmetleri hatırlamış olmasından ileri gelebilir. Oradakiler, Efendimiz'in ağladığını, inci tanesi gözyaşlarının mübârek yüzüne ve sakalına döküldüğünü görünce farketmişlerdir. Hastanın başucunda böyle sessizce gözyaşı dökmenin, keza ölenin arkasından yine böyle sessizce ağlamanın ve kalben üzülmenin yasak olmadığı hem Efendimiz ve yanındakilerin bu durumlarından hem de hadisin devamındaki sözlü açıklamadan anlaşılmaktadır.

Peygamber Efendimiz böyle zamanlarda kalbin hüznüne ve gözlerin yaşarmasına değil, asıl ağızdan çıkacak sözlere dikkat etmek gerektiğini bildirmiştir. Acıyla söylenecek bazı sözlerin azâb vesilesi, sabır gösterip kadere rızâ ve teslimiyet anlamı taşıyan sözlerin ise rahmet vesilesi olacağını bildirmiştir. Bu demektir ki, hem ağızdan çıkacak sözlere hem de ses tonuna dikkat etmek gereklidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüye üzülüp sessizce gözyaşı dökmek câizdir.
2. Hastanın yanında da böyle sessizce ağlanabilir.

3. Hastaları ziyaret etmek, müslümanın müslüman üzerindeki haklarındandır.

4. Yasak olan ağlamak değil, bağıra - çağıra ağlamaktır.

5. Peygamber Efendimiz, her halükârda tebliğ ve ikaz görevini yerine getirmiş ve böylece mü'minleri ne kadar sevdiğini açıkça göstermiştir.

6. Sahâbîler Resûl-i Ekrem Efendimiz'i her haliyle izlemeye çalışırlardı. Onunla sevinir, onunla ağlarlardı.

1668- وعَنْ أبِي مالِكٍ الأشْعَرِيِّ رضِي اللَّه عنْهُ قالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تتُبْ قَبْل مَوْتِهَا تُقَامُ يوْمَ الْقِيامةِ وعَلَيْها سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ، ودَرْعٌ مِنْ جرَبٍ» رواهُ مسلم.

1668. Ebû Mâlik el-Eş‘arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ağıtçı, ölmeden önce tövbe etmezse, kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise ve uyuzlu bir gömlek olduğu halde mezarından kaldırılır.**"

Müslim, Cenâiz 29. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 51

Açıklamalar

Buraya kadar ölü arkasından yüksek sesle ağlamanın ölen için azâb vesilesi olduğuna dair hadisleri okuduk. Bu hadis ise, -bu işi ister alacağı para karşılığı san'at olarak yapsın, isterse özel olarak kendi yakınları için yapsın- ağıtçının âhiretteki durumunu açıklamaktadır.

Nâiha kelimesinin sonundaki yuvarlak tâ harfinin te'nis tâ'sı değil mübalağa tâ'sı olduğu görüşünü dikkate alarak bu kelimeyi "ağıtçı kadın" diye değil, kadın erkek bu işi yapan herkesi içine alacak şekilde "ağıtçı" diye tercüme ettik. Ne var ki, ağıtçılığı daha çok kadınların yaptığı da bir gerçektir. Bu durum dikkate alınarak **nâiha** kelimesine "ağıtçı kadın" anlamı vermek de pek tabiî mümkündür.

Ağıtçının cezası, yaptığı işe pek uygun olarak belirlenmiş bulunmaktadır. Öteden beri yasçıların siyahlara bürünmesi her nedense âdet haline gelmiştir. Bunlar siyah elbise ve örtüler içinde gelip ölenin başucunda doğru-yanlış ama mutlaka acıklı, acındırıcı ve dokunaklı sözler söyleyerek oradakilerin duygularını tahrik ederler. Bu sebeple bu işi âdeta bir meslek gibi icra eden herhangi bir kadın ölmeden önce tövbe etmezse, kıyamette, üzerinde katrana bulanmış simsiyah bir elbise ve uyuz hastalığına yakalanmış gibi rahatsızlık veren bir gömlek giydirilmiş olarak kabrinden kaldırılır ve mahşerdekilerin önüne getirilir. Ağlarken söyledikleri sözlerle insanların duygularını tahrik ve onları rahatsız eden bu kadınlar, şimdi de kendilerini son derece rahatsız eden bir giysi içinde o yaptıklarının cezasını çekerler. Yani "Suçun cinsinden cezâ" kaidesi burada da geçerlidir.

Hadîs-i şerîf, bir taraftan ağıtçının âhirette göreceği cezayı açıklarken bir yandan da bu cezayı, "*ölmeden önce tövbe etmezse*" diye tövbesizlik kaydına bağlamak suretiyle tövbeye teşvik etmektedir. Can boğaza gelinceye kadar her günahtan tövbe edilebilir. Tövbede aslolan da işlenen günahın kesin olarak terkedilmesi ve Allah'tan bağışlanma dilenmesidir. Yani bir anlamda her günahın tövbesi kendi cinsindendir denilebilir. Ağıtçılık yapanlar da bu yaptıklarını terketmek ve geçmişte yaptıkları için

af dilemek suretiyle tövbe edebilirler ve etmelidirler. Aksi halde âhirette karşılacakları cezâ meçhul değildir. Hadisimiz o cezayı açık seçik ilan etmiş bulunmaktadır.

Öte yandan Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği -zayıf olduğuna işaret edilen- bir hadîs-i şerîfte (Cenâiz 25), Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ağıtçılık yapan ve onu dinleyen, ona ve yaptığı işe itibar ve iltifat edip bu kötü âdetin yayılmasına yardımcı olan kadına lânet ettiği bildirilmektedir. O halde ağıtçıları dinlememek ve onlara iltifat etmemek, ağıtçı olmayanlara düşen bir görevdir. Böyle bir tavır geliştirilebilirse, ağıtçılar da ister istemez bu yaptıklarından vazgeçmek zorunda kalırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölenin arkasından bağıra - çağıra ağıt yakmak, ağlamak ve ağlatmak (niyâha) haramdır.

2. Ağıtçılık yapan, tövbe etmeden ölürse, katrana bulanmış bir elbise ve uyuz gömleği giydirilmiş olarak kabrinden kalkar.

3. Her günahtan can boğaza gelinceye kadar tövbe edilebilir.

4. Günah işlemiş olmaktan çok, tövbe etmemekten korkmak lâzımdır.

1665- وعنْ أُسيدِ بنِ أبي أُسِيدِ التَّابِعِيِّ عَنِ امْرَأةٍ مِنَ المُبايعات قَالَتْ : كَانَ فِيمَا أخذ علَيْنَا رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في المعْرُوفِ الَّذِي أخذَ علَيْنَا أنْ لا نَعْصِيَهُ فِيهِ : أَنْ لا نَخْمِشَ وَجْهاً، ولاَ نَدْعُوَ ويْلاَ ، ولا نَشُقَّ جيْباً ، وأَنْ لا نَنْثُر شَعْراً . رَواهُ أبو داوُدَ بإسْنادٍ حسنٍ .

1669. Üseyd İbni Ebû Üseyd et-Tâbiî'nin, Hz. Peygamber'e biat etmiş kadınlardan birinden naklettiğine göre o hanım sahâbî şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ma'rufta itaat konusunda bizden aldığı biat içinde, iyilikte kendisine isyan etmeyeceğimiz, felâket anında yüz tırmalamayacağımız, ah-vah diye vâveyla koparmayacağımız, yaka-paça yırtmayacağımız ve saç-baş yolmayacağımız sözü de vardı.

Ebû Dâvûd, Cenâiz 25

Üseyd İbni Ebû Üseyd

Adı, İbni Hacer tarafından Esîd olarak belirlenen (bk. Tehzîbuüt-Tehzîb, I, 343-344) Üseyd, genç tâbiîlerdendir. Babasının adı Yezid'dir. Ebû Yusuf (veya Ebû Sa'id) künyesiyle bilinen Üseyd, muhtelif tâbiîlerden hadis rivayet etmiş güvenilir bir râvidir.

Haccac'ın hocası ve Ömer İbni Abdülaziz'in de vâlilerinden olan Üseyd'in rivayetleri Buhârî'nin el-Edebü'l-müfred'inde, *Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce'nin de Sünen'lerinde yer almaktadır.*

Üseyd, Mansur'un halifeliğinin ilk yıllarında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin

1671 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1670- وعَنْ أبي مُوسَى رضي اللَّه عنْهُ أن رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « ما مِنْ ميِّتٍ يَمُوتُ، فَيقُومُ باكيهمْ ، فَيَقُولُ : وَاجبلاهُ ، واسَيِّداهُ أوَ نَحْو ذَلِك إلاَّ وُكِّل بِهِ مَلَكَانِ يلْهَزَانِهِ : أهَكَذَا كُنتَ ؟ ، » رَوَاهُ التِّرْمِذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ . « اللَّهْزُ » : الدَّفْعُ بجُمْعِ الْيَدِ في الصَّدرِ .

1670. Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ölen herhangi bir kişinin arkasından ağlayıcılar, ey kendisine dayandığımız, ey efendimiz vs. diye onu övmeye başladılar mı, adamın başına iki melek görevlendirilip dikilir ve onu tartaklayarak "Sen böyle biri miydin**?" derler."

Tirmizî, Cenâiz 24

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1671- وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اثْنتَانِ في النَّاسِ هُمَا بِهِمْ

كَفْرٌ : الطّعْنُ في النَّسَبِ ، والنِّياحَة عَلى المَيِّتِ » رواهُ مسلم .

1671. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**İnsanlar arasında iki âdet vardır ki bunlar küfür dönemi âdetidir: Nesebe sövmek, ölüye yüksek sesle ağlamak."**

Müslim, İmân 121; Cenâiz 29. Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 27; Tirmizî, Cenâiz 33

Açıklamalar

Birinci hadis, biraz yukarıda geçen 1665 numaralı hadiste Ümmü Atiyye tarafından genel bir ifade ile bildirilen "ölünün arkasından yüksek sesle ağlamama" sözünün, neleri içine aldığını göstermektedir. Çünkü burada sayılan yüz tırmalamak, ah-vah edip vâveyla koparmak, yaka-paça yırtmak ve saç-baş yolup dağıtmak niyâha esnasında yapılan fiillerdir.

Bu hadiste ismi verilmeyen sahâbî hanımın bu açıklaması, Ümmü Atiyye'nin verdiği bilgiyi detaylandırıp desteklemektedir.

İkinci hadis ise, ölen bir kimsenin aşırı birtakım nitelendirmelerle övülmesi sonucunda görevli iki melek aracılığı ile itilip kakılarak o övgülere lâyık olup olmadığı sorulmak suretiyle azâb edildiğini bildirmektedir. Bu hadîs-i şerîf de 1666 numaralı rivayette Abdullah İbni Revâha'nın söylediklerinin hem kaynağını hem de biraz daha açıklık kazandırılmış şeklini ortaya koymaktadır. Abdullah İbni Revâha hazretleri, kendisinin geçirdiği sorgulamayı yansıtan o sözüyle, Peygamber Efendimiz'in bu hadiste verdiği bilgiyi yansıtmış olmaktadır.

1582 numara ile "Nesebe Sövme Yasağı" konusunda geçmiş olan **üçüncü hadis**e gelince, şimdiye kadar ölünün arkasından yüksek sesle ağlama işinde kendisine ağlananlar ile ağlayanların durumları anlatılmıştı. Bu hadiste ise, olayın temel niteliği, yani ölüye yüksek sesle ağlamanın bir Câhiliye âdeti olduğu bildirilmektedir.

Hadiste geçen "**küfr**" kelimesi, Müslim'deki rivayetin (Cenâiz 29) açıkça ortaya koyduğu gibi, "Câhiliye işi (**emrü'l-câhiliyye**)" anlamındadır. İmandan çıkmak anlamında değildir. Esasen Ehl-i sünnet'in anlayışına göre herhangi bir haramı helâl saymadıkça, o yasağın çiğnenmesi insanı imandan çıkarmaz.

Öte yandan aynı değerlendirme, Buhârî'de (Menâkıbu'l-ensâr 27), **hılâli'l-câhiliyye** şeklinde ve Abdullah İbni Abbas'ın ifadesi olarak geçmektedir. Bu da küfür kelimesiyle Câhiliye âdetinin kastedildiğini ortaya koymaktadır.

Peygamber Efendimiz hadisimizde genel bir belirleme yapmakta ve insanlar arasında sahih nesebe kötü söz söyleyip saldırma ve ölüye yüksek sesle ağlama âdetinin İslâm öncesi dönemden beri süregeldiğine dikkat çekmektedir. Bu ifade tarzından bu iki konu üzerinde ciddiyetle durmak gerektiği anlaşılmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ölünün arkasından bağıra çağıra ağlamak, Hz. Peygamber tarafından alınan bîatlara konu olmuş ciddî yasaklardandır.
2. Ölü hakkındaki aşırı övgüler, onun "sen böyle biri misin?" diye sorgulanıp azarlanmasına vesile olur.
3. Niyâha Câhiliye döneminin kötü âdetlerindendir.
4. Ağıtçılara değer vermek, ağıtçılığın yaygınlaşmasına yardımcı olmak demektir.

303- باب النهي عن إتيان الكهّان والمنجّمين والعُرَّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير ونحو ذلك

FALCILARA VE KÂHİNLERE İNANMA YASAĞI

GAYBDEN HABER VERDİĞİNİ SÖYLEYEN KÂHİNLERE, MÜNECCİMLERE, GİZLİ İŞLERİ ORTAYA ÇIKARACAĞINI İDDİA EDENLERE, KUM, ÇAKIL, ARPA VE BENZERİ ŞEYLERLE

FALCILIK YAPANLARA GİTMENİN VE SÖYLEDİKLERİNE İNANMANIN NEHYEDİLMİŞ OLDUĞU

Hadisler

1672- عنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سَأَلَ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُنَاسٌ عنِ الْكُهَّانِ ، فَقَالَ : « لَيْسُوا بِشَيءٍ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّه إِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَنَا أحْيَاناً بشْيءٍ فيكُونُ حقّاً ؟ فَقَالَ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تِلْكَ الْكَلمةُ مِنَ الْحَقِّ يخْطَفُهَا الجِنِّيُّ . فَيَقُرُّهَا في أذُنِ ولِيِّهِ ، فَيخْلِطُونَ معهَا مِائَةَ كِذْبَةٍ » مُتَّفَقٌ عليْهِ .

وفي روايةٍ للبُخَارِيِّ عنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنْهَا أنَّهَا سَمِعَت رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّ الملائكَةَ تَنْزِلُ في العَنانِ وهو السَّحابُ فَتَذْكُرُ الأمْرَ قُضِيَ في السَّمَاءِ ، فيسْتَرِقُ الشَّيْطَانُ السَّمْع ، فَيَسْمعُهُ ، فَيُوحِيهِ إلى الْكُهَّانِ ، فيكْذِبُونَ معَهَا مائَةَ كَذْبةٍ مِنْ عِنْدِ أنفُسِهِمْ » .

قولُهُ : « فَيَقُرُّهَا » هو بفتح الياء ، وضم القاف والراءِ : أي : يُلقِيهَا . « والْعنَانُ » بفتح العين .

1672. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Bazı insanlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kâhinleri (n yaptıkları hakkında fikrini) sordular da Resûl-i Ekrem:

- "**Aslı olan, (doğru) bir şey değildir"** buyurdu.

- Ey Allah'ın Resûlü! Ama onların bize verdikleri geleceğe ait bazı haberler söyledikleri gibi çıkıyor, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**Onların bu tür haberleri (**görevli meleğin ilham ettiği**) gerçeklerdendir. Onu bir cin meleklerden kaparak kâhin dostunun**

kulağına fısıldar. O kâhinler de bir doğruya yüz yalan karıştırır (halka sunar) lar" cevabını verdi.

Buhârî, Tıb 46, Bed'ül-halk 6, Tevhîd 57; Müslim, Selâm 122-124

Buhârî'nin bir rivayetinde (Bed'ül-halk 6) Âişe *radıyallahu anhâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"**Melekler buluta (anân) inerler, gökte geleceğe yönelik verilmiş kararları birbirlerine aktarırlar. Bu esnada şeytan, kulak hırsızlığı yaparak edindiği bilgiyi kâhinlere fısıldar. Onlar da bu habere kendiliklerinden yüz yalan katarlar**."

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1673- وعنْ صفيَّةَ بنْتِ أبي عُبيدٍ، عَنْ بَعْضِ أزْواجِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم ورضي اللَّه عنْهَا عَنِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قَال : « مَنْ أتَى عَرَّافاً فَسأَلَهُ عنْ شَىْءٍ ، فَصدَّقَهُ ، لَمْ تُقْبلْ لَهُ صلاةٌ أرْبَعِينَ يوْماً» رواهُ مسلم .

1673. Safiyye Binti Ebû Ubeyd, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir eşinden naklen Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

"**Kim, çalıntı veya yitik bir malın yerini haber veren kimseye (arrâfa) gidip ondan bir şey sorar, söylediğini de tasdik ederse, o kişinin kırk gün hiçbir namazı kabul olunmaz."**

Müslim, Selâm 125. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 429, IV, 68, V, 380

Safiyye Binti Ebû Ubeyd

Ebû Ubeyd İbni Mes'ûd es-Sekafî'nin kızı olan Safiyye, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Abdullah İbni Ömer ile evlendi. İbni Ömer, Safiyye ile evlenirken babası Hz. Ömer'in dört yüz dirhem mehir verdiğini, kendisinin de babasından gizli olarak yüz dirhem daha ilâve ettiğini bildirmektedir. Safiyye'nin sahâbî olduğunu söyleyenler var ise de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatında henüz temyiz çağında olmadığı anlaşılmaktadır. Tabiîlerin büyüklerinden olan Safiyye, Hz. Ömer, Hafsa,

Âişe ve Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de kocası İbn Ömer'in oğlu Sâlim, azatlı kölesi Nafi', Abdullah İbni Dînâr ve Mûsâ İbni Ukbe gibi meşhur muhaddisler rivayette bulunmuştur. İbni Ömer'den ikisi kız altı çocuğu olan Safiyye, güvenilir hadis ravilerindendir.

Rivayetleri Buhârî'nin el-Edebü'l-müfred'inde ve Müslim'in Sahih'i ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce'nin Sünen'lerinde yer almaktadır.

Büyük bir ihtimalle Abdullah İbni'z-Zübeyr'in halifeliğini ilan ettiği yıllarda vefat etti.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Bu iki hadis, kâhinlerin verdikleri haberlerin yüzde doksan dokuz uydurma olduğunu, çalıntı veya yitik malların yerini haber verdiğini iddia eden kişilere (arrâf) inanmanın yasaklandığını ve bedelini haber vermektedir. Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım:

Kâhin, gelecekten haber verdiğini iddia eden falcı demektir. Kehânet gaybden haber verme işidir, yani falcılıktır. **Arrâf** da bir anlamda kâhin demektir. Ancak arrâf, çalınmış veya kaybolmuş herhangi bir malın veya eşyânın yerini haber vermekle mesleğini yürütür. Bir de **müneccim** vardır ki, o da aslında kâhindir. Ancak o, olacak hâdiseleri yıldızlara bakarak bildiği iddiasındadır.

Gelecekte nelerin olacağını merak edip önceden bilme isteği, her dönemde insanların şu veya bu ölçüde ilgisini çekmiş bir konudur. Bu durum çağımızda da özellikle dinî inançları zayıf olan kimseler arasında değişik isimler altında sürüp gitmektedir. Basın yayın organlarında her gün yayınlanan fallar bunun en görünür ve yaygın örneğini teşkil etmektedir.

İnsanoğlunun ihtiyaç hissettiği her konuyu, daha doğru bir deyimle insanın her zaafını farklı boyut, mâhiyet, şekil ve isimlerle de olsa kötüye kullanma girişimleri her devirde ve yörede bulunagelmiştir. Gerçeğin unutulduğu dönem ve yörelerde bu istismar akıl almaz boyutlara çıkmış ve kâhinler toplumları yönlendirir ve yönetir konuma bile gelmişlerdir. İşte bu

acı durumu, herşeyin en doğrusunu bildiren Resûl-i Ekrem Efendimiz'in **birinci hadis**teki açıklamasından öğreniyoruz.

İslâm'dan önceki Câhiliye döneminin acı ve katı gerçeği, kâhinlere müracaat edip onlardan bilgi alma alışkanlığı hakkında kendisine gelip soru yönelten bir grup müslümana Efendimiz; o kâhinler ve söyledikleri itimat ve güvene değmez, yaptıkları doğru değildir, cevabını vermiştir. Bütün falcıların ve fal tutsaklarının yaptığı gibi bu insanlar da Efendimiz'e, bazan da olsa bu kâhinlerin dediklerinin gerçekleştiğini, söylediklerinin doğru çıktığını hatırlatmışlardır. Efendimiz, arada bir doğru çıkan sözlerinin kaynağını, şeytanların, meleklerden kulak hırsızlığı yoluyla öğrenip kâhin dostlarına ulaştırdıkları bilgi olduğunu bildirmiştir. Gerek bu istihbârât casusluğu yapan cinlerin gerekse bilgiyi elde eden kâhinlerin kendiliklerinden o doğruya yüz yalan katarak pazarladıklarını çok kesin bir şekilde ifade buyurmuştur.

Bu kulak hırsızlığının nasıl cereyân ettiği ise, birinci hadisin Buhârî'den nakledilen ikinci rivayetinde yine Efendimiz tarafından açıklanmaktadır. **Anân** denilen buluta kadar inen melekler geleceğe dair bazı şeyleri kendi aralarında konuşurlarken şeytanlar bu konuşmalardan bazı bilgileri kapıp sür'atle yerdeki dostları kâhinlere ulaştırırlar.

Bu durum, yaşadığımız teknoloji çağında bütün gelişmişliğe rağmen ve belki de bu gelişmişliğin tabiî bir sonucu olarak her haberleşme ağına bir şekilde girilip bilgi sızdırmaya benzemektedir. Bilgi sızdırma yöntem ve eylemlerinin melekler ile şeytanlar arasında da yaşandığı anlaşılmaktadır. Aslında bu bilgi sızdırma olayı, yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm tarafından da doğrulanmıştır. Ancak bir başka gerçek daha vardır. O da İslâm geldikten sonra şeytanların bu istihbârât kapılarının kapanmasıdır. Yüce Rabbimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır:

"Biz, yakın göğü yıldızların ışıklarıyla donattık ve onu azgın şeytanlardan koruduk. Artık onlar (semalara yükselip de) "mele'-i a'lâ"yı (yüce topluluğu) dinleyemezler, her taraftan yıldız mermileriyle taşlanırlar, kovulup atılırlar ve onlar için ayrılmaz bir azâb vardır. Şayet (meleklerin konuşmalarından) bir haber kapıp kaçan olursa, onu da (önüne geleni) delip geçen bir parlak yıldız takip eder" [Saffât sûresi (37), 6-10].

Bu âyetleri dikkate alan İslâm bilginleri, şeytanların gökyüzünden kâhinlere bilgi sızdırma işinin Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in peygamber olarak gönderilmesinden sonra bittiğini ve kâhinlerin geleceğe dair verdikleri bilgiler içinde hiç bir gerçek unsurun bulunmadığını kabul etmişlerdir. Sadece cinlerin, dünyanın herhangi bir yerinde olacakları değil, olan biten şeylerin haberlerini kâhin ve arrâflara ulaştırmaları söz konusu olabilir, demektedirler. Hatta bu son ihtimali de geçerli görmeyip muhal sayan âlimler vardır.

Müneccimlerin yaptıkları da yıldız hareketlerini izleyerek doğru-yanlış birtakım tahminlerde bulunmaktan ibarettir. Bunda da yalan ve yanlış ağırlıklıdır. Ancak burada astronomi ilminin müneccimlikle hiç bir ilişkisi olmadığı unutulmamalıdır.

İkinci hadiste, çalıntı veya yitik eşya ve malların yerini bildiği iddiasındaki arrâflara gidip onlara inanma gafletini gösteren kimselerin gelecek kırk gün içinde kılacakları namazlarının kabul edilmeyeceği, onların böylece cezalandırılacağı bildirilmektedir.

Bilindiği gibi namazı şartlarına uygun olarak kılan kimse iki sonuca ulaşır: Birincisi, borcunu ödemiş olur. İkincisi, sevap kazanır. Bu hadiste arrâfa giden ve verdiği habere inanan kişinin kırk günlük namazlarını iade etmesi istenmemiş, hiç bir âlim de bu görüşü ileri sürmemiştir. O halde bu kırk gün süreyle namazın kabul edilmemesi meselesinin yorumlanması gerekmektedir. Ulemâmız bu namazları, gasbedilmiş bir mekânda kılınan namaza benzetmişler, namaz borcu ödenir ama sevap kazanılamaz, demişlerdir. Fakat Ali el-Kârî, bu yorumun kesin olmadığını söyleyerek, onu ağır bulduğunu îma etmiş ve bunun, namazını dosdoğru kılan kimseye fazladan ikram edilecek sevabın verilmemesi anlamında olduğunu belirtmiştir (bk. *Mirkâtül-mefâtîh*, VIII, 393).

Diğer taraftan ibadetler arasında özellikle namazın kabul edilmeyeceğinin bildirilmesi, büyük bir ihtimalle onun, *"dinin direği"* niteliğine sahip olması dolayısıyladır; bu da işin ciddiyetini gösterir. Kırk günlük süre sözü de mahrumiyetin büyüklüğünün bir ifadesi olsa gerektir. Falcılara, kâhinlere bir defacık gidip onlara bir şey sormanın cezası bu kadar ağır ise, bunu sürekli yapanların mahrumiyetlerinin ne kadar büyük olacağını oturup düşünmek gerek.

Açık gerçekleri bırakıp ihtimaller ve yalanlar deryasında kıvranıp durmanın kimseye kazandıracağı bir şey yoktur. Fakat kaybettireceği çok şey vardır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İslâm, kehânetin her çeşidini ve kâhinlere inanmayı yasaklamıştır.

2. Kâhinlerin verdikleri haberlerin hiç bir gerçek tarafı yoktur. Binde bir doğru çıkan bir söz olursa o da tamamen tesadüf eseridir. Yalancının, doğru söyleme ihtimali de bulunmasına rağmen nasıl şahitliği kabul edilmezse, hiç bir kâhin ve falcının sözüne de aslâ itibar edilemez.

3. Çalıntı, yitik eşya ve malların yerini söyleyeceği iddiasındaki arrâf ve kâhinlere bir şey sorup ona inanmak, kırk gün süre ile namazın sevabından mahrum kalmayı gerektiren bir cinâyettir.

4. Fal ve kehânetin her çeşidinden uzak durmak gerekir.

1674- وعنْ قَبِيصَةَ بن المُخَارِقِ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « الْعِيَافَةُ ، والطِّيرَةُ ، والطَّرْقُ ، مِنَ الجِبْتِ » .

رواهُ أبو داود بإسناد حسن ، وقال : الطَّرْقُ : هُوَ الزَّجْرُ ، أيْ : زجْرُ الطَّيْرِ ، وهُوَ أنْ يَتَيمَّنَ أوْ يتَشاءَمَ بِطَيرانِهِ ، فَإنْ طَارَ إلى جهةِ الْيمِينَ تَيَمَّنَ ، وَإنْ طَارَ إلى جهةِ الْيَسَارِ تَشَاءَم: قال أبو داود : « وَالْعِيافَةُ » : الخَطُّ . قال الجَوْهَرِيُّ في « الصِّحاح » : الجِبْتُ كَلِمةٌ تَقَع على الصَّنَم والكَاهِن والسَّاحِرِ ونَحْوِ ذلكَ .

1674. Kabîsa İbni'l-Muhârık *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, demiştir:

"**Kuşları ürkütüp isimlerinden, seslerinden ve hareketlerinden mânalar çıkarmak, uğursuzluğa inanmak, kum üzerine çizgiler çizerek geleceğe yönelik hükümler çıkarmak bir çeşit sihir ve kehânettir.**"

Ebû Dâvûd, Tıb 23. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III,477, V, 60

1676 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1675- وعَنْ ابْنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من اقْتَبَسَ عِلْماً مِنَ النُّجُومِ ، اقْتَبسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ زَادَ ما زَاد » رَوَاهُ أبو داود بإسناد صحيح .

1675. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Yıldızlardan bir bilgi edinen, bir parça sihir elde etmiş olur. Bilgisi arttıkça günahı da artar.**"

Ebû Dâvûd Tıb 22, 51. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 28

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1676- وعَنْ معاوِيَةَ بنِ الحَكَم رضي اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رسُول اللَّه إنِّى حَدِيثٌ عهْدٍ بِجاهِليَّةٍ ، وقدٌ جَاءَ اللَّه تعالى بالإسْلامِ ، وإنَّ مِنَّا رجالاً يأْتُونَ الْكُهَّانَ ؟ قَال : « فَلا تَأْتِهِم » قُلْتُ : وَمِنَّا رجالٌ يتَطَيَّرُونَ ؟ قال : « ذلكَ شَىْءٌ يجِدُونَه في صُدُورِهِمْ ، فَلاَ يُصُدُّهُمْ » قُلْتُ : وَمِنَّا رِجَالٌ يَخُطُّونَ ؟ قَالَ : « كَانَ نبيٌّ مِنَ الأنْبِيَاءِ يَخُط ، فَمَنْ وَافَقَ خَطَّهُ ، فَذاكَ » رواه مسلم .

1676. Muâviye İbni'l-Hakem *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ben, yeni müslüman olmuş biriyim. Allah Teâlâ bizi İslâm ile şereflendirdi. Bizden öyle kimseler vardır ki, kâhinlere gider, onların söylediklerine inanırlar, dedim.

- "**Artık onlara gitmeyin** (söylediklerine de inanmayın)!" buyurdu. Ben:

- Bizden kimileri de kuşların ötmesini, sağa -sola uçmasını uğursuzluk sayarlar, dedim.

- **"Bu, içlerinde buldukları bir zan, bir duygudur; bu his onlara mâni olmasın"** buyurdu. Ben:

- Bizden kum üzerine birtakım çizgiler çizen ve öylece hüküm çıkarmaya çalışanlar da var, dedim.

- "**Peygamberlerden biri de çizgi çizerdi. Kimin çizgisi onun çizgisine uygun düşerse o isabet etmiş olur"** cevabını verdi.

Müslim, Mesâcid 33. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, salât 167; Nesâî, Sehiv 20

Açıklamalar

Bu üç hadis kehânet çeşitleri, müneccimlik ve Câhiliye dönemi insanlarının yaptıkları falcılıklar karşısında Hz. Peygamber'in aldığı tavrı ve getirdiği tedbirleri bize haber vermektedir. Şimdi bunları sırasıyla ele alalım.

Birinci hadiste kuşları ürkütüp veya dağıtıp onların hareketlerinden anlamlar çıkarmak yahut karga ile gurbete, hüdhüd (ibibik) ile hidayete hükmetmek gibi kuş isimlerinden bazı neticelere gitmek demek olan **iyâfe**'nin, kuşların ötüşünde veya uçuşunda uğursuzluk vehmetmenin (**tıyere**), kum veya toprak üzerine birtakım çizgiler çizerek, çakıl taşı, nohut, bakla vs. ile fal açmanın (**tark**) açık açık kehânet ve göz boyama (**cibt**) olduğu ifade edilmektedir. Cibt aynı zamanda Allah'tan başka tapınılan her sahte ilâh ve put anlamına da gelmektedir. Nitekim bir âyet-i kerîmede şöyle buyurulur: **"Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve Tâğûta inanıyorlar. Sonra da kâfirler için, "Bunlar Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar"** [Nisâ sûresi (4), 51].

Cibt'i şeytan olarak yorumlayanların bulunduğu da dikkate alınacak olursa, bu hadiste sayılan üç yanlışın her birinin "şeytan işi" olduğu anlamı çıkar. **Cibt**'i sihirbaz diye yorumlayanlara göre ise, bu üç yanlışın şirk kökenli tavırlar olduğu söylenmiş olur. Bu sayılan mânaların hangisi kabul edilirse edilsin, bu hadiste zikredilen işlerin İslâm'ın yasakladığı birtakım anlamsız ve yanlış işler olduğu ve bunlardan kaçınmak gerektiği ortaya çıkar.

İkinci hadis ise, birincisinden biraz daha farklı olarak daha yükseklerdeki yıldızların hareketlerinden bir şeyler öğrenmeye ve ileride meydana gelecek bazı olayları bu yolla bilmeye kalkışmanın, bir çeşit

sihirbazlık öğrenmek anlamına geldiğini belirtmekte, bu konuda ne kadar ısrar edilirse sihirbazlık iddiasında da o kadar ileri gidilmiş olacağını bildirmektedir. Burada bir noktayı çok iyi anlamak gerekmektedir. Bu hadîs-i şerîfte, yıldızların durum ve hareketlerinden ileride şöyle şöyle olayların meydana geleceği, fiyatların artacağı, kıtlık vs. olacağı, savaş çıkacağı gibi birtakım kehânette bulunanlar yani yıldız falcılığı yapanlar kötülenmektedir. Rasathane gözlemcilerinin hesaplamaları sonucunda ayların başlangıcını, ay veya güneş tutulması zamanlarını, hava durumu tahminlerini yapmanın hadisimizdeki yasakla bir ilgisi yoktur. Astronomi ilmi de bu yasağın dışındadır.

Öte yandan yüce kitabımız Kur‘ân-ı Kerîm, yıldızların yön tayini ve yol bulmada insanlara yardımcı olduğunu bildirmektedir. Şöyle buyurulmaktadır: "**O Allah, kara ve denizin karanlıklarında kendileri ile yol bulasınız diye sizin için yıldızları yaratandır..**"[En‘âm sûresi (6), 97]. "**Onlar yıldızlarla da yollarını doğrulturlar**" [Nahl sûresi (16), 16].

Yıldızlara bakarak kıble yönünü, vakitleri ve yol tayinini yapabilecek kadar bilgi edinmek hiç bir zaman menedilmiş değil, aksine yukarıda meâllerini verdiğimiz âyetlerle teşvik edilmiştir. Yasaklanan şey, müneccimlerin yaptıkları gibi yıldızlara bakıp gelecek hakkında ahkam kesmeye kalkışmaktır.

Özellikle yeni yıla girerken hemen hemen dünyanın her ülkesinde falcı ve kâhinlerin değişik yöntemlerle bu arada yıldızların durum ve hareketleriyle yeni senede olacak bazı olaylardan söz ettiklerini görürüz. Yarın kendi başına neler geleceğini bilemeyen bu insanların, dünyanın veya ülkenin bir yılında neler olacağını tahmin etmeye kalkıştıklarına üzülerek şahit oluruz. Bütün bunlar birer kehânet ve göz boyamaktan başka bir şey değildir. Kısacası aldanmak ve aldatmaktır. Bizim inancımıza göre gaybı yalnızca Allah bilir.

Hadisin sonundaki "**zâde mâ zâde**" beyanı, Hz. Peygamber'e ait ise, *"Bir kimse yıldız ilmini öğrendikçe sihir bilgisi artar"* demek olur. Yok eğer râvînin sözü ise, o takdirde, "Hz. Peygamber bu konuda daha çok şeyler söyledi" anlamına gelir. Her iki halde de netice değişmez, bu konunun ısrarla yasaklanmış olduğu anlaşılır.

Üçüncü hadis, yeni müslüman olmuş Muâviye İbni'l-Hakem'in, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den bilgi alıp aydınlanmak maksadıyla önceki hayatına ait bazı davranışları gündeme getirdiğini bize haber vermektedir.

Muâviye, geçmişte kâhinlere gittiklerini ve onları dinlediklerini söyleyince, Efendimiz'den "*Artık onlara gitmeyin, söylediklerine de itibar etmeyin, inanmayın*" cevabını almıştır. İslâm'ın kehânet ve falcılığa aslâ itibar etmediği böylece kesin olarak bir kez daha Efendimiz tarafından teyid ve beyan edilmiştir.

Yine Muâviye "Bizden uğursuzluğa inananlar vardı" deyince Efendimiz, *"Bu, insanlık halinin bir sonucu olarak, kalbe gelen bir zan, bir duygudur. Bu, kimseyi yapacağı işten alıkoymasın"* buyurmak suretiyle hem bazı şeylerde uğursuzluk vehmetmenin mevcudiyetini kabul etmiş hem de bunun bir zandan ibaret olduğunu, insanı yapacağı işten alıkoymaması gerektiğini ortaya koymuştur.

İnsan zaman zaman içinde bir vehim ve bir zan hissedebilir. Bazı şeylerin kendisi için iyi olmayacağını, uğursuzluk getireceğini düşünebilir. Bunun herhangi bir sakıncası yoktur. Ancak bu zannın etkisinde kalarak, yapılacak işi aksatmamak gerekir. Aksi halde bir zandan ibaret olan uğursuzluk, inanç haline dönüşür ve kişinin hayatına yön vemeye başlar ki, işte bu yasaktır.

Hayatı hakkında 702 numaralı hadiste kısa bilgi verdiğimiz Muâviye İbni'l-Hakem, üçüncü olarak bazı kimselerin de Câhiliye döneminde birtakım çizgiler çizerek gelecek hakkında tahminler yürüttüğünü söylüyor. Bu tür bir uygulamanın da var olduğunu bildiriyor. Buna karşı Peygamber Efendimiz; geçmiş peygamberlerden birinin, ilâhî iradeye tâbi olarak böyle bazı çizgiler çizdiğini bildirip, *"Çizgisi ona muvafık düşen isabet etmiş olur"* buyuruyor. Yani, böyle bir uygunluk sağlayan için bu işi yapmak mübahtır. Fakat hiç kimse böyle bir uygunluktan söz edemeyeceğine göre bu işi yapmak mübah değildir.

Peygamber Efendimiz bu beyanı ile, ismini vermediği o peygamberin yaptığı işin bu yasak çerçevesine girmediğini belirtmiş olmaktadır ki doğrusu da budur. Hiç bir peygamber gayr-i meşrû bir iş yapmaz. Üstelik bir işin bizim için yasaklanmış olmasıyla daha önce birileri için mübah olması farklı şeylerdir. Bunların karıştırılmaması gerekir.

Burada Peygamber Efendimiz, hem tarihî bir gerçeği tarihi zeminde haber vermiş hem de işin bizim bakımımızdan hükmünü açıkca belirlemiş olmaktadır.

Burada şuna da işaret edelim ki, kehânet ve falcılığa karşı çıkan dinimiz, yapacakları işin sonucu hakkında tereddüt içinde kaldıkları zaman müslümanları istihâre yapmaya, yani, "*Ey Rabbim! Yapmak istediğim şu işimin işlenmesi veya terkinden hangisi hakkımda hayırlı ise onu bana kolay kılmanı diliyorum"* diye hayırlı olanın kendisine kolaylaştırılmasını dilemeye çağırmıştır.

"İstihâre ve Müşavere" konusunda 719 numaralı hadisi açıklarken hakkında genişce bilgi verdiğimiz İstihâre namazı ve duası, mü'min için ruhî bir dayanak ve tatmin kaynağıdır. Onu her türlü yanlıştan ve tereddütten kurtaracak kulluk çizgisinde devamını sağlayacak en sağlıklı bir yoldur.

Ayrıca dinimiz bize bir de hayra yorumlama (tefe'ül) yolunu tavsiye etmektedir. 1678-1681 numaralı hadislerin bulunduğu "Uğursuzluğa İnanma Yasağı" konusunda bu mesele hakkında ayrıca bilgi vermeye çalışacağız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kuşların ses ve hareketlerinden anlamlar çıkarmak, uğursuzluğa inanmak ve yere çizilen çizgilerle veya atılan taşlar ve benzeri şeylerle falcılık yapmak, şirk kokan bir tutum ve bir kehânettir.

2. İlm-i nücûm öğrenip yıldız falcılığına kalkışmak, sihir öğrenmek ve sihirbazlık yapmak demektir.

3. İslâm, Câhiliye devrinin kalıntısı olan kehânet ve falcılığı bütün çeşitleriyle yasaklamıştır.

4. Dinimiz, yapacağı işin, kendisi hakkında hayırlı olup olmadığını merak edenlere istihâre namazı ve duası gibi çok tabiî, tatminkâr ve tevhid inancının gereği olan bir yol göstermiştir.

1677- وعَنْ أبي مسعْودٍ الْبدري رَضيَ اللّه عنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ

، ومهْرِ الْبَغِيِّ وحُلْوانِ الْكاهِنِ » متفقٌ عليهِ .

1677. Ebû Mes'ûd el-Bedrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, köpek parasını, fuhuş gelirini ve falcılık ücretini yasaklamıştır.

Buhârî, Büyû 25, 113, İcâre 20, Talâk 51, Tıb 46, Libâs 86, 96; Müslim, Müsâkât 40. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 26, 63; Tirmizî, Büyû 46, 49, 50, Nikâh 37, Tıb 23; Nesâî, Sayd 15, Büyû 91, 92, 94; İbni Mâce, Ticârât 9

Açıklamalar

Buraya kadar kehânet ve falcılığın çeşitleri, asılsızlığı ve sorumluluğu üzerinde durulmuş; İslâm'ın, bu tür yollarla insanların aldatılmasını kabul etmediği, böyle şeylerin Câhiliye dönemi kalıntısı olduğu bildirilmişti. Burada ise, kehânet ve falcılığın bir gelir kapısı olarak kullanılmasına, kâhinlik yapmak suretiyle ücret alınmasına yasak getirilmiş olduğunu görüyoruz. İş, meşrû olmayınca ondan elde edilen gelir de meşrû bir kazanç sayılmamaktadır.

Hadiste geçen **hulvân-ı kâhin** ifadesi kâhinin bahşişi, falcının avantası, şirinliği anlamına gelir. Kâhin, falcı ve bakıcılar elde ettikleri ücreti herhangi bir sermaye karşılığı olmadan, yorulmadan, kolayca aldıkları için bu ifade kullanılmış olmalıdır. Böyle havadan ve yalan istihbârât karşılığı alınan ücretin helâl olmadığı, olamayacağı Efendimiz'in onu yasaklamasından anlaşılmaktadır. Bu ücretin haramlığı hadiste geçen yasaklanmış diğer iki gelir ile bir arada zikredilmiş olmasıyla da iyice ortaya çıkmış olmaktadır.

Köpek satışından elde edilen para ve fuhuş kazancı da haramdır. Köpek parasının nehyedilmesi, köpeğin kendisinin necis olmasındandır. Necis olan şeyin satışı sahih değildir. Yine de köpek satışlarından elde edilen paranın hükmü konusunda âlimler arasında görüş farklılığı bulunmaktadır. Ona hiç bir ayırım yapmaksızın haramdır diyenler olduğu gibi, mekruhtur diyenler de bulunmaktadır. Mâlikîler kendisinden istifade edilen köpeklerin satışı câiz ve parası mübahtır görüşündedirler. Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre sadece saldırgan köpeğin (kelb-i akûrun) alım- satımı câiz değildir. Domuz hariç, yırtıcı hayvanlardan, köpek, pars, aslan, kaplan, kurt, ayı, kedi ve benzeri tırnaklıların alım satımı câizdir. Şâfîlere göre bunların alım-satımı

caiz değildir. Hanefîler köpeği bekçi, polis, çoban ve av köpekleri gibi, eğitilmiş olup olmamak bakımından bir ayırıma da gitmezler. Böylece Hanefilere göre köpek satışına ve parasının alınmasına dair nehiy geçersizdir, yürürlükten kaldırılmıştır.

Ancak çağımızda ve özellikle büyük şehirlerde görülen, hiç bir ciddî ihtiyacı da karşılamayan evlerde beslenen arabalarda gezdirilen süs köpeklerinin alım-satımı, onlar çevresinde yapılan yatırımlar ve kurulan sanayi, dünyada bunca aç bî ilaç insan varken ekonomik açıdan tam bir israfı; psikolojik ve ahlâkî açıdan da tam bir iflâsı belgelemektedir. Bu konuda yasağın bize göre tümüyle yürürlükten kaldırılmış olduğunu düşünmekte isabet yoktur. Çağımız insanı Câhiliye insanları gibi, "*çocuğunu öldürüp köpeğini beslemektedir*" (bk.Dârimî, Mukaddime 1).

Mehr-i bağy, fuhuş ve zina karşılığında kadına verilen ücret demektir. Ona mehir denmesi, nikahtaki mehire şeklen benzemesi sebebiyledir. İsmet, iffet ve namusun bedeli olan bu gelir haramdır. Hatta bir hadisin ifadesiyle habîstir, necâsetten ibarettir (bk. Müslim, Müsâkât 41; Ebû Dâvûd, Büyû' 38, Tirmizî, Büyû' 46). Fuhuş sektörünün günümüzde kazandığı boyut dikkate alınınca bu yasağın da toplumun her bakımdan sağlığı için ne kadar yerinde bir yasak olduğu anlaşılacaktır. Öte yandan Ehl-i sünnet âlimlerinin yürürlükten kaldırılmış olduğunu kabul ettikleri müt'a nikahı'nda kadına verilen ücretin de bu nikahı kabul etmeyenlerce mehr-i bağy sayılması pek tabiîdir. Bu nikâhı meşrû kabul edenlere göre ise, verilen ücret de meşrûdur.

Hadiste bu üç gelirin yasaklanmış olduğunun bir arada bildirilmesi, sadece hüküm açısından değil, toplumda meydana getirdikleri inanç ve ahlâk yıkımı bakımından da aralarında bir etki birlikteliğinin bulunduğunu göstermektedir.

Kitap ve Sünnet'in belirlediği ilkelerin bütün zamanlara yönelik geçerli yönleri bulunmaktadır. Bu hükümleri belli yöre veya olaylarla sınırlı görüp öylece hüküm vermek, sonraki gelişmeler karşısında zorluklarla karşılaşmaya vesile olabilir. Bu sebeple dinimize, kıyamete kadar yürürlük tanınmış olduğuna göre, hükümler konusunda da bu esnekliği korumak en isabetli yol olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Falcı ve bakıcıların aldığı ücret haramdır. Bunu geçim vasıtası olarak kullanmak câiz değildir. Tabiatıyla falcılara para vermek de yasaklanmıştır.

2. Fuhuş ve zina geliri haramdır.

3. Köpek alım-satımından elde edilen para da -ihtilaflı olmakla beraber- bu hadise göre yasaklanmıştır.

304- باب النهي عن التطيّر
فيه الأحاديث السابقة في الباب قبله.

UĞURSUZLUĞA İNANMA YASAĞI

Hadisler

1678- وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا عَدْوَى ولا طِيَرَةَ ويُعْجِبُنى الفألُ » قالوا : ومَا الْفَألُ ؟ قَالَ : « كَلِمةٌ طيِّبَةٌ » متفقٌ عليه .

1678. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Hastalığın kendiliğinden bulaşması yoktur. Uğursuzluk da yoktur. Ben hayra yormayı yeğlerim.**" Sahâbîler:

- Hayra yorma (tefe'ül) nedir? dediler.

- "**Güzel, olumlu sözdür**" buyurdu.

Buhârî, Tıb 19, 43-45; Müslim, Selâm 102, 107, 110, 114, 116. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 24; İbni Mâce, Mukaddime 10, Tıb 43

1681 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1679- وعَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : لا عَدْوى وَلا طِيَرَةَ ، وإنْ كَان الشُّؤمُ في شَىْءٍ ، فَفي الدَّارِ ، والمَرْأةِ وَالفَرَسِ » متفقٌ عليه .

1679. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hastalığın kendiliğinden bulaşması yoktur. Uğursuzluk da yoktur. Eğer bir şeyde uğursuzluk olacak olsaydı evde, kadında ve atta olurdu."

Buhârî, Cihâd 47, Nikâh 17, Tıb 43. 54; Müslim, Selâm 115-120. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 24; Tirmizî, Edeb 58; Nesâî, Hayl 2; İbni Mâce, Nikâh 55

1681 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1680- وعَنْ بُريْدةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ لا يتطَيَّرُ . رَواهُ أبُو داود بإسنادٍ صحيحٍ .

1680. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* uğursuzluğu kabul etmezdi.

Ebû Dâvûd, Tıb 24. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 257, 304, 319, V, 347

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1681- وَعنْ عُرْوَةَ بْنِ عامِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : ذُكِرتِ الطِّيَرَةُ عِنْد رَسُولِ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَالَ : أحْسَنُهَا الْفَألُ ، وَلا تَرُدُّ مُسْلِماً ، فَإذا رأى أحَدُكُمْ ما يَكْرَه ، فَلْيقُلْ : اللَّهُمَّ لا يَأتى بالحَسَناتِ إلاَّ أنتَ ، وَلا يَدْفَعُ السَّيِّئاتِ إلاَّ أنْتَ ، وَلا حوْلَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ بك » حديثٌ صَحيحٌ رَوَاهُ أبو داودُ بإسنادٍ صَحيحٍ .

1681. Urve İbni Âmir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda uğursuzluktan söz edildi. Bunun üzerine:

"**En güzeli hayra yormadır. Uğursuzluk, hiçbir müslümanı teşebbüsünden vazgeçirmesin. Herhangi biriniz hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman; "Allahım! İyilikleri sadece sen verirsin; kötülükleri yalnız sen giderirsin. Günahtan kaçacak güç, ibâdet edecek kuvvet ancak senin yardımınla kazanılabilir**" diye dua etsin, buyurdu.

Ebû Dâvûd, Tıb 24. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II. 387, III, 349

Urve İbni Âmir

el-Kureşî ve el-Cühenî nisbeleriyle anılan Urve'nin sahâbî mi tâbiî mi olduğu konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. İbni Hıbbân tâbiîdir derken İbnu'l-Esîr, sahâbî olduğunu kaydetmektedir. Nevevî de onu sahâbî olarak değerlendirmiştir.

Hakkındaki bu görüş ayrılığı sebebiyle Hz. Peygamberden yaptığı rivayetlerin mursel olduğu kabul edilmektedir. Rivayetleri Sünen sahipleri tarafından nakledilmiştir. Hakkında başkaca bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Konumuzla doğrudan ilgisi bulunmayan **advâ**, hastalığın kendiliğinden, durup dururken bir başkasına bulaşması, sirâyet etmesi demektir. Allah Teâlâ dilemedikçe hastalığın bizâtihi sirâyet etmesi mümkün değildir. Bunun böyle olması, hastalıklardan korunma tedbirlerinin alınmasının gereksiz olduğu anlamına asla gelmez. Allah dilerse, ne kadar tedbir alınırsa alınsın yine de hastalık sirâyet eder. Hatta büyük harcama ve yatırımlar yapılmasına, dünyanın imkânının seferber edilmesine rağmen hastalığın bulaşması önlenemeyebilir. Yine Allah dilerse, hiç bir tedbir almayan kimseye hastalık bulaşmaz. Meselenin temelde kimin iradesine bağlı olduğunu bilmek başka şey, kendine düşeni yapıp alabileceği tedbiri almak başka şeydir. "Ben şu tedbiri aldım da o beni korudu" demek ise, daha başka bir şeydir. Burada işte böyle demenin yanlışlığına dikkat çekilmektedir. Her şey Allah'ın dilemesine bağlıdır.

"Bulaşıcı bir hastalığa yakalanmış olan ilk canlıya o hastalığı kim bulaştırdı?" sorusu, Peygamber Efendimiz'in *"Hastalığın kendiliğinden sirâyeti yoktur"* beyanının anlaşılmasını kolaylaştıracak bir sorudur. Nitekim vebâ hastalığı için Efendimiz'in önerdiği karantina kuralı da bu hususu iyice anlaşılır kılmaktadır. *"İçinde bulunmadığın bir yerde vebâ hastalığı görülürse, (bana bir şey olmaz, tedbirimi alırım diyerek) sen oraya girme; bulunduğun yerde zuhur ederse, (mutlaka hastalanırım korkusuyla) orayı terketme!"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* I, 192).

Dikkat edilecek olursa, **bu hadislerde hastalıkların bulaşma kabiliyetleri ve sirâyet olayları reddedilmiyor, bunun Allah'ın iradesi dışında kendiliğinden olacağı inancı red ve tashih ediliyor.** İlaçlar nasıl tedâvide birer araçtan ibaret olup şifâ Allah'tan ise, hastalıkların yayılması da Allah'ın iradesiyle cereyan eder. Aynı ilaçlar bir hastanın iyileşmesine vesile olurken bir başka hastada aynı veya benzer bir iyileşmeye sebep olmadığı, hatta bazı hastaları olumsuz etkilediği de bilinen gerçeklerdendir. Demek ki, vasıtaların ve tedbirlerin ötesinde onları geçerli ya da geçersiz kılan bir küllî irade vardır. İşte müslüman o iradeyi gözardı etmeyecektir. Çünkü iman, bu iradenin farkında olmak suretiyle yaşatılabilir.

Aynı durum, **tıyere, tetayyür** diye ifade edilen **uğursuzluk**, uğursuz sayma olayında da söz konusudur. Esasen uğursuzluk diye bir şey yoktur. **Asıl uğursuzluk, uğursuzluk vehmine kapılmaktır.** İnsanlar, tarih boyu bir çok şeyi iyiye veya kötüye yormuşlardır. Bir şeyi ve olayı kötüye yormak ve o kötü yorumun tutsağı olmak dinimizce reddedilmiştir. Önceki konuda da geçtiği gibi kuş ötmesini, kuşların sağa sola uçuvermesini, karşısına çıkan hayvanları, onların isimlerini birtakım istenmeyen sonuçların habercisi gibi yorumlayıp yapacağı işten geri durmak, sağlam bir Allah inancına sahip olan insanların yapacağı bir şey değildir. Bu sebeple Efendimiz kesin olarak "**lâ tıyerete** = *Uğursuzluk diye bir şey yoktur*" buyurmuştur. **Üçüncü hadis**te belirtildiği üzere kendisi de hiçbir zaman hiçbir şeyi uğursuz saymamıştır. Her konuda olduğu gibi bu meselede de onun sözü ile fiili tam bir uyum içindedir.

İkinci hadiste *"Şayet uğursuzluk diye bir şey olacak olsaydı, evde, kadında ve atta olurdu"* buyurması, uğursuzluk diye bir kavram gerçek olsaydı, insanların uzun süre içinde yaşadıkları, beraber oldukları ve faydalandıkları mesken, hanım ve at gibi kendilerine en yakın nesnelerde onunla karşılaşmaları düşünülebilirdi anlamındadır. Evde, kadında ve atta uğursuzluk vardır demek değildir. Efendimiz'in bu beyanı, insanların en çok uğursuzluk vehmettikleri üç nesne konusundaki genel ve yaygın kanıyı ortaya koyup bunun asılsız olduğunu anlatmak maksadına yönelik bir açıklamadır.

"**Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş**" olan Peygamber Efendimiz'in uğursuzluk vehimleri ve isnadlarıyla geçirecek zamanı yoktu. O, her

sıkıntılı durumdan kurtuluş yolunu göstermek suretiyle âleme yönelik rahmet elçiliğini yerine getirmiştir. Uğursuzluk konusunda da *"Ben fâl-i hayri, iyiye yormayı yeğlerim"* buyurarak genel eğilimini belirtmiştir.

Öte yandan **dördüncü hadis**te açıkca görüldüğü gibi uğusuzluk düşünce ve söylentileri kendisine arzedilince, "*Bütün bunların en güzeli ve doğrusu hayra yormadır. Uğursuzluk vehmi, hiçbir müslümanı teşebbüsünden vazgeçirmesin*" uyarısında bulunmuş, ardından da, her şeye rağmen bu tür duygulardan yakasını kurtaramayanlar olursa onlara da çözüm yolunu şu ifadeleriyle göstermiştir: *"Herhangi biriniz hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman; 'Allahım! İyilikleri sadece sen verirsin; kötülükleri yalnız sen giderirsin. Günahtan kaçacak güç, ibâdet edecek kuvvet ancak senin yardımınla kazanılabilir' diye dua etsin."*

Fâl-i hayr, hayra yorma, uğurlu sayma veya tefe'ül, bu tür durumlarda müslümanın başvurabileceği yol ve yöntemdir. Meselâ bir hastanın, kendisine "Sâlim" diye seslenilmesini, sıhhate kavuşacağı ile yorumlaması, henüz hacca gitmemiş birine "hacı" denilmesini hacı olacağı şeklinde anlaması birer hayra yorma, tefe'üldür. Peygamber Efendimiz, bir türlü sonuçlandırılamayan Hudeybiye anlaşması olayında müşrikler adına Süheyl İbni Amr'ın temsilci olarak geldiğini görünce, onun ismindeki kolaylık mânasından tefe'ül ederek, "İşimiz kolaylaştı demektir" buyurmuştur. Halkımızın çoğu olayda, "Söyleyene bakma, söyletene bak!" demesi de bir hayra yormadır.

Teşe'üm yani kötüye yorma, uğursuzluğa hükmetme nasıl insanı ruhî bakımdan ortada hiç bir şey yokken bunaltır, ümidini, şevkini, iş yapma azmini kırarsa; tefe'ül yani hayra yorma da henüz ortada bir şey olmasa bile, insana bir aşk - şevk verir, ruhî bir inşirâh ve açılıma kavuşturur. Bu da hayatı daha anlamlı kılar, yaşama sevincini artırır. Bu bile başlı başına bir canlılık ve olumluluktur.

Diğer taraftan Peygamber Efendimiz'in "*güzel kelime, olumlu yorum"* diye açıkladığı fâl-i hayr'ı yeğlemesi ve bize onu salık vermesi, tefe'ülün temelinde Allah Teâlâ'ya hüsnüzan beslemek anlamı bulunduğu içindir. Uğursuzluğa karşı çıkması da ortada kesin bir delil bulunmamasına rağmen Allah Teâlâ hakkında suizanda bulunmak mânasına geldiğindendir. Bu da bize bir ölçü vermektedir: Hayatta insanlar ve olaylar hakkında

daima hüsnüzan beslemek lâzımdır. Çünkü suizandan sorumlu tutuluruz ama yanılmış olsak bile hüsnüzanda bulunmaktan dolayı sorumlu tutulmayız. Bütün kaybımız iyi niyetimiz sebebiyle yanılmış olmaktan ibaret kalır. Fakat, haksız yere bir kimse hakkında suizanda bulunursak, eninde sonunda bunun hesabını vermek zorunda kalırız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hastalığın kendiliğinden sirâyeti olmadığı gibi uğursuzluk da yoktur.
2. Bazı şeylerin uğursuzluğuna inanmak yasaklanmıştır.
3. Hurâfe ve bâtıl inanışların bir kısmı uğursuzluk temeline dayanır.
4. Her zaman her konuda Allah'ın dilediği olur. Kul tedbirini almalı ama sonucu Allah'tan bilmeli ve beklemelidir.
5. Uğursuzluk vehimleri içinde kıvrananlara dinimiz, tefe'ül (hayra yorma), istihâre namazı ve duasını tavsiye etmiştir.
6. Hz. Peygamber hiç bir şeyi uğursuz saymamıştır.
7. Müslüman, vehimlerle değil Kitap ve Sünnet gerçekleriyle hareket etmeli, hüsnüzan sahibi olmaya özen göstermelidir.

305- باب تحريم تصوير الحيوان في بسَاط أوحجر أو ثوب أو درهم أو دينار أو مخدَّة أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصور

CANLI RESMİ YAPMA VE BULUNDURMA YASAĞI

YAYGI, TAŞ, ELBİSE, GÜMÜŞ VEYA ALTIN PARA, YASTIK, MİNDER GİBİ EŞYÂYA CANLI RESMİ ÇİZMENİN HARAMLIĞI VE YİNE DUVAR, TAVAN, PERDE, SARIK, ELBİSE VE BENZERİ YER VE EŞYÂ ÜZERİNDE RESİM BULUNDURMANIN HARAMLIĞI VE SÛRETLERİ YOK ETMEYİ EMRETMEK

1682- عَن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ الَّذِين يَصْنَعون هذِهِ الصُّورَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يُقَالُ لهُمْ : أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ » متفقٌ عليه .

1682. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bu sûretleri** (resim ve heykelleri) **yapanlar, kıyamet günü, *'bu yaptıklarınıza can verin, haydi!'* diye azâb edileceklerdir.**"

Buhârî, Büyû' 40, Bedü'l-halk 7, Nikâh 76, Libâs 89, 92 95, Tevhîd 56; Müslim, Libas 96, 97. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 113; İbni Mâce, Ticârât 5

1687 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

- وعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عنهَا قَالَتْ : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَتَرْتُ سَهْوَةً لي بِقِرَامٍ فيهِ تماثيلُ ، فَلَمَّا رَآهُ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَلوَّنَ وجْهُه وقَالَ : يا عَائِشَةُ أشدُّ الناسِ عَذاباً عِنْدَ اللَّه يَوْمَ الْقِيامةِ الَّذِينَ يُضَاهُون بخَلْقِ اللَّه ، » قَالَتْ : فَقَطَعْنَاهُ ، فَجَعَلنا مِنْهُ وِسادةً أوْ وِسادَتَيْن . متفقٌ عليه . « القِرَامُ » بكسْرِ القَافِ ، هُوَ : السِّتْرُ . « وَالسَّهْوةُ » بِفَتْحِ السِّين المُهْمَلَةِ وَهِيَ : الصُّفَّةُ تكون بَيْنَ يَدي الْبيْتِ ، وقَيلَ : هِيَ الطَّاقُ النَّافِذُ في الحَائِطِ .

1683. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir seferden dönmüştü. Ben de odamın önündeki sekiyi resimli bir perde ile örtmüştüm. Bunu görünce Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzünün rengi değişti ve şöyle buyurdu:

- "**Ey Âişe! Kıyâmet günü Allah katında insanların en şiddetli azâba uğrayacak olanları, Allah'ın yarattığı şeyi taklide kalkışanlardır.**"

Bunun üzerine biz de o örtüyü kesip bir (veya iki) yastık yaptık.

Buhârî, Libâs 91; Müslim, Libâs 92. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 112

1687 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1684- وَعَن ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « كُلُّ مُصَوِّرٍ في النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسٌ فَيُعَذِّبُهُ في جهَنَّم » قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَإنْ كُنْتَ لا بُدَّ فَاعِلاً ، فَاصْنَعِ الشَّجَرَ وَما لا رُوح فِيهِ . متفقٌ عليه .

1684. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Her sûret yapan cehennemdedir. Yaptığı her sûret için orada bir kişi yaratılarak ona cehennemde azâb edecektir."**

İbni Abbâs, (kendisinden fetvâ isteyen ve tek işi resim yapmak olan kişiye) şöyle dedi:

- Eğer mutlaka resim yapman gerekiyorsa, ağaçların ve cansız şeylerin resimlerini yap!"

Buhâri, Büyû 104 ; Müslim, Libâs 99

1687 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1685- وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ :« مَنْ صَوَّرَ صُورة في الدُّنْيَا ، كُلِّفَ أَنْ يَنْفُخَ فيها الرُّوحَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ بِنَافخٍ » متفقٌ عليه .

1685. Yine İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Kim dünyada bir canlı resmi yaparsa, kıyamet günü yaptığı resme can vermeye zorlanır. O ise, buna aslâ can veremez.**"

Buhârî, Libâs 97, Ta'bîr 45; Müslim, Libâs 100

1687 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1686- وعَن ابن مَسْعُودٍ رضي اللّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّ أشَدَّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ المُصَوِّرُونَ » متفقٌ عليه .

1686. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*, "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Kıyamet günü azâbı en şiddetli olanlar, sûret yapanlardır.**"

Buhârî, Libâs 89, 91, 92, 95; Müslim, Libâs 96, 97, 98. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 113

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1687- وَعَنْ أبي هُرَيْرَة رضي اللّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « قَالَ اللَّه تَعَالى : ومَنْ أظْلَمُ مِمَّنْ ذهَب يَخْلُقُ كَخَلْقِى ، فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً أوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً ، أوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً » متفقٌ عليه .

1687. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Allah Teâlâ:**

Benim yarattığım gibi yaratmaya kalkışandan daha zâlim kim vardır? Haydi bir zerre, yahut bir habbe veya bir arpa tanesini yoktan yaratsınlar (bakalım!), buyurdu."

Buhârî, Libas 90; Müslim, Libâs 101

Açıklamalar

Bu altı hadis, canlı resmi ve heykeli yapmanın yasaklanmış olduğunu ve bunu iş ve meslek edinenlerin görecekleri muameleyi değişik yönlerden muhtelif ifadelerle ortaya koymaktadır. Bundan sonraki üç hadis ise yapılmış resim ve heykellerin kullanılmasıyla ilgili yasağı gözlerimiz önüne serecektir. Biz şimdi canlı resmi ve heykeli yapma yasağıyla ilgili bu altı hadisi kısa kısa açıklayalım.

Ancak daha önce burada çok geçen bazı kelimelerden ne kastedildiğini açıklamakta fayda vardır.

Sûret, şekil demektir. Heykel ve büst gibi hacimli, resim ve tablo gibi hacimsiz olanların hepsine tek kelime ile sûret (şekil) denir.

Musavvir de sûret yapmakla meşgul olan, ressam ve heykeltıraş demektir.

Fotoğraf ve fotoğrafçı, resim ve ressam ile ifade edilmiş olmaktadır. Ancak resim ile fotoğraf arasında fark görenler bulunmaktadır. Açıklaması aşağıda gelecektir.

Bu hadislerde üzerinde durulan **tasvîr** ise, canlı resmi ve heykeli yapmak demektir.

Birinci hadis, canlı sûreti (heykel, büst, resim ve tablosu) yapanların, bunu iş ve san'at edinmiş olanların âhirette görecekleri muameleyi gözler önüne sermekte, onların, "Bu yaptıklarınıza haydi can verin bakalım" diye aslâ yapamayacakları bir işe davet edilmek sûretiyle azâb edileceklerini haber vermektedir.

İkinci hadis, Hz. Aîşe vâlidemiz'in başından geçen bir resimli perde olayı dolayısıyla Efendimiz'in, Allah'ın yaratmasına benzeterek sûret yapan kimselerin kıyamet günü en şiddetli azâba çarptırılacaklarını kesin bir ifade ile hatırlattığını bize haber vermektedir.

Üçüncü hadis, insanların tapınması için sûret yapanlara ve bunu sakıncalı görmeyenlere cehennemde nasıl azâb edileceğini belirtmekte, onlara yaptıkları her sûret için orada bir kişi yaratılarak onun vasıtasıyla işkence edileceği anlatılmaktadır.

Dördüncü hadis, birinci hadiste haber verilen azâb ve azarlamayı biraz daha açık bir şekilde teyid etmektedir: "*Kim dünyada bir canlı resmi yaparsa, kıyamet günü yaptığı resme can vermeye zorlanır. O ise, buna aslâ can veremez."* Dolayısıyla azâbı da sürekli olur.

Beşinci hadis, yerine getiremeyecekleri bir teklif ve zorlama karşısında kalacakları ve yaptıkları her sûret için aynı teklifle karşılaşacakları için

ressam ve heykeltıraşların, kıyamet günü en ağır şekilde azâba uğratılmış olacaklarını bildirmektedir.

Altıncı hadis kudsî bir hadistir. Bu hadis Allah Teâlâ'nın, kendi yarattıklarını taklide kalkışmaları sebebiyle ressam ve heykeltıraşları "en zâlim" kimseler olarak vasıflandırdığını haber vermektedir. Bir de onların eğer ellerinden geliyorsa, lezzeti ve gıda değeri yerinde bir habbe, bir arpa tanesi kadar bir şeyi baştan ve hiç yoktan yaratmaları istenmektedir. Bunu yapamayacaklarına göre, sadece şekil taklidi yapmakla uğraşmanın, haddini bilmezlik olduğu anlatılmaktadır.

Bu altı hadiste bazı **ortak noktalar** dikkat çekmektedir:

1) Şirkin en eski ve yaygın şekli olan putperestliğin her çeşidine savaş açmış olan ve Allah'ın birliği (tevhîd) esasını en temel ilke olarak benimsemiş bulunan dinimiz, tevhid inanç ve uygulamasını zaman içinde tekrar zedeleme ihtimali bulunan eğilim, akım ve yönelişlerin hiç birini tasvip etmemektedir. Resim ve heykelcilik de putperestliğin temelini oluşturan bir iştir. O halde bu yüzden yasaklanmıştır.

2) Resim ve heykel yapmak, Allah'ın yaratmasını taklid etmektir. Bunun altında da senin yarattığını biz de yaparız gibi haddini bilmez bir iddia yatmaktadır. Bu ise, insanı hâşâ Allah ile yarışmaya götürebilecek bir şeytânî tavırdır. Bugün bazılarınca ileri sürülen "kimsenin böyle bir iddia taşımadığı" savunmasına hak vermek son derece zordur. Yarın nelerin olacağını kimse kestiremez. Yüce Kitabımızın haber verdiği Sâmirî'nin altın buzağı heykeli ve onu milletine sizin tanrınız budur diye takdim etmesi olayı, bu noktadaki iddia ve tehlikenin boyutlarını göstermesi bakımından son derece dikkat çekici tarihî bir ibret vesikasıdır.

3) Temelinde böyle bir sâbıka ve iddia bulunan ve gelecekte de benzer yanlışlıklara ve inanç bozukluklarına yol açması muhtemel olan canlı sûreti yapma işini sürdürmek isteyenler, işledikleri suça denk bir şekilde âhirette kesin olarak cezalandırılacaklar, yaptıklarını tamamlamaya o sûretlere ruh vermeye zorlanacaklardır. Bunu da yapamayacaklarına göre, sürekli bir azâba tâbi tutulacaklardır.

Çok değişik gerekçelerle resim ve heykel konusunda bu kadar şiddet gösterilmesini abartılı bulanlar, hatta san'at düşmanlığı sayanlar da en az bu

işi yapanlar kadar haddini bilmeme, tarihî ve beşerî gerçekleri görmezden gelme, insanlığın bir şekilde tevhid çizgisinden uzaklaşmasını önemsememe suçunu işlemektedirler. Ne san'at, ne vefâ, ne kadirşinaslık, ne hatırlama ve hatırlanma gibi düşünce ve gerekçeler, insanları Allah'a kulluktan alıkoyacak hiç bir şeyin hoş görülmesi için yeterli olmaz. Hatırlanmayı, vefâyı, saygıyı, sözle, şiirle ve topluma yararlı herhangi bir sadaka-i câriye ile temin etmek ve yerine getirmek mümkündür. Böylesi hem hatırlayanlar hem de hatırlanacak olanlar için çok daha faydalıdır. Hiç bir kahramanlığın ve hizmetin ifade tarzı ve takdiri resim ve heykel olamaz. Çünkü büyüklük heykelleştirilemez, resmedilemez. Kimse de büyüklerin heykelini dikiyorlar ben de şu zor işi başarayım da benim de heykelimi diksinler diye düşünmez. Yani büyük masrafları gerektiren heykel, resim ve büstler hiç kimse için teşvik unsuru da değildir.

O halde toplumda resim ve heykel yapımını teşvik için ileri sürülen hiç bir gerekçenin ciddiyeti ve geçerliliği yoktur. **Mücerred'in ihtişamı, asla müşahhasta bulunmaz. Soyut daima somuttan çok daha saygındır**.

4) Canlı resmi ve heykeli yapmanın tarihî gelişimi ve günümüzdeki durumu dikkate alınarak ortaya konmuş değerlendirmelerin özeti şudur:

İslâm, tevhîd inancı üzerine kurulmuş bir dindir. Bu sebeple İslâm'ın ilk dönemlerinde Resûl-i Ekrem Efendimiz resim ve heykel yapımını ve buna bağlı olarak resimli eşya kullanımını şiddetle ve mutlak olarak yasaklamıştır. Medine'ye hicret ettikten ve özellikle Mekke'nin fethiyle şirk döneminin putları birer birer yere serilip yeryüzünden temizlendikten sonra, yasaklama konusunda o ilk dönemdeki şiddet kısmen hafiflemiştir. Zaman içinde resim ve heykellere ta'zîm ve tapınma işinden toplum iyice uzaklaşınca âlimler, saygı amacı taşımaksızın canlı ve manzara resimlerinin kullanılmasını mübah saymışlardır. Giderek şirk ve tapınma ile hiç bir ilgisi kalmayan sûretler konusunda ve özellikle resim kullanımının bazı medenî muamelelerde zarûret ve ihtiyaç haline gelmiş olmasını da dikkate alarak yakın zamanlardaki âlimler daha kolaylaştırıcı ictihadlarda bulunmuşlardır. Bu cümleden olmak üzere;

"Dînî bir ululamaya vesile teşkil etmeyen ve Allah'ın yaratmasına benzetme amacıyla yapılmayan, kullanılmasında bir fayda bulunan sûretlerin yapım ve kullanımında şer'î bir sakınca olmadığı" eski Diyanet

İşleri Başkanlarından merhum Ahmed Hamdi Akseki (v. 1951) tarafından belirtilmiştir.

Tasvir ile fotoğraf arasında farklar bulunduğunu belirten Şeyh Muhammed Bahît, sûret yasağının sebepleri olan ta'zim, ibâdet ve Allah'ın yaratmasına benzetme düşünce ve maksadı bulunmadığından fotoğraf makinalarıyla çekilen resimlerin mübah olduğuna dair fetvâ vermiştir.

Kimileri de vesikalık fotoğraflar gibi vücudun bütününü kapsamayan (tâmmü'l-hilka olmayan) sûretlerin yapımında ve kullanımında herhangi bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Hatta sosyal hayatta birtakım ihtiyaçları karşılayan resim ve fotoğraflar ile, estetik değeri hâiz tabloların yapımının, putperestlikten sakındırma maksadına yönelik bu hadislerdeki yasağın kapsamına girmediği söylenmiştir. Ancak burada vesikalık fotoğrafların, resimlerin ve büstlerin, hafife alınarak, saygı duymadan yapıldığını söyleme imkanı yoktur. Yani bu tür sûretler, takdir ve saygı duyulduğu için yapılmakta ve muhtelif yerlerde değişik vesilelerle kullanılmaktadır. Saygı ve ululama konusu dikkate alınınca, bunların yapımının sakıncasız olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca bu tür yarım sûretlere herhangi bir şekilde el veya dil uzatmanın, o suretlerin sahiplerine hakâret sayılıp sayılmadığına bakmak gerekir. Eğer hakâret sayılıyorsa, ne maksatla yapılmış olursa olsun, temelinde bir ta'zim duygusu var demektir. Bu da onların hadislerdeki yasak içinde olmaları için yeterlidir. Ancak bu görüşleri ileri sürenler dahil bütün âlimler, müstehcen resim, fotoğraf, figür ve heykellerin yapılmasını, basın-yayın organlarında bunların teşhir edilmesini millî, ahlâkî ve İslâmî seciyemiz ile alay etmek, bunları küçümsemek anlamına geldiğinde görüş birliği içindedirler.

Daha ziyâde bugünü dikkate alan bütün bu yumuşak yorumlara rağmen, evrensel bir din olan İslâm'ın getirdiği her emir ve yasağın tüm zamanlara hitabeden yönlerini ihmal etmemek gerekir. Bu düşünceden hareketle, resim ve heykel yapımı yasağı konusundaki hükümleri bu genellik içinde ele almak ve işi savsaklamamak gerektiğini savunan ve bu konuda ileri sürülen görüşleri fevkalâde dirayet ve ciddiyetle ele alıp makul ve mantıklı cevaplar veren son Osmanlı şeyhülislâm'ı Mustafa Sabri Efendi gibi âlimler de bulunmaktadır. Onun işâret ettiği noktalardan en önemlisi bize göre şu tesbitidir:

"Putperestliği men tabiri ile, putperestliğin ihtimalini men tabiri arasındaki farkı anlamıyorlar. Putperestliğin bugün kendi olmasa bile ihtimali vardır ve yarın bizzat kendisinin vaki olmayacağını kimse garanti edemez... Şer'î hükümlerin sebeplerini ve gizli hikmetlerini kesin olarak tayin ve bütünüyle kavramanın bizim gibi âciz kişilerin işi olmadığını ve böyle yüksek vazifelere karışmanın haddi aşmak olduğunu da bilmeliyiz...En zeki, en dâhi bir âlimin pek câhil ve anlayışsız bir uşağına karşı verdiği emirlerinin uşak tarafından; "Bizim efendinin kasdı şöyle olmalıdır, böyle olmalıdır..." tarzında yapılacak yorumlarla uygulanması ne kadar garip ve yanlışlar doğurur değil mi? Halbuki Allah Teâlâ ve Resûl-i Ekrem ile bizim aramızdaki nisbet, bu misaldeki nisbet ve mesâfeye kıyas bile edilemez. Onun için resmin yasak kılınma sebebinin de yukarıda sayılanlardan ibaret olması kesin değildir. Daha başka sebep veya sebeplerin bulunması da mümkündür... Hem biz bir şer'î emre kendi maddî menfaatlerimizi ve hatta uhrevî menfaatlerimizi düşünerek yapışmış olmayacağız. Biz sadece bize emrolunduğu için ve âmirimizin itaate çok lâyık olduğu düşüncesiyle yapacağız..."

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Canlı sûreti (resim ve heykeli) yapmak haramdır. Yapılmış sûretlerin kullanılması ise tahrimen mekruhtur.

2. Canlı sûreti yapanlar (musavvirler), kıyamet günü en ağır cezâya çarptırılacaklardır.

3. Musavvirler, kıyamet günü, "Bu yaptığınız sûretlere haydi can verin bakalım" diye sürekli zorlanacaklardır. Onlara can veremeyecekleri için de azâbları devamlı olacaktır.

4. Allah Teâlâ kendi yaratmasını taklide kalkışanların "zâlim" olduklarını bildirmiştir.

5. Ağaç ve manzara resimleri yapmanın hiç bir sakıncası yoktur. Ressamlıktan başka elinden bir iş gelmeyenler, cansızların resimlerini yaparak geçimlerini temin edebilirler.

6. Fotoğraf ile sûret arasında fark olduğunu kabul edenlere göre fotoğraf çekmek, sûret yapmak yasağına dahil değildir.

7. Tapınma ve Allahın yaratışını taklid etme, canlı sûreti yapma yasağının iki temel sebebidir. Günümüzde bu sebeplerin bulunmadığını ileri sürerek bu yasağının kalmadığını söylemek çok kolay ve de doğru değildir.

8. Müstehcen sûretlerin yapılması ve teşhir edilmesi bütün âlimlerce haramdır.

9. Bazı resmî işlemler için gerekli olan resim ve fotoğrafların yapım ve çekimi, ihtiyaç nisbetinde olmak kaydıyla mübahtır.

1688- وَعَنْ أبي طَلْحَةَ رضي اللّٰه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا تَدْخُلُ المَلائِكَةُ بَيْتاً فِيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ » متفقٌ عليه .

1688. Ebû Talha *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İçinde köpek ve sûret bulunan eve melekler girmez."

Buhârî, Libâs 88, Bedü'l-halk 7; Müslim, Libâs 83, 87

1690 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1689- وعن ابن عُمرَ رضي اللّٰهِ عَنْهُمَا قالَ : وَعَدَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جِبْرِيلُ أنْ يأتِيَهُ، فَرَاثَ عَلَيْهِ حتَّى اشْتَدَّ عَلى رَسُول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَخَرَجَ فَلَقِيهُ جبْرِيلٌ فَشَكَا إلَيْهِ . فقَالَ : إنَّا لا نَدْخُلُ بيْتاً فيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ . رواه البخاري . « رَاثَ » : أبْطأَ ، وهو بالثاءِ المثلثةِ .

1689. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Cebrâil *aleyhisselâm*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geleceğini söylemişti. Gecikti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çok üzüldü ve dışarı çıkınca Cebrâil ile karşılaştı ve gecikmesinden şikayetçi oldu. Bunun üzerine Cebrâil *aleyhisselâm*:

"**Biz melekler, içinde köpek ve sûret bulunan eve girmeyiz**" cevabını verdi.

Buhârî, Libâs 94

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1690- وَعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : وَاعَدَ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ في سَاعَةٍ أنْ يأتِيَهُ ، فَجَاءَتْ تِلْكَ السَّاعةُ ولم يأتِهِ ، قَالَتْ : وَكَانَ بيَدِهِ عصاً ، فَطَرَحَهَا مِنْ يَدِهِ وَهُوَ يَقُولُ : « مَا يُخْلِفُ اللَّه وَعَدَهُ وَلا رُسُلُهُ » ثُمَّ الْتَفَتَ ، فَإذا جِرْوُ كَلْبٍ تحْتَ سَريره . فَقالَ : « مَتَى دَخَلَ هذا الْكَلْبُ ؟ » فَقُلْتُ : وَاللَّه مَا دَرَيْتُ بِهِ ، فأمربه فَأُخْرِجَ، فَجَاءَهُ جبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ : فَقَال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « وَعَدْتَنى ، فَجَلَسْتُ لكَ ولَم تَأتِنى» فقالَ : مَنَعنى الْكلْبُ الذى كَانَ في بيْتِكَ و إنَّا لا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلا صورَةٌ » رواه مسلم .

1690. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Cebrâil *aleyhisselâm*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e belli bir saatte geleceğini vadetmişti. Vakit gelmiş ama Cebrâil gelmemişti. Resûlullah elinde bulunan sopayı yere attı ve **"Allah da Resûlleri de va'dinden caymaz!"** dedi. Sonra etrafa bakınmaya başladı. Bir de ne görsün, sedirinin altında bir köpek eniği. Bunun üzerine:

- "**Ey Âişe! Bu enik buraya ne zaman girdi**?" diye seslendi. Ben:

- Allaha yemin ederim ki, bilmiyorum, dedim.

Emir verdi, köpek yavrusu evden çıkarıldı. Cebrâil *aleyhisselâm* da hemen geldi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Bana söz verdin, ben de bekledim, ama gelmedin,**" dedi. Cebrâil:

- "**Gelmemi, evindeki köpek engelledi. Biz melekler içinde köpek ve sûret bulunan eve girmeyiz**" cevabını verdi.

Müslim, Libâs 81. 82. Ayrıca bk. Buhârî, Bedü'l-halk 7, Libâs 94. İbni Mâce, Libâs 44

Açıklamalar

Bu üç hadis sûretlerin kullanımı ile ilgili yasağı ele almaktadır. Üzerinde canlı resmi bulunan örtü ve sergiler, çarşaflar, duvar halıları ve benzeri eşyanın duvarlara, tavanlara ve raf üzerlerine asılması, onlara önem vermek ve saygı duymak anlamına geldiği için yasaklanmıştır. Heykelciklerin veya büstlerin, büfe veya duvarlara konması, asılması ise öncelikle yasaktır. Üzerinde çok küçük veya vücudunun bir kısmı belli canlı resimleri bulunan örtü veya perdelerin kullanılmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir. Canlı resmi olan örtü ve yaygıların ayak altına serilmesinde de sakınca yoktur. Yukarıdaki üç hadîs-i şerif, içinde köpek ve sûret bulunan eve Cebrâil ve rahmet meleklerinin girmediğini bildirmektedir. İnsanın amellerini yazan hafaza melekleri için bu hüküm geçerli değildir. Onlar insandan hiç bir zaman ve sebeple ayrılmazlar.

İçinde köpek bulunan eve meleklerin girmemesinin sebebi, köpeğin kendisinin necis olmasıdır. İki ve üçüncü hadiste görüldüğü gibi, eve tesâdüfen girmiş olan köpek yavrusu sebebiyle Cebrâil *aleyhisselâm* Hz. Peygamber'in yanına gelememiştir. Bir de hiç bir sebep yokken bilinçli olarak içinde köpek beslenen evlerin halini düşünmek gerek. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, Hz. Âişe'ye, "*Bu köpek yavrusu buraya ne zaman girdi?*" diye sorması, onun da "*Vallahi bilmiyorum*" diye yemin ederek cevap vermesi gösteriyor ki, bile bile bir müslümanın evinde köpek bulundurması söz konusu olamaz. Kedi evcil bir hayvandır. Onun evde bulunmasında sakınca yoktur. Fakat av, çoban ve bağ bahçe beklemekle görevli bekçi köpekleri evin dışında bulundurulabilir. Bunların dışındaki köpeklerin beslenmesi, evlere alınması yasaktır. Bu yasak, köpeklerin öldürülmesi gerektiği anlamına gelmez. Onlar da diğer hayvanlar gibi her türlü zulümden, haksızlıktan, gereksiz yere öldürülmekten korunmuşlardır. Ancak köpeklerin evde bulundurulmalarına müsaade edilmemiştir. Günümüzün pek yaygın olan köpek düşkünlüğü dikkate alınınca bu yasağın ne kadar yerinde olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Taşıdıkları şerit ve salyaları yüzünden sağlık açısından son derece tehlikeli olan köpeklerin, evde meleklerin bulunmasını engellemeleri, şeytanların cirit attığı bir ortamı oluşturmaları anlamına gelir. Köpeğin yaladığı kabı, biri toprakla olmak şartıyla yedi kez yıkamayı tavsiye eden Sevgili Peygamberimiz, temizlik açısından köpeklere son derece dikkat edilmesi gerektiğini de bildirmiş

olmaktadır. Evde köpek ve sûret bulunması, Cebrâil *aleyhisselâm* ile Hz. Peygamber'in buluşmasını engelleyebilmektedir. Bu iki şeyin evde bulundurulmaması gerektiği bundan daha açık olarak nasıl anlatılabilir? Kırsal kesimlerden daha çok büyük şehirlerde kapılara asılan "Dikkat köpek var" levhaları da gösteriyor ki, insanlar emniyetlerini köpekle sağlama ihtiyacını duymaktadırlar. Bunlara ilave olarak daire pencerelerinde, araba camlarında süs köpekleri gün geçtikce daha fazla arz-ı endam etmektedir. Köpek saltanatına doğru yol alan bu gidişi, hayvanseverlikle izah etmek mümkün değildir. Bu, insanların kendi kendilerinden, insanlık değerlerinden bir şekilde uzaklaşma meyillerinin göstergesi olsa gerektir. Ne tıbbî ne sosyal ne ahlâkî hiç bir mâkul gerekçe bu köpek hizmetkârlığını mâzur gösteremez. Bizim gibi müslüman milletler için bunun doğru ve gerçek bir tek sebebi vardır: Batı hayranlığı... Bir çok konuda bizi esir alan şu batı hayranlığının doğru dürüst bir faydasını da ne yazık ki görmüş değiliz. Hep kayıp hep kayıp... Allah bize, kendimize gelme, kendi öz değerlerimize sarılma iz'anı ve irfanı nasip etsin. Âmin.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Üzerinde canlı resmi bulunan örtü ve perdeleri evde saygı ifadesi sayılacak tarzda kullanmak tahrimen mekruhtur.
2. Evde heykel ve büst bulundurmak haramdır.
3. Köpek ve sûret bulunan eve rahmet melekleri girmeyeceği için orada şeytanlar cirit atar.
4. Hiç gereği yokken evde köpek beslemenin, hayvanlara merhametli davranmakla ilgisi yoktur.
5. Resimli sergi ve örtüleri saygı ifadesi olmayacak tarz ve şekillerde kullanmak câizdir.
6. Kullanılmasında sakınca olmayan resimleri ve resimli örtüleri namaz kılanların önüne gelecek şekilde koymamaya dikkat etmek gerekir.
7. Resimli bir elbisenin üzerine bir başka elbise giyilmek suretiyle namaz kılınabilir. Cepte veya cüzdanda resimli para bulunması, namaza mâni değildir.
8. Para, değer verilen bir nesne olduğu için, Nevevî'nin konu başlığında da belirttiği gibi, onun üzerinde resim bulundurmak dinimizce yasaklanmıştır.

9. Resimli ve yazılı kumaşlardan elbise yapıp giymek doğru değildir. Bugün anlamı bilinmeyen yabancı kelimelerle doldurulmuş giysilerin fütursuzca giyildiğini gördükçe, yüce dinimizin ve sevgili Peygamberimiz'in onbeş asır öncesinden bildirdiği gerçeklerin nasıl çağlar üstü bir gerçeklik taşıdığını anlıyoruz.

10. İslâm bütün zamanların dinidir. Onu tarihin belli bir kesimi için geçerli saymak, dini de insanlığı da anlamamak demektir.

1691- وعَنْ أبي التيَّاحِ حَيَّانَ بنِ حُصَينٍ قَالَ : قال لي عَليُّ بن أبي طَالِبٍ رضي اللَّه عَنْهُ : ألَا أبَعَثُكَ عَلى ما بَعَثَني عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ أنْ لا تَدَعَ صُورَةً إلاَّ طَمسْتَهَا، ولا قَبْراً مُشْرِفاً إلاَّ سَوَّيْتَهُ . رواه مسْلِمٌ .

1691. Ebü'l-Heyyâc Hayyân İbni Husayn şöyle dedi: Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anh* bana:

"Seni, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in beni memur ettiği bir işi yapmakla görevlendireyim mi? Nerede canlı sûreti bulursan onu tanınmaz hale getir, rastladığın yüksek kabirleri de yerle bir et!" dedi.

Müslim, Cenâiz 93; Ebû Dâvûd, Cenâiz 68; Tirmizî, Cenâiz 56; Nesâî, Cenâiz 99

Hayyân İbni Husayn

Ebü'l-Heyyâc künyesiyle bilinen Hayyân İbni Husayn Kûfeli olup orta yaşlı tâbiîlerdendir. Güvenilir bir hadis râvisidir. Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî kendisinin rivayetlerine kitaplarında yer vermişlerdir. Hayatı hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Bu hadis, resim ve heykel karşısında takınılması gereken tavrın ne olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu hadiste sözü edilen timsal ve sûret, canlı resimleri ve heykelleridir. Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye bunların yokedilmesi veya tanınmaz hale getirilmesi görevini vermişti. Hz. Ali de kendisine verilen bu görevi halifeliği sırasında Ebü'l-Heyyâc'a devretmiştir. Böylece Hz. Peygamber'den almış olduğu bir görevin devamını sağlamıştır.

Özellikle tapılmak için dikilmiş heykel ve sûretlerin kırılıp yıkılması, tâ Hz. İbrahim'den beri peygamberler eliyle yürütülegelen bir temizlik faaliyetidir. Zihinlerden, kafa ve gönüllerden şirk izlerini silmek ne ise, tevhîd ülkesinden sahte ilâhların, şirk önderlerinin sûret ve putlarının temizlenmesi de odur. Bu sebeple İslâm âlimleri böyle tapınmak için dikilmiş putları gören herkesin müdahale etmesi lâzım geldiği görüşündedirler. Hatta böyle bir putun içinde bulunduğu evi biri yıkacak olsa, evin bedelinin ödeneceğini fakat kırılan put için hiç bir şey ödemek gerekmeyeceğini söylemişlerdir.

Yüksek kabirlerin yerle bir edilmesi de yerden bir karış kadar yüksek hale getirilmesi anlamındadır. Süslü, şatafatlı, çok masraflı görkemli kabirlerin inşası tasvib edilmemiştir. Sadece kabir olduğunun anlaşılması, bir de kime ait olduğunun bilinebilmesi için bir işâret, bir taş veya sade ismini ihtivâ eden bir yazı yeterli görülmüştür. Kabirlerin tamamen yerle bir edilip tanınmaz hale getirilmesi de doğru değildir. Hanefîlere göre, kabirler yerden bir karış kadar yükseltilip üzerindeki toprak biraz kabarık ve tümsek olarak düzenlenir. Bazıları da kabirlerin üstünün düz olması görüşündedir. Son zamanlarda görülen büyük mermer kabir taşları ve hele hele o taşlar üzerine konan resimler ve uzunca yazılar, şiirler tamamen bid'attır, dinimizin tasvip etmediği bir durumdur. Bunun hiç kimseye bir faydası yoktur.

Bu konu, kabirler çevresinde oluşabilecek bid'at, hurâfe ve bâtıl inanışlardan toplumu uzak tutmak bakımından son derece dikkat edilmesi gerekli nâzik bir meseledir. Mezar taşlarıyla övünme veya onların önünde dövünme kimseye bir şey kazandırmayacak aksine çok şey kaybettirecektir.

Her konuda kulluğa yaraşır bir sadelik İslâm'ın yegâne tercihidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Putçulukla ve putlarla mücâdele İslâm devletinin görevidir. Devlet başkanı halkı bu tür ibtilâlardan korumak için özel kişiler görevlendirir.

2. Kabirlerin çok yüksek ve gösterişli olmaması, yerden bir karış kadar yüksek olması gerekir.

306- باب تحريم اتخاذ الكلب إلا لصَيْد أو ماشية أو زرع

KÖPEK EDİNME YASAĞI

AV, ÇOBAN VE ZİRAAT KÖPEKLERİ DIŞINDA KÖPEK EDİNMENİN YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Hadisler

1692- عنِ ابْنِ عُمَر رضي اللَّهِ عَنْهُما : قَالَ سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « من اقْتَنى كَلْباً إلا كَلْب صَيْدٍ أوْ مَاشِيةٍ فإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ كُلَّ يوْمٍ قِيراطَانِ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : « قِيرَاطٌ » .

1692. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"Av veya çoban köpeği dışında her kim köpek edinirse her gün o kimsenin ecir ve sevabından iki kırat eksilir."

Buhârî, Hars 3, Bedü'l-halk 17, Zebâih 6; Müslim, Müsâkât 50-54, 57, 61. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 17; Nesâî, Sayd 12, 13, 14; İbni Mâce, Sayd 2

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1693- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أمْسَكَ كَلْباً، فَإنَّهُ ينْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عملِهِ قِيرَاطٌ إلاَّ كَلْب حَرْثٍ أوْ مَاشِيَة » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلم : « مَنِ اقْتَنى كَلْباً لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ ، ولا مَاشِيةٍ ولا أرْضٍ فَإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ قِيراطَانِ كُلَّ

يَوْمٍ » .

1693. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim köpek edinirse, her gün o kimsenin amelinin sevabından bir kırat eksilir. Ancak ziraat veya koyun köpeği olursa o başka..**"

Buhârî, Hars 3, Bedü'l-halk 17; Müslim, Müsâkât 59. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 17; Nesâî, Sayd 13

Müslim'in bir rivayetine göre (Müsâkât 57); "**Av, koyun ve ziraat köpeği hariç, kim köpek edinirse, gerçekten onun ecir ve sevabından her gün iki kırat eksilir**" buyurdu.

Açıklamalar

Önceki bahiste herhangi ciddî bir ihtiyaç bulunmadığı halde evlerde köpek beslemenin ve bulundurmanın meleklerin o evlere girmesine engel teşkil ettiği bilvesile açıklanmıştı. Burada av, çoban ve ziraat köpeği dışında sırf eğlence ve süs olsun diye evde köpek bulundurmanın, yapılan iyiliklerin sevabından belli ölçüde mahrum kalmaya da vesile teşkil ettiğini öğrenmekteyiz.

Bu **iki hadis**te ve konuya ait diğer hadislerde geçen ***kırat*** kelimesi önem arzetmektedir. Bu kelime, yöreden yöreye değişebilen ve miktar bildiren bir kelimedir. Bu hadislerde, Allah katında mâlum bir miktarı ifade eder.

Yukarıdaki hadislerden birinde, köpek besleyenlerin sevaplarından "**iki kırat**", diğerinde "**bir kırat**" eksileceği beyân edilmektedir. Bu farklı durum değişik şekillerde yorumlanmıştır. Edinilen köpeğin öteki insanlara verdiği rahatsızlığa göre bir veya iki kırat sevap eksiltilir, diyenlerin yanında, kasaba ve şehirlerde yaşayan köpek sahiplerinden iki kırat, kır ve çöllerde yaşayanlardan da bir kırat eksiltilir diyenler de vardır. Sevap kaybının bir - iki kırat arasında değiştiği ya da bu kaybın alt - üst sınırını gösterdiği de düşünülebilir.

Bu eksiltmenin sebebi de farklı şekillerde izah edilmiştir. Köpeğin yoldan geçenleri korkutması, misafirlere havlaması, pis şeyleri yemesi, pis

kokması, kendisinin ve salyasının necis olması, rahmet meleklerinin gelmesine mâni olması gibi sebepler bu sevap kaybı cezasının gerekçeleri olarak gösterilmiştir.

Meleklerin gelmeme sebebi ve sevap kaybı miktarı ne olursa olsun, ortada bir gerçek vardır. O da hiç gereği yokken köpek edinip evlerde köpek beslemeye kalkışan kimsenin, işlediği suça daha doğrusu çiğnediği yasağa karşılık her gün belli bir miktar sevap kaybına uğradığıdır. Artık zamanla bu kaybın ne kadar büyüyeceğini iyi hesap etmelidir.

Konuyla ilgili rivayetlerin bütünü bir arada değerlendirilince üç tür köpeğin bulundurulmasının mübah olduğu anlaşılmaktadır: Koyun (veya çoban) köpeği, ziraat köpeği ve av köpeği. Koyuncular, çiftçiler ve avcılar dışında kalan insanların köpek edinmeleri bu hadislerle nehyedilmiş olmaktadır.

Köpek parası ile ilgili durum, "Falcılara ve Kâhinlere İnanma Yasağı" konusunda 1677 numaralı hadisin açıklamasında geçtiğinden burada tekrara gerek görülmemiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Çoban, ziraat ve av köpeği dışında köpek edinmek ve evlerde köpek beslemek yasaklanmıştır.

2. Gereksiz yere köpek besleyen kimselerin her gün belli bir miktar (bir veya iki kırat) sevapları eksilir. Zevk için köpek besleyenler sürekli bir zarar içindedirler.

307- باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب
وكراهية استصحاب الكلب والجرس في السفر

HAYVANLARA ÇAN TAKMANIN KERÂHETİ

DEVE VE BENZERİ HAYVANLARA ÇAN TAKMANIN VE YOLCULUKTA KÖPEK VE ÇAN BULUNDURMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1694- عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَصْحَبُ المَلائِكَةُ رُفْقَةً فيهَا كَلْبٌ أوْ جَرَسٌ » رواه مسلم .

1694. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yanlarında köpek ve çan bulunan bir topluluğa melekler arkadaşlık etmez."

Müslim, Libâs 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 46, Libâs 40; Tirmizî, Cihâd 25; Nesâî, Zînet 54

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1695- وعَنْهُ أنَّ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « الجرسُ من مزَامِير الشَّيْطَانِ » رَواهُ مُسْلِمٌ .

رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرط مسلم .

1695. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Çan, şeytan çalgılarındandır.**"

Ebû Dâvûd, Cihâd 46, Hâtem 6. Ayrıca bk. Müslim, Libâs 104

Açıklamalar

Bu iki hadisten birincisi, yolculuk esnasında yanında köpek ve çan bulundurmanın, rahmet meleklerinin o yolculara eşlik etmesine mani olduğunu bildirmektedir. İkincisi de çanın şeytan çalgılarından olduğunu bildirmek suretiyle bir anlamda birinci hadisteki hükmün gerekçesini açıklamaktadır.

Topluluk halinde yolculuğa çıkmış olan insanların yanlarında av ve bekçi köpeği dışında köpeklerin bulunması, rahmet meleklerinin kendileriyle arkadaşlık etmesine manidir. Nitekim içinde köpek ve sûret bulunan evlere rahmet meleklerinin girmediğine dair hadisleri görmüştük (bk 1688-1690 numaralı hadisler). Aynı durum, grup halinde yolculuk

yapan cemaatlar için de geçerlidir. Bu durum, öncelikle çölde, sahrada kervanlarla yolculuk yapanlar veya sefere giden cemaatler için böyle olunca, günümüzde hiç bir ihtiyaç söz konusu olmamasına rağmen arabalarda süs köpeği taşıyarak yolculuğa çıkanlar için öncelikle geçerlidir. İmam Nevevî buradaki kerâhetin, haramdan çok helâle yakın bir kerâhet (tenzîhî) olduğunu bildirmektedir. Ancak günümüzdeki durum dikkate alınınca genel veya özel vasıtalarda köpek bulundurmanın kerâheti daha da ağır olsa gerektir.

Ceres ya da çan, hayvanların boğazına takılan büyük zildir. Deve, sığır gibi büyükbaş hayvanların boyunlarına takılanlara çan, kuzu ve oğlak gibi hayvanlara takılanlara da zil denilir. Çan, hayvan yürüdükçe ses çıkarır. Bu da sürekli gürültü demektir. Bu gürültüler o kafiledeki insanları, düşünmekten, Allah'ı zikretmekten alıkoyabilir. Bu sebeple rahmet melekleri herhangi ciddî bir ihtiyaç yokken çan sesleriyle yürüyen topluluğa yoldaşlık etmezler. Ancak hayvancılıkla meşgul olanlar sürünün sevk ve idaresinde yardımcı olması için bazı hayvanlarına çan takarlar. Gece karanlığında sürünün nereye gittiğini tesbit için bundan yararlanırlar. Çan sesi, aslında bir açıdan belki emniyet için gerekli ise de bir açıdan da sürünün veya kervanın yerini uzaktaki düşmanlara haber vereceğinden tehlikelidir de. Zaten kervanlar veya sürü sahipleri yasak veya tehlikeli bölgelerden geçerken hayvanların boynundaki çanlara ot tıkarlar. Böylece onların ses çıkarmasına mani olurlar.

İkinci hadisteki "*şeytan çalgılarındandır*" tesbiti, herhalde çanın, boynuna bağlı olduğu hayvanın hareketine göre sürekli ötmesi ve böylece insanları zikir-fikir gibi daha ciddî işlerden alıkoyması yönünden bir değerlendirme olsa gerektir. Bu hadis, günümüzdeki gürültüden yakınma olaylarını hatırlatmaktadır. Bir, iki çandan ne çıkar dememek gerekir. Bugün büyük şehirlerde gürültünün meydana getirdiği gerginlik ve sıkıntıya ülkeler çare aramakta, arabaların klakson sesine mani olmaya çalışmaktadırlar. Bütün bunlar birlikte düşünüldüğü zaman, çan sesine karşı hadisimizin uyarısının ne kadar güncel olduğu kabul edilecektir. Gürültüye hayır kampanyaları, bu hadislerden destek almak zorundadır.

Ayrıca sefer ve yolculuk halindeki toplulukların sessizce yol almaları emniyet açısından da önemlidir. Günümüzde sese duyarlı âletlerin

geliştirilmiş olduğunu dikkate aldığımız zaman özellikle askerî harekâtlarda sessizliğin ne kadar önem arzettiği ortaya çıkar.

Hadislerdeki tesbit ve uyarıların her dönem için giderek artan bir ağırlık kazandığını söylemek mümkün gözükmektedir. Tabiatıyla çan kullanmanın kerâheti de tenzihî (helâle yakın bir kerâhet) dir. Bu sebeple bazı âlimler büyük çanların kullanımının mekruh olduğunu, küçüklerinin ise mekruh bile olmadığını söylemişlerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yolculuk esnasında aralarında çoban ve av köpeği dışında köpek ve çan bulunduran topluluklara rahmet melekleri eşlik etmez.

2. Şeytan çalgısı olan çan, çıkardığı sürekli gürültü ile insanları rahatsız eder. Zikir ve fikirden alıkor.

3. Gereksiz gürültü ve köpekseverlik bu hadislerle bir kere daha yasaklanmıştır.

4. Yolculuklarda çan ve köpek bulundurmak tenzihen mekruhtur.

308- باب كراهة ركوب الجلاَّلة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العَذِرة ،
فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

PİSLİK YİYEN DEVEYE BİNME YASAĞI

DIŞKI YEMEYE ALIŞMIŞ ERKEK VEYA DİŞİ DEVEYE BİNMENİN MEKRUH OLDUĞU. BÖYLE BİR HAYVAN TEMİZ YEM YER DE ETİNDEN PİSLİK KOKUSU GİDERSE KERÂHETİN DE KALMAYACAĞI

Hadis

1696- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنْهُما قَال : نَهى رسُولُ اللَّه صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عنِ الجَلاَّلَةِ في الإبلِ أنْ يُرْكَب عَلَيْهَا . رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

1696. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pislik yemeye dadanmış deveye binmeyi yasakladı.

Ebû Dâvûd, Cihâd 47, Et'ime 24, 33, Eşribe 14; Tirmizî, Et'ime 24; Nesâî, Dahâyâ 43, 44; İbni Mâce, Zebâih 11

Açıklamalar

Cellâle, pislik daha doğrusu insan ve hayvan dışkısı yiyen, buna dadanmış ve alışmış olan dolayısıyla da etinde, sütünde ve terinde bu dışkının etkisi görülen hayvan demektir. Deve, sığır, koyun-keçi ve tavuk gibi eti yenen hayvanların her biri *cellâle* olabilir. Kimi âlimler yediklerinin çoğu pislik olan hayvana cellâle derken kimileri de yediği pislik sebebiyle etinin rengi, tadı ve kokusu bozulan hayvanı cellâle saymışlardır. İbni Hazm ise, sadece dört ayaklı hayvanların dışkısını yiyen hayvanlara cellâle denebileceği görüşündedir.

Bu hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in dışkı yiyen develere binmeyi yasakladığı haber verilmektedir. Yukarıda zikredilen kaynaklardaki bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in, pislik yiyen hayvanın etini yiyip sütünü içmekten nehyettiği bildirilmektedir.

Cellâleye binmekten maksat, semer veya eğer vurmadan çıplak olarak binmektir. Bu durumda hayvanın teri ve dolayısıyla kokusu biniciye bulaşır. O pislik kokusunun insanı rahatsız edeceği ve muhtemelen ruh halini ve duygularını da etkileyeceği için Efendimiz, bu hayvanlara binilmesini yasaklamıştır.

Dışkı yeme alışkanlığında olan hayvanların et ve sütlerinden yararlanabilmek için onların belli süre temiz yiyeceklerle beslenmeleri öngörülmüştür. Böyle belli bir süre hapsedilmeden hemen kesilmeleri mekruhtur. Bu belli süre, tavuklar için üç, koyun-keçi için dört, sığır ve deve için on gündür. Sığır ve deve için kırk gün gerekir diyenler de vardır.

Eskiden memleketimizin bir çok yöresinde kesilecek hayvanları "besi"ye alırlar, üç-beş gün, bir hafta veya on - onbeş gün temiz yem ve yiyeceklerle besledikten sonra keserlerdi. Özellikle kış boyu yemek üzere kesilen ve adına etlik denen hayvanlar daha uzun süre beside tutulurdu. Şimdilerde buna ne kadar özen gösteriliyor bilemiyoruz. Ancak daha fazla kilo almaları ve dolayısıyla daha fazla getiri sağlamaları için hayvanları,

yerlerinden hiç hareket ettirmeden özel yemlerle beslemek günümüz hayvan besiciliğinde en çok uygulanan yöntem haline gelmiştir. Tabiî yemlerle beslenen hayvanların etinin lezzeti ile sunî yemle beslenen hayvanların etinin lezzeti daima farklı olduğu da bir gerçektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Pislik yeme alışkanlığı bulunan hayvana *cellâle* denir.

2. Cellâleye eğersiz ve semersiz olarak binmek mekruhtur.

3. Cellâlenin etini yemek ve sütünü içmek de mekruhtur. Ancak belli süre temiz gıda ve yemlerle beslendikten sonra bu tür hayvanların etinden ve sütünden istifade etmekte hiç bir sakınca yoktur.

4.Yediğimiz, içtiğimiz ve kullandığımız herşeyin temiz olmasına son derece dikkat etmek zorundayız.

5. Peygamber Efendimiz, müslümanların her yönden temiz ve tabiî olmaları için her konuda en uygun yolu göstermiş ve gerekli uyarılarda bulunmuştur.

309- باب النهي عن البُصاق في المسجد والأمر بإزالته منه إذا وجد فيه والأمر بتنزيه المسجد عن الأقذار

MESCİDE TÜKÜRME YASAĞI

MESCİDE TÜKÜRMEYİ YASAKLAMAK, MESCİDDE GÖRÜLEN TÜKRÜĞÜN GİDERİLMESİNİ VE MESCİDLERİN HER TÜRLÜ PİSLİKTEN ARINDIRILMASINI TAVSİYE ETMEK

Hadisler

1697- عَنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَال : « البُصَاقُ في المسْجِدِ خَطِيئَةٌ، وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا » متفق عليه .

والمرَاد بِدَفْنِهَا إذا كانَ المسْجِدُ تُراباَ أَوْ رَمْلاً ونَحْوَهُ ، فَيُوَارِيهَا تحْتَ ترابهِ . قالَ أبو المحاسن الرُّويَانى في كتابهِ « البحر » ، وقيل : المُرَادُ بِدِفْنِهَا إِخْرَاجُهَا مِنَ المسْجِدِ ، أَمَّا إذا كَانَ المْسْجِدُ مُبلَّطاً أوْ مجَصَّصاً ، فَدَلَكَهَا علَيْهِ بِمَداسِهِ أو بِغَيرِهِ كَما يَفْعَلُهُ كثيرٌ مِنَ الجهَّالِ، فَلَيس ذلكَ بِدفْن بلْ زِيادَةٌ في الخطِيئَةِ وتَكثيرٌ للقَذَرِ في المَسْجِدِ ، وَعلى مَنْ فَعَلَ ذلك أَنْ يَمْسَحهُ بَعْدَ ذلك بِثَوْبِهِ أو بيده أوْ غَيْرِهِ أوْ يَغْسِلَهُ .

1697. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mescide tükürmek bir günahtır; kefâreti de onu ortadan kaldırmaktır."

Buhârî, Salât 33; Müslim, Mesâcid 49. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 30

1699 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1698- وعَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنْهَا أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَأى في جِدَارِ الْقِبْلَةِ مُخَاطاً ، أوْ بُزَاقاً ، أَوْ نُخَامةً ، فَحكَّه . متفقٌ عليه .

1698. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir keresinde mescidin kıble duvarında sümük veya tükrük ya da balgam görmüş, hemen onu bir taş parçasıyla kazımıştır.

Buhârî, Salât 33, Ezân 94; Müslim, Mesâcid 50. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 51

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1699- وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ هذِهِ المسَاجِدَ لا تَصْلُحُ لِشْىءٍ مِنْ هذا الْبوْلِ ولا القَذَرِ ، إنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّه

تَعَالى ، وقَراءَةِ الْقُرْآنِ » أوْ كَمَا قالَ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

1699. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bu mescidler, abdest bozmak ve sair tiksinti verecek şeyler için yapılmış yerler değildir. Buralar ancak Allah Teâlâyı zikretmek, (namaz kılmak) ve Kur'ân okumak içindir.**"

Râvî, "Yahut da Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu gibi" demiştir.

Müslim, Tahâret 100. Ayrıca bk. İbni Mâce, Tahâret 78

Açıklamalar

Cami ve mescidler müslümanların topluca ibadet ettikleri, zikir yaptıkları ve Kur'an okudukları mâbedlerdir. Bir başka deyişle Allah'a secde edilen yerlerdir. O halde bu yerlerin daima en temiz şekilde bulundurulması gerekir. Ancak insanın girip çıktığı, belli sürelerle de olsa bulunduğu ve yaşadığı yerlerin bir şekilde kirlenmesi, havasının bozulması da tabiîdir. Ne var ki temizliğine en çok itina gösterilmesi gereken bu yerler yine de kasıtlı - kasıtsız kirletilebilmektedir. İşte burada okuduğumuz üç hadîs-i şerîf, mescidlerin tükrük, sümük, balgam, salya ve sidik gibi insanların irâdî olarak çıkardıkları tiksinti verici pisliklerden uzak bulunması, bulundurulmasının lüzûmunu ifade etmektedir.

Birinci hadis, işin kuralını koymakta ve bir hüküm bildirmektedir: *"Mescide tükürmek bir günahtır."* Bunun mescidin tabanına veya duvarına yapılmış olması arasında fark yoktur. Sümkürmek ve balgam atmak da tükürmek gibidir. Mescide hakâret etmeyi aklından bile geçirmeden oraya tükürmek günah olmakla beraber, hakâret etmek kasdıyla tükürmek küfürdür.

Hadisimiz mescide hakâret kasdı olmaksızın tükürme günahının kefâretini de *"Onu ortadan kaldırmaktır"* diye bildirmektedir. Gömmek, hiç şüphesiz zemini kum ve taşlık olan mescidler için söz konusudur. Zemini beton veya halı kilim gibi sergi kaplı mescidlerde o pisliğin oradan, izi kalmayacak şekilde silinip atılması, duvarda ise, oradan iyice kazınması

demektir. O pisliğin bulunduğu yerden bir şekilde kaybedilmesi onun defni anlamındadır.

Namaz içinde olsun, dışında olsun mescidde bulunurken insanın sümkürmesi veya tükürmesi gerekebilir. Bu ihtiyaç kağıt veya bez mendiller vasıtasıyla giderilmelidir. Ancak hâlâ dünyanın her köşesinde çok çeşitli örf, âdet ve kültürde insanların müslüman olduklarını düşünecek olursak, her türlü kaba, katı ve uygun olmayan davranışların olabileceğini de kabul etmemiz gerekir. Bu sebeple bu tür konuların bilinmesi ve ihtiyaç duyuldukca cemaata anlatılması gerekir.

İkinci hadiste geçen kelimelerden **nühâme**, balgam; **muhât**, sümük; **busâk** veya **büzâk** ise tükrük ve salya demektir. Bu hadiste Âişe vâlidemiz, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mescidin kıble duvarında gördüğü bu tür bir pisliği bizzat kendisinin bir taş parçasıyla kazıdığını bildirmektedir. Efendimiz bu tavrıyla, bu gibi durumlarda ne yapılması gerektiğini, pisliği ilk gören kişinin onu bulunduğu yerden bir şekilde gidermesinin uygun olacağını fiilen göstermiş olmaktadır. Yani Peygamber Efendimiz, mescid temizliği konusunda sadece sözlü tavsiye ile kalmamış, bizzat kendisi fiilen de bu tavsiyesinin gereğini yapmıştır. Böylece müslümanlara örnek olmuştur.

Kıble tarafındaki duvarda bulunan bir pislik ibadet edeceklerin karşısına geleceği için onları çok daha fazla rahatsız edecektir. Onu hemen gidermek lâzımdır. Bu sözlerimizden diğer yerlerde ve duvarlardaki pislikler bir süre kalabilir anlamı çıkarılamaz. Onların da görüldükleri zaman hemen temizlenmeleri gerekir. Ancak kıble tarafının önceliği de inkâr edilemez. Hatta buraya alınmayan Nesâî'nin bir rivayetinde (Mesâcid 35), mescidin kıble duvarında böyle bir pislik gördüğü zaman Peygamber Efendimiz'in çok kızdığı, yüzünün rengi değiştiği, durumu farkeden Medineli hanımlardan birinin kalkıp o balgamı temizleyip yerine güzel koku sürdüğü, bunun üzerine Efendimiz'in "*Bu ne güzel* oldu" diye takdir ve memnûniyetini bildirdiği kaydedilmektedir.

Üçüncü hadis, aslında Zülhuveysıra adında bir bedevînin mescidde küçük abdest bozması olayı üzerine Efendimiz'in o bedevîyi ikaz ve irşad

için söylediği sözlerdir. Hz. Enes'in anlattığına göre olay şöyle cereyan etmiştir:

"Biz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte mescidde bulunuyorduk. Ansızın bir bedevî çıkageldi ve mescidin içinde küçük abdestini bozmaya başladı. Bunun üzerine ashâbdan bazıları; " Hey, Heey!" diye bağırıp mani olmak istediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Dokunmayın, serbest bırakın adamı**!" buyurdu. Adam işini bitirdi. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevîyi yanına çağırarak kendisine:

"**Bu mescidler, abdest bozmak ve sair tiksinti verecek şeyler için yapılmış yerler değildir. Buralar ancak Allah Teâlâyı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir**" buyurdu. Daha sonra cemaatten birine emretti, o da bir kova su getirerek bedevinin abdest bozduğu yere döktü.

Tabiatıyla bu olay karşısında Efendimiz'in takındığı tavır, insan ve cemaat eğitimi bakımından son derece önemlidir. Efendimiz'in tavır ve açıklaması genelde bütün müslümanlar özelde cami görevlileri ve cemaat önderleri için derin bir kavrayış, esnek bir tavır ve hoşgörü örneğidir.

Efendimiz'in bu tatlı-sert uyarısında, mescidlerin **zikir, ibadet ve eğitim** gibi temel işlevlerini bulmaktayız: "*Bu mescidler Allah Teâlâyı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'an okumak için yapılmıştır.*" Hadisimizin asıl kaynaklarında "ve'ssalâti" kaydı bulunmasına rağmen, nasılsa *Riyâzü's-sâlihîn*'deki metinde bu kayıt yer almamaktadır. Biz, kaynaklardaki bu kaydı dikkate aldık.

Zikir, aslında Kur'an okumayı, ilim öğrenmeyi ve cemaata vaaz ve nasihat etmeyi de içine alan genel anlamlı bir terimdir. Kur'an okumanın ayrıca zikredilmiş olması, özel olarak ehemmiyetine dikkat çekmek için olmalıdır. Namaz da farz ve nâfile bütün namazları içine alır. Bu üç ana işlev, zikir, ibadet ve eğitim kapsamı içine girmeyen işlerin mescidlerde icra edilmeye kalkışılması, buraların yapılış amacının dışına taşmak olur.

Ayrıca hadis, Peygamber Efendimiz'in ne şartlarda ve kimleri nasıl eğittiğini göstermesi bakımından da son derece dikkat çekici bir niteliğe sahiptir.

Üçüncü hadisin sonunda gördüğümüz "**ev kemâ kâle Resûlullah** : ya da Resûlullah'ın buyurduğu gibi.." cümlesi, ravînin, Efendimiz'in beyanının tam bu kelimelerle mi yoksa bu mânada başka kelimelerle mi olduğu konusunda tereddüt içinde olduğunu gösterir. Efendimiz'e eksik ya da fazla bir şey nisbet etmiş olmamak için durumu bu veya buna benzer ihtiyat cümleleriyle bildirmek dînî ve ilmî bir hassasiyet ve edebtir. Pek tabiî olarak bu ifade, hadisin lafzan değil, mâna ile rivayet edilmiş olduğunun da işâretidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Mescidler hiç bir şekilde kirletilmemelidir. Kirletilmiş ise derhal temizlenmelidir.

2. Cami ve mescidlere tükürmek, orayı kirletmek bir günahtır, kefâreti onun ortadan kaldırılmasıdır. Tükürme fiilinin vebâlinden kurtulmak için ayrıca tövbe etmek gerekir.

3. Peygamber Efendimiz mescidin temizliği ile bizzat meşgul olmuştur.

4. Kötü bir iş görüldüğü zaman derhal emir bi'l-ma‘rûf ve nehiy ani'l-münker görevi yerine getirilmelidir. Nitekim ashâb-ı kirâm, Efendimiz'in yanında bedevîye müdahale etmişler, Efendimiz'in müdahalesini beklememişlerdir.

5. Câhillere anlayış göstermek, onları kırmadan eğitmek lâzımdır.

6. Cami ve mescidlere kasıtlı olarak tükürmek, pislik atmak ve oraların zarar görmesine çalışmak küfürdür.

7. Cami ve mescidleri zikir, ibadet ve ilim (eğitim) gibi ana görevlerinden uzak tutmaya çalışmak en büyük zulümdür..

310- باب كراهة الخصومة في المسجد ورفع الصوت فيه ، ونشد الضالة والبيع والشراء والإِجارة ونحوها من المعاملات

MESCİDDE GÜRÜLTÜ YAPMANIN KERÂHETİ

MESCİDDE TARTIŞMAK, YÜKSEK SESLE KONUŞMAK, YİTİK SORUŞTURMAK, MAL ALIP SATMAK, EV KİRALAMAK GİBİ BİRTAKIM FAALİYETLERDE BULUNMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1700- عَنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : مِنْ سمِعَ رَجُلاً ينْشُدُ ضَالَّةً في المسْجِدِ فَلْيَقُلْ : لا رَدهَا اللَّه علَيْكَ ، فإنَّ المساجدَ لَمْ تُبْنَ لهذا » رَواهُ مُسْلِم.

1700. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"**Kim, mescidde yitiğini soruşturan bir kimseyi duyarsa, 'Allah onu sana buldurmasın' desin. Zira mescidler yitik araştırmak için yapılmamıştır."**

Müslim, Mesâcid 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 21; İbni Mâce, Mesâcid 11

1704 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1701- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِذا رأَيتم مَنْ يَبِيعُ أو يبتَاعُ في المسجدِ ، فَقُولُوا : لا أَرْبَحَ اللَّه تِجَارتَك ، وَإِذا رأَيْتُمْ مِنْ ينْشُدُ ضَالَّةً فَقُولُوا : لا ردَّهَا اللَّه عَلَيكَ». رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

1701. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Mescidde mal alıp satan kimseyi gördüğünüz zaman,** 'Allah kazandırmasın' **deyiniz. Mescidde yitik soruşturanı gördüğünüzde de** 'Allah sana onu buldurmasın' **deyiniz.**"

Tirmizî, Büyû' 75. Ayrıca bk. Muvatta', Sefer 92

1704 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1702- وعَنْ بُرِيْدَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً نَشَدَ في المَسْجِدِ فَقَالَ : منْ دَعَا إِليَّ الجَملَ الأَحْمرَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لا وَجَدْتَ إِنَّمَا بُنِيَتِ المَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ » رواه مسلم .

1702. Büreyde *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam mescidde yitiğini soruşturuyor ve "Kırmızı devemi gören var mı?" diyordu. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"**Bulamaz ol! Mescidler ne için yapılmışlarsa ancak o maksatlarla kullanılacak mekanlardır**" buyurdu.

Müslim, Mesâcid 80, 81. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 11

1704 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1703- وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنِ الشِّرَاءِ وَالبَيْعِ فِي المسْجِدِ ، وَأَنْ تُنْشَدَ فيهِ ضَالَّةٌ ، أَوْ يُنْشَدَ فِيهِ شِعْرٌ . رواهُ أَبُــو دَاودَ ، والتِّرمذي وقال : حَديثٌ حَسَنٌ .

1703. Amr İbni Şuayb'ın babası aracılığı ile dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, mescidde alış-veriş yapmaktan, yitik soruşturmaktan ve şiir okumaktan insanları menetmiştir.

Ebû Dâvûd, Salât 214, Tirmizî, Büyû' 75. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 22; İbni Mâce, Mesâcid 5

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1704- وَعَنِ السَّائِبِ بْنِ يزيدَ الصَّحَابي رَضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : كُنْتُ في المَسْجِدِ فَحَصَبني رَجُلٌ ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ فَقَالَ : اذهَبْ فأتِني بِهَذيْنِ فَجِئْتُهُ بِهمَا، فَقَالَ : مِنْ أَيْنَ أَنْتُمَا ؟ فَقَالا : مِنْ أَهْلِ الطَّائِفِ ، فَقَالَ : لَوْ كُنْتُمَا مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِ ، لأَوْجَعْتُكُمَا ، تَرْفَعَانِ أَصْوَاتَكُمَا فِي مسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ رَوَاهُ البُخَارِي .

1704. Ashâbtan es-Sâib İbni Yezîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mesciddeydim, biri bana taş attı. Baktım Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anh*. Yanına varınca bana:

- Git şu iki kişiyi bana getir! dedi. Gidip adamları getirdim. Onlara:

- Nerelisiniz? diye sordu.

- Tâifliyiz, dediler. Bunun üzerine:

- Eğer Medineli olsaydınız, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidinde sesinizi yükselttiğiniz için canınızı yakmıştım, dedi.

Buhârî, Salât 83

Açıklamalar

Mâbedler dünyanın en huzurlu, emniyetli ve sâkin yerleri olmalıdır. Kulun Allah Teâlâ ile ruhî açıdan başbaşa olduğunun bilinci içinde ibadet edeceği bu yerlerin uhrevî havasına aykırı düşecek tavır ve işlerin oralardan uzak tutulması, mâbedlerin kendine has havası içinde kalabilmeleri bakımından son derece gereklidir. Burada okuduğumuz beş hadis, cami ve mescidlerin nelerden korunması lâzım geldiği konusunda çok çarpıcı ve açık bilgi ve uyarılar ihtivâ etmektedir.

Birinci hadis, kaybettiği bir mal veya eşyayı mescidin içinde yüksek sesle soruşturan kimsenin yaptığı bu münasebetsizlik ve uygunsuzluğa karşı, Resûl-i Ekrem Efendimiz, "*Allah onu sana buldurmasın!*" diye beddua ediyor. Gerekçesini de *"Mescidler kayıp araştırmak için yapılmamıştır"* diye açıklıyor. Efendimiz bu sözüyle, dinî kurumların ve bilhassa mâbedlerin asıl kuruluş amaçları dışında kullanılmasına karşı ne kadar hassas olduğunu ve titiz davranılması gerektiğini ortaya koyuyor. Bu, günlük dünya meşgalelerinin zikir, ibâdet ve ilim merkezi demek olan mescidlere biraz da hoyratça taşınmasına, oraların da sokak ve çarşı-pazar yerleri haline dönüştürülmesine karşı çıkmak demektir.

Bu hadîs-i şerîf'in, Medine İslâm toplumu gibi, mescidin herşey demek olduğu bir ortamda söylendiği düşünülecek olursa, konuya ait nezâket ve hassasiyet daha iyi anlaşılır. Günümüzde cuma namazlarında gördüğümüz manzara, o gün vakit namazlarında görülüyordu. Yani orada yapılacak bir duyuru veya ilânın hedefine ulaşma şansı çok yüksekti. Buna rağmen

Efendimiz, mescidin içinde kayıp ilânlarının yapılmasını yasaklamakla, ne pahasına olursa olsun mescidlerin kendi yapım amaçları dışında kullanılmasına müsaade etmemiş olmaktadır.

İkinci hadiste, cami ve mescid içinde yitik araştırma yasağına, alış-veriş yapma yasağının da ilâve edildiğini görüyoruz. Mescidde ticaret yapmaya kalkışan biri görüldüğü zaman da Efendimiz, hem alan hem de satana yönelik olmak üzere "*Allah kazandırmasın!*" diye tepki gösterilmesini tavsiye ediyor.

Üçüncü hadiste, kayıp olan kırmızı devesini gören olup olmadığını mescidde yüksek sesle soruşturan bir kişiye bizzat Sevgili Peygamberimiz'in, *"Bulamaz ol!"* diye tepki gösterdiğini ve mescidlerin ne için yapılmışlarsa o işlerde kullanılması gerektiğini hatırlattığını görmekteyiz. Yani Efendimiz'in önceki iki hadiste ashâbına yaptığı tavsiyeyi burada bizzat ve bilfiil kendisinin yerine getirdiği görülmektedir. Bu, onun sözü ile fiili arasındaki uyumun göstergesi olmanın yanında, yapılan münâsebetsizliğin affedilecek gibi olmadığını da göstermektedir. Çok nâdir hallerde beddua ettiğini bildiğimiz Efendimiz'in bu olaydaki tavrı, dinin temel müessesesi camiye verilmesi gereken önemin farklı bir şekilde ortaya konulması demektir.

Dördüncü hadiste, mescidlerde yapılmaması gereken yüksek sesle yitik soruşturma, alış-veriş yapma yasağına şiir okumanın da dahil edildiğini görmekteyiz. Özellikle dinî içerikten yoksun şiirlerin mescid içinde yüksek sesle okunması kesinlikle doğru değildir.

Bu dört hadiste sözü edilen yitik soruşturma, alış-veriş yapma ve şiir okuma faaliyetlerinde ortak olan nokta bunların genellikle yüksek sesle, bağıra - çağıra yapılan işler olmasıdır. Mescidde her an namaz kılan, Kur'an okuyan, zikir ile meşgul olan insanlar bulunabilir. Bu insanları rahatsız edecek şekilde gürültü yapmak yasaklanmıştır. İbadetle, Kur'an okumakla meşgul olan kimse olmasa bile yine de mescidde gürültü yapmak yasaktır. Çünkü mâbedler, sokak çığırtkanlıklarının sergileneceği yerler değildir.

Esasen Kur'an okurken ve zikir yaparken dahi mescidde gereksiz yere sesi yükseltmek hoş karşılanmamaktadır. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mescidde itikâfta iken, sahâbilerin yüksek sesle Kur'an okuduklarını

duymuş, perdeyi kaldırıp "*Hepiniz Rabbinize sesleniyorsunuz. Birbirinize eziyet etmeyin, sesinizi yükseltmeyin!*" uyarısında bulunmuştur (bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 25). Bir başka rivayette de "*Okurken birbirinize karşı sesinizi yükseltmeyin!*" buyurmuştur (bk. İbni Mâce, Mesâcid 5).

Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* de mescidde yüksek sesle salavât getirip, *lâ ilahe illallah* diye tehlil getiren bir gruba rastlamış ve onlara "*Biz Resûlullah zamanında böyle şey yapmazdık. Siz bid'atçisiniz!*" diye çıkışmıştır (bk. *el-Menhelü'l-azbi'l-mevrûd*, IV, 89).

Muhtelif fıkıh kitaplarında mescidde namaz kılmakta olanın zihnini meşgul edecek şekilde yüksek sesle Kur'an okumanın haram olduğuna bile işaret edilmektedir. Hatta imamın sesini gereğinden fazla yükseltmesi bile hatalı görülmektedir.

Bütün bunlar cami ve mescidlerde Kur'an okurken ihtiyaç olmadığı halde sesi yükseltmenin, yüksek sesle zikir yapmanın, bağırıp çağırmanın câiz olmadığını, bid'at olduğunu ortaya koymaktadır. Hele hele büyük gruplar halinde üstelik bazı çalgı âletleri eşliğinde yüksek sesle zikir yapıyoruz diye mescidlerde gösteri yapmaya kalkışmak tamamen yersiz bir tavır ve bid'attır.

Aynı şekilde gereksiz yere boğazını patlatırcasına bağıran vâizler, hatipler mevlidhanlar, korolar ve okuyucular, rahmetli bir düşünürümüzün ifadesiyle söyleyecek olursak tüm "mabed artistleri" ne yaptıklarını bir iyice düşünmek ve kendilerine kesinlikle çeki - düzen vermek zorundadırlar. Murakıplık hizmetlerinin bu yönlere kaydırılması, herhalde cami hizmetlerinin mescidlere yakışır bir şekilde icra edilmesini sağlayacaktır.

Saflar arasında dolaşılarak sessizce yardım toplamanın câiz olduğu genel kabul gören bir husustur. Ayrıca namaz vakitleri dışında halkın genelini ilgilendiren hususların cami hoparlörü ile minareden duyurulmasında da bir beis görülmemektedir. Özellikle bu durum köylerimiz gibi başkaca duyuru imkanı bulunmayan yörelerde zarûret mertebesindedir. Belediye teşkilatı bulunan yerleşim birimlerinde bu tür ilân ve duyuruların belediye hoparlöründen yapılması elbette daha uygun olur.

Beşinci hadiste, Hz. Ömer'in mescidde yüksek sesle konuşan iki kişiyi, nasıl sorguladığını, Tâifli yani bir anlamda taşralı olduklarını öğrenince ikaz etmekle yetindiğini görmekteyiz. Bu olayda iki nokta dikkat çekicidir. Birincisi Hz. Ömer'in, olayı bize nakleden Sâib İbni Zeyd'i, seslenerek değil, küçük bir çakıl taşı atarak yanına gelmesini sağlaması ve gidip gürültü yapan kişileri kendisine getirmesini emretmesi...Burada Hz. Ömer, önce kendisi mescidin sükûnetini bozmamaya dikkat ediyor. Yanına getirttiği kişileri de kısa bir soruşturmadan sonra, Medineli olmadıklarını anlayınca sözlü olarak uyarmakla yetiniyor. "Eğer Medineli olsaydınız, yüksek sesle konuşmanızdan dolayı canınızı yakacaktım" demek sûretiyle, mescidde yüksek sesle tartışılmayacağını, konuşulmayacağını öğrenmiş olması gerekenlerin, bu konudaki ihmallerinin kabul edilemez olduğunu bildirmektedir.

Yıllarca camiye cemaata devam edip de camiye nasıl girilir, nasıl çıkılır ve camide nasıl davranmak gerekir bunu öğrenmemiş olanların kulakları çınlasın.. Tabiî bu tür cemaatı olan cami imamlarının ve görevlilerinin de...

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cami ve mescidler, zikir, ibadet ve Kur'an okumak gibi tamamen dînî işler için yapılmışlardır.

2. Cami ve mescidleri kuruluş amaçlarının dışında kullanmak doğru değildir.

3. Cami ve mescidlerde yüksek sesle yitik soruşturmak, alış-veriş yapmak ve şiir okumak câiz değildir. Bazı âlimlere göre cami içinde dilenciye sadaka vermek bile caiz değildir.

4. Mescidde yapılmaması gereken işleri yapmaya kalkışanlara o yaptığı işte başarıya ulaşmaması için beddua etmek câizdir.

5. Mescidlerin mâbed kutsiyeti ve sukûneti her zaman korunmalıdır.

6. Cami hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında da gereksiz yere yüksek sesle bağırmak çağırmak, konuşmak ve okumak doğru değildir.

7. Cami dışında yapılacak işler içeriye taşınmamalıdır.

311- باب نَهْي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُرَّاثاً أو غيره

مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

KÖTÜ KOKULARLA MESCİDE GELME YASAĞI

ZARÛRÎ HALLER DIŞINDA, SARMISAK, SOĞAN, PIRASA VE BENZERİ KÖTÜ KOKULU ŞEYLER YİYEN KİMSENİN KOKU KAYBOLMADAN MESCİDE GİRMESİNİN NEHYEDİLDİĞİ

Hadisler

- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : منْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ يَعْني الثُّومَ فلا يقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا » متفقٌ عليه . وفي روايةٍ لمسلم : « مَسَاجِدَنَا » .

1705. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* sarmısağı kastederek şöyle buyurdu:

"**Kim şu bitkiden yemişse, mescidimize yaklaşmasın!**"

Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49; Müslim, Mesâcid 68

1708 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1706- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أَكَلَ مِنْ هذِهِ الشَّجَرَةِ فَلا يَقْربنَّا ، وَلا يُصَلِّينَّ مَعنَا » متفقٌ عليه .

1706. Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim şu bitkiden yemişse, yanımıza yaklaşıp bizimle beraber namaz kılmasın!**"

Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49; Müslim, Mesâcid 70. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; Tirmizî, Et'ime 13; Nesâî, Mesâcid 16; İbni Mâce, Edâhî 2

1708 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1707- وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أَكَلَ ثُوماً أَوْ بَصَلاً ، فَلْيَعْتَزِلْنَا ، أَوْ فَلْيَعْتَزلْ مَسْجدَنَا » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمُسْلِمِ : مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ ، وَالثُّوم ، وَالْكُرَاث ، فَلا يَقْرَبَنَّ مسْجِدَنَا ، فَإِنَّ المَلائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يتأَذَّى مِنْهُ بَنُو آدمَ » .

1707. Câbir *radıyallahu anh* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim sarmısak veya soğan yemişse, bizden ve mescidimizden ayrılsın**! (Evinde otursun)."

Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49 İsti'zân 24; Müslim, Mesâcid 73. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; Tirmizî, Et'ime 13; Nesâî, Mesâcid 16, 17

Müslim'in bir başka rivayetinde (Mesâcid 74) **"Kim sarmısak, soğan, pırasa yemişse, mescidimize yaklaşmasın. Çünkü insanoğlunun rahatsız olduğu şeyden melekler de rahatsız olur"** buyurulur.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1708- وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ خطَبَ يَوْمَ الجُمُعَةِ فَقَالَ فِي خُطْبَتِهِ : ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ ما أَرَاهُمَا إِلاَّ خَبِيثَتَيْنِ : الْبَصَلَ ، وَالثُّومَ ، لَقَدْ رَأَيْتُ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا وَجَدَ رِيحَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي المَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ ، فَأُخْرِجَ إِلى الْبَقِيعِ، فَمَنْ أَكَلَهُمَا ، فَلْيُمِتْهُمَا طَبْخاً . رواه مسلم .

1708. Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anh* bir cuma günü irad ettiği hutbede şöyle dedi:

Sonra ey müslümanlar! Siz, kokusu hoş olmadığını bildiğim şu iki bitkiyi (sarmısak-soğan) yiyorsunuz. Gerçekten ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, mescidde bir kimsede bunların kokusunu duyduğu zaman emredip o kişiyi Baki kabristanına kadar uzaklaştırdığını gördüm. Bu sebeple kim bunları yiyecekse, pişirerek kokusunu gidersin!"

Müslim, Mesâcid 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; İbni Mâce, İkâmet 58, Et'ime 59

Açıklamalar

Mescidlere tükürmek, oralarda yüksek sesle konuşup gürültü yapmak gibi olumsuzlukları nehyeden hadislerden sonra, şimdi de soğan sarmısak, pırasa, turp gibi çiğ olarak yenilmeleri halinde başkalarını rahatsız edecek bir kokusu olan sebzeleri yedikten sonra cemaate gelmeyi yasaklayan bir çok rivayetten dört tanesini okuduk.

Dinimizin temel müessesesi olan cami ve mescidlerin, her türlü rahatsızlık âmillerinden arındırılmış olması konusunda tam bir dikkat ve titizlik gerektiğini belgeleyen bu hadisler, aynı zamanda İslâm muâşeret edeblerinin ne kadar medenî ve çağdaş esaslar üzerine kurulmuş olduğunu da göstermektedir.

Konuyla ilgili hadislerin genelini dikkate aldığımız zaman soğan, sarmısak, pırasa ve turp gibi bitki ve sebzeleri yemiş ve kokusu henüz ağızlarından kaybolmamış olan insanların, ibadet etmek için müslümanların topluca bulundukları mescidlere gelmemeleri, cemaate iştirak etmemeleri, onlarla beraber namaz kılmamaları, evlerinde oturmaları ısrarla tenbih ve tavsiye edilmektedir. Bazı rivayetlerde de bu kısıtlamanın gerekçelerine yer verilmektedir. Bunlar arasında, "bize eziyet vermesin, bizi rahatsız etmesinler," "insanların incindiği şeylerden melekler de incinir, rahatsız olur" gibi gerekçeler dikkat çekmektedir.

Soğan-sarmısak gibi şeyleri yediklerinden dolayı müslümanların rahatsız olmaması için mescidlere gidemeyecek olanların, bayramda namazgâhlara, cenâze ve düğün gibi toplantı yerlerine, ilim meclislerine, dersanelere, konferans salonlarına, tekke - dergâh gibi zikir meclislerine gitmeleri de nehyedilmiş demektir. Sokak, çarşı-pazar bu nehyin dışında tutulmuştur. Çünkü oralar mescid hükmünde değildir. Ancak yediği sarmısağın kokusunu gidermeden evden dışarı çıkmamak herhalde daha uygundur. Özellikle büyük şehirlerde toplu taşıt vasıtalarında böyle bir kişinin çevresindekileri rahatsız edeceği kuşkusuzdur.

Kâdî İyâz bu nehyin, aralarında sarmısak yememiş olan kimselerin bulunduğu yerler hakkında geçerli olduğu, herkesin sarmısak yemiş olduğu

bir toplantıya katılmakta kerâhet olmayacağı görüşündedir. Bu tıpkı herkesin sigara içtiği yerde sigara içmek gibi bir durumdur. Kimsenin bir başkasından rahatsız olması söz konusu değildir. Ama sigara içmeyenlerin de bulunduğu yerde sigara içmek, içmeyenleri rahatsız edecektir. Nitekim son zamanlarda, dünyadaki genel eğilim doğrultusunda memleketimizde de beş kişinin bulunduğu kapalı mekânlarda sigara içenlere para cezası getiren kanun çıkarılmıştır.

Müslüman için cemaata devam etmek, namazlarını cemaatle birlikte mescidde edâ etmek büyük bir coşku, görev ve sorumluluktur. Hele ashâb-ı kirâm için Hz. Peygamber'in mescidinde onun cemaatı olarak arkasında namaz kılmak ne büyük şeref ve bahtiyarlıktır. Soğan, sarmısak gibi kötü kokusu giderilememiş bir yiyecekten dolayı müslümanların cami ve cemaattan uzak kalmaları, değme para cezalarının çok üstünde hak ve sevap mahrumiyeti getiren son derece etkili bir cezadır. Ne yazık ki devrimizde mânevî değerlerden uzaklaşan toplum hayatında cezalar da giderek tamamıyla maddîleşmektedir. Pek tabiî olarak etkisi de işte o kadar olmaktadır.

İslâm bilginleri, sarmısak yemiş olanlara kıyas ederek ağzı kokanların, yarası veya üstü başı yaptığı işten dolayı ağır kokan kimselerin de camiye cemaate devam etmemelerini öngörmüş bu yönde fetvâ vermişlerdir. Hatta Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*, diliyle insanları rahatsız eden kötü huylu kimselerin de cemaate devam etmemesi lâzım geldiği görüşündedir.

Bir kez daha belirtelim ki, soğan, sarmısak, pırasa ve turp gibi rahatsız edici kokusu bulunan sebzeleri yiyenlerin cami ve cemaate iştirak edememesi bunların kokusunun kaybolmamış olması şartına bağlıdır. Yoksa bunları yemek haram ve yasak değildir. Kokusunu, meselâ maydonoz çiğnemek suretiyle veya daha başka bir şekilde kaybettikten sonra mescidlere rahatlıkla gelinir. Onun için son hadiste Hz. Ömer, "*Onları bari pişirmek sûretiyle kokularından arındırın*" tavsiyesinde bulunmuştur. Pişirmek, bu tür yiyeceklerin kokusunu büyük ölçüde giderir. Pişmiş halde yenmiş olmasına rağmen koku hissediliyorsa, nehiy ve kerâhet hükmü de devam eder.

Efendimiz'in sarmısak yememesinin kendisine özgü gerekçesi vardır. "*Sizin baş başa kalmadıklarınızla ben başbaşa kalıp konuşuyorum"* diye kendisine gelen meleklerin hukukunu gözettiğini, onları rahatsız etmek istemediğini bildirmiştir. Bu hususu da dikkate alan bazı âlimler, soğan-sarmısak yiyenlerin, meleklerin bulunacağı gerekçesiyle mescidler boşken bile oralara girmelerinin nehyedilmiş olduğu görüşündedirler.

Burada yer almayan bir hadiste, Efendimizin *"Sarmısak ve benzerlerini yiyenlerin mescidimize gelmesin"* beyanını duyan bazı sahâbîler, "Haram kılındı, haram kılındı" diye söylenmeye başlayınca Efendimiz, Allah-Peygamber ve Kitap-Sünnet ilişkisini belirleyen son derece açık bir ifadeyle şu sözleri söylemiştir: **"***Allah'ın bana helâl kıldığı bir şeyi haram kılmak ne haddime! Ben, onun kokusundan hoşlanmıyorum o kadar!"*

Dinimizde Hz. Peygamber de dahil herkesin bir yetki ve sorumluluk alanı vardır. Herkes bu alan içinde yaşamaya mecburdur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Çiğ sarmısak yiyip mescide gelmek mekruhtur. Pişmiş sarmısak yemek ise mekruh değildir.

2. Çiğ yenildikleri takdirde soğan, pırasa, turp gibi kötü kokan sebzeler de aynı hükümdedir. Bunlara çemen, sigara, püro ve pastırma gibi kokusu başkalarını rahatsız eden şeyleri de katmak mümkündür.

3. Kokusu başkalarını rahatsız eden yiyecekleri yemiş olarak mescide gelen kişinin ağız kokusu duyulduğu takdirde mescidden çıkarılabilir.

4. Müslümanlar arasına çıkarken her yönden tertemiz olmak gerekir. Özellikle cami ve mescidlere gidileceği zaman daha fazla dikkatli ve temiz olmaya çalışmalıdır.

5. Kötü kokulardan insanlar gibi melekler de rahatsız olur.

6. Hz. Peygamber'in herhangi bir helâli haram, haramı helâl kılma yetkisi yoktur.

312- باب كراهية الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب

لأنه يجلب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

HUTBE OKUNURKEN DİZLERİNİ DİKİP OTURMANIN KERÂHETİ

CUMA GÜNÜ İMAM HUTBE OKURKEN, UYKU GETİRECEĞİ, HUTBEYİ DİNLEMEYE ENGEL OLACAĞI VE ABDESTİN BOZULMASINA VESİLE OLACAĞI ENDİŞESİ SEBEBİYLE DİZLERİ DİKİP ELLERİ DİZLER ÜZERİNE BAĞLAYARAK OTURMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadis

1709- عنْ مُعَاذِ بْنِ أَنسٍ الجُهَنيِّ ، رَضِيَ اللَّه عَنهُ أَنَّه النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنِ الحِبْوَةِ يَوْمَ الجُمُعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ . رواهُ أبو داود ، والترمذي وَقَالا : حدِيثٌ حَسَنٌ .

1709. Muâz İbni Enes el-Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, cuma günü imam hutbe okurken dizleri dikip oturmaktan nehyetmiştir.

Ebû Dâvûd, Salât 228; Tirmizî, Cum'a 18

Açıklamalar

Hibve (veya İhtibâ), dizleri yukarıya dikip ellerle dizleri kavramak suretiyle oturmak demektir. Bu oturuş tarzının uygun görülmemesinin sebepleri, - Nevevî'nin konu başlığında belirttiği gibi - uyuklamaya sebep olması, dolayısıyla hutbeyi dinleme vecibesinden kişiyi alıkoyması ve en kötüsü de abdestin bozulması ihtimalidir. Bir de Arabistan gibi erkeklerin de entari giydiği sıcak iklim bölgelerinde dizleri yukarı dikince avret yerlerinin açılma ihtimali vardır. Bu ise, cami ve cemaat edebine hiç uymayan son derece çirkin bir durumdur. Müslümanların imkânlarının oldukca sınırlı ve kısıtlı olduğu İslâm'ın ilk yıllarında böyle durumların meydana gelmesi çok daha muhtemeldi.

Ayrıca minberde hutbe irâd eden hatib, karşısındaki cemaatin böyle son derece serbest bir vaziyette olduğunu görmekten olumsuz etkilenir. Bu konu, öyle sanıyoruz ki, her din görevlisinin bildiği bir husustur. Ciddi görünümlü bir cemaata hitabetmek, büyük bir zevktir.

İşte bu gibi sebeplerden dolayı Efendimiz, ibadet saati olan hutbe dinleme zamanında bu oturuş şeklini sakıncalı bulup nehyetmiştir.

Ebû Dâvûd'un buraya alınmayan bir rivayetinde sahâbîlerden bazılarının hutbe dinlerken dizlerini dikip oturduklarına dair bilgiler verilmektedir. Bu rivayetlerin, nehiy bildiren bizim bu hadisimizden daha sağlam senede sahip olduğu da bildirilmektedir. Bu sebeple bazı âlimler, "Avret mahallinin açılmasına sebep olan oturuş nehyedilmiştir, böyle bir ihtimalden uzak olan ihtibaya ise müsaade edilmiştir" diye her iki rivayet grubunun arasını birleştirmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hatibi uyanık ve ciddî bir şekilde dinlemek lâzımdır. Mescidde bulunmanın, oturup kalkmanın mescidin ve müslümanın nezâhet ve ciddiyetine yakışır halde olması gerekir.

2. Uyku getireceği, hutbe dinlemeyi engelleyeceği ve avret yerlerinin açılmasına vesile olabileceği gibi sebeplerle imam hutbe okurken, dizlerini yukarıya dikip elleriyle de dizlerini tutarak oturmak (ihtibâ) mekruhtur.

3. Müslüman her zaman ve her yerde her türlü çirkinlikten uzak kalmaya çalışmalıdır.

313- باب نهي مَنْ دخل عليه عشر ذي الحجة وأراد أن يضحِّيَ عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضّحيَ

KURBAN KESMEK İSTEYEREK ZİLHİCCE AYININ ONUNA ULAŞAN KİMSENİN KURBANI KESİNCEYE KADAR SAÇINDAN VE TIRNAKLARINDAN BİR ŞEY ALMASININ NEHYEDİLMİŞ OLDUĞU

Hadis

1710- عَنْ أُمِّ سَلَمةَ رضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ كَانَ لَهُ ذِبْحٌ يَذْبَحُهُ ، فَإِذا أُهِلَّ هِلالُ ذِي الحِجَّة ، فَلا يَأْخُذَنَّ مِنْ شَعْره وَلا منْ أَظْفَارهِ شَيْئاً حتى يُضَحِّيَ » رَواهُ مُسْلِم .

1710. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kimin kesecek kurbanı varsa, zilhicce ayı (nın hilâli) girince kurbanını kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından hiç bir şey kesmesin.**"

Müslim, Edâhî 42. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Dahâyâ 3

Açıklamalar

Zilhicce ayının onu kurban bayramının birinci günüdür. Konu başlığına göre zilhiccenin onuncu günü girdikten sonra, hadîs-i şerîf'in metnine göre zilhicce ayının hilâlinin görülmesinden yani başından itibaren, kurban kesecek olan bir müslümanın, kurbanını kesinceye kadar tıraş olması, saçını kısaltması, vücudunun herhangi bir yerindeki kılları yolup koparması ve tırnaklarını kesmesi nehyedimiştir. Tabiî burada herkesin kurbanını, kurban bayramının birinci günü keseceği düşünülmemelidir. Bu sebeple "*kurbanını kesinceye kadar*" kaydı, bayramın üçüncü günü akşamına kadar geçerlidir.

İmam Şâfiî'ye göre zilhiccenin onu girdikten sonra kurban kesecek olan kimsenin kurbanını kesmeden saç veya tırnaklarını kesmesi tenzihen mekruhtur. Ebû Hanîfe'ye göre ise, mekruh değildir.

Bu nehyin sebebinin, o günlerde ihramda bulunan hacılara eşlik etmek, onlar gibi davranmak olduğunu söyleyenler vardır. Ayrıca keseceği kurban sebebiyle müslümanın cehennemden kurtulacağı ümit edilmektedir. Bu kurtuluşta vücudunun bütün unsurlarının tam olması hedeflenmiş de olabilir. Gerçek sebebi ve hükmü ne olursa olsun, bu nehiy kurban kesecek müslümanlar içindir. Kurban kesmeyecek olanların saç tıraşı olmalarına ve tırnaklarını kesmelerine hiç bir mani yoktur. Yani bu nehiy onları ilgilendirmemektedir.

Bu da gösteriyor ki hadisimizdeki nehiy ile, dünyanın neresinde olursa olsun kurban kesecek müslümanların, o günlerde haccetmekte oldukları için ancak kurbanlarını kestikten sonra tıraş olarak veya saçlarını kısaltarak ihramdan çıkabilecek olan hacılarla aynı anda aynı şeyleri yapmak suretiyle âdeta hactaki ortamı paylaşmaları hedeflenmiştir. Bu gerçekten çok güzel ve pek anlamlı bir hedef ve uygulamadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhramda bulunan hacılar kurbanlarını kesmedikçe tıraş olup ihramdan çıkamadıkları gibi, memleketlerindeki müslümanların da zilhicce ayının onuncu günü girdikten sonra kurbanlarını kesinceye kadar saç ve tırnak kesmemeleri uygun olur.

2. Müslümanlar arasındaki inanç birliğinin, mümkün olduğunca evrensel çapta davranış birliği şeklinde kendini göstermesi pek güzel olup bir bakıma "tebliğ" niteliği taşır.

314- باب النَّهي عَن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس ونعمة السلطان وتُرْبَة فلان والأمانة ، وهي من أشدها نهياً

ÜZERİNE YEMİN EDİLMESİ YASAKLANANLAR

PEYGAMBER, KÂBE, MELEKLER, GÖKYÜZÜ, ECDAT, HAYAT, RUH, BAŞKAN, SULTANIN HAYATI, SULTANIN NİMETİ, BİR KİMSENİN TÜRBESİ VE EMANETE YEMİN ETMENİN YASAK OLUŞU

Hadisler

1711- عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، رضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَالَ : « إِنَّ اللَّه تَعالى ينْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بابائِكُمْ ، فَمَنْ كَانَ حَالِفاً ، فلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ ، أَوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه.

وفي رواية في الصحيح : « فمنْ كَانَ حَالِفاَ ، فَلا يَحْلِفْ إِلاَّ بِاللَّهِ ، أَوْ لِيسْكُتْ »

1711. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah Teâlâ sizin babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasakladı. Yemin etmek isteyen kimse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun."

Buhârî, Eymân 4; Müslim, Eymân 3. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 74, Tevhîd 13; Ebû Dâvûd, Eymân 4; Tirmizî, Nüzûr 9; Nesâî, Eymân 4; İbni Mâce, Keffârât 2

Müslim'in *Sahîh*'indeki bir rivayet şöyledir: **"Kim yemin edecekse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun."**

Müslim, Eymân 3

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1712- وعنْ عَبْدِ الرحْمنِ بْن سمُرَةَ ، رَضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «لا تحْلِفوا بِالطَّواغِي ، ولا بابائِكُمْ » رواه مسلم .

« الطَّوَاغي » : جَمْعُ طاغية ، وهِي الأَصْنَامُ ، وَمِنْهُ الحديثُ : « هذِهِ طاغِيةُ دوْسٍ » : أَيْ : صنمُهُم ومعْبُودُهُم . ورُوِيَ في غَيرِ مُسْلِم : « بالطَّواغِيتِ » جمْع طاغُوت ، وهُو الشَّيطانُ وَالصَّنمُ .

1712. Abdurrahman İbni Semüre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Putlara ve babalarınıza yemin etmeyiniz."

Müslim, Eymân 6. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 5; Nesâî, Eymân 10; İbni Mâce, Keffârât 2

Açıklamalar

Yemin kelimesi lugatta kuvvet ve sağ el anlamına gelir. Şeriat örfünde, verilen haberin bir tarafını, yani olduğunu veya olmadığını üzerine yemin

edilen şeyle kuvvetlendirmektir. Yemin, bir işi yapmak veya yapmamak hususunda karara ve iddiaya kuvvet vermek için ya Allah Teâlâ'ya kasem veya talak gibi bir şeye bağlı olarak yapılan bir akittir. Buna Türkçe'de ant denir. Meselâ, "Vallahi ben şu işi yaptım" veya “yapmadım” demek bir yemindir. "Ben şu işi yaparsam" veya "yaptıysam karım benden boş olsun" demek de bir şarta bağlı olarak yapılmış yemindir. Yemin ne üzerine yapılırsa, ona tâzim ifade eder. Tâzime, yüceltmeye lâyık olan yegane varlık ise Allah Teâlâ'dır. Bu sebeple Allah'tan başkası adına yapılan yeminler yemin sayılmaz. Şu kadar var ki, Allah'tan başkasını tâzim, büyültüp yücelterek herhangi bir kimse veya eşya üzerine yemin etmek, İslâm âlimlerinin bir kısmı tarafından kesin olarak haram kabul edilir. Başka bir kısım âlim ise, yemin eden kimse, üzerine yemin ettiği şeyi tâzim ve yüceltme inancına sahip olmadığı takdirde haram değil, mekruh olduğunu kabul eder.

Kasem suretiyle olan yemin ya, vallahi, billahi, tallahi denilmesi gibi Allah Teâlâ'nın zât ismine, ya, Rahmân, Rahîm gibi mübarek isimlerinden birine, veya izzet-i ilâhiye, kudret-i ilâhiye gibi zâtî sıfatlarından biri üzerine ant içmekle yapılır. Kasem ederim, yemin ederim, Allah'a andolsun, üzerime yemin olsun, şehâdet ederim, üzerime ahdolsun gibi sözler de birer yemin sayılır. Peygamberlere, Kâbe'ye, mahlûkattan birinin başına veya hayatına yemin edilmesi câiz olmaz; bunlar da yemin sayılmaz. Nelerin yemin sayılıp sayılmadığı fıkıh kitapları ile, ilmihal kitaplarında etraflıca ele alınır.

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de Tîn, Zeytin, Semâ, Tûr, Târık gibi mahlûkatından bir çok şeye yemin etmiştir. Bu yeminler ya o şeylerin şerefinin yüksekliğine dikkat çekmek içindir; ya da ibarede adı zikredilmemiş bir şey vardır. Yani bu gibi yeminler, Tîn'in Rabbi hakkı için, Târık'ın Rabbi hakkı için takdirindedir.

Hadisimizde özellikle babanın zikredilmesi, bu şekilde yemin etmenin Arap toplumunda, evlâtlar ve insanlar arasında yaygın olması sebebiyledir. Yemin etmek mecburiyeti varsa Allah'a yemin edilmeli, aksi takdirde susmak daha hayırlıdır. Hadisin yukarıda zikredilen kaynaklarında onun çeşitli rivayet tarikleriyle ve farklı şekillerde nakledildiğini görürüz. Nevevî'nin tercih ettiği rivayet, her birinin ortak noktasını teşkil etmektedir.

Câhiliye devrinin etkili olan âdetlerinden biri de putlar üzerine yemin edilmesi idi. Putperestliğin şirk olduğu ve dinimizin bunu şiddetle yasakladığı bilinen bir gerçektir. İslâm, putlarla ilgili her türlü inanış, davranış ve yaklaşımı tamamen yasaklayıp ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla putlar üzerine yapılan yeminlerin hiçbir kıymeti olmadığı ve asla yemin sayılmayacağını Peygamber Efendimiz kesin bir şekilde ifade etmiştir. Çünkü putlara yemin edenler onları yüceltmiş, büyük tanımış ve kutsamış olmaktadırlar. Bu tavrın en büyük şirk ve küfür olduğunda hiç tereddüt yoktur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemin, yemin edileni tâzim ve yüceltme olduğu için, sadece Allah'ın adına veya Allah'ın sıfatlarına yapılabilir.
2. Babalar veya başka yaratılmışlar üzerine yapılan yeminler geçersiz olup, tâzim ve yüceltilmeye lâyık olan sadece Allahtır.
3. Putlar ve benzeri batıllar üzerine yemin etmek haram kılınmış olup, onları yüceltmek küfürdür.

1703-وعنْ بُرِيْدة رضِي اللَّه عنهُ أَنَّ رسُول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «من حلَف بِالأَمانَةِ فليْس مِنا».

حدِيثٌ صحيحٌ ، رواهُ أَبُو داود بإِسنادٍ صحِيحٍ .

1713. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Emanete yemin eden kimse bizden değildir."

Ebû Dâvûd, Eymân 6

Açıklamalar

Hadisimizde emanet sözüyle, Allah'ın kulları üzerine yazdığı farzlar kastedilmiştir. Namaz, oruç, zekât, hac ve benzeri farzlar birer emanettir. Bunlar, Allah'ın isim ve sıfatlarından olmayıp, sadece mü'minlerin yerine getirmeleri gerekli emirlerdir; dolayısıyla bunlar üzerine yemin edilmesi câiz değildir. Şayet edilirse, bu yemin sayılmaz ve kefâret gerekmez. Ancak Ebû Hanîfe, bir insanın farzlar üzerine değil de "Emânetullah'a yemin

ederim" demesinin yemin sayılacağını ve kefâret gerekeceğini söyler. Çünkü eminlik Allah'ın sıfatlarından biridir. Ona göre, "Allah'ın kudretine yemin ederim" veya "ilmine yemin ederim" demekle bunun arasında bir fark yoktur. İmâm Muhammed'in açıklamasına göre, Ebû Hanîfe insanların emanete yemin ettiklerini görmekteydi; durumun kendisine sorulması üzerine bunun bir yemin olduğuna hükmetmiştir. Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre emanete yemin etmek "Vallâhi'l-Emîn" demek gibidir; bu ise "Vallahi'l-Azîm" veya benzeri bir yemin lafzından farksızdır. Fakat ulemânın büyük çoğunluğu "Allah'ın emanetine yemin ederim" demenin yemin sayılmayacağı ve kefâret de gerekmeyeceği kanaatindedirler. İbni Melek'in belirttiğine göre, Peygamber Efendimiz'in emanete yemin edilmesini yasaklaması, bunun Allah'ın isim ve sıfatlarından olmaması sebebiyledir. Görüldüğü gibi ulemânın emanetten anladığı anlamlar farklılık arzetmekte, hüküm de bu anlayış farklılıklarına göre değişiklik göstermektedir. "Böyle yemin eden bizden değildir" denilmesi, bizim yolumuzun ehli veya sünnetimize uyanlardan değildir anlamındadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Emanet, Allah'ın mü'minler üzerine yazdığı farzlar anlamına gelir. Farzlar Allah'ın ismi ve sıfatı değildir.

2. Allah'ın ismi ve sıfatlarından olmayan bir şey üzerine yemin etmek câiz değildir; edilirse yemin sayılmaz.

3. Ebû Hanîfe, emaneti farzlar mânasına almayıp eminlikle ilgili gördüğü ve eminliği Allah'ın sıfatlarından saydığı için, emanete yemin etmeyi "Vallâhi'l-Emîn" anlamıyla ele almış ve ona göre hüküm vermiştir.

1714- وعنْهُ قال : قال رسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « منْ حلفَ ، فقال : إِني برِيءٌ مِنَ الإِسلامِ فإِن كانَ كاذِباً ، فَهُو كما قَالَ ، وإِنْ كَانَ صادِقاً ، فلَنْ يرْجِع إِلى الإِسلاَمِ سالِماً». رواه أبو داود .

1714. Yine Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben İslâm'dan uzağım diye yemin eden kimse, eğer bu sözünde yalancı ise, söylediği gibidir. Eğer sözünde doğru ise, o kişi inancından bir şey kaybetmeden İslâm'a dönemez."

Ebû Dâvûd, Eymân 9. Ayrıca bk. Nesâî, Eymân 8; İbni Mâce, Keffârât 3

Açıklamalar

Halkımız arasında bir kısım câhil insanların şu işi yaparsam veya şöyle yapmazsam "dinden çıkmış olayım", "dinsiz imansız olayım", "dinimi reddetmiş olayım", "dinden dönmüş olayım" veya "kâfir olayım" gibi sözlerle yemin ettiklerine şahit oluruz. Bu çeşit sözler sarfetmek, bunlarla yemin etmek çirkin ve uygun olmayan bir davranış kabul edilir. Bazı âlimlerimiz bu nevi sözleri birer yemin kabul ederek kefâret gerektiğini söylemişlerse de, ulemânın çoğunluğu yemin olarak değerlendirmemiş, ancak böyle sözler söyleyenlerin günahkâr olduklarını, kendilerine tövbe ve istiğfar gerektiğini söylemişlerdir. Bir insan böyle sözler söylerken kâfirliği göze alırsa ve maksadı bu ise, gerçekten kâfir olur. Eğer maksadı ve gayesi bu değil de uygun tarzda bir yeminden kaçınmak ise o takdirde çok kötü bir iş yapmış ve ağır bir söz söylemiş olur ki, tövbe ve istiğfar etmesi gerekir. Yeminlerde niyetlere değil lafza bakanlara göre, böyle sözler söyleyenlerin durumu daha da büyük tehlike arzetmektedir. Peygamberimiz'in bu hadisi, böyle sözler sarfeden ve benzeri sözlerle yemin edenlere bir tehdit ve uyarı niteliği taşır. Bu çeşit sözler söyleyen bir kişinin niyeti dinden çıkmak ve kâfirliği benimsemek olmasa bile, bu sözleri sarfettiği için büyük hata işlemiş olur. Böyle bir günahkâr da kâmil mü'min olma özelliğini kaybetmiş demektir. İnancından bir şey kaybetmeden İslâm'a dönemez denilmekle kastedilen mâna da budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şu işi yaparsam veya yapmazsam İslâm'dan uzak olayım, dinden çıkmış olayım, kâfir olayım gibi sözlerle yemin etmek doğru ve câiz değildir.

2. Bu ve benzeri sözlerle yemin edenler, bir kısım ulemâya göre kefâret öderler; bazı âlimlere göre ise onları mal cinsinden bir kefâret kurtarmaz, çünkü onların zararı dinlerinedir; dolayısıyla tövbe ve istiğfar etmeleri, imanlarını yenilemeleri gerekir.

3. Hanefîlere göre yukarıdaki lafızlar ve benzerleriyle yemin edenlerin kefâret ödemesi icab eder; Şâfiî mezhebine göre ise bu sözler yemin sayılmadığından kefâret ödemezler, ancak sözleri sebebiyle günahkâr olurlar.

1715- وَعنِ ابْن عمر رضِي اللَّه عنْهُمَا أَنَّهُ سمِعَ رَجُلاً يَقُولُ : لاَ والْكعْبةِ ، فقالَ ابْنُ عُمر : لا تَحْلِفْ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فإِني سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « منْ حلفَ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فَقدْ كَفَر أَوْ أَشْرَكَ » رواه الترمذي وقال : حدِيثٌ حسَنٌ .

وفسَّر بعْضُ الْعلماءِ قوْلهُ : « كَفر أَوْ أشركَ » علَى التَّغلِيظِ كما رُوِي أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ: « الرِّيَاءُ شِرْكٌ » .

1715. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*, hayır, Kâbe hakkı için, diye yemin eden bir adamı işitmişti. Bunun üzerine o, adama şöyle dedi:

Allah'tan başkasının adına yemin etme. Çünkü ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"Allah'tan başkası adına yemin eden kimse küfre veya şirke düşmüş olur."

Tirmizî, Nüzûr 8

Açıklamalar

Allahtan başkası adına yemin edenin kâfir veya müşrik olması sözüyle, onun gerçekten küfre veya şirke düştüğü kastedilmemektedir. Bu tehdit ifadesiyle, yasaklanan o davranışın çok ağır bir suç teşkil ettiği ve mutlaka sakınılması gerektiği anlatılmaktadır. Tıpkı riyânın şirk olduğunu ifade eden hadiste olduğu gibi. Çünkü bir insanı küfre ya da şirke düşüren şeylerin neler olduğu Kur'an'ın açık ifadeleriyle belirlenmiştir. Başlangıçtan beri izah etmeye çalıştığımız üzere, Allah'tan başkası adına yemin etmek, kişiyi günahkâr kılar; fakat işlenilen her günah insanı dinden çıkarmaz.

Allah adına yemin etmesi ve sadece O'nu tâzim edip yüceltmesi gereken kimse, Allah'tan başkası adına yemin etmekle yeminine başka birini veya bir nesneyi ortak kılmış olur. Bu yüzden insanın babasını, anasını, Kâbe'yi veya herhangi bir kişiyi veya eşyayı yüceltmesi ve bunlar üzerine yemin etmesi yasaklanmış ve böyle sözler yemin sayılmamıştır. Sadece Kur'an üzerine yemin edilmesi insanlar arasında yaygınlık kazanmış olduğu için Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed tarafından sahih bir yemin kabul edilmiş ve kefâret gerektiğine hükmolunmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın isimleri ve sıfatları dışında herhangi bir kimseye veya eşyaya yemin edilmesi yasaklanmıştır.

2. Mukaddes sayılan mekânlara, peygamberlere, sâlih kişilere ve benzerleri üzerine yemin edilmesi câiz değildir.

3. Allah'tan başkası üzerine yemin edilmesini yasaklayan hadislerin ilk bakışta anlaşılan mânalarına göre hükmeden âlimler, bunlarda Allah'tan başkasını yüceltme itikadı bulunduğu için, böyle yemin edenlerin küfre düşeceklerini söylemişlerdir. Ulemânın çoğunluğu ise bu ve benzeri hadisleri küfre düşmek olarak değil, şiddetli sakındırma olarak yorumlamıştır.

315- باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

BİLEREK YALAN YERE YEMİN ETMENİN BÜYÜK GÜNAH OLUŞU

1716- عَنِ ابْنِ مسْعُودٍ رضِي اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « منْ حلفَ علَى مَالِ امْريءٍ مُسْلِمٍ بغيْرِ حقِّهِ ، لقِي اللَّه وهُو علَيْهِ غَضْبانُ » قَالَ : ثُمَّ قرأَ علَيْنَا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِصداقَه منْ كِتاب اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : { إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعهْدِ اللَّهِ وأَيْمانِهِمْ ثَمناً قَلِيلاً } [آل عمران : 77] إلى آخِرِ الآيةِ : مُتَّفَقٌ عليْه .

1716. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman bir kimsenin malını elinden almak için yalan yere yemin eden kimse, Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğramış olarak O'nun karşısına çıkar." İbni Mes'ûd der ki:

Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitabı'ndan kendisinin bu sözünü tasdik eden şu âyeti okudu:

"Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azâb vardır" [Âl-i İmrân sûresi (3), 77].

Buhârî, Eymân 11, 17; Müslim, Îmân 220, 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 2; Tirmizî, Büyû' 42; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 36; İbni Mâce, Ahkâm 7

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1717- وعَنْ أَبي أُمامةَ إِياسِ بْنِ ثعْلبَةَ الحَارِثِيِّ رضِــيَ اللَّه عَنْهُ أن رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « من اقْتَطعَ حَقَّ امْرِيءٍ مسْلِمٍ بِيمِينِهِ ، فَقَدْ أَوْجَب اللَّه لَهُ النَّارَ . وحرَّم عَلَيْهِ الْجنَّةَ» فَقالَ لَهُ رَجُلٌ : وإِنْ كَانَ شَيْئاً يسِيراً يا رسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : « وَإِنْ كان قَضِيباً مِنْ أَراكٍ » رواهُ مُسْلِمٌ .

1717. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el-Hârisî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yalan yere yemin ederek bir müslümanın hakkını gasbeden kimseye Allah cehennemi vâcip, cenneti de haram kılar." Bunun üzerine bir kişi:

Eğer o hak önemsiz bir şey ise yine böyle midir, yâ Resûlallah? diye sordu. Peygamberimiz:

"Misvak ağacından bir dal parçası olsa bile böyledir" buyurdu.

Müslim, Îmân 218. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l-kudât 30; İbni Mâce, Ahkâm 9

Açıklamalar

Rivâyetlerin bazısında açıklandığına göre, Yemen'de, sahâbî Eş'as İbni Kays ile bir başka adam arasında münakaşalı bir yer vardı. Eş'as, adamı Resûl-i Ekrem'e şikayet etti. Peygamberimiz ona:

- "Herhangi bir delilin var mı?" diye sordu. Eş'as:

- Hayır, diye cevap verdi. Hz. Peygamber:

- "O halde hasmının yemin etmesi lâzım" dedi. Eş'as:

- Yemin istenirse o kişi yemin eder, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz bu hadisi söyledi ve âyet de bu olay üzerine nazil oldu.

Bazı rivayetlerde, Eş'as'ın bir arazi veya kuyunun mülkiyeti konusunda münakaşa ettiği kişinin amcasının oğlu Cerîr olduğu, bazı rivayetlerde ise bir yahudi olduğu belirtilir.

Eş'as İbni Kays, şikâyet ettiği adamın yalan yere yemin edebileceğini söylemişti. Nitekim hadisin çeşitli rivayetlerinde bu yemin "fâcir" ve "sabr" kayıtlarıyla nakledilmektedir ki, her ikisi de yalan yere yemin demektir. Fâcir kelimesi fücûrdan alınmış olup burada yalancı anlamına gelmektedir. Sabır kelimesinin anlamı ise hapsetmektir. Yemin eden kimse kendisini yemin için hapsettiği veya gerektiğinde hâkim o kişiyi yemini için

hapsettiğinden dolayı bu ad verilmiştir. Yalan yere yemine fıkıh kitaplarımızda "yemîn-i gamûs" adı verilir. Bu çeşit yemin en büyük günahlardan biridir. Çünkü böyle bir yeminde haramı helâl, bâtılı hak göstermek gâyesi vardır ki, bu şeriatın hükmünü değiştirmek anlamına gelir.

Peygamber Efendimiz'in **"müslüman bir kimsenin malı"** sözüyle, gayri müsliminin malını helâl saydığı gibi bir anlam çıkarmak asla doğru değildir. Malı haksız yere elinden alınan kim olursa olsun, onu alan kimse haram yemiş sayılır ve cezası da müslüman veya gayri müslime göre değişmez. Alınan malın mutlaka aynî ve maddî bir varlık olması da şart değildir. Bir kimseye iftira eden, mânevî şahsiyetine tecavüzde bulunan ve onu küçük düşüren de aynı şekilde bir hakka tecavüz etmiş sayılır. Dinimiz, maddî mânevî her türlü hakkın korunmasına özel bir önem verir. Haksızlık ve çalmak veya gasbetmek açısından alınan malın az veya çok olması da farketmez. Nitekim Peygamberimiz **"misvak ağacından bir dalcık bile olsa"** buyurmak suretiyle buna işaret etmişlerdir.

Allah'ın bir kimseye kızması, ona azâb etmesi demektir. Allah'ın azâbı kıyamet gününde o kişiyi cehenneme koyması suretiyle gerçekleşir. Nitekim ikinci hadiste bu açıkça belirtilmiştir. Bir insan mü'min de olsa büyük günah işlemişse cehenneme girmeyi hak eder. Ancak günahı sebebiyle ebediyen cehennemde kalmayıp, cezasını çektikten sonra neticede cennete girer.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Az olsun çok olsun, maddî olsun mânevî olsun başkasının hakkına tecavüz etmek şiddetle haram kılınmıştır.

2. Dâvada önce dâvacı, sonra dâvalı dinlenir; gerekirse yemin ettirilir.

3. Bir dâvada delil getirmek dâvacıya aittir.

4. Yalan yere yemin etmek en büyük günahlardan ve haramlardandır.

5. Büyük günahlardan birini işleyen mü'min de cehenneme girer; fakat ebediyen orada kalmaz.

1718- وعنْ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عمرِو بْنِ الْعاصِ رضِيَ اللَّه عَنْهُمَا عن النبيِّ صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « الْكَبَائِرُ :

الإِشْرَاكُ بِاللّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ ، وَقتْلُ النَّفْسِ ، والْيَمِينُ الْغَمُوسُ » رواه البخاري .

وفي روايةٍ له : أَن أَعْرَابِيًّا جاءَ إِلى النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقال : يَا رَسُول اللَّه ما الْكَبَائِرُ ؟ قالَ : «الإِشْراكُ بِاللَّهِ » قَالَ : ثُمَّ ماذا ؟ قالَ : « الْيَمِينُ الْغَمُوسُ » قُلْتُ : وَمَا الْيمِينُ الْغَمُوسُ ؟ قال : « الَّذِي يَقْتَطِعُ مَالَ امْرِيءٍ مسلم ، » يعْنِي بِيمِينٍ هُوَ فِيها كاذِبٌ .

1718. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere bir kimseyi öldürmek ve yalan yere yemin etmek."

Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir: Bir bedevî, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Yâ Resûlallah! Büyük günahlar nelerdir? diye sordu. Peygamberimiz:

- "Allah'a şirk koşmaktır" buyurdu.

Sonra hangisidir, dedi?

- "Yemîn-i gamûs" buyurdu. Hadisin ravisi Abdullah İbni Amr der ki:

- Ben, yemîn-i gamûs nedir, diye sordum? Resûl-i Ekrem:

"Bir müslümanın malından bir parça almak için yalan yere yapılan yemindir" buyurdular.

Buhârî, Eymân 16, Diyât 2, İstitâbetü'l-mürteddîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(4) 6; Nesâî, Tahrîm 3, Kasâme 48

Açıklamalar

Hadisimizin birinci kısmı daha önce "Ana Babaya Karşı Gelmenin ve Akraba İle İlişkiyi Kesmenin Haramlığı" konusunda 339 nolu hadis olarak da geçmişti. Peygamber Efendimiz, sahâbe-i kirâmın çeşitli soruları üzerine büyük günahları saymıştır. Şüphesiz büyük günahlar burada sayılanlardan ibaret değildir. Onların neler olduğu Kur'an ve Sünnet'te belirtilmiş ve bu konuya tahsis edilen müstakil kitaplarda hem sıralanmış, hem her biri hakkında bilgi verilmiştir. Allah'a ortak koşmaktan daha büyük günah ve haram olmadığı ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in zamanında şirk çok yaygın olduğu için, hemen bütün hadislerde Allah'a şirk koşmak büyük günahların en başında sayılmıştır. Ayrıca şirkin hiçbir şekilde affedilmeyecek olması da onun ilk sırada yer almasının önemli sebeplerinin başında gelir. Allah'a itaattan sonra en önemli vazifenin ana babaya iyilik olduğu Kur'an'ın sarih hükümlerindendir. **"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti"** [İsrâ sûresi(17), 23]. Ana babaya iyiliğin zıddı onlara itaatsizlik olup büyük günahlardandır. Belki bu sebeple Peygamber Efendimiz onu büyük günahların ikinci sırasında saymıştır.

Allah'ın haram kıldığı şeylerden biri de haksız yere bir insanı öldürmek, onun hayatına son vermektir. Bilindiği gibi bir tek insanı haksız yere öldürmek, bütün insanları öldürmek gibidir. Ayrıca bu, büyük bir fitne olup sonu gelmeyen kan davalarının da sebebidir. Toplumda şiddetin ve terörün sebebi her türlü haksızlık ise de "kana kan" yolunun açılması milletleri güçsüz bırakır; birliğini ve beraberliğini bozar; kardeşler arasında husumetlerin ve ardı arkası kesilmeyen çatışmaların kaynağını teşkil eder. İslâm toplumlarının tarih boyu uğradığı felâketlerin başında iç çatışmalar ve kardeş kavgaları ilk sırayı alır. İşte bu yolu açmak en büyük günahlardan ve şiddetle kaçınılması gereken haramlardan biridir.

Yalan yere yemin etmek, aynen yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmak gibi büyük günahlardan sayılır. Böyle bir yemin insanı önce dünyada günaha daldırdığı, netice itibariyle âhirette de cehenneme soktuğu için "yemîn-i gamûs" diye adlandırılmıştır. Bu yeminin gayesi, az olsun çok olsun, bu dünyada insanların mallarından bir şey aşırmak ve bir hakkı gasbetmektir. Allah, hak sahibi olan kulu razı olmadıkça kul hakkını affetmez. Bu sebeple Peygamber Efendimiz bizlere üzerimizde maddî veya mânevi kul hakkı bulunduğu halde Allah'ın huzuruna çıkmamayı ısrarla

tavsiye buyurmuşlardır. Çünkü Allah'a ait hakları Cenâb-ı Hak dilerse affeder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere bir insanı öldürmek ve yalan yere yemin etmek en büyük günahlardandır.

2. Allah, kendisine şirk koşulmasını asla affetmez ve müşrikler hiçbir şekilde cennete giremez.

3. Şirk dışındaki büyük günahlar sebebiyle kişi cehenneme girer; ancak ebediyen orada kalmaz, neticede cennete gider.

4. Cenâb-ı Hakk'ın kul razı olmadıkça affetmeyeceği günahlardan biri kul haklarıdır. Kul hakkı sadece maddî değil, manevî de olabilir.

316- باب ندب مَن حلف على يَمينٍ ، فرأى غيرها خيرَاً منها أن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفِّر عن يمينه

YEMİNİ BOZUP KEFÂRETİNİ VERMEK

BİR KONUDA YEMİN EDEN KİŞİNİN ONDAN BAŞKASINI DAHA HAYIRLI GÖRÜRSE, HAYIRLI GÖRDÜĞÜNÜ YAPIP, SONRA YEMİNİNİN
KEFÂRETİNİ VERMESİNİN MENDUP OLUŞU

Hadisler

1719- عَنْ عبْدِ الرَّحْمنِ بْنِ سَمُرةَ رِضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ لي رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «... وَإِذَا حَلَفْتَ علَى يَمِينٍ ، فَرَأَيْت غَيْرَها خَيْراً مِنهَا ، فأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ، وكفِّرْ عَن يَمِينك » متفقٌ عليه .

1719. Abdurrahman İbni Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle buyurdu:

"Herhangi bir konuda yemin ettiğinde ondan başkasını daha hayırlı görürsen, hayırlı olanı işle ve yeminine kefâret öde."

Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 19, İmâre 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 2; Tirmizî, Nüzûr 5; Nesâî, Âdâbu'l-kudât 15, 16

1721 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır. Bu hadis daha önce 675 numara ile de geçmişti.

1720- وعَنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « منْ حلَف عَلَى يَمِينٍ فَرأَى غَيْرَهَا خَيْراً مِنْهَا ، فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ ، ولْيَفْعَلْ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ » رواهُ مسلم .

1720. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her kim bir hususta yemin eder de ondan başkasını daha hayırlı görürse, yemininden dolayı kefâret versin ve hayırlı olanı yapsın."

Müslim, Eymân 11-13. Ayrıca değişik sahâbî ravilerden rivayeti için 1719 no'lu hadisin kaynaklarına bk.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1721- وَعَنْ أَبي مُوسَى رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنِّي واللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّه لاَ أَحلِفُ عَلَى يَمِينٍ ، ثُمَّ أَرَى خَيْراً مِنهَا إِلاَّ كَفَّرْتُ عَنْ يَمِيني ، وأَتيْتُ الَّذِي هُوَ خَيرٌ » متفقٌ عليه .

1721. Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben, Allah diler de, vallahi diye bir hususta yemin ederim, sonra ondan daha hayırlısını görür, yeminimin kefâretini verip daha hayırlı olanı yaparım."

Buhârî, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 12, 14; Nesâî, Eymân 15

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadisin mahiyet ve muhtevaları aynı olduğu için hepsini birlikte değerlendirmeyi daha uygun bulduk. Peygamber Efendimiz, **ilk hadiste** bir şey üzerine yemin edip de ondan daha hayırlısını görenin yeminini bozup daha hayırlı olanı yapması hususunda muhatabını uyarmış, **ikinci hadiste** bunu bütün ümmete yönelik bir ikaz şeklinde tekrarlamış, **üçüncü hadiste** ise kendisi yeminini bozmak suretiyle uygulamayı ashâbına bizzat göstermişlerdir. Ebû Mûsa el-Eş‘arî rivayeti olan bu hadis anılan kaynaklarda farklı lafızlarla ve ayrıntılı olarak nakledilmiştir. Kısaca ifade edecek olursak, Eş'arîlerden bir cemaat, yüklerini taşıyacak bir deve istemek üzere Peygamber Efendimiz'e gelmişlerdi. Efendimiz: *"Vallahi size deve verememem; esasen bende size verecek deve de yok"* demişti. Sonra kendisine birtakım develer getirildi; o da onlara üç tanesini verdi. Eş'arîler, Resûlullah önce deve vermeyeceğine yemin etti, sonra da verdi, diyerek bu konuyu konuşmaya başladılar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem yukarıdaki hadisi söyledi.

Bir hususta yemin eden kişinin, ondan daha hayırlı bir şey görünce yemininden dönmesinin müstehap olduğu hususunda bütün âlimler görüş birliği içindedir. Bu konuda burada anılanlar dışında daha pek çok hadis vardır. Şu kadar var ki, yemininden dönen kimse bunun kefâretini öder. Hanefî mezhebi ile bazı âlimlere göre yeminden dönmeden kefâret verilmez. Çünkü kefâret cinayeti örten bir örtüdür; yeminden dönmeden ortada bir cinayet olduğu söylenemez. Kefâreti bir tövbe olarak gören âlimlerimiz ise, günah işlenilmeden tövbe edilmesinin söz konusu olamayacağını belirterek, kefâretin yemin bozulduktan sonra ödenmesi gerektiğini söylemişlerdir. Hanefîlerin dışındaki mezheplere göre yemin kefâreti, yeminden dönmeden de verilebilir.

Yemin kefâreti, şayet kişinin gücü yetiyorsa, müslim veya gayri müslim bir köle yahut câriye âzat etmektir. Buna güç yetiremeyenlerin, on fakiri orta halli bir elbise ile giydirmesi, giydirmeye muktedir değilse on fakiri sabah akşam doyurması, buna da gücü yetmiyorsa üç gün peşpeşe oruç tutması gerekir. Şâfiî mezhebine göre orucun peşpeşe tutulması şart değildir. Mal ile ödenen kefâretlerin mutlaka fakirlere verilmesi gerekir.

Bazı yerlerde yanlış olarak uygulandığı gibi cami ve mescid yapımına, cemiyet ve derneklere hibe şeklinde verilmesi câiz değildir**.**

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir hususta yemin eden kimse, yemin ettiğinden daha hayırlısını görürse yeminini bozup daha hayırlı olanı yapar.

2. Daha hayırlı olan bir şeyi yapmak için yemini bozmak müstehaptır. Bazı âlimler bunun vâcip olduğu kanaatindedir.

3. Yeminini bozanın kefâret ödemesi gerekir. Hanefî mezhebine göre kefâretin yemini bozduktan sonra ödenmesi icap eder.

4. Peygamber Efendimiz, daha hayırlı gördüğü bir iş için yeminin bozulmasını hem tavsiye etmiş, hem de kendileri bunu bizzat yaparak göstermiştir**.**

1722- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضِي اللَّهِ عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لأَنْ يَلَجَّ أَحَدُكُمْ في يَمِينِهِ فِي أَهْلِهِ آثَمُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالى مِنْ أَنْ يُعْطِيَ كَفَّارَتَهُ الَّتي فَرَض اللَّه عَلَيْهِ» متفقٌ عليه .

قولُهُ : « يلَجَّ » بِفَتْحِ الَّلامِ ، وَتَشْدِيدِ الجيمِ : أَيْ يتَمادَى فِيها ، وَلاَ يُكَفِّرُ ، وقولُه : «آثَمُ » بالثاءِ المثلَثة ، أَيْ : أَكْثَرُ إِثْماً .

1722. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden birinizin ailesi hakkındaki yeminini ısrarla sürdürmesi, onu Allah katında, Allah'ın farz kıldığı kefâreti vermesinden daha günahkâr kılar."

Buhârî, Eymân 1; Müslim, Eymân 26. Ayrıca bk. İbni Mâce, Keffârât 11

Açıklamalar

Bir insan ailesi, hanımı, çoluk çocuğu, ana babası veya yakın çevresinden herhangi biri hakkında bir yemin eder ve bu sebeple onlar zarara uğrarsa, yeminini bozup kefâret vermesi daha hayırlıdır. Ben yeminimi bozarsam günahkâr olurum diyerek yanlışta ısrar etmesi doğru olmadığı gibi, böyle bir ısrar yemini bozup kefâret vermekten daha da günahtır. Çünkü burada bir kimsenin yanlışta inat etmesi sebebiyle başka insanların ve aile fertlerinin sürekli zarar görmesi söz konusudur. Başkalarının zararına sebep olmak ise onların hukukuna tecavüz sayılır. Oysa yeminini bozan kimse yanlışından dönmüş ve kefâret ödemek suretiyle de işlediği hata ve günahından tövbe etmiş sayılır. Cenâb-ı Hak kendi adını anarak yeminlerimizi iyilik etmeye ve insanların arasını düzeltmeye engel kılmamamız gerektiğini hatırlatır: **"Allah'ı yeminlerinizden dolayı iyilik etmenize, fenalıklardan sakınmanıza, insanların arasını düzeltmenize engel kılmayın"** [Bakara sûresi(2), 224] buyurur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Aksini yapmak daha faydalı iken, benim yeminim var diyerek başkalarına zarar veren bir konuda ısrar etmek daha büyük günahtır.

2. Allah adına yapılan yeminler, başka insanların zararına ve haklarının zayi olmasına dayanak kılınamaz.

3. Haksız yere yapıldığı anlaşılan bir yemini bozarak kefâretini vermek daha hayırlı bir davranıştır.

4. Kefâret, işlenen bir hata ve günahın bir çeşit tövbesidir.

317- باب العفو عن لغو اليمين
وأنه لا كفارة فيه ، وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين
كقوله على العادة : لا والله ، وبلى والله ، ونحو ذلك

SÖZ ARASINDA SÖYLENEN YEMİN LAFIZLARININ YEMİN SAYILMADIĞI VE KEFÂRET GEREKMEDİĞİ

YEMÎN-İ LAĞVIN BAĞIŞLANDIĞI VE ONDAN DOLAYI KEFÂRET GEREKMEDİĞİ; YEMÎN-İ LAĞVIN, YEMİN KASTEDİLMEKSİZİN KONUŞURKEN VALLAHİ EVET, VALLAHİ HAYIR GİBİ ÇOK SÖYLENEN BİR YEMİN OLUŞU

Âyet

لاَ يُؤَاخِذُكُمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَـكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ الأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُواْ أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ [89]

"Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz; fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da kefâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin kefâreti işte budur. Yeminlerinizi koruyup gereğini yerine getirin."

Mâide sûresi (5), 89

Yeminler üç çeşittir:

1. Yemin-i lağv: Lağv, önemsiz söz anlamına gelir. Lağv yemini de, içinde yalan kastı bulunmayan yemindir. Yanlışlıkla veya doğru olduğu zannıyla yapılan yemindir de denilebilir. Bir insanın konuşurken söz arasında "hayır vallahi", "evet vallahi" gibi sözünü pekiştirmek için kullandığı yemin lafızları böyle olup, bunlardan dolayı kişiye kefâret gerekmez. İşte âyetteki "kasıtsız olarak ağızdan çıkıveren yeminlerden" maksat budur.

2. Yemin-i gamûs: Kalp ve kafada, niyet ve düşüncede kararlaştırılarak, şuurlu bir şekilde bile bile yalan yere yapılan yemindir. Meselâ, borcunu ödememiş bir kimsenin ödemediğini bilerek, "Vallahi ben borcumu ödedim" diye yemin etmesi böyledir. Bu şekilde yemin etmek çok büyük bir günah ve haram olup, kefâreti yoktur. Böyle bir yeminin günahından kefâret ile kurtulma imkânı bulunmamaktadır. Bu şekilde yapılan bir yemin

yalancıları ve ailelerini perişan, yurtları ve evleri viran eder. Böyle bir yemini yapan kimse, hakkını gasp ettiklerinin hakkını ödeyip onlardan helâllik almalı, sonra da yaptığı bu işten pişmanlık duyarak Allah'a tövbe istiğfar etmelidir. İmam Şâfiî, yemin-i gamûstan dolayı da kefâret icap ettiğini söyler.

3. Yemin-i mün'akide: Gelecekte bir şey yapmaya veya yapmamaya karar verilerek, yerine getirilmesi mümkün olan bir şey hakkında ileriye yönelik söz vermektir. "Vallahi şu işi yarın yapacağım", "Vallahi filan kimseyle bundan sonra konuşmayacağım" gibi yeminler böyledir. Böyle bir yemine riayet edildiği sürece kefâret verilmez. Fakat yemin bozulduğu, verilen söz yerine getirilmediği takdirde kefâret ödenir. Böyle yemin edildikten sonra, daha hayırlı olan bir şey görülünce yemini bozup hayırlı olanı yapmak müstehap kabul edilir. Bozulması ve dönülmesi halinde kefâret ödenen yeminler sadece bunlardır.

Bu âyet-i kerîmede mün'akide yeminlerin kefâreti de sıralanmıştır. Bir önceki bahiste de ifade ettiğimiz gibi bu kefâret, sırasıyla bir köle veya câriye azat etmek veya on fakiri giydirmek ya da on fakiri sabah akşam doyurmak, bunların hiçbirine güç yetiremezse üç gün peş peşe oruç tutmaktır.

Yeminleri korumaktan maksat, öncelikle her şeye yemin etmemektir. Yemin edilecekse o yeminin şeklini iyi belirlemek ve yeminini unutmamak gerekir; günah olmayan ve bir hayrın yapılmasını engellemeyen yeminlerde sebat edip onları bozmamak icap eder. Meselâ içki içmemeye, kumar oynamamaya veya herhangi bir kötülüğü, bir günahı işlememeye yemin eden kimse bu yemininde sebat etmeli, onu asla bozmamalıdır. Netice itibariyle yeminini bozmuşsa, kefâretini vererek yeminin değerini böylece korumalıdır.

Hadis

1723- وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : أُنْزِلَتْ هَذِهِ الآيَةُ :{لا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّه بِاللَّغْوِ في أَيْمَانِكُمْ } في قَوْلِ الرَّجُلِ : لا واللَّهِ ، وَبَلى واللَّهِ . رواه البخاري .

1723. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

"Allah kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi hesaba çekmez" [Mâide sûresi (5), 89] âyeti, bir kimsenin yalanı kasdetmeksizin söylediği "hayır vallahi", "evet vallahi" gibi sözler söylemesi hakkında nâzil oldu.

Buhârî, Eymân 1, Tefsîru sûre (5) 8, Keffârât 1, 6

Açıklamalar

Hz. Âişe'nin bu rivayeti mevkûf bir hadistir. Yani sahâbenin açıklamaları cümlesindendir. Biraz önce muhtevasına kısaca temas ettiğimiz âyetin nüzul sebebini bildirmektedir. Bugün de bir çoğumuzun sıkça kullandığı gibi, muhtemelen o günlerde de insanlar bir olay veya bir iş hakkında "Vallahi o iş şöyledir" veya "Vallahi o olay öyle değildir" tarzında birtakım yemin lafızları kullanıyorlardı. Yeminle ilgili âyetler inince ve Resûl-i Ekrem Efendimiz de yemin konusunda ashâbın dikkatini çekince, onlar, kullandıkları bu yemin lafızlarının hükmünün ne olduğunu soruyorlar veya bu konudaki endişelerini dile getiriyorlardı. Çünkü insanın dilinin alıştığı bazı sözleri bir anda terketmesi mümkün olmaz. İşte böyle muhtemel sorulara bu âyet-i kerîme cevap teşkil etti ve onların zihinlerinde hasıl olan tereddütleri ortadan kaldırdı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir önceki âyetin hükmüyle birlikte ifade edecek olursak, üç çeşit yemin vardır: Yemin-i lağv, yemin-i gamûs, yemin-i mün'akide. Yemin-i lağva kefaret gerekmez, yemin-i gamûsa kefâret fayda vermez, ancak tövbe istiğfar gerekir; yemin-i mün'akideye ise bozulduğu takdirde kefâret gerekir.

2. İnsanların günlük konuşmalarında yalan söyleme kastı olmaksızın kullandıkları "evet vallahi", "hayır vallahi" tarzındaki sözleri yemin-i lağv sayılır.

318- باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

DOĞRU BİLE OLSA ALIŞ VERİŞTE YEMİN MEKRUHTUR

Hadisler

1724- عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهِ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «الحَلِفُ منْفَقَةٌ للسِّلْعَةِ ، مَمْحَقَةٌ للْكَسْبِ » متفقٌ عليه .

1724. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:

"Yemin, malın sürümünü artırır; fakat kazancın bereketini giderir."

Buhârî, Büyû' 26; Müslim, Müsâkât 131. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 6; Nesâî, Büyû' 5

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1725- وَعَنْ أَبي قَتَادَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الحلِفِ في الْبَيْعِ ، فَإِنَّهُ يُنَفِّقُ ثُمَّ يَمْحَقُ » رواه مسلم .

1725. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Alış verişte çok yemin etmekten sakınınız. Yemin mala sürüm kazandırır; fakat sonra mahveder."

Müslim, Müsâkât 132. Ayrıca bk. Nesâî, Büyû' 5; İbni Mâce, Ticârât 30

Açıklamalar

Alış veriş esnasında esnafın ve tüccarın malını satmak için veya kendi malının daha kıymetli olduğunu isbat etmek için başvurduğu yollardan biri yemin etmektir. Doğru bile olsa yemin etmek dinimizde mekruh kabul edilir. Yalan yere yemin etmenin günah olduğunu ise bilmeyenimiz yoktur. Alıcının en çok kandığı şeylerden biri satıcının malı ile ilgili yaptığı yemindir. Dolayısıyla yalan yere yemin ederek malını satan ve sürümünü artıran kimse karşısındakini kandırmış olmaktadır. İnsanları kandırmak ise büyük günahlardan ve haram olan davranışlardandır. Çok yemin etmekten sakındırmak, az yeminin câiz olduğu anlamına gelmez. Tıpkı âyette kat kat

fâiz yemekten sakınılması emrinin az fâiz yemenin câiz olacağı anlamına gelmediği gibi.

Yalan yere yapılan yemin belki malın satılmasına ve ona rağbet edilmesine sebep olabilir. Fakat böyle bir kazancın bereketi olmadığı gibi, uzun vadede sahibine hayrı da olmaz. Bu hayrın olmayışı hem dünya hem de âhiret hayatı ile ilgili olarak düşünülmelidir. Bir mal hırsızlık, yangın, sel felâketi, devletin el koyması, çaresiz hastalıklara yakalanma gibi kişinin iradesi dışındaki sebeplerle telef olabilir, kötü bir mirasçıya kalabilir; hayırlı işlere nasip olmaz; o kimse âhirette de bu mal sebebiyle bir sevaba nâil olamaz. Dürüst bir insana yakışan, malını meşrû ve helâl yollarla satmak, kimseyi kandırmamak, aldatmamak, dünyada kazancına haram karıştırmamak, âhirette ise sevaptan mahrum kalmamaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Alış veriş başta olmak üzere, insanlarla muamelelerimizde doğru bile olsa yemin etmemeliyiz.

2. Yalan yere yapılan yeminler, insanları kandırıp aldatmaya ve yanıltmaya yönelik olduğu için haram kılınmıştır.

3. Alış verişte yemin malın sürümünü artırsa bile bereketini azaltır; kişiye ne bu dünyada hayır sağlar, ne de âhirette sevap kazandırır.

4. Alış verişte doğru da olsa yemin etmek mekruh, yalan yere yemin etmek ise kefâreti olmayan yemin-i gamûs cinsinden bir haramdır**.**

319- باب كراهة أن يسأل الإِنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة
وكراهة منع من سأل بالله تعالى وتشفَّع به

ALLAH RIZASI İÇİN İSTEMEK

ALLAH RIZÂSI İÇİN CENNETTEN BAŞKA BİR ŞEY İSTEMENİN MEKRUHLUĞU, İSTEMESİNE ALLAH'I VESİLE KILARAK ALLAH ADI İLE İSTEYEN KİMSEYİ GERİ ÇEVİRMENİN HOŞ GÖRÜLMEYİŞİ

1726- عَنْ جابرٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يُسْأَلُ بوَجْهِ اللَّهِ إِلاَّ الجَنَّةُ » رواه أبو داود .

1726. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın rızâsı adına sadece cennet istenilebilir."

Ebû Dâvûd, Zekât 37

Açıklamalar

Allah'ın adı anılarak ve O'nun rızâsına nâil olma temenni edilerek sadece cennet istenilmelidir. Cenâb-ı Hakk'ın zâtına has olan ismi, onunla dünyalık bir mal, bir meta istenilmeyecek kadar yücedir. Allah'ın adı ile bir şey isteyecek kişi *"Allahümme innâ nes'elüke bivechike'l-kerîmi en tedhulenâ cennete'n-naîm* = Allahım! Senden, senin kerîm olan adın hürmetine bizi naîm cennetine katmanı dileriz" gibi dua edebilir. Fakat insanlardan bir şey isterken, *"A'tinî şey'en bivechillahi*: Allah rızâsı için bana bir şeyler ver" gibi istekte bulunması ise câiz değildir. Cennet, bir mü'minin Allah'tan isteyeceği şeylerin en üstünüdür. Cenneti temenni eden kişi, Allah'ın bu dünyada kendisine iyi işler ve rızâsına uygun ameller nasip etmesini istemiş olur. Çünkü cennete gitmenin yolu bu dünyada iyi ve güzel işler yapmak, haramlardan ve günahlardan uzak bir hayat sürmektir. İslâm âlimleri, istemeye mecbur olan ve hiçbir çaresi kalmayan kimsenin, başka türlü isterse insanların vermeyeceğini, ancak Allah'ın adı ile isterse vereceklerini bilmesi durumunda bu şekilde istemesinin câiz olduğunu söylerler. Bu ise zaruret halidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyalık bir mala ve metâa sahip olmak veya insanlardan bir şey istemek için Allah'ın adını anmak, Allah rızâsı için demek câiz görülmemiştir.

2. Allah'ın adını anarak veya rızâsına nâil olmayı temenni ederek cenneti ve âhiret saadetini istemek câizdir.

1727- وَعَن ابْن عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنْهُما قَالَ : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنِ اسْتَعَاذَ بِاللَّهِ ، فأَعِيذُوهُ ، ومنْ سَأَل بِاللَّهِ ، فَأَعْطُوهُ ، وَمَنْ دَعَاكُمْ ، فَأَجِيبُوه ، ومَنْ صنَع إِلَيْكُمْ معْرُوفاً فَكَافِئُوهُ ، فَإِنْ لمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ به ، فَادَعُوا لَهُ حَتَّى تَرَوْا أَنَّكُمْ قَدْ كَافَأْتُموهُ » حديِثٌ صَحِيحٌ ، رواهُ أَبُو داود ، والنسائي بأسانيد الصحيحين .

1727. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a sığınan kimseyi koruyup himaye ediniz. Allah için isteyene veriniz. Sizi dâvet edenin dâvetine uyunuz. Size iyilik yapana siz de iyilik yapınız. Şayet verecek bir şey bulamazsanız karşılık vermek istediğinizi göstermek üzere kendisine dua ediniz."

Ebû Dâvûd, Zekât 38; Nesâî, Zekât 72

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bu hadîs-i şerîflerinde önemli insânî prensiplere yer verilmiştir. Bir kimse, karşısındaki muhataptan veya bir başkasından gelebilecek şerlere, kötülüklere karşı Allah'a sığınır ve bu yönde kendisine yardım edilmesini isterse, o kişiye yardım etmek, onu müdafaa edip savunmak ve dâvetine icabet etmek gerekir. Böyle bir kimseye yardım etmemek, onu savunmasız bırakmak insanlık anlayışı ve müslümanlıkla bağdaşmaz. Çünkü bu durumdaki bir insan sahipsiz, düşkün ve çaresizdir. Böylelerine sahip çıkmak ve onu himaye etmek dinî bir vecibedir.

Allah'ın adını anarak ve rızâsına nâil olmamız temennisinde bulunarak bizden din veya dünya ile ilgili, küçük veya büyük, az veya çok bir şey isteyen kimse, başkaca çaresi kalmaması yüzünden isteğine Allah'ı vesile ve vasıta kılmış bir insan olarak kabul edilir. Böyle bir kimseye de yardım

edilmesi ve ihtiyacının giderilmesi gerekir. Bu şekilde hareket eden bir insan sahtekârlık yapıyor veya gerçek olmayan bir beyanda bulunuyorsa, bunun günahı ve vebâli ona aittir.

Yapılan dâvetlere icabet etmek dinimizin önemli prensiplerinden biridir. Bu dâvetlerden bazılarına katılmak farz, bazıları sünnet ya da müstehaptır. Şer'î açıdan mahzurlu olan ve câiz olmayan dâvetlere katılmak ise haram ve günahtır. Daha önce çeşitli vesilelerle bu konuda bilgi verilmişti. Özellikle 240 ve 268 numaralı hadislerin açıklamalarına bir kere daha bakılabilir.

Dinimizin önemli prensiplerinden biri, iyiliğe iyilikle, hatta daha fazlasıyla karşılık vermektir. Bu davranış aynı zamanda insanlığın gereğidir. Buna karşılık, kötülüğe kötülükle karşılık verilmesi asla tasvip edilmemiş, esas iyiliğin; kötülüğe karşı da iyilikle mukabele edilmesi olduğu İslâm'ın bağlılarına önerdiği bir düstur olmuştur. Kur'an'ın bu yöndeki tavsiyelerinden bazıları şöyledir: **"İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?"** [Rahmân sûresi (55), 60]. **"Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de insanlara iyilik et"** [Kasas sûresi (28), 77]. **"İyi ve güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır"** [Yûnus sûresi (10), 26]. Kur'ân-ı Kerîm'de bunlar dışında ihsanı ve iyiliği emreden pek çok âyet vardır. Yapılan bir iyiliğe misliyle mukabelede bulunma, verilen bir şeye karşılık aynını veya daha çoğunu verme imkânı olamayabilir. O takdirde iyilik yapana dua etmek ve "Allah sana bu yaptığın iyiliğin mükâfatını versin, seni rızâsına nâil eylesin" demek de bir iyilik ve karşılıktır. Hiçbir şey yapamayan kimse samimiyetle bu şekilde dua ederse, görevini yerine getirmiş olur. Çünkü dua en çok muhtaç olduğumuz şeylerden biri ve ibadetin özüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kötülük ve şerden kendisinin Allah için korunmasını isteyen kimseyi korumak dînî ve insânî bir görevdir.

2. Allah'ın adını anarak ve rızâsını dileyerek bir şey isteyene yardımcı olmak gerekir.

3. Esasen dinimizde Allah'ın adı anılarak dünyalık bir şey istemek hoş karşılanmaz. Ancak isteyenin çaresiz kaldığına hükmedilerek isteği reddolunmaz.

4. Meşrû dâvetlere icabet etmek gerekir.

5. İyiliğe iyilikle, hatta daha fazlasıyla mukabele etmek dinimizin önemli prensiplerinden biridir. Kötülüğe ise kötülükle karşılık verilmez.

6. İyilik yapana iyilikle karşılık verme imkânı yoksa, ona dua etmek de bir karşılıktır. Çünkü dua insanın en çok muhtaç olduğu şeylerden biridir.

320 باب تحريم قوله شاهِنشاه للسلطان وغيره لأن معناه ملك الملوك ، ولا يوصف بذلك غير الله سبحانه وتعالى

SULTANA VE BAŞKALARINA ŞEHİNŞAH DEMENİN HARAM OLUŞU

SULTANA VE DİĞER YÖNETİCİLERE ŞEHİNŞAH DEMENİN HARAM
KILINDIĞI, ÇÜNKÜ BUNUN ANLAMININ MELİKLER MELİKİ DEMEK
OLDUĞU VE BUNUNLA YÜCE ALLAH'TAN BAŞKASININ NİTELENDİRİLEMEYECEĞİ

Hadis

1728- عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ عن النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ أَخْنَعَ اسمٍ عندَ اللَّهِ عزَّ وجَلَّ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الأَملاكِ » متفق عَلَيه . قال سُفْيَانُ بن عُيَيْنَةَ « مَلِكُ الأَمْلاكِ » مِثْلُ شاهِنشَاهِ .

1728. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Azîz ve Celîl olan Allah katında en kötü isim, Melikü'l-emlâk (melikler meliki) diye isimlendirilen kimsenin adıdır."

Buhârî, Edeb 114; Müslim, Âdâb 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 62; Tirmizî, Edeb 66

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, sahâbîleri çocuklarına koyacakları isimler hususunda uyarır, yeni doğan çocukların adlarını bazı kere kendisi koyar, bazı kere de konulmasını tavsiye ettiği isimleri onlara bildirirdi. Câhiliye döneminde konulan ve İslâm nazarında makbul olmayan isimlerin çocuklara verilmemesini ister, sahâbeden câiz olmayan isimlerle anılanların önceki adlarını uygun olanlarıyla değiştirirdi. Bu hadiste ad olarak konulması yasaklanan Melikü'l-emlâk'in anlamı, bütün mülklerin sahibi demektir. Mülkün tamamı Allah'ın olduğu için bir insana böyle ad verilmesi dinimizde câiz görülmemiş, haram kılınmıştır. Farsça'da bunun karşılığı şehinşâh (şâhinşâh) tır. Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir: *"Kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın en fazla gazap edeceği en pis ve en kindar adam Melikü'l-emlâk adını alan kimsedir. Allah'tan başka melik yoktur"* (Müslim, Âdâb 21). Sadece bu ad değil, Rahman, Kuddûs, Hâlık, Cebbâr, Müheymin gibi Allah'a mahsus adların konulması da yasaklanmıştır. Çünkü böyle adlarda kula yakışmayan bir büyüklük vardır. Ancak Abdurrahman, Abdülkuddüs, Abdülhâlık, Abdülcebbâr ve Abdülmüheymin gibi isimler konulması hem câiz hem de tavsiye edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'tan başkasının adlandırılması câiz olmayan isimleri mahlûkattan birine vermek haram kılınmıştır.

2. Allah'a mahsus adları insanlara isim olarak vermemek gerekir.

3. Çocuklara Abdülmelik, Abdurrahman, Abdülkuddûs ve benzeri isimler konulması câiz olup bu adlar Peygamber Efendimiz tarafından teşvik edilmiştir.

321- باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

FÂSIK, BİD'ATÇI VE BUNLAR GİBİLERİNE SEYYİD VE BENZERİ ADLARLA HİTAP EDİLMESİNİN YASAKLANMASI

Hadis

1729- عن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللّه عنهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدٌ ، فَإِنَّهُ إِنْ يكُ سَيِّداً ، فَقَدْ أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ عزَّ وَجَلَّ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيحٍ .

1729. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Münafıka, 'efendi' demeyiniz. Eğer onu efendi sayacak olursanız, Azîz ve Celîl olan Rabbinizin kızgınlığını çekmiş olursunuz."

Ebû Dâvûd, Edeb 83. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 346

Açıklamalar

Bilindiği gibi münafıklık gerçekte kâfirliğin bir türüdür. Kâfir, Allah'ın dinini ve hidayetini, emirlerini ve yasaklarını kabul etmeyen, Allah'a ve peygamberine inanmayan kişidir. Münafık ise kalbiyle inanmadığı halde zahiren inanmış gibi görünen ve küfrünü gizleyen kimsedir. Kâfirlik İslâm nazarında bir üstünlük değil, bir aşağılık ve zillettir. Efendilik ise üstünlük ifade eden bir vasıftır. Bayağı ve değersiz insanlara üstün nitelikler verilmesi ve onların değerli, kıymetli gösterilmesi dinimizde câiz görülmemiştir. İnsanı üstün kılan imanı ve Allah'a olan saygısıdır. Allah katında değersiz olan birine üstünlük verilmesi Cenâb-ı Hakk'ın gazabına, kızgınlığına sebep olur. Bu sebeple münafıklara, günahlarında ısrar eden fâsıklara, dinde aslı olmayan şeyler ortaya çıkaran, inanç ve ibadetleri bozmaya çalışan bid'atçılara değer ve kıymet verilmesi, onlara seyyid (efendi, bey, beyefendi, sayın) gibi üstünlük ifade eden vasıflarla hitap edilmesi İslâm'da yasaklanmıştır. Eğer münafıklar, fâsıklar ve bid'atçılar efendi kabul edilecek olursa, onlara saygı gösterilmesi, itaat edilmesi ve emirlerinin dinlenilmesi gerekir. Böyle bir davranış ise müslümanın izzetine ve şerefine yakışmadığı gibi, onun günahkâr olmasına, âhirette cezalandırılmasına ayrıca Allah'ın gazabına sebep olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Münafıklık bir zillet ve aşağılık olup, münafıkları saygı ve hürmet ifade eden sözlerle nitelendirmek câiz değildir.

2. Münafıkları, fâsık ve fâcirleri, bid'atçıları efendilik ve benzeri sıfatlarla nitelendirmek Allah'ın gazabına sebep olur.

3. Efendilik ve benzeri nitelikler, Allah'a ve Resûlüne inanan ve onlara saygılı olanlara lâyıktır. Çünkü efendi ve benzeri niteliklere sahip olanlara saygı gösterilmesi ve itaat edilmesi gerekir.

322- باب كراهة سبِّ الحُمّى

ATEŞLİ HASTALIKLARA SÖVMENİN MEKRUHLUĞU

Hadis

1730- عنْ جَابرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دخَلَ على أُمِّ السَّائِبِ ، أَوْ أُمِّ المُسَيَّبِ فقَالَ : « مَالَكِ يا أُمَّ السَّائبِ أَوْ يَا أُمِّ المُسيَّبِ تُزَفْزفينَ ؟ » قَالَتْ : الحُمَّى لا بارَكَ اللَّه فِيهَا ، فَقَالَ : « لاَ تَسُبِّي الحُمَّى ، فَإِنَّهَا تُذْهِبُ خَطَايا بَني آدم ، كَما يُذْهِبُ الْكِيرُ خَبثَ الحدِيدِ » رواه مسلم .

« تُزَفْزِفِينَ » أَيْ : تَتَحرَّكِينَ حرَكَةً سريعَةً ، ومَعْناهُ : تَرْتَعِدُ ، وَهُوَ بضمِّ التاءِ وبالزاي المكررة والفاء المكررة ، ورُوِيَ أَيضاً بالراءِ المكررة والقافين .

1730. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb'in yanına geldi ve:

–"Ey Ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb! Sana ne oldu, titriyorsun?" diye sordu. Ümmü Sâib:

–Sıtmaya yakalandım! Allah hayrını vermesin! dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

–"Sıtmaya sövme; çünkü o, körüğün demirin kirini ve pasını giderdiği gibi insanoğlunun hata ve günahlarını giderir" buyurdu.

Müslim, Birr 53

Açıklamalar

Sıtma diye tercüme ettiğimiz humma esasen Arapçada bütün ateşli ve vücuda nöbetler halinde titreme hissi veren hastalıklar için kullanılır. Fakat ateşli ve nöbetli hastalıkların en yaygını ve ıstırap vereni sıtmadır. Bazı ateşli hastalıklar insanın şuurunu geçici olarak etkiler; bazıları daha kalıcı arızalar bırakabilir; bazıları ise ölümle sonuçlanabilir. Özetle ifade edecek olursak ateşli ve nöbetli hastalıklar her zaman için insanları korkutmuş, onları bu hastalıklara karşı çareler aramaya sevketmiştir. Bütün tedbirlere baş vurulmasına rağmen birtakım hastalıklara şifa bulunamayabilir. O zaman insana düşen görev, Allah'a sığınmak ve hastalığın sıkıntılarına sabretmektir. Çünkü hastalığı veren de şifa ihsan eden de Allah'tır. Bu sebeple hastalığa sövmek yasaklanmış, sabırla karşılanması durumunda kişinin hata ve günahlarına kefâret olacağı bildirilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hastalıklar ve bu sebeple çekilen elem ve kederler, sabredilmesi halinde kişinin hatalarına ve günahlarına kefâret olur.

2. Hastalıklara şifa ve çare aramak, tedâvi yollarına baş vurmak kulun üzerine düşen bir görevdir.

3. Hastalık da sağlık da Allah'tandır. Bu sebeple hastalığa sövmek câiz değildir.

323- باب النهي عن سبِّ الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

RÜZGÂRA SÖVMENİN YASAKLIĞI VE RÜZGÂR ESTİĞİNDE NE DENİLECEĞİ

Hadisler

1731- عَنْ أبي المُنْذِرِ أبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَسُبُّوا الرِّيحَ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ما تَكْرَهُونَ ، فَقُولُوا : اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هذِهِ الرِّيحِ وخَيْرِ مَا فِيهَا وخَيْرِ ما أُمِرَتْ بِهِ ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ وَشَرِّ ما فيها وشرِّ ما أُمِرَتْ بِهِ » رواه الترمذي وقَالَ : حَديثٌ حسنٌ صحيح .

1731. Ebû Münzir Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rüzgâra sövmeyiniz. Hoşunuza gitmeyen bir rüzgâr gördüğünüzde: Allahümme innâ nes'elüke min hayri hêzihi'r-rîhi ve hayri mâ fîhâ ve hayri mâ ümirat bihi. Ve neûzü bike min şerri hêzihi'r-rîhi ve şerri mâ ümirat bihi: *Allah'ım! Senden bu rüzgârın hayrını, onun içinde olanların hayrını ve emrolunduğu şeyin hayrını isteriz. Bu rüzgârın şerrinden, içinde bulunanların şerrinden ve emrolunduğu şeyin şerrinden sana sığınırız, deyiniz."*

Tirmizî, Fiten 65. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 29

1733 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1732- وعنْ أَبي هُرَيْرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : الرِّيحُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ تَأتِي بِالرَّحْمَةِ، وَتَأْتِي بالعَذَابِ ، فَإِذا رَأَيْتُمُوهَا فَلَا تَسُبُّوهَا ، وَسَلُوا اللَّه خَيْرَهَا ، واسْتَعِيذُوا باللَّهِ مِنْ شَرِّهَا » رواه أبو داود بإِسناد حسنٍ .

قوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مِنْ رَوْحِ اللَّهِ » هو بفتح الراءِ : أيْ رَحْمَتِهِ بِعِبَادِهِ .

1732. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rüzgâr, Allah'ın kullarına bir nimetidir. Bazan rahmet, bazan da azap getirir. Rüzgârı gördüğünüz zaman ona sövmeyiniz. Onun hayrını

isteyiniz; şerrinden de Allah'a sığınınız."

Ebû Dâvûd, Edeb 104

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1733- وعنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا عَصِفَتِ الرِّيح قالَ : «اللَّهُمَّ إِنِي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا ، وَخَيْرِ مَا فِيهَا ، وخَيْر ما أُرسِلَتْ بِهِ ، وَأَعُوذُ بك مِنْ شَرِّهِا ، وَشَرِّ ما فِيها ، وَشَرِّ ما أُرسِلَت بِهِ » رواه مسلم .

1733. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, rüzgâr şiddetli estiğinde şöyle dua ederdi:

"Allahümme innî es'elüke hayrahê ve hayra mâ fîhê ve hayra mâ ürsilet bihî; ve eûzü bike min şerrihê ve şerri mâ fîhê ve şerri mâ ürsilet bihî: *Allahım! Senden bu rüzgârın, onun içinde bulunanın ve onunla gönderilenin hayrını isterim. Bu rüzgârın şerrinden, içinde bulunanın ve onunla gönderilenin şerrinden sana sığınırım."*

Müslim, İstiskâ 15

Açıklamalar

Rüzgârın esmesi, durması, fırtına ve kasırgaya dönüşmesi, her şey Allah Teâlâ'nın gücü ve kudreti dahilindedir. Diğer bir söyleyişle rüzgâr Allah'ın emrindedir. Bu sebeple rüzgâra sövmek yasaklanmış ve câiz görülmemiştir. Bunun aksine, rüzgârların esmesi ve rahmetler getirmesi Allah'a hamd ve şükredilmesine, bazı kere felâketler getirmesi de Allah'a tövbe edilmesine ve ibret alınmasına vesile kılınmalıdır. Cenâb-ı Hak rüzgârlarla bulutları sevkeder ve o bulutlar yeryüzünün muhtelif mıntıkalarına yağmur taşır; bazı meyveler ve bitkiler rüzgârların taşıdığı tohumcuklar ve aşılama maddeleri sayesinde yetişir veya meyve verir; havadaki kirleri ve zehirli maddeleri rüzgârlar alıp götürür; denizdeki gemilerin bir kısmı rüzgârlar sayesinde seyreder; bütün bunlar birer rahmettir. Bazı rüzgârlar fırtına ve kasırga şeklindedir; evleri yıkar, ağaçları söker, insanları önüne katıp sürükler veya

helâk eder; bu da bir azâb ve cezalandırmadır. Nitekim Hz. Âişe yukarıdaki rivayetinin devamında şöyle der: "Hava bulutlandığı vakit Hz. Peygamber'in yüzünün rengi değişir, yerinde duramayıp içeri girer dışarı çıkar, öteye beriye gider gelirdi. Yağmur yağdığı vakit ise rengi açılırdı. Ben bunu onun yüzünden anlardım. Kendisine sebebini sorduğumda:

"Yâ Âişe! Belki bu bulut Âd kavminin dediği gibi bir azâb olur" derdi. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılır: **"Nihayet onu, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce: Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur, dediler. Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azâb bulunan bir rüzgârdır!"** [Ahkâf sûresi (46), 24]. Âd kavminin **"sarsar"** denilen rüzgâr ile helâk olduğu Kur'an'da açıklanmıştır: **"Biz onlara dünya hayatında zillet azâbını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk, kasıp kavuran bir rüzgâr gönderdik. Âhiret azabı elbette daha çok rüsvay edicidir. Onlara yardım da edilmez"** [Fussilet sûresi (41), 16]. Uğursuz günlerden maksat, gönderilen şiddetli fırtınanın ardı arkası kesilmeden devam ettiği ve bu yüzden kavmin helâk olduğu günlerdir. Yoksa günlerin bizzat kendisinde bir uğursuzluk yoktur. Sahih rivayetlerde bildirildiğine göre bu rüzgâr yedi gece sekiz gün aralıksız olarak esmiştir. Hûd aleyhisselâm ile kendisine iman edenler rüzgârın girmediği bir kuytuya sığınmışlar, kendilerine o rüzgârın ancak serinlik ve ferahlık verecek kadarı geliyormuş. Konuyla ilgili bir başka âyet de şöyledir: **"Âd kavmi ise, uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler"** [Hakka sûresi (69), 6]. Rüzgârın sekiz çeşidi olduğu söylenir. Bunlardan dördü rahmet, dördü de azap içindir. Rahmet için olanlar: Nâşirât, zâriyât, mürselât ve mübeşşirâttır. Azap için olanlar ise: Âsıf, kâsıf, sarsar ve akîmdir. Azap için olanlardan ilk ikisi denizde, diğer ikisi de karada eser. (Bk. Aliyyü'l-Kârî, Mirkât, III, 626). Bir şey hem rahmet hem azap olur mu şeklinde bir soru akla gelebilir. Allah Teâlâ, çeşitli şeyleri rahmetine ve azâbına vesile kılmıştır. Rüzgâr da bu vesilelerden biridir. Bazı kere zâlim bir toplum için azâb, mü'min bir toplum için rahmet olmaktadır. Nitekim Cenâb-ı Hak, **"Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur"** [En'âm sûresi (6), 45] buyurarak, bazı kere ibret olmak üzere zâlim bir toplumun, bir milletin veya bir ırkın kökünü kuruttuğunu beyan buyurur. Bunu gören başkaları onların halini ve başlarına geleni görerek,

kendilerinin kurtulmaları sebebiyle Allah'a hamd eder ve hallerini düzeltirler.

Rüzgâra sövmek değil, Peygamber Efendimiz'in duasında açıklandığı gibi, onun da hayırlısını istemek ve azap getireninden Allah'a sığınmak, O'ndan gelen her şeyi hamdin, şükrün, tövbe ve istiğfarın vesilesi saymak bir mü'mine yaraşan ve yakışan davranışlardır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Rüzgâra sövmek câiz değildir. Çünkü rüzgâr Allah'ın emrindedir.

2. Rahmet vesilesi olan rüzgârlar olduğu gibi, azâb ve helâk vesilesi olan rüzgârlar da vardır.

3. Geçmiş kavimlerden bazıları azâb rüzgârları ile helâk olmuşlardır.

4. Cenâb-ı Hak'tan rüzgârın hayırlısını istemek, felâket getireninden ise Allah'a sığınmak gerekir.

5. Rüzgâr esmesi, gök gürlemesi, şimşek çakması ve benzerleri gibi Allah'ın emrinde olan olaylar esnasında dua etmek müstehaptır.

324- باب كراهة سبَّ الدِّيك

HOROZA SÖVMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadis

1734- عنْ زيْدِ بْنِ خَالِدٍ الجُهَنيِّ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَسُبوا الدِّيكَ ، فَإِنَّهُ يُوقِظُ للصلاةِ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح .

1734. Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Horoza sövmeyiniz. Çünkü o namaz için uyandırır."

Ebû Dâvûd, Edeb 115. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 115; V, 193

Açıklamalar

Horozu başka hayvanlardan ayıran en önemli özellik, onun gecenin zaman dilimlerini insanı şaşırtacak derecede hissedip ötmek suretiyle haber vermesidir. Bu o kadar ölçülü bir tarzda olmaktadır ki, mevsimlerin değişmesi, gecelerin uzayıp kısalması esnasında da bu denge aynı şekilde korunmakta, ne önce ne sonra, tam zamanında ötmek suretiyle insanlara âdeta gecenin hangi saatinde olduğunu haber vermektedir. Cenâb-ı Hak bu özelliği horoza insanların hayrına olmak üzere bahşetmiştir. Çünkü bu, geceleyin teheccüd namazına kalkmak, oruç tutmak için sahur vaktinde uyanmak, sabah namazını vaktinde kılmak veya gecenin bir saatinde yolculuğa çıkmak isteyen insanlar için en büyük nimetlerden biridir. Özellikle Anadolumuzun kasaba ve köylerinde yaşayan insanlarımızın en büyük uyarıcısı ve uyandırıcısı horozlardır. Bu sebeple her hane sahibi, evinde iyi ve vaktinde öten bir horoz bulundurmayı âdeta vazgeçilmez bir prensip edinmiştir.

Horozun kıymeti ile ilgili daha başka sahih hadisler de vardır. Bunlardan birinde Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurur: *"Horozun öttüğünü işittiğiniz vakit, Allah'tan lutfunu ihsan etmesini isteyiniz; çünkü o bir melek görmüştür. Eşeğin anırmasını işittiğiniz vakit de şeytandan Allah'a sığınınız; çünkü o bir şeytan görmüştür."* (Buhârî, Bed'ü'l-halk 15; Müslim, Zikr 82; Ebû Dâvûd, Edeb 115; Tirmizî, Daavât 56). Kâdî İyâz, horoz öterken Allah'tan dilek ve temennide bulunmanın ve dua etmenin sebebi, yapılan duaya meleklerin âmin demesi ve istek sahibi hakkında Cenâb-ı Hakk'ın bağışlamasını dilemelerinin ümit edilmesidir, der.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Horoza sövmek câiz değildir. Çünkü o, Allah'ın izniyle öter ve insanları namaz için uyandırır ve uyarır.

2. Horoz insanları uykudan uyandırmak, teheccüd ve fecir vakitlerini haber vermekle diğer hayvanlardan ayrı bir özelliğe sahiptir.

3. Horozun ötmesinden ve sesini dinlemekten sıkıntı duymak mekruhtur.

4. Müslüman bir kişi, Allah'a itaata davet eden ve bu yönde kendisini uyaran her şeye değer verir.

325- باب النهي عن قول الإِنسان :مُطِرْنَا بِنَوْء كذا

İNSANIN "ŞU YILDIZ SAYESİNDE YAĞMURA KAVUŞTUK" DEMESİ YASAKLANMIŞTIR

Hadis

1735- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : صلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صَلاَةَ الصُّبْحِ بِالحُديْبِيَةِ في إِثْرِ سَمَاءٍ كَانتْ مِنَ اللَّيْل ، فَلَمَّا انْصرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ، فَقَال : هَلْ تَدْرُون مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ ؟ » قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعلَمُ . قَالَ : « قَالَ : أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤمِنٌ بي، وَكَافِرٌ ، فأَمَّا مَنْ قالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمتِهِ ، فَذلِكَ مُؤمِنٌ بي كَافِرٌ بالْكَوْكَبِ ، وَأَمَّا مَنْ قالَ : مُطِرْنا بِنَوْءِ كَذا وَكذا ، فَذلكَ كَافِرٌ بِي مُؤمِنٌ بالْكَوْكَبِ» متفقٌ عليه . والسَّماءُ هُنَا : المَطَرُ .

1735. Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hudeybiye'de geceleyin yağan yağmurdan sonra bize sabah namazı kıldırdı. Namazı bitirince yüzünü cemaate döndü ve:

– "Rabbiniz ne buyurdu biliyor musunuz?" diye sordu. Sahâbîler:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– "Buyurdu ki: Kullarımdan bir kısmı bana iman ederek, bir kısmı da kâfir olarak sabahladı. Allah'ın fazlı ve rahmeti sayesinde yağmura kavuştuk diyenler bana iman etmiş, yıldızlara iman etmemiştir. Filan ve filan yıldızın batıp doğması sayesinde yağmura kavuştuk diyenler ise beni inkâr etmiş, yıldızlara iman etmiştir" buyurdu.

Buhârî, Ezân 156, İstiskâ 28, Megâzî 35; Müslim, Îmân 125. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 22; Tirmizî, Tefsîru sûre (56) 4; Nesâî, İstiskâ 16

Açıklamalar

Bu hadis, mânası Cenâb-ı Hakk'a, ifade edilişi Resûl-i Ekrem Efendimiz'e ait olan bir kudsî hadistir. Bu sebeple "ben" diye ifade edilen zamirler Allah Teâlâ'ya aittir. Olayın geçtiği yer Mekke yakınlarında bir köy olan Hudeybiye'dir. Hadisin lafzından anladığımız mâna, filan yıldızın batması veya doğması ile yağmura kavuştuk demenin küfür olduğudur. Böyle bir söz insanı dinden çıkarır. Çünkü yağmuru yağdıran Cenâb-ı Hak'tır.

Câhiliye devri Arapları yağmuru yağdıranın yıldızlar olduğuna inanırlardı. Şayet yağmuru yağdıranın yıldızlar olduğuna inanılmaz, ama bir yıldızın batmasının veya doğmasının yağmurun yağmasına bir alâmet olduğuna inanılırsa, böyle bir söz küfrü gerektirmez; ancak tenzihen mekruhtur. Hadiste geçen "nev‘" kelimesi, ayın menzillerinden biri demektir. Ayın menzilleri yirmi sekiz olup, her menzilde bir gece kalır. Bu menzillerden her biri, o sema sahasında bulunan yıldızlardan birinin adıyla anılır. Bu yıldızların on dördü geceleyin daima ufkun üstünde, diğer on dördü ufkun altındadır. Hangisi batıdan batarsa, "rakib" denilen yıldız doğudan doğar. İlk on dört menzil kuzey menzilleri, sonrakiler güney menzilleridir. Bu yıldızlar birbiri ardından on üçer gün ara ile battığında ve rakibleri doğduğunda, o süre içinde yağmur, rüzgâr, soğuk, sıcak, bereket, kıtlık her ne olursa batan yıldıza izafe edilirdi. Araplar, filan şey filan yıldızın batması veya doğmasında meydana geldi derlerdi. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz cereyan eden olaylarla yıldızlar arasında irtibat kurmanın ve olanları yıldızlara izafe etmenin câiz olmadığını belirterek bu alâkayı kesmiştir. Çünkü böyle bir inanış bâtıldır. Şu kadar var ki, yıldızların doğup batmasını bekleyerek, 'Allah'ın kanunu ve sünneti budur; bu sıralar yağmur yağar, kar yağar veya soğuk olur, sıcak olur' diye beklemekte bir sakınca yoktur. Bu sebeple takvimlerde yazılan fırtına, rüzgâr, soğuk ve sıcak olacağı ile ilgili bilgiler böyle tecrübelerin eseridir. Çok kere bunlar beklenildiği gibi aynen vuku bulur. Halkımız arasında kullanılan "sayılı gün" tabiri de bu tecrübî gerçeğin ifadesinden ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâinatta cereyan eden hadiselerde gerçek fâil Allah Teâlâ'dır. Dolayısıyla yağmur, kar, soğuk, sıcak gibi olayları Allah'a nisbet etmek gerekir.

2. Allah Teâlâ her şeye bir sebep yaratmıştır; dolayısıyla insanlar hükmü o sebebe dayandırırlar. Fakat gerçek fâil, sebebleri yaratan Cenâb-ı Hak'tır.

3. Yağmur yağdırmayı, rüzgâr estirmeyi ve benzeri hadiseleri Allah'tan başkasına nisbet etmek câiz değildir. Bunun böyle olduğuna gerçekten inanılırsa insan kâfir olur; inanılmadığı halde böyle ifade edilmesi ise harama yakın mekruhtur.

326- باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

MÜSLÜMANA KÂFİR DEMENİN HARAM OLUŞU

Hadisler

1736- عَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا قَالَ الرَّجُـلُ لأَخِيهِ : يَا كَافِر ، فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُما ، فَإِنْ كَان كَمَا قَالَ وَإِلاَّ رَجَعَتْ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه .

1736. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir adam din kardeşine, ey kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi söylenildiği gibi ise söz doğrudur; yerini bulmuş olur. Aksi takdirde bu söz söyleyene geri döner."

Buhârî, Edeb 73; Müslim, Îmân 111. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 16

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1737- وعَنْ أَبي ذَرٍّ رَضِي اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ » : منْ دَعَا رَجُلاً بالْكُفْرِ ، أَوْ قَالَ : عَدُوَّ اللَّهِ ، ولَيْس كَذلكَ إِلاَّ حَارَ علَيْهِ« متفقٌ عليه . »حَارَ « :رَجَعَ.

1737. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim bir adamı ey kâfir diye çağırır veya ona ey Allah'ın düşmanı derse, o adam da böyle değilse, bu söz, söyleyenin kendisine döner."

Buhârî, Edeb 44; Müslim, Îmân 112

Açıklamalar

Bir müslümana kâfir demek yasaklanmış olup, böyle bir sözü söylemek câiz olmadığı gibi, bu şekilde inanmak en büyük günahlardan sayılır. Bu sebeple ulema bu hadisi müşkil, anlaşılması ve bazı rivayetlerle uzlaştırılması zor hadislerden sayar.

Çünkü büyük günah işleyen, insan öldüren, zina yapan kimse bile kâfir sayılmaz. İslâm dinini kabul etmeyen, bâtıl sayan ve dalâlet ehlinden olanlar dışında müslüman olduğunu söyleyen hiç kimse kâfir olarak nitelendirilmez. Bu sebeple hadisin ifade ettiği mâna, din kardeşine kâfir demeyi helâl sayan kimse olarak yorumlanmıştır. Çünkü bir müslümana kâfir demeyi câiz gören kendisi küfre düşmüş olur. Daha insaflı bir yaklaşım ise, din kardeşine isnad ettiği noksanlık ve ona kâfir demenin günahı kendisine döner, şeklindedir.

Günümüz müslümanlarının bir kısmında da gördüğümüz gibi, tarih boyunca müslüman kişileri tekfire meraklı olan ve bu sorumsuzlukları yüzünden toplumda birlik ve beraberliğin, kardeşlik ve dostluğun yaygınlaşmasını önleyen, bu bilgisizlikleri ve kindarlıkları sebebiyle İslâm düşmanlarına hizmet ettiklerinin farkında olmayan bir kısım müslümanlar varolagelmiştir.

Çünkü müslüman bir insana kâfir demek, o kişiyi İslâm toplumundan dışlamak anlamına gelir. Kendisine böyle bir söz söylenilen kişi, bu sebeple müslümanlardan uzaklaşıp kâfir sayılan insanlara yaklaşabilir. Bütün bunlara vesile olan insan da büyük vebâle girmiş olur. Müslümanın vazifesi, müslümanım diyen bir insanı dışlamak değil, hata ve günahı varsa onu kardeşçe ve İslâm âdâbına uygun bir tarzda uyarmak, hata ve günahlarından kurtulmasına vesile olmaktır. İşte Peygamber Efendimiz'in bu hadisiyle bizden istediği hassasiyet, müslüman bir kimseye asla kâfir denmemesi,

kendine kâfir denilen kimse gerçekten kâfir değilse, o sözün kendisine geri döneceğini bilmesidir.

1809 numaralı hadis de bu konuyla ilgilidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman bir kimseye kâfir denilmesi veya küfürle ilgili bir vasıfla nitelendirilmesi câiz değildir.

2. Bir müslümana kâfir diyen ve bu şekilde inanan kimse kendisi kâfir olur.

3. Müslümanlar birbirlerini tekfir ederek birlik ve beraberliklerini, kardeşliklerini ortadan kaldırmamalı, bilerek veya bilmeyerek düşmanlara hizmet etmemelidir.

327- باب النهي عن الفُحش وبَذاءِ اللِّسان

KÖTÜ SÖZ VE FENA KONUŞMANIN YASAK OLUŞU

Hadisler

1738- عَن ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْس المُؤْمِنُ بالطَّعَّانِ ، وَلا اللَّعَّانِ ، وَلا الْفَاحِشِ ، وَلا الْبَذِيء » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ.

1738. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'min; insanları kötüleyen, lânetleyen, kötü söz ve çirkin davranış sergileyen kimse değildir."

Tirmizî, Birr 48. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 405, 416

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu hadislerinde bir müslümanda bulunmaması gereken çirkin ve kötü özellikleri saymıştır. Bunları sırasıyla kısaca ifade

edecek olursak:

* İnsanları kötülemek kâmil mü'min olmaya manidir. Başkalarının ayıplarını araştıran, birtakım kusurlarını ifşâ eden, soyuna sopuna dil uzatan bir insan kâmil bir mü'min olamaz.

* Lânetçi bir kimse olmak da kâmil mü'min sayılmanın önündeki engellerden biridir. Lânet, Allah'ın rahmetinden kovulmak demektir. Bundan dolayı şeytana mel'ûn yani Allah'ın rahmetinden kovulmuş denir. İnsanları lânetlemek, onları Allah'ın rahmetinden uzak saymak ve kendisini herkesten üstün görmek İslâm ahlâkı ile bağdaşmaz.

* Sözde ve davranışta haddi aşmak, kötü söz ve çirkin davranışlar sergilemek iyi bir mü'mine yakışmaz. Arap dilinde fuhuş kelimesinin ifade ettiği mâna, dilimizde kullanılan anlamından farklı ve daha geneldir. Bu sebeple hayâ duygusuna yakışmayan her söz ve davranış fuhuş olarak adlandırılır.

Bu sayılan kötü hasletler bir toplumda yaygınlaşırsa, insanlar arasında saygı, sevgi, dostluk ve kardeşlik ortadan kalkar. Böyle bir toplum, birlik ve beraberlik ruhunu kaybeder; herkes birbiriyle uğraşır, aralarına kin ve düşmanlık girer, insanlar arasından çıkarılmış en hayırlı bir ümmet ve örnek bir toplum olması gereken mü'minler, özlenen vasıfları taşımaz hale gelirler. Oysa kâmil, yani daha iyi mü'min olmaya özen göstermek ve iyilikte her gün bir adım daha ileriye gitmek her mü'minin üzerine düşen görevlerden biridir.

Bu hadis daha önce 1559 numara ile de geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâmil bir mü'min olmak için kötü ahlâk ve çirkin huylardan uzak durmak, iyi ahlâk ve güzel huylarla süslenmek gerekir.

2. İnsanları kötülemek, lânetlemek, çirkin söz ve davranışlar sergilemek bir mü'mine yakışmaz. Bunlar imanın kâmil olmadığına delil teşkil eder.

1739- وعِنْ أَنَسٍ رضي اللّه عَنهُ قَاَل : قَالَ رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا كَانَ الْفُحْشُ في شَيْءٍ إِلاَّ

شانَهُ، ومَا كَانَ الحَيَاءُ في شَيْءٍ إلاّ زَانَهُ » رواه الترمذي، وقال : حديثٌ حسن.

1739. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir işte çirkinlik bulunması onu lekeler; bir işte hayâ duygusunun bulunması ise onu süsler."

Tirmizî, Birr 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 17

Açıklamalar

İslâm, müslümanlara her hususta iyilik ve güzelliği ön plânda tutmalarını, çirkinliğin her çeşidinden uzak durmalarını öğütler. Çirkinlik neye bulaşırsa onu lekeler, kirletir ve sevimsiz hale getirir. Konunun mahiyetini iki küçük misâlle açıklayacak olursak, meselâ konuşma anında aşırı sertlik, uygun olmayan kelimeler kullanmak, yalan söylemek, iftira ve gıybet etmek sözlerimizi lekeler, sevimsiz hale getirir. Böyle sözler dinlenilse bile, dinleyeciler üzerinde iyi etki bırakmaz. Çünkü insanlara kötülük yapan biri dahi, aynı şeyin kendisine yapılmasını istemez. Meselâ alış verişinde dürüst olmayan bir tüccarın bu tavrı, onu lekeler ve insanlar nezdinde sevimsiz kılar. Çünkü yaptığı iş kötü ve çirkin bir iştir. Hiçbir toplumda bu çeşit davranışlar tasvip edilmez ve hoş görülmez. İnsan tabiatı, kendisi bizzat yapsa bile kötülük ve çirkinliklerden nefret eder; işte bu sebeple kötülük işleyenler o davranışları alenî değil, gizli saklı yaparlar. Hayâ dediğimiz utanma duygusu kötü ve çirkin sayılan şeylerden uzak durmak, tavır ve davranışlarında ölçülü olmak, herhangi bir işte haddi aşmamaktır. Hayâ duygusu bütün hayırların temeli, her türlü kötülük ve çirkinliklerin zıddıdır. İnsan tabiatı hayâdan hoşlandığı gibi, dinimiz de bu üstün faziletin fertler arasında ve toplumda yayılması ve yerleşmesi için her türlü teşviki yapar ve her tedbire başvurur. Çünkü hayâ, nerede bulunursa orayı süsler ve güzelleştirir. Hayâ ile ilgili olarak, kitabımızın özellikle 682-685 numaralı hadislerinin açıklaması okunabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her türlü çirkinlik ve kötülük, bulunduğu yeri lekeleyip kirletir. Bu sebeple kötülük ve çirkinliklerin her çeşidinden uzak durmak gerekir.

2. Hayâ, en üstün faziletlerdendir. Hayânın hâkim olduğu her iş tasvip görür ve sevilir. Kötülük ve çirkinliği engellemenin yolu hayâ ile süslenmektir.

328- باب كراهة التقعير في الكلام بالتشدُّق وتكلُّف الفصاحة

واستعمال وَحشيّ اللغة ودقائق الإعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

KONUŞMADA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ÖZELLİKLER

AĞZINI YAYARAK, KENDİNİ SANATLI KONUŞMAYA ZORLAYARAK, HALKIN ANLAYAMAYACAĞI KELİMELER KULLANARAK, DİL BİLİMİN İNCELİKLERİNDEN BAHSEDEREK KONUŞMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1740- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « هَلَكَ المُتَنَطِّعُون » قَالَهَا ثَلاثاً . رَوَاهُ مُسْلِم . « المُتَنَطِّعُونَ » : المُبَالِغُونَ في الأُمُورِ .

1740. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* :

"Sözde ve işte ince eleyip sık dokuyan, haddi aşan kimseler helâk oldular" buyurdu ve bu sözü üç defa tekrarladı.

Müslim, İlim 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 5

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, sözlerinde ve işlerinde haddi aşan, ileri giden ve taşkınlık yapan kimselerin bu dünyada sıkıntıdan kurtulamayacaklarını, âhirette de cezayı hak edeceklerini göstermektedir. Hadiste kullanılan "mütenattiûn" tabirinin anlamı oldukça kapsamlıdır. Ondan nelerin anlaşıldığını özetlemeye çalışacağız. Ağzına ve aklına gelen her şeyi önünü ardını, ilerisini gerisini düşünmeden ve sorumluluk hissetmeden konuşan insanlar, dillerinin cezasını hem dünyada hem de âhirette çekeceklerdir. Kendilerini ilgilendirmeyen konulara girenler, akıllarının ermediği meselelere dalanlar, bilmedikleri konularda söz söyleyenler başkaları karşısında gülünç duruma düşerler. İnsanlara karşı büyüklük taslamak için ağızlarını doldurarak konuşan, lugat paralamaya kalkan, dinleyenlerin anlayamayacağı sözler veya günümüzde bazılarının yaptığı gibi yabancı kelime ve terimlerle konuşanlar, güzel konuşuyor dedirtmek için çalışanlar da bu hadisin kapsamına girerler. Tabiî konuşma şeklini ve seyrini değiştirerek, boğazını ve gırtlağını zorlamak suretiyle sesine başka şekiller ve tonlar vermeye çalışanlar ve bütün bunları insanlara karşı gösteri maksadıyla yapanlar da hoş görülmez, kınanırlar. İnsanlar, böyle kimseleri sevmez, onlar çok kere toplumdan dışlanırlar. Fakat böyleleri suçu kendilerinde arayacak yerde insanları suçlar ve onların kendilerini anlayacak seviyede olmadıklarını iddia ederler. Oysa sözün ve konuşmanın gayesi, kişinin düşüncelerini, duygularını, telkin ve tavsiyelerini karşısındakilere en güzel, en kolay ve en faydalı şekilde ulaştırmaktır.

Sadece sözde ve konuşmada değil, her türlü hareket ve davranışta haddi aşmak ve taşkınlık yapmak dinimizde hoş karşılanmamıştır. İslâm, her işte itidali korumayı, ifrat ve tefritten sakınmayı tavsiye eder ve insana dengeli bir hayat sürmenin yollarını, prensiplerini öğretir. Hem fertlerin hem toplumun sağlıklı olması için bu esaslara riayet edilmesi büyük önem taşır. Dünyalık cezalar kişinin dışa akseden söz ve davranışlarına göre olduğu için, ölçüyü kaçıranlar, haddi aşıp taşkınlık yapmalarının cezasını ya toplumdan dışlanarak, ya hapishane köşelerinde veya daha başka bir şekilde hayatlarını zindana çevirerek çekerler.

Hadisi daha önce 146 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sözde ve davranışta haddi aşmamak, taşkınlık yapmamak İslâm'ın temel prensiplerinden biridir.

2. İnsanların anlayamayacakları tarzda, bilinmeyen kelimeler ve yabancı sözcüklerle konuşmak dinimizde mekruh kabul edilmiştir.

3. Kişi ağzına ve aklına gelen her sözü konuşmamalı, iyice düşünüp taşınarak faydalı şeyleri, anlaşılacak tarzda konuşmalıdır.

4. Dışa akseden sözlerimiz ve hareketlerimiz sebebiyle dünyalık cezalara çarptırılacağımızı unutmamak gerekir.

1741- وَعَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرو بْنِ العَاصِ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ: «إِنَّ اللَّهِ يُبْغِضُ الْبَلِيغَ مِنَ الرِّجَالِ الَّذي يَتَخَلَّلُ بِلِسَانِهِ كَمَا تَتَخَلَّلُ الْبَقَرَةُ » .

رَواه أَبو داودَ ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حسن .

1741. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah Teâlâ, sığırın otu yerken ağzında evirip çevirdiği gibi, sözü ağzında evirip çevirerek lugat paralayan erkeklere buğz eder. "

Ebû Dâvûd, Edeb 94; Tirmizî, Edeb 72

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1742- وعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِليَّ ، وَأَقْرَبِكِمْ مِنِّي مَجْلِساً يَوْمَ الْقِيامةِ ، أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاقاً ، وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِليَّ ، وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي يوْمَ الْقيَامَةِ ، الثَّرْثَارُونَ ، وَالمُتَشَدِّقُونَ وَالمُتَفَيْهِقُونَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن ، وقد سبق شرحُهُ في باب حُسْنِ الخُلقِ .

1742. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İçinizde en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimseler güzel ahlâk sahibi olanlarınızdır. Güzel konuşuyor dedirtmek için uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire lafedenler ve bilgiçlik etmek için lugat paralayanlar ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir."

Tirmizî, Birr 71

Açıklamalar

1740 numaralı hadisin açıklamasında da işaret edildiği gibi, sözü ağızda evirip çevirerek, ne kadar güzel konuşuyor dedirtmek için lugat paralamak insanların anlayamayacağı tarzda konuşmak dinimizde hoş görülmemiş ve böyle davrananlar kınanmıştır. Peygamber Efendimiz onların bu halini sığırın ot yerken ağzını evirip çevirmesine benzeterek, bu gibi durumlara düşmekten bizleri sakındırmıştır.

Güzel ahlâka, edep ve hayâya dinimizin verdiği önem bu kitabımızın ilgili bölümlerinde ve konuyla alâkalı hadislerin geçtiği her yerde ele alındı. Özellikle güzel ahlâk konusu 622-632 numaralı hadisler arasında genel anlamda açıklanmıştı.

Güzel konuşmakla, yapmacık konuşmayı birbirine karıştırmamak gerekir. Güzel konuşma, her şeyden önce muhatabın anlayabildiği, ahlâk ve edep kurallarına uygun, anlatılmak istenen konunun mümkün mertebe eksiksiz ortaya konulduğu, konuşulan dilin kâidelerine riayet edilerek yapılan konuşmadır. Bu yasaklanmış değil, bilakis teşvik edilmiştir. Özellikle insanlara dini öğretenlerin bu sayılan noktalara çok dikkat etmesi gerekir. Çünkü onlar inanan insanları Allah'ın dini konusunda bilgilendirmek, inanmayanları İslâm'a çağırmakla görevlidir. Tebliğlerini en güzel şekilde yapmaları gerekir. Bu konuda da yegane örneğimiz ve rehberimiz Resûl-i Ekrem Efendimizdir.

Yapmacık konuşmalar, özentiler, insanların anlayamadıkları kelimelerle onlara hitap ederek kendini farklı gösterme gayretleri, başkalarına karşı

bilgiçlik taslama gibi davranışlar İslâmî edebe aykırı kabul edilip yasaklanmıştır. Çünkü bunların her biri karşısındakine karşı saygısızlık anlamına gelir. Ayrıca, böyle davranan kişi kibir ve kendini başkalarından üstün görme duygusunu da yansıttığı için, Allah'ın hoşlanmadığı kötü huylarla vasıflanmış bir kişilik sahibi olduğunu ortaya koyar. Başkalarının hoşuna gidecek tarzda konuşanlar, bulundukları yere ve kendilerini dinleyenlere göre düşüncelerini değiştirir, gerektiğinde hakkı ve hakikati söylemekten uzaklaşırlar. Çünkü böylelerinin gayesi Allah'ın rızâsını kazanmak olmayıp, insanların hoşnutluğunu elde etmektir. Bu ise bir nevi münafıklıktır. İşte bu nitelikteki kötü huylu kimseler, kıyamet gününde Resûl-i Ekrem'in hiç sevmediği ve meclisinden en uzak mesafede bulunanlar olacaktır.

1742 numaralı hadis daha önce 632 numara ile de geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Konuşma esnasında insanların anlama imkânı olmayan birtakım kelimeler, anlamsız sözler sarfetmek, ağzını doldurarak lugat paralamak, bilgiçlik taslamak yasaklanmış olup, bunlar Allah'ın kızgınlığına sebep olur.

2. İnsanlara karşı büyüklük taslamak, ne güzel konuşuyor dedirtmek için bulunduğu yerin havasına kendini uydurmak suretiyle olduğundan başka görünmek câiz olmayıp, münafıklık alâmeti sayılır.

3. Müslüman kimse konuşmasıyla da seçkinliğini göstermeli ve Allah'ın rızasına uygun hareket etmelidir.

4. Güzel ahlâk ve iyi huylu olmak kıyamet gününde Resûl-i Ekrem'in sevgisine lâyık olmanın ve ona yakın bulunmanın vesilesi olduğu gibi, kötü ahlâk ve çirkin huylu olmak da ondan ve onun sevgisinden uzak kalmaya sebep olur.

329- باب كراهة قوله : خَبُثَتْ نفسي

"NEFSİM MURDAR OLDU" DEMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadis

1743- عَنْ عَائِشَة رَضِيَ اللّه عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ خَبُثَتْ نَفْسي ، وَلكِنْ لِيَقُلْ : لَقِسَتْ نَفْسِي » متفقٌ عليه .

قالَ الْعُلَمَاءُ : معْنَى خبُثَتْ غَثَيتْ ، وَهُوَ مَعْنَى « لَقِسَتْ » وَلكِنْ كَرِهَ لَفْظَ الخُبْثِ .

1743. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz 'nefsim pis ve murdar oldu' demesin; fakat nefsim yaramazlaştı desin."

Buhârî, Edeb 100; Müslim, Elfâz 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 76

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz konuşma esnasında kötü ve çirkin kelimelerin kullanılmasını istemezdi. Eğer bir mânayı ifade etmek için aynı anlama gelen farklı kelimeler kullanma imkânı varsa, bunlar arasında edebe en uygun olanın kullanılmasını tavsiye ederdi. Nitekim bu hadiste geçen "habuse" ile "lakise" aynı anlama gelen kelimelerdir. Fakat Efendimiz "habuse" kelimesinin kullanılmasını hoş karşılamamıştır. Sahâbîlerine insanların beğenip güzel bulduğu kelimeler kullanmalarını, çirkin görülen kelimelerden uzak durmalarını öğütlemiştir. Bu prensip, İslâm'ı başkalarına anlatmak isteyenler için çok büyük önem taşır. Çünkü konuşma esnasında kullanılan yersiz bir kelime, bütün olumlu düşünce ve gayretleri boşa çıkarabilir.

Bir mü'minin nefsini pis ve habislikle nitelendirmesini Peygamberimiz doğru bulmamıştır. Çünkü gerçek anlamda kâmil bir mü'mine pislik, murdarlık, kötü ahlâk ve çirkin huyluluk yakışmaz. Fakat nefsine yenik düşmüş ve onun esiri olmuşsa, bundan kurtulmak için elden gelen gayreti sarfeder. Zira mü'mine hiç yakışmayan bir özellik; kötü ve çirkin olduğunu bildiği şeylerde ısrar etmesi, iyiye ve güzele yönelmeye gayret etmemesidir. Bu sebeple müslüman kişi önce niyetini, sonra sözünü, sohbetini ve bütün işlerini düzeltmeli, Allah'ın hoşnut olacağı bir hayatı benimsemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman çirkin kelime ve sözler kullanmaktan sakınmalıdır.

2. Allah Teâlâ müslüman olan kişiye bir üstünlük bağışlamıştır. Bu sebeple bir müslümanın kendisini kötü sıfatlarla nitelendirmesi mekruhtur.

3. Konuşmalarımızda güzel kelimeler kullanmak ve çirkin olan sözlerden sakınmak İslâm edebinin gereklerinden biridir.

330- باب كراهة تسمية العنب كرْماً

ÜZÜME KERM DEMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadisler

1744- عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ ، فإِنَّ الْكَرْمَ المُسْلِمُ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ مسلمٍ .

وفي روَايةٍ : « فَإِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ المُؤْمِنِ » وفي رواية للبخاري ومسلِم : « يَقُولُونَ الْكرْمُ إِنَّمَا الْكَرْمُ قلْبُ المُؤْمِنِ » .

1744. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üzümü kerm diye isimlendirmeyiniz; çünkü kerm müslimdir."

Buhârî, Edeb 101; Müslim, Elfâz 6–10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 74

Müslim'in bir rivayetinde: **"Kerm, ancak mü'minin kalbidir"** denilmiştir.

Buhârî ve Müslim'in bir başka rivayetlerinde: **"(Üzüme) kerm diyorlar; oysa kerm ancak mü'minin kalbidir"** denilmiştir.

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1745- وَعَنْ وَائِلِ بْنِ حَجرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا تَقُولُوا : الْكَرْمُ، وَلَكِنْ

قُولَوا : الْعِنَبُ ، وَالحبَلَةُ » رواه مسلم . « الحبَلَةُ » بفتح الحاءِ والباءِ ، ويقال أيضاً بإِسكان الباءِ .

1745. Vâil İbni Hucr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Siz kerm demeyiniz; fakat yaş üzüm ve üzüm asması deyiniz."

Müslim, Elfâz 12

Açıklamalar

Hadislerde geçen "ıneb", "kerm" ve "habele" kelimelerinin her üçü de üzüm anlamına gelir. Araplar "ıneb" kelimesini yaş üzüm ve üzüm çubuğu, "habele" kelimesini üzüm bağı anlamında kullandıkları gibi, "kerm"i de hem üzüm, hem bağ, hem de şarap anlamında kullanırlardı. Şarap insanı cömertliğe sevkettiği için ona "kerm" adı verildiği söylenir. Çünkü "kerm", cömertlik anlamına gelen "kerem"le aynı kökten türemiştir.

İşte Peygamber Efendimiz'in üzüme "kerm" adı verilmesini hoş görmemesi ve yasaklamasının sebebi, bazı kimseler bu kelimeyi duyunca akıllarına şarap gelebilir, nefislerine yenik düşerek onu içmeye yönelebilirler endişesidir. Çünkü şarap Allah'ın emri ile haram kılınmış ve içilmesi kesinlikle nehyedilmiştir. Şu bir gerçektir ki, bütün kötülüklerin anası kabul edilen içki, insanın aklını karıştırır, görüş ve düşüncesini bozar, malı telef eder, aileyi yıkar ve nesilleri çürütür. Toplumda onu özendirici, hatırlatıcı ve teşvik edici her etkeni ortadan kaldırmak gerekir.

Efendimiz "kerm" ifadesine ancak mü'minin kalbinin veya müslüman kişinin kendisinin lâyık olduğunu hatırlatmıştır. Mü'minin kalbine veya müslümana bu adın veriliş sebebi, kalbinde iman, takvâ, nur, hidâyet, doğruluk ve bu isimlendirmeyi hak eden benzeri nitelikler bulunmasıdır. Resûl-i Ekrem bu tavsiyeleriyle insanların zihinlerinde kötü ve çirkin çağrışımlar uyandıracak kelime ve sözlerin kullanılmasını hoş karşılamadığını ortaya koymuştur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar işittiği zaman zihinlerinde kötü ve çirkin çağrışımlar uyandıracak kelime ve sözleri kullanmak mekruhtur.

2. Güzel şeyler ifade eden kelimeleri, kötü ve çirkin şeyler için kullanmamak gerekir.

3. Peygamber Efendimiz, toplumda iyiliklerin yaygınlaşması, kötülük ve çirkinliklerden uzaklaşılması için gereken her tedbire başvurmuştur.

4. Şarap içilmesini, dinimiz kesinlikle yasaklamıştır.

331- باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحوه

BİR KADININ GÜZELLİĞİNİ BİR ERKEĞE ANLATMANIN YASAK OLUŞU

BİR KADININ GÜZELLİKLERİNİ BİR ERKEĞE ANLATMANIN YASAKLANDIĞI ANCAK O KADINI NİKÂHLAMAK GİBİ ŞERİATA UYGUN BİR MAKSATLA BUNA İHTİYAÇ DUYULURSA ANLATILMASINA İZİN VERİLDİĞİ

Hadis

1746- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُبَاشِرِ المرْأَةُ المَرْأَةَ ، فَتَصِفَهَا لِزَوْجِهَا كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا » متفقٌ عليه .

1746. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kadın, başka bir kadınla çıplak vücutları birbirine temas ederek yatmasın. Sonra o kadını kocasına anlatır da, kocası sanki o kadına bakıyormuş gibi olur."

Buhârî, Nikâh 118. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 43; Tirmizî, Edeb 38

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin "müttefekun aleyh" tir diye naklettiği bu hadis Müslim'in *Sahih*'inde yer almamaktadır. Ancak Buhârî dışındaki bir çok kaynakta da sahih bir rivayet olarak çeşitli senedler ve farklı lafızlarla nakledilmiştir.

Peygamber Efendimiz, toplumda fitne ve huzursuzluk kaynağı olması muhtemel, aynı zamanda kişinin günaha girmesine vesile olacak ve edep kurallarına aykırı düşen davranışlara müsamaha göstermemiştir. Çünkü böyle bir tavır daha büyük musibetlerin ortaya çıkmasına, tamiri imkânsız birtakım hataların işlenilmesine sebep olabilir.

Bu hadiste anılan husus bunların önemlilerinden biridir. Esasen Peygamber Efendimiz, bir erkeğin başka bir erkekle, bir kadının da başka bir kadınla bir örtü altında ve vücutları birbirine temas edecek şekilde yatmalarını yasaklamıştır. Bir kadının aynı yatakta yattığı bir başka kadının birtakım güzelliklerini veya niteliklerini kocasına anlatması yasaklanmışsa, bir erkeğin de başka bir erkeğin özelliklerini ve niteliklerini kendi hanımına anlatması yasaklanmıştır. (Bu konuda bazı rivayetler için bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 304, 314, 440, 460; II, 326, 447, 497; III, 348, 356, 395; Tirmizî, Edeb 38). Çünkü bir yabancı kadını bir erkeğe, bir erkeği bir kadına meşrû bir sebep olmaksızın tavsif edip anlatmak, sanki onu görüyormuş veya ona bakıyormuş gibi günah sayılır. Her şeyden önce bir başkasının vücudu ile ilgili gizli olması gereken mahrem bilgileri başkalarına anlatmak dinimizde yasaklanmış olup câiz değildir. Bir başka kadının veya erkeğin câzip yönleri kendilerine anlatılan eşler, anlatılana özlem duyarak birbirinden soğur, nefret eder, neticede kendi yuvalarının yıkılmasına sebep olabilirler. Böyle olmasa dahi başkasının mahremiyetini dinlemek İslâm edep ve ahlâkıyla hiç bağdaşmayan çirkin bir davranıştır. Bu sebeple de Peygamberimiz tarafından yasaklanmıştır. Sözlü olarak anlatmanın yasak olduğu bu gibi durumların açıktan medyada teşhiri elbette öncelikle yasaktır. Teşhircilik, toplumun ahlâkını, aile bağlarını olumsuz etkileyici ve yaygın huzursuzluklar üreticidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kadının başka bir kadınla, bir erkeğin başka bir erkekle vücutları çıplak olarak birbirine değecek şekilde yatmaları yasaklanmış olup, câiz

değildir.

2. Bir kadının, yabancı bir kadının vücudunu ve güzelliğini kendi kocasına anlatması câiz değildir.

3. Bir kadını nikâhlamak ve onunla evlenmek isteyen bir erkeğe o kadının güzelliğini ve özelliklerini anlatmakta bir sakınca yoktur.

4. İslâm, doğması muhtemel tehlikelerin tedbirlerini önceden almaya özen gösterir.

5. Kadını teşhir aracı yapmak kesinlikle yasaklanmıştır.

332- باب كراهة قول الإِنسان في الدعاء : اللهُمَّ اغفر لي إن شئت بل يجزم بالطلب

İNSANIN DUA EDERKEN, "ALLAHIM DİLERSEN BENİ BAĞIŞLA" DEMESİNİN MEKRUHLUĞU VE İSTEĞİNİ KESİN BİR DİLLE İFADE ETMENİN GEREKTİĞİ

Hadisler

1747- عنْ أَبِي هُريْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْني إِنْ شِئْتَ ، لِيعْزِمِ المَسْأَلَةَ ، فإِنَّهُ لا مُكْرِهَ لَهُ » متفــــقٌ عليه .

وفي روايةٍ لمُسْلِمٍ : « وَلكنْ ، لِيَعْزِمْ وَلْيُعْظِّمِ الرَّغْبَةَ ، فَإِنَّ اللَّه تَعَالى لا يتَعَاظَمُهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ » .

1747. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz dua ederken: Allahım! Dilersen beni bağışla; dilersen bana merhamet et, demesin. Dilediğini kesin bir dille istesin. Çünkü Allah'ı zorlayan hiçbir kuvvet yoktur."

Buhârî, Daavât 21, Tevhîd 31; Müslim, Zikr 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 77

Müslim'in bir rivayeti şöyledir: **"Fakat kesin bir şekilde istesin ve isteğini büyük tutsun. Çünkü vereceği hiçbir şey Allah'a büyük gelmez."**

Müslim, Zikr 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1748- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا دعا أَحَدُكُمْ ، فَلْيَعْزِم المَسْأَلَةَ ، وَلا يَقُولَنَّ : اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ ، فَأَعْطِني ، فَإِنَّهُ لاَ مُسْتَكْرِهَ لَهُ » متفقٌ عليه.

1748. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz dua ettiği zaman kesin bir ifade ile dilekte bulunsun. Allahım! Dilersen bana ver, demesin. Çünkü Allah'ı zorlayan hiçbir güç yoktur."

Buhârî, Daavât 21; Müslim, Zikr 7

Açıklamalar

Allah'a dua ederken "dilersen bağışla" gibi sözler söylenilmesi ve duanın böyle şartlara bağlanması mekruhtur. Çünkü bu tarz ifadeler, bir başkası tarafından zorlanabilen, dilediğini rahatça yapamayacak durumda olan kimseler hakkında kullanılır. Oysa Azîz ve Celîl olan Allah böyle şeylerden münezzehtir ve Cenâb-ı Hakk'ı bir şeye mecbur edecek hiçbir güç ve kuvvet yoktur. Ayrıca böyle sözler, sanki kendini müstağni kabul etmek, "verirsen de olur vermezsen de" der gibi bir anlam ifade eder ki, Allah Teâlâ'ya karşı kullanılması asla affedilmez bir hitap tarzıdır. İsteğinin kabul edilip edilmeyeceğinden şüphe etme düşüncesi de yersizdir; zira Allah cimri değil cömerttir, kerîmdir; her isteyene istediğini verir. Bu sebeple duada kesin ifadeler kullanılmalı, samîmi ve ihlaslı olunmalı, istenilen şey kesin olarak ve kararlı bir şekilde Allah Teâlâ'ya arzedilmelidir. Çünkü O'nun vereceği hiçbir şey kendisine zor gelmez ve hiçbir şey O'nun nezdinde büyük

değildir. Bir kudsî hadiste bu husus şöyle belirtilir: *"Bütün insanlar düz bir arazide toplansalar, herkes ne isteği varsa istese, ben de herkese istediğini versem, yine de mülkümden hiçbir şey eksilmiş olmaz."* O, her şeye kâdirdir ve bütün mevcûdât O'nun emrinin altındadır. Bir insan bunları bilerek Allah'a yalvarıp yakarmalı ve dua etmelidir.

Dua, Allah'a duyulan tam güveni en iyi şekilde yansıtan bir üslupla yapılmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'ya dua ederken ve O'ndan bir şey isterken "dilersen", "istersen" gibi şarta bağlı kelimelerle dua etmek câiz değildir.

2. Allah Teâlâ'ya dua eden ve dilekte bulunan kimse, kesinlik ifade eden cümlelerle talepde bulunmalıdır.

3. Allah Teâlâ'ya dua ve niyazda bulunan, Allah'ın duasına icabet edeceğine ve kendisine merhametiyle muamele yapacağına kesin olarak inanmalıdır.

4. Cenâb-ı Hak, dileyene dilediği şeyi verir; O'nu zorlayan hiçbir güç yoktur. Kesin ifadelelerle Allah'tan bir şey istemek asla O'nu zorlamak anlamına gelmez. Her şey Allah'ın elindedir ve verdiği O'nun mülkünden hiçbir şey eksiltmez.

333- باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

"ALLAH VE FİLANCA DİLERSE" DEMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadis

1749- عنْ حُذَيْفَةَ بْنِ اليَمَانِ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لا تَقُولوا : ماشاءَ اللَّه وشاءَ فُلانٌ ، ولكِنْ قُولوا : مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح.

1749. Huzeyfe İbni Yemân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Siz, Allah dilerse ve filanca dilerse demeyiniz. Fakat, Allah dilerse sonra filanca dilerse deyiniz."

Ebû Dâvûd, Edeb 84

Açıklamalar

Söz söylemek, konuşmak insanın en önemli özelliğidir. İnsanın saâdeti de felâketi de öncelikle diline bağlıdır. Bu sebeple dinimiz konuşmalarımız için önemli kurallar koymuştur. Bu kurallara uymak, hata ve kusurlarımızı en aşağı seviyeye indirmemize vesile olur. Her dilin kendine has ifade özellikleri vardır. Arap dilinde "vav" atıf harfi, bir işte birlik ve müşterekliği ifade eder. Dilimizde "ve" bağlacı olarak kullandığımız bu harf, Türkçe'de de aynı işlevi görür. "Allah dilerse ve filanca dilerse" denildiği zaman, Allah Teâlâ ile yaratıklarından biri âdeta denk tutulmuş ve ortak kılınmış olur ki bu câiz değildir; çünkü Allah'ın dilemesinin bir başlangıcı ve sonu yoktur; yani O'nun dilemesi kadîm ve ezelîdir; dilediği her şey, O dilediği anda olur. Kulun dilemesi ise başı ve sonu belirli ve imkân dahilinde olan bir arzu ve temenniden ibarettir; olması ya da olmaması Allah'ın gücü ve kudreti dahilindedir. O'nun dilediği olur dilemediği olmaz. Dolayısıyla her ikisini bir görerek birbiri üzerine atfetmek, bağlamak câiz değildir. Böyle bir ifade kullanılacaksa, atfı "vav" harfi ile değil, Arapça'da başka bir atıf edatı olan "sümme" ile yapmak gerekir. "Allah dilerse sonra filanca dilerse deyiniz" buyurulmasının sebebi budur. Çünkü sonra anlamına gelen "sümme" atıfta birlikteliği ve müşterekliği değil, farklılığı, zaman aralığını, tertibi ve sıralamayı ifade eder. Peygamber Efendimiz bu hadisleriyle sahâbîlere ve ümmete söz söyleme edebini öğretmiş olmaktadırlar. Hatta Efendimiz, bizzat kendisini söz konusu ederek *"Allah dilerse ve Muhammed de dilerse demeyiniz; fakat Allah dilerse sonra Muhammed de dilerse deyiniz"* buyurmuştur (İbni Mâce, Keffârât 13; Dârimî, İsti'zân 63; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 72, 393).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir istek, dilek ve temennide Allah Teâlâ ile O'nun yaratıklarını birlikte ve müşterek anmak câiz değildir.

2. Allah Teâlâ bir şeyin olmasını dilerse, o şey dilediği anda olur; olmasını dilemediği bir şey ise ebediyen olmaz.

3. Bir şey kulun dilemesiyle değil; Cenâb-ı Hakk'ın dilemesiyle olur.

4. Dinimizde her şeyin olduğu gibi, konuşmanın ve söz söylemenin de bir edebi vardır. İnsan söz söylerken ve konuşurken çok dikkatli olmalı ve yanlış yapmamaya özen göstermelidir.

334- باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة المراد به الحديث الذي يكون مباحاً في غير هذا الوقت وفعله وتركه سواء. فأما الحديث المحرم أو المكروه في غير هذا الوقت أشد تحريماً وكراهة، وأما الحديث في الخير كمذاكرة العلم وحكايات الصالحين ومكارم الأخلاق والحديث مع الضيف ومع طالب حاجة ونحو ذلك فلا كراهة فيه، بل هو مستحب، وكذا الحديث لعذر وعارض لا كراهة فيه. وقد تظاهرت الأحاديث الصحيحة على كل ما ذكرته.

YATSIDAN SONRA KONUŞMANIN MEKRUH OLDUĞU

Nevevî şöyle demektedir:

Bu başlıkla anlatılmak istenilen, diğer vakitlerde konuşulan mübah sözler olup, bunları konuşmakla konuşmamak arasında bir fark yoktur. Bu vaktin dışında haram veya mekruh kabul edilen sözler ve sohbetler, yatsıdan sonra daha da şiddetle haram ve mekruhtur. İlim müzâkeresi, sâlihlerin hayat hikâyelerinin anlatılması, güzel ve üstün ahlâktan bahsedilmesi, misâfirlerle sohbet, muhtaç olanın ihtiyacının giderilmesi ve benzeri hayırlı işler hakkında konuşmak mekruh değil müstehaptır. Herhangi bir mâzeret veya bir engel sebebiyle konuşmak da mekruh değildir. Andığım bu konuların her biri hakkında bir çok sahih hadis bulunmaktadır.

Hadisler

1750- عَنْ أَبي بَرْزَةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَكرَهُ النومَ قبْلَ العِشَاءِ وَالحَدِيثَ

بعْدَهَا . متفقٌ عليه .

1750. Ebû Berze *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* yatsı namazından önce uyumayı, yatsı namazından sonra da konuşmayı hoş karşılamazdı.

Buhârî, Mevâkît 23; Müslim, Mesâcid 236 . Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 11; Nesâî, Mevâkît 20; İbni Mâce, Salât 12

Açıklamalar

Kitabımızın namaz ve faziletleri bölümünde yatsı namazıyla alâkalı bazı hususlara ana hatlarıyla temas edilmişti. Yatsı namazının ve onu cemaatle kılmanın ecri ve fazileti ile ilgili olarak özellikle 1073-1075 numaralı hadislerde bilgi verilmişti. Ebû Berze'nin bu rivayetinden Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yatsı namazından önce uyumayı, namazdan sonra da konuşmayı uygun bulmadığını öğrenmekteyiz. Hadis kitaplarımızın namaz bölümlerinde konuyla ilgili başka rivayetler de vardır. Yatsı namazından önce uyumanın hoş görülmemesi, uyuyan kimsenin iyice uykuya dalıp bir daha uyanamama tehlikesi oluşu, namazı faziletli sayılan vaktinde kılamayacak ve cemaat sevabına kavuşamayacak olmasındandır. Hadîs-i şerîflerde belirtildiği gibi sabah ve yatsı namazlarında cemaate devam etmenin fazilet ve önemi başka namazlardan daha fazladır. Yatsıdan önce uyumaya müsamaha edilmesi, cemaate devam edilmemesi hatta yatsıyı kılmadan sabahlanılması gibi kötü bir sonuca sebep olabilir. İmam Tahâvî, yanında uyandıracak kimse bulunmak şartıyla yatsıdan önce uyumanın câiz olduğunu söyler.

Yatsı namazından sonra konuşmanın hoş karşılanmayışının sebebi ise, uykusuz kalınmasından dolayı fazileti çok olan gece namazı, hatta sabah namazına uyanamama tehlikesidir. Ayrıca gece çok oturan ve uykusunu tam alamayıp dinlenemeyen kimseler gündüz yapmaları gereken işleri tam ve verimli bir şekilde yapamazlar. Fakat hadiste tavsiye edilen bu husus bir yasaklama olmayıp, faydasız sözlerden, helâl olmayan eğlencelerden ve zamanı boşa geçirmekten sakındırmadır. Faydalı sözler, hayra yönelik sohbetler, ders müzâkeresi, misafir ağırlamak, çoluk çocuğu ile hasbihal etmek, sâlih kişilerin meclislerinde bulunmak, kısacası dinimizin iyi ve güzel bulduğu şeylerle meşgul olmak kınanmış veya yasaklanmış olmayıp

bilakis müstehaptır. Nitekim bir sonraki hadiste göreceğimiz gibi, Resûl-i Ekrem Efendimiz bizzat kendisi yatsı namazını kıldırdıktan sonra ashâba hitap etmiş ve onları bilgilendirmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uyanamama tehlikesi var veya kendisini uyandıracak bir kimse yoksa, yatsı namazını kılmadan uyumak mekruhtur.

2. Yatsı namazından sonra faydasız sözler ve meşrû olmayan eğlencelerle vakit geçirmek mekruhtur.

3. Yatsı namazından sonra faydalı sohbetler yapılması, misafir ağırlanması, çoluk çocuk ile hasbihal edilmesinde bir sakınca yoktur.

4. Gece namazına veya sabah namazına kalkamayacak, bir sonraki gün işine engel olacak kadar uykusuz kalmak doğru değildir.

5. Müslümanlar zamanlarını namaz vakitlerine göre ayarlamalı, her namazı vaktinde kılmaya özen göstermeli ve her işi zamanında yapmaya gayret etmelidir.

1751- وعَنِ ابْنِ عُمرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صَلَّى العِشَاءَ في آخِرِ حَيَاتِهِ، فَلمَّا سَلَّم ، قَالَ : « أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ ؟ فَإِنَّ علَى رَأْسِ مِئَةِ سَنَةٍ لا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلى ظَهْرِ الأَرْضِ اليَوْمَ أَحدٌ » متفقٌ عليه .

1751. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatının sonlarında cemaate yatsı namazını kıldırıp selâm verdikten sonra şöyle buyurdu:

"Bu geceyi görüyorsunuz ya! İşte bu geceden itibaren yüz sene sonra bugün yeryüzünde olanlardan hiç kimse hayatta kalmayacaktır."

Buhârî, İlim 41, Mevâkît 20, 40; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 217

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin bu hadisi bu konuya almasının sebebi, yatsı namazından sonra faydalı şeyler konuşmanın ve sohbet etmenin

yasaklanmış olmadığını ortaya koymaktır. Bir önceki hadiste, yatsı namazından sonra konuşmanın hangi durumlarda ve şartlarda mekruh sayıldığını açıklamıştık. Dolayısıyla bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Esasen faydasız ve boş sözler sadece yatsı namazından sonra değil, her zaman mekruhtur.Yatsı namazından sonrasının özellikle anılması, insanların işten güçten elini çektiği gece vaktinde sohbete daha düşkün olmaları sebebiyledir. Nitekim günümüzde de oyun eğlence vakitleri daha çok gece saatleridir. Haddi aşacak derecede oyun ve eğlencelerin, haramların işlendiği toplantıların neticede nelere mal olduğunu her gün müşâhade etmek mümkün olmaktadır. Emniyet güçlerinin ve yerel yönetimlerin en büyük problemlerinden birinin bu konular olduğunu düşünürsek, İslâm'ın iman ve ahlâk boyutları içinde halletmeye çalıştığı bu meselelerde ne kadar başarılı olduğu daha iyi anlaşılır.

Peygamber Efendimiz'in bu konuşmalarını âhirete göçmelerinden bir ay kadar önce yaptığı belirtilir. Konuşmanın muhtevasından, Resûl-i Ekrem'in vefatından yüz sene sonra, o gün hayatta bulunanlardan hiç kimsenin sağ kalmayacağını öğrenmiş bulunmaktayız. Bu sebeple, Peygamberimiz'in ölümünden yüz sene geçtikten sonra sahâbî olduğunu iddia eden hiç kimsenin sözüne itibar edilmemiş, böyle bir iddiada bulunanlar yalancı kabul edilmiştir. Nitekim en son vefat eden sahâbî olduğu kabul edilen Ebü't-Tufeyl Âmir İbni Vâsile'nin ölüm tarihi hicrî 100-110 yılları arasıdır. Söz konusu yüz yıl sadece müslümanları değil, kâfirleri de kapsamaktadır. Çünkü Peygamber Efendimiz sadece müslümanlara değil, bütün insanlara gönderilmiştir. Şu kadar var ki, müslümanlar ümmet-i icâbet, kâfirler ise ümmet-i dâvet kabul edilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatsı namazından sonra faydalı konuşmalar, hayırlı toplantılar ve sohbetler yapılması câizdir.
2. En son vefat eden sahâbî, Ebü't-Tufeyl Âmir İbni Vâsile olup hicrî 100-110 yılları arasında vefat etmiştir.
3. Peygamber Efendimiz'in vefatından yüz sene geçtikten sonra sahâbî olduğunu iddia edenlerin bu sözüne itibar edilmez. Çünkü Hz. Peygamber'in vefatı anında hayatta olan hiç kimsenin yüz seneden fazla yaşamayacağını Efendimiz haber vermişlerdir.

1752- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّه عَنْهُ أَنَّهم انْتَظَرُوا النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَجاءَهُمْ قريباً مِنْ شَطْرِ اللَّيْلِ فصلّى بِهِم ، يعني العِشَاءَ قَالَ : ثُمَّ خَطَبَنَا فَقَالَ : « أَلاَ إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوا ، ثُمَّ رَقَدُوا » وَإِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا في صَلاةٍ ما انْتَظَرْتُمُ الصَّلاةَ » رواه البخاري .

1752. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre sahâbîler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescide gelmesini beklediler. Neticede gece yarısına yakın bir zamanda onların yanına geldi ve yatsı namazını kıldırdı. Namazdan sonra bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

"Dikkatinizi çekerim! İnsanlar namazlarını kılıp ardından uyudular. Sizler ise namazı beklediğiniz sürece namaz sevabı kazandınız."

Buhârî, Mevâkît 25

Açıklamalar

Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edilen bu hadis daha önce 1065 numara ile de geçmişti. Burada zikredilişinin sebebi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yatsı namazından sonra ashâba konuşmuş olmasıdır. Peygamberimiz yatsı namazını bazı kere vaktin evvelinde, bazan da geç vakitte kıldırırdı. Bu durum, mevsim ve hava şartlarına, cemaatin mescide gelişine göre farklılık arzederdi. Cami ve mescitlere erken gelenler, abdestli olarak namaz vaktini bekledikleri sürece namazda imiş gibi sevap kazanmakta idiler. Mescitte farz namazı cemaatle kılmayı beklerken, kazaya kalmış namazları kılmak, nafile namaz kılmak, Kur'an okumak, Allah'ın zikri veya dua ile meşgul olmak faziletli ameller olarak kabul edilir. Peygamber Efendimiz geç de olsa yatsı namazını cemaatle kıldıktan sonra bazı kere onlara konuşmuş, birtakım tavsiyelerde bulunmuş ve bunda bir sakınca görmemiştir. Şu halde yatsı namazından sonra her türlü konuşmanın yasaklanması diye bir şey söz konusu değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz yatsı namazını bazan ilk vaktinde, bazan da geç vakitte kıldırmıştır.

2. Mescide erken gelip abdestli olarak diğer namaz vaktini beklemek sevaptır.

3. Yatsı namazından sonra cemaate konuşma yapmak, vaaz ve nasihatta bulunmak câizdir.

335- باب تحريم امتناع المرأة من فراش زوجها إذا دعاها ولم يكن لها عذر شرعي

KADININ KOCASININ ÇAĞRISINA UYMA ZORUNDA OLUŞU

DİNİ BİR ÖZRÜ BULUNMADIĞI SÜRECE BİR KADININ KOCASI KENDİSİNİ ÇAĞIRDIĞI VAKİT ONUN YATAĞINA GİTMEMESİNİN HARAM OLUŞU

Hadis

- عَنْ أَبي هُرِيْرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلى فِراشِهِ فأَبَتْ ، فَباتَ غَضْبانَ علَيْهَا ، لَعَنَتْهَا المَلائِكَةُ حتى تُصْبِح » متفقٌ عليه. وفي رواية : حَتَّى « تَرْجِع » .

1753. Ebû Hüreyre *radıyallah anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir erkek hanımını yatağına çağırır, o da gelmez ve kocası kendisine kızgın vaziyette gecelerse, melekler o kadına sabaha kadar lânet eder."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 7, Nikâh 85; Müslim, Nikâh 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40

Buhârî'nin bir rivayetinde: **"Kadın kocasının yatağına dönünceye kadar"** buyurulur.

Açıklamalar

İslâm dini, toplumun en küçük çekirdeğini ve temelini oluşturan aileye büyük bir önem verir. Aile hayatında karşılıklı uyum içinde huzurlu bir ortamın oluşması, her şeyden önce karı ile kocanın birbirinin hak ve hukukuna saygılı olmalarına, sevgi ve şefkat esasına dayalı ilişkilerin düzenli bir şekilde devamına bağlıdır. Kadın ve erkek, bir elmanın iki ayrı yarısı gibi, birbirini tamamlayan, biri diğerine muhtaç olan ve ilâhî hikmetin gereği bu duygularla yaratılıp donatılmış iki farklı cinsiyettir. Bu ikisinin birleşmesiyle ortaya çıkan aile hayatının uyumlu bir şekilde devam etmesi için Cenâb-ı Hak erkeği evin reisi yapmış, kadına da yuvanın huzuru açısından kocasıyla iyi geçinip ona itaat etmesini emretmiştir. Birden fazla insanın bulunduğu her yerde içlerinden birinin reis olması, diğerlerinin de ona uyması birlikte ve âhenkli bir şekilde yaşamanın zaruretlerindendir.

Bu açıdan bakılınca, dînî yönden yasak olmayan her hususta toplum içinde başkan mevkiinde bulunana, ailede reis olana uyulması gerekir. Kadın, kocasının meşrû olan emir ve isteklerine karşı çıkmamalı, erkek de aynı şekilde hanımına asla zulüm etmemeli, onu üzmemeli, uygun olan arzu ve isteklerini yerine getirmelidir.

Kocanın meşrû olan isteklerinden biri de, hanımının onun cinsî duygularına değer vermesi ve bunun gereğini yerine getirmesidir. Dinî ve meşrû bir mazereti olmadıkça kadının bu isteğe karşı çıkmaması ve kocasının arzusunu yerine getirmesi gerekir. Şüphesiz kadının bir robot olmadığı, onun da duyguları olduğu ve istenildiği anda kendisini eşiyle beraber olmaya arzulu hissetmeyeceği düşünülebilir. Fakat bütün bunlar ona kocasını öfkelendirme, meleklerin lânetine hedef olma, hatta yuvasının bozulmasına sebep olacak bir ortam doğurma hakkı vermez.

Daha önce hadisimiz 283 numara ile de geçmiş, bu hususlara orada yeterince işaret edilmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimiz aile hayatına ve huzurlu bir aile ortamının oluşmasına büyük önem verir.

2. Kadın, kocasının beraber olma isteğini meşru bir mazereti olmaksızın geri çevirmemelidir.

3. Meşru mazeret, hastalık hali, hayız ve nifas durumu, Ramazan orucu tutmakta olması gibi bir farzı yerine getiriyor olmasıdır.

4. Kocasının birlikte olma isteğini yerine getirmeyen kadın hem kocasını günaha sokmuş, hem Allah'ın gazabını, hem de meleklerin lânetini üzerine çekmiş olur.

336- باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزوجها حاضر إلاَّ بإذنه

KOCASI YANINDA BULUNAN BİR KADININ ONUN İZNİNİ ALMADAN NAFİLE ORUÇ TUTMASININ HARAM OLDUĞU

Hadis

1754- عنْ أَبي هُريْرةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ: « لا يَحِلُّ للمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شاهِدٌ إِلاَّ بإِذْنِهِ ولا تَأْذَنَ في بَيْتِهِ إِلاَّ بإِذْنِهِ » متفقٌ عليه .

1754. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kocası yanında iken onun iznini almadan bir kadının nafile oruç tutması helâl olmaz. Kadın, kocasının izni olmadıkça, evine hiç kimsenin girmesine izin veremez."

Buhârî, Nikâh 86; Müslim, Zekât 84. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 73; Tirmizî, Savm 64; İbni Mâce, Sıyâm 53

Açıklamalar

Dinimiz, karı ile kocanın birbirlerinin hak ve vecibelerine saygılı olmaları gereğini onlara çeşitli vesilelerle hatırlatır. Karı koca, baba oğul, kardeşler arasında bile arzu ve isteklerin her zaman birbirine uymadığı görülür. Anlayış ve hoşgörü, sevgi ve saygı, hak ve hukuka riayet bütün

meselelerin hallinde yegâne çaredir. Ailenin reisi olan kocanın hakkı, bir hanım için nafile oruç tutmaktan daha önce gelir.

Bu sebeple kadın, kocasının iznini almadan nafile oruç tutamaz. Bir kadının kocasının iznini almadan nafile oruç tutmasını Hanefî mezhebi ulemâsı haram saymıştır. Şâfiî mezhebinde ise bunun hükmü mekruhtur. Fakat izin almadan oruca niyet etmişse orucu sahih olup, tamamlaması gerekir. Farz olan ramazan orucu bu iznin dışındadır. Çünkü ramazanda karı ve koca her ikisi de oruç tutmakla mükelleftir. Kazaya kalan ramazan orucunu tutmak farz olduğu için, farzın kazası da izin almayı gerektirmez. **"Kocası yanında iken"** denilmesinin sebebi, kocası yoksa onun iznini almadan oruç tutulabileceği içindir. Kocaları yanında bulunan müslüman hanımlar hem haram işlememek hem de aile huzursuzluğuna sebep olmamak için kocalarından izin almak suretiyle nafile oruç tutmalıdırlar. Dindar ve anlayışlı bir koca da bu gibi hususlarda hanımına anlayışlı davranmalıdır.

Kadınlar, kocalarının evlerinin bekçileri olup, onlar evde olmadığında sorumluluk kendilerine aittir. Fakat evin asıl sahibi ve emniyetinden mesul olan erkektir. Bu sebeple kadının evde yapacağı tasarruflar konusunda erkeğin izninin olması gerekir. Özellikle dedi koduya yol açacak ve aile huzurunu bozacak davranışlardan son derece sakınılması icap eder.

Bir hanımın dikkat edeceği hususların başında, kocasının izni olmadıkça yabancı kimselerin eve girmesine hiçbir şekilde izin vermemesi gelir. Bir çok aile yuvasının yıkılmasının, hatta cinayetler işlenmesinin ve ardı arkası kesilmeyen huzursuzlukların ortaya çıkmasının en önemli sebebi, dinimizin yasakladığı ve asla câiz görmediği bazı tutum ve davranışlardır.

Bundan dolayı mü'min bir kadın, kocasının izin verdikleri dışında hiç kimseyi kocası yokken evine almamalıdır. Evine almaması gerekenler sadece yabancı erkekler olmayıp, kocasının gelmesini istemediği kadınlar da aynı hükme tâbîdir. Ancak çok zarûri durumlar bu hükmün dışında tutulmuştur. Meselâ kiracı olarak oturulan bir evin sahibinin evi görmek için gelmesine izin verilmesi gibi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kocanın kadın üzerindeki hakkı nafile oruçtan önce gelir.

2. Kocası yanında olan bir kadının onun iznini almadan nafile oruç tutması haramdır.

3. Farz olan ramazan orucunu tutmak için kadının kocasından izin alması gerekmez.

4. Kadının kocasının izni olmaksızın yabancı bir erkeği veya kadını evine misafir olarak kabul etmesi câiz değildir.

337- باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإِمام

İMAMA UYAN KİMSENİN İMAMDAN ÖNCE BAŞINI RÜKÛ VE SECDEDEN KALDIRMASININ HARAM OLUŞU

Hadis

1755- عنْ أَبي هُريْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذا رفَعَ رأْسَهُ قَبْلَ الإِمَامِ أَنْ يَجْعلَ اللَّه رأْسَهُ رأْسَ حِمارٍ ، أَوْ يَجْعلَ اللَّه صُورتَهُ صُورَةَ حِمارٍ» متفقٌ عليه .

1755. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz, imamdan önce başını (rükû veya secdeden) kaldırdığı zaman, başını Allah Teâlâ'nın merkep başına veya suretini merkep suretine çevirmesinden korkmuyor mu?"

Buhârî, Ezân 53; Müslim, Salât 114-116. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum'a 56; Ebû Dâvûd, Salât 75; Nesâî, İmâmet 38; İbni Mâce, İkâme 41

Açıklamalar

Cemaatle namaz kılanlar bir imama uymaya niyet etmiş olurlar. İmama uyan kimse onu takip etmek ve yaptıklarını ondan hemen sonra yapmak zorundadır. Hem imama uymak, hem de uymamış gibi ondan önce hareket etmek câiz değildir. Kendisi imama değil de imam kendisine uyacakmış gibi davranan kimse ahmaklık etmiş olur. Böyle bir insanın merkebe

benzetilişi işte bu ahmaklığı sebebiyledir. Çünkü merkebin vasfı ahmaklık, basiretsizlik ve inatçılıktır. Ulemanın bir kısmı bu hadisteki benzetmeyi mecâzî bir anlatım olarak kabul ederken, bir kısmı hakikate hamledilmesinde bir sakınca görmezler. İbni Hacer, hadisi açıklarken Dımaşk'ta vuku bulmuş bir olaya dikkat çeker ve hadisteki bu benzetmenin gerçekleşmesini kabul etmeyerek imamdan önce rükû ve secde yapan bir hadis şeyhinin yüzünün tamamen merkep başına döndürüldüğünü gören kişilerin olaya şahit oluşlarını anlatır. İnsanın sûretinin hayvan şekline çevrilmesi olayına mesh denilmektedir. Bazı âlimler mesh olayının Ümmet-i Muhammed için vukûunun câiz olmadığını ifade ederler. Fakat Peygamber Efendimiz'den rivayet edilen bir hadiste: *"Bu ümmetin en son gelenlerinde hasf de, mesh de, kazf de olacaktır"* (Ebû Dâvûd, Melâhim 10; Tirmizî, Fiten 21, 28; İbni Mâce, Fiten 29) buyurulur. **Hasf**, yerin açılıp üzerindekileri yutması; **mesh**, insanın hayvan suretine bürünmesi; **kazf** ise gök yüzünden taş yağması demektir.

Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ardında namaz kılan bir kişi ondan önce rükûa varıp başını Peygamberimiz'den önce rükûdan kaldırmıştı. Namaz bitince Efendimiz:

– "*Böyle yapan kim?"* diye sordu. O kişi:

– Benim yâ Resûlallah, deyince:

– "*Namazın güdük olanından sakınınız. İmam rükûa vardığında rükûa varınız, başını kaldırdığında başınızı kaldırınız"* buyurdular.

Abdullah İbni Mes'ûd da, imamdan evvel davranan ve ondan önce rükû ve secde yapan bir kimseye:

"Sen ne yalnız kıldın, ne de imamına uydun" diyerek onu ikaz etmiştir. Hatta İbni Ömer'in böyle davranan bir kişiye namazını iade ettirdiği nakledilir. Fıkhî bir hüküm olarak böylesinin namazını iade etmesi gerekmediği kanaatine varılmışsa da, yapılan davranışın haram olduğunda ittifak edilmiştir. İçinde haram işlenilen bir ibadetin makbûliyeti ve ondan sevap beklenilmesi mümkün olmaz. Bu sebeple imama uyanların her hareketlerinde ona tabi olmaları ve ondan önce herhangi bir davranışta bulunmamaları gerekir. Peygamberimiz, ümmetine olan aşırı düşkünlüğü ve

hudutsuz şefkati sebebiyle ahkâma taalluk eden sevabı ve cezayı da onlara açıklamıştır. Bu hadis onun örneklerinden biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaatle namaz kılan kimse, namazda bütün fiillerini imama uyarak yapmalı ve imamdan önce hareket etmemelidir.

2. Namazın rükû, secde ve kıyam gibi herhangi bir rüknünde imamdan önce hareket etmek haramdır.

3. İmamdan önce hareket etmenin haram olduğunu bilmeyen kimsenin davranışı bu hükmün dışında tutulmuştur. Hükmünü bilerek, kasden böyle hareket edenler bu tehdide muhataptırlar.

338- باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

NAMAZDA ELİ BÖĞÜRE KOYMANIN MEKRUH OLUŞU

Hadis

1756- عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: نهي عنِ الخَصْرِ في الصَّلاةِ.

متفقٌ عليهِ .

1756. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda elin böğüre konulmasını yasaklamıştır.

Buhârî, Amel fi's-salât 17; Müslim, Mesâcid 46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 172; Tirmizî, Salât 164; Nesâî, İftitâh 12

Açıklamalar

Namaz, müslümanlar için en disiplinli günlük ibadettir. Bu sebeple namaz içinde namaza yakışmayan durum ve davranışların bir kısmı yasaklanmış, bir kısmı hoş görülmemiştir. Namazda eli böğüre koymak her şeyden önce ibadetin ciddiyetini zedeleyici bir davranıştır. Elleri böğüre koymanın kibirlilik alâmeti ve kibirlilerin âdeti olduğu söylenir. Şeytan

lânetlenmiş olarak yeryüzüne indiğinde bu şekil üzere durmuştu. Ayrıca bir kısım rivayetlerde eli böğüre koymak yahudilerin çok yaptığı işlerden biri olarak zikredilmektedir. Bazı rivayetlerde ise eli böğüre koymanın cehennemliklerin istirahat şekli olduğu belirtilmiştir. Felâkete uğrayan insanların da ellerini böğürlerine koyarak durdukları bilinmektedir. İşte bütün bu iyi olmayan sebeplerden dolayı namazda elin böğüre koyulması hoş karşılanmamış, mekruh kabul edilmiştir. Bazı âlimlere göre bu mekruhluk sadece namazla sınırlı olmayıp hayatımızın diğer alanlarını da kapsayıcı bir özellik taşır. Ağrı, sızı gibi zorunlu bir sebepten dolayı eli böğüre koymak ise bu hükmün dışında tutulmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazda, namazın niteliğine uymayan hareketlerde bulunmak câiz değildir.

2. Namazda iken elin böğüre konulması mekruhtur.

3. Eli böğüre koymak, kibirlilik, şeytanın ameli, yahudi âdeti, cehennem ehlinin rahatlama hali olması gibi sebeplerden dolayı mekruh sayılmıştır.

339- باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام ونفسه تتوق إليه أو مع مدافعة الأخبثين : وهما البول والغائط

NAMAZ KILMANIN MEKRUH OLDUĞU HALLER

YEMEK HAZIRKEN VE CANI YEMEK ARZU EDERKEN, BÜYÜK VEYA KÜÇÜK ABDEST BOZMA SIKINTISI VARKEN NAMAZ KILMANIN
MEKRUH OLDUĞU

Hadis

1757- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا صَلاةَ بحَضرَةِ طَعَامٍ ، وَلا وَهُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانَ » رواه مسلم .

1757. Âişe *radıyallahu anhâ,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in şöyle buyurduğunu işittim, dedi:

"Yemek hazırken, büyük ve küçük abdest kişiyi zorlarken kılınan namazın kıymeti yoktur."

Müslim, Mesâcid 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 43

Açıklamalar

Namaz, kalp huzuru ve gönül hoşluğu içinde yapılması gereken bir ibadettir. Bu sebeple kalbin huzurunu bozacak hallerden sakınılması gerekir. Sofra hazırken veya büyük ve küçük abdest sıkıştırmış vaziyetteyken namaz kılmanın mekruh olduğu birçok hadiste belirtilmiştir. Çünkü karnı aç olan bir insan, sofra ortada iken namaz kılmaya kalkarsa aklı fikri yemekte olur. Dolayısıyla kalp huzuru içinde ve huşû ile namaz kılabilmesi mümkün olmaz. Nitekim İbni Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz: *"Birinizin akşam yemeği konulmuş, namaz vakti de girmiş olursa, akşam yemeğiyle işe başlasın. Yemeği bitirmedikçe de sakın acele etmesin"* (Müslim, Mesâcid 66) buyurmuştur. Ulemanın birçoğunun görüşüne göre, yemeğin namazdan önceye alınması vaktin müsait olmasıyla ilgilidir. Eğer önce yemek yediğinde namaz vakti çıkacaksa o takdirde namazı öne geçirmek gerekir. İmam Ebû Hanîfe: "Benim için yemeğimin namaz olması, namazımın yemek olmasından daha makbuldür" diyerek, namazın değil yemeğin öne alınması gerektiğine işaret etmiştir.

Büyük ve küçük abdest bozmak en tabiî hallerden biridir. İnsanın zihnini ve gönlünü meşgul eden, ayrıca bekletilmesi sıhhî açıdan da vücuda çok zarar veren şeylerden biri büyük ve küçük abdesti vaktinde yapmamaktır. Dolayısıyla büyük veya küçük abdesti kendisini zorlayan kimse önce bu ihtiyacını giderip sonra namaz kılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz, huzur ve huşû içinde edâ edilmesi gereken bir ibadettir. Bunu önleyen haller içinde namaz kılmak mekruhtur.

2. Yemek sofrası hazırken namaz kılınması mekruh olup, önce yemek yenilmelidir. Ancak yemek yenildiğinde namaz vakti çıkacaksa, namazı

önce kılmak gerekir.

3. Büyük ve küçük abdesti kendisini sıkıştıran kişinin bu halde namaz kılması da mekruh olup, önce bu ihtiyacını giderip, sonra abdest alarak namaz kılması gerekir.

340- باب النهي عن رفع البَصَر إلى السماء في الصلاة

NAMAZDA GÖZLERİ SEMAYA DİKMENİN YASAK OLUŞU

Hadis

1758- عَنْ أَنسٍ بْنِ مَالكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا بالُ أَقْوَام يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلِى السَّماءِ في صَلاتِهِمْ ، » فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ في ذلك حَتَّى قَالَ : « لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذلك ، أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصارُهُمْ ، » رواه البخاري .

1758. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bazı kimselere ne oluyor ki, namazlarında gözlerini semaya dikiyorlar?" Sonra sözünü daha da şiddetlendirdi ve:

"Ya bundan vaz geçerler, ya da gözlerinin nuru alınır da kör olurlar" buyurdu.

Buhârî, Ezân 92. Ayrıca bk. Müslim, Salât 117; Ebû Dâvûd, Salât 163; Nesâî, Sehv 9; İbni Mâce, İkâme 67

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bir kimsenin veya birtakım insanların uygun olmayan davranışlarını gördüğünde, herhangi bir şahsın adını anmaksızın burada olduğu gibi dolaylı ifadeler kullanır; o hareketin doğru olmadığını ashâba ve ümmete açıklardı. Hatalı davranışlarda bulunan kimseleri toplum içinde ifşa etmeyi doğru bulmazlardı. Efendimiz'in bu tutumu ve usulü vâiz ve hatipler için önemli bir örnek ve düstur olmalıdır. Müslim'in bir

rivayetinde sadece namazda değil, dua esnasında da gözleri semaya dikmenin yasaklandığı belirtilmiştir. Oysa duanın kıblesinin sema olduğu ile ilgili hadisler bulunmaktadır. Hatta ulemanın çoğunluğu bu hadislerden hareket ederek dua esnasında gözleri semaya dikmenin câiz olduğu kanaatindedirler. Fakat namazda gözleri semaya çevirmek bütün âlimlerin ittifakı ile mekruh kabul edilir. Ulemadan bazıları bu yöndeki hadislerin bir tehdit ifade ettiğini söyleyerek, namazda gözleri semaya dikmenin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Zâhirî mezhebi imamlarından İbni Hazm, namazda gözleri semaya dikmenin namazı bozacağı kanaatindedir. Namaz esnasında sağa sola bakmak huşûa aykırıdır. **"Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir; onlar ki, namazlarında huşû içindedirler"** [Mü'minûn sûresi (23), 1-2] âyeti nazil olduktan sonra ashâb namazda sadece önlerine bakmaya başlamışlar, gözleri secde yerinden öteye geçmez olmuştur. Semâya bakılmasının da huşûa aykırı olduğuna bu âyet delil gösterilir. Namaz kılanın kıbleye yönelmesi farzdır. Semaya veya sağa sola bakmak da bir dereceye kadar kıbleden ayrılmak kabul edilmiştir. Ayrıca bu davranış edebe de aykırı bulunmuştur. Bütün bu sebeplerden dolayı namazda semaya bakmak câiz görülmemiş ve yasaklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, uygun olmayan davranışlarda bulunan kimseleri açıklamaz, genel ifadeler kullanarak yapılan hareketi duyurur ve düzeltilmesini isterdi. Bu bizler için de çok önemli bir örnek davranış teşkil etmektedir.

2. Namazda gözleri semaya dikmenin mekruh olduğunda ulemâ görüş birliği içindedir.

3. Namaz esnasında gözleri semaya dikmek huşûa ve edebe aykırıdır.

4. Namaz dışındaki dualarda gözleri semaya çevirmeyi âlimlerin çoğunluğu câiz görürler.

341- باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

BİR MAZERETİ OLMAKSIZIN NAMAZDA BAŞINI SAĞA SOLA ÇEVİRMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadisler

1759- عَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ الالْتِفَاتِ في الصَّلاةِ فَقَالَ : « هُوَ اخْتِلاسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلاةِ الْعَبْدِ » رواهُ البُخَاري .

1759. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e namazda başı sağa sola çevirmenin hükmünü sordum. Peygamberimiz:

"Bu, kulun namazından bir miktarını şeytanın kapıp aşırmasıdır" buyurdu.

Buhârî, Ezân 93, Bed'ü'l-halk 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 161; Tirmizî, Cum'a 59; Nesâî, Sehv 10

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1760- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ لي رسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِيَّاكَ وَالالْتِفَاتَ في الصَّلاةِ

، فَإِنَّ الالْتِفَاتَ في الصَّلاةِ هَلَكَةٌ، فإِنْ كَان لابُدَّ، فَفي التَّطَوُّعِ لا في الْفَرِيضَةِ».

رواه التِّرمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صَحِيحٌ .

1760. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Namazda sağa sola bakmaktan sakın. Çünkü namazda iken sağa sola bakmak helâk olmaya sebeptir. Sağa sola dönmekten kurtuluş yoksa, bari bu nâfilede olsun, farzda olmasın."

Tirmizî, Cum'a 59

Açıklamalar

Namazda gözleri semaya dikmenin yasaklandığı gibi, başı sağa sola döndürmenin huşûa aykırı olduğuna ve yasaklandığına yukarıda işaret etmiştik. Bu hadîs-i şerîflerden bunun ne kadar şiddetli bir yasak olduğunu anlamış olmaktayız. Ebû Zerr'in rivayet ettiği bir hadise göre, kul namazda iken Allah Teâlâ hep ona yönelmiş halde bulunur. Kul sağa sola bakınca Allah da kulundan yüz çevirir (Nesâî, Sehv 10). Peygamber Efendimiz bir hadislerinde bu hususu şöyle açıklamışlardır: *"Namazda iken sağa sola bakmaktan sakınınız. Çünkü sizden biriniz namaz içinde olduğu müddetçe Rabbine münâcat etmiş, yani gizli gizli O'nunla konuşmuş olur"* (Heysemî, *Mecmaü'z-zevâid*, II, 80). Namaz kılan insan başını sağa sola döndürünce, şeytan bir zafer elde eder ve kulu meşgul etme imkânına kavuşmuş olur. Şeytanın meşgûliyetine kapılmış olan kul Allah'la olan bağını koparmış demektir. Bu sebeple namazında bazan unutkanlık hali kendisine galebe eder, kaç rekat kıldığını bilemez, bazan hataya düşer, okuduğunu şaşırır. Artık o anda kalbi de Allah ile meşgul değildir. Bu durum Allah'ın rızâsına ve hoşnutluğuna aykırı olduğu için, o andaki davranışı şeytana nisbet edilmiştir. Görüldüğü gibi namazda başını kıbleden başka cihete çevirmek hem huşûu bozuyor, hem Allah'a yönelmeyi ihlal ettiği için şeytanın vesvese vermesine vesile oluyor, hem de kulun namazdan kazanacağı ecir ve sevabı noksanlaştırıyor.

Namazda başı sağa sola çevirmenin tenzihen mekruh olduğunda ulemânın icmâı vardır. Fakat âlimlerden bazısı bunu haram görmüşlerdir. Zâhirî mezhebinin hükmü de böyledir. Fakat başı ile değil de, bedeni ile kıbleden dönerse ulemânın çoğunluğuna göre namaz bozulur. Boynunu döndürmeden göz ucuyla sağa sola bakmak mekruh değildir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Namazda başı sağa sola çevirmek tenzihen mekruhtur.

2. Namaz kılarken başı sağa sola çevirmek, kişinin Allah'la olan irtibatını koparır, şeytanın kendisini meşgul etmesine vesile olur. Çünkü şeytan kişinin namazdaki gafletini ganimet bilir.

3. Kişinin namaz esnasında sadece göz ucuyla sağa sola bakması namaza zarar vermez ve mekruh sayılmaz.

4. Namaz kılarken bedeni kıbleden ayrılacak derecede sağa sola dönmek namazı bozar.

5. Meşrû bir özürden dolayı namaz esnasında başı sağa sola çevirmek mekruh olmaz.

6. Nafile namazlarda başı sağa sola çevirmek, farz namazlardakinden daha az mekruhluk ifade eder. Çünkü farzlara ihtimam şeriatta nâfilelerden daha önceliklidir.

342- باب النهي عن الصلاة إلى القبور

KABİRLERE DOĞRU NAMAZ KILMANIN YASAK OLDUĞU

Hadis

1761- عَنْ أَبي مَرْثَدٍ كَنَّازِ بْنِ الحُصَيْنِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا تُصَلُّوا إِلى القُبُورِ ، وَلا تَجْلِسُوا علَيْهِا » رواه مُسْلِم .

1761. Ebû Mersed Kennâz İbni Husayn *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kabirlere doğru namaz kılmayınız ve kabirler üzerine oturmayınız."

Müslim, Cenâiz 97, 98. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 73; Tirmizî, Cenâiz 57; Nesâî, Kıble 11

Ebû Mersed Kennâz İbni Husayn

Daha çok Ebû Mersed künyesiyle bilinen Kennâz, meşhur sahâbîlerden biridir. İsminin Eymen olduğu da söylenir. Oğlu Mersed ile birlikte Bedir harbine iştirak etmişti. Kennâz, Resûl-i Ekrem'den iki hadis rivayet etmiştir. Onlardan biri Müslim'in Sahîh'ine aldığı bu hadistir. Ebû Mersed, Hz. Ebû Bekir'in sağlığında 12 (633) yılında 66 yaşında iken vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müslümanların namaz kılarken yönelecekleri ve kıble edinecekleri tek yön Kâbe'dir. Bunun dışında bir yeri ve yönü kıble edinmek câiz değildir. Herhangi bir kabri kıble edinerek ona karşı namaz kılmak ise yasaklanmıştır. Çünkü bir kimsenin kabrini kıble edinmek o kabirde medfun bulunanı veya onun kabrini tazim ve o kişiyi veya kabri ibadete lâyık görmek anlamına gelir. Eğer durum gerçekten böyle ise bu bir nevi küfürdür ve asla affedilmez. Kıble edinme gibi bir niyeti olmaksızın herhangi bir kabre karşı namaz kılmak da mekruhtur. Hanefîlerin ve diğer birçok ulemânın bu husustaki görüşleri kabre karşı namaz kılmanın mekruh olduğu yönündedir. İmam Şâfiî bu konuda şöyle der: "Yaratılmışlardan birinin kabrinin mescit edinilecek derecede tâzim olunmasını ben kerih görürüm. Bunun hem o kişiye hem de ondan sonra gelecek insanlara fitne olacağından korkarım." Şayet kabir ile namaz kılan kimse arasında duvar veya tahta bir bölme ya da herhangi bir engel varsa o takdirde böyle bir mekanda namaz kılmakta sakınca yoktur. Yasaklık, arada bir engel olmaksızın doğrudan doğruya kabre karşı namaz kılınmasıyla ilgilidir.

Peygamber Efendimiz, kabirlerin üzerine oturulmasını da yasaklamıştır. İmam Şafiî ve diğer bir çok ulemâya göre kabirler üzerine oturmak haramdır. Hanefî mezhebi ulemâsı kabirler üzerine oturmayı, kabirleri

çiğnemeyi ve üzerlerinde uyumayı tenzihen mekruh görürler. 1770 numaralı hadisin açıklamasında bu konuya tekrar döneceğiz. Kabirler üzerine büyük ve küçük abdest bozmak gibi şeyler ise tahrimen mekruhtur. İnsanlar çok kere kabristana bir ölü defnedilirken veya kabir ziyareti yaparlarken bu gibi günahları işlerler. Bir cenazenin defninde bulunmak ve kabir ziyareti yapmak faziletli ve sevap olan bir ameldir. Fakat bu ameli yerine getirirken günah işlememeye özen göstermek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herhangi bir kimsenin kabrini kıble edinerek ona karşı namaz kılmak haramdır.

2. Kabirleri kıble edinmeden onlara karşı namaz kılmak mekruhtur.

3. Kabirlerin üzerine oturulması, çiğnenmesi veya üzerinde uyunması tenzihen mekruhtur.

4. Kabirler üzerine büyük veya küçük abdest bozmak harama yakın mekruhtur.

343- باب تحريم المرور بين يَدَي المصَلّي

NAMAZ KILAN KİMSENİN ÖNÜNDEN GEÇMENİN HARAM OLUŞU

Hadis

1762- عَنْ أَبي الجُهيْمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الحَارِثِ بْنِ الصِّمَّةِ الأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَوْ يَعْلَمُ المَارُّ بَيْنَ يدي المُصَلِّي مَاذا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْراً لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ » قَالَ الرَّاوي : لا أَدْرِي : قَالَ أَرْبَعِين يَوماً ، أَو أَرْبَعِينَ شَهْراً ، أَوْ أَرْبَعِينَ سَنَةً .. متفقٌ عليه .

1762. Ebû Cüheym Abdullah İbni Hâris İbni Sımme el-Ensârî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu*

aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Namaz kılmakta olanın önünden geçen kimse ne kadar günah işlediğini bilmiş olsaydı, kırk şu kadar zaman yerinde durması onun için daha hayırlı olurdu."

Hadisin ravisi der ki: Kırk gün mü, kırk ay mı, kırk yıl mı dedi bilmiyorum.

Buhârî, Salât 101; Müslim, Salât 261. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 108; Tirmizî, Mevâkît 134; Nesâî, Kıble 8; İbni Mâce, İkâme 37

Ebû Cüheym Abdullah İbni Hâris

Adının Ebû Cüheym İbni Hâris olduğu da söylenir. Babası Hâris de sahâbîdir. Ebû Cüheym, Ensâr'ın Mâlik İbni Neccâr oğullarına mensuptur. Muâz İbni Cebel'in erkek kardeşinin, Übey İbni Ka'b'ın da kız kardeşinin oğludur. Kendisinden sadece iki hadis rivayet edilmiştir. Diğer hadis de, Kur'an'ın yedi harf üzere nâzil olduğuna ve Kur'an hakkında münakaşa etmenin küfür sayılacağına dâir rivayettir. Her iki hadis de Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alır. Ondan hadis rivayet edenler arasında Büsr İbni Saîd ile kardeşi Müslim İbni Saîd ve İbni Abbâs'ın âzatlı kölesi Umeyr vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Namaz kılanın önünden geçmenin büyük bir günah olduğu ile ilgili rivayeti *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin hepsi kitaplarında zikretmiştir. Namaz kılanın önünden geçmemek için kırk gün, kırk ay veya kırk yıl mı beklenileceği yönündeki şüphe, hadisin ravilerinden biri olan Ebû Nadr'dan kaynaklanmaktadır. Bu günah, açıkça anlaşılacağı gibi namaz kılanla değil, önünden geçenle alâkalıdır. Namaz kılana düşen görev ise önüne bir sütre koymaktır. Çünkü sütrenin önünden geçmekte bir sakınca yoktur. Geçmekte olan kimse namaz kılanın farkında değilse, onu uyarmak için Allahü ekber, sübhanellah gibi sözler söylemek veya sadece eliyle geçmemesi gerektiği yönünde ikaz işareti yapmak namaza engel teşkil etmez. Namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçme hususunda cami ve mescit ile ev veya açık arazide namaz kılınması arasında bir fark yoktur. Şu kadar var ki, ulemâdan

bir kısmı geçme mesafesini mescitte secde yeriyle kayıtlandırırlar. Çünkü kişinin namaz kılarken gözünü dikmesi gereken yer secde mahalli olup oradan öteye bakmamalıdır. Mescit dışında açık bir alanda namaz kılanın önünden geçme mesafesi ise namaz kılanla onun sütresi arasından geçilmemesi olarak kayıtlandırılmıştır. Açık bir alanda namaz kılan ya bir ağacı veya duvarı, böyle bir imkân yoksa önüne dikeceği bir cismi, o da imkân dahilinde değilse çizeceği bir çizgiyi kendisine sütre edinmelidir. Böylece sütre dışından geçen olsa bile kalp huzuru bozulmamış ve huşû halini devam ettirmiş olur. Çünkü kişinin önünden geçilmesinin günahlığı, onun Allah'la irtibatını koparma ve huşûuna mani olunmasındandır. Dolayısıyla namaz kılanın namazdaki huşûunu kaybetmesinin ve gönlüne başka şeyler gelmesinin günahı önünden geçen kimseye ait olur. İmam Nevevî, bu hadisi namaz kılanın önünden geçmenin haram kılındığına delil gösterir. Bir cemaate imam olanın önünden geçmekle tek başına namaz kılanın önünden geçmek arasında bir fark yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kılan bir kimsenin önünden geçmek yasaklanmış olup, bu davranış günah kabul edilmiştir.

2. Namaz kılanın önünden geçmenin yasak hududu mescitlerde secde mahalli, açık alanda ise kişi ile sütresinin arasıdır. Sütresi olmayanın önünden geçmek haram veya günah sayılmamıştır.

3. Hadisteki yasak bütün namaz kılanları kapsayıcı nitelikte olup, onu sadece imam olan ve münferiden namaz kılana tahsis etmek doğru değildir.

344- باب كراهة شروع المأموم في نافلة بعد شروع المؤذِّن في إقامة الصلاة سواء كانت النافلة سُنّةَ تلك الصلاةِ أو غيرها

MÜEZZİN KÂMETE BAŞLAYINCA NAFİLE KILMANIN MEKRUH OLUŞU

MÜEZZİN FARZ NAMAZ İÇİN KÂMETE BAŞLADIKTAN SONRA İMAMA

UYACAK KİŞİNİN O FARZ NAMAZIN SÜNNETİ BİLE OLSA NAFİLE KILMAYA BAŞLAMASININ MEKRUH OLUŞU

Hadis

1763- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِذا أُقِيمتِ الصلاَةُ ، فَلاَ صَلاَةَ إِلا المكتوبَةَ » رواه مسلم .

1763. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Namaz için kâmet getirilince, artık farzdan başka bir namaz kılmak yoktur."

Müslim, Müsâfirîn 63, 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu‘ 5; Tirmizî, Salât 195; Nesâî, İmâmet 60; İbni Mâce, İkâme 103

Açıklamalar

Kâmet, sadece farz namazlar içindir. Sünnetler ve nâfile namazlar için kâmet getirilmez. Cemaatle namaz kılmak üzere kâmet getirildikten sonra artık sünnet ve nâfile namaz kılmak câiz değildir. Kılınacak olan namazın revâtib denilen beş vaktin sünneti ile herhangi bir nâfile namaz olması arasında fark yoktur. Hanefî mezhebi ulemâsına göre, sabah namazının sünnetini kılmayan bir kimse, farzın ikinci rekâtına yetişeceğinden emin olursa kâmetten sonra önce sünneti kılar. İmam Mâlik'in görüşü de ilk rekâta yetişmek şartıyla aynıdır. Bu istisna sadece sabah namazının sünneti ile ilgilidir. İmam Şâfiî ve Ahmed İbni Hanbel ise cemaat farza başlayınca, sünnet namaz kılınamayacağı görüşündedirler. Bunun sebebi, cemaat faziletine namazın başından itibaren nâil olmanın daha faziletli olmasıdır. Çünkü farzı tamamlayan şeyleri korumak, nâfile ile meşgul olmaktan daha önceliklidir. Ulemâdan bir kısmı, kâmet getirildikten sonra herhangi bir sünnetin mescidin dışında kılınabileceğini, mescidin içinde kılınamayacağını söylerler. Bütün bu görüşler, mescidde sünnet ve nâfile namaz kılmanın uygun olmadığını iddia edenlere de bir cevap niteliğindedir. Kılınamayan sünnetler, farz namazlardan sonra kılınabilir. Kâmet getirildikten sonra kılınan sünnet ve nâfile namazların kemâli ve

sevabı yoktur; ama kılınan namaz sahihtir. Çünkü böyle bir namazın kazâsı emredilmiş değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mescid veya cemaat bulunan bir yerde farz namaz için kâmet getirildikten sonra sünnet veya nâfile namaz kılmaya başlamak câiz değildir.

2. Hanefî mezhebine göre, sabah namazının sünneti, farzın ikinci rekâtına yetişilebilecekse, kâmetten sonra mescidin dışında veya son cemaat mahallinde kılınabilir.

3. Sünnet ve nâfile namazlar mescid ve camilerde de kılınabilir.

345- باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ORUCU SADECE CUMA GÜNÜ TUTMANIN VE CUMA GECESİNİ NAMAZA AYIRMANIN MEKRUH OLUŞU

Hadisler

1764- عَنْ أَبِي هُرَيْرة رضَيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا تَخُصُّوا لَيْلَةَ الجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِي ، وَلا تَخُصُّوا يَوْمَ الجُمُعَةِ بِصيَامٍ مِنْ بيْنِ الأَيَّامِ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ في صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ » رواه مسلم .

1764. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Geceler arasında sadece cuma gecesini namaz kılmaya ayırmayınız. Günler arasında da sadece cuma gününü oruç tutmaya tahsis etmeyiniz. Ancak, sizden birinizin tutmakta olduğu oruç cumaya rastlarsa, bunda bir sakınca yoktur."

Müslim, Sıyâm 148. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 444

1767 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1765- وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا يَصُومَنَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الجُمُعَةِ إِلاَّ يَوْماً قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ » متفقٌ عليه .

1765. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim demiştir:

"Sizden biriniz, cumadan bir gün önce veya bir gün sonra oruç tutmadıkça, sadece cuma günü oruç tutmasın."

Buhârî, Savm 63; Müslim, Sıyâm 147. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 50

1767 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1766- وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادٍ قَالَ : سَأَلْتُ جَابِراً رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : أَنَهى النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنْ صَوْمِ الجُمُعَةِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . متفقٌ عليه .

1766. Muhammed İbni Abbâd şöyle dedi:

Câbir *radıyallahu anh'*den, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı diye sordum? Câbir:

– Evet, yasakladı, dedi.

Buhârî, Savm 63; Müslim, Sıyâm 146

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1767- وَعَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الحَارِثِ رَضِيَ اللَّه عَنهَا أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ عَلَيْهَا يوْمَ الجُمُعَةَ وَهَيَ صائمَةٌ ، فَقَالَ : « أَصُمْتِ أَمْسِ ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « تُرِيدينَ أَنْ تَصُومِي غداً ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « فَأَفْطِري » رَوَاهُ البُخاري .

1767. Mü'minlerin annesi Cüveyriye Binti Hâris *radıyallahu anhâ'*dan nakledildiğine göre, kendisi oruçlu iken bir cuma günü Peygamber-i Zîşan *sallallahu aleyhi ve sellem* onun yanına girmişti. Efendimiz:

– **"Dün oruç tuttun mu?"** diye sordu, Cüveyriye:

– Hayır, tutmadım, dedi.

– "Yarın oruç tutmak istiyor musun?" diye sordu.

– Hayır, tutmayacağım, dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

– "O halde orucunu boz" buyurdu.

Buhârî, Savm 63

Açıklamalar

Yukarıdaki dört hadis, sadece cuma günü oruç tutulmasının yasak kılındığı hususunda muhtevâ olarak birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Bu sebeple hepsini bir arada açıklamamız daha uygun olacaktır. Sadece bunlardan birinde cuma gecesinin ihyâ edilmesi ile ilgili hüküm de yer almaktadır. **Birinci hadis**ten açıkça anlaşılacağı gibi, haftanın geceleri içinde sadece cuma gecesinin ihyâ edilmesi, o geceye has nâfile namaz kılınması, Kur'an okunması, zikir yapılması ve bu gecenin uyanık geçirilmesi Peygamber Efendimiz tarafından uygun görülmemiştir. İmam Nevevî, sadece cuma gecelerinin ihyâ edilmesinin bu hadisle gayet açık bir şekilde yasaklandığını ve bu konuda bütün âlimlerin görüşbirliği içinde olduklarını belirtir. İslâm âlimleri, bazı câhillerin iddia ettiği gibi özellikle cuma gecelerine has **"reğâib namazı"** adı altında bir namazın bulunmadığını ve bunu bid'atçıların uydurduğunu belirtirler. Hatta bazı âlimler bu namazın bir bid'at ve sapıklık olduğuna dair kitaplar yazmıştır. Bütün geceler Allah'a ibadetle ihyâ edilmeli, haftanın herhangi bir gecesi diğerinden ayırdedilmemelidir.

Sadece cuma günleri oruç tutmanın câiz olup olmadığı hususunda ulemâ ihtilaf etmişlerdir. Bir kısım âlimlere göre sadece cuma günü oruç tutmak kesin olarak mekruhtur. İbrahim en-Nehaî, Zührî, Şa‘bî, Ahmed İbni Hanbel ve İbni Abdülberr bu kanaattedirler. Onların bu yöndeki dayanakları Hz. Ali'nin cuma günü oruç tutmanın mekruh olduğu yönündeki görüşüdür. Sahâbeden Ebû Hüreyre, Selmân el-Fârisî ve Ebû Zer de aynı görüştedir. Çünkü cuma gününün müslümanların haftalık bayram günü olduğu sahih rivayetlerle bildirilmiştir. Bayram günü oruç tutmak câiz değildir. O gün dua, zikir, ibadet, gusül abdesti almak, namaza erken gitmek, namazı beklemek, hutbe dinlemek gibi faziletli davranışları zinde bir vaziyette

yerine getirmek gerekir; oruç ise bu zindeliğe engel olur. Bir başka açıdan bu yasağın sebebi, o gün oruç tutma âdetinin yaygınlık kazanması halinde, bazı kimselerin bu orucun farz kılındığını zannetmeleri endişesidir. Ayrıca yahudi ve hıristiyanlar haftanın sadece bir gününü, yahudiler cumartesi, hıristiyanlar da pazar gününü ibadete ayırdıkları için, müslümanlar onlara benzemekten sakındırılmış, Allah'a kulluk vazifesine sadece bir gün ayırmaları ve bir ibadet günü ihdas etmeleri yasaklanmıştır.

Bazı âlimlere göre ise cuma günü oruç tutmak kesinlikle mübahtır. İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Muhammed bu kanaatte olup, onların bu yöndeki dayanakları da İbni Abbâs ile Muhammed İbni Münkedir'in görüşleridir. Çünkü onlara göre cuma günü oruç tutmak yasaklanmış değildir. O gün oruç tutma açısından haftanın diğer günlerinden biri gibi olup, cuma namazının ve hutbenin bulunması ve mü'minler için haftalık bayram olması oruç ibadetine engel teşkil etmez.

Bazı âlimlerin daha uzlaştırıcı buldukları ve Peygamber Efendimiz'in tavrına ve tavsiyesine daha uygun kabul ettikleri üçüncü bir görüş ise, sadece cuma günü oruç tutmanın mekruh, fakat ondan bir gün evvel veya bir gün sonrasıyla birlikte tutmanın mekruh olmadığıdır. Ebû Hüreyre, Muhammed İbni Sîrîn, Tâvûs ve Hanefîlerden İmam Ebû Yûsuf'un görüşü bu yöndedir. Bir rivayete göre İmam Şâfiî'nin de bunu câiz gördüğü nakledilmiştir. Nevevî'nin belirttiğine göre, Şâfiî ulemâsının çoğunluğu cuma günü oruç tutmanın mekruh olduğu görüşündedir.

Netice itibariyle, oruç tutmak için sadece cuma günlerini kollamak ve özellikle o gün oruç tutup başka günler tutmamak hoş karşılanmamış, mekruh görülmüştür. Perşembe ile birlikte cuma, cuma ile birlikte cumartesi veya ayın başından, ortasından ve sonundan belli günleri oruçlu geçirmeyi âdet edinmiş olanlar için o günün cumaya rastlaması gibi durumlarda oruç tutmak sakıncalı veya mekruh kabul edilmemiştir.

Cenâb-ı Hak cuma günü mü'minlere cuma namazını farz kılmış ve onların haftanın sadece bu gününde büyük yerleşim merkezlerinde bir araya gelerek öğle vaktinde bu namazı kılmalarını ve hutbe dinlemelerini emretmiştir. Bu, cuma gününü diğer günlerden farklı kılan en önemli özelliktir. Sahih bir rivayette: *"Cuma günü bayram günüdür. Bayram*

gününüzü oruç gününüz kılmayınız. Ancak bir gün önce ve bir gün sonradan oruç tutmanız müstesna" (Hâkim, *Müstedrek*, I, 437; Zebîdî, *İthâfü's-sâde*, IV, 258) buyurulmuştur. Fakat cuma gününün çeşitli faziletlerinden bahseden bir çok hadîs-i şerîfler vardır. Kitabımızın "Cuma Gününün Fazileti" bölümünde, 1149– 1160 numaralar arasındaki hadislerde biz bunları ele almış ve etraflıca açıklamaya çalışmıştık. Bilgi edinmek isteyenler o bölümü bir kere daha okuyabilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Haftanın geceleri içinde sadece cuma gecelerini ibadete ayırmak Peygamber Efendimiz tarafından hoş karşılanmamış olup, böyle bir uygulama mekruhtur.

2. Müslümanların yahudi ve hıristiyanlar gibi haftada sadece bir günü yoğun ibadet günü olarak özelleştirmeleri yasaklanmıştır. Müslümanlar için bütün günler ibadet günleridir.

3. Haftanın sadece cuma günlerini oruca ayırmak İslâm âlimlerinin çoğunluğu tarafından câiz görülmemiş, mekruh kabul edilmiştir.

4. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Muhammed cuma günü oruç tutmayı sakıncalı görmemişler, Ebû Yûsuf ise bunu mekruh görmüştür.

5. Bir gün önce veya bir gün sonrasıyla birlikte cuma gününü oruçlu geçirmek câiz olduğu gibi, bir kimsenin âdeti üzere tutmakta olduğu oruç, cuma gününe rastlarsa o gün oruç tutmasında herhangi bir sakınca yoktur.

346- باب تحريم الوصَال في الصوم
وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

İFTAR ETMEDEN ORUCU BİRBİRİNE EKLEMENİN HARAM OLUŞU

YİYİP İÇMEKSİZİN İKİ VEYA DAHA FAZLA GÜNÜN ORUÇLARINI BİRBİRİNE EKLEMENİN HARAM OLUŞU

Hadisler

1768- عَنْ أبي هُرِيْرَةَ وَعَائِشَةَ رَضِي اللّه عنْهُمَا أنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنِ الْوِصالِ . متفقٌ عليه .

1768. Ebû Hüreyre ve Âişe *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* iftar etmeden orucu birbirine eklemeyi yasakladı.

Buhârî, Savm 48, 49; Müslim, Sıyâm 59. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 24

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1769- وَعَن ابْنِ عُمَرَ رَضِي اللّه عَنْهُما قالَ : نَهَى رسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ الْوِصالِ . قَالُوا : إِنَّكَ تُواصِلُ ؟ قَالَ : « إِنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ ، إِني أُطْعَمُ وَأُسْقَى » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ البُخاري .

1769. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iftar etmeden bir günün orucunu öbür günün orucuna eklemeyi yasaklamıştı. Ashâb-ı kirâm:

– Yâ Resûlallah! Fakat sen ekliyorsun? dediler. Peygamberimiz:

– **"Şüphesiz ben sizin gibi değilim. Ben yedirilip içirilmekteyim"** buyurdu.

Buhârî, Savm 48; Müslim, Sıyâm 56. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 24; Tirmizî, Savm 62

Açıklamalar

İftar etmeden iki veya daha çok gün peşpeşe oruç tutmaya **visâl** denir. Peygamber Efendimiz'in ashâba ve ümmete bunu yasakladığı birçok hadiste açıkça belirtilmiştir. Sahâbe-i kirâmdan Hz. Ali, Ebû Hüreyre, mü'minlerin annesi Hz. Âişe, Abdullah İbni Ömer, Enes İbni Mâlik, Ebû Saîd el-Hudrî ve Beşîr İbni Hasâsiye'nin bu konuyla ilgili rivayetleri sahih hadis kitaplarında yer alır.

Bu rivayetlerin birçoğunda, sahâbîlerin iftar etmeden oruç tutma arzularının, Peygamber Efendimiz'in bu yöndeki davranışına uyma isteğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Kendilerine visâl yasaklanınca, "Fakat sen bunu yapıyorsun!" dediklerini görmekteyiz. Bu soru, ashâbın Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetine uyma hususundaki dikkat ve hassasiyetlerini gösterir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kendisinin Cenâb-ı Hak tarafından yedirilip içirilmek suretiyle doyurulduğunu, visâlle ilgili bu davranışının sadece kendisine has bir fiil olduğunu, ümmete yönelik bulunmadığını belirtir. Ümmeti bağlayıcı yanı bulunmayıp sadece Hz. Peygamber'e ait olan bu çeşit davranışlara **"hasâis"** adı verilir. Visâlin yasaklanış sebebinin açlık ve susuzluktan kaynaklanan güçlük ve zorluk olduğu hadislerden açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü oruç ibadetini gönül rahatlığıyla yerine getirebilmek için vücudun buna dayanıklı olması gerekir. Yiyip içmeyi tamamen terkeden kimsenin oruç tutmaya güç yetiremeyeceği açıktır. Nitekim sahâbe-i kirâmdan bir kısmının bunu deneyip güç yetiremedikleri bazı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Visâlin aksine sahur yemeği yemenin ve bunu geciktirmenin, iftar yapmanın ve bunda acele etmenin faziletini kitabımızın 1232 – 1242 numaralar arasındaki hadislerinde açıklamıştık.

Visâl orucunun yasaklığıyla ilgili emrin bu fiilin haramlığına mı yoksa mekruhluğuna mı delil teşkil ettiği âlimlerimiz arasında tartışılmıştır. Hadisin zâhirine göre hüküm verenler, bunun haram olduğunu kabul ederler. Ancak, Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şâfiî, ne suretle olursa olsun visâlin mekruh olduğu görüşündedirler. Onlara göre hiç kimsenin visâl yapması câiz değildir.

Hadisi daha önce 232 numara ile de görmüştük.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sadece Hz. Peygamber'e ait "hasâis" denilen birtakım filler vardır. Bunlar ümmeti bağlayıcı değildir; hatta bunların bir kısmı onlara yasak kılınmıştır.

2. Visâl orucu da Peygamber Efendimiz'in hasâisinden olup ümmete yasaklanmıştır.

3. Kişinin gönül huzuruyla ibadet etmesini engelleyecek şekilde aç ve susuz kalması câiz değildir.

4. Cenâb-ı Hak peygamberini bizim bilemediğimiz tarzda yedirir içirir.

347- باب تحريم الجلوس على قبر

KABİR ÜZERİNE OTURMANIN HARAM OLUŞU

Hadis

1770- عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّهِ عنْهُ قَال قَال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : لأَنْ يجْلِسَ أَحدُكُمْ على جَمْرَةٍ ، فَتُحْرِقَ ثِيَابَه، فَتَخْلُصَ إِلى جِلْدِهِ خَيرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يجْلِسَ على قَبْرٍ» رواه مسلم.

1770. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden birinizin bir kor üzerine oturup elbisesini ateşin yakması ve ateşin vücuduna işlemesi, bir kabrin üzerine oturmasından daha hayırlıdır."

Müslim, Cenâiz 96. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 73; Nesâî, Cenâiz 105; İbni Mâce, Cenâiz 45

Açıklamalar

1761 numaralı hadisi açıklarken, kabirlerin üzerine oturulmaması gerektiğine kısaca temas etmiştik. Kabirler, ölülere ait mekânlardır. Sağ olan bir insanın evine izinsiz girmek ve oturmak nasıl uygun değilse, kabirlere de oturmak aynı şekilde uygun olmaz. Ölünün ruhunun yapılanları hissettiği dinimizin bize öğrettiği bir gerçektir. Kabirlerdeki ölüleri hesaba katmayarak, onları yok sayarak üzerlerini çiğnemek ve oturmak câiz görülmemiştir. İmam Şâfiî ve âlimlerden bir çoğu kabirler üzerine oturmanın haram olduğu görüşünü benimsemişlerdir. İmam Ebû Hanîfe'nin de aralarında bulunduğu bir grup âlim ise kabirler üzerine oturmanın tenzihen mekruh olduğunu söylerler. Kızı Ümmü Gülsüm'ün cenazesi defnedilirken Peygamber Efendimiz'in kabrin bir kenarına oturmasını

kendilerine delil alan bazı âlimler, kabirlerin kenarlarına oturmanın câiz olduğuna kânîdirler. Ancak onlar da bir zaruret olmadıkça kabirlerin çiğnenmemesi gerektiği kanaatindedirler. Kabirlere gösterilen ihtimam, gerçekte insana gösterilen ihtimam sayılır. İnsan hürmete lâyık bir varlık olduğu için kabirlere de hürmet edilir. Bu hürmet, hiçbir şekilde tapınma ve kutsallaştırma olarak algılanmamalı, bu hususta haddi aşanlar uyarılmalı, İslâm'ın ölçüleri insanlara iyice öğretilmelidir. Dirilerin yaşadıkları yerlere olduğu gibi, ölüler yurdu olan kabristanlara da gereken ilgi, bakım ve saygı gösterilmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabirler üzerine oturmak ve onları çiğnemek câiz değildir.

2. Kabirlere gösterilen ihtimam ve hürmet gerçekte insana gösterilmiş sayılır.

3. Kabirleri bir tapınma mekânı ve kutsal saymak dinimizde kesinlikle yasaklanmış olup, bu davranış küfür sayılır.

4. Kabristanları harabe haline çevirmemek ve temiz tutmak gerekir.

348- باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

KABRİ KİREÇLEMENİN VE ÜZERİNE BİNA YAPMANIN YASAK OLUŞU

Hadis

1771- عَنْ جَابِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ ، وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيهِ ، وأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ . رواه مسلم .

1771. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve kabir üzerine bina yapılmasını yasakladı.

Müslim, Cenâiz 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 58; Nesâî, Cenâiz 96, 98; İbni Mâce, Cenâiz 43

Açıklamalar

Kabirler üzerine oturulması ve kabirlerin çiğnenmesi yasaklandığı gibi, etrafı taş veya duvarla çevrilen kabirlerin yerden çok fazla yükseltilmesi ve sanki küçük bir evmiş gibi kireç veya boya ile badanalanması da yasaklanmış ve mekruh kabul edilmiştir. Ancak kabir olduğunun belli olması, üzerine oturulmaması ve çiğnenmemesi, başka ceset konulmasına engel olunması için yerden bir miktar yükseltilmesi yeterli ve câiz görülmüştür. Hatta bu yüksekliğin, ceset kabre konulunca, kabrin içinden çıkan toprağın onun üzerine eksiksiz atılmasıyla elde edilen yükseklik mikdarı olması gerektiğini söyleyen âlimler vardır. Bunun tam bir ölçüsünü veya plânını vermek mümkün değildir. Şu kadar var ki, insanların dikkatini çekecek veya ne kadar masraflı bir iş, ne çok israf edilmiş dedirtecek tarzda olmaması gerekir. Diğer taraftan övünme, kibir ve cemiyet içinde bir sınıf farkı alâmeti olarak algılanmayacak tarzda olması icab eder.

Kabirler üzerine bina yapılması da yasaklanmıştır. Kabir üzerine yapılan bina, mescid, medrese, türbe veya içinde oturulacak ev olabilir. Bunlardan en yaygın olanı mescid ve türbelerdir. Peygamber Efendimiz'in hastalığı anında hanımları Ümmü Seleme ve Ümmü Habîbe, Habeşistan'a hicret ettiklerinde orada gördükleri "Mâriye" adındaki bir kilisenin güzelliğini ve içindeki kıymetli tasvirleri Peygamberimiz'in öteki eşlerine anlatıyorlardı. Bunun üzerine Efendimiz başını kaldırarak: *"Habeşliler öyle kimselerdir ki, onlardan azîz bir kişi ölünce, kabri üzerine bir mescid yaparlar; o kişinin resmini de o mescide korlar. Bunlar, Allah katında halkın en şerlileridir"* buyurdu (Buhârî, Cenâiz 71).

Bu ve benzer hadisler sebebiyle kabirler üzerine veya kabirlerin hemen yanıbaşına mescid inşâ edilmesi dinimizde hoş karşılanmamıştır. Özellikle kabirlerin cami ve mescidlerin kıblesine gelecek tarzda olması çirkin bulunmuştur. Kabirlerin üzerine kubbe veya türbe yapılması da uygun görülmemiştir. İmam Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf bunun mekruh olduğunu kabul ederler. İmam Nevevî, yapılan bina kişinin kendi mülkü üzerinde ise mekruh, umûma ait bir kabristanda ise haramdır der. Şâfiî'nin görüşünün de böyle olduğunu söyler. Zâhirî İmam İbn Hazm, kabir üzerine her çeşit bina yapmanın mutlak haram olduğuna kânîdir.

Sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn nesillerinden bazı kimselerin kabirler üzerine kubbe veya türbe yaptıklarını görmekteyiz. Meselâ Hz. Ömer, mü'minlerin annesi Zeyneb Binti Cahş'ın, Hz. Âişe, kardeşinin, Muhammed İbni Hanefiyye, İbni Abbâs'ın kabri üzerine türbe yaptırmışlardı. Daha sonra bunların İbni Ömer tarafından yıktırıldığı nakledilir. Fakat Ali el-Kârî, meşhur meşâyih ve ulemâ kabirlerine insanların ziyaret ve istirahati için kubbe ve türbe yapılmasının selef âlimleri tarafından câiz görüldüğünü nakleder. Hanefî fakih İbni Hümâm da, Kur'an kırâat edilirken oturulmak üzere böyle bir mekânın yapılmasının câiz olduğunu söylemiştir. Her halde bu cevaz sayesinde İslâm coğrafyasının hemen her yerinde bir kısım meşhur zevâtın kabirleri üzerine türbeler ve kubbeler yapılmış olmalıdır. Fakat şunu memnûniyetle müşahede etmekteyiz ki, İslâm ümmeti, Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in kabri başta olmak üzere, hiçbir kimsenin kabrini mescid veya kıble edinmemiş, oraları bir ibâdethâne veya kutsal mekân olarak nitelememiştir. Bu yönde bazı kimselerin gösterdiği dengesiz ve ölçüsüz tavırlar, başta âlimlerimiz olmak üzere akl-ı selîm sahibi müslümanlar tarafından hiçbir şekilde hoş görülmemiş, hatta şiddetle kınanmıştır. Ancak, bu türbelerin ve kabirlerin ziyaretinde edep ölçülerini aşanlar her zaman olagelmiştir. Her asırda görüldüğü gibi bunları ikaz etmek ve doğru olan tarzı göstermek, bilmeyenlere öğretmek başta âlimler olmak üzere sorumluluk hissi taşıyan bütün müslümanların görevidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabirlerin etrafını çevirirken yerden haddinden fazla yükseltmek, kireçle veya boya ile badanalamak ve kabirleri süslemek mekruhtur.

2. Kabirler üzerine mescid, medrese, türbe ve kubbe inşâ edilmesi hoş karşılanmamış, mekruh kabul edilmiştir.

3. Meşhur âlimler, meşâyih ve velîlerin kabirleri üzerine onları ziyaret edenlerin istirahati için türbe veya kubbe yapılmasını selef ulemâsı câiz görmüştür.

349- باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيّده

KÖLENİN EFENDİSİNDEN KAÇMASININ AĞIR BİR HARAM OLUŞU

1772- عَنْ جَرِيرٍ رَضِيَ اللَّهِ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيَّمَا عَبْدٍ أَبَق ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ رواه مسلم .

1772. Cerîr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Herhangi bir köle kaçarsa, korunma ve güvenlik hakkını yitirmiş olur."

Müslim, Îmân 123. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 357, 362, 364, 365

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1773- وَعَنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا أَبَقَ الْعبْدُ ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلاةٌ » رواه مسلم .

وفي رِوَاية : « فَقَدْ كَفَر » .

1773. Yine Cerîr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir köle kaçtığı zaman, onun hiçbir namazı kabul edilmez."

Müslim, Îmân 124. Ayrıca bk. Nesâî, Tahrîmü'd-dem 12

Bir başka rivayet şöyledir: **"Efendisine nankörlük etmiş olur."**

Müslim, Îmân 122

Açıklamalar

Zimmet kelimesi lugatta söz vermek anlamına gelir. Sözünden dönen kimse zemmi, kötülenmeyi hak ettiği için söz vermeye zimmet denilir. **Zimmet**, eman ve garanti mânalarına da gelir. **Bir kimsenin zimmetinde olmak**, onun tekeffülü, emniyeti, garantisi ve koruması altına girmek demektir. Ancak o kimsenin kaçmasıyla bu korunma garantisi ortadan kalkmış olur. Zimmeti kalmayınca harbî yani kendisiyle harbedilmesi câiz bir kimse hükmüne girer ve kanının dökülmesi helâl olur.

Esasen köle, savaşta esir alınmak suretiyle öldürülmekten korunmuş, can emniyeti garanti altına alınmış, fakat kendisi için belirlenen hukûkî düzenleme gereği, hayat hakkı bir kişinin emniyeti, garantisi ve koruması altına verilmiş kimsedir. Ona sahip olan kimse onu hürriyetine kavuşturabilir veya antlaşmalı köle sınıfına sokarak, hürriyetine kavuşmasını birtakım şartlara bağlayabilir. Köle sahibi onu, hangi şekilde emrinde bulundurduğunu da topluma açıklar.

Dolayısıyla hem devletin ilgili makamları hem de insanlar o kölenin hukûkî açıdan hangi tür bir düzenleme içinde olduğunu bilirler. Böyle bir kölenin herhangi bir şiddete, sıkıntıya ve zulme uğramadığı halde kaçması, onu sahiplenmiş olan ve kendisinin hayat hakkını garanti altına almış bulunan kimseye karşı bir nankörlük ve haktanımazlıktır. Efendisinin izni olmaksızın kaçtığı takdirde, köle olarak alınmazdan önceki durumuna, yani müslümanlara harp ilan etmiş ve onlarla savaşmakta olan bir kimse konumuna yeniden dönmüş olur. Böyle bir kölenin müslüman olması ile kâfir olması arasında yapılacak muamele açısından fark yoktur. Namazının kabul edilmemesi, Kâdî İyâz'ın da aralarında bulunduğu bazı âlimlere göre bu köle kaçmayı helâl kabul ettiği için küfre düşmüş olmasındandır. Fakat böyle birinin kaçmakla küfre düşmeyeceğini söyleyen âlimler, onun günahkâr ve isyankâr bir kişi olduğunu, bu sebeple de namazlarının sevabının ve makbûliyetinin olmayacağını belirtirler.

Bugün kölelik kurumunun ortadan kalkmış olduğu bir gerçektir. Nevevî'nin zamanında kölelik yürürlükte olduğu için bu konuya eserinde yer vermiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Efendisinden kaçan köle ahdini bozmuş, kendisine yapılan en büyük iyilik olan canının garantiye alınması nimetine karşı nankörlük etmiş olur.

2. Savaş esnasında öldürülmekten kurtarılarak can emniyeti sağlanan bir kölenin efendisinden kaçması haramdır.

3. Efendisinden kaçan köle, can emniyetini tehlikeye atmış ve müslümanlarla harbe tutuşan bir insan konumuna düşmüş; bu sebeple de kanının akıtılması helâl kılınmış olur.

350- باب تحريم الشفاعة في الحدود

ŞER'Î CEZALARIN UYGULANMAMASI İÇİN ARACI OLMANIN HARAM OLUŞU

Âyet

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ [2]

"Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun. Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın emrettiği cezayı tatbikte müsâmaha ve şefkat göstermeyin."

Nûr sûresi (24), 2

Zina yapan kadına **zâniye**, erkeğe de **zânî** denir. Kur'an'daki kullanılışı itibariyle bu iki kelime kendi istek ve arzusu ile zina edenleri ifade eder. Karşılıklı rıza ile işlenilmiş olduğu için, bu çirkin fiili işleyenler suçta ortaktırlar. Kendisine zorla tecâvüz edilen kadın ise bunun dışında tutulmuştur. Burada önemli olan bir başka husus, zina yaptıklarına şer'î yönden hüküm verilmiş olanların zânî ve zâniye diye adlandırılabileceğidir. Bunun sabit olması ise, **"Onlara içinizden dört şahit getirin"** [Nisâ sûresi (4), 15] âyetinin hükmü gereği ya dört şahit getirilmesi ya da zina yapanların dört kere ikrar etmesine bağlıdır.

Zina yaptığı sâbit olan kadın ve erkeğe yüzer sopa vurulur. Âyette geçen **celde**, deriye vurmaktır. Bu ceza uygulanırken vücut tamamen çıplak olmamalı, gömlek cinsinden ince bir giysi bulunmalıdır. Kürk, palto ve benzeri kalın elbiselerin üzerinden vurmakla da ceza gerçekleşmez. Dolayısıyla maksat, ne bir eğlence ne de bir işkence ve öldürmedir; sadece zorlama ve terbiye etmekten ibarettir. Fıkıh kitaplarında konunun teferruatı uzunca anlatılır. Bilinmesi gereken bir başka önemli husus, bu **âyette geçen zânî ve zâniyenin bekâr kadın ve erkek olmalarıdır.** Evli olarak zina yapan Mâiz ve Gâmidiyye hakkında Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bilinen **recm** uygulaması bunun en önemli delilidir (Bilgi için bk. Buhârî,

Ahkâm 21; Müslim, Hudûd 22-23; Ebû Dâvûd, Hudûd 23; Tirmizî, Hudûd 5).

Allah'ın dininin ahkâmını uygulama hususunda suç işleyenlere karşı acıma duygusu içinde olmamak gerekir. Çünkü hiç kimse kullarına karşı Allah Teâlâ'dan daha merhametli olamaz. Zinâkârların işlediği fiil toplumda iffet ve haya duygusunu ortadan kaldırdığı gibi, nesebin ve neslin bozulmasına sebep olur. Ayrıca böyle bir ahlâksızlığa göz yummak onun yaygınlık kazanmasına, nikâh gibi kutsal bir evlilik bağının ve aile yuvasının ise yok olmasına vesile teşkil eder. Kur'an'da ifade edildiği gibi, **"Çünkü zina bir hayasızlıktır, iğrenç bir şey ve kötü bir yoldur"** [Nisâ sûresi (4), 22].

Hadis

1774- وَعَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ قُرَيْشاً أَهَمَّهُمْ شَأْنُ المرْأةِ المخْزُومِيَّةِ الَّتي سَرَقَتْ فَقَالُوا : منْ يُكَلِّمُ فيها رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالُوا : وَمَنْ يَجْتَرِيءُ عَلَيْهِ إِلاَّ أُسَامَةُ بْنُ زَيدٍ، حِبُّ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ،فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم:«أَتَشْفَعُ في حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالى ؟» ثم قام فاختطب ثُمَّ قَالَ : « إِنَّمَا أَهلَكَ الَّذينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهمْ كَانُوا إِذا سَرَقَ فِيهم الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ ، أَقامُوا عَلَيْهِ الحَدَّ ، وَايْمُ اللَّهِ لَوْ أَنَّ فاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتَ لَقَطَعْتُ يَدَهَا »متفقٌ عليه .

وفي رِوَاية: فَتَلَوَّنَ وَجْهُ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالَ : « أَتَشْفَعُ في حَدٍّ مِنْ حُدودِ اللَّهِ،؟» قَالَ أُسَامَةُ : اسْتَغْفِرْ لي يا رسُولَ اللَّهِ . قَالَ : ثُمَّ أَمرَ بِتِلْكَ المرْأَةِ ، فقُطِعَتْ يَدُهَا.

1774. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Benî Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyşlileri çok üzmüştü. Onlar:

– Bu konuyu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kim konuşabilir, diye kendi aralarında müzakere ettiler. Bazıları:

– Buna Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sevgilisi Üsâme İbni Zeyd'den başka kimse cesaret edemez, dediler. Üsâme, onların istekleri doğrultusunda Resûlullah ile konuştu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Üsâme'ye:

– "Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?" diye sordu; sonra ayağa kalktı ve halka şöyle hitap etti:

"Sizden önceki milletler şu sebeple yok olup gittiler: Aralarından soylu, mevki ve makam sahibi biri hırsızlık yapınca onu bırakıverirler, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca da onu hemen cezalandırırlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, elbette onun da elini keserdim."

Buhârî, Enbiyâ 54, Megâzî 53, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 4; Tirmizî, Hudûd 6; Nesâî, Sârik 6; İbni Mâce, Hudûd 6

Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzü renkten renge girdi ve:

"Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?" buyurdu. Bunun üzerine Üsâme:

– Allah'tan benim bağışlanmamı dile yâ Resûlallah, dedi. Hadisin ravisi (Urve) der ki:

– Sonra bu kadının elinin kesilmesi için emir verdi ve onun eli kesildi.

Buhârî, Megâzî 53

Açıklamalar

Hadisin bazı rivayetlerinde belirtildiğine göre, Mekke fethi esnasında Kureyş'in Benî Mahzûm kabilesinden Fâtıma Binti Esved adındaki kadın, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in evinden bir kadife veya kadife içinde bulunan zînet eşyası ya da bir gerdanlık çalmıştı. Kureyş kabilesi, bunu bir şeref meselesi yapmış, içlerinden bir kadının böyle çirkin bir işi

işlemesinden ve üstelik elinin kesilecek olmasından çok rahatsızlık duymuştu. Bu sebeple kadının ya affedilmesi, ya da fidye ödeyerek kurtarılmasının yolunu aradılar. Bunu Resûl-i Ekrem'e söyleyecek bir aracıya ihtiyaç vardı. Fakat buna kim cesaret edebilirdi? Nihayet Resûl-i Ekrem'in çok sevdiği âzatlı kölesi Zeyd'in oğlu Üsâme'nin aracılık yapabileceğini düşündüler ve onu Peygamber Efendimiz'e gönderdiler. Üsâme bu durumu Hz. Peygamber'e söyleyince, Allah Resûlü bunu derhal reddetti ve hadiste açıklandığı gibi, **Allah'ın koyduğu cezalardan birine aracılık yapmanın asla kabul edilemeyeceğini** söyledi. Böyle bir aracılığın ve cezayı hak edenin cezasının verilmemesinin toplumların helâkine, yok olup gitmesine sebep olacağını hatırlattı. İsrâiloğullarının helâkinin sebebi böyle davranmaları idi. Onlar, günümüzde de olduğu gibi toplumda şerefli sayılan, mevki ve makam sahibi olan biri hırsızlık yapınca veya herhangi bir suç işleyince onu cezalandırmazlar; zayıf ve güçsüz biri hırsızlık yapıp bir suç işlediğinde onun cezasını hemen yerine getirirlerdi. Oysa, **suç işleyen kim olursa olsun, onun mevki ve makamına bakılmaksızın cezalandırılması adaletin gereği idi.** Resûl-i Ekrem bu yöndeki tavrını göstermek üzere, Mahzum'lu Fâtıma değil, ailesinin en kıymetli ferdi olan kızı Fâtıma hırsızlık yapsa onun da elini keseceğini belirterek, Allah'ın koyduğu bir cezayı affetmesinin söz konusu olamayacağını söyledi. Çünkü, **Allah'ın koyduğu bir cezayı affetmeye ne bir peygamberin ne de devlet reisinin yetkisi yoktu.** Efendimiz, Üsâme'nin böyle bir teklifle gelmesine çok üzüldü ve mübarek yüzü renkten renge girdi. Hadisin bir rivayetinde görüldüğü gibi, Üsâme de bu duruma çok üzüldü ve "Benim için Allah'tan mağfiret dile yâ Resûlallah!" dedi. Böylece Peygamberimiz, suçu sâbit olan ve cezayı hak eden bir kimse için hiç kimsenin aracılık yapmaması gerektiğini bir daha unutulmayacak tarzda ortaya koydu. Sonra da hırsızlık yapan kadının elinin kesilmesini emretti ve cezası yerine getirildi. Fâtıma Binti Esved'in hayat hikâyesini anlatan kaynaklardan öğrendiğimize göre, bu hanım daha sonra işlediği suçtan dolayı Allah'a tövbe ederek kendini düzeltmiş, evlenip yuva kurmuş, hattâ zaman zaman bazı ihtiyaçlarını sormak üzere Hz. Âişe annemizin yanına gelip gitmiştir.

Hadisi 652 numara ile de görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın koyduğu yasaklar çiğnenip suç işlendikten ve konu devlet reisine intikal ettikten sonra suçlunun affı için aracılık yapılamaz.

2. Suçluları cezalandırmada mevki makam sahibi, soylu ve zengin ile fakir, yoksul ve kimsesizler arasında ayırım yapmak toplumun helâkine yol açan bir adaletsizliktir.

3. Suçluların cezalandırılmasında kadın erkek ayırımı yoktur.

4. Belirlenmiş bir cezası olmayan suçlarda aracılık yapmak ve aracılığı kabul etmek câizdir.

5. Din açısından câiz olmayan işlere gazaplanmak, kızmak câizdir.

351- باب النهي عن التغوّط في طريق النَّاس وظلِّهم وموارد الماء ونحوها

HALKIN GEÇECEĞİ YOLA, GÖLGELENECEĞİ YERE, SU KENARLARINA VE BENZERİ YERLERE ABDEST BOZMANIN YASAK OLUŞU

Âyet

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا [58]

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Ahzâb sûresi (33), 58

İlk bakışta konu başlığı ile âyet arasındaki ilişkiyi anlamak zor gelebilir. İmam Nevevî, fevkalâde üstün ve ince bir anlayış ve kavrayışla konumuzu bu âyetle temellendirmiştir. Çünkü yolları, sokakları, insanların gölgelenecekleri yerleri, su kenarlarını ve benzeri umûma açık alanları kirletenler bütün insanlara eziyet etmiş olurlar. Oysa eziyet çeken insanların bizâtihi kendilerinin burada hiçbir günahı ve suçu yoktur. Halbuki bir insanın eziyet çekmesi ve cezalandırılması için suçlu olması gerekir. O halde bu çirkin filleri işleyenler, bütün insanların hukukuna tecavüz etmiş

ve onların bedduasını hak etmiş olurlar. Dolayısıyla onlar bütün insanlara, bu arada tabiî olarak müslümanlara eziyet edip rahatsızlık verdikleri için apaçık bir günah işlemiş sayılırlar.

Hadis

1775- وَعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اتَّقُوا اللَّاعِنَيْن » قَالُوا ومَا اللَّاعِنَانِ ؟ قَالَ : « الَّذِي يَتَخَلَّى في طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ في ظِلِّهِمْ » رواه مسلم .

1775. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– "Lâneti gerektirecek iki şeyden sakınınız" buyurdu. Sahâbe-i kirâm:

– Lâneti gerektirecek iki şey nedir? diye sordular. Peygamber Efendimiz:

– "İnsanların gelip geçtikleri yollara ve gölgelendikleri yerlere abdest bozmaktır" buyurdu.

Müslim, Tahâret 68. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 14

Açıklamalar

İslâm dini, müslümanların başkalarına haksız yere zarar vermesini, eziyet etmesini ve onları sıkıntıya sokmasını yasaklar ve bunu câiz görmez. İnsanların dini, ırkı ve rengi ne olursa olsun, onların haklarına riâyet hususunda aralarında bir fark gözetmez. İnsanlara zarar vermek ve eziyet etmek sadece dille ve elle değil, çok çeşitli şekillerde olabilir. İşte bu hadiste insanların lânetlerine sebep olan iki çirkin fiil sahibinden bahsedilmekte ve müslümanlar bu filleri işlemekten ciddî bir şekilde sakındırılmaktadır. Çünkü bu iki çirkin fiili işleyenlere sövmek, lânet etmek ve beddua etmek insanların âdetidir.

Hadisimizde, yapanların lânetlenmesine sebep olduğu belirtilen bu iki kötü davranış, insanların gelip geçtikleri yollara, altında gölgelenilen ağaçların dibine, su kenarlarına, meskûn mahallere ve civarına büyük veya

küçük abdest bozmak, oraları kirletmektir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Câhiliye toplumunun, medeniyetten son derece uzak birçok çirkinliklerini yasakladığı ve kınadığı gibi, burada anılan kötü filleri de yasaklamış ve tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Beden ve ruh temizliğiyle çevre temizliğini, ferdin sağlığı ile toplumun sağlığını birlikte ele almış, bedevî bir toplumdan, tüm insanlığa örnek olacak medenî bir toplum ortaya çıkarmıştır. Toplumların bedevî bir hayattan medenî bir yapıya geçmeleri hiç de kolay olmamıştır. İslâm'ın öngördüğü tahâret, nezâfet ve nezâket esasları üzerine kurulu bir yapıyı yeryüzünde yaygınlaştırmak asırlar süren bir mâcera geçirmiş, özellikle gayri müslim toplumlarda bu süreç hâlâ aşılamamıştır. Ne yazık ki bazı müslüman kesimler de dinimizin temizliğe verdiği önemi gerektiği ölçüde kavrayamamış ve bunu hayatlarına uygulayamamışlardır. Oysa bizim hadis kitaplarımızla fıkıh kitaplarımızın hemen tamamının ilk bahisleri temizlik konularına ayrılmıştır. İslâmiyetle şereflenmemiş fertlerin hâlâ hadesten tahâret ve necâsetten tahâret dediğimiz temizlik türlerinden nasibinin olmadığını hatırlamamız gerekir. Buna karşılık, dinimizin bir temel prensibi olarak, vücut temizliğini ve mekân temizliğini sağlamadan bazı ibadetlerimizin câiz ve makbul olmadığını bilmeyenimiz yoktur. İslâm, maddî ve mânevî temizliği birbirinden ayırmaz ve birini diğerinin tamamlayıcısı olarak kabul eder.

Hadisimizin bir diğer önemli boyutu da çevre temizliğini öne geçirmesidir. Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde çevre ile ilgili pek çok emir ve tavsiyeler bulmamız bizi şaşırtmamalıdır. Hükmü kıyamete kadar geçerli yegâne din olan İslâm'ın bu konularda temel prensipler koymamış olması düşünülemezdi. Zamanımızda insanlığın gündeminin en önemli konularından birini çevre teşkil etmektedir. Özellikle insan dışkısıyla bulaşan hastalıkların ve bunların açıkta bırakılmasının ortaya çıkardığı kirlenmenin boyutlarını tartışmaya açmak bile gereksizdir. Resûl-i Ekrem'in bu hadislerinde konunun en çarpıcı yönünü görmekteyiz. İnsanların gelip geçtiği yol ve sokakların temiz olması, su kenarlarının ve kaynaklarının kirletilmemesi, meskenlerin ve çevrelerinin pisliklerden arındırılması dinimizin öncelikli emirlerindendir. Müslümanlar, Kur'an ve Sünnet temeline dayalı prensipleri ortaya koyarak insanlığın çevre konusundaki gayretlerine katkılar sağlamalıdırlar. Bu yönde yapılacak ilmî çalışmaların gerekliliğine bu gün her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm dini ruhumuzun olduğu kadar cismimizin ve çevremizin de temiz olmasını ister.

2. Umûma ait yerlerde insanları rahatsız edecek pislikler bırakmak dinimizde yasaklanmıştır.

3. Yollara, sokaklara, su kenarlarına, gölgesinden istifade edilen ağaç altlarına büyük ve küçük abdest bozmak yasaklanmıştır.

4. Kötü ve çirkin fiiller, bunları yapanların lânetlenmesine sebep olur.

352- باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

DURGUN SULARI İDRAR VE BENZERİ PİSLİKLERLE KİRLETMENİN YASAK OLUŞU

Hadis

1776- عَنْ جَابِرٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُ : أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ نَهَى أَنْ يُبَال في المَاءِ الرَّاكدِ . رواهُ مسلم .

1776.Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* durgun sulara idrar yapmayı yasakladı.

Müslim, Tahâret 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 51; Nesâî, Tahâret 31, 140; Gusül 1; İbni Mâce, Tahâret 25

Açıklamalar

Durgun su, bilindiği gibi, herhangi bir yere akıntısı olmayan sulardır. Bu suların hükmü akar sulardan farklıdır. Akar suların pislik tutmamasına karşılık, durgun sular, içine herhangi bir pisliğin düşmesiyle temizlik vasfını kaybedebilir. Durgun sular az su ve çok su olmak üzere ikiye ayrılır. Az sular, içine düşen necâsetle pis olur. Necâsetin az veya çok olması arasında fark yoktur. Pis olan sular hiçbir şekilde temiz ve temizleyici olamaz. Çok miktardaki durgun suya karışan necâset onun rengini, tadını ve kokusunu değiştirirse o da temizlik vasfını kaybeder. Hanefîlere göre büyük göl adı

verilen sular çok su, ondan aşağısı ise az su sayılır. Bir başka tarife göre, bir tarafı hareket ettirildiğinde bu hareketin tesiri öbür tarafına varmayan sular çok sudur. Ulemâdan bir çoğu, az olan durgun suya idrar yapmayı haram, çok olan suya yapmayı da mekruh kabul etmiştir.

Peygamber Efendimiz bir başka hadislerinde, *"Sakın sizden biri durgun suya idrar yapmasın; sonra ondan yıkanır"* buyurmuştur. (Müslim, Tahâret 95). Çünkü içine idrar yapılan veya herhangi bir pislik atılan durgun suda abdest alınması veya yıkanılması câiz değildir. Sadece idrar yapmak değil, her türlü necâseti durgun sulara akıtmak veya atmak da yasaklanmıştır. İlmihal kitaplarımızda bu konular enine boyuna ele alınmıştır. Netice olarak dinimiz, insan hayatı için vazgeçilmez maddelerin en başında gelen suların temiz kalmasını sağlamak için her türlü tedbiri almıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Az olsun çok olsun durgun sulara idrar yapmak veya benzeri necâsetler atmak yasaklanmıştır.
2. Pis sayılan sularla abdest almak ve yıkanmak haramdır.

353- باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهِبَة

BİR BABANIN MAL BAĞIŞLARKEN ÇOCUKLARI ARASINDA AYIRIM YAPMASININ DOĞRU OLMADIĞI

Hadis

1777- عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضِيَ اللَّه عنْهُمَا أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ رَسول اللَّهِ صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ : إِنِّي نَحَلْتُ ابْني هذا غُلاماً كَانَ لي ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَكُلَّ وَلَدِكَ نَحلْتَهُ مِثْلَ هَذا؟» فَقَال : لا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فأَرْجِعْهُ » .

وفي رِوَايَةٍ : فَقَالَ رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « أَفَعَلْتَ هَذا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ ؟ » قَالَ : لا ، قَالَ : « اتَّقُوا اللَّه وَاعْدِلُوا في أَوْلادِكُمْ » فَرَجَعَ أبي ، فَردَّ تلْكَ الصَّدَقَةَ .

وفي رِوَايَةٍ : فَقَال رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا بَشِيرُ أَلَكَ وَلَدٌ سِوَى هَذا ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَال: « أَكُلَّهُمْ وَهَبْتَ لَهُ مِثْلَ هَذا ؟ » قَالَ : لا ، قالَ : « فَلا تُشْهِدْني إذاً فَإِنِّي لا أَشْهَدُ عَلى جَوْرٍ » .

وَفي رِوَايَةٍ : « لا تُشْهِدْني عَلى جَوْرٍ » .

وفي روايةٍ : « أَشْهِدْ عَلى هذا غَيْرِي ، » ثُمَّ قَالَ : « أَيَسُرُّكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ في الْبِرِّ سَوَاءً ؟ » قَالَ : بلى ، قَالَ : « فَلا إِذاً » متفقٌ عليه .

1777. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ'*nın anlattığına göre, babası onu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e götürdü ve:

– Ben, sahip olduğum bir köleyi bu oğluma verdim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– "Buna verdiğini diğer çocuklarına da verdin mi?" diye sordu. Babam Beşir:

– Hayır, vermedim, dedi. *Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "O halde hibenden dön" buyurdu.

Müslim'in bir rivayetine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Bu hibeyi çocuklarının hepsine yaptın mı?" buyurdu. Beşir:

– Hayır, yapmadım, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– "Allah'tan korkunuz; çocuklarınız arasında adaletli davranınız"buyurdu. Bunun üzerine babam hibesinden döndü ve derhal o bağışını geri aldı.

Müslim, Hibât 13

Müslim'in bir başka rivayetine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– "Ey Beşir! Bundan başka oğlun var mı?" diye sordu. Beşir:

– Evet, var, dedi. Peygamberimiz:

– "Buna verdiğin gibi onlara da verdin mi?" buyurdu. Beşir:

– Hayır, vermedim, dedi. Bunun üzerine:

– "O halde beni şahit tutma; çünkü ben bir zulme şahit olamam" buyurdu.

Müslim, Hibât 14

Müslim'in bir başka rivayetinde, Hz. Peygamber:

"Beni bir zulme şahit kılma" buyurdu.

Müslim, Hibât 16

Yine Müslim'in bir diğer rivayetinde, Peygamberimiz:

"Bu bağışına benden başkasını şahit göster" buyurdu ve:

– "Çocuklarının sana iyilik yapmada eşit olmaları seni sevindirir mi?" diye sordu. Beşir:

– Elbette, evet, cevabını verdi.

– "O halde (aralarında sen de eşit davran) **böyle yapma"** buyurdu.

Müslim, Hibât 17

Buhârî, Hibe 12, Şehâdât 9; Müslim, Hibât 9, 10, 14, 17, 18. Ayrıca bk. Tirmizî, Ahkâm 30; Nesâî, Nihal 1; İbni Mâce, Hibât 1

Açıklamalar

Nu'mân İbni Beşîr'in naklettiği bu hadis, gösterilen kaynaklarda çeşitli ravilerden rivayet edilmiştir. Nu'mân'ın babası Beşîr İbni Sa'd meşhur sahâbîlerdendir. Annesi de meşhur sahâbî Abdullah İbni Revâha'nın kız kardeşi Amra Binti Revâha'dır. Nu'man'a, babası Beşîr'in ayrıcalıklı mal veya köle bağışında bulunmasını ve buna Resûl-i Ekrem Efendimiz'in de şahit olmasını annesi Amre istemişti. Beşîr de henüz küçük bir çocuk olan

oğlu Nu'man'ı elinden tutarak Peygamber Efendimiz'in yanına getirmiş ve durumu o'na arzetmiş, kendisinin de bu bağışa şahit olmasını talep etmişti.

Fakat sevgili Peygamberimiz Beşîr'e başka çocukları olup olmadığını sorarak, bir bağış yapacaksa hepsine aynı şekilde davranmasını tavsiye buyurdu. Böyle yapıp âdil davranmadıkça kendisine şahitlik yapmayacağını da açıkça ortaya koyarak *"Ben bir zulme şahitlik yapamam"* buyurdu.

İslâm âlimleri bu hadisi dikkate alarak, bir kimse çocuklarından bazısına mal bağışlayıp diğerlerine bir şey vermese bu bağışın câiz olup olmadığını tartışmışlar, bir kısmı bunun câiz olmayacağını söylerken, bir kısmı da câiz olacağını ifade etmişlerdir. Tâvus, Atâ İbni Ebî Rebâh, Mücâhid, Urve, İbrahim en-Nehaî, Şa'bî ve Zâhirî mezhebi uleması bunun câiz olmayacağı kanaatindedirler. Çünkü Peygamberimiz Beşîr'e "Onu geri al" demiştir. Buna karşılık Sevrî, Leys İbni Sa'd, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, İmam Muhammed, İmam Şâfiî ve bir rivayete göre Ahmed İbni Hanbel bu bağışın câiz olduğunu söylemişlerdir.

Onlara göre hadisteki "Geri al" emri vücub için değil, fazilet ve ihsan kabilinden bir emirdir. Bazı âlimler, bir babanın bütün çocuklarını eşit tutması farzdır, demişler ve bu hadisi delil göstermişlerdir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre, çocuklar arasında eşitliğe riayet farz değil, müstehaptır. Çocukların erkek ve kız olmaları arasında bir fark gözetilmemiştir. Ancak bir babaya yakışan, fevkalâde zaruret olmadıkça bütün çocuklarına eşit davranmaktır. Çünkü ayrıcalıklı bir davranış aile içindeki düzeni bozar, sevgi ve muhabbeti noksanlaştırır ve münakaşalara sebep olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir babanın miras ve bağış hususunda bütün çocuklarına eşit davranması müstehaptır.

2. Baba bir çocuğuna yaptığı bağıştan dönebilir.

3. Kardeşler arasında sevgisizlik ve münakaşaya sebep olacak tavır ve davranışlardan sakınmak gerekir.

4. Mübah olmayan hususlarda şahitliği üstlenmek mekruhtur.

5. Hibede şahit tutmak vâcip değil, câizdir.

354- باب تحريم إحداد المرآة على ميّت فوق ثلاثة آيام إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

YAS TUTMANIN YASAK OLUŞU

BİR KADININ KOCASI DIŞINDA BİR ÖLÜ İÇİN ÜÇ GÜNDEN FAZLA
YAS TUTMASININ HARAM OLUŞU, SADECE KOCASI İÇİN DÖRT AY ON GÜN YAS TUTABİLECEĞİ

Hadis

1778- عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَتْ : دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ تُوُفِّي أَبُوها أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ رَضِي اللَّه عَنْهُ ، فدَعَتْ بِطِيبٍ فِيهِ صُفْرَةُ خَلُوقٍ أَوْ غَيْرِهِ ، فدَهَنَتْ مِنْهُ جَارِيَةً ، ثُمَّ مَسَّتْ بِعَارِضَيْها . ثُمَّ قَالَتْ : وَاللَّهِ مَالي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ عَلى المِنْبرِ: « لا يحِلُّ لامْرأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ ، إِلاَّ عَلى زَوْجٍ أَرْبَعَة أَشْهُرٍ وَعَشْراً » قَالَتْ زَيْنَبُ : ثُمَّ دَخَلْتُ عَلى زَيْنَبَ بنْتِ جَحْشٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا حِينَ تُوُفِّيَ أَخُوهَا ، فَدَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْه ، ثُمَّ قَالَتْ : أَمَا وَاللَّهِ مَالي بِالطِّيبِ مِنْ حاجَةٍ ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ عَلى المِنْبَر : « لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثٍ إِلاَّ عَلى زوجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً». متفقٌ عليه .

1778. Zeyneb Binti Ebû Seleme *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zevcesi Ümmü Habîbe *radıyallahu anhâ*'nın babası Ebû Süfyân İbni Harb vefat ettiğinde Ümmü Habîbe'nin yanına gitmiştim. Ümmü Habîbe, içinde safran veya başka bir şey bulunan güzel bir koku istedi. Bu kokudan önce bir câriyeye sonra kendi yanaklarına sürdü. Daha sonra şöyle dedi:

Allah'a yemin ederim ki, benim kokuya hiç ihtiyacım yok; şu kadar var ki, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minberde şöyle buyurduğunu duydum:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Sadece kocası için dört ay on gün yas tutabilir." Hadisi rivayet eden Zeyneb Binti Ebû Seleme der ki:

Daha sonra ben, kardeşi vefat ettiğinde Zeyneb Binti Cahş *radıyallahu anhâ*'nın yanına da gitmiştim. O da koku isteyip süründü ve sonra şöyle dedi:

Allah'a yemin ederim ki, benim koku sürünmeye ihtiyacım yok; ancak ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu işittim:

"Allah' ve âhiret gününe iman eden bir kadının ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Sadece kocası için dört ay on gün yas tutabilir."

Buhârî, Cenâiz 31, Talâk 46; Müslim, Talâk 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Talâk 43, 46; Tirmizî, Talâk 18; Nesâî, Talâk 55, 58, 59; İbni Mâce, Talâk 35

Zeyneb Binti Ebû Seleme

Zeyneb, mü'minlerin annesi Ümmü Habîbe'nin ilk kocası Abdullah'tan olan kızıdır. Abdullah'ın künyesi Ebû Seleme idi. Bu sebeple Ebû Seleme kızı Zeyneb diye anılır. Zeyneb'in Habeşistan'da doğduğu söylenir. Ümmü Habîbe vâlidemiz Ebû Süfyân'ın kızı, Muâviye'nin de kız kardeşidir. Zeyneb Binti Ebû Seleme, Abdullah İbni Zem'a ile evlenmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den, Hz. Âişe'den ve Ümmü Habîbe'den hadis rivayet etti. Kendisinden de oğlu Ebû Ubeyde İbni Abdullah, Muhammed İbni Atâ, Urve

İbni Zübeyr, Ebû Seleme İbni Abdurrahman ve daha başka sahâbîlerle tâbiîler hadis alıp nakletti. Zeyneb, Medîne'deki fakîh sahâbî hanımlardan biri idi. Buhârî onun iki hadisini, Müslim de bir hadisini kitaplarına aldılar. Zeyneb Binti Ebû Seleme 73 (692) yılında Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân 33 (653) senesinde vefat etmişti. Babası veya annesi ya da bir yakını ölen kimsenin üzülmesi, yas tutması tabiî karşılanır. Özellikle kocası ölen yahut bir daha dönmemek üzere kocasından boşanan bir kadının üzülüp yas tutmasının vâcip olduğunda ulemâ görüş birliği içindedir. Bir kadın başına gelen böyle bir musibete üzüldüğünü ifade etmek için iddet süresi içinde süslenmeyi, koku sürünmeyi, sürme çekmeyi ve kına yakmayı, günümüzün ifadesiyle makyaj yapmayı terk eder. İddet müddeti bu hadiste de açıkça belirtildiği gibi dört ay on gündür. Bu yas, kocanın kadın üzerindeki meşrû haklarından biridir. Eşinden ve hayat arkadaşından ayrılan bir kadının bu süre içinde süslenmesi kadar çirkin ve şuursuz bir hal tasavvur olunamaz. Kadının bu yas ve üzüntü hali hem hayat arkadaşının hâtırasına hürmet hem de kocasının hayatta olan âile fertlerine karşı bir saygı ifadesidir. Duyguları dumura uğramamış her insan bunun önemini ve lüzumunu kavrar.

Kocası ölen veya boşanan kadın, dört ay on gün geçmeden bir başkasıyla evlenemez. Bu süreye iddet bekleme denilir. Bu müddet sadece bir üzülme dönemi değil, aynı zamanda kocası ölen veya kocasından boşanmış bulunan kadının hâmile olup olmadığının belirlenme süresidir. Dolayısıyla konunun hukûkî boyutlarının olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Annesi, babası, kardeşi veya çocuğu ölen kadın, belki bunlara kocasını kaybetmekten daha çok üzüldüğü halde onlar için üç günden fazla yas tutması câiz değildir. Ümmü Habîbe'nin babası ölmüşken koku getirtip sürmesinin sebebi, üç günden fazla yas tutmanın câiz olmadığını ve kendisinin bunu bizzat uyguladığını göstermek içindir.

Bu hadisin ikinci şıkkında kardeşi öldüğü için üç gün yas tuttuğu ifade edilen Zeyneb Binti Cahş, Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in halası Ümeyme Binti Abdülmuttalib'in kızıdır. Hicretin üçüncü senesinde dul olarak

Efendimiz'in eşi olma şerefine nâil olmuştu. Zeyneb Binti Cahş 20 (641) yılında vefat etti. Zeyneb Binti Ebû Seleme'nin bu haberi 33 (653) yılında vefat ettiği kesin olan Ebû Süfyân'ın ölüm haberinden sonra söylemiş olması, târihî bir sıralama maksadıyla değil, sadece bir bilgilendirmeden ibaret olduğunu gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman bir kadının kocası dışında bir yakınının ölümüne üç günden fazla yas tutması câiz değildir.

2. Kocası ölen veya bir daha dönmeyecek şekilde kocasından ayrılan kadının dört ay on gün süre ile yas tutması vâciptir.

3. Bu yasın sebebi, kadının kocasının hakkına hürmet ve onun hayatta kalan yakınlarına karşı gösterdiği saygıdır.

4 Kocası ölen veya boşanan kadın, dört ay on günden önce bir başkası ile evlenemez.

355- باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلاّ أن يأذن أو يردَّ

SİMSARLIK VE SATIŞ ÜZERİNE SATIŞ YAPMANIN YASAK OLUŞU

ŞEHİRLİNİN KÖYLÜYE SİMSARLIK ETMESİNİN, PAZARA MAL GETİREN KÖYLÜLERİ PAZAR DIŞINDA KARŞILAYIP MALLARINI UCUZA ALMANIN, KARDEŞİNİN SATIŞI ÜZERİNE SATIŞ YAPMANIN, BAŞKASININ NİŞANLADIĞI BİR KADINA, NİŞANLAYAN İZİN VERMEDEN VEYA ONU TERK ETMEDEN TALİP OLMANIN HARAM OLUŞU

Hadisler

1779- عَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ لأَبِيه وَأُمِّهِ . متفق عليه .

1779. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, şehirlinin köylüye simsarlık etmesini, ana baba bir kardeş olsa bile, yasakladı.

Buhârî, Büyû‘ 58, 64, 68,71, İcâre 14, Şurût 8; Müslim, Büyû‘ 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû‘ 45; Tirmizî, Büyû‘ 13; Nesâî, Büyû‘ 17; İbni Mâce, Ticârât 15

Açıklamalar

Kitabımızda Enes İbni Mâlik tarikiyle getirilmiş olan bu hadis, gerek yukarıda bir kısmı gösterilen kaynaklarda gerekse bunlar dışındaki daha birçok kitapta çeşitli lafızlarla, fakat mahiyeti ve muhtevâsı aynı olmak üzere rivayet edilmiştir. Hadisin bu kadar çok ve değişik rivayetinin bulunması, konunun öneminden ve günlük hayatın içinde yaşanan bir gerçeği ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

Simsar, bir işe bakan, o işi koruyup muhafaza eden kişi demektir. Fakat bu kelime daha sonraları alış veriş işleriyle ilgilenen dellâl ve komisyoncu anlamında kullanılmıştır. Dellâl bu işi bir ücret karşılığı yaptığı ve bundan dolayı müşterinin alacağı malın fiyatını artırdığı için bu hareket hoş karşılanmamıştır. Bu işi yapan simsarlar, malını satmak isteyen köylülere "Sen malını satma hususunda acele etme, onu bana bırak; ben bu malı senden daha yüksek bir fiyatla tedrîcen satarım" diyerek haram bir muameleye sebep olmaktadırlar. Çünkü böyle bir satış köylüye yardım değil, para kazanmak gayesi taşımaktadır. Şayet böyle bir maksat taşımaz, köylüye yardım gayesine yönelik olursa, bu câiz görülmüştür. Malını şehre getiren üreticinin yani köylünün şehirdeki bir tüccara veya simsara o malı bırakarak, "Ben seni bu malın satışına vekil tayin ettim, çarşıda satılan fiyatıyla satıver" demesinde de bir sakınca yoktur. Aşağıda gelecek hadisler, konumuza daha da açıklık kazandıracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şehirlinin, köylünün malını elinden alıp, ona aracı ücreti ekleyerek daha fazla fiyatla satması ve böylece piyasayı yükseltmesi câiz değildir.

2. Köylünün veya üreticinin şehire getirdiği malı piyasa fiyatına satılmak üzere şehirli bir tüccara veya simsara bırakması câizdir.

3. Dinimizin câiz görmediği yollarla alış veriş yapmaktan sakınmak gerekir.

1780- وَعَنِ ابْنِ عمَرَ قال : قالَ رَسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَلَقُّوُا السلَع حَتَّى يُهْبَطَ بِهَا إلى الأَسْواقِ » متفقٌ عليه .

1780. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Pazara getirilen satılık malları çarşıya götürülünceye kadar yolda karşılamayınız."

Buhârî, Büyû‘ 71; Müslim, Büyû‘ 14 . Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû‘ 43

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Medine site devletinin başkanı olarak, toplumun bütün işleriyle ilgilendiği gibi, insanlar için hayatın önemli bir alanı olan iktisadî ve ticarî yapının düzeni ile de yakından alâkalanmıştır. Medine pazarı ve orada cereyan eden gelişmeleri Resûl-i Ekrem'in yakından takip ettiğini pek çok sahih rivayetten öğrenmekteyiz. Bu pazara hem iç hem dış piyasadan birtakım ticaret mallarının getirildiği bilinmektedir. O vakitler, günümüzde de pek çok örneğini gördüğümüz gibi, civar köy ve kasabalardaki üreticiler mallarını Medine çarşısına getiriyorlardı. Gerek yenilip içilecek erzak, gerekse insanların ihtiyaç duyduğu ticaret eşyaları cinsinden olsun, çarşı-pazara getirilen malları, ihtiyaç sahibi insanlara arzedilmeden ve malın pazarı oluşmadan yolda karşılamak Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmıştır. Çünkü bundan malı getiren satıcı ve üretici zarar göreceği gibi, âmmenin hukuku da zâyi olur. Bu sebeple mezhep imamları ve ulemâ konu üzerinde hassasiyetle durmuş ve çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.

Zâhiri mezhebi imamlarından İbn Hazm, pazara getirilmeden malı yolda karşılamanın haram olduğunu söylemiştir. Evzâî, Leys İbni Sa'd ve İmam Mâlik ise satın almak üzere malı yolda karşılamayı mekruh kabul ederler. İmam Şâfiî, pazara gelen malı yolda karşılamanın günah olduğunu, böyle karşılanarak alınan malın sahibinin, pazara geldikten sonra yolda akdedilen bu alış verişi kabul veya reddetmekte seçme hakkına sahip bulunduğunu söyler. Onun bu konudaki delili, Ebû Hüreyre'den nakledilen *"Mal sahibi çarşıya gelince muhayyerdir"* hadisidir (Müslim, Büyû‘ 17).

Ebû Hanîfe ve mezhebinin diğer imamlarına göre, malları pazara gelmeden karşılamanın memleketin piyasasına ve halka bir zararı dokunup dokunmadığına bakılır. Eğer malı yolda karşılamanın memleket piyasasına ve halkına bir zararı varsa bu mekruhtur; zararı yoksa herhangi bir sakınca yoktur. Bazı kaynaklar, Evzâî'nin de bu yaklaşımı paylaştığını söylerler. Onların bu görüşü, Abdullah İbni Ömer'in, asr-ı saâdette erzak getiren kâfileleri yolda karşılayıp bunlardan erzak satın aldıklarını belirten rivayetine dayanmaktadır. İbni Ömer, Peygamber Efendimiz'in yiyecek malları cinsinden olan erzakı pazar yerine getirilinceye kadar yolda karşılamayı daha sonraları yasakladığını da bildirmiştir. Netice itibariyle bu gibi konularda dinimiz insanların hayrını ve iyiliğini gözetir. Kişinin hakkını koruduğu gibi toplumun hakkını da korur. Gerekli olan yerde ferdi topluma değil, toplumu ferde tercih eder. Malını pazara getiren kişi, kendisi sattığı takdirde şehir ahalisi bu malı daha ucuza alacaksa, bundan bütün insanlar faydalanacağı için toplumun menfaati aracının ve satıcının menfaatinden önce gelir. Burada ferdin hakkının zâyi olması da söz konusu değildir; sadece haksız kazanç ve tekelcilik önlenmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Üreticinin çarşıya ve pazara getirdiği malı yolda karşılayarak sun'î fiyat oluşumuna meydan vermek yasaklanmıştır.

2. Malı yolda karşılayarak satın almak hem üreticinin zararına sebep olur hem de ammenin hukukuna tecavüz sayılır.

3. Hanefî mezhebi imamlarına göre, malı yolda karşılamak memleket piyasasına tesir etmez ve halkın zararına sebep olmazsa bunda bir sakınca yoktur.

4. İslâm dini hem ferdin hem toplumun hakkını gözetir. Ancak tercih yapılacak yerde toplumun hakkını öne alır.

1781- وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّه عَنْهُما قَالَ : « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَلَقَّوُا الرُّكْبَانَ ، وَلا يبِعْ حَاضِر لِبَادٍ » ، فَقَالَ لَهُ طَاووسُ : ما « لا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبادٍ ؟ » قال : لا يكُونُ لَهُ سَمْسَاراً . متفقٌ عليه .

1781. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Pazara gelenleri yolda karşılamayın. Şehirli köylü namına onun malını satmasın."

Tâvûs, İbni Abbâs'a **"Şehirli köylü namına onun malını satamaz"** sözünün anlamını sordu. İbni Abbâs:

Ona simsarlık edemez, diye cevap verdi.

Buhârî, Büyû‘ 68; Müslim, Büyû‘ 19. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû‘ 47; Nesâî, Büyû‘ 18; İbni Mâce, Ticârât 15

Açıklamalar

İbni Abbâs rivayeti, kendisinden önceki iki hadisin muhtevasını özetle bir arada toplamış bulunmaktadır. Pazara gelenleri yolda karşılamanın yasaklanmasının sebebini bir önceki hadisi izah ederken; simsarlığın mahiyetini, yasaklanma sebebi ve hikmetini de 1779 numaralı hadisi açıklarken belirtmeye çalışmıştık. Burada da konunun insanlar arasındaki duygusal yönüne işaret etmek istiyoruz. Pazara mal getiren üretici ve köylü, işini günü birlik görüp bir an evvel yerine yurduna dönmek ister. Bu sebeple de fiyatlar konusunda aşırı ihtiraslı olmaz. Ondan alış veriş yapan şehirli de üretici ve uzaktan gelmiş kişiye karşı fırsatçı bir tavır içinde değil, merhamet ve şefkatli bir anlayış içinde bulunur. Dolayısıyla oluşan piyasa her iki tarafın lehinedir. Oysa şehirli tüccar veya simsar, kötü niyetli olursa, o malı piyasaya arzetmeyebilir veya fiyatlar düşmesin diye azar azar ortaya çıkarır. Bu ise piyasanın düzensizliğine, hatta günümüzde örneklerini çok kere gördüğümüz gibi, dayanıklı olmayan gıda maddelerinin çürüyüp bozularak atılmasına ve israf edilmesine sebep olur. Peygamber Efendimiz'in tavsiyelerine uyulması ve İslâm'ın sistemleştirdiği ticaret

ahlâkı kurallarına riayet edilmesi, her zaman için pek çok kötülüğün önlenmesine vesile olacak niteliktedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Pazarın kendiliğinden oluşmasına engel teşkil edecek davranışlardan sakınmak gerekir.

2. Üreticinin ve köylünün malını pazar dışında karşılamak fiyatlara müdahale anlamına gelir. Bu ise yasaklanmıştır.

3. Ücret karşılığı simsarlık dinimizde mekruh görülmüştür.

1782- وَعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَلا تَنَاجَشُوا ولا يبع الرَّجُلُ عَلى بَيْع أَخيهِ ، ولا يخطبْ عَلى خِطْبَةِ أَخِيهِ ، ولا تسْألِ المرأةُ طلاقَ أخْتِهَا لِتَكْفَأ مَا في إِنَائِهَا .

وفي رِوَايَةٍ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ التَّلقِّي وأن يَبْتَاعَ المُهَاجِرُ لأَعْرابيِّ ، وأنْ تشْتَرِطَ المَرْأَةُ طَلاقَ أُخْتِهَا ، وَأنْ يَسْتَام الرَّجُلُ عَلى سوْمِ أخيهِ ، ونَهَى عَنِ النَّجَشِ والتَّصْريةِ. متفقٌ عليه .

1782. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle der:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, şehirlinin köylünün malına simsarlık etmesini yasakladı. **“Müşteri kızıştırmayınız. Bir kimse kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür göndermesin. Bir kadın, din kardeşi bir kadının çanağındaki nimeti kendi kabına doldurmak için onun boşanmasını istemesin”**.

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pazarcıların yolda karşılanmasını, şehirlinin köylünün malını satmasını, bir kadının, evleneceği erkeğe din kardeşi bir kadını boşamayı şart koşmasını, bir kimsenin din kardeşinin

pazarlığı üzerine pazarlıkta bulunmasını, müşteri kızıştırmayı ve satılık hayvanın sütünü sağmayıp memesinde biriktirmeyi yasakladı.

Buhârî, Büyû‘ 64, 70; Müslim, Nikâh 51, Büyû‘ 11, 12. Ayrıca bk. Nesâî, Büyû‘ 16

1784 numaralı hadis ile beraber açıklanacaktır.

1783- وَعنِ ابْنِ عُمَرٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يبِعْ بَعْضُكُمْ عَلى بَيْعِ بعْضٍ ، ولا يَخْطُبْ على خِطْبة أخِيهِ إلاَّ أنْ يَأْذَنَ لَهُ » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ مسلم .

1783. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bazınız bazınızın satışı üzerine satış yapmasın. Kardeşinin dünür gönderdiği birine dünür göndermesin. Ancak din kardeşinin kendisine izin vermesi müstesnadır."

Buhârî, Nikâh 45; Müslim, Büyû‘ 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû‘ 57; Nesâî, Büyû‘ 20

Sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1784- وَعَنْ عُقْبةَ بنِ عَامِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « المُؤْمِنُ أخُو المُؤمِن ، فَلاَ يحِلُّ لِمُؤمِنٍ أنْ يبْتَاعَ عَلَى بَيْعِ أخِيهِ وَلاَ يَخْطِبْ علَى خِطْبَةِ أخِيه حتَّى يَذَرَ » رواهُ مسلم .

1784. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'min mü'minin kardeşidir. Hiçbir mü'mine kardeşinin satışı üzerine satış yapması helâl olmaz. Kardeşinin dünür gönderdiği kadına, o kimse vazgeçinceye kadar dünür göndermesi de helâl olmaz."

Müslim, Nikâh 56

Açıklamalar

Ebû Hüreyre'nin, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e nisbet ederek anlattığı 1782 numaralı rivayette, fert ve toplum hayatı açısından çok önemli olan birtakım prensipler topluca zikredilmiştir. Hadis kitaplarımızın ilgili bölümlerinde bunların her biri çeşitli sahâbîlerden ayrı rivayetler olarak da nakledilmiş bulunmaktadır. Şehirlinin köylünün malına simsarlık etmesinin, pazara gelen malı yolda karşılamasının yasaklığını ve bunun sebeplerini yukarıda yeterince açıklamıştık. Aynı şeyleri burada tekrarlamayacağız.

İkinci önemli konu olarak hadiste geçen ve yasaklandığı belirtilen **"neceş",** kelime anlamı itibariyle bir şeyi methetmek, ballandıra ballandıra öğmektir. İnsanları heyecanlandırmak ve kızıştırmak anlamına da gelir. Ulemâdan bazıları "neceş"in esas itibariyle hile ve aldatma mânasına geldiğini söylerler. "Neceş"in terim anlamı ise, alış verişte bir mala talep olmadığı halde sırf müşteriyi aldatmak ve elinde bulunan bir malı almaya onu teşvik etmek için malın fiyatını sun'î olarak yükseltmektir. Bu bir nevi müşteri kızıştırmak olduğu için, biz böyle ifade etmeyi uygun gördük. Bu tür bir ticârî muamele İslâm hukuku ve ticaret ahlâkı açısından uygun görülmemiş, yasaklanmıştır.

"Din kardeşinin satışı üzerine satış yapmak" da yasaklanmıştır. Satıcı ile alıcı bir malın pazarlığı üzerinde anlaştıktan sonra, bir başkasının araya girerek "Sen bu satışı boz; ben bu malın aynısını veya benzerini sana daha ucuza satacağım" veya "Aynı fiyattan ben sana daha iyisini vereceğim" gibi sözler söyleyerek müşteriyi, muhayyerlik müddeti içinde, önce yaptığı alış verişten caydırması haramdır. Aynı şekilde müşterinin "Sen bu satışı boz, ben bu malı senden daha yüksek fiyata satın alacağım" demesi de haramdır. Bu konuda âlimler arasında görüş birliği bulunmaktadır. Böyle bir durum insanlar arasında güven duygusunu ortadan kaldıracağı gibi, onların birbirlerine düşman olmalarına ve toplumda huzursuzluk çıkmasına da yol açar.

Hadisimizde yasaklanan bir başka davranış da, **"din kardeşinin dünürü üzerine dünür göndermek"**tir. **"Hıtbe"** kelimesi, dünür göndermek, evlenmek üzere bir kimsenin kızını istemektir. Hadiste geçen kardeş kelimesi, nesep itibariyle kardeş olabileceği gibi, süt kardeşi ve din kardeşini de kapsar. Eğer dünür gönderilen taraf bu isteği açıkça kabul etmiş, aralarında bu yönde bir söz kesilmişse, bir başkasının o kıza dünür

göndermesi ve onu istetmesi bütün ulemâya göre haramdır. Fakat buna rağmen o kızı isteyip evlenmişse günahkâr olur. Ancak bu durumda kıyılan nikâh sahih olup feshedilmez ve evlilik sona erdirilmez. Dünür gönderilen taraf kesin bir söz vermemiş ve aralarında bir anlaşma sağlanmamışsa, bu durumda bir başkasının da kız tarafına dünür gönderip o kızı istemesinde bir sakınca görülmemiştir. Aynı şekilde eğer dünür gönderen kimse din kardeşinin de dünür göndermesine izin vermiş veya kendisi dünür gönderdiği halde talebinden vazgeçmişse böyle birine dünür gönderilmesinde bir sakınca yoktur. Şu kadar var ki, bizim toplumumuzda böyle bir durumda dahi birinci tarafa kesin cevabın verilmesini beklemek, örfün ve ahlâkın gereği kabul edilir. Toplumun geliştirdiği ve dine uygun olan örf ve âdetlere de riâyet etmek gerekir.

Hadiste dikkat çekilen ve yasaklanan bir başka husus, **bir kadının, kendisiyle evlenmek isteyen bir erkeğe, nikâhı altındaki karısını boşamak şartıyla evlenme teklifinde bulunmasıdır.** Dinimiz sebepsiz yere bir erkeğin eşini boşamasını ve bir başkasıyla evlenmesini uygun görmez. Esas itibariyle kadın boşamak yasaktır. Çünkü boşanmak nikâh nimetine karşı bir nankörlüktür. Zaruret olmadıkça boşanmanın en çirkin hareketlerden biri olduğu Peygamber Efendimiz tarafından ifade buyurulmuştur. Ancak boşanmak bazan bir zorunluluk olarak karşımıza çıkabilir. Fakat Resûl-i Kibriyâ Efendimiz hadîs-i şerîfte *"Allah katında helâlin en kötüsü karısını boşamaktır"* (Ebû Dâvûd, Talâk 3; İbni Mâce, Talâk 1) buyurmuştur. Bundan anlıyoruz ki, **zaruret halinde boşanmak helâl, fakat Allah'ın hiç hoşuna gitmeyen bir davranıştır.** Bu sebeple eşler mümkün mertebe birbirine tahammül edip aile yuvasını yıkmamaya büyük özen göstermelidirler. Özellikle bir başka kadınla evlenmek için sebepsiz yere hanımını boşamak câiz görülmediği gibi, bir erkeğe ikinci eş olmak isteyen bir kadının da evlenmek için böyle bir şart ileri sürmesi helâl kabul edilmemiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunu çok beliğ bir tarzda ifade etmiş, "müslüman bir kadının, din kardeşi bir başka kadının çanağındaki nimeti kendi kabına doldurmak istemesini" asla hoş karşılamamıştır. Çünkü nikâhlı olmak her iki taraf için de bir nimettir.

Hadisimizde söz konusu edilen son yasak ise, **müşteriyi aldatmak için hayvanın sütünü memesinde biriktirmektir.** Kolayca anlaşılacağı gibi

bundan maksat, satacağı hayvanın bol süt verdiği intibâını uyandırmaktır. Böyle bir hayvanı satın alan kimse, hayvanın memesine bakarak aldığı için, onun az süt veren bir hayvan olduğunu görünce, dilediği takdirde bu hayvanı iâde etme hakkına sahiptir; çünkü aldatılmıştır. Bu ve benzer alış verişlerin hükmü fıkıh kitaplarımızda tartışılmış ve mezhep imamlarının farklı yaklaşımları delilleriyle ortaya konulmuştur. Ancak bizim burada o tartışmaların detayına girmemiz doğru olmaz. Şu kadarını ifade edelim ki, Peygamber Efendimiz'in yasakladığı şeylerden uzak durmak ve onun emirleri doğrultusunda hareket ederek sünnetine uymak, hem fert hem toplum olarak huzurlu bir hayat sürmemizin temelini teşkil eder.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Şehirlinin köylüye ve üreticiye ücretle simsarlık etmesi yasaklanmıştır.

2. Müşteri kızıştırmak ve bir mala rağbeti artırmak için hile yoluna baş vurmak câiz değildir.

3. Satış üzerine satış yapmak ve araya girerek bitmiş pazarlığı bozmak dinimizde yasaklanmıştır.

4. Dünür üzerine dünür göndermek haramdır.

5. Bir kadının, kendisiyle evlenmek isteyen bir erkeğe, nikâhında olan hanımını boşamayı şart koşması câiz değildir.

6. Satışa arzedilecek bir hayvanın sütünü sağmayıp memesinde biriktirerek alıcıyı aldatmak yasaklanmıştır. Böyle bir satıştan, alıcının dönme hakkı vardır.

7. Fert ve toplum olarak huzurlu bir hayat sürmek istiyorsak, Peygamber Efendimiz'in emir ve yasaklarına riâyet etmek, sünnetine uymak gerekir.

356- باب النهي عن إضاعة المال في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

ŞERİATIN İZİN VERDİĞİ YERLERDEN BAŞKA ALANDA MALI TELEF ETMENİN YASAK OLUŞU

Hadisler

1785- عَنْ أبي هُريْرةَ رضي اللّه عَنْهُ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ اللَّه تَعَالى يَرضي لَكُمْ ثلاثاً ، وَيَكْرَه لَكُمْ ثَلاثاً : فَيَرضي لَكُمْ أنْ تَعْبُدوه ، وَلا تُشرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، وَأنْ تَعْتَصِموا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَلا تَفَرَّقُوا ، ويَكْرهُ لَكُمْ : قِيلَ وَقَالَ ، وَكَثْرَةَ السُّؤالِ ، وإضَاعَةَ المَالِ »رواه مسلم ، وتقدَّم شرحه .

1785. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Allah Teâlâ sizin için üç şeyden hoşnut olur, üç şeyden de hoşlanmaz. Sizin sadece kendisine ibadet etmenizden, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızdan ve Allah'ın ipine sımsıkı sarılıp tefrikaya düşmemenizden hoşlanır. Dedi kodu yapmanızdan, çok sual sormanızdan ve malı telef etmenizden de hoşlanmaz."

Müslim, Akdiye 10. Ayrıca bk. Mâlik, Muvatta', Kelâm 20; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 327, 360, 367

Açıklamalar

Allah'ın rızâsından, hoşnut olmasından maksat, O'nun emirlerini yerine getiren, yasaklarından kaçınan kullarına verdiği mükâfat ve sevaptır. Allah'ın rızâ göstermemesinden, hoşnut olmamasından veya bazı hadislerde ifade edildiği gibi kızmasından maksat ise, yasaklarına uyulmaması sebebiyle kula yazdığı günah ve bunun karşılığında kişinin göreceği cezâdır.

İbadet, kulluk demektir. Cenâb-ı Hakk'ın bütün mahlûkâtından üstün yarattığı insandan istediği ilk şey, Allah'ı bilip tanıması, O'na kulluk bilincine sahip olması ve sadece O'na ibadet etmesidir. **İmanın ve İslâm'ın temel şartı, tevhid inancına sahip olmak ve ibadet edilecek yegâne mâbud olarak Allah'ı tanımaktır. İbadet,** yani kulluk tabiri, sadece kişinin yapmakla mükellef olduğu belirli ibadetleri kapsamaz; bunun aksine, **onun bütün hayatını Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda düzenlemesi anlamına gelir.** Farz kılınmış olan ibadetlerin gayesi, kişiyi bu hedefe ulaştırmaktır. Bu gerçeği kavrayan kimsenin hayatının her anı

kulluktan ibarettir. Tevhidi kavrayan, Allah'ı bilen, meşhur ve yaygın ifadesiyle mârifetullaha ulaşan ve Allah'a kul olma şuuruna sahip olan bir insanın şirke düşmesi, gizli veya açık şekilde Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşması düşünülemez. Allah'a şirk koşan kimse, tevhid inancından uzaklaşmış ve Rabbi ile bağını koparmış olur. Çünkü tevhid ile şirk aynı kalpte birleşmez.

Allah'ın ipine sarılmaktan maksat, Allah'a verdiği sözde durmak, O'nun Kitab'ı olan Kur'an'a ve yegâne hak din olan İslâm'a sarılmaktır. Kur'an'a sarılan İslâm'ı hayatının düsturu edinmiş ve Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasakları doğrultusunda bir yola girmiş olur ki, bu yol sırât-ı müstakîmdir. Allah'ın Kitab'ı ve Resûlü'nün Sünnet'i bu en doğru yolun yegâne ve şaşmaz rehberidir. Böyle bir yolda olanlar tefrikaya düşmezler; düşmemeleri gerekir.

Çünkü Allah Teâlâ **"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın; tefrikaya düşüp parçalanmayın"** buyurur [Âl-i İmrân sûresi (3), 103]. Şu halde **tefrikalar Kur'an ve Sünnet'ten, İslâm'dan kaynaklanmaz.** Çünkü bunlar tefrikanın değil tevhîdin, birlik ve beraberliğin kaynağıdır. Ümmetin düştüğü **tefrikaların menşei Kur'an ve Sünnet dışı düşünce ve yönelişlerdir.** İslâm tarihi boyunca ümmetin içinde görülen sapmaların, düşülen tefrikaların sebepleri İslâm'dan uzaklaşma, bilerek ya da bilmeyerek düşmanın oyununa gelmedir. Bundan kurtulmanın çaresi de Kur'an ve Sünnet'e yönelmektir.

Allah'ın rızasına uygun olmayan işler, O'nun hoşnut olmadığı şeyler de vardır. Bunlardan biri, dedikodudur. Dedikodu, kişinin kendisi içinde olmadığı halde başkalarının yapıp ettiklerini, hiç kimseye faydası olmayan sözleri, gereksiz ve lüzumsuz konuşmaları tekrarlayıp durmaktır. Hadîs-i şerîfteki ifadesiyle "kîl ü kâl", şunun bunun söylediği aslı astarı olmayan sözlerdir. Falan şöyle demiş, filan ona şu karşılığı vermiş şeklindeki faydasız konuşmaların tekrarının kişiye ve topluma kazandıracağı bir şey yoktur. *"Her duyduğunu söylemek kişiye yalan olarak yeter"* (Bagavî, *Şerhu's-sünne*, XIV, 319) hadisi de konumuza ışık tutar. Bu çeşit davranışlar kişilerin günaha girmesine, fertler arasında kin ve nefretin, toplum içinde de huzursuzluğun ve sevgisizliğin artmasına sebep olur. Neticede toplum bir gıybet ve dedikodu çaresizliği içine düşer ve faydalı

işler yapmaktan uzaklaşır. Günümüzde bunun acı örneklerini yaşamakta oluşumuz, konunun ne kadar önemli olduğunu gözlerimiz önüne sermektedir.

Allah'ın hoşlanmadığı bir başka şey de lüzumsuz yere çok sual sormaktır. Aslında faydalı soru ilme katkı sağlar; Kur'ân-ı Kerîm insanları buna teşvik eder. **"Sana sahâbîler ne infâk edelim diye sorarlar?"** [Bakara sûresi (2), 215] ve **"Bilmediğiniz şeyleri ehl-i ilimden sorunuz"** [Nahl sûresi (16), 43] âyetleri buna delâlet eder. Fakat faydasız sualler hem kendisine soru sorulanı rahatsız eder hem de insanları gereksiz ve lüzumsuz şeylerle uğraşmaya sevkeder. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gereksiz ve lüzumsuz sorular sorulmasını yasaklamıştır: **"Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayınız"** [Mâide sûresi (5), 101]. Peygamber Efendimiz de *"Benim size bıraktığım hususlarda, siz de beni kendi halime bırakınız"* (Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Fezâil 130) buyurarak, daha önceki ümmetlerin helâk oluş sebeplerinden birinin de peygamberlerine çok soru sormaları olduğunu belirtmiştir. Kitabımızın 158 ve 342 numaralı hadislerinde bu konuyu yeterince açıklamıştık.

Peygamber Efendimiz'in bildirdiğine göre, **Allah'ın razı ve hoşnut olmayacağı üçüncü husus malı telef etmektir.** İmam Nevevî'nin hadisi burada zikretmesinin asıl sebebi de budur. Malı telef etmek, bir bakıma onu israf etmek olup, Allah'ın hoşlanmayacağı şekilde ve hoşlanmadığı yerde, dinin meşru kabul etmediği tarzda kullanmaktır. İslâm'ın kabul ettiği temel prensip, mal ve para, helâl yollardan kazanılıp yine helâl yerlere harcanmalıdır. Malın ve paranın önemi, kişinin beşerî ihtiyaçlarını temin etmesinin aracı olması, başkalarına muhtaç olup insanlara el açmasını önlemesinden kaynaklanır.

Mal ve paraya bir kutsallık izafe edilmesi veya en üstün değer gibi algılanması İslâm nazarında asla makbul sayılmaz. Malını telef edenler ve israf yoluna girenler Allah'ın kendilerine vermiş olduğu nimete nankörlük etmiş sayılırlar. Böyleleri bir müddet sonra başkalarına muhtaç hale gelebilirler. Çünkü dünya malı kişi için bir imtihan vesilesidir. Allah'ın verdiği her nimeti yerli yerinde kullanmak gerektiğini, o nimeti veren Rabbimiz Kur'ân-ı Kerîm'de kullarına öğretmiştir. Her nimet gibi mal ve

mülk de helâl veya haram yolda harcanabilir. Mallarını helâl yollara sarfedenler, büyük sevap kazanır, onu âhiret azığı haline getirmiş olurlar; haram yollarda tüketenler ise günah kazanır, âhiretlerini de perişan ederler. Bu sebeple Kur'an'ın en çok üzerinde durduğu konulardan biri de **infâk,** yani malını Allah yolunda sarfetmektir. Harcamanın ölçüsü de Kur'an'da bize bildirilmiş olup, **"Onlar mallarını harcadıkları zaman israf etmezler; cimrilik de göstermezler. İkisi arasında orta bir yol tutarlar"** buyurulur [Furkân sûresi (25), 67]. (Hadisin farklı bir rivayetinin yorumu için bk. İ. Lütfi Çakan, Hadislerle Gerçekler, II, 30-36.)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şu üç davranıştan Allah razı ve hoşnut olur:

* Allah Teâlâ'yı hakkıyla bilip, tanıyıp sadece O'na kulluk ve ibadet edilmesinden;

* Allah Teâlâ'ya hiçbir şeyin ortak koşulmamasından;

* Allah'ın ipi olan Kur'an'a ve İslâm'a sımsıkı sarılıp tefrikaya düşülmemesinden.

2. Şu üç çirkin davranıştan da Allah razı ve hoşnut olmaz:

* Kişinin dinine ve dünyasına fayda sağlamayan dedikodudan;

* Lüzumsuz ve gereksiz yere çok soru sormaktan;

* Malını harvurup harman savurarak, telef etmek ve israfa dalmaktan.

1786- وَعَنْ وَرَّادٍ كَاتِبِ المُغِيرَةِ بن شُعْبَةَ قالَ : أمْلَى عَلَيَّ المُغِيرَةُ بنُ شُعبةَ في كتاب إلى مُعَاوِيَةَ رضي اللَّه عنْه ، أنَّ النبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَقُول في دبُرِ كُلِّ صَلاةٍ مَكْتُوبَةٍ : « لاَ إلَهَ إلاَّ اللَّه وَحدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْكُ وَله الْحَمْد وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لاَ مانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ ، وَلاَ يِنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ » وَكَتَبَ إلَيْهِ أنَّهُ « كَانَ يَنْهَى عَنْ قِيل وقَالَ ، وإضَاعَةِ المَالِ ، وَكَثْرةِ السُّؤَالِ ، وَكَانَ يَنْهَى عَنْ

عُقُوقِ الأمهَّاتِ ، ووأْدِ الْبَنَاتِ ، وَمَنْعٍ وهَاتِ » متفقٌ عَلَيْهِ ، وسبق شرحه .

1786. Mugîre'nin kâtibi Verrâd şöyle dedi:

Mugîre İbni Şu'be, Muâviye *radıyallahu anh*'e gönderdiği bir mektubunda bana şöyle yazdırdı:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* her farz namazın ardından şöyle dua ederdi:

"Lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ şerîke leh. Lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme lâ mânia limâ a'tayte, ve lâ mu'tiye limâ mena'te; ve lâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü: *Bir olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun ortağı da yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter. Allahım! Senin verdiğine engel olacak hiçbir güç yoktur. Senin vermediğini verecek de yoktur. Servet sahibi olanın serveti, senin yardımın yerine geçip kendisine bir fayda sağlamaz."*

Mugîre, Muâviye'ye şunu da yazdı:

Resûl-i Ekrem, dedikodudan, malı telef etmekten, gereksiz yere çok soru sormaktan nehyederdi.

Ayrıca Peygamberimiz, analara itaatsizlikten, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten, verilmesi gerekeni vermemekten ve hakkı olmayan bir şeyi istemekten de nehyederdi.

Buhârî, İ'tisâm 3, Rikâk 22; Müslim, Akdiye 12-14. Ayrıca bk. Buhârî, İstikrâz 19, Edeb 6

Verrâd

Meşhur sahâbî Mugîre İbni Şu'be'nin hem azatlı kölesi hem de kâtibidir. Efendisi Mugîre'nin yanında bazı tâbiîlerden de hadis nakletmiştir. İbni Hibbân onun sika bir ravi olduğunu söyler.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in namazlarının ardından yaptığı bazı dualarına kitabımızın "Zikirler Bölümü"'nde 1411-1446 numaralı hadisler arasında yeterince yer verilmiş ve mahiyetlerine temas edilmişti. Hadisimizde geçen bu duayı da 1419 numara ile orada aynen görmüştük.

Dedikodudan, malı telef etmekten ve lüzumsuz yere çok soru sormaktan sakınmanın gereğini, Cenâb-ı Hakk'ın bunlardan razı ve hoşnut olmadığını da bir önceki hadiste açıklamıştık. Nevevî'nin hadisi burada zikretmiş olması, yukarıdaki rivayette olduğu gibi malı telef etmenin, meşrû olmayan yollarda harcamanın yasaklandığının bu rivayette de belirtilmesi sebebiyledir.

Hadisin son bölümünde yer alan analara itaatsizliğin, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmenin ve verilmesi gerekeni vermeyip, almaya hakkı olmayan şeyi istemenin yasaklandığını da 342 numaralı hadiste açıklamıştık. Anılan hadislerin açıklamalarını bir kere daha okuyarak bu konularda bilgilerimizi tazeleyebiliriz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetini ve hadislerini öğrenmeye son derece düşkün idiler. Bu hadis, hadisleri derleyip toplama faaliyetinin (tedvin) onlar döneminde başladığının bir delilidir.

2. Peygamber Efendimiz namazlarının arkasından birtakım dualar okurdu. Bizler de bu duaları öğrenip okumalıyız.

3. Dinimizde dedikodu, faydasız ve lüzumsuz soru sormak, malı meşrû olmayan yerlerde harcamak yasaklanmıştır.

4. Efendimiz, ana babaya itaatsizliği, Arapların çirkin âdetlerinden biri olan kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi, verilmesi gereken bir hakkı vermemeyi ve hakkı olmayan bir şeyi istemeyi yasaklamıştır.

357- باب النهي عن الإشارة إلى مسلم بسلاح سواء كان جادّاً أو مازحاً ، والنهي عن تعاطي السيف مسلولاً

SİLÂHLA ŞAKALAŞMANIN YASAK OLUŞU

CİDDÎ VEYA ŞAKA OLARAK BİR MÜSLÜMANA SİLÂH VE BENZERİ ŞEYLERLE İŞARET ETMENİN VE KININDAN ÇIKMIŞ KILICI ALIP VERMENİN YASAKLIĞI

Hadisler

1787- عَن أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْه عَنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال: «لاَ يشِرْ أحَدُكُمْ إلَى أخِيهِ بِالسِّلاَحِ ، فَإنَّهُ لاَ يَدْرِي لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ في يَدِهِ ، فَيَقَعَ في حُفْرَةٍ من النَّارِ » متفقٌ عليهِ.

وفي رِوَايةٍ لِمُسْلِمٍ قَالَ : قَالَ أبُو الْقَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أشارَ إلَى أخيهِ بِحَدِيدَةٍ ، فَإنَّ المَلائِكةَ تَلْعنُهُ حتَّى يَنْزِعَ ، وإنْ كَان أخَاهُ لأبِيهِ وأُمِّهِ » .

قَوْلُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَنْزِع » ضُبِطَ بالْعَيْنِ المُهْمَلَةِ مَعَ كَسْرِ الزَّاي ، وبالْغَيْنِ المُعْجَمَةِ مع فتحِها ومعناهما مُتَقَارِبٌ ، مَعَنْاهُ بِالمهْمَلَةِ يَرْمِي ، وبالمُعجمَةِ أيْضاً يَرْمِي وَيُفْسِدُ ، وَأصْلُ النَّزْعِ : الطَّعنُ وَالْفَسَادُ .

1787. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz silâhını (ortaya çıkarıp) din kardeşine işaret etmesin. Çünkü o bilmez, belki şeytan silâhı elinden çıkarır da, bu yüzden cehennemin bir çukuruna yuvarlanır."

Buhârî, Fiten 7; Müslim, Birr 126

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Ebû Hüreyre dedi ki:

Ebü'l-Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse kardeşine bir demirle işaret ederse, elinden onu bırakıncaya kadar melekler ona lânet eder. Ana baba bir kardeşine olsa bile."

Müslim, Birr 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 4

Açıklamalar

Müslümanları korkutmak, telaşlandırmak, onları tehdit etmek, eza ve cefa vermek, endişelendirmek gibi haller dinimizde yasaklanmıştır. Bir müslüman kardeşimize ciddî veya şaka olarak silâh çevirmek, her şeyden önce onda bu olumsuz hislerin uyanmasına sebep olur. İnsanlar, böyle durumlarda hemen tepki gösterdikleri için aralarında birtakım huzursuzluklar çıkar. Bir kimseye çevrilen silâh âniden ateşlenebilir veya ok yaydan fırlayabilir ve neticede sonu ölümle biten bir kaza meydana gelebilir. İstemeyerek ortaya çıkan bu durumun sebebi olarak hadisimizde şeytan gösterilmiştir. Bu gerçeği toplumumuzda sıkça yaşadığımız düşünülürse hadisteki yasaklamanın ne kadar büyük hikmetler taşıdığı daha iyi anlaşılır. Bundan dolayıdır ki, silah boş bile olsa insanlara çevrilmesi halk arasında asla doğru bulunmaz ve "şeytan doldurur" denilir. "Silâhla şaka olmaz" atasözümüz de bu konuda ne kadar dikkatli olmamız gerektiğini gösterir. Bazı kere şaka olarak başlayan bir işin sonu çok ciddî boyutlara varabilir. Birtakım şakalaşmalar yüzünden çıkan kavgaların ne kadar ciddî ve acı neticeler doğurduğunu, hatta toplumlar arası silâhlı çatışmaların sebebini teşkil ettiğini tarihin silinmez hâfızası, sayfalarında bizim için korumaktadır. Hadisimizdeki "Ana baba bir kardeşine olsa bile" îkazı, silâh çevirme yasağının herkesi kapsadığını gösterir. Nitekim bazı kere kardeşin kardeşi, babanın çocuğu veya çocuğun babayı kaza ile vurduğu da bilinen ve görülen gerçeklerdendir. Oysa bunların olmasının tasavvuru bile insanı dehşete düşürür. Silâhla din kardeşini korkutan kimseye **meleklerin lânet edeceğinin** belirtilmesi bu çeşit hareketlerin haram olduğunun bir delili kabul edilir. Kişinin bu yüzden **cehennemde bir çukura** düşebileceğinin hatırlatılması da işlenen bu haramın uhrevî boyutunu gözlerimiz önüne sermektedir**.** Nesâî'nin Ebû Bekre'den rivayet ettiği bir hadise göre, Peygamber Efendimiz, bir müslümanın müslüman kardeşine silâhını işaret etmesi halinde her ikisinin cehennem uçurumu üzerinde bulunacakları, neticede öldürme ve ölme gibi bir sonuç doğarsa, her ikisinin birlikte cehenneme yuvarlanacakları tehdidinde bulunmuştur (Bk. Nesâî, Tahrîm 29).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm, insanları her türlü korku ve endişeden, tehdit ve tecavüzden korumayı hedefler.

2. Gerek ciddî gerek şaka ile olsun, bir müslümanın din kardeşine silâh çevirmesi yasaklanmıştır.

3. Toplum içinde gelişigüzel silâh taşımak doğru değildir.

4. Peygamber Efendimiz'in sünnetindeki tavsiyelere uymak, bizi huzurlu kılar.

1788-وَعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ:«نَهَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يُتَعَاطَى السَّيْفُ مَسْلُولاً» .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسَنٌ .

1788. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kınından çıkmış kılıcı elden ele vermeyi yasakladı.

Ebû Dâvûd, Cihâd 66; Tirmizî, Fiten 5

Açıklamalar

İslâm bir tedbir ve teennî dinidir. Bizim ilk bakışta hiç önemli görmediğimiz ve mühimsemediğimiz şeylerin bile derinlemesine bakıldığında hiç de küçümsenmeyecek sonuçları olabilir. İşte Allah'ın vahyi ile desteklenmiş olan Resûl-i Kibriyâ Efendimiz bizleri hayatın her alanında irşad etmiş ve uyarmışlardır. Bizler bir kılıcı elden ele verirken kınında olup olmamasını önemli görmeyebilirdik. Ama kınından çıkarılmış son derece keskin, belki de zehirli bir kılıcın veya hançerin elden ele verilirken kazara düşüvermesi yahut dikkatsizlik sonucu insanın vücudunda açacağı bir yaranın hayatın sonu, ya da bir münakaşanın veya kavganın sebebi olabileceğini ilk anda aklımıza getiremeyebiliriz. Oysa bunlar hayatın yaşanmış gerçekleridir. Bu sebeple Efendimiz kılıcı elden ele verirken kınında olmasını tavsiye buyurmuşlar, kınından çıkmış vaziyette verilmesini yasaklamışlardır. Bu, dinimizin insanlar arası muâmelelerde ne kadar hassas davranılmasını istediğinin, ictimâî düzene ve birey hayatına verdiği önemin bir göstergesidir. Ayrıca kılıç ve benzeri kesici aletlerin

keskin yerini değil, sapını veya kınını tutarak alıp vermek gerektiğinin de öğretimidir. Bu hadis, aynı zamanda bütün silâhların emniyeti sağlanmış olarak alınıp verilmesini de tavsiye etmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar, Kur'an ve Sünnet'te olan her emir ve yasağı önemsemelidir.

2. Kılıç ve hançer gibi kesici âletleri kınından çıkarılmış vaziyette elden ele vermek mekruhtur.

3. Kılıcı ve hançeri keskin olan ağız tarafından değil, sapından veya kınından tutmak tedbire uygundur.

358- باب كراهة الخروج من المسجد بعد الإذان إلا لعذر حتى يصلّي المكتوبة

EZANDAN SONRA MESCİDDEN ÇIKMANIN MEKRUH OLUŞU

EZAN OKUNDUKTAN SONRA BİR ÖZÜR OLMADIKÇA FARZ NAMAZ KILININCAYA KADAR MESCİDDEN ÇIKMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadis

1789- عَنْ أبي الشَّعْثاءِ قال : كُنَّا قُعُوداً مع أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ في المسْجِدِ ، فَأَذَّنَ المؤَذِّنُ ، فَقَام رَجُلٌ مِنَ المسْجِدِ يَمْشِي ، فَأتْبعهُ أبُو هُريْرةَ بصَرهُ حتَّى خَرجَ مِنَ المسْجِدِ، فقَالَ أبُو هُريْرَةَ : أمَّا هَذَا فَقَدْ عصَى أَبَا الْقَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

1789. Ebü'ş-Şa‘sâ şöyle dedi:

Biz Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* ile birlikte mescidde oturuyorduk. O esnada müezzin ezan okudu. Bir adam kalkıp dışarıya doğru yürüdü. Ebû Hüreyre, o adamı mescidden çıkıncaya kadar gözüyle takip etti ve:

Bu adam, Ebü'l-Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem*'e isyan etti, dedi.

Müslim, Mesâcid 258. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 42; Tirmizî, Salât 36; Nesâî, Ezân 40; İbni Mâce, Ezân 7

Ebü'ş-Şa'sâ

Adı Süleym İbni Esved'dir. Ebü'ş-Şa'sâ onun künyesidir. Tâbiîn tabakasından olup Kûfe'lidir. Hz. Ömer, Abdullah İbni Mes'ûd, Huzeyfe, Ebû Zer ve Ebû Hüreyre gibi meşhur sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Eş'as İbni Kays ve İbrahim en-Nehaî gibi seçkin raviler ondan hadis nakletmiştir. Hadis âlimleri onun sika bir ravi olduğunu belirtirler. 82 (701) senesinde vefat etmiştir.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Ebû Dâvûd rivayetinde bu olayın bir ikindi namazında cereyan ettiği belirtilir. Ebû Hüreyre'nin bu hadisi mâna ve mâhiyet itibariyle ***merfû*** yani Resûl-i Ekrem'e izafe edilen bir rivayettir. Çünkü bunun gibi ibadetlerimizle ilgili konularda Ebû Hüreyre veya başka herhangi bir sahâbînin hüküm verme yetkisi yoktur. Nitekim hadisin Ahmed İbni Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayetinde, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği nakledilir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize şöyle emretti: "*Siz namazda iken farz namaz için ezan okunduğu zaman herhangi biriniz namazını kılıncaya kadar dışarıya çıkmasın"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 537; Tebrîzî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, I, 337). Ezân bazı kere kâmet mânasında kullanılmaktadır. Burada da öyle olması gerekir.

Çünkü mescidde bulunan bir kimseye, ezanın okunmasıyla namaz farz olmaz. Namaz ancak kâmet getirilirken farz olur. Belki o devirlerde namazın hemen arkasından kâmet getirildiği için böyle ifade edilmiş olabilir. Çünkü bilindiği gibi Efendimiz zamanında sahâbîler, sünnet ve nâfile namazlarını evlerinde kılmakta, mescide farz namaz kılmak için gelmekte idiler.

Bir özrü olan kimse ise gerek ezan okunurken gerek kâmet getirilirken mescidden dışarı çıkabilir. Bu özür, hastalık, zarûrî bir ihtiyaç veya abdest

yenilemeyi gerektiren bir durum olabilir. İster fert olarak ister cemaatle namaz kılınacak olsun, ezan okunur veya kâmet getirilirken özürsüz olarak camiden çıkmak mekruhtur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, mescidde bulunan bir kimsenin ezan okunduktan veya kâmet getirildikten sonra özürsüz olarak dışarı çıkmasını hoş görmemiştir.

2. Gerek fert gerek cemaat olarak, ezan okunup kâmet getirildikten sonra farz namaz kılınmadan özürsüz olarak camiden dışarı çıkmak mekruhtur. Bu Hz. Peygamber'e itaate aykırı düşer.

359- باب كراهة ردَّ الريحان لغير عذر

ÖZRÜ OLMAKSIZIN GÜZEL KOKUYU REDDETMENİN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1790- عَنْ أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ عُرِضَ عَلَيْهِ رِيْحَانٌ ، فَلا يَرُدَّهُ ، فَإنَّهُ خَفيفُ المَحْملِ ، طَيِّبُ الرِّيحِ » رواهُ مسلم .

1790. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Güzel bir koku ikram edilen kimse onu reddetmesin; çünkü onun taşınması kolay, kokusu güzeldir."

Müslim, Elfâz 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 6

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1791- وَعَنْ أنَسِ بنِ مَالِكٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ كَانَ لا يَرُدُّ الطِّيبَ . رواهُ البُخاري .

1791. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* güzel kokuyu reddetmezdi.

Buhârî, Hibe 9, Libâs 80. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 37

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, azlığına, çokluğuna, cinsine ve çeşidine bakmaksızın meşrû olmak şartıyla kendisine ikram edilen hediyeyi kabul ederlerdi. Güzel koku da yükte hafif, fakat ikram olarak güzel bir hediye olduğu için Efendimiz onu hiçbir zaman reddetmemiştir. Bu kadar da değil, bir çok sahih rivayette hem erkekler hem de kadınlar için güzel kokunun Peygamberimiz tarafından tavsiye edildiğini görürüz. Ancak onun ne zaman ve ne şekilde kullanılacağı hususu da birtakım kaidelere bağlanmıştır. Söz gelimi, erkeklerin cuma ve bayram günlerinde, ilim ve zikir meclislerinde güzel koku sürünmeleri müstehap kabul edilmiştir. Kadınların mescide veya herhangi bir yere giderken koku sürünmeleri ise mekruhtur. Onların evlerinde, kocalarının yanında güzel kokular sürünüp süslenmeleri müstehap kabul edilir. Güzel kokuyu kabul etmemenin mazereti, hac ve umre esnasında ihramda olmak, kokunun birinden çalınmış olması veya herhangi bir rahatsızlığa sebebiyet vermesi gibi durumlardır. Bunun dışında güzel koku ikramını reddetmek uygun görülmemiş, mekruh kabul edilmiştir. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan nakledildiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Üç şey reddedilmez: Yastık, güzel koku ve süt"* (Tirmizî, Edeb 37).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, meşrû olan her çeşit hediyeyi kabul etmiştir.
2. Resûl-i Ekrem Efendimiz güzel koku ikramını reddetmemiştir.
3. Güzel koku ikramı bir hediye olup reddedilmesi mekruhtur.

360- باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدةٌ من إعجاب ونحوه ، وجوازه لمن أُمِنَ ذلك في حقه

KİŞİYİ YÜZÜNE KARŞI ÖVMEK

KENDİNİ BEĞENMESİNDEN VE BENZERİ HALLERİNDEN KORKULAN KİMSEYİ YÜZÜNE KARŞI ÖVMENİN MEKRUHLUĞU, BU HUSUSTA GÜVENİLEN KİMSEYİ ÖVMENİN CÂİZ OLDUĞU

Hadisler

1792- عَنْ أبي مُوسى الأشْعرِيِّ رضي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلاً يُثْني عَلَى رَجُلٍ وَيُطْرِيهِ في المدْحَةِ ، فَقَالَ : « أهْلَكْتُمْ ، أوْ قَطعْتُمْ ظَهرَ الرَّجُلِ » متفقٌ عليهِ . « وَالإطْرَاءُ » : المُبالَغَةُ في المَدْحِ

1792. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın bir kişiyi övdüğünü ve övmede çok ileri gittiğini işitti. Bunun üzerine:

"Adamı mahvettiniz (veya adamın bel kemiğini kırdınız)" buyurdu.

Buhârî, Şehâdât 17, Edeb 54; Müslim, Zühd 67

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1793- وَعَنْ أبي بَكْرَة رضي اللَّهِ عنْهُ أنَّ رجُلاً ذَكِرَ عِنْدَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَثْنَى عَلَيْهِ رَجُلٌ خَيْراً ، فَقَالَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ويْحَكَ قَطعْت عُنُقَ صَاحِبِكَ » يقُولُهُ مِرَاراً « إنْ كَانَ أحَدُكُمْ مَادِحاً لا مَحَالَةَ ، فَلْيَقُلْ : أَحْسِبُ كَذَا وكَذَا إنْ كَانَ يَرَى أنَّهُ كَذَلِكَ ، وَحَسِيبُهُ اللَّه ، ولاَ يُزَكَّى علَى اللَّهِ أحَدٌ » متفق عليه .

1793. Ebû Bekre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bir adamdan bahsedilmiş ve orada bulunan bir kişi o adamı aşırı şekilde övmüştü. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

"Yazık sana! Arkadaşının boynunu kopardın" buyurdu ve bu sözünü defalarca tekrarladı. Sonra da:

"Şayet biriniz mutlaka arkadaşını methedecekse, eğer söylediği gibi olduğuna da gerçekten inanıyorsa, zannederim o şöyle iyidir, böyle iyidir, desin. Esasen onu hesaba çekecek olan Allah'tır ve Allah'a karşı hiç kimse kesin olarak temize çıkarılamaz" buyurdu.

Buhârî, Şehâdât 16, Edeb 54; Müslim, Zühd 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 9; İbni Mâce, Edeb 36

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin koyduğu başlıktan da anlaşılacağı gibi, yüzüne karşı övülmesi yasaklanan kimseler olduğu gibi, övülmesinde sakınca görülmeyenler de vardır. Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde bir kimseyi yüzüne karşı övmenin câiz olduğunu ifade eden birçok hadis bulunmaktadır. Burada "Yasaklar Bölümü" işlenilmekte olduğu için bir kimseyi methetmekle ilgili olan rivayetler zikredilmemiştir. İslâm âlimleri bu hadisler arasında herhangi bir çelişki görmezler. Şayet bir insanı yüzüne karşı methetmek onun kendini beğenmesine, kibirlenip gururlanmasına, şımarmasına ve bu sebeple fitneye düşmesine sebep olacaksa, onu yüzüne karşı övmek yasaklanmıştır. Ayrıca bir insanı övmede çok aşırı gitmek de hoş karşılanmamıştır.

Buna karşılık takvâ sahibi, aklı başında, gururlanıp kibirlenmesinden ve şımarmasından endişe edilmeyen kimselerin methedilmesinde ise bir sakınca görülmemiş; bu hareket iyileri ve iyilikleri teşvik olarak değerlendirilmiş ve hatta müstehap olduğu söylenilmiştir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz bizzat kendisi sahâbîlerden bir çoğunu övüp methetmiş, onların güzel hasletlerini öne çıkarmış ve kendilerini topluma örnek insanlar olarak takdim etmiştir. Hadis kitaplarımızın "Fezâil" ve "Fezâilü'l-ashâb" bölümlerinde bunun en güzel ve eskimez misâllerini görürüz. Aynı şekilde, Efendimiz'in sağlığında Hassân İbni Sâbit, Kâ‘b İbni Züheyr ve Abdullah İbni Revâha gibi ashâbın en seçkin şâirleri Resûl-i Kibriyâ'yı methedip öven şiirler söylemişler ve Efendimiz onlara herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Onların yolunu takip eden yüzlerce şâir de çeşitli dillerde bu güne kadar Resûl-i Zîşân'ı öven binlerce na‘t ve kasîde yazmışlardır.

İnsanların faziletli olup olmadıklarına bakmaksızın, bir takım dünyalık manfaatler elde etmek için hiçbir üstün meziyeti olmayan mevki ve makam sahiplerini, mal ve mülk ehli zenginleri övenler şiddetle kınanmıştır. Böylelerine meddâh, dalkavuk, çığırtkan ve yağcı gibi adlar verilir. Böyle kimseler nice değersiz insanı üstün göstermek, bayağı kişileri faziletli kimselermiş gibi takdim etmek suretiyle, onları şımartıp baştan çıkarmanın yanında topluma da en büyük zararı verirler. Çünkü bu gibi durumlarda İslâmî ve insânî değerler alt üst olur; kötüler öne geçirilirken dürüst ve haysiyetli kişiler kenara itilir. Bu ise her toplum için en büyük felâketlerden biridir. İşte Resûl-i Ekrem tarafından yasaklanmış olan meddahlık, dalkavukluk budur.

Bu açıklamalardan sonra, Peygamber Efendimiz'in yüzüne karşı övülen kimsenin helâk olmasından veya aynı anlamda olmak üzere bel kemiğinin veya boynunun koparılmasından bahsetmesinin anlamını daha iyi kavramış olmaktayız. Övgüye lâyık olmayan veya haddinden fazla övülen kimsenin kendisini gerçekten öyle zannetme ve bu yüzden nefsini muhasebe ve murakabe etmekten, tövbeye yönelmekten vazgeçme tehlikesi vardır. Bu ise onun için bir ölüm demektir.

Ebû Bekre'nin rivayetinde, Resûl-i Ekrem'in huzurunda metheden ve methedilen kişilerin kimlikleri belirtilmemiştir. Böyle durumlarda aslolan kişilerin kimlikleri değil, hareketin doğru veya yanlış olduğunun ortaya konulmasıdır. Fakat Bedreddin el-Aynî, metheden zâtın meşhur sahâbî Mihcen İbni Edra‘ el-Eslemî, methedilenin de Tebük Gazâsı'nda vefat eden Zülbicâdeyn diye anılan Abdullah İbni Afîf el-Müzenî olduğunu söyler. Bir insanı mutlaka methedeceksek, hakkında kesin bilgi sahibi olduğumuz güzel hasletlerini ve bunlardan yola çıkarak kendisi hakkındaki kanaatlerimizi ortaya koymalıyız. Bize gizli olan yönlerini öne geçirmemeliyiz. Çünkü kişinin gizli hallerini, kalbini, gönlünü, niyetini ve kafasından geçirdiklerini ancak Allah bilir. İnsanları Allah'a karşı tezkiye edip, temize çıkarmak ve onların âhiret yurdundaki mevki ve makamlarıyla ilgili kesin hükümler vermek câiz değildir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kibirlenip gururlanmasından, şımarıp fitneye düşmesinden korkulan kimseyi yüzüne karşı övmek yasaklanmıştır.

2. Takvâ ehli, kibirlenmesinden ve şımarmasından korkulmayan faziletli kimseleri övmekte bir sakınca yoktur.

3. Meddahlık, dalkavukluk ve çığırtkanlık dinimizde câiz görülmeyen kötü hasletlerdir.

4. Bir kimse övülürken, onda mevcut olan sıfatlar anılmalı, niyeti, zihninden geçirdikleri ve kalbinde gizlediği sırları Allah'a havale edilmeli ve hiç kimse Allah'a karşı kesin ifadelerle tezkiye edilmemelidir.

1794- وَعَنْ هَمَّامِ بنِ الْحَارِثِ ، عنِ المِقْدَادِ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَجُلاً جعَلَ يَمْدَحُ عُثْمَانَ رضي اللَّه عنه ، فَعَمِدَ المِقْدادُ ، فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ ، فَجَعَلَ يَحْثُو في وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : مَا شَأْنُكَ ؟ فَقَالَ : إنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إذَا رَأَيْتُمُ المَدَّاحِينَ ، فَاحْثُوا في وَجُوهِهِمُ التُّرابَ » رَوَاهُ مسلم .

فَهَذِهِ الأحَادِيثُ في النَّهْيِ ، وَجَاءَ في الإبَاحَةِ أحَادِيثُ كثِيرَةٌ صَحِيحَةٌ .

قَالَ العُلَمَاءُ : وَطريقُ الجَمْعِ بَيْنَ الأحَادِيثِ أنْ يُقَالَ : إنْ كَانَ المَمْدُوحُ عِنْدَهُ كَمَالُ إيمَانٍ وَيَقِينٍ ، وَرِيَاضَةُ نَفْسٍ ، وَمَعْرِفَة تَامَّةٌ بِحَيْثُ لا يَفْتَتِنُ ، وَلا يَغْتَرُّ بِذَلِكَ ، وَلا تَلْعَبُ بِهِ نَفْسُهُ ، فَلَيْسَ بِحَرَامٍ وَلا مَكْرُوهٍ ، وإنْ خِيفَ عَلَيْهِ شَيءٍ منْ هَذِهِ الأمُورِ كُرِهَ مَدْحُهُ في وَجْهِهِ كَرَاهَةً شَدِيدَةً ، وعَلَى هَذَا التَّفْصِيلِ تُنزَّلُ الأحَاديثُ المُختَلفَة في ذَلِكَ . وَمِمَّا جَاءَ في الإبَاحَةِ قَوْلُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لأبي بَكْرٍ رضي اللَّه عَنْهُ : « أرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » أيْ : مِنَ الَّذِينَ يُدْعَوْنَ مِنْ جَمِيعِ أبْوابِ الْجَنَّةِ لِدُخُولِهَا ، وفي الحَدِيثِ الآخَرِ : « لَسْتَ مِنْهُمْ » أيْ

: لَسْتَ مِنَ الّذِينَ يُسْبِلُونَ أزُرَهُمْ خُيَلاءَ . وَقَالَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمِ لِعُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُ : « مَا رَآكَ الشَّيْطَانُ سَالِكاً فَجّا إلاَّ سلكَ فَجّا غَيْرَ فَجِّك » ، وَالأحَادِيثُ في الإبَاحَةِ كَثِيرَةٌ ، وَقَدْ ذَكَرْتُ جُمْلَةً مِنْ أطْرَافِهَا في كتاب : « الأذْكَار » .

1794. Hemmâm İbni Hâris'in Mikdâd *radıyallahu anh*'den rivâyet ettiğine göre, bir adam Osman *radıyallahu anh*'i övmeye başlayınca, Mikdâd da dizleri üstüne çökerek metheden kişinin yüzüne çakıl taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman ona:

– Ne yapıyorsun öyle? deyince Mikdâd:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: **"Meddahları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak serpiniz"** buyurdu, diye cevap verdi.

Müslim, Zühd 69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 9; Tirmizî, Zühd 55; İbni Mâce, Edeb 36

Hemmâm İbni Hâris

Tâbiîn neslinin önde gelen âlimlerinden olup, Kûfe'lidir. İlim ehli olmasının yanında ibadete düşkün bir kimse idi. Hadis âlimleri onun güvenilir bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Kütüb-i Sitte ravilerinden biri olan ve meşhur sahâbîlerden hadis rivayet eden Hemmâm 65 (684) senesinde vefat etti.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Yukarıdaki hadisleri açıklarken ifade ettiğimiz gibi, meddahlar ve dalkavuklar dünyalık bir şeyler elde etmek için birtakım insanları lâyık olmadıkları ve hak etmedikleri şekilde öven kimselerdir. Onların yüzüne toprak serpmek, bekledikleri dünyalığı elde edemeyeceklerini kendilerine göstermek anlamındadır, diyenler olduğu gibi, meşhur sahâbî Mikdâd gibi hadisi gerçek hali üzere kabul edip meddahların yüzüne toprak serpenler de olmuştur. Bazı hadis şârihleri de bunun hem methedene hem de methedilene

topraktan yaratıldıklarını ve mütevâzi olmaları gerektiğini, kendilerini büyük görmemeleri icap ettiğini hatırlatma anlamında olduğunu söylemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meddah ve dalkavuklara değer vermemek ve bu çirkin davranışlarını mükâfatlandırmamak gerekir.

2. Meddah ve dalkavukların yüzüne toprak serpmek, onların yalanlarına ve bu yolla dünyalık elde etmelerine mâni olmak demektir.

361- باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

BULAŞICI HASTALIK OLAN YERDEN DIŞARI KAÇMANIN VE BÖYLE BİR YERE GİRMENİN MEKRUH OLDUĞU

Âyetler

أَيْنَمَا تَكُونُواْ يُدْرِككُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُواْ هَـذِهِ مِنْ عِندِ اللّهِ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُواْ هَـذِهِ مِنْ عِندِكَ قُلْ كُلًّ مِّنْ عِندِ اللّهِ فَمَا لِهَـؤُلاء الْقَوْمِ لاَ يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا [78]

1. "Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile."

Nisâ sûresi (4), 78

Âyet-i kerîmenin devamı şöyledir: **"Kendilerine bir iyilik dokunsa "Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük gelince de "Bu senden" derler. "Hepsi Allah'tandır" de. Bu topluma ne oluyor ki, hiç söz anlamaya yanaşmıyorlar."**

İnsan yıldızlara çıksa, başka gezegenlere gitse, gökdelenlerin en üst katında, en sağlam kalelerde, en lüks saraylarda da olsa ölüm onu her yerde yakalar. Bu sebeple ölümden korkmanın hiçbir anlamı yoktur. Mühim olan,

ölüme her an hazır olmak, dünya hayatına bağlanıp kalmamak, üzerimize düşen vazifeleri eksiksiz yerine getirmektir.

Bu âyetin iniş sebebi hakkında şöyle bir rivayet vardır: Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine'ye geldiğinde orada bolluk ve ucuzluk olmuştu. Peygamberimiz insanları İslâm'a davet etmeye başlayınca yahudilerin inadı ve münafıkların nifakı ortaya çıkmış, o sıralarda kıtlık ve pahalılık görülmeye başlamıştı. İşte o zaman yahudi ve münafıklar, "Biz böyle uğursuz adam görmedik. Bu geleli meyvelerimiz azaldı ve fiyatlar arttı, pahalılık çoğaldı" dediler. Bolluğu ve ucuzluğu Allah'a, darlığı ve pahalılığı peygambere isnad ettiler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Cenâb-ı Hak bu gerçeğin iç yüzünü bir başka âyette şöyle açıklar: **"Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, ora halkını (peygamberlere baş kaldırmalarından ötürü bize) yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır"** [A‘râf sûresi (7), 94].

وَأَنفِقُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَلاَ تُلْقُواْ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوَاْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ [195]

2. "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız."

Bakara sûresi (2), 195

Cenâb-ı Hak, Bakara sûresi'nin bundan önceki bir kaç âyetinde Allah yolunda cihadın önemini, zaruretini ve müşriklere karşı takınılacak tavrı açıklar. Bu âyet-i kerîmenin baş tarafında da Allah rızâsı için harcamayı emreder. İnsanın başına gelen musîbetler ve kötülükler, karşılaştığı tehlikeler ve uğradığı sıkıntılar çok kere kendi ihmallerinin ve hatalarının sonucudur. Sadece dünyalık elde etme, para pul peşinde koşma, sıkıntılara göğüs germeme ve rahatına düşkün olma, insanları ve toplumları esaret ve mahkûmiyete sürükler.

İşte bu âkibet aklı başında ve hürriyetine düşkün bir insan için en büyük tehlikedir. Müfessirler, Allah yolunda cihaddan ve cephede çarpışmaktan, Allah'ın rızâsı uğrunda mal harcamaktan kaçınmanın büyük bir tehlike olduğunu hatırlatmış olması bu âyetin nüzul sebebidir, derler. Bir hadiste, elleriyle kendini tehlikeye atmanın, günah işlemek suretiyle Allah'ın af ve mağfiretinden ümidini kesmek anlamına geldiği beyan buyurulmuştur. (Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, X, 45).

Düşman karşısında bilinçsizce harbe atılmak, kazanma şansı olmayan ve ölümü açıkça davet eden bâdirelere girmek de kendi elleriyle kendini tehlikeye atmanın bir başka çeşidi kabul edilir. Bu çeşit tedbirsizlikler yasaklanmıştır. Âhiretteki cezasını bile bile günah işlemek, günahta ısrar etmek, haramlara dalmak da kendi eliyle kendini tehlikeye atmaktan başka bir şekilde açıklanamaz.

Hadisler

1795- وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ عُمَر بْنَ الْخَطَّابِ رضي اللَّه عَنْهُ خَرَجَ إلَى الشَّامِ حَتَّى إذَا كَانَ بِسَرْغَ لَقِيَهُ أُمَراءُ الأجْنَادِ أبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الجَرَّاحِ وَأَصْحَابُهُ فَأَخْبَرُوهُ أنَّ الْوبَاءَ قَدْ وَقَعَ بالشَّامِ ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَقَالَ لي عُمَرُ : ادْعُ لي المُهاجِرِين الأوَّلِينَ فَدَعَوتُهم ، فَاسْتَشَارهم ، وَأَخْبرَهُم أنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّام ، فَاخْتلَفوا ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ : خَرَجْتَ لأمْرٍ ، ولا نَرَى أنْ تَرْجِعَ عَنْهُ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : مَعَكَ بَقِيَّة النَّاسِ وَأصْحَابُ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَلا نَرَى أنْ تُقْدِمَهُم عَلَى هذا الْوَبَاءِ ، فَقَالَ : ارْتَفِعُوا عَنِّي ، ثُـمَّ قَالَ : ادْعُ لي الأنْصَارَ ، فَدعَوتُهُم ، فَاسْتَشَارهمْ ، فَسَلَكُوا سَبِيلَ المُهاجِرِين ، وَاختَلفوا كَاخْتلافهم ، فَقَال : ارْتَفِعُوا عَنِي ، ثُمَّ قَالَ : ادْعُ لي مَنْ كَانَ هَا هُنَا مِنْ مَشْيَخَةِ قُرَيْشٍ مِنْ مُهَاجِرةِ الْفَتْحِ ، فَدَعَوْتُهُمْ ، فَلَمْ يَخْتَلِفْ عليه مِنْهُمْ رَجُلانِ ، فَقَالُوا : نَرَى أنْ تَرْجِعَ بِالنَّاسِ وَلاَ تُقْدِمَهُم عَلَى هَذَا الْوَبَاءِ ، فَنَادى عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ في النَّاسِ: إنِّي مُصْبِحٌ عَلَى ظَهْرٍ ، فَأَصْبِحُوا عَلَيْهِ : فَقَال أبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الجَرَّاحِ رضي اللَّهُ عَنْهُ : أفِرَاراً مِنْ قَدَرِ اللَّه ؟ فَقَالَ عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ : لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أبَا عُبَيْدَةَ ، وكَانَ عُمَرُ يَكْرَهُ خِلافَهُ ، نَعَمْ نَفِرُّ منْ قَدَرِ اللَّه إلى قَدَرِ اللَّه ،

أرأيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ إبِلٌ ، فَهَبَطَتْ وَادِياً لهُ عُدْوَتَانِ ، إحْدَاهُمَا خَصْبةٌ ، والأخْرَى جَدْبَةٌ ، أَلَيْسَ إنْ رَعَيْتَ الخَصْبَةَ رعَيْتَهَا بقَدَرِ اللَّه ، وإنْ رَعَيْتَ الجَدْبَةَ رعَيْتَهَا بِقَدَر اللَّه ، قَالَ : فجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، وَكَانَ مُتَغَيِّباً في بَعْضِ حَاجَتِهِ، فَقَال : إنَّ عِنْدِي مِنْ هَذَا عِلْماً ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأرْضٍ ، فلاَ تَقْدمُوا عَلَيْهِ ، وإذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا ، فَلَا تخْرُجُوا فِرَاراً مِنْهُ » فَحَمِدَ اللَّه تَعَالى عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ وَانْصَرَفَ، متفقٌ عليه .

والْعُدْوَةُ : جانِبُ الْوادِي .

1795. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh* Şam'a doğru yola çıktı. Serg denilen yere varınca, kendisini orduların başkomutanı Ebû Ubeyde İbni Cerrâh ile komuta kademesindeki arkadaşları karşıladı ve Şam'da vebâ hastalığı başgösterdiğini ona haber verdiler. İbni Abbâs'ın dediğine göre, Hz. Ömer ona:

– Bana ilk muhacirleri çağır, dedi; ben de onları çağırdım. Ömer, onlarla istişare etti ve Şam'da vebâ salgını bulunduğunu kendilerine bildirdi. Onlar, nasıl hareket edilmesi gerektiğinde ihtilaf ettiler. Bazıları:

– Sen belirli bir iş için yola çıktın; geri dönmeni uygun bulmuyoruz, dediler. Bazıları da:

– Halkın kalanı ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı senin yanındadır. Onları bu vebânın üstüne sevketmenizi uygun görmüyoruz, dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer:

– Yanımdan uzaklaşınız, dedi. Daha sonra:

– Bana ensarı çağır, dedi; ben de onları çağırdım. Fakat onlar da muhacirler gibi ihtilâfa düştüler. Hz. Ömer:

– Siz de yanımdan gidiniz, dedi. Sonra:

– Bana Mekke'nin fethinden önce Medine'ye hicret etmiş olan ve burada bulunan Kureyş muhacirlerinin yaşlılarını çağır, dedi. Ben onları çağırdım; onlardan iki kişi bile ihtilaf etmedi ve:

– Halkı geri döndürmeni ve bu vebânın üzerine onları götürmemeni uygun görüyoruz, dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer insanlara seslendi ve:

– Ben sabahleyin hayvanın sırtındayım, siz de binin, dedi. Ebû Ubeyde İbni Cerrâh *radıyallahu anh:*

– Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? dedi. Hz. Ömer:

– Keşke bunu senden başkası söyleseydi ey Ebû Ubeyde! dedi. Ömer, Ebû Ubeyde'ye muhalefet etmek istemezdi. Sözüne şöyle devam etti:

– Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Ne dersin, senin develerin olsa da iki tarafı olan bir vadiye inseler, bir taraf verimli diğer taraf çorak olsa, verimli yerde otlatsan Allah'ın kaderiyle otlatmış; çorak yerde otlatsan yine Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mıydın?

İbni Abbâs der ki:

– O sırada, birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için ortalarda görünmeyen Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh* geldi ve:

– Bu hususta bende bilgi var; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Bir yerde vebâ olduğunu işittiğinizde oraya girmeyiniz. Bir yerde vebâ ortaya çıkar, siz de orada bulunursanız, hastalıktan kaçarak oradan dışarı çıkmayınız" buyururken işitmiştim, dedi.

Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* Allah'a hamd etti ve oradan ayrılıp yola koyuldu.

Buhârî, Tıb 30; Müslim, Selâm 98

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1796- وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي اللّه عَنْهُ عنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِذَا سمِعْتُمْ الطَّاعُونَ بِأَرْضٍ ، فَلاَ تَدْخُلُوهَا ، وَإِذَا وقَعَ بِأَرْضٍ ، وَأَنْتُمْ فِيهَا ، فَلاَ تَخْرُجُوا مِنْهَا » متفقٌ عليهِ .

1796. Üsâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir yerde bulaşıcı hastalık ortaya çıktığını duyduğunuz zaman oraya girmeyiniz. Bulunduğunuz yerde bulaşıcı bir hastalık ortaya çıkarsa, oradan da çıkmayınız."

Buhârî, Tıb 30; Müslim, Selâm 100

Açıklamalar

Vebâ ve tâun, bir hastalık adı olarak kullanılırsa da, bütün bulaşıcı hastalıkları kapsayıcı bir mâna genişliğine sahip oldukları için, çoğu kere bu ikinci anlamıyla kullanılmışlardır. İbni Esîr, tâunu tarif ederken, "Havayı, mizâcı, bedeni ifsad eden umûmî bir hastalıktır" der. Bu sebeple tâun denilen bulaşıcı hastalıklara yakalananların sadece elbise ve eşyalarından, onlarla temastan değil, aynı zamanda nefeslerinden de sakınmak gerekir.

Hz. Ömer'in Şam yolculuğu hicretin 17 veya 18. senesindedir. Bu yolculuğun gayesi, halkın genel durumunu, yönetenlerle yönetilenlerin uyum içinde olup olmadıklarını teftiş etmekti. Daha önce 16 senesinde, Hz. Ebû Ubeyde Beyt-i Makdis'i kuşattığı zaman da teftişe çıkmış, Kudüslüler sulh anlaşmasını Hz. Ömer'le yapmışlardı.

Serg, Şam'dan Hicaz'a giden yol üzerinde bir kasabanın adıdır. Ebû Ubeyde'nin orayı fethettiği söylenir. Ebû Ubeyde, Şam orduları genel komutanı idi. Bu görev daha önce Hz. Ebû Bekir'in hilafet yıllarında Hâlid İbni Velîd'e verilmişti. Hz. Ömer onun yerine Ebû Ubeyde'yi getirdi; Hâlid'i de onun emrine verdi. Onun diğer komutan arkadaşları Hâlid İbni Velîd, Yezîd İbni Ebû Süfyân, Şürahbil İbni Hasene ve Amr İbni Âs'dır. Şam, bu günkü Suriye, Filistin, Ürdün ve Irak'ın bir bölümünü kapsayan geniş bir bölgenin adıdır.

Serg kasabasında Hz. Ömer'e haber verilen vebâ, İslâm devletinde ortaya çıkan ilk yaygın bulaşıcı hastalık kabul edilir. Kaynaklar, Şam topraklarında bu hastalıktan otuz bin kişinin öldüğünü kaydederler. Hz. Ömer'in vardığı sıralarda bu ölüm olaylarının yaygın olarak devam ettiği bilinmektedir. Onun bu topraklara girip girmeme konusundaki tereddüdünün sebebi de budur.

Hz. Ömer, bireyler ve toplum açısından herkesi ilgilendiren bir konuda karar vermek için Kur'an ve Sünnet'in temel prensibini uygulamıştır. Ashâb-ı kirâm ile istişare etmiş ve onların her seviyedeki gruplarını ayrı ayrı huzuruna dâvet ederek kendileriyle konuşup tartışmıştır.

Neticede sahâbe çoğunluğunun geriye dönme arzusunda olduklarını tesbit etmiş, bunun tedbire uygun olduğunu düşünmüş, kendi ictihadı da aynı yönde olduğu için kararını bu doğrultuda vermiştir. Abdurrahman İbni Avf'ın naklettiği hadis üzerine Hz. Ömer'in Allah'a hamdetmesinin sebebi, kendi ictihadının Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetine uygun düşmesinden dolayıdır. Çünkü Hz. Ömer'in Peygamber Efendimiz'in sünnetine uygun düşmeyen ictihadlarından derhal vazgeçtiği bilinen gerçeklerden idi.

Halife Ömer'in Ebû Ubeyde'nin "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" sözüne hayıflanması, bunca ilim ve fazilete sahip bir kişiden böyle bir tavır beklememesinden dolayıdır. Ona verdiği cevap ise son derece açık bir kıyas

olup, geri dönmenin kaderi değiştirmek anlamına gelmediğini, fakat ihtiyatla hareket etmenin Allah'ın emri olduğunu ortaya koyar. Çünkü bir insan zarar veren, helâk eden her şeyden kaçınmak zorundadır. Buna rağmen her şey Allah'ın kaza ve kaderi ile olur. Fakat insan tedbir almazsa Allah katında sorumlu olur. Dönmek veya dönmemek de Allah'ın kaderine dahildir. Binaenaleyh bir insanın bütün hareketleri kader çerçevesinde cereyan eder; fakat bu, tedbirden yüz çevirmek ve ihtiyatı elden bırakmak anlamına gelmez.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bulaşıcı hastalık olan bir yere girmemek, böyle bir hastalığın ortaya çıktığı yerden de hastalıktan kaçarak çıkmamak gerekir. Bu dinimizin koruyucu hekimlik konusundaki önemli kurallarından biridir. Günümüz tıbbında buna karantina denilmektedir.

2. Sorumluluk duygusuna sahip bir yönetici, halkın durumunu yerinde görmek, yönetenlerle yönetilenlerin arasının nasıl olduğunu öğrenmek için ülkesini teftişe çıkabilir.

3. Halkın ve görevlilerin yöneticileri karşılamaya çıkması ve onlara memlekette olup bitenleri haber vermesi, memleketin selâmeti açısından önemli bir görevdir.

4. Ülkeyi ve orada yaşayan insanları ilgilendiren olaylar konusunda ilim ehli ve sorumluluk hissi taşıyan insanlarla istişarelerde bulunmak müstehaptır.

5. Kıyas yapmak ve neticede onunla amel etmek câizdir.

6. Fertlerin ve toplumun helâkine sebep olacak şeylerden kaçınmak ve bu yönde gerekli tedbirleri almak yöneticilerin görevlerinden biridir.

7. Haber-i vâhid dediğimiz, bir kişinin diğer bir kişiden rivayet ettiği haberle amel etmek câiz ve makbuldür.

362- باب التغليظ في تحريم السِّحْرِ

SİHİR VE BÜYÜ YAPMANIN KESİNLİKLE HARAM OLDUĞU

Âyet

وَاتَّبَعُواْ مَا تَتْلُواْ الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَـكِنَّ الشَّيْاطِينَ كَفَرُواْ يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولاَ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلاَ تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُواْ لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ [102]

"Süleyman büyü yapıp kâfir olmadı. Fakat şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri öğretiyorlardı."

Bakara sûresi (2), 102

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **"Süleyman'ın hükümranlığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine tâbi oldular. Halbuki Süleyman büyü yapıp kâfir olmadı. Fakat şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri ve Babil'de Hârut ile Mârut isimli iki meleğe indirileni öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek, herkese: Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız, demeden hiç kimseye sihir ilmini öğretmezlerdi. Onlar, o iki melekten, karı ile koca arasını açacak şeyleri öğreniyorlardı. Oysa büyücüler, Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Onlar, kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Sihri satın alanların âhiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür. Keşke bunu anlasalardı."**

Bu âyet ve konunun önemi münasebetiyle sihir hakkında özet bilgi sunmayı uygun görmekteyiz. Çünkü bu konu tarih boyu insanların ilgi alanı olmaya devam ettiği gibi, günümüz toplumlarında da canlılığını korumaktadır. Sihir, lugat anlamı itibariyle sebebi gizli ve üstü kapalı olan şey demektir. Din örfünde, sebebi gizli olan ve gerçeğin aksine tahayyül olunan gözbağcılık, şarlatanlık, hilekârlık gibi şeyler sihirdir. Bu açıdan herhangi bir niteleme olmaksızın sadece sihir denilince, hem sihir hem de onu yapan kimse hakkında bir kötüleme ve kınama ifade eder. Nitelendirilmek suretiyle övülen bir hususta da sihir kelimesi kullanılabilir. Nitekim Peygamber Efendimiz'in huzuruna gelen iki kişiden biri güzel

konuşmasıyla oradakileri etkilediği için, Efendimiz *"Beliğ olan sözlerden bir kısmı vardır ki, muhakkak sihir gibi etkilidir"* buyurmuştur (Buhârî, Tıb 51; Müslim, Cum'a 47; Ebû Dâvûd, Edeb 56; Tirmizî, Birr 79) .

Sihir ve sihirbazlığın tarihi, insanlık tarihinin en eski medeniyetlerinden birini kurmuş olan Keldânîler zamanına kadar uzanır. Bâbil ülkesinde yerleşmiş olan Keldânîler, yıldızlar ve gezegenlerle ilgili gök bilimlerinde son derece ileri idiler. Bu durum onları yıldızlara ibadet etmeye bile götürmüştü. Bunlar, Kur'an'ın ifadesiyle Sâbie adıyla anılmışlardır. Bir kısım âyetlerde Sâbiîlerden ve onların özelliklerinden bahsedilir [Bk. Bakara sûresi (2), 62; Mâide sûresi (5), 69; Hac sûresi (22), 17]. Onlar, bütün olayların cereyanını yıldızlara bağlamışlar; hayrın ve şerrin, fayda ve zararın, mutluluk ve kederin kaynağının yıldızlar olduğuna inanmışlardır. Bu sebeple yıldızlardan her biri namına putlar yapmış ve heykeller dikmişlerdir. Bu bir ihtisas sapkınlığı idi. Onların arasında sihir ve sihirbazlık da çok yaygın idi. Bu konudaki tafsilat Kur'ân-ı Kerîm tefsirlerinde ilgili âyetler açıklanırken genişçe yer alır. Onları bu yanlış itikatlarından ve düştükleri sapıklıktan kurtarmak üzere Cenâb-ı Hak kendilerine İbrâhim *aleyhisselâm*'ı peygamber olarak göndermişti. Buna rağmen onlar inkârlarına devam ettiler ve bu büyük peygamberi ateşe attılar. Fakat Cenâb-ı Hak peygamberine o ateşi bir gül bahçesi kılıp onu kurtardı ve Şam tarafına hicret etmesini kendisine emretti.

Sihir ve sihirbazlar tarihinin ikinci bir safhası da Mısır'da Mûsâ *aleyhisselâm*'la Firavun'un sihirbazları arasında cereyan eden olaylardır. Kur'ân-ı Kerîm'in A‘râf (bk. özellikle 109-124. âyetler) ve Tâhâ (bk. özellikle 60-73. âyetler) sûrelerinde bu olaylara temas edilir, gerçekler ibretli ve hikmetli bir tarzda sanki bu gün oluyormuşçasına gözler önüne serilir. Bu âyetlerden açıkça anlaşılacağı gibi Mısır sihirbazları halka karşı son derece esrarengiz bir tarzda gözbağcılık eder, hayali şeyleri hakikat şeklinde gösterirlerdi. Cenâb-ı Hak, onların bu aldatmacalarını ve şarlatanlıklarını ortaya çıkarmak ve insanları sapmalardan koruyup doğru yola davet etmek üzere Mûsâ *aleyhisselâm*'ı peygamber olarak gönderdi. Ona mûcize olarak da asâyı vermişti. Onun asâsı sihirbaz ve büyücülerin bütün hesaplarını bozmakta idi. Neticede en önde gelen büyücü ve sihirbazlar, Firavun'un tehdidine ve öldürülme pahasına

Mûsâ *aleyhisselâm*'ın dinini kabullenerek Allah'a iman edip secdeye kapandılar. Buna da bir ihtisas hidâyeti denilebilir.

Sihirbazlığın çok yaygın olduğu dönemlerden biri de Süleyman *aleyhisselâm* zamanı idi. Onun zamanındaki sihirbazlar arasında şeytanı aratmayacak kadar hilekâr ve oyunbaz birtakım sanatkârlar vardı. Bunların içinde her türlü inşaat kalfaları, duvar ustaları, mimarlar, deniz dalgıçları, birtakım sosyal sınıflara mensup kimseler bulunmaktaydı. Sâd sûresi'nin 37. âyeti buna işaret eder. Bu sihirbazlar bir ara o kadar ileri gittiler ki, Süleyman *aleyhisselâm*'ın saltanatını elinden almaya muvaffak oldular. Daha sonra Allah'ın yardımı ile Süleyman *aleyhisselâm* onlara galebe etti. İşte buradaki açıklamaları yapmamıza vesile olan ve yukarıda meâlini verdiğimiz Bakara sûresi'nin 102. âyeti bu gerçeği ifade eder. Yahudiler arasında sihir ve büyücülük çok yaygın idi. Onlar Süleyman *aleyhisselâm*'ın büyük bir büyücü olduğuna inanıyorlardı. Hükümdarlığı büyü ile elde ettiğini, hayvanlara ve cinlere büyü ile hükmettiğini iddia ediyorlardı. Yahudiler Süleyman *aleyhisselâm*'ı bir peygamber değil, sadece bir hükümdar olarak kabul etmekte idiler.

Vahiy kaynağından uzak olan şeytanlar, cereyan eden ve edecek olan olaylar hakkında kulak hırsızlığı ile birtakım bilgiler edinirler ve bunlara birçok yalan karıştırarak yayarlar, buna da kâhinleri vasıta kılarlardı. Bazı haberleri doğru çıktıkça kâhinler bunlara güvenir, bunun yanında binlerce yalan haberi de yayarlardı. Daha sonra onlar bu bilgileri derleyip topladılar, cin çağırma, gönüllere sihirle hükmetme ve çeşit çeşit sihir ve büyü kitapları yazdılar. Bu suretle cinler gaybı bilirler diye bir bâtıl inanç insanlar arasında yaygınlaştı. Sonra Süleyman *aleyhisselâm* onların hepsini hükmü altına alıp hizmetinde kullandı. O zaman bütün bu kitaplar toplanıp Süleyman *aleyhisselâm*'ın tahtının altında bir mahzene gömüldü. Onun ölümünden sonra şeytanlardan insan suretinde biri, Süleyman *aleyhisselâm*'ın bir peygamber değil, sihirbaz olduğunu, şeytanları, cinleri, rüzgârı hep sihirle emri altına aldığını söyleyerek, "İnanmazsanız sarayını arayınız; sakladığı kitaplarını bulursunuz" dedi; bunların gömülü olduğu yeri de haber verdi. Gerçekten onun dediği yerden bir çok kitaplar çıkardılar ve "Süleyman sihirbazmış, saltanatını da sihirle yürütmüş" diye yaydılar. Oysa Süleyman *aleyhisselâm* sihirbaz ve kâfir

değildi. Bilakis ona küfreden ve sihirbazdır diyen şeytanlar kâfirdiler. İşte âyet bu gerçeği ortaya koymaktadır. Çünkü bu şeytanlar insanlara sihiri, Bâbil'de Hârut ve Mârut adında iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek "Biz ancak bir imtihan için ve uyarı için gönderildik. Sakın sihir yapmayı câiz görüp de kâfir olma!" demedikçe hiç kimseye öğretmiyorlardı. Meleklerin insanlara öğrettikleri ya vahiy veya ilham demektir. Bu iki meleğin öğrettiğinin vahiy değil ilham olduğu hususunda müfessirler görüş beyan etmişlerdir. Fakat onları öğrenen insanlar bunu iyi yönde değil kötü yönde kullanmışlar, dolayısıyla küfre girmişlerdir. Her ilim için aynı şey söylenebilir. Çünkü bir bilgiyi hayra da şerre de kullanmak mümkündür. Bu, ilmin kıymetinden ve haysiyetinden bir şey noksanlaştırmaz. Çünkü bu durum, ilmin kötülüğü değil, o ilimle işlenen işin, amelin kötülüğünden ibarettir.

O halde netice itibariyle ifade edersek, melekler sihir öğretmez; fakat meleklerin hayır için öğrettiği gerçekler, küfür ehlinin ve şeytanların elinde şer alanında kullanılmak için sihir haline dönüşebilir. Nitekim bunu ilk yapanlar Bâbilliler olmuştur. Sihirin bilinen birçok çeşitleri vardır; bunların her biri hakkında bilgi vermenin yeri burası değildir. Şu kadar var ki, sihir ve büyüyü öğrenmek kesin bir şekilde yasaklanmamıştır; çünkü o da bilgi alanlarından biridir. Her ilim ve bilgiyi iyi ya da kötü gaye ile kullanmak mümkündür. Sihir öğrenip uygulamanın dinî açıdan hükmü konusunda İslâm âlimleri arasında çeşitli görüş ayrılıkları vardır. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Ahmed İbni Hanbel'e göre bunun hakkında verilecek hüküm küfür olduğudur. Hanefî mezhebi imamlarından bazılarına göre şerrinden korunmak için sihir öğrenilebilir; bu küfür değildir. Fakat sihir yapmanın câiz olduğuna veya fayda verdiğine inanmak küfürdür, demişlerdir. Sihir ve büyü yapan kimselerin şer'î cezası ölümdür. Fakat kaç defa yapmakla veya kendisine sihir yapılan kişinin ölmesi halinde mi öldürüleceği gibi konulardaki ihtilâflar fıkıh kitaplarımızda yer alır. (Sihir konusunda bilgi çin bk. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, I, 364- 373; Kâmil Miras, Tecrîd Tercümesi, VIII, 224-235.)

Hadis

1797- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي اللّه عَنْهُ عَنِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقَاتِ » قَالُوا : يَا رسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : « الشِّرْكُ بِاللَّهِ ، السِّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ التي حرَّمَ اللَّه إلاَّ بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ اليتيم ، والتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ ، وقَذفُ المُحْصنَات المُؤمِناتِ الْغَافِلات » متفقٌ عليه .

1797. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanı helâke sürükleyen yedi şeyden sakınınız." Sahâbîler:

– Yâ Resûlallah! Bu yedi şey nedir? diye sordular. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Allah'a şirk koşmak, sihir ve büyü yapmak, – haklı olarak öldürülen müstesna- Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir insanı öldürmek, fâiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında harpten kaçmak, evli olup hiçbir şeyden haberi olmayan namusuna düşkün müslüman kadınlara zina isnad etmek."

Buhârî, Vasâyâ 23, Tıb 48, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 10; Nesâî, Vesâyâ 12

Açıklamalar

Benzer birçok hadisin açıklamalarında ifade ettiğimiz gibi, büyük günahları belirli bir sayıyla sınırlandırmak veya anılan sayıdan ibaret görmek doğru değildir. Böyle sınırlandırmalar, şu yedi şey büyük günahlardandır, anlamında kullanılmaktadır. Ancak çeşitli hadislerde yedi, dört, üç gibi verilen rakamlar, o hadiste sayılanların hem büyük günahların en başta gelenlerinden, en çirkinlerinden hem de en çok vuku bulanlarından olduğu için öne çıkarılmış bulunanlardır. Bilindiği gibi Allah Teâlâ'nın yasak ettiği her şey büyük günahtır. Büyük günahların belirtileri, o fiili işleyene şer'î bir ceza gerektirmesi, cehennem azâbıyla tehdit olunmak, işleyene fâsık denilmesi ve yapanın lâneti hak etmesidir.

Hadiste geçen büyük günahların mahiyetleri hakkında 1618 numaralı hadisin açıklamasında derli toplu bilgi sunulmuştu. İmam Nevevî'nin hadisi burada tekrar etmesinin sebebi, sihir ve büyünün büyük günahlar arasında sayılmasıdır. Bununla ilgili yeterli bilgiyi ise konumuzun başında yer alan âyet-i kerîmenin izahı vesilesiyle vermiş bulunmaktayız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyük günahlar helâk edicidir; çünkü dünyada cezalandırılmanın, âhirette de cehenneme girmenin sebebidir.

2. Büyük günahlar derece derecedir. Hadisimizde sayılanlar onların ilk sırasında yer alır.

3. Sihir ve büyü yapmak da haram kılınmış olan helâk edici büyük günahlardandır.

4. Büyük günahlar başta olmak üzere, her çeşit günahtan sakınmak gerekir.

263- باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفّار إذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

DÜŞMAN ELİNE GEÇMESİNDEN KORKULDUĞUNDA MUSHAF İLE KÂFİRLERİN YURDUNA YOLCULUĞUN YASAK KILINDIĞI

Hadis

1798- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : « نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يُسَافَرَ بالقرآن إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ » متفقٌ عليه .

1798. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Kur'ân-ı Kerîm ile düşman diyarına yolculuk yapmayı yasakladı.

Buhârî, Cihâd 129; Müslim, İmâre 92-94. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 81; İbni Mâce, Cihâd 45

Açıklamalar

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerîm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sağlığında iki kapak arasında toplanıp bugün elimizde bulunan şekliyle "mushaf" haline getirilmemişti. Çünkü Kur'an'ın nüzûlü Efendimiz'in hayatının son demlerine kadar devam etti. Onu iki kapak arasında toplayıp bugünkü şekliyle Mushaf haline getiren Hz. Ebû Bekir oldu. Peygamber Efendimiz zamanında Kur'an'ın çeşitli sûre ve âyetleri yazılı olarak sahâbe-i kirâmın ellerinde bulunuyor, onu ezberliyorlar ve ona verdikleri üstün değer sebebiyle bu yazılı metinleri kıymetli birer hazine gibi beraberlerinde taşıyorlardı. Fakat herkesin elinde bulunan yazılı metinler, farklı sûrelerden ibaretti. İşte böyle bir zamanda müslümanlar dâr-ı harp denilen düşman diyarlarına giderken, ellerindeki Kur'an sûre ve âyetleri kâfirlerin eline geçip imhâ edilebilir, bir başkasında aynısı yoksa tamamen kaybolabilir veya müşrikler ona karşı hürmetsizlik ve saygısızlık gösterirler diye Kur'an ile küfür diyarına gidilmesi yasaklanmıştır. Bu sebepleri göz önüne alan bazı İslâm âlimleri, Kur'an ile küfür diyarına gitme yasağının o dönemle sınırlı olduğu kanaatini taşımaktadırlar. Bazı âlimler ise bu yasağın süreklilik arzettiğini, sadece düşmanına galip gelmiş İslâm ordusu küfür diyarına girerken Kur'an'ın kaybolma veya hakarete uğrama korkusu olmadığı için, Kur'an ile oraya girebileceğini söylerler. İmam Ebû Hanîfe ve Buhârî gibi âlimler, tahkir edilmesi endişesi olmayan küfür diyarlarına Kur'an'ın götürülebileceği görüşündedirler. İmam Mâlik ve bir grup Şâfiî âlime göre ise küfür diyarına Kur'an götürmek mutlak olarak yasaktır. Olaya günümüz gerçekleri ve hayatın gelişen şartları açısından bakılınca, Ebû Hanîfe ve benzeri âlimlerin görüşlerinin İslâmî tebliğ açısından ne kadar isabetli olduğu anlaşılır. Çünkü yeryüzünün neredeyse her ülkesinde yaşayan müslümanların oraya götürdükleri belki yegâne kitap Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın ilk yıllarında Kur'ân-ı Kerîm'i düşman eline geçip imhâ edilir ve saygısızlık yapılıp hakarete uğrar endişesiyle küfür diyarına götürmek

yasaklanmıştı.

2. Aynı endişelerin olduğu hallerde bu yasak hükmü devamlılık arzeder.

3. Kur'an'a saygısızlık yapılmayacağı ve hakarete uğramayacağı kesin olan küfür diyarlarına Kur'an'ın götürülmesinde bir sakınca yoktur.

4. Kurân-ı Kerîm, İslâmî tebliğin temeli olduğuna göre, onu her yere ulaştırmak müslümanların görevi olmalıdır.

364- باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ALTIN VE GÜMÜŞ KAP KULLANMANIN YASAK OLUŞU

YEMEDE, İÇMEDE, TAHARETTE VE BENZERİ YERLERDE ALTIN VE GÜMÜŞ KAP KULLANMANIN HARAM OLDUĞU

Hadisler

1799- عَنِ أمِّ سَلَمَةَ رضي اللَّه عنها أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الَّذِي يَشْرَبُ في آنِيَةِ الْفِضَّةِ إنَّمَا يُجَرْجِرُ في بَطْنِهِ نَار جَهَنَّمَ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ لمُسْلمٍ : « إنَّ الَّذِي يَأكُلُ أوْ يَشْربُ في آنيةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَب » .

1799. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gümüş kaptan bir şey içen kimse karnına cehennem ateşi doldurmuş olur.

Buhârî, Eşribe 28; Müslim, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 17

Müslim'in bir rivayetinde: **"Gümüş ve altın kaplardan yiyen ve içen kimse"** şeklindedir.

Müslim, Libâs 1

1801 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1800- وعنْ حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : إنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وِسَلَّم نَهَانَا عَنِ الحَرِيرِ ، والدِّيباجِ ، وَالشُّرْب

في آنِيَةِ الذّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، وقال : « هُنَّ لهُمْ في الدَّنْيَا وَهِيَ لَكُمْ في الآخِرةِ » متفقٌ عليهِ .

وفي روايةٍ في الصَّحِيحَيْنِ عَنْ حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عَنْهُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا تَلْبسُوا الحَرِيرَ وَلا الدِّيبَاجَ ، ولا تَشْرَبُوا في آنيَةِ الذَّهَبِ والْفِضَّةِ وَلا تَأْكُلُوا في صِحَافِهَا» .

1800. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Şüphesiz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bize ipek ve atlastan yapılmış elbise giymeyi, altın ve gümüş kaplardan içmeyi yasakladı ve:

"Bunlar dünyada kâfirlerin, âhirette ise sizlerindir" buyurdu.

Buhârî, Eşribe 28, Libâs 27; Müslim, Libâs 3, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10; İbni Mâce, Eşribe 17

Buhârî ve Müslim'in bir rivayetinde, Huzeyfe *radıyallahu anh:*

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i **"Saf ipek ve atlas elbise giymeyiniz. Altın ve gümüş kaptan bir şey içmeyiniz. Altın ve gümüş tabaklardan da yemek yemeyiniz"** buyururken işittim, demiştir.

Buhârî, Et'ime 29; Müslim, Libâs 5

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1801- وعَنْ أنسِ بن سِيرينَ قال : كنْتُ مَع أنَسِ بن مالِك رضي اللَّه عنْهُ عِنْد نَفَرٍ مِنَ المجُوسِ ، فَجِيءَ بفَالُودَجٍ عَلى إنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ ، فَلَمْ يأكُلْهُ ، فَقِيلَ لَهُ حوِّلهُ فحوَّلَه عَلى إنَاءٍ مِنْ خَلَنْج ، وجِيءَ بِهِ فأكَلَهُ . رواه البيهقي بإسْنادٍ حَسنٍ . « الخَلَنْجُ » : الجَفْنَة .

1801. Enes İbni Sîrîn şöyle dedi:

Ben, Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* ile birlikte Mecûsîlerden bir grubun yanında idim. Gümüşten bir kap içinde pelte tatlısı getirildi; Enes

onu yemedi. Getiren kişiye, onu başka bir kaba aktarması söylenildi; o da ağaçtan yapılmış bir kaba aktarıp getirdi, Enes de ondan yedi.

Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 28, Tahâret, bâbü'l-men'i mine'l-ekli fî sıhâfi'z-zehebi ve'l-fıdda

Enes İbni Sîrîn

Orta yaşlı tâbiîlerden olan bu Medine'li muhaddis, Ebû Mûsâ, Ebû Damre veya Ebû Abdullah künyeleriyle anılır. Meşhur tâbiî Muhammed İbni Sîrîn'in kardeşidir. Enes, Basra'da yaşadı. Sika bir ravi olup, Hadisleri Kütüb-i sitte'de yer alır. 118 (736) veya 120 (738) senesinde vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Altın ve gümüş kaplardan yiyip içmenin Peygamberimiz tarafından yasaklandığını ve bu kapları kullanmanın câiz olmadığını daha önce 778, 779, 805, 808, 809 ve 810 numaralı hadislerde görmüş, dinimizin konu ile ilgili hükümlerine o hadislerin açıklamalarında temas etmiştik. Nitekim 1799 numaralı hadis 779 numara ile, 1800 numaralı hadis de 778 ve 810 numaralarla geçmişti. Peygamber Efendimiz, ümmetin erkeklerine yüzük bile olsa altın kullanmayı, saf ipekten yapılmış elbise çeşitleri giymeyi yasaklamıştı. 193 ve 241 numaralı hadisleri açıklarken de bu hususlara işaret edilmişti. Altın ve gümüşten yapılmış eşyalar edinmek, bunları yeme, içme, tahâret ve temizlik işlerinde kullanmak da ümmetin hem erkeklerine hem kadınlarına haram kılınmıştır. Kadınlara helâl kılınmış olan altın kullanımı, üzerinde taşınabilir cinsten süs ve zînet eşyaları ve takılarla sınırlandırılmıştır. Dinimiz, başka insanların hasedine, kıskançlığına ve gereksiz yere özentisine sebep olacak davranışlardan, dünyaya ve dünyalığa aşırı düşkünlük alâmeti sayılan hallerden bizleri sakındırmıştır. Altın ve gümüş dünyaya düşkünlüğün önemli simgelerinden biri kabul edilmiş, insanlar arasındaki kavgaların, gürültülerin, hırsızlık ve soygunların, neticede ölümlerin sebebi olmuştur. Bundan dolayı, altın ve gümüşe düşkünlük İslâm geleneğinde hoş karşılanmamıştır. Son rivayette Enes İbni Mâlik'in ortaya koyduğu tavır, bir sahâbînin Resûl-i Ekrem'in sünnetine

uymak ve onu hayat çizgisi haline getirmek açısından bizler için önemli bir örnek teşkil eder.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Altın ve gümüşten eşyalar ve kaplar edinmek, bunların içinden yiyip içmek dinimizde yasaklanmıştır.

2. Altın ve gümüşten yapılmış eşyalar kullanmak, kibrin, kendini beğenmenin ve başkalarından üstün görmenin alâmeti sayılır ki, bunların hepsi dinimizde haram kılınmış davranışlardır.

3. Katıksız, saf ipekten mâmül elbiseler giymek, ümmetin erkeklerine haram kılınmıştır.

4. İslâm ümmeti her konuda kâfirlere benzemekten ve onlara özenmekten uzak durmalıdır.

5. Âhirette kavuşulacak olan nimetler, dünyadakilerden hem daha üstün hem daha süreklidir. Mü'min kişi âhireti dünyaya tercih etmelidir.

365- باب تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً
ERKEĞİN SARI RENK İLE BOYANMIŞ ELBİSE GİYMESİNİN HARAM OLUŞU

Hadisler

1802- عَنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : نَهَى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ أنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ . متفقٌ عليه.

1802. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* erkeğin sarı renkli koku sürünmesini yasakladı.

Buhârî, Libâs 33; Müslim, Libâs 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 8; Tirmizî, Edeb 51; Nesâî, Menâsik 43, Zînet 73

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1803- وعنْ عبدِ اللَّه بنِ عَمْرو بنِ العاصِ رضي اللَّه عَنْهُمَا قالَ : رأى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ

مُعَصْفَرين فَقَال : « أمُّكَ أمَرَتْكَ بهذا ؟ » قلتُ : أغْسِلُهُمَا ؟ قال : « بلْ أحْرِقْهُما».

وفي روايةٍ ، فقال : « إنَّ هذا منْ ثيَابِ الكُفَّار فَلا تَلْبسْهَا » رواه مسلم .

1803. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* benim üzerimde sarıya boyanmış iki elbise gördü ve:

"Bunu sana annen mi emretti?" buyurdu. Ben:

Onları yıkarım, dedim.

"Hattâ onları yak" diye emretti.

Müslim, Libâs 28. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 95

Müslim'in bir başka rivayetinde:

"Şüphesiz ki bunlar kâfirlerin giysilerindendir. Sen onları giyme" buyurdu.

Müslim, Libâs 27

Açıklamalar

Hadislerde geçen za'feran ve safran, sarı renkli koku, makyaj malzemesi veya elbise boyasını ifadede kullanılan kelimeler olduğu için, biz dilimize "sarı renk koku" ve "sarıya boyanmış elbise" diye tercüme etmeyi uygun bulduk. Peygamber Efendimiz zamanında bunların kullanımının erkekler arasında da yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Vücuda ve yüze sürülen za'feran hem bir koku hem de makyaj ve güzellik maddesi idi. Nitekim, Peygamber Efendimiz'in yeni evlenen kimselerin za'feran kullanmasına müsaade etmesi bunu gösterir. Böyle haller dışında kullanılması ise mekruh kabul edilmiştir. Özellikle yaşlıların genç görünmek maksadıyla za'feran ve benzeri makyaj maddeleri kullanmaları dinimizde hoş karşılanmamıştır. Bütün bunlar erkeklerle ilgili olan hükümlerdir. Kadınların evlerinde eşlerine daha çekici görünmek maksadıyla bu çeşit güzellik malzemelerini ve cezbedici kokuları

kullanmalarında bir sakınca olmadığı gibi, üstelik bunu kullanmaları teşvik edilmiştir.

İslâm âlimleri, sarı renk elbise giymenin erkekler için câiz olup olmayacağı hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Sahâbe ve tâbiînin çoğunluğu ile daha sonraki dönemlerde mezhep imamları ve âlimlerin ekseriyeti sarı renk elbise giyilmesini mübah görmüşlerdir. Bir grup ulemâ ise ikisi yukarıda anılan ve sahih kitaplarda benzerleri nakledilen hadisler sebebiyle sarıya boyanmış elbise giymeyi tenzihen mekruh kabul etmişlerdir. Şu kadar var ki, sahâbîler, tâbiîn ve sonraki dönemlerde yaşamış olan âlimlerden bir kısmı başka renkleri sarıya tercih etmişlerdir. Hattâ bu konuda sarının tonları ve başka renklerle karışım halinde olmasının hükmü de ayrıca tartışılmıştır. Bir kısım ulemâ, sarı renge boyanmış elbiselerin evlerin içinde ve kapalı alanlarda giyilmesinin câiz, toplantı yerleri, çarşı ve sokaklarda giyilmesinin ise mekruh olduğunu benimsemiştir. Meşhur muhaddis Beyhakî, sünnetin uyulmaya ve uygulanmaya daha lâyık olduğunu belirterek, sarı renk elbiseleri tercih etmemek gerektiğini söyler. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, Abdullah İbni Amr'a **"Sana bunu annen mi emretti?"** diye sormasının sebebi, sarı renk elbisenin kadınların giysisi olduğundan dolayıdır. Çünkü kadınların sarı renk elbise giymeleri ve biraz önce işaret ettiğimiz gibi evinin içinde koku sürünüp makyaj yapmaları yasaklanmış değildir. Hatta onların eşlerinin yanında en iyi şekilde süslenmeleri ve daha cazip olmaya özen göstermeleri teşvik edilmiştir.

Abdullah İbni Amr'ın, üzerine giydiği sarı renkli elbiseyi yıkamak suretiyle rengini izale edebileceği teklifine karşılık Efendimiz'in onun yakılmasını söylemesi, bunun erkekler için uygun bir renk olmadığını göstermek ve başka erkekleri bundan sakındırmak içindir. Ancak az önce de ifade ettiğimiz gibi bu elbiseleri kadınların giymesinde bir sakınca yoktur. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz'in "yak" emri, sarı renkli elbiselerin imhâ edilmesini değil, onların erkekler için uygun bir giysi olmadığını gösterir, denilmiştir. Nitekim bu rivayetin devamını bazı hadis kitaplarında şu şekilde görmekteyiz:

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu sözü üzerine, Abdullah İbni Amr evine giderek yanmakta olan tandıra üzerindeki elbiseleri atıp yakmıştı. Bir sonraki gün Peygamberimiz'in yanına geldi ve Efendimiz ona:

– Ey Abdullah elbiselerini ne yaptın? diye sordu. Abdullah da olup biteni anlattı. Bunun üzerine Resûl-i Kibriyâ Efendimiz:

– Onları aile fertlerinden uygun olanlara giydirseydin ya! Şüphesiz kadınların onları giymesinde bir sakınca yoktur, buyurdular (Aliyyü'l-Kârî, Mirkât, VIII, 136).

Burada renklerin insan kişiliği üzerindeki etkileri, kadın ve erkeğin ictimâî ve ruhsal yapılarının renklerle ilgisi üzerinde de durulabilir. Belki kılık kıyafetle ilgili hadisleri bu açıdan da tahlil etmek gerekir. O zaman bunların hikmeti daha iyi anlaşılabilir.

Efendimiz'in safranla boyanmış sarı renk elbiseyi kâfirlerin giydiğini belirtmesi, onların giyim kuşam konusunda kadın erkek ayrımına ve dinimizde yasaklanmış olan kadının erkeğe, erkeğin kadına benzemesi anlayışına sahip olmamalarından dolayıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İslâm dini, insanın giyim kuşamına özen göstermesini ve kadın erkek cinsinin kıyafetleriyle de birbirinden farkedilmesini öğütler.
2. Erkeklerin za'feran veya safranla boyanmış katıksız sarı renkli elbiseler giymesi mekruhtur.
3. Müslüman erkekler kadınlara benzemekten, müslüman erkek ve kadınlar da kâfirlere benzemekten sakınmalıdırlar.
4. Renklerin insan psikolojisi açısından da büyük önemi vardır.

366- باب النهي عن صمت يومٍ إلى الليل

BİR GÜNÜ AKŞAMA KADAR SUSARAK GEÇİRMENİN YASAK OLUŞU

Hadisler

1804- عَنْ عليٍّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : حَفِظْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يُتْمَ بَعْدَ احْتِلامٍ ، وَلا صُمَاتَ يَوْمٍ إلى اللَّيْلِ » رواه أبو داود بإسناد حسن .

قالَ الخَطّابي في تفسيرِ هذا الحديثِ : كَانَ مِنْ نُسُكِ الجاهِلِيَّة الصّمَاتُ ، فَنُهُوا في الإسْلامِ عَنْ ذلكَ ، وأُمِرُوا بِالذِّكْرِ وَالحَدِيثِ بالخَيْرِ .

1804. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle buyurduğunu işitip ezberledim:

"Büluğ çağına ulaştıktan sonra yetimlik kalkar. Bütün gün ge-ceye kadar susmak yoktur."

Ebû Dâvûd, Vesâyâ 9

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1805- وعَنْ قيسِ بن أبي حازِمٍ قالَ : « دَخَلَ أبُو بكر الصِّدِّيقُ رضي اللّه عَنْهُ على امْرَأَةٍ مِنَ أحْمَسَ يُقَالُ لهَا : زَيْنَبُ ، فَرَآهَا لا تَتَكَلّم . فقالَ : « مَالِهَا لا تَتَكَلَّمُ » ؟ فقالُوا: حَجَّتْ مُصْمِتَةً ، فقالَ لهَا : « تَكَلّمِي فَإِنَّ هذا لا يَحِلُّ ، هذا منْ عَمَلِ الجَاهِلِية» ، فَتَكَلَّمَت . رواه البخاري .

1805. Kays İbni Ebû Hâzim şöyle dedi:

Ebû Bekir es-Sıddîk *radıyallahu anh*, Ahmes kabilesine mensup Zeynep isimli bir kadının yanına gelmişti. Onun hiç konuşmadığını görünce:

– Bu kadına ne oldu ki hiç konuşmuyor? diye sordu. Orada bulunanlar:

– Suskunluk ibadeti yapıyor, dediler. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ona:

– Konuş! Çünkü bu yaptığın iş helâl değildir; bu Câhiliye amelidir, dedi. Bu uyarı üzerine kadın konuştu.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 26. Ayrıca bk. Dârimî, Mukaddime 23

Açıklamalar

Büluğ çağına ermeden babası ölen erkek ve kız çocuklara yetim denir. Bu hadis, büluğ çağına erdikten sonra çocuğun yetim sayılmayacağını ve

hukûkî açıdan her türlü tasarrufa ehil olacağını ifade eder. Bu tasarruflar alış verişte hür olması, malını istediği gibi yönetebilmesi, evlenebilmesi gibi haklardır. Çünkü, büluğ çağında olmayan yetimlerin bu çeşit hukuku vâsîleri tarafından korunur. Kur'ân-ı Kerîm bu konu üzerinde hassasiyetle durur: **"Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri koruyup gözetiniz. Eğer onlarda akılca bir gelişme görürseniz hemen mallarını kendilerine veriniz. Büyüyecekler diye kuşkulanıp o malları israf ile tez elden yemeyiniz. Zengin olan veli iffetli olmaya çalışsın; yoksul olan da ihtiyaç ve emeğine uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter"** [Nisâ sûresi (4), 6]. **"Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir"** [Nisâ sûresi (4), 10]. Bu sonuncu âyet-i kerîmenin Kur'an'da mü'minlere karşı vârid olan haberlerin en şiddetlisi olduğu ifade edilir. Peygamber Efendimiz'in de yetimlerin hakları ile ilgili pek çok hadisleri vardır. Daha önce bir kısım hadislerde insanın helâkine sebep olan büyük günahlar sayılırken, yetim hakkı yemenin de bunlar arasında yer aldığını görmüştük. Konuyla ilgili âyet ve hadisleri kısmen bir arada görebilmek için kitabımızın "Yetimleri ve Kimsesizleri Koruma Bölümü"ndeki âyetler ile 262-274. hadislere ve "Yetim Malı Yemenin Haram Oluşu" başlığı altında geçen âyetler ile 1718 numaralı hadisin açıklamalarına bir kere daha bakılabilir.

Peygamber Efendimiz, bir ibadet ve fazilet sayarak, bütün gün sabahtan akşama kadar **hiç konuşmayıp susmayı** yasaklamıştır. İkinci hadiste Hz. Ebû Bekir tarafından da ifade edildiği gibi bu, Câhiliye âdetlerinden idi. Câhiliye Arapları bu davranışı Allah'a yakınlığın bir yolu, bir dindarlık alâmeti ve kendilerince ibadet sayarlar, bir gün bir gece hiç konuşmamak suretiyle bunu yerine getirirlerdi. Geçmiş şeriatların bazısında oruçlu iken yiyip içmemenin yanında, beşer sözü konuşmama âdeti de vardı. Ya da oruç tutarken beşer sözü de konuşmazlardı. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Meryem'in böyle bir adağından bahisle, **"Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım"** [Meryem sûresi (19), 26] dediğini bize bildirir. Daha sonra bunun sadece konuşmama şeklinde devam ettiği anlaşılmaktadır. Efendimiz bu Câhiliye âdetini yasaklamış, bunun yerine Allah'ı zikretmeyi,

insanları irşadı, hayırlı sözleri konuşmayı, şer ve kötü sözler söylemek yerine de susmayı tavsiye buyurmuşlardır.

Hz. Ebû Bekir'in yanına gittiği hanım, Zeyneb Binti Muhâcir diye biliniyordu. Bu olay, Ebû Bekir'in hilâfeti esnasında cereyan etti. O, mü'minlerin emiri olarak Kur'an ve Sünnet'e uygun olmayan davranışlara müsamahalı davranmamıştır. Zeyneb'in sükût orucu tutması, İslâm'da hoş görülmeyen ve Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmış olan bir Câhiliye âdeti idi. Halife Hz. Ebû Bekir, konuşulması dinî açıdan sakıncalı olmayan sözleri konuşmamak suretiyle yapılan bir ibadet ve kulluk çeşidinin bulunmadığını ve bunun helâl de olmadığını belirterek ondan bu davranışını terk etmesini istedi. Erkek olsun kadın olsun bir müslümana düşen görev, kendisine bir peygamber buyruğu ulaştırılınca ona uymaktan ibarettir. Nitekim Zeyneb de böyle yaptı ve halifenin emrine uyarak suskunluğunu terk etti.

Susmanın fazileti ve oruçlu kimsenin susmasının tesbih, uykusunun ibâdet, duasının makbul olduğunu bildiren hadislerle bu rivayetler arasında bir çelişki söz konusu değildir. Müslümanlar, lüzumsuz ve kişinin ne dinine ne dünyasına faydası olmayan sözler söylemekten her zaman sakındırılmış ve böyle kötülüklerden uzak durmaları istenilmiştir. Çünkü insan, söylediği sözlerden de hesaba çekilecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Büluğ çağına ulaşan yetimler vesâyetten kurtulur ve kendi haklarını kendileri elde ederler. Her türlü tasarruf yetkisine sahip olurlar.

2. Dünya kelâmı konuşmamak suretiyle Allah'a ibadet ettiğini zannetmek bir Câhiliye âdeti olup İslâm'da yasaklanmıştır.

3. Geçmiş birtakım şeriatlardaki yiyip içmemenin yanında konuşmama şeklinde oruç tutma âdeti İslâm dininde yoktur.

4. Kişinin faydalı sözleri konuşması, emir bi'l-ma'rûf ve nehiy ani'l-münker görevini yerine getirmesi, ilim öğrenip öğretmesi ve Allah'ı zikretmesi birer ibadet olup, kötü sözlerden, iftira ve gıybetten, dinine ve dünyasına faydası olmayan boş lakırdılardan uzak durması da müslümanlığının güzelliğindendir.

5. Müslümanlar, Kur'an ve Sünnet doğrultusunda bir amele teşvik edilince ona uymaları gerekir.

367- باب تحريم انتساب الإِنسان إلى غير أبيه وتولّيه إلى غير مَواليه

KENDİ BABASI OLMAYAN BİRİNİ BABASI DİYE GÖSTERMENİN, KENDİ EFENDİSİ OLMAYAN BİRİNİ EFENDİ KABUL ETMENİN HARAM OLDUĞU

Hadisler

1806- عَنْ سَعْدِ بنِ أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : مَنِ ادَّعَى إلى غَيْرِ أبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أنَّهُ غَيْرُ أبِيهِ فَالجَنَّةُ عَلَيهِ حَرامٌ » . متفقٌ عليهِ .

1806. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği birinin soyundan geldiğini ileri sürerse, ona cennet haramdır."

Buhârî, Ferâiz 29; Müslim, Îmân 114, 115. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 109-110; İbni Mâce, Hudûd 36

1807 numaralı hadisle beraber açıklanacaktır.

1807- وعن أبي هُريْرَة رضي اللَّه عنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أبيهِ فَهُوَ كُفْرٌ » متفقٌ عليه .

1807. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Babalarınızdan yüz çevirip onları inkâr etmeyiniz. Her kim kendi babasını bırakıp bir başkasına baba derse, nankörlük etmiş olur."

Buhârî, Ferâiz 29, Hudûd 31; Müslim, Îmân 112, 114.

Açıklamalar

Gerçek babasını inkâr ederek, soyundan gelmediği bir kimsenin mirasına konmak gibi çıkar hesapları yüzünden onun oğlu veya kızı olduğunu ileri sürmek Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından şiddetle yasaklanmıştır. Birinin oğlu veya kızı olduğunu iddia etmeyi dinin yasakladığını, haram kıldığını bildiği halde, menfaatini her şeyin üstünde tutarak bu hareketi helâl görenler işte böylesine ağır ifadelerle tehdit edilmiştir. *“Ona cennet haramdır”* ifadesinden anlaşıldığına göre böylesi kimseler doğrudan doğruya cennete girme imkânından mahrum edilecekler, ancak günahlarının cezasını çektikten sonra cennete girebileceklerdir. Öz babasını bırakıp başka birine baba diyen kimse, şayet bu davranışı helâl saymıyor, ama yanlış bir iş yaptığını kabul ediyorsa, onun suçu öteki kadar ağır olmasa bile, bu yaptığı hareketin adı iyilik bilmemezliktir; çocukluğundan itibaren babasının kendisi için yaptığı fedakârlıkları görmezden gelmektir. O, bu tutumuyla sadece babasına değil, aynı zamanda Allah’a da nankörlük etmiş olur. *Sünen-i İbni Mâce’*deki bir başka rivayete göre, babasını inkâr eden kimsenin mahrumiyeti çok büyüktür. O şahıs, beş yüz senelik mesafeden kokusu duyulan cennetin kokusunu bile duyamayacaktır (Hudûd 36). Bir kimsenin mirasına konmak için böyle çirkin bir yola başvuran kimse, o şahsın diğer meşrû vârislerini mirastan mahrum bırakacağı veya onların paylarını azaltacağı için, hak etmediği bir şeyi almanın suçunu da yüklenmiş olacaktır.

Câhiliye devrinde bir kimse başkasının çocuğunu evlât edinerek bütün mirasını ona bırakabilirdi. Kur'ân-ı Kerîm **“Allah, evlâtlıklarınızı öz oğullarınız olarak tanımadı”** [Ahzâb sûresi (33) 4] âyetiyle bu tür haksızlıkları da tamamen yasakladı.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsanın soyunu, kendi öz babasını inkâr etmesi, onun doğrudan cennete girmesine engel olacak bir günahtır.

2. Çocukluğundan beri iyiliğini gördüğü gerçek babasını bırakıp, menfaat düşüncesiyle yabancı birine baba demek, en azından nankörlüktür.

3. İslâmiyet soyların korunmasına önem vermiştir.

1808-وَعَنْ يزيدَ شريك بن طارقٍ قالَ:رَأَيْتُ عَلِيًّا رضي اللّٰه عَنْهُ عَلى المِنْبَرِ يَخْطُبُ،فَسَمِعْتِهُ يَقُولُ:لا واللّٰهِ مَا

عِنْدَنَا مِنْ كتاب نَقْرَؤهُ إلاّ كتاب اللّه ، وَمَا في هذِهِ الصَّحِيفَةِ، فَنَشَرَهَا فَإذا فِيهَا أسْنَانُ الإبلِ ، وَأَشْيَاءُ مِنَ الجِرَاحاتِ ، وَفيهَا : قَالَ رَسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : المدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إلى ثَوْرٍ ، فَمَنْ أحْدَثَ فيهَا حَدَثاً ، أوْ آوَى مُحْدِثاً ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والمَلائِكَة وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ ، لا يَقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَة صَرْفاً وَلا عَدْلاً ، ذِمَّةُ المُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ ، يَسْعَى بِهَا أدْنَاهُمْ ، فَمَنْ أخْفَرَ مُسْلِماً ، فَعلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّه والمَلائِكَةِ وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ، لا يَقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْم الْقِيامَةِ صَرفاً ولا عدْلاً . وَمَنِ ادَّعَى إلى غَيْرِ أبيِهِ ، أو انتَمَى إلى غَيْرِ مَوَاليهِ ، فَعلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّه وَالملائِكَةِ وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ ، لا يقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامةِ صَرْفاً وَلا عَدْلاً » . متفقٌ عليه .

« ذِمَّةُ المُسْلِمِينَ » أيْ : عَهْدُهُمْ وأمانتُهُم . « وَأخْفَرَهُ » : نَقَضَ عَهْدَهُ . « والصَّرفُ»: التَّوْبَةُ ، وَقِيلَ : الحِلَةُ . « وَالْعَدْلُ » : الفِدَاءُ .

1808. Yezîd İbni Şerîk İbni Târık şöyle dedi:

Ali *radıyallahu anh*’ı minberde konuşurken gördüm ve şöyle buyurduğunu duydum:

“Hayır, iddialar doğru değildir. Vallahi bizim yanımızda Kur'ân-ı Kerîm’den ve şu sahîfeden başka okuduğumuz bir yazı yoktur.” Böyle dedikten sonra o sahîfeyi açtı. Orada develerin yaşları ve yaralamayla ilgili hükümler vardı. Yine bu sahîfede Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyuruyordu:

“Ayr (Âir) dağından Sevr dağına kadar olan yerler Medine’nin haremidir. Her kim orada Kitap ve Sünnet’e aykırı bir iş yapar veya bid’at çıkaran birini korursa, Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin ibadetlerini ve tövbesini kabul etmeyecektir. Müslümanlardan birinin

verdiği bir söz ve güvence, yaptığı bir antlaşma hepsini bağlar. Her kim bir müslümanın verdiği söz ve himayeyi dikkate almazsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin tövbesini ve ibadetlerini kabul etmeyecektir. Her kim kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği birinin soyundan geldiğini ileri sürerse veya kendi efendisi olmayan birini efendi olarak kabul etmeye kalkarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin tövbesini ve ibadetlerini kabul etmeyecektir."

Buhârî, Fezâilü'l-Medîne 1, Cizye 10, 17, Ferâiz 21, İ'tisâm 5; Müslim, Hac 467, 468. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 95-96

Yezîd İbni Şerîk İbni Târık

Kûfeli tâbiîlerden olan Şerîk Hz. Ali, Hz. Ömer, Ebû Zer el-Gıfârî, Abdullah İbni Mes'ûd gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Kûfeli muhaddisler rivayette bulunmuştur. Câhiliye devrinde yaşadığı, fakat sahâbî olma saâdetine eremediği söylenen Yezîd İbni Şerîk sika bir muhaddis olarak bilinmekle beraber hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Çeşitli meselelerin ele alındığı bu hadisin konumuzla ilgili kısmı, *"Her kim kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği birinin soyundan geldiğini ileri sürerse veya kendi efendisi olmayan birini efendi olarak kabul etmeye kalkarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun"* cümlesinden ibarettir. Bir önceki hadiste, kendi babası olmadığını bildiği birinin mirasına konmak gibi maddî çıkar uğruna, onun soyundan geldiğini ileri sürmenin çok günah olduğunu yeterince açıkladık. Bu hadîs-i şerîfte, o günahı işleyenlere yönelik olarak **"Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun"** diye beddua edilmesi, söz konusu günahın büyüklüğünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Âzat edilerek hürriyetine kavuşturulmuş bir kölenin, eski efendilerinin izni olmadan bir başka adam hakkında “Bu benim efendimdir” diyerek onun kölesi olduğunu iddia etmesi de yine bir çıkar hesabına dayanmaktadır. Bir köle mal mülk sahibi olabilir. Şayet onun akrabası varsa, mirasçıları da onlardır. Akrabası yoksa, İslâm hukukuna göre onun mirasçısı, kendisini âzat eden efendisidir. İşte bir kölenin, bir yabancıyı kendisine mirasçı kılmak için onun kendi efendisi olduğunu ileri sürmesi, eski efendisine karşı bir nankörlük ve haksızlık olarak kabul edilmiştir. Eskiden bir de şöyle bir uygulama vardı. İki şahıs birbiriyle karşılıklı diyet ödeme, mirasçı olma ve yardımlaşma hususunda sözleşip anlaşabilirdi. Hadisimiz bu tür anlaşmaları bozmaya kalkanları da hedef almaktadır.

Şimdi gelelim hadisimizdeki diğer konulara:

Birtakım Şiîler, daha Hz. Ali hayatta iken ortaya çıkmış ve Resûlullah’ın ona ve ailesine, diğer müslümanlardan gizlediği bazı bilgiler verdiğini ve özel olarak vasiyette bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Şîa’nın değer verdiği bazı kitaplarda bu bilgiler yer almaktadır. İddiaya göre “Resûl-i Ekrem’in Hz. Ali'ye yazdırdığı yetmiş zirâ uzunluğundaki *Câmi’a* adlı sahifede insanların muhtaç olduğu her şey, kıyamete kadar vuku bulacak her olay, bütün helâl ve haramlar, hatta cennetliklerin isimleri bile yazılıdır; çürümesi ve yıpranması mümkün olmayan bu sahife Hz. Ali vasıtasıyla imamlara intikal etmiştir. Hz. Peygamber'e Mi`rac gecesi verilen, ondan da Hz. Ali'ye ve imamlara intikal eden *Dîvânü'ş-Şî’a* adlı bir kitapta bu tür bilgiler mevcuttur. Ca`fer-i Sâdık'ın yanındaki *el-Cifru'l-ebyaz* adlı eserde Zebûr, Tevrat, İncil, Hz. İbrâhim'e verilen sahîfeler ve Hz. Fâtıma'nın mushafı bulunmaktadır (Bu bilgiler için ve Şiîler’in Hz. Fâtıma’nın yanında Kur’an’dan tamamen farklı ve onun üç misli büyüklüğünde bir mushaf bulunduğuna dair iddiaları için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XV, 38, Hadis maddesi; XII, 221, Fâtıma maddesi). Hz. Ali ise, “Senin yanında, Resûlullah’ın herkese bildirmeyip sadece sana özel olarak tebliğ ettiği şeyler varmış” denmesine kızmış, hadiste gördüğümüz gibi buna şiddetle karşı çıkmış, “Hayır, Resûlullah’ın sadece bana özel olarak tebliğ ettiği bir hüküm yoktur. Biz Resûlullah’tan Kur’an’da ve şu sahîfede bulunanlardan başka bir şey yazmadık” diye reddetmiştir. Ne kendisinin yanında ne de Ehl-i beyt’ten herhangi birinde Hz. Peygamber’in bildirdiği gizli ilimler, dinî bilgiler ve daha başka şeyler olmadığını kesin

bir dille söylemiştir. Sadece, diğer sahâbîler gibi, Resûl-i Ekrem'den duyduğu bazı hadisleri bir sahîfeye yazdığını söylemiş, sonra da o sahîfeyi açarak içinde neler bulunduğunu göstermiştir.

Şimdi de bu sahîfede bulunan bilgilere kısaca temas edelim:

Resûl-i Ekrem Efendimiz tıpkı Mekke gibi Medine'nin de bir harem bölgesi bulunduğunu söylemiş ve bu bölgenin Zülhuleyfe yakınlarındaki **Ayr** (veya **Âir)** dağıyla, Uhud dağının kuzeyindeki küçük **Sevr** dağı arasındaki bölge olduğunu söylemiştir. Bu bölgede *"Kitap ve Sünnet'e aykırı bir iş yapılmasını veya bid'at çıkaran bir kimsenin korunmasını"* özellikle yasaklamış, bu yasağı dinlemeyen kimseye de *"Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun"* diye beddua etmiştir. Bu bedduanın anlamı; **"**Allah'ın azâbı, meleklerin lâneti ve bütün insanların nefreti onun üzerine olsun", demektir. Burada şunu da belirtelim ki, Mekke'nin harem bölgesinde avlanmak, ağaç kesmek, ot yolmak gibi bazı yasaklar bulunduğu ve bu yasakları çiğneyenler cezalandırıldığı halde, Medine'nin harem bölgesinde bu yasakları çiğneyenler cezalandırılmaz. Bununla beraber Medine'de yapılacak küçük günahların, bu beddua sebebiyle, büyük günahmış gibi çirkin görüleceği ve cezasının ağır olacağı söylenmiştir.

"Müslümanlardan birinin verdiği bir söz ve eman, yaptığı bir antlaşma hepsini bağlar" ifadesinden maksat şudur: Bir müslüman bir gayri müslime hayatını koruyacağına dair söz ve güvence (emân) vermişse, bu güvence diğer müslümanları da bağlar. Onlar bu gayri müslime bir fenalık yapamaz, onu öldürmeye kalkamazlar. Çünkü içlerinden biri onu himaye etmiştir. Bir kâfire himaye sözü veren kimsenin toplumda en aşağı seviyede olması hiçbir şeyi değiştirmez. Çünkü müslümanlar bir vücut gibidir. Bir mü'minin bir kâfire verdiği güvenceyi dikkate almayan kimselere, Resûl-i Ekrem Efendimiz aynı şekilde beddua etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kimsenin babasından başkasını baba kabul etmesi, âzat edilmiş bir kölenin, kendisini âzat eden efendisinden başkasını efendi olarak kabul etmesi kesinlikle yasaktır.

2. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ali'ye diğer sahâbeden ayrı olarak özel surette bir bilgi vermemiştir.

3. Medine'nin de harem bölgesi vardır ve orada Kur'an ve Sünnet'e aykırı davranmak, dinde olmayan bir şeyi varmış gibi söylemek Peygamberimiz tarafından şiddetle yasaklanmıştır. Zira orası mübarek bir yerdir. Orada küçük günahlardan bile uzak durmak gerekir.

4. Herhangi bir müslümanın bir gayri müslime verdiği güvenceye diğer müslümanların da sâdık kalıp saygı göstermesi gerekir.

1809- وَعَنْ أبي ذَرٍّ رضي اللّٰه عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لَيْسَ منْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أبيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إلاَّ كَفَرَ ، وَمَنِ ادَّعَى مَا لَيْسَ لهُ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، وَليَتَبوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ، وَمَنْ دَعَا رَجُلاً بِالْكُفْرِ ، أوْ قالَ : عدُوَّ اللّٰه ، وَلَيْسَ كَذلكَ إلاَّ حَارَ عَلَيْهِ » متفقٌ عليهِ ، وَهَذَا لفْظُ روايةِ مُسْلِمِ .

1809. Ebû Zer *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:

"Babası olmadığını bildiği birini babam diye sahiplenen kimse, babasına nankörlük etmiş olur. Kendisine ait olmayan bir şeyi sahiplenmeye kalkışan kimse bizden değildir; o cehennemdeki yerine hazırlansın. Her kim, bir adama öyle olmadığı halde kâfir veya Allah düşmanı derse, bu sözler gerisin geriye kendine döner."

Müslim, Îmân 112; Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıb 5, Edeb 44

Açıklamalar

Hadisimizde üç konu ele alınmaktadır. Bu konuların her üçü de aslı esası bulunmayan ve tamamen yalandan ibaret olan şeyleri, şahsî menfaat uğruna, doğruymuş gibi iddia etmekten ibarettir. Bunlardan **birincisi**, yukarıdan beri açıkladığımız üzere, öz babası olmayan birinin mirasına konmak gibi bazı çıkar hesaplarıyla, kendi babasını görmezden gelerek o yabancı adama babam demektir.

Dinin bu çirkin davranışı yasakladığını ve haram kıldığını bile bile bunun günah olmadığını söyleyen kimse, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in belirttiğine göre dinden çıkar. Babası olmayan birine babam demeyi dinin haram kıldığını ve böyle davranmanın günah olduğunu bilen, fakat menfaatine yenik düşerek bu çirkin hareketi yapan kimse dinden çıkmaz, ama babasının iyiliklerine karşı nankörlük etmiş olur. Peygamber Efendimiz müslümanları bu hareketlerden sakındırmak için ağır ifadeler kullanmıştır.

Hadisimizdeki **ikinci yasak**, kendisine ait olmayan bir şeye, “Bu benimdir, benim hakkımdır” diye sahip çıkmaktır. Böyle bir hareket bir başka kimsenin hakkına tecâvüz olduğu için kesinlikle haramdır. Hakkı olmayan bir şeyi elde etmeye çalışan adamı Resûl-i Ekrem Efendimiz’in,*“O kimse cehennemdeki yerine hazırlansın”* diye tehdit etmesi, bu davranışın büyük bir haksızlık olduğunu göstermektedir.

Hadisimizdeki **üçüncü yasak**, kâfir olmayan birine kâfir veya Allah düşmanı diye hakaret etmektir. Bu husus, önemi sebebiyle kitabımızın 1736 ve 1737 numaralı hadislerinde “Müslümana Kâfir Demenin Haram Oluşu” başlığı altında ele alınıp incelenmiştir. Burada şu kadarını belirtelim:

Bir kimseye kâfir demek, insana büyük bir sorumluluk yükleyen pek ağır bir sözdür. İşin şakası yoktur. Zira müslüman iken kâfir olan kimseye selâm verilmez, selâmı alınmaz. O kimse müslüman bir kadınla evlenemez, evlenmişse boşanması gerekir. O adam ölürse cenazesi yıkanmaz, cenaze namazı kılınmaz, hatta İslâm kabristanına defnedilmez. Durumun vahâmeti göz önünde bulundurulmalı ve herkes diline sahip olmalıdır. Lâ ilâhe illallah diyen bir kimseye kesinlikle kâfir, Allah düşmanı dememelidir. Kendisi bu şekilde suçlanan kimse şayet öyle değilse, bu sözün onu söyleyene geri döneceği ve onun kâfir olacağı unutulmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Babası olmayan birine, menfaati sebebiyle “Bu benim babamdır” diyen kimse, gerçek babasına karşı nankörlük etmiş olur.

2. Kendisine ait olmayan bir şeye, “Bu benimdir” diye sahip çıkan ve böylece başkasının hakkını yemekte sakınca görmeyen kimseyi Hz.

Peygamber, *“O bizden değildir”* diye İslâm toplumundan reddetmekte, onun cehennemlik olduğunu belirtmektedir.

3. Müslüman birine kâfir veya Allah düşmanı demek son derece tehlikelidir. Zira o adam gerçekten kâfir veya Allah düşmanı değilse, bu söz, hedefini bulamamış bir ok gibi o iddiayı ortaya atana geri döner.

368- باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عزَّ وجلَّ أو رسوله صلى الله عليه وسلم عنه

ALLAH VE RESÛLÜ’NÜN YASAKLADIĞI ŞEYLERDEN SAKINMAK

Âyetler

لَا تَجْعَلُوا دُعَاء الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاء بَعْضِكُم بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ [63]

1. “Peygamberin emrine aykırı davrananlar, başlarına bir felâket gelmesinden veya kendilerine korkunç bir azâbın isâbet etmesinden sakınsınlar.”

Nûr sûresi (24) 63

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوَءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللّهُ نَفْسَهُ وَاللّهُ رَؤُوفُ بِالْعِبَادِ [30]

2. “Allah, kendisine karşı gelmekten sakınmanızı emrediyor.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 30

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ [12]

3. “Şüphe yok ki Rabbinin yakalayıp helâk etmesi çok korkunçtur.”

Bürûc sûresi (85) 12

وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ [102]

4. “Rabbin, zâlim olan toplulukları cezalandırdığı zaman, O’nun azâbı şüphesiz pek korkunçtur.”

Hûd sûresi (11) 102

Yukarıdaki dört âyet, mü'minleri Allah'ın ve Resûlü'nün emirlerine uymaya davet etmekte, onların buyruklarına karşı gelmekten sakındırmakta, Allah ve peygamber sözü dinlemeyen toplulukların başına pek korkunç belâlar geldiğini hatırlatmaktadır.

İlâhî kitabımızın birçok âyetinde tekrar tekrar hatırlatıldığı üzere, bir zamanlar yeryüzünde pek saltanatlı şekilde yaşayan bazı milletler, Allah'ın buyruklarını, kendilerine gönderilen peygamberlerin uyarılarını dinlemedikleri, bunları önemsemedikleri için değişik şekillerde yok edilmek suretiyle cezalandırılmışlardır. Onlar Allah'ın ve peygamberlerinin sözüne kulak vermemek suretiyle kendi sonlarını hazırlamışlardır.

Ne yazık ki bazı kimseler, Nûh, Âd, Semûd, Lût kavimleri gibi günahkâr milletlerin haritadan silinmiş olmalarını, onların yaptıkları günahlara bağlamayıp bu felâketleri bir tabiat olayı diye görmek ve yorumlamak istemişlerdir. Gerçeği görmek, şüphesiz bir akıl, iz'an ve basîret meselesi olmakla birlikte, gönlünde Allah korkusu taşımakla da ilgilidir. Sinesinde gönül taşıyan akıllı insanlar, tarihte bazı milletlerin başına gelen felâketleri onların yaptıkları zulüm ve haksızlıklara bağlamaktan başka çıkar yol bulamazlar.

Zulüm ve haksızlığın en büyüğü Allah'ı tanımamaktır. Diğer bir söyleyişle, Allah'ın bir eşi ve benzeri bulunduğunu iddia etmek, yeryüzünde başka tanrılar da olduğunu ileri sürmek en büyük haksızlıktır. Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle söyleyecek olursak **"Allah'a şirk koşmak, şüphesiz büyük bir zulümdür"** [Lokman sûresi (31) 13].

Netice itibariyle Allah'ı inkâr eden, peygamber sözü dinlememek suretiyle Allah'a meydan okuyan insanlar ve milletler, hem bu dünyada hem de âhirette başlarına gelecek felâketlerden sakınmalıdır. Şüphesiz sadece kâfirler değil, müslüman olduklarını söylemekle beraber Allah'ın emirlerine aykırı hareket edenler de başlarına gelecek büyük sıkıntılardan, belâlardan uzak durmalıdır.

Bunun yanı sıra müslümanlar, içinde yaşadıkları zillet, hakaret ve perişanlığın sebepleri üzerinde de iyi düşünmeli ve bundan dersler çıkarmaya çalışmalıdır. İşte yukarıdaki âyetlerde verilen öğütler bunlardır.

Hadis

1810- وَعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «إِنَّ اللَّه تَعَالى يَغَارُ ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتيَ المَرْءُ مَا حَرَّمَ اللَّه عَليهِ » متفقٌ عليه.

1810. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ da kıskanır. O'nun kıskanması, kulun ilâhî yasakları çiğnemesi sebebiyledir."

Buhârî, Nikâh 107; Müslim, Tevbe 36. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ' 4

Açıklamalar

Kıskançlık duygusu insanoğluna mahsus bir özelliktir. Gazap hali ile yakın ilgisi vardır. Kıskançlık duygusuna kapılan kişi, duyduğu derin üzüntü sebebiyle sükûnet halinden öfke haline geçer, sinirlenip heyecanlanır. Böyle değişken haller Cenâb-ı Hak için kesinlikle söz konusu değildir. Şüphesiz kulun kıskanması ile Allah Teâlâ'nın kıskanması birbirinden tamamen farklı şeylerdir. Allah Teâlâ'nın kıskanması, kulun ilâhî emirler doğrultusunda hareket etmeyip yasaklara meyletmesi sebebiyle hoşnutsuz olmasıdır.

Konuyu biraz açalım: Allah Teâlâ insanı, dünya hayatında kısa bir denemeden geçirdikten sonra ebedî âlemde mutlu etmek için yaratmıştır. Bu deneme, kulun, dünyada bulunduğu süre içinde Cenâb-ı Hakk'ın istediği gibi bir hayat sürmesidir. Diğer bir ifadeyle Allah'ın buyruklarını yapması, yasaklarından kaçınmasıdır. Kul bu iki esasa uyarsa sonsuz hayatta ebediyyen mutlu olacaktır. Onun yapacağı her günah ise kendisini bu bahtiyarlıktan uzaklaştıracaktır. Kulun ilâhî emirlere uygun hareket etmesi Cenâb-ı Mevlâ'yı memnun eder. İlâhî yasakları çiğnemek suretiyle ebedî saâdetini yıkması ise Allah Teâlâ'yı gücendirir. Cenneti kendisi için yarattığı kulunun ben cenneti istemiyorum, cehenneme gideceğim diye direnmesi O'nun hoşnutsuzluğunu artırır. İnsan çok sevdiği birini bir başkasına kaptırma korkusuyla nasıl kıskançlık duyarsa, Allah Teâlâ da çok sevdiği kulunu cehenneme kaptırmaktan dolayı hoşnutsuzluk duyar. İşte

Peygamber Efendimiz Cenâb-ı Hakk'ın duyduğu bu hoşnutsuzluğu kıskançlık sözüyle ifade etmiştir.

Şu geçici imtihan dünyasında kulun sadece bir görevi vardır: Allah'ı hoşnut etmek, O'nun rızâsını kazanmak. Bütün peygamberler bunun için gönderilmiştir. Onlar insanları Allah'a giden yolda yürümeye teşvik etmişler, ilâhî buyruklara uymamanın kötü sonuçlarını göstermişler ve onları cehennem azâbıyla korkutup uyarmışlardır.

Bu hadisi 65 numara ile "Allah'ın Kullarını Denetlemesi (Murâkabe) bahsinde okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarını cennetine ve cemâline ermeleri için yaratmıştır.
2. Haram ve yasak sınırlarını, kullarını günahlardan korumak için koymuştur.
3. Kulların ilâhî buyruklara karşı gelmesi, cennet yerine cehennemi tercih etmesi kâinatın Rabbini gücendirir.

369- باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهيّاً عنه

İLÂHÎ BİR YASAĞI ÇİĞNEYEN KİMSENİN NE DİYECEĞİ

Âyetler

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ [36]

1. "Şeytan seni bir kötülüğe sevketme girişiminde bulunursa, hemen Allah'a sığın."

Fussilet sûresi (41) 36

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَواْ إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُواْ فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ [201]

2. "Allah'tan korkup kötülükten sakınanlar şeytanın bir vesvesesine uğrarlarsa, Allah'ı hatırlayıp hemen doğru yolu görürler."

A'râf sûresi (7) 201

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُواْ أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُواْ اللّهَ فَاسْتَغْفَرُواْ لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّهُ وَلَمْ يُصِرُّواْ عَلَى مَا فَعَلُواْ وَهُمْ يَعْلَمُونَ [135]
أُوْلَـئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ [136]

3. “Onlar bir kötülük yaptıkları veya kendilerine zulmettikleri zaman Allah’ı hatırlayıp günahlarının bağışlanmasını dilerler. Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar yaptıkları günahlarda, bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükâfatları, Rableri tarafından bağışlanma ve altından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Hayırlı ameller yapanların mükâfatı ne güzeldir.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 135, 136

وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [31]

4. “Ey mü’minler! Hepiniz Allah’a tövbe edin ki kurtuluşa eresiniz.”

Nûr sûresi (24) 31

Bu âyet-i kerîmeler bizi öncelikle iyi mü’min olmaya teşvik etmektedir. İyi mü’min, Allah’tan korkup günahlardan sakınan kimsedir. İnsan, kendini yaratana duyduğu derin saygının bir gereği olarak O’nun buyruklarını yapmaya, yasaklarından kaçınmaya mecburdur. Bununla beraber Cenâb-ı Hakk’a karşı istemeden yaptığı hataları, birtakım kusur ve noksanları elbette olacaktır. O zaman da Rabbini hatırlayacak, O’nun kendisine bu davranışları yasakladığını düşünecek, affını elde etmediği takdirde işlediği günahların hesabını kendisinden birer birer soracağını göz önüne getirecek ve hemen Mevlâsına el açarak, yaptığı kusurlardan dolayı O’nun affını ve mağfiretini dileyecektir. Tövbe ve istiğfâr etmek için kesinlikle vakit kaybetmeyecektir. “Nasıl olsa tövbe ve istiğfâr ederim” gafletine kapılmayacaktır. Çünkü yarın veya daha sonra tövbe ederim düşüncesi de şeytanın bir oyunudur. Zira insan yarına çıkacağından, şu andan sonrasını yaşayacağından kesinlikle emin değildir. Yüce Rabbimiz bunların yanı sıra bizden yapmakta olduğumuz o günahı hemen terk etmemizi de istemektedir. Kitabımızın 14-25 numaralı hadislerinin bulunduğu “Tövbe”

bahsinde, 1873-1883 numaralı hadislerin bulunduğu “İstiğfâr” bölümünde bu konu âyet ve hadislerle daha geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Bu âyet-i kerîmeler bizi, iyi mü’min olabilmek için ebedî düşmanımız şeytana karşı uyanık bulunmaya, onun oyunlarına gelmemeye teşvik etmektedir. Yukarıdaki ilk iki âyet-i kerîmede Allah Teâlâ, içinde şeytanın iğvâsını, şöyle yap böyle yap diye kötülüğe doğru ittiğini hisseden kimsenin, hiç vakit kaybetmeden hemen Rabbine sığınmasını tavsiye buyurmaktadır. İçinde günaha doğru bir meyil veya bir kimseye karşı öfke hisseden yahut nefsin başka telkinleriyle burun buruna gelen insanın yapacağı tek şey, o duyguları yaratana sığınmaktır. Öyle ya, iri ve azgın köpeklerin hücumuna uğrayan bir kimsenin yapacağı en iyi hareket, köpeklerin sahibine sığınmaktır. İslâm büyüklerinden biri ile talebesi arasında geçen şu konuşma da bunu göstermektedir:

- Şeytan seni fenalığa teşvik ederse ne yaparsın?

- O duygudan kurtulmaya gayret ederim.

- Şeytan aynı duyguları bir daha telkin ederse?

- Yine o duygulardan kurtulmaya çalışırım.

- Şeytan seni tekrar baştan çıkarmaya çalışırsa?

- Ben yine ondan kurtulmaya gayret ederim.

- Bu uzun iş, oğlum! Düşün, yolda giderken önüne bir koyun sürüsü çıksa, sürünün köpeği havlayarak yanına gelip sana yol vermese ne yaparsın?

- Köpekle mücadele eder, yolumdan çekilmesini sağlarım.

- Bu da uzun iş, evlât! Sürünün çobanından yardım iste de, köpeği yolundan çeksin.

Hata, günah, yanılma insan içindir. Zira insan melek değildir. Kötü duyguların yoğun tesiri altında kalan veya istemeden de olsa bir günaha bulaşan kimse hemen Rabbine yönelmeli, O’na sığınmalı ve kendisini bağışlaması için yalvarmalıdır. Üçüncü âyet-i kerîmede müjdelendiği üzere, Cenâb-ı Mevlâ böyle davranan kullarını bağışladığı gibi, onlara altından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler ikram edecektir.

Hadis

1811- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ حَلَف فَقَالَ في حلفِهِ: بِاللَّاتِ والْعُزَّى ، فَلْيقُلْ : لا إلَهَ إلاَّ اللَّه ومَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ ، تَعَالَ أقَامِرْكَ فَليتَصَدَّق» . متفقٌ عليه .

1811. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse 'Lât ve Uzzâ hakkı için' diye yemin edecek olursa, hemen ardından 'lâ ilâhe illallah' desin. Yine bir kimse arkadaşına 'Gel, seninle kumar oynayalım' derse, hemen sadaka versin."

Buhârî, Tefsîru sûre (53), 2, Edeb 74, İsti'zân 52, Eymân 53; Müslim, Eymân 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 3; Tirmizî, Nüzûr ve'l-eymân 18; Nesâî, Eymân 11; İbni Mâce, Keffârât 2

Açıklamalar

Hadisimizde İslâmiyet'e ters düşen iki davranış ele alınmaktadır. Bunlardan biri, yemin ederken Allah'ın adıyla değil de, Câhiliye devrinde olduğu gibi "Lât ve Uzzâ hakkı için" diye putların adıyla yemin eden kimsenin durumudur.

Lât, Tâif'te Sakîf kabilesinin taştan yapılma putuydu. Hicretin 9. yılında Tâif halkı müslüman olunca onu yerle bir ettiler. **Uzzâ** ise Gatafân kabilesinin taptığı bir sakız ağacıydı. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hâlid İbni Velîd'i göndererek bu ağacı kestirmişti. Bu iki putun mahiyeti ve nerede bulunduğu hakkında başka görüşler de vardır. Başka kabilelerin muhtelif adlarla anılan daha başka putları vardı. Meselâ yine taştan yapılma **Menât** putuna Hüzeyl ve Huzâa kabileleri taparlardı. Onlar adına kurban keserler, yağmur yağdırmasını dilerlerdi. İslâmiyet'in daha Resûlullah Efendimiz zamanında Arabistan'a yayılmasıyla birlikte bütün bu putlar parçalanıp atıldı.

Hadisimizde geçtiği şekilde putlar adına yemin edilmesi, daha çok İslâm'ın ilk yıllarındaki müslümanları ilgilendirmektedir. Onlar

İslâmiyet'ten önce 'Lât ve Uzzâ hakkı için' diye yemin ederlerdi. Ya müslüman olduktan sonra dil alışkanlığı ile yine aynı şekilde yemin ederlerse durum ne olacaktı? Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* burada dolaylı olarak önemli bir şeye işaret buyurmaktadır. İnsan, ancak değer verdiği şeyler üzerine yemin edebilir. İslâmiyet'in gelmesiyle birlikte gerçeği öğrenen ve artık putlara değer vermeyen bir müslüman, olsa olsa dil alışkanlığı dolayısıyla putlar adına yemin edebilir. Kasıtsız yapılan hatanın cezası yoktur. Bu dil sürçmesinin kefâreti **'lâ ilâhe illallah'** veya bazı rivayetlere göre "**lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh"** (İbni Mâce, Keffârât 2) diyerek tövbe ve istiğfâr etmektir. Zira insan bu kelime-i tevhidi söylemekle, biricik ilâhın Allah olduğunu, ondan başka bir ilâh bulunmadığını belirtmektedir. Eğer bir mü'min dil alışkanlığı ile değil de, gerçekten putlara değer verdiği için yemin etmişse, kelime-i tevhidi söylemekle hem yeniden iman tazelemiş hem de bu günahına tövbe etmiş olur. Bazı câhil müslümanların "Şu işi yaparsam yahudi olayım" veya "Şu işi yaparsam dinden çıkayım" diye yemin etmeleri de buna benzemektedir. Müslüman bir adam o işi yaparsa gerçekten dinden çıkmış mı olur? Hayır, bu yemin, mânası olmayan bir sözdür. Daha doğrusu bu sözün bir yemin değeri yoktur. Bu tür sözleri sarfedenlerin herhangi bir kefâret ödemesi gerekmez, onların sadece tövbe ve istiğfâr ederek "lâ ilâhe illallah" demesi yeterlidir. Uygun olmayan yeminler ve onları yapanların durumu hakkında 1555 ve 1711-1715 numaralı hadislerde bilgi verilmiştir. Hadisimizin ikinci kısmında, arkadaşına, "Gel, seninle kumar oynayalım" diyen birinin veya "Kim oyunu kaybederse şunu alsın" diyen kimsenin, bu sözün vebâlinden kurtulabilmek için, kumara harcayacağı o parayı yahut herhangi bir parayı sadaka olarak hemen bir fakire vermesi tavsiye edilmektedir. Zira iyiliklerin kötülükleri yok etmesi, İslâmiyet'in ortaya koyduğu bir esastır. Vereceği sadaka, bu anlamsız sözün çirkinliğini silebilir. Zaten güzel dinimiz kumar gibi ocaklar söndüren ve insanlara şahsiyetlerini kaybettiren belâları kesinlikle yasaklamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Putlar üzerine yemin etmek günahtır. Yanılıp da yemin eden kimse "lâ ilâhe illallah" diyerek tövbe etmeli, böylece hatasını telâfi edip imanını yenilemelidir.

2. Kumar oynamak haram, bir başkasını kumar oynamaya davet ve teşvik etmek günahtır. Böyle davranmanın kefâreti hemen sadaka vermektir; zira iyilikler, kötülükleri yok eder.

كتاب المنثورات والملح

370- بابُ المنثورات والملح

BELLİ BİR KONUYA AİT OLMAYAN İLGİ ÇEKİCİ HADİSLER BÖLÜMÜ

Hadisler

1812- عَنِ النَّواس بنِ سَمْعانَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الدَّجَّالَ ذَاتَ غَدَاةٍ ، فَخَفَّضَ فِيهِ ، وَرَفَع حَتَّى ظَنَنَاه في طَائِفَةِ النَّخْلِ ، فَلَمَّا رُحْنَا إلَيْهِ ، عَرَفَ ذلكَ فِينَا فقالَ : « ما شأنكم ؟ » قُلْنَا : يَارَسُولَ اللَّهِ ذَكَرْتَ الدَّجَّالِ الْغَدَاةَ ، فَخَفَّضْتَ فِيهِ وَرَفَعْتَ ، حَتَّى ظَنَنَّاه في طَائِفةِ النَّخْلِ فقالَ : « غَيْرُ الدَّجَالِ أخْوفَني عَلَيْكُمْ ، إنْ يخْرجْ وأنا فِيكُمْ ، فَأنَا حَجِيجُه دونَكُمْ ، وَإنْ يَخْرجْ وَلَسْتُ فِيكُمْ ، فكلُّ امريءٍ حَجِيجُ نَفْسِهِ ، واللَّه خَلِيفَتِي عَلى كُلِّ مُسْلِمٍ . إنَّه شَابٌّ قَطَطٌ عَيْنُهُ طَافِيَةٌ ، كأَنَّي أُشَبِّهُه بعَبْدِ الْعُزَّى بن قَطَنٍ ، فَمَنْ أدْرَكَه مِنْكُمْ ، فَلْيَقْرَأْ عَلَيْهِ فَوَاتِحَ سُورةِ الْكَهْفِ ، إنَّه خَارِجٌ خَلَّةً بَينَ الشَّامِ وَالْعِرَاقِ ، فَعَاثَ يميناً وَعاثَ شمالاً ، يَا عبَادَ اللَّه فَاثْبُتُوا » . قُلْنَا يا رسول اللَّه ومَالُبْثُه في الأرْضِ ؟ قالَ : « أرْبَعُون يَوْماً : يَوْمٌ كَسَنَةٍ ، وَيَوْمٌ كَشَهْرٍ، وَيَوْمٌ كجُمُعَةٍ ، وَسَائِرُ أيَّامِهِ كأَيَّامِكُم » . قُلْنَا : يا رَسُولَ اللَّه ، فَذلكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَسَنَةٍ أتكْفِينَا فِيهِ صلاةُ يَوْمٍ ؟ قال : « لا ، اقْدُرُوا لَهُ قَدْرَهُ » . قُلْنَا : يَارَسُولَ اللَّهِ وَمَا إسْراعُهُ في الأرْضِ ؟ قالَ : « كَالْغَيْث استَدبَرَتْه

الرِّيحُ ، فَيَأتي على القَوْم ، فَيَدْعُوهم ، فَيؤْمنُونَ بِهِ ، وَيَسْتجيبون لَهُ فَيَأمُرُ السَّماءَ فَتُمْطِرُ ، والأرْضَ فَتُنْبِتُ ، فَتَرُوحُ عَلَيْهِمْ سارِحتُهُم أطْوَلَ مَا كَانَتْ ذُرى ، وَأسْبَغَه ضُرُوعاً ، وأمَدَّهُ خَواصِرَ، ثُمَّ يَأتي الْقَوْمَ فَيَدْعُوهم ، فَيَرُدُّون عَلَيهِ قَوْلَهُ ، فَيَنْصَرف عَنْهُمْ ، فَيُصْبحُون مُمْحِلينَ لَيْسَ بأيْدِيهم شَيءٌ منْ أمْوالِهِم ، وَيَمُرُّ بِالخَربَةِ فَيقول لَهَا : أخْرِجِي كُنُوزَكِ ، فَتَتْبَعُهِ ، كُنُوزُهَا كَيَعَاسِيب النَّحْلِ ، ثُمَّ يدْعُو رَجُلاً مُمْتَلِئاً شَباباً فَيضْرِبُهُ بالسَّيْفِ ، فَيَقْطَعهُ ، جِزْلَتَيْن رَمْيَةَ الْغَرَضِ ، ثُمَّ يَدْعُوهُ ، فَيُقْبِلُ ، وَيَتَهلَّلُ وجْهُهُ يَضْحَكُ . فَبَينَما هُو كَذلكَ إذْ بَعَثَ اللَّه تَعَالى المسِيحَ ابْنَ مَرْيم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَيَنْزِلُ عِنْد المَنَارَةِ الْبَيْضَآءِ شَرْقيَّ دِمَشْقَ بَيْنَ مَهْرُودتَيْنِ ، وَاضعاً كَفَّيْهِ عَلى أجْنِحةِ مَلَكَيْنِ ، إذا طَأطَأَ رَأسهُ ، قَطَرَ وإذا رَفَعَهُ تَحدَّرِ مِنْهُ جُمَانٌ كَاللُّؤلُؤ ، فَلا يَحِلُّ لِكَافِرِ يَجِدُّ رِيحَ نَفَسِه إلاَّ مات ، ونَفَسُهُ يَنْتَهِي إلى حَيْثُ يَنْتَهي طَرْفُهُ ، فَيَطْلُبُه حَتَّى يُدْرِكَهُ بَبابِ لُدٍّ فَيَقْتُلُه . ثُمَّ يأتي عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قَوْماً قَدْ عَصَمَهُمُ اللَّه مِنْهُ ، فَيَمْسَحُ عنْ وُجوهِهِمْ ، ويحَدِّثُهُم بِدرَجاتِهم في الجنَّةِ . فَبَينَما هُوَ كَذلِكَ إذْ أوْحَى اللَّه تَعَالى إلى عِيسى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنِّي قَدْ أخرَجتُ عِبَاداً لي لا يدانِ لأحَدٍ بقِتَالهِمْ ، فَحَرِّزْ عِبادِي إلى الطّورِ ، وَيَبْعَثُ اللَّه يَأجُوجَ ومَاجوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدِبٍ يَنْسلُون ، فيَمُرُّ أوَائلُهُم عَلى بُحَيْرةِ طَبرِيَّةَ فَيَشْرَبون مَا فيهَا ، وَيمُرُّ آخِرُهُمْ فيقولُونَ : لَقَدْ كَانَ بهَذِهِ مرَّةً ماءٌ . وَيُحْصَرُ نبي اللَّهِ عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم وَأصْحَابُهُ حَتَّى يكُونَ رأسُ الثَّوْرِ لأحدِهِمْ خيْراً منْ مائَةِ دِينَارٍ لأحَدِكُمُ الْيَوْمَ ، فَيرْغَبُ نبي اللَّه

عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم وأصْحَابُه ، رضي اللّه عَنْهُمْ ، إلى اللَّهِ تَعَالى، فَيُرْسِلُ اللّه تَعَالى عَلَيْهِمْ النَّغَفَ في رِقَابِهِم ، فَيُصبحُون فَرْسى كَموْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ، ثُمَّ يهْبِطُ نبي اللَّه عيسى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأصْحابهُ رضي اللّه عَنْهُمْ ، إلى الأرْضِ ، فَلاَ يَجِدُون في الأرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إلاَّ مَلأهُ زَهَمُهُمْ وَنَتَنُهُمْ ، فَيَرْغَبُ نبي اللَّه عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأصْحابُهُ رضي اللّه عَنْهُمْ إلى اللّهِ تَعَالَى ، فَيُرْسِلُ اللّه تَعَالى طَيْراً كَأعْنَاقِ الْبُخْتِ ، فَتحْمِلُهُمْ ، فَتَطرَحُهم حَيْثُ شَآءَ اللّه ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه عَزَّ وجَلَّ مـطَراً لا يَكِنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ ولا وَبَرٍ ، فَيَغْسِلُ الأرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كالزَّلَقَةِ . ثُمَّ يُقَالُ لِلأرْض : أنْبِتي ثَمرَتَكِ ، ورُدِّي برَكَتَكِ ، فَيَوْمئِذٍ تأكُلُ الْعِصَابَة مِن الرُّمَّانَةِ، وَيسْتظِلون بِقِحْفِهَا ، وَيُبارَكُ في الرِّسْلِ حَتَّى إنَّ اللِّقْحَةَ مِنَ الإبِلِ لَتَكْفي الفِئَامَ مِنَ النَّاس، وَاللِّقْحَةَ مِنَ الْبَقَرِ لَتَكْفي الْقَبِيلَةَ مِنَ النَّاس ، وَاللِّقْحَةَ مِنَ الْغَنمِ لَتَكْفي الْفَخِذَ مِنَ النَّاسِ .فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إذْ بَعَثَ اللَّه تَعالَى رِيحاً طَيِّبَةً ، فَتأخُذُهم تَحْتَ آبَاطِهِمْ ، فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤمِن وكُلِّ مُسْلِمٍ ، وَيبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتهَارجُون فِيهَا تَهَارُج الْحُمُرِ فَعَلَيْهِم تَقُومُ السَّاعَةُ» رواهُ مسلم .

قَوله : « خَلَّةٌ بيْنَ الشَّام وَالْعِرَاقِ » أيْ : طَرِيقاً بَيْنَهُما . وقَوْلُهُ : « عاثَ » بالْعينِ المهملة والثاءِ المثلَّثةِ ، وَالْعَيْثُ : أشَدُّ الْفَسَادِ . « وَالذُّرَى » : بِضَمِّ الذَّالِ المُعْجَمَةَ وَهوَ : أعالي الأسْنِمَةِ . وهُو جَمْعُ ذِرْوَةٍ بِضَم الذَّالِ وَكَسْرِهَا « واليَعاسِيبُ » : ذكور النَّحْلِ . «وجزْلتَين» أي : قِطْعتينِ ، « وَالْغَرَضُ » : الهَدَفُ الَّذِي يُرْمَي إلَيْهِ بِالنَّشَّابِ ، أيْ : يَرْمِيهِ رَمْيَةً كَرمْي النَّشَّابِ إلى الْهَدَفِ . « وَالمهْرودة

« بِالدَّال المُهْمَلَة المعجمة ، وَهِي : الثّوْبُ المَصْبُوغُ .
قَوْلُهُ : « لاَ يَدَانِ » أيْ : لاَ طَاقَةَ . « وَالنَّغَفُ » : دُودٌ . « وفَرْسَى » : جَمْعُ فَرِيسٍ ، وَهُو الْقَتِيلُ : وَ « الزَّلَقَةُ » بفتحِ الزَّايِ واللاَّمِ واالْقافِ ، ورُوِيَ « الزُّلْفَةُ » بضمِّ الزَّاي وإسْكَانِ اللاَّمِ وبالْفاءِ ، وهي المِرْآةُ . « وَالعِصَابَة » : الجماعةُ ، « وَالرِّسْلُ » بكسر الراءِ : اللّبنُ ، « وَاللَّقْحَة » : اللَّبُونُ ، « وَالْفِئَام » بكسر الفاءِ وبعدها همزة : الجمَاعَةٌ . « وَالْفَخِذُ » مِنَ النَّاسِ : دُونَ الْقَبِيلَةِ .

1812. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir sabah Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* deccâlden uzun uzun bahsetti. Sonunda yorulup sesini alçalttı, sonra tekrar yüksek sesle konuştu. Biz onun anlatışına bakarak deccâlin Medine civarındaki hurmalıklara gelip dayandığını zannettik. Tekrar yanına gittiğimiz zaman üzüntümüzü anladı ve:

- "Hayrola, bu ne hal?" dedi. Biz de:

- Yâ Resûlallah! Sabahleyin deccâlden bahsettin. Kâh alçak sesle kâh yüksek sesle konuştuğun için, biz onun hurmalıklara gelip dayandığını sandık, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

- "Sizin adınıza deccâlden başka şeylerden daha çok korkuyorum. Şayet deccâl ben aranızdayken çıkarsa, onun oyununu bozar, delillerini çürütürüm.

Eğer ben aranızdan ayrıldıktan sonra çıkarsa, artık herkes kendini ona karşı savunup korumalıdır. Zaten Allah Teâlâ mü'minleri onun kötülüklerinden koruyacaktır. Deccâl kıvırcık saçlı, patlak gözlü, (Câhiliye devrinde ölen) Abdüluzzâ İbni Katan'a benzeyen bir gençtir. Sizden onu gören Kehf sûresinin baş (ve son) tarafından onar âyet okusun. O Şam ile Irak arasındaki bir yerden çıkacak. Sağa sola her yana kötülüğünü yayacaktır. Ey Allah'ın kulları, imanınızı koruyup direnin!"

- Yâ Resûlallah! Deccâlin yeryüzünde kalma süresi ne kadardır? diye sorduk. Şöyle buyurdu:

- "Kırk gündür. Bir günü bir yıl kadar, bir başka günü bir ay kadar, bir diğer günü de bir hafta kadardır; geri kalan günleri ise sizin bildiğiniz günler gibidir." Biz:

- Yâ Resûlallah! Bir yıl kadar olan günde, kılacağımız bir günlük namaz kâfi gelecek mi? dedik.

- "Hayır, siz namaz vakitlerini ona göre takdir ve hesap ediniz" buyurdu. Biz:

- Yâ Resûlallah! Onun yeryüzündeki sürati ne kadardır? diye sorduk. Şöyle buyurdu:

- "Rüzgârın sürüklediği bulut gibi insanların yanından geçer, ilâh olduğunu söyleyerek kendisine iman etmelerini ister, onlar da iman ederler. Göğe yağmur yağdırmasını emreder, yağmur yağar; yere bitki bitirmesini emreder, otlar, çayırlar biter; insanların yayılmaya gönderdikleri hayvanları daha gösterişli ve semiz, sütleri daha bol olarak döner. Daha sonra başka insanların yanına gelerek onları kendine inanmaya davet eder; fakat onlar kendisine inanmayıp teklifini geri çevirirler; deccâl de yanlarından ayrılıp gider; lakin sabahleyin suları çekilip çayır çimenleri kurur, hayvanları da helâk olur.

Deccâl bir örene uğrayıp 'Definelerini ortaya çıkar!' der, o harâbedeki defineler arıbeyinin peşinden giden arılar gibi deccâlin arkasından gider. Sonra deccâl babayiğit bir genci yanına çağırıp onu kılıcıyla ikiye biçer; vücudunun her parçası bir yana düşer; ardından ona seslenir. Delikanlı gülümseyen bir çehreyle ona doğru gelir. Deccâl böyle işler yaparken Allah Teâlâ Mesîh İbni Meryem *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gönderir. Mesîh, boyanmış iki elbise içinde, ellerini iki meleğin kanatları üzerine koyarak Dımaşk'ın doğusundaki Akminare'nin yanına iner. Mesih parıldayan yüzüyle başını yere eğince saçlarından terler damlar, başını kaldırınca inci gibi nûrânî damlalar dökülür. Onun nefesini koklayan kâfir derhal ölür. Nefesi baktığı yere ânında ulaşır. Mesih deccâlin peşine düşer, onu (Kudüs yakınındaki) Bâbülüd'de yakalayıp öldürür. Sonra Îsâ *sallallahu aleyhi ve*

sellem, Allah Teâlâ'nın kendilerini deccâlin şerrinden koruduğu birtakım insanların yanına gelir, onların yüzlerini okşayarak deccâl fitnesinin sona erdiğini söyler ve kendilerine cennetteki yüksek derecelerini haber verir. Bu sırada Allah Teâlâ Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem*'e vahyederek "Kimsenin öldüremeyeceği kullar yarattım; diğer kullarımı toplayıp Tûr'a götür" buyurur. Allah Teâlâ Ye'cûc ve Me'cûc'ü yeryüzüne gönderir. Onlar tepelerden süratle inip giderler; öncüleri Taberiye gölüne varıp gölün bütün suyunu içer.

Arkadan gelenler oraya vardıklarında, "Bir zamanlar burada çok su varmış" derler. Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanında bulunan mü'minler Tûr dağında mahsur kalırlar. Onlardan her biri için bir öküz başı, sizin bugünkü paranızla yüz altından daha kıymetli olur. Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanındaki mü'minler bu belâdan kendilerini kurtarması için Allah Teâlâ'ya yalvarırlar. Allah Teâlâ da Ye'cûc ve Me'cûc'ün enselerine kurtçuklar musallat eder; hepsi bir anda ölüp gider. Ardından Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile mü'minler Tûr dağından inerler. Ye'cûc ve Me'cûc'ün kokmuş cesetlerinin olmadığı bir karış yer bulamazlar. Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanındaki mü'minler bu belâdan da kendilerini kurtarması için Allah Teâlâ'ya yalvarırlar.

Allah Teâlâ deve boyunları gibi iri kuşlar gönderir; bu kuşlar onların kokmuş cesetlerini alarak Cenâb-ı Hakk'ın dilediği yere götürüp atarlar. Sonra Allah Teâlâ hiçbir evin ve çadırın engel olamayacağı bol bir yağmur gönderir; bu yağmur yeryüzünü ayna gibi pırıl pırıl temizler. Daha sonra yeryüzüne "Meyveni bitir, bereketini getir" diye emredilir. O gün bir grup insan tek bir nar ile doyar, kabuğuyla da gölgelenirler.

Yaylıma gönderilen hayvanların sütü de bereketlenir, bir devenin sütü kalabalık bir grubu, bir ineğin sütü bir kabileyi, bir koyunun sütü bir cemaati doyurur. Onlar böyle yaşayıp giderken Allah Teâlâ tatlı bir rüzgâr gönderir; bu rüzgâr onları koltuk altlarından sarmalayıp her mü'minin ve müslimin rûhunu alıp götürür. Yeryüzünde insanların en fenaları kalır; onlar eşekler gibi birbiriyle tepişip herkesin gözü önünde cinsel ilişkide bulunurlar ve kıyamet onların üzerine kopuverir."

Müslim, Fiten 110. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 59; İbni Mâce, Fiten 33

Açıklamalar

Kitabımızın bu kısmı “bölüm” adıyla anılmamakla beraber **altmış** hadisin yer aldığı müstakil bir bölüm mahiyetindedir. Bu kısımdaki on iki hadiste öncelikle **deccâl** konusu işlenmektedir. Kur'ân-ı Kerîm’de kendisinden söz edilmeyen deccâl, hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre kıyamet alâmetlerinden biridir. Kıyametle ilgili her bilgi **gayb** sahasına girer. **Gayb**, akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanıdır. Gayb hakkındaki bilgiler ya Allah Teâlâ’nın veya Resûlü’nün haber vermesiyle öğrenilebilir. Etrafımızda olup da kendilerini akıl ve duyularla bile idrâk edemediğimiz varlıklar ve yaşadığımız andan sonra olup bitecek şeyler bizim için gaybdır. Biz bu konulardaki bilgileri ya **Kur'ân-ı Kerîm**’den veya **hadîs-i şerîfler**den öğrenebiliriz. Kur'ân-ı Kerîm'de gayb konusuna, önemi sebebiyle 60 yerde temas edilmektedir. Bu âyetlerde gaybı sadece Allah Teâlâ’nın bileceği anlatılmaktadır. Bunun bir tek istisnası vardır. O da yine Kur'ân-ı Kerîm’de şöyle belirtilmektedir: **"Allah Teâlâ bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarından kimseyi haberdâr etmez. Ancak bildirmeyi dilediği Peygamber müstesnâ"** [Cin sûresi (72), 26]. İşte deccâl, kıyâmet, âhiret, cennet, cehennem ve daha başka şeyler hakkındaki bütün bilgiler Cenâb-ı Hak tarafından Resûl-i Ekrem Efendimiz’e bildirilmiş, o da bunlardan uygun gördüklerini bize haber vermiştir.

Şimdi gelelim deccâle. Onun âhir zamanda ortaya çıkacak, Allah Teâlâ’nın kendisine verdiği bazı imkânlar sebebiyle hârikulâde mârifetler gösterecek ve böylece bazı insanları sapıtacak bir yalancı ve sahtekâr olduğu anlaşılmaktadır. Zaten Deccâl kelimesi de yalancı, hilekâr, hakkı bâtıla, iyiyi kötüye karıştıran kimse anlamına gelmektedir.

Peygamber *aleyhisselâm* ümmetinden **otuz kadar yalancı deccâl** çıkacağını, bunların kendilerini peygamber olarak tanıtıp “*Ben Allah’ın elçisiyim*” diyeceklerini haber vermektedir (Buhârî, Fiten 25; Müslim, Fiten 84). Gerçekten de tarih boyunca, anlatılan cinsten nice yalancılar çıkmış, Allah Teâlâ onların hepsini perişan etmiştir. Hadisimizde anlatılan **büyük deccâl** de şüphesiz aynı âkıbete uğrayacak, rezil ve perişan olacaktır.

Peygamber Efendimiz'in, yukarıdaki konuşmasında deccâlden söz ederken, sanki o sırada bu belâ Medine'ye gelip dayanmış gibi ashâbına heyecanlı bir ses tonuyla hitap etmesi, **sesini kâh alçaltıp kâh yükseltmesi** deccâlin insanlık adına ne büyük bir tehlike olduğunu anlatmak içindir. Bazı âlimler hadiste geçen **alçaltma** ve **yükseltme** ifadelerini ses olarak değerlendirmemekte, Resûlullah deccâli *"Bir gözü kördür; Allah katında son derece basit ve önemsizdir"* gibi ifadelerle hem küçümsedi (onu alçalttı) hem de *"Kıyametten önce ortaya çıkacak en büyük fitnedir"* gibi sözlerle onun ne dehşetli bir belâ olduğunu belirtti (yükseltti), şeklinde anlamışlardır.

Peygamber *aleyhisselâm,* ashâbın deccâlden çok korktuğunu görünce onları teskin ve teselli etmek istedi; şayet ben hayattayken deccâl çıkarsa onun oyununu bozar, delillerini çürütürüm, buyurdu. Efendimiz *aleyhisselâm*'ın *"Sizin adınıza deccâlden başka şeylerden daha çok korkuyorum"* buyurması, esasen **imanı kuvvetli kimseler için** deccâlin büyük bir tehlike teşkil etmeyeceğini göstermektedir. Şu halde müslümanlar çocuklarına dinlerini iyi bir şekilde öğrettiği, peygamber vârisi olan güçlü ilim adamları yetiştirdiği sürece deccâl tehlikesi fazla fire vermeden atlatılabilecektir.

Yine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in *"Eğer deccâl ben aranızdan ayrıldıktan sonra çıkarsa, artık herkes kendini ona karşı savunup korumalıdır"* buyurması, her müslümanın kendi dinini iyi bir şekilde öğrenmesi gerektiğini göstermektedir. Müslümanlar dinlerini iyice öğrendikleri takdirde ne hakikî ne de sahte deccâller onları aldatabilecektir. Zaten Efendimiz'in de belirttiği gibi, Allah Teâlâ mü'minleri deccâlin şerrinden koruyacaktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *"şayet deccâl ben aranızdayken çıkarsa"* buyurması, kıyametin ne zaman kopacağını bilmediği gibi, deccâlin ne zaman çıkacağını da bilmediğini göstermektedir. Zira bir insan peygamber de olsa, ileride olacak şeyleri ancak Cenâb-ı Hakk'ın kendisine haber vermesi halinde bilebilir. Peygamber Efendimiz'in bu ifadesinden, deccâlin çıkacağı zaman hakkında önceleri bilgisi olmadığı, bunun için de *"şayet deccâl ben aranızdayken çıkarsa"* ifadesini kullandığı, fakat daha sonraları kendisi hayattayken deccâlin çıkmayacağını öğrendiği anlaşılmaktadır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadiste, deccâli görenlerin, on sekizinci sûre olan Kehf sûresinin **baş tarafından** (fevâtih) on âyet okumalarını tavsiye buyurmaktadır. 1023 numaralı hadiste de geçtiği üzere Resûl-i Ekrem *"Kehf sûresinin baş tarafından on âyet ezberleyen kimse deccâlden korunur"* buyurmuştur (Müslim, Müsâfirîn 257; Ebû Dâvûd, Melâhim 14).

Yine aynı kaynaklarda, bu rivayetin hemen ardından, Kehf sûresinin **sonundan** on âyet okunması tavsiye edildiği kaydedilmektedir. Bu sûrenin baş tarafındaki ilk on âyette Cenâb-ı Hakk'ın zâtını ve sıfatlarını bilmekten söz edilmekte, ve O'nun ashâb-ı Kehf'i zâlim Dakyanus'un şerrinden koruduğu anlatılmaktadır. Muhtemelen bu alâka sebebiyle, deccâli görenlerin bu sûrenin ilk on âyetini okumaları tavsiye buyurulmuştur. Biz hadisimizin tercümesinde her iki rivayeti de dikkate almayı uygun gördük. 1000 numaralı hadiste, bu sûreyi okuyan bir sahâbîyi dinlemek üzere meleklerin yeryüzüne indiği de görülmüştü.

Peygamber *aleyhisselâm*, deccâlin her tarafa kötülük yayacağını belirtmekte, onu görecek olan ümmetine hitâben *"Ey Allah'ın kulları! İmanınızı koruyup direnin!"* buyurmak suretiyle, ümmetinin mâneviyâtını yükseltmekte ve deccâl denen sahtekârı iman gücüyle yenebileceklerini onlara hatırlatmaktadır.

Deccâlin **yeryüzünde ne kadar kalacağını** merak eden ashâb-ı kirâm, onun kırk gün kalacağını, fakat bir günün bir yıl, bir başka günün bir ay, bir diğer günün bir hafta kadar uzayacağını, daha sonraki günlerin ise normal günlerin uzunluğunda olacağını öğrenince, **vakt**in söz konusu olmadığı o uzun günlerde namaz ibadetini nasıl îfâ edeceklerini merak etmişler, o zaman namaz vakitlerini normal günlere kıyaslayarak hesap etmeleri gerekeceğini öğrenmişlerdir. Ashâbın böyle anormal bir zamanda nasıl namaz kılacaklarını düşünmeleri, onların bu ibadete verdikleri önemi göstermektedir. Deccâl çıktığı zaman *"bir günün bir yıl kadar, bir başka günün bir ay kadar, bir diğer günün bir hafta kadar olmasını"* lafzî mânası dışında anlayıp yorumlayan âlimler de vardır. Onlara göre deccâl yapacağı bir nevi hipnotizma ile insanların göz ve kulak gibi duyu organlarını tesiri altına alacak, başlarına gelen o müthiş belânın sıkıntısıyla zaman bir türlü geçmek bilmeyecektir.

Deccâle verilen yetkiler, imanı güçlü olmayan kimseler için onun ne büyük bir tehlike teşkil edeceğini göstermektedir. Onun emriyle bol yağmurlar yağması, bol bitkiler yetişmesi, bu sebeple kısa zamanda gelişip semiren sağmal hayvanların bol süt vermesi, bazı kimselerin deccâle inanmaması üzerine ertesi gün sularının çekilip çayır çimenlerinin kuruması, bu sebeple hayvanlarının helâk olması, deccâlin bir viraneye emretmesi üzerine oradaki definelerin tıpkı bir arıbeyinin peşinden giden arılar gibi onun arkasından gitmesi, kendisine inanmayan bir genci kılıcıyla ikiye böldükten sonra onu tekrar diriltmesi düşündürücüdür.

Bütün bu hârikulâde olaylar, o günlere yetişen mü'minlerin büyük bir imtihandan geçeceğini göstermektedir. **Öldürülüp diriltilen gencin** deccâl karşısındaki tavrı ne kadar haşmetli ve mânalıdır. Âdeta deccâle, sen beni bin kere öldürüp diriltsen de ben sadece kâinâtın yegâne Rabbine iman ediyor ve senin bir sahtekâr olduğunu biliyorum dercesine alaycı bir tavırla gülümsemesi, imanın sarsılmaz gücünü ne güzel ortaya koymaktadır.

Deccâl kötülüklerini yapmaya devam ederken Allah Teâlâ **Mesîh İbni Meryem**'i yeryüzüne gönderecek (bk. 1814 numaralı hadis), o da deccâli yok edecektir. Burada bir hatırlatma yapalım. Bilindiği üzere Hz. Îsâ'ya **mesîh** dendiği gibi deccâle de mesîh **(mesîhü'd-deccâl)** denmektedir. Mesîh, silmek anlamına gelen mesh kelimesinden türemiştir. Deccâle **mesîh** denmesi, kendisinden hayrın silinip alınması veya bir gözünün, hiç yokmuş gibi tamamen silinmesi sebebiyledir. Zira deccâlin yüzünün bir tarafı tamamen dümdüz, dolayısıyla bir gözü kördür.

Diğer hadislerden öğrendiğimize göre, var olan gözü de tıpkı salkımdan dışarı fırlamış bir üzüm tanesi gibi pörtlektir (Buhârî, Ta'bîr 11, 33). Deccâle çok seyahat etmesi, mesafeleri silip süpürmesi sebebiyle mesîh dendiği de söylenmiştir.

Hz. Îsâ'ya mesîh denmesine gelince, onun mübarek elini hastalara sürerek (meshederek) iyileştirmesi sebebiyledir. Allah Teâlâ'nın bir Mesîh'i diğer bir Mesîh ile yok etmesi ne kadar anlamlıdır. **"Biz hakkı bâtılın tepesine bindiririz de o, bâtılın işini bitirir"** [Enbiyâ sûresi (21), 18] âyet-i kerîmesi, deccâlin de aralarında bulunduğu bütün bâtılların âkıbetini dile getirmektedir.

Hz. Îsâ’nın, *parıldayan yüzüyle başını yere eğince saçlarından terler damlaması, başını kaldırınca inci gibi nûrânî damlalar dökülmesi* onun vücudunun son derece mevzûn, yüzünün güzel olduğunu göstermektedir. Elbisesi hakkında verilen bilgiler de buna eklenince, onun çok güzel bir görünüme sahip olacağı anlaşılmaktadır. Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde onun tatlı esmer bir sîmaya sahip orta boylu bir insan olduğunu, pek kıvırcık olmayan pırıl pırıl saçlarının omuzlarını dövdüğünü, hamamdan yeni çıkmış gibi hafifçe kırmızı tertemiz yüzünden sular damladığını anlatmıştır. Hz. Îsâ’nın *nefesini koklayan kâfirin derhal ölmesi* ifadesini bazı âlimler, güçlü nefesinin gözünün gördüğü yere kadar ulaşacağı ve kâfirlerin ona yaklaşmaya fırsat bulamadan öleceği şeklinde anlamışlardır.

Hadisimizde Hz. Îsâ’nın **Dımaşk’ın doğusundaki Akminare’nin yanına ineceği** belirtilmektedir. Nevevî VII. (XIII.) yüzyılda bu minarenin mevcut olduğunu söylemektedir. Hz. Îsâ’nın Kudüs’e veya Ürdün’e ineceğine dair rivayetler bulunduğu da söylenmektedir. Ama onun deccâli öldüreceği yerin, Kudüs yakınında bulunan ve bugün de Bâbülüd diye anılan yer olduğu hadisimizde zikredilmektedir.

Şüphesiz deccâl fitnesi insanoğlunun yeryüzünde göreceği en büyük fitnedir. Bu sebeple bütün peygamberler ümmetlerine bu fitneden söz etmişler ve ondan sakındırmışlardır (Tirmizî, Zühd 3; İbni Mâce, Fiten 33; ayrıca bk. 21. hadis). Peygamber Efendimiz de “Dualar Bölümü”nde çeşitli örneklerini gördüğümüz üzere deccâlin fitnesinden Allah’a sığınmış, dolayısıyla bizim de ondan Cenâb-ı Hakk’a sığınmamızı tavsiye etmiştir.

Deccâlden sonraki büyük fitnenin **Ye’cûc ve Me’cûc** fitnesi olduğu anlaşılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm’de iki yerde Ye’cûc ve Me’cûc’den söz edilmektedir. Birinde, bozgunculuk yapan Ye’cûc ve Me’cûc’ün Zülkarneyn’e şikâyet edilmesi, onun da bu zorbaların bulunduğu yeri demir kütleleriyle tıkayarak bir daha dışarı çıkamayacak şekilde önlerine bir set yapması [Kehf sûresi (18), 94-98], diğerinde ise, hadisimizde geçtiği gibi, “Ye’cûc ve Me’cûc’ün önündeki seddin açılıp her tepeden akın etmeleri” hâdisesidir.

Ye’cûc ve Me’cûc’ün, Hz. Îsâ ile birlikte Tûr’da korunan mü’minler dışında yeryüzündeki bütün insanları öldürmesi bu felâketin büyüklüğünü

göstermektedir. Cenâb-ı Hakk'ın bu önünde durulmaz barbarları enselerine kurtçuklar musallat ederek bir anda mahvetmesi, daha sonra yeryüzünün âdeta yeniden ihyâsı ve yaşamaya daha elverişli hale getirilmesi olayları ise kâinâtın Rabbi'nin her şeye kâdir olan sonsuz gücünü göstermektedir.

Deccâl ile Ye'cûc ve Me'cûc fitnelerinden kurtulan ve benzeri görülmemiş derecede mutlu bir hayat süren mü'minlerin ölümünden sonra **yeryüzünde insanların en kötülerinin kalması, onların eşekler gibi herkesin gözü önünde cinsel ilişkide bulunacak olması ve kıyametin onların üzerine kopuvermesi** de pek düşündürücüdür. Bu çağda zinanın suç kabul edilmesini gerilik sayan, nefsânî arzularının tatmini önünde hiçbir sınır tanımayan ve dolayısıyla Peygamber *aleyhisselâm*'ın ifadesiyle eşekler gibi herkesin gözü önünde cinsel ilişkide bulunmak isteyen kimselerin durumu, üzerlerine kıyamet kopacak o en fena, en talihsiz kimselerin halinden farksızdır. Cenâb-ı Mevlâ o bozuk zihniyetli insanların şerrinden bizi ve yavrularımızı muhafaza buyursun.

Aşağıdaki hadislerde deccâl hakkında daha başka bilgiler verilecek, **deccâlin bazı özellikleri 1823 numaralı hadiste** açıklanacaktır. Hz. Îsâ'nın yeryüzüne inmesi konusu ise 1814 numaralı hadiste ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl insanın dünya hayatında karşılaşacağı en büyük fitnedir.
2. Müslümanları onun şerrinden derin imanları koruyacaktır.
3. Deccâl yeryüzünde kimi uzun kimi kısa olmak üzere kırk gün kalacaktır.
4. Deccâl, kasırga önündeki bulut gibi yeryüzüne süratle yayılacaktır.
5. Kendisine verilen imkânlar sebebiyle beşer gücünün üstünde işler yapacaktır.
6. Hz. Îsâ yeryüzüne inerek deccâli öldürecek, insanları onun şerrinden kurtaracaktır.
7. Hz. Îsâ Ye'cûc ve Me'cûc'ün geleceğini haber alınca mü'minlerle birlikte Tûr dağına gidecek, Ye'cûc ve Me'cûc belâsı ortadan kalkıncaya kadar orada mahsûr kalıp açlık sıkıntısı çekeceklerdir.

8. Önlerinde kimsenin duramayacağı Ye'cûc ve Me’cûc, yeryüzünü talan edip herkesi öldürecek, Allah Teâlâ da onları, enselerinde yaratacağı kurtçuklarla bir anda mahvedecektir.

9. Yeryüzü Ye'cûc ve Me’cûc’ün leşlerinden temizlendikten sonra insanlar bolluk ve bereket içinde yaşayacaklardır.

10. Daha sonra Allah Teâlâ mü’minlerin ruhlarını kabzedecek, yeryüzünde en kötü insanlar kalacak, kıyamet onların üzerine kopacaktır.

1813- وَعَنْ رِبْعيٍّ بْنِ حِرَاشٍ قَالَ : انْطَلَقْتُ مَعَ أبي مسْعُودٍ الأنْصارِيِّ إلى حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي اللَّه عنهم فَقَالَ لَهُ أبُو مسعودٍ ، حَدِّثْني مَا سمِعْت مِنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في الدَّجَّالِ قالَ : « إنَّ الدَّجَّالَ يَخْرُجُ وَإنَّ مَعَهُ ماءً وَنَاراً ، فَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ ماءً فَنَارٌ تُحْرِقُ، وَأمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ نَاراً ، فَمَاءٌ بَاردٌ عذْبٌ ، فَمَنْ أدْرَكَهُ مِنْكُمْ ، فَلْيَقَعْ في الذي يَراهُ نَاراً ، فَإنَّهُ ماءٌ عَذْبٌ طَيِّبُ » فَقَالَ أبُو مَسْعُودٍ : وَأنَا قَدْ سَمِعْتُهُ . متَّفَقٌ عَلَيْهِ .

1813. Rib’î İbni Hırâş şöyle dedi:

Ebû Mes’ûd el-Ensârî ile birlikte Huzeyfe İbni Yemân’ın yanına gittim. Ebû Mes’ûd ona:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’den deccâl hakkında duyduklarını söyle, dedi. Huzeyfe de şunları söyledi:

- “Deccâl, yanında bir su ve bir de ateş olduğu halde ortaya çıkacak. Bazılarının onun yanında gördüğü su gerçekte su olmayıp yakıcı ateştir. Bazılarının onun yanında gördüğü ateş de gerçekte ateş olmayıp soğuk, tatlı bir sudur. Sizden deccâle kim yetişirse, ateş olarak gördüğü tarafta bulunsun. Zira o, tatlı, içimi güzel bir sudur.”

Ebû Mes’ûd el-Ensârî, Huzeyfe’nin böyle söylediğini ben de duydum, dedi.

Buhârî, Enbiyâ 50, Fiten 26; Müslim, Fiten 105, 108

Açıklamalar

Sahîh-i Müslim’deki bir rivayete göre Resûl-i Ekrem Efendimiz: “*Ben deccâlin yanında ne bulunduğunu iyi bilirim. Onun beraberinde iki nehir vardır. Biri beyaz su gibi görünür, diğeri yanan ateş gibi. Bir kimse deccâle yetişirse, ateş şeklinde gördüğü nehre gelip gözünü yumsun. Sonra başını eğerek ondan içsin. Çünkü o soğuk sudur*” buyurmuştur. Daha başka rivayetlerde *deccâlin yanında cennet ve cehenneme benzer iki şey bulunduğu, onun cennet dediği şeyin ateş, yani cehennem olduğu* da belirtilmektedir (Müslim, Fiten 109).

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in bu hadiste gözbağcı deccâlin oyununa gelen ve gelmeyenlerin durumunu mecâzî bir anlatımla ortaya koyduğu sezilmektedir. Bu ifadeyi şöyle anlamak uygun olur: Nemrûd’un o dağ gibi ateşini İbrâhim *aleyhisselâm*’a gül bahçesi yapan Allah Teâlâ, deccâle kanmayan, onun oyununa gelmeyen imanlı kişilere bu sahtekârın sözde ateşini tatlı, buz gibi bir su yapacaktır. Onun ateşi de cehennemi de mü’minlere hiçbir zarar veremeyecektir. Muhtemelen deccâl, insanları sağlam bir imtihandan geçirmesi, gerçek mü’minle öyle olmayanı birbirinden ayırması için kendisine büyük imkânlar verilmiş büyük bir hokkabazdır. Buna göre hadisimizdeki “*Sizden deccâle kim yetişirse, ateş olarak gördüğü tarafta bulunsun*” ifadesini, o mü’min deccâli yalanlasın; yanındaki ateş gibi, cehennem gibi görünen şeyden korkmasın; zira o gerçek ateş değildir; deccâli böylece yalanlayan kimse, içinde serin ve tatlı sular bulunan cennete kavuşacaktır, şeklinde anlamak belki de en uygunudur. Meseleye şöyle de bakmak mümkündür; Bütün bu fevkalâde imkânları deccâle veren Allah Teâlâ olduğuna göre, deccâlin cenneti gibi görünen şeyin gerçekte cehennem, deccâlin cehennemi gibi görünen şeyin de gerçekte cennet olması mümkündür.

Bizim bu hadislerden çıkaracağımız ders şudur: Allah Teâlâ mü’minlere deccâli tanıma imkânı sağlayacak ve onun oyunlarına kanmayacak bir ferâseti herhalde ihsan edecektir. Bunun tedbiri ne olabilir? İyi müslüman olmak, ilmini uygulayıp yaşayan âlimler yetiştirmek, Kur’an-Sünnet çizgisini aşmamaktır. Böyle olan kimseler, Cenâb-ı Hakk’ın lutuf ve ihsânı ile deccâl denen hilekârın karşısında yer alacaklar, ona mağlûp olmayacaklar ve neticede cenneti hak edecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl bir gözbağcıdır. Gerçek olmayanı gerçekmiş gibi gösterebilecektir.

2. Deccâl cenneti cehennem, cehennemi cennet veya suyu ateş, ateşi su gibi gösterme imkânına sahip olacaktır.

3. Deccâli gören müslümanlar, onun cehennem veya ateş gibi gösterdiği şeyi tercih ettikleri takdirde cennete ve içimi tatlı ve güzel bir suya kavuşacaklardır.

1814- وعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص رضي اللَّه عَنْهُما قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « يخْرُجُ الدَّجَّالُ في أُمَّتي فَيَمْكُثُ أربَعِينَ ، لا أدْري أرْبَعِينَ يَوْماً ، أو أرْبَعِينَ شَهْراً ، أوْ أرْبَعِينَ عَاماً ، فَيبْعثُ اللَّه تَعالى عِيسَى ابْنَ مَرْيمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَيَطْلُبُهُ فَيُهْلِكُه ، ثُمَّ يَمْكُثُ النَّاسُ سبْعَ سِنِينَ لَيْسَ بَيْنَ اثْنْينِ عدَاوَةٌ .

ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه ، عزَّ وجَلَّ ، ريحاً بارِدَةً مِنْ قِبلِ الشَّام ، فَلا يبْقَى على وَجْهِ الأرْضِ أحَدٌ في قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أوْ إيمَانٍ إلاَّ قَبَضَتْهُ ، حتَّى لَوْ أنَّ أَحَدَكُمْ دخَلَ في كَبِدِ جَبلٍ ، لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ حَتَّى تَقْبِضَهُ . فَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ في خِفَّةِ الطَّيْرِ ، وأحْلامِ السِّباعِ لا يَعْرِفُون مَعْرُوفاً ، وَلا يُنْكِرُونَ مُنْكَراً ، فَيَتَمَثَّلَ لهُمُ الشَّيْطَانُ ، فَيقُولُ : ألا تسْتَجِيبُون ؟ فَيَقُولُونَ : فَما تأمُرُنَا ؟ فَيَأمرُهُم بِعِبَادةِ الأوْثَانِ ، وهُمْ في ذلكَ دارٌّ رِزْقُهُمْ ، حسنٌ عَيْشُهُمْ . ثُمَّ يُنْفَخُ في الصَّور ، فَلا يَسْمعُهُ أحَدٌ إلاَّ أصْغى لِيتاً ورفع ليتاً ، وَأوَّلُ منْ يسْمعُهُ رَجُلٌ يلُوطُ حَوْضَ إبِله ، فَيُصْعقُ ويسعق النَّاسُ حوله ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه أوْ قالَ : يُنْزِلُ اللَّه مَطَراً كأنَّهُ الطَّلُّ أو الظِّلُّ ،

فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّاسِ ثُمَّ ينفخ فِيهِ أُخْرَى فإذا هُمْ قِيامٌ يَنْظُرُون. ثمَّ يُقَالُ يا أيها النَّاسُ هَلُمَّ إلى رَبِّكُمِ ، وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤولونَ ، ثُمَّ يُقَالُ : أَخْرِجُوا بَعْثَ النَّارِ فَيُقَالُ : مِنْ كَمْ ؟ فَيُقَالُ : مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعَمِائة وتِسْعَةَ وتِسْعينَ ، فذلكَ يْوم يجْعَلُ الْوِلْدانَ شِيباً ، وذَلكَ يَوْمَ يُكْشَفُ عنْ ساقٍ » رواه مسلم .

« اللِّيتُ » صَفْحَةُ العُنُقِ ، وَمَعْنَاهُ : يضَعُ صفْحَةَ عُنُقِهِ ويَرْفَعُ صَفْحتهُ الأخْرَى .

1814. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ümmetimin hayatta bulunduğu bir zamanda deccâl çıkar ve kırk, bu kadar zaman kalır. (Râvi, Hz. Peygamber'in kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı buyurduğunu bilemediğini söylemektedir.) Bunun üzerine Allah Teâlâ Îsâ İbni Meryem'i yeryüzüne gönderir; o da deccâli bularak ortadan kaldırır. Sonra insanlar, aralarında hiçbir düşmanlık bulunmadan yedi yıl yaşarlar. Sonra Allah Teâlâ Şam taraflarından soğuk bir rüzgâr gönderir ve bu rüzgâr kalbinde zerre kadar hayır -veya iman- bulunan yeryüzündeki bütün insanların ruhunu kabzeder. Şayet biriniz dağın içine bile girse, bu rüzgâr onu mutlaka bulup canını alır. İşte o zaman yeryüzünde kötülüklere bir kuş hafifliğiyle dalan, yırtıcı hayvan atılganlığıyla şuursuzca saldıran kimseler kalır. Bunlar ne bir iyilik tanırlar ne de bir kötülüğü yadırgarlar. Şeytan bir insan kılığına girerek onlara görünür ve:

- Dediğimi yapmayacak mısınız? diye sorar. Onlar da:

- Ne yapmamızı emredersin? derler.

Şeytan da onlara putlara tapmalarını emreder. Onlar her türlü ahlâksızlığı yapıp putlara taparken rızıkları bollaşır, hayat tarzları iyileşir. Daha sonra sûra üflenir. Onun sesini duyan herkes dehşet ve şaşkınlık içinde yıkılır kalır. Sûrun sesini ilk duyup can veren adam, devesinin havuzunu tamir eden bir kimsedir. Onunla birlikte yanındakiler de kendilerini yere atıp can verirler. Sonra Allah Teâlâ çiğ gibi -veya gölge

gibi- bir yağmur yağdırır. İnsanların çürüyüp gitmiş cesetleri bununla yeniden hayat bulur. Ardından sûra bir kere daha üflenir; herkes yerinden fırlayıp kendilerine verilecek emri beklemeye başlar. Daha sonra:

- Haydi, Rabbinize gelin! denir. Meleklere de:

- Onları alıkoyun; çünkü onlar sorguya çekilecektir, denir. Daha sonra yine meleklere:

- Cehennemlikleri ayırın! buyurulur. Onlar da:

- Kaçta kaçını ayıralım? diye sorarlar.

- 1000 kişiden 999'unu, denir. İşte o gün, dehşeti yüzünden çocukların ihtiyarladığı bir gün olacaktır. O gün her şeyin ortaya çıktığı korkunç bir gündür."

Müslim, Fiten 116

Açıklamalar

1812 numaralı hadisten öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz deccâlin yeryüzünde **kırk gün** kalacağını belirtmiştir. Fakat bu hadisi rivayet eden Abdullah İbni Amr İbni Âs, Peygamber *aleyhisselâm*'ın **kırk** demekle beraber, bunun kırk yıl mı, kırk ay mı, yoksa kırk gün mü olduğunu açıklamadığını söylemektedir. Her ikisi de sahih olan bu rivayetlerin birincisinde "kırk gün" kaydının bulunması, bu rivayetteki belirsizliği gidermeye yeterlidir. Hatta bir rivayette "kırk sabah" kalacağının belirtilmesi (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 364) kırk gün ifadesini güçlendirmektedir. Şüphesiz en doğrusunu Allah bilir.

Hadisimizin devamında, 1812 numaralı hadiste teferruatlı bir şekilde anlatılan olayların âdeta özeti verilmektedir. **Hz. Îsâ'nın yeryüzüne ineceği** meselesi bunlardan biridir. Hz. Îsâ'nın yeryüzüne ineceğini açıkça belirten sahih hadislerden birine göre Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, yakında Îsâ İbni Meryem âdil bir hakem olarak gökten yere inecek, haçı kıracak (Hıristiyanlığın hükümsüz olduğunu ilân edecek) , domuzu öldürme emrini verecek, zimmîlerden cizyeyi kaldıracak (din olarak sadece İslâmiyet kalacak), mal da o kadar çoğalacak ki, onu kimse kabul etmeyecek"* (Buhârî, Büyû' 102, Enbiyâ 49; Müslim, Îmân 242). Hz. Îsâ'nın

yeryüzünde İslâm kanunlarına göre hükmedeceğini açıkça gösteren bir diğer hadis ise şöyledir: *“Devlet başkanınız (imamınız) kendinizden olduğu halde Îsâ İbni Meryem gökten yanınıza indiği zaman haliniz nice olur!”* (Buhârî, Enbiyâ 49; Müslim, Îmân 242-246). Hz. Îsâ’nın yeryüzüne ineceğine ve İslâmiyet’i uygulayacağına dair pek çok hadis vardır. Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî (ö. 1352/1933) bunlardan yetmiş beşi Resûlullah’ın sözü, yani merfû hadis olmak üzere 101 rivayeti derlediği eserine *et-Tasrîh bimâ tevâtere fî nüzûli’l-Mesîh* (Halep 1385/1965) adını vermiştir.

Resûlullah’ın son peygamber olması, ondan sonra bir peygamber gelmemesi gerçeği ile bu olay arasında bir çelişki yoktur. Zira Îsâ *aleyhisselâm* Cenâb-ı Hakk’ın yeni emirlerini tebliğ etmek üzere gelen bir peygamber değil, Resûl-i Ekrem’in getirdiği dini yaşayan ve uygulayan “adaletli bir hakem” sıfatıyla yeryüzüne inecektir.

Bu hadiste insanların yeryüzünde birbirine kin ve nefret duymadan, düşmanlık beslemeden yedi yıl boyunca huzurlu bir hayat sürecekleri belirtilmektedir. Hz. Îsâ’nın yeryüzünde kırk yıl kalacağına dair rivayetler de bulunmaktadır. Onun daha önce otuz üç yıl yaşadığına dair rivayet ile son gelişindeki yedi yıl birleştirilince kırk yıl hesabı ortaya çıkabilir.

Hadisimizin devamında Hz. Îsâ’nın deccâli öldüreceği, yedi yıl sonra çıkacak bir rüzgârla birlikte bütün müslümanların öleceği, yeryüzünde sadece kötülerin kalacağı, onların da şeytanın emrine girerek putlara tapmak da dahil olmak üzere her fenalığı yapacağı anlatılmaktadır. Resûlullah Efendimiz daha sonra sûra üflenmesiyle birlikte dünya hayatının son bulacağını, ikinci sûr ile herkesin dirilip hesap vermek üzere Cenâb-ı Hakk’ın huzuruna varacağını, ondan sonra da cennetlik ve cehennemliklerin ayrılacağını, 1000 kişiden 999’unun cehennemlik, sadece birinin cennetlik olacağını belirtmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl yeryüzünde uzun bir süre kalarak insanları kendi bâtıl dâvasına kazanmaya çalışacaktır.

2. Hz. Îsâ yeryüzüne inerek deccâli öldürecektir.

3. Daha sonra insanlar birbirine hiçbir kötülük beslemeden yedi yıl boyunca huzur içinde yaşayacaktır.

4. Esecek bir rüzgâr bütün müslümanların vefatına sebep olacak; yeryüzünde, her fenalığı çekinmeden yapan, hatta putlara tapan kötü insanlar kalacaktır.

5. Daha sonra sûra üflenecek ve herkes ölecek belli bir zaman geçtikten sonra yine sûra üflenecek ve bu defa herkes dirilecektir.

6. İnsanlar hesaba çekilecek, 1000 kişiden 999'u cehenneme, biri cennete gönderilecektir.

7. O gün, dehşetinden çocukların ihtiyarlayacağı korkunç bir gün olacaktır.

1815- وَعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إلاَّ سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ إلاَّ مَكَّةَ والمَدينة، ولَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أَنْقَابِهما إلاَّ عَلَيْهِ المَلائِكَةُ صَافِّينَ تحْرُسُهُما، فَيَنْزِلُ بالسَّبَخَةِ ، فَتَرْجُفُ المدينةُ ثلاثَ رَجَفَاتٍ ، يُخْرِجُ اللَّه مِنْهَا كُلَّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ» رواه مسلم .

1815. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mekke ile Medine dışında, deccâlin ayak basmadığı bir yer kalmaz. Mekke ile Medine'nin bütün yollarında saf tutmuş melekler bu iki şehri korur. Deccâl kumlu, çorak bir yere iner. Ardından Medine üç defa sarsılır; Allah Teâlâ orada bulunan kâfir ve münafıkları dışarı çıkarır."

Müslim, Fiten 123. Ayrıca bk. Buhârî, Fezâilü'l-Medîne, 9, 26, 27, Tevhîd 31; İbni Mâce, Fiten 33

Açıklamalar

Hadisimiz deccâl belâsının bütün dünyayı kaplayacağını ve Mekke ile Medine dışındaki bütün yerleşim bölgelerini dolaşacağını, herkesin bu imtihana tâbi tutulacağını göstermektedir. Allah Teâlâ iki harem bölgesini,

yani Mekke ile Medine’yi ve dolayısıyla orada bulunan samimi müslümanları deccâlden koruyacaktır. Deccâl şüphesiz bu iki şehre de girmek isteyecek, ama meleklerin Mekke ile Medine’ye giden bütün yolları tutup koruduğunu görünce, oralara girme cesaretini gösteremeyecektir. Medine’nin üç defa sallanıp sarsılmasının sebebi, anlaşıldığına göre samimi olan mü’minlerle samimi olmayanları meydana çıkarmak, kâfir ve münafıkların gönlünde deccâle karşı doğacak ilgi ve sevgiyle birlikte onları bu mübarek beldelerden dışarı atmak içindir. Nitekim yukarıda kaynağı verilen hadislerin bir kısmında, Medine’de meydana gelecek üç sarsıntıdan sonra her kâfir ve münafığın deccâlin yanına gideceği ifade edilmektedir. Bu işlem sonunda orada sadece gerçek mü’minler kalacaktır. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz, Cenâb-ı Hak tarafından Medine’ye hicret etme emrini aldığı zaman, oranın iyiliğini anlatmak üzere, *“Demirci körüğü demirin kirini giderdiği gibi Medine de içindeki kötü insanları dışarı atar”* buyurmuştur (Buhârî, Medine 2; Müslim, Hac 487, 488).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl yeryüzünde kalacağı kısa sürede her yanı dolaşacaktır.

2. Mekke ile Medine’yi melekler koruduğu için deccâl bu iki mübarek şehre giremeyecektir.

3. Deccâl Medine civarında bir yere gelince, şehir üç defa sarsılacak, oradaki kâfir ve münafıklar deccâlin yanına gidecek ve böylece o mübarek belde içindeki kirleri dışarı atmış olacaktır.

1816- وعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمِ قَالَ : « يَتْبعُ الدَّجَّال مِنْ يهُودِ أَصْبهَانَ سَبْعُونَ أَلْفاً علَيْهم الطَّيَالِسة » رواهُ مسِلمٌ .

1816. Yine Enes *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İsfahan yahudilerinden taylasanlı yetmiş bin kişi deccâlin ardından gider.”

Müslim, Fiten 124

Açıklamalar

Taylasan, bir sarık sarma şeklidir. Başa sarılan sarığın kimilerine göre yetmiş, kimilerine göre yirmi veya otuz santim uzunluğundaki bir ucunun baştan aşağı sarkıtılmasına taylasan denmektedir. Peygamber Efendimiz zamanında ve daha önceki dönemlerde sadece Araplar değil yahudiler de bu tip sarık sararlardı. Nitekim hadisimizin râvisi Enes İbni Mâlik Basra'da bulunduğu sırada cuma namazı için câmiye gitmişti. Orada birçok kimsenin başında taylasan tipi sarıklar gördü. Adamların Hayber yahudilerine benzediğini söyleyerek taylasan tipi sarıktan hoşlanmadığını anlattı.

Taylasanın en yaygın şeklinin yuvarlak taylasan olduğu söylenmekte, fakat İbni Teymiyye (ö. 728/1328) Hz. Peygamber'in ve sahâbenin böyle bir kıyafeti kullanmadıklarını, bunun yahudi kıyafeti olduğunu belirtmektedir. Nitekim hadisimiz de *"İsfahan yahudilerinden taylasanlı yetmiş bin kişinin deccâlin ardından gideceğini"* ifade etmektedir. Taylasanın sadece başı değil omuzları da örten bir örtü ve şal olduğu da söylenmektedir.

Süyûtî, yuvarlak taylasan yahudi kıyafeti olsa bile Resûl-i Ekrem'in daha farklı tipte taylasan giydiğini ileri sürmektedir. Görüşünü isbat etmek için de *el-Ehâdîsü'l-hisân fî fazli't-taylasan* adlı bir risâle yazmıştır .

Hadisimiz deccâle inanan ve ona değer verenler arasında yahudilerin ön planda geldiğini göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl dünyanın her yerini dolaşacağı gibi İsfahan'a da gidecektir.
2. İsfahan yahudilerinden taylasanlı yetmiş bin kişi deccâle arka çıkacaktır.

1817- وعَنْ أمِّ شَريكٍ رضي اللَّه عَنْهَا أنَّها سمِعتِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لَيَنْفِرَن النَّاسُ مِنَ الدَّجَّالِ في الجِبَالِ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

1817. Ümmü Şerîk *radıyallahu anhâ* Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu dinledi:

"İnsanlar deccâlden kaçıp dağlara sığınırlar."

Müslim, Fiten 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 69; İbni Mâce, Fiten 33

Ümmü Şerîk

Ümmü Şerîk künyesiyle anılan birkaç hanım sahâbî vardır. İbni Hacer bu hadisin râvisi olan Ümmü Şerîk'in Kureyş kabilesinden olan Ümmü Şerîk el-Âmiriyye olduğunu söylemektedir. Onun Devs kabilesine mensup olduğunu söyleyenler de vardır. Adının Guzeyye, Guzeyle veya Uzeyle olduğu söylenmektedir.

Ümmü Şerîk Mekke'de müslüman oldu. Ev ev dolaşarak Kureyşli kadınlara İslâm'ın güzelliğini anlatırdı. İleri gelen müşrikler onun faaliyetlerini önlemeye karar verince, kendisini yakalayıp hapsettiler. Kızgın güneşin altında bir lokma ekmek bir yudum su vermeden üç gün boyunca eziyet ettiler. Kendisini büsbütün kaybedeceği bir gün Cenâb-ı Mevlâ'nın özel ikramına nâil oldu. Sunulan bir suyu kana kana içip üstüne başına dökerek serinledi.

Bu manzarayı gören müşrikler önce onun elinin ayağının bağını çözüp kendilerine ait suyu içtiğini sandılar. Durumun öyle olmadığını anlayıp mûcizeyi farkedenler İslâmiyet'in kendi dinlerinden daha hayırlı olduğunu söyleyerek müslüman oldular.

Ümmü Şerîk'in Resûl-i Ekrem Efendimiz ile evlenmeyi arzu ettiği, hatta ona nikâhlandığı, fakat evlenmenin gerçekleşmediği söylenmektedir. Rivayet ettiği birkaç hadis Kütüb-i Sitte'de yer almakta, onun ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz Ümmü Şerîk'in de bulunduğu bir mecliste deccâlden söz ederek *"İnsanlar deccâlden kaçıp dağlara sığınırlar"* buyurmuştu. O yiğit İslâm mücâhidlerinin deccâl karşısında tutunamayıp kaçmaları Ümmü Şerîk'i hem üzmüş hem de meraklandırmıştı. Bu sebeple:

- Yâ Resûlallah! O gün Araplar nerede olacak? diye sordu. Allah'ın Resûlü ona:

- *“Onlar o gün pek azdır”* buyurmak suretiyle deccâlin karşısında duramayacaklarını, onun şerrinden ve fitnesinden kaçıp kurtulmaya çalışacaklarını ifade buyurdu.

Hadisimiz yukarıdaki kaynaklarda bu şekliyle rivayet edilmekle beraber, Nevevî’nin onu kısaca, can alıcı tarafıyla zikretmeyi yeterli gördüğü anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl, aşağıdaki hadiste açıkça görüleceği üzere büyük bir belâ ve çetin bir imtihan vesilesidir.

2. Bu sebeple insanlar onu görünce veya ortaya çıktığını duyunca, şerrinden kurtulmak için kaçıp dağlara sığınacaklardır.

1818- وعَن عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ رضي اللَّهِ عنْهُما قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُّ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ: « مَا بَيْنَ خَلْقِ آدَم إلى قِيامِ السَّاعةِ أَمْرٌ أكْبرُ مِنَ الدَّجَّالِ » رواه مسلم .

1818. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken işittim dedi:

“Hz. Âdem’in yaratıldığı zamandan kıyametin kopacağı ana kadar deccâlden daha büyük bir fitne yoktur.”

Müslim, Fiten 126. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 19-21

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz muhtelif hadislerinde deccâl fitnesinin dünyada meydana gelecek fitnelerin en büyüğü olduğunu ifade buyurmuştur (İbni Mâce, Fiten 33). Bu sebeple dualarında *cehennem azâbından, kabir azâbından, hayat ve ölüm fitnesinden* Allah’a sığındığı gibi, *“Allahım! Kör deccâlin fitnesine uğramaktan sana sığınırım*” (Müslim, Mesâcid 128) diyerek deccâl fitnesinden Cenâb-ı Hakk’a sığınmıştır.

Zaten Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in, deccâli, kıyamet kopmadan önce çıkacağını belirttiği on büyük alâmet arasında sayması

(Müslim, Fiten 39, 40), onun ne büyük bir belâ olduğunu göstermeye yeterlidir.

Cenâb-ı Mevlâ’dan bizi deccâl fitnesinden korumasını niyaz etmeliyiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl insanoğlunun başına gelebilecek en büyük tehlikedir.

2. Deccâlin şerrinden Allah’a sığınmalıdır.

1819- وعنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يخْرُجُ الدَّجَّالُ فَيتَوَجَّه قِبَلَه رَجُلٌ منَ المُؤمِنين فَيَتَلَقَّاهُ المَسالح : مسالحُ الدَّجَّالِ ، فَيقُولونَ له : إلي أيْنَ تَعمِدُ ؟ فيَقُول : أعْمِدُ إلى هذا الَّذي خَرَجَ ، فيقولون له : أو ما تُؤْمِن بِرَبِّنَا ؟ فيقول : ما بِرَبنَا خَفَاء ، فيقولون : اقْتُلُوه ، فيقُولِ بعْضهُمْ لبعضٍ : ألَيْس قَدْ نَهاكُمْ رَبُّكُمْ أنْ تقتلوا أحداً دونَه ، فَينْطَلِقُونَ بِهِ إلى الدَّجَّالِ ، فَإذا رآه المُؤْمِنُ قال : يَا أيُّهَا النَّاسُ إنَّ هذا الدَّجَّالُ الَّذي ذَكَر رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَيأمُرُ الدَّجَّالُ بِهِ فَيُشْبَحُ ، فَيَقولُ : خُذُوهُ وَشُجُّوهُ ، فَيُوسَعُ ظَهْرُهُ وبَطْنُهُ ضَرْباً ، فيقولُ : أوما تُؤمِنُ بي ؟ فَيَقُولُ : أنْتَ المَسِيحُ الْكَذَّابُ ، فَيُؤمَرُ بِهِ ، فَيؤْشَرُ بالمِنْشَارِ مِنْ مَفْرِقِهِ حتَّى يُفْرق بَيْنَ رِجْلَيْهِ ، ثُمَّ يَمْشِي الدَّجَّالُ بَيْنَ الْقِطْعتَيْنِ ، ثُمَّ يقولُ لَهُ : قُمْ ، فَيَسْتَوي قَائماً . ثُمَّ يقولُ لَهُ : أتُؤمِنُ بِي ؟ فيقولُ : مَا ازْددتُ فِيكَ إلاَّ بصِيرةً ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا أيُّهَا النَّاسُ إنَّهُ لا يفْعَلُ بعْدِي بأحَدٍ مِنَ النَّاسِ ، فَيأخُذُهُ الدَّجَّالُ لِيَذْبَحَهُ ، فَيَجْعَلُ اللَّه مَا بيْنَ رقَبَتِهِ إلى تَرْقُوَتِهِ نُحَاساً ، فَلا يَسْتَطِيعُ إلَيْهِ سَبيلاً ، فَيَأْخُذُ بيَدَيْهِ ورجْلَيْهِ فَيَقْذِفُ بِهِ ، فَيحْسَبُ الناسُ أنَّما قَذَفَهُ إلى النَّار ، وإنَّما ألْقِيَ في

الجنَّةِ » فقالَ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « هذا أعْظَمُ النَّاسِ شَهَادَةً عِنْد رَبِّ الْعالَمِينَ » رواه مسلم .

وروى البخاريُّ بَعْضَهُ بمعْنَاهُ . « المَسَالح » : هُمْ الخُفَرَاءُ وَالطَّلائعُ .

1819. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Deccâl ortaya çıkınca, mü'minlerden biri onun bulunduğu tarafa doğru gider. Deccâlin silâhlı adamları onun önüne çıkarak:

- Nereye gitmek istiyorsun? diye sorarlar.

- Şu ortaya çıkan adamın yanına, der. Deccâlin adamları:

- Sen bizim Rabbimize inanmıyor musun? diye sorarlar. O da:

- Bizim Rabbimizin gizli bir yanı yok ki onu bırakıp başkasına inanalım, der. Deccâlin bazı adamları:

- Öldürün şunu, derler. Bir kısmı ise:

- Tanrınız, haberi olmadan bir kimseyi öldürmeyi yasaklamadı mı! derler ve o mü'mini deccâlin yanına götürürler. O mü'min deccâli görünce diğer mü'minlere:

- Ey mü'minler! Bu adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisinden bahsettiği deccâldir, diye seslenir. O zaman deccâl adamlarına:

- Bunu iyice bir dövün, der. Onu dövmek üzere tutarlar. Deccâl tekrar, "Yakalayın şunu, yarın kafasını", der. Onun sırtını, karnını dayaktan geçirirler. Bu defa deccâl, "Bana iman etmiyor musun?" diye sorar. O mü'min:

- Sen yalancı Mesîh'sin, der.

Deccâlin emri üzerine onu testereyle baştan aşağı ikiye biçerler. Deccâl o zâtın ikiye bölünen cesedinin arasından yürüyüp geçtikten sonra ona:

- Ayağa kalk! der. O da doğrulup kalkar. Deccâl tekrar:

- Bana iman ediyor musun? diye sorar. O da:

- Senin hakkındaki kanaatim iyice pekişti, dedikten sonra halka dönerek, ‘Ey insanlar! O benden sonra artık kimseyi öldürüp diriltemez’, der. Deccâl onu kesmek için yakalar. Fakat Allah Teâlâ o mü’minin boynundan köprücük kemiğine kadar olan kısmı bakır haline dönüştürür; bu sebeple deccâl ona bir şey yapamaz. Bunun üzerine deccâl onun ellerinden ve ayaklarından tutup fırlatır. Halk onu cehenneme attığını zanneder. Halbuki o cennete atılmıştır.”

Resûlullah sözünü şöyle tamamladı:

“İşte bu mü’min, âlemlerin Rabbine göre insanların en büyük şehididir.”

Müslim, Fiten 113. Ayrıca bk. Buhârî, Fiten 27

Açıklamalar

Hadisimizde yiğit bir mü’minin deccâle meydan okuyuşu anlatılmaktadır. Deccâlin mahiyetini, onun hile ve düzenlerini çok iyi bilen bu mü’minin **Hızır** *aleyhisselâm* olduğunu söyleyenler vardır. Ancak Hızır’ın ölüp ölmediği konusu ihtilâflıdır. **Fakihlerin, muhaddislerin ve diğer ilimlere mensup âlimlerin büyük çoğunluğu ile bir kısım mutasavvıflara göre** Hızır ölmüştür. Tasavvuf erbabının büyük çoğunluğu ile bazı fakihlere ve diğer ilimlere mensup bir kısım âlimlere göre ise Hızır hayattadır. Kitabımızın müellifi Nevevî de Hızır’ın ölmeyip yaşadığı kanaatindedir (Ali el-Kârî, *Mirkât*, IX, 393).

Deccâlin adamlarının deccâle meydan okuyan bu âlim ve şuurlu mü'mine: “Sen bizim Rabbimize inanmıyor musun?” diye sorulması üzerine onun: “Bizim Rabbimizin gizli bir yanı yok ki onu bırakıp başkasına inanalım”, diye cevap vermesi, mü'minlerin Cenâb-ı Hakk’ı bütün sıfatlarıyla tanıdıklarını, O’nun varlığından, birliğinden ve kudretinden şüphe etmediklerini, O’nun kusursuz ve mükemmel olduğuna iman ettiklerini belirtmek içindir. O mü’min bu sözüyle, hesapsız kusuru, aczi ve noksanı ortada olan, kendi kusurlarını gidermeye gücü yetmeyen birinin ilâhlık iddia etmesinin gülünçlüğüne işaret etmektedir. Gerçek mü’min işte böyle olur. Onlar gözbağcıların insanı hayret ve dehşete düşüren

gösterilerine bakarak kesinlikle gevşemezler; deccâllerin o olağanüstü gösterilerine aldanmazlar.

İmanıyla, irfanıyla deccâl karşısında yiğitçe duran o mü'min, deccâlin karşısına çıkıp onu bütün özellikleriyle tanıyınca (bk. 1823. hadis), oradaki müslümanlara, "Ey mü'minler! Bu adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisinden bahsettiği deccâldir; ona inanan cehenneme, ona karşı gelen cennete girecektir" diye seslenerek kendilerini uyaracaktır.

Allah Teâlâ'nın deccâl, ile mücadele eden o mü'minin boynundan köprücük kemiğine kadar olan kısmı bakır haline dönüştürmesi, o andan itibaren deccâlin ona bir şey yapamaz hale gelmesi, deccâl belâsının bir müddet sonra büsbütün tükeneceğini göstermektedir. Şu halde mü'minlere düşen görev asla gevşemeden, imanlarını sarsmadan ve telâşa kapılmadan deccâl karşısında direnmektir.

Deccâlin o mü'mini ellerinden ayaklarından tutup fırlatması, bu hali gören halkın onu cehenneme attığını sanması, gerçekte ise o mü'minin cennete uçup gitmesi bize iki şeyi hatırlatmalıdır. Biri, daha önceki hadislerde de gördüğümüz gibi, deccâlin cennetinin cehennem, cehenneminin de cennet olmasıdır. Diğeri de, hadisimizin son cümlesinde buyurulduğu üzere, o mü'minin, zâlim ve yalancı deccâlin yüzüne karşı haksızlığını haykırdıktan sonra baştan ayağa ikiye biçilerek öldürülmek suretiyle en büyük şehit unvanını elde etmesidir. Şehitlerin yerinin ebedî cennet olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle belirtilmektedir:

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın lutuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar" [Âl-i İmrân sûresi (3), 169].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl ortaya çıkınca bir mü'min ona meydan okuyacak, onun yalancı olduğunu yüzüne haykıracaktır.

2. Deccâlin adamları onu testereyle ikiye biçtikleri halde o, asla deccâlden korkmayacaktır.

3. Deccâl onu öldürüp dirilttiği zaman bile, onun deccâl olduğunu daha iyi anladığını, onun geleceğini Resûl-i Ekrem'in haber verdiğini söyleyerek diğer mü'minleri ona kapılmamaları için uyaracaktır.

4. Deccâl onu bir defa öldürüp dirilttikten sonra kendisine bir daha fenalık yapamayacaktır.

5. Allah Teâlâ'ya göre bu yiğit mü'min, insanların en büyük şehididir.

1820- وعَنِ المُغِيرَةِ بنِ شُعْبَةَ رضي اللَّهِ عَنْهُ قَالَ : ما سَألَ أحَدٌ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ الدَّجَّالِ أكْثَرَ ممَّا سألْتُهُ ، وإنَّهُ قالَ لي : « ما يَضُرُّكَ ؟ » قلتُ : إنَّهُمْ يقُولُونَ : إنَّ معَهُ جَبَلَ خُبْزٍ وَنَهْرَ مَاءٍ ، قالَ : « هُوَ أَهْوَنُ عَلى اللَّهِ مِنْ ذلِكَ » متفقٌ عليه .

1820. Mugîre İbni Şu'be *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hiç kimse Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e deccâl hakkında benden fazla soru sormadı. Resûl-i Ekrem bana:

- **"O sana zarar vermeyecek"** buyurdu. Ben:

- Bazı kimseler deccâlin yanında dağ kadar ekmek, bir nehir kadar içme suyu bulunduğunu söylüyorlar, deyince:

- **"Allah yanında o, bu söylediklerinden daha değersizdir"** buyurdu.

Buhârî, Fiten 26; Müslim, Âdâb 32, Fiten 114, 115. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 33

Açıklamalar

Mugîre İbni Şu'be deccâl konusunu pek merak ettiği için, onun hakkında yeni bir şeyler duydukça Peygamber *aleyhisselâm*'a sorup doğrusunu öğrenmeye çalışıyordu. Yine bir gün deccâl hakkında soru sormaya başlayınca, *Sahîh-i Müslim*'deki bir rivayetten öğrendiğimize göre Allah'ın Resûlü ona:

- *"Yavrucuğum! Sen onun için niye yorulup duruyorsun? O sana zarar vermeyecek"* diye kendisini teselli etti. Fakat Mugîre, halkın veya Ehl-i

kitâbın deccâl hakkında söylediği yeni bir şey duymuştu. Resûl-i Ekrem Efendimiz’e bunu sormak istedi:

- Fakat bazı kimseler deccâlin yanında dağ kadar ekmek, bir nehir kadar içme suyu bulunduğunu söylüyorlar, deyince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* deccâle bir imtihan aracı olarak verilen bu nevi özelliklerin, bir önceki hadiste de gördüğümüz gibi, gerçek mü’minlere hiç zarar vermeyeceğini hatırlattı; hatta onun bu olağan üstü hallerini gören mü’minlerin, karşılarında deccâl bulunduğunu anlayarak ona inanmayacaklarını söyledi. *“Allah yanında o, bu söylediklerinden daha değersizdir”* hadisinin mânası işte budur. Deccâlin gösterileri gerçek mü’minleri kandıramayacak kadar basit ve kıymetsizdir; onun oyunları mü’minlerin gönlüne şüphe düşüremeyecek kadar önemsizdir anlamına gelmektedir.

Peygamber Efendimiz’in bu genç sahâbîsine, *“Allah yanında o, bu söylediklerinden daha değersizdir”* buyururken, deccâli gözünde büyütme, o bütün yiyecekleri ve içecekleri elinde bulunduracak kadar güçlü biri değildir, demek istemesi de mümkündür.

Hadisimiz bize şu dersi vermektedir: Deccâlin büyük bir fitne olduğunda şüphe yoktur. Fakat onun belâsı, mü’minin sarp dağlar gibi güçlü imanına çarpıp parçalanmaya mahkûmdur. Her şeyin başı, bütün belâ ve sıkıntıları göğüsleyebilecek sarsılmaz bir imana sahip olabilmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bazı sahâbîler Resûl-i Ekrem Efendimiz’e deccâl hakkında çok soru sormuşlardır.

2. Deccâlin elinde ne kadar büyük imkân bulunsa bile, imanı güçlü olan mü’minlere hiçbir zarar veremeyecektir.

1821- وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَا مِنْ نَبِيٍ إلاَّ وَقَدْ أنْذَرَ أمَّتَهُ الأعْوَرَ الْكَذَّاب،ألا إنَّهُ أعْوَرُ ،وإنَّ ربَّكُمْ عَزَّ وجلَّ لَيْسَ بأعْورَ ،مكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ك ف ر»متفق عليه .

1821. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bütün peygamberler ümmetlerini yalancı kör deccâlin tehlikesine karşı uyarmışlardır. Şunu bilin ki, onun bir gözü kördür; ama sizin azîz ve celîl olan Rabbiniz tek gözlü değildir. Deccâlin iki gözünün arasına kâfir (ke-fe-re) diye yazılmıştır."

Buhârî, Fiten 26, Tevhîd 17; Müslim, Fiten 101, 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 14, Sünnet 25-26; Tirmizî, Fiten 56, 62; İbni Mâce, Fiten 33

1823 numaralı hadisle beraber açıklanacaktır.

1822- وَعَنْ أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ألا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً عن الدَّجَّالِ مَا حَدَّثَ بِهِ نَبيٌّ قَوْمَهُ ، إنَّهُ أعْوَرُ وَإنَّهُ يجئُ مَعَهُ بِمثَالِ الجَنَّةِ والنَّار ، فالتي يَقُولُ إنَّهَا الجنَّةُ هِيَ النَّارُ . متفقٌ عليه .

1822. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbir peygamberin ümmetine deccâl hakkında söylemediği bir şeyi size haber vereyim mi? Onun bir gözü kördür. Yanında cennete ve cehenneme benzeyen bir şey olacaktır. Onun cennet dediği şey, cennet değil cehennemdir."

Buhârî, Enbiyâ 3; Fiten 26; Müslim, Fiten 109

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1823- وعَنْ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّهُ عَنْهما أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذَكَرَ الدَّجَّالَ بَيْنَ ظَهْرَاني النَّاس فَقَالَ : «إنَّ اللَّه لَيْسَ بأَعْوَرَ ، ألا إنَّ المَسِيحَ الدَّجَّالَ أعْوَرُ الْعيْنِ الْيُمْنى ، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبةٌ طَافِيَةٌ » متفقٌ عليه .

1823. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* herkesin yanında deccâlden söz ederek şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ tek gözlü değildir. Şunu unutmayın ki, deccâlin sağ gözü kördür. Onun bu gözü üzüm salkımından dışarı fırlamış üzüm tanesi gibidir.”

Buhârî, Fiten 26, Tevhîd 17; Müslim, Îmân 274. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 60

Açıklamalar

207 numaralı hadiste de geçtiği üzere, Peygamber Efendimiz “*bütün peygamberlerin, ümmetlerini deccâl tehlikesine karşı uyardıklarını* haber vermiş, “*Nûh peygamberin deccâl tehlikesine karşı kavmini uyardığı gibi ben de sizi uyarıyorum*” (Buhârî, Enbiyâ 3; Müslim, Fiten 109) buyurmuştur. Burada sadece Nûh *aleyhisselâm*’dan bahsedilmesi, onun büyük peygamberlerin ilki olması sebebiyledir. Demek oluyor ki, tarih boyunca bütün peygamberler ümmetlerine deccâlin geleceğinden bahsederek ona karşı uyarmışlar Resûl-i Ekrem Efendimiz de bu geleneği devam ettirmiştir. Bu geleneksel uygulama, Resûlullah’ın vekili durumunda olan İslâm âlimlerine, bu ümmeti deccâl tehlikesine karşı zaman zaman uyarma görevini yüklemektedir.

İkinci hadisteki “*Hiçbir peygamberin ümmetine deccâl hakkında söylemediği bir şeyi size haber vereyim mi?* sorusu bir başka gerçeği dile getirmektedir. Şöyleki deccâl belâsı geçmiş ümmetler zamanında çıkmayacağı için onların peygamberleri ümmetlerine bu konuda tafsilâtlı bilgi vermemişlerdir. Deccâl bu ümmet zamanında çıkacağı için Allah'ın Resûlü ümmetine o konuda fazla bilgi verme gereğini duymuştur.

Bu üç hadiste ve daha başka hadislerde Resûl-i Muhterem Efendimiz deccâlin bazı özelliklerini hatırlatmıştır. Bu özellikler şunlardır:

* *Deccâlin sağ gözü kördür*. *Onun bu gözü üzüm salkımından dışarı fırlamış üzüm tanesi gibi patlaktır.* Daha önce de belirtildiği gibi gözünün biri, yani sol gözü tamamen siliktir. Deccâlin herkes tarafından rahatlıkla görülebilecek, tanınabilecek ve hatırlanabilecek özelliklere sahip olarak yaratılması Cenâb-ı Hakk’ın mü’minlere bir lutfudur. Onu bu kusurlarıyla

tanıyacak her mü'min, deccâli gördüğü zaman ona "Hey şaşkın! Sen tanrılık dâvâsına kalkışacağına, yapabiliyorsan şu gözlerindeki kusurları gider!" diyebilecektir.

Hadîs-i şerîflerdeki *"Allah Teâlâ tek gözlü değildir"* cümlesinin mânası, deccâl kör gözüne bakmadan ilâhlık iddiasında bulunuyor. Böylesine kusurlu birinin ilâh olduğunu söylemesi hiç de mâkul değildir. Kâinâtın gerçek ilâhının hiçbir kusuru yoktur demektir.

* *Deccâlin iki gözünün arasına,* onun yalancılığını göstermek üzere, *"kâfir" veya "ke-fe-re" diye yazılmıştır.* Her mü'min, Arapça'yı okuyamasa bile, kalbine doğacak bir ilham ile bu yazıyı anlayıp sezecektir. İlâhî rahmetten nasibi olmayan kimse okuma bilse dahi bu yazıyı göremeyecektir.

* Deccâlin yanında, kendilerini imtihan ettiği kişilere mükâfat olarak vereceği cennete ve cehenneme benzeyen bir şey vardır. Onun cennet dediği şey esasen cennet değil cehennemdir. Açıkçası deccâlin cennetine giren kimse ona inanmış, oyununa kanmış olduğu için görünüşte cennete, fakat gerçekte cehenneme girmiş olacaktır. Ona karşı çıktığı için deccâlin cehennemine atılan kimse de cennete girmeyi haketmiş olacaktır.

* Deccâlin saçı kıvırcık olup yaşı da oldukça gençtir.

* Hem iri cüsseli hem de kısa boyludur (Buhârî, Fiten 26; Ebû Dâvûd, Melâhim 14).

* Deccâl doğu tarafından, muhtemelen Horasan veya İsfahan'dan yahut Şam ile Irak arasında bir yerden çıkacaktır (Müslim, Fiten 110).

* Allah Teâlâ Mekke ile Medine'yi meleklerle koruyacağı için deccâl bu iki mübarek beldeye giremeyecektir.

* Deccâl, kendisinden önce çıkacak olan **otuz kadar yalancı deccâl** gibi önce *"Ben Allah'ın elçisiyim"* diyecek (Buhârî, Fiten 25; Müslim, Fiten 84), sonra da ilâh olduğunu söyleyecektir. Hadisteki otuz rakamı, büyük bir ihtimalle çok deccâl çıkacağını anlatmak için söylenmiştir. Zaten tarih boyunca pek çok deccâl çıkmıştır.

* Deccâlin çıktığı zamanda yaşayan kimseler bir iman imtihanından geçirileceği için, deccâle yağmur yağdırmak, yeşillikleri kurutmak, yer altından defineleri çıkarmak gibi büyük yetkiler verilecektir (bk. 1812 numaralı hadis).

* Deccâl yahudi asıllı biri olduğu için (Müslim, Fiten 90), onlar kendisine büyük ilgi gösterecek ve onu destekleyeceklerdir.

* 1819 numaralı hadiste geçtiği üzere deccâl sadece bir kişiyi testereyle kesip ikiye biçecek, sonra onu diriltecek, buna rağmen o mü'min kendisinin bir yalancı ve deccâl olduğunu yüzüne haykıracak, bu olaydan sonra deccâl artık kimseyi öldürüp diriltemeyecektir.

* Onu Hz. Îsâ öldürecek ve böylece deccâl belâsı son bulacaktır.

Yukarıda özetlediğimiz hususlar, deccâlin belli başlı özellikleri ve onunla ilgili önemli bilgilerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bütün peygamberler ümmetlerine deccâlden söz etmiş ve onun büyük bir imtihan vesilesi olduğunu belirtmişlerdir.
2. Allah Teâlâ bütün kusurlardan münezzeh olduğu halde, kendisini ilâh zanneden deccâlin sağ gözü kör ve salkımdan dışarı fırlamış bir üzüm tanesi gibi patlak olacaktır.
3. Deccâlin iki gözünün arasına onun kâfir olduğunu göstermek üzere ke-fe-re diye yazılmıştır. Mü'min; okuma bilmese bile bu yazıyı farkedecek, kâfir; okuma bilse bile bu yazıyı göremeyecektir.
4. Deccâlin beraberinde sahte birer cennet ve cehennem bulunacaktır. Onun cennetine girmek isteyen kimseler esasen cehenneme, onun cehennemine girmeyi göze alan mü'minler de gerçek cennete gireceklerdir.

1824- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لا تَقُومُ الساعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ المُسْلِمُونَ الْيَهُودَ حتَّى يَخْتَبِيءَ الْيَهُوديُّ مِنْ وَراءِ الحَجَر والشَّجَرِ ، فَيَقُولُ الحَجَرُ والشَّجَرُ : يَا مُسْلِمُ هذا

يَهُودِيٌّ خَلْفي تَعَالَ فَاقْتُلْهُ ، إلاّ الْغَرْقَدَ فَإنَّهُ منْ شَجَرِ الْيَهُودِ » متفقٌ عليه .

1824. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslümanlarla yahudiler çarpışmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Yahudi taşın, ağacın arkasına saklanacak, bunun üzerine o taş, o ağaç yahudiyi kovalayan kimseye, 'Ey müslüman! Arkamda bir yahudi var, gel onu öldür!' diyecek. Yalnız garkad ağacı bir şey söylemeyecek; çünkü o yahudilerin ağaçlarındandır."

Buhârî, Cihâd 94, Menâkıb 25; Müslim, Fiten 82

Açıklamalar

Müslümanlarla yahudiler arasında çıkacak ve artık yahudilerin işini büsbütün bitirecek olan bu harbin Hz. Îsâ'nın yeryüzüne inmesinden sonra meydana geleceği anlaşılmaktadır. Zira Îsâ *aleyhisselâm* yahudilerle savaşacak ve onların işini tamamen bitirecektir. Hz. Îsâ'nın asıl hedefi deccâl ve onun taraftarlarıdır. Deccâlin yahudi asıllı olması sebebiyle onu en çok yahudiler destekleyecek, bu sebeple de Hz. Îsâ'nın hışmına uğrayacak ve yeryüzünden silinip gideceklerdir.

Efendimiz'in bu hadisinde yahudilerin tükenişi, dikkat çekici bir misalle anlatılmaktadır. Şayet bu savaşta bir yahudi müslümanların silâhından canını kurtarıp bir taşın veya ağacın arkasına saklanacak olsa, o taş, o ağaç dile gelip konuşacak ve yahudiyi kovalayan mücâhide, aradığı kişinin kendi arkasına saklandığını haber verecektir. Ağaçların, taşların gerçekten dile gelip konuşması hâdisesi ise kıyamet yaklaştığı zaman olacaktır. Demekki o zamana kadar yahudi-müslüman mücadelesi devam edip gidecektir.

Garkad Filistin taraflarında çokça yetişen dikenli bir ağaç türü, bir cins çalılıktır. Arabistan'ın başka bölgelerinde de yetişmektedir. Medine'deki Bakî' Mezarlığı (Cennetü'l-Bakî') vaktiyle garkad denilen çalılıkla kaplı idi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet kopmadan önce müslümanlarla yahudiler arasında son bir savaş olacaktır.

2. Bu savaşta bütün yahudiler müslümanlar tarafından öldürülecektir.

3. Bir yahudi hayatta kalıp herhangi bir şeyin arkasına saklansa bile, arkasına saklandığı canlı veya cansız varlık, yahudileri kovalayan müslüman mücahidlere orada bir yahudi bulunduğunu, gidip onu öldürmesini söyleyecektir.

1825- وعَنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قال رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « والذِي نَفْسِي بِيَدِه لا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بالْقَبْرِ ، فيتمَرَّغَ عَلَيْهِ ، ويقولُ : يَالَيْتَني مَكَانَ صَاحِبِ هذا الْقَبْرِ ، وَلَيْس بِهِ الدَّين وما به إلاَّ الْبَلاَءُ » . متفقٌ عليه .

1825. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bir adam bir kabrin yanından geçerken kendini o kabrin üzerine atıp, 'Âh! Keşke şu kabirde yatanın yerinde ben olsaydım' diye kendini yerden yere vurmadıkça dünya hayatı son bulmayacaktır. O kimse dindarlığı sebebiyle değil, başına gelen belâlar yüzünden böyle davranacaktır."

Buhârî, Fiten 22; Müslim, Fiten 54

Açıklamalar

Hadisimiz, kıyametin kopmasından önceki bir zamanda, hayatın bir azâb olacağı günleri tasvir etmektedir. Bu günler insanı canından bezdiren, yaşadığına bin pişman eden korkunç günlerdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in haber verdiğine göre dünya öyle günler görecek, o günlerde can o kadar ucuzlayacak ki, kâtil niçin öldürdüğünü, maktûl de niçin öldürüldüğünü bilemeyecektir (Müslim, Fiten 55, 56). Böyle bir dünyada yaşamanın gerçekten bir çile, dayanılmaz bir işkence olduğunu gören kimse, rastladığı bir kabrin üzerine kendini atıp o kabirde yatan kimsenin yerinde olmayı isteyecektir. Omuzlarda taşınan bir tabuta imrenerek bakacak ve "Bu tabutta ben olsaydım" diyecektir. Peygamber Efendimiz böyle bir zamanda dindar

bir kimsenin üzülmesini, “Allah’ın emirlerine önem veren kalmadı, ben de dinimi yaşayamıyorum” diye sızlanmasını tabii görmekle beraber, hadisimizde bahsedilen o dehşetli günlerde, dinle hiçbir ilgisi bulunmayan kimselerin bile hayattan bezeceğini, ölmeyi arzu edeceğini belirtmektedir.

İnsanların en çok korktuğu ölümün bile mûnis göründüğü böyle tâlihsiz bir zamanda dinini yaşamak, dinin gereklerini yerine getirmek şüphesiz çok daha zor olacaktır. Cenâb-ı Mevlâ böyle bir zamanda yaşamaktan bizleri muhâfaza buyursun (Âmin).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet kopmadan önce, insanların hayattan bezeceği korkunç günler yaşanacaktır.

2. O günlerde, insanlar kabirde yatan ölülere imrenecek ve onların yerinde olmayı arzu edeceklerdir.

1826- وعَنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَنْ جبَلٍ منْ ذَهَبٍ يُقْتَتَلُ علَيْهِ ، فيُقْتَلُ مِنْ كُلِّ مِائةٍ تِسْعَةٌ وتِسْعُونَ ، فَيَقُولُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ : لَعَلِّي أنْ أكُونَ أنَا أنْجُو» .

وفي روايةٍ « يُوشِكُ أنْ يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَن كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ ، فَمَنْ حَضَرَهُ فَلا يأخُذْ منْهُ شَيْئاً » متفقٌ عليه .

1826. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Fırat nehrinin suyu çekilip, aktığı yatakta bulunan bir altın dağı meydana çıkmadıkça ve kurtulup kazanan ben olayım diye birbiriyle çarpışan her yüz kişiden doksan dokuzu ölmedikçe kıyamet kopmaz.”

Buhârî, Fiten 24; Müslim, Fiten 29. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 25

Diğer bir rivayet ise şöyledir: **“Pek yakında Fırat nehrinin suyu çekilerek aktığı yatakta bir altın hazinesi meydana çıkacaktır. O günü gören kimse, o hazineden kesinlikle bir şey almasın.”**

Buhârî, Fiten 24; Müslim, Fiten 29-32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 13; Tirmizî, Sıfatü'l-cenne 26

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz kıyamet kopmadan önce meydana gelecek hârikulâde olaylardan birini daha haber vermektedir. Birinci rivayete göre insanı hayrete düşüren bu olay, Fırat nehrinin kuruması ve böylece **altından bir dağın**, belki büyük bir altın madeninin ortaya çıkmasıdır. Buradaki **dağ** sözünün, ortaya çıkacak definenin büyüklüğünü anlatmak için kullanıldığı düşünülebilir. Kıyametten önce meydana gelecek bu nevi olayları anlatan başka bir rivayete göre Peygamber Efendimiz: *"Yeryüzü bütün değerlerini, altın ve gümüşten sütunlar halinde kusacaktır"* buyurmuştur (Müslim, Zekât 62). Böyle bir hazine şüphesiz insanların iştahını kabartacak ve dünya malına her zaman aç olan insan, daha zengin olmak, bu hazineden en büyük payı veya kendine uygun bir hisseyi alabilmek için ölmeyi ve öldürmeyi göze alacaktır. Kazanma şansının yüzde bir olduğu bu korkunç çarpışmaya katılanların yüzde doksan dokuzu, bir rivayete göre *"onda dokuzu"* telef olup gidecektir.

Resûlullah Efendimiz, *"O günü gören kimse, o hazineden kesinlikle bir şey almasın"* buyurmakla, "Bu hazineden bir pay da ben alayım" diye yola çıkan aç gözlü insanların çoğunun canından olacağına işaret etmektedir. Dünyanın son günlerini yaşadığı böyle bir zamanda ele geçecek olan hazinenin zaten kimseye bir faydası dokunmayacaktır.

Bazı âlimler, Peygamber *aleyhisselâm*'ın o altın hazinesinden bir şey almayı yasaklamasının sebebini açıklarken, bu malın bütün mü'minlerin hakkı olduğuna, kendi hakkı olmayan bir şeyi almamak gerektiğine, üstelik herkesin bu hazineyi alması halinde paranın çoğalacağına ve değerinin kalmayacağına işaret ettiğini söylemiş ise de bu görüş fazla isabetli bulunmamıştır. Zira Resûlullah'ın *o hazineden kesinlikle bir şey almamayı* tavsiye etmesi, onun fitneye, insanların birbirini öldürmesine yol açması sebebiyledir.

Fırat'ın kurumasıyla ortaya çıkacak olan bu hazine acaba bugünkü Fırat nehrinin yatağında mı bulunmaktadır? Yoksa bu nehrin yatağı herhangi bir sebeple değişecek midir? Hadisimizde bu sorunun cevabı bulunmamaktadır.

Binlerce kilometre uzunluğundaki toprakları sulayıp âbâd eden bu bereketli ırmağın kuruması, şüphesiz milyonlarca insanın helâk olup gitmesi demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamete yakın bir zamanda Fırat nehri kuruyacak, kurumasıyla birlikte yatağından bir altın dağı veya hazinesi çıkacaktır.

2. İnsanlar bu hazineye sahip olmak için birbiriyle çarpışacak, yüz kişiden doksan dokuzu hayatını kaybedecektir.

3. Peygamber Efendimiz, o günü gören mü'minlere, bu hazineden kesinlikle bir şey almamayı tavsiye etmektedir.

1827- وعَنْهُ قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « يَتْرُكُونَ المَدينَةَ عَلى خَيْرٍ مَا كَانَتْ ، لا يَغْشَاهَا إلاَّ الْعوَافي يُرِيدُ : عَوَافي السِّباعِ وَالطَّيْرِ وَآخِر مَنْ يُحْشَرُ رَاعِيانِ مِنْ مُزَيْنَةَ يُريدَانِ الْمَدينَةَ ينْعِقَانِ بِغَنَمِها فَيَجدَانها وُحُوشاً . حتَّى إذا بَلَغَا ثنِيَّةَ الْودَاعِ خَرَّا على وَجوهِهمَا » متفقٌ عليه.

1827. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:

"Bir gün gelecek, insanlar Medine'yi bütün hayır ve güzellikleriyle terkedip gidecekler; orada sadece vahşi hayvanlar ve kuşlar kalacaktır. Medine'ye son olarak koyunlarına seslenip duran Müzeyne kabilesinden iki çoban girecek ve orayı ıpıssız, vahşi hayvanlarla dolu bulacaklar. Onlar da Vedâ Tepesi'ne gelince yüzüstü düşüp öleceklerdir."

Buhârî, Fezâilü'l-Medîne 5; Müslim, Hac 498, 499

Açıklamalar

Kitabımızın bu bölümünde, kıyamet kopmadan önce dünyanın göreceği gariplikleri okumaktayız. Bu hadîs-i şerîfte, dünyanın artık bir başka âleme dönüştüğü o karışık günlerde, hasretiyle gönüllerin yanıp kavrulduğu o güzelim Medine'nin yürek sızlatan yalnızlığı tasvir edilmektedir. İnsanlar

bu gönüller kâbesini, sahip olduğu bütün iyilik, güzellik, hayır ve bereketiyle başbaşa bırakarak çekip gideceklerdir.

Hadis hâfızı Kâdî İyâz, bir zamanlar İslâm dünyasının başkenti olan Medine'nin, dünyanın en mâmur şehri iken, ashâb ve tâbiînin ve daha nice İslâm büyüğünün hâtırasını sinesinde barındırdığını, fakat hilâfet merkezinin önce Şam'a, ardından Bağdat'a taşınmasıyla burada birtakım fitneler ve acı olaylar yaşandığını, oradaki kıymetli âlimlerin dağılıp gittiğini, şehri bedevîlerin işgal ettiğini, iyice tenhalaşan Medine'nin hurmalıklarında vahşi hayvanların ve kuşların mekân tuttuğunu, hatta kurtların ve köpeklerin Mescid-i Saâdet'te yattığını söylemekte, dolayısıyla hadiste işaret buyurulan hali Medine'nin daha önce yaşadığını ifade etmektedir.

Kâdî İyâz'ın sözünü ettiği olaylar, bazı Emevî ve Abbâsî halifelerinin kaprisleri yüzünden maalesef yaşanmıştır. Fakat kitabımızın müellifi İmâm Nevevî'nin belirttiği üzere, hadiste anlatılan olay kıyametin yaklaştığı günlerde yaşanacaktır. Müzeyneli iki çobanın Medine'de en son ölecek iki insan olarak belirtilmesi bunu teyit etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamete yakın bir zamanda insanlar, deccâlin bile giremediği o güzelim Medine'yi mânevî güzelliklerine bakmadan terkedip gideceklerdir.

2. O zaman orada sadece vahşi hayvanlar ve kuşlar yaşayacaktır.

3. Medine'ye son olarak Müzeyne kabilesinden iki çoban koyunlarıyla birlikte gelecek, onlar henüz şehre girmeden, daha Seniyyetü'l-vedâ'da iken kıyamet kopacaktır.

1828- وعَنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « يَكُونُ خَلِيفَةٌ مِنْ خُلَفَائِكُمْ في آخِرِ الزَّمَان يَحْثُو المَالَ وَلا يَعُدُّهُ » رواه مسلم.

1828. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Dünyanın son günlerinde, halifelerinizden biri, malı saymaya bile gerek duymadan avuç avuç dağıtacaktır.”

Müslim, Fiten 68, 69. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 317

Açıklamalar

Hadisimiz kıyametin yaklaştığı zamanda iyi ve güzel şeylerin de olacağını göstermektedir. Müslümanların başında halkının iyiliğini, bahtiyarlığını düşünen âdil bir hükümdar bulunacaktır. Malın, servetin bollaştığı o günlerde bu haksever devlet adamı, kötü idareciler gibi malı ve serveti devlet hazinesinde biriktirmeyecek, yönettiği insanların daha müreffeh yaşamaları için onlara vereceği parayı saymaya gerek görmeden, hak ettiklerinden fazlasıyla birlikte verecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyanın son zamanlarında mal ve servet bollaşacaktır.

2. İyi bir devlet adamı, halkına, vermesi gerekenden fazlasını bol bol verecektir.

1829- وعَنْ أبي مُوسى الأشْعَرِيِّ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ليأتيَنَّ عَلى النَّاس زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَة مِنَ الذَّهَبِ ، فَلا يَجِدُ أحَداً يَأْخُذُهَا مِنْهُ ، وَيُرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدُ يَتْبَعُهُ أرْبَعُونَ امْرأةً يَلُذْنَ بِهِ مِنْ قِلَّةِ الرِّجالِ وَكَثْرَةِ النِّسَاءِ » رواه مسلم.

1829. Ebû Mûsâ el-Eş’arî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsanlar öyle bir zaman görecektir ki, bir kimse eline altın alıp onu sadaka olarak vereceği bir kimse arayacak, fakat bulamayacaktır. Erkeklerin azlığı, kadınların çokluğu sebebiyle, kırk kadının bir erkeğin himayesine sığındığı görülecektir.”

Müslim, Zekât 59. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât 9

Açıklamalar

Hadisimizde, kıyametin yaklaştığı günlerde iki değerin, gereğinden fazla çoğalacağı bildirilmektedir. Bunlardan birincisi paradır. Bundan önceki hadisimizde de işaret buyurulduğu üzere, âhir zamanda para bollaşacaktır. Bir müslüman, fakirlere sadaka vermek arzusuyla yanına altın alacak, fakat dolaştığı hiçbir yerde bu sadakayı vereceği bir fakir bulamayacaktır. Hatta bir hadiste belirtildiği üzere, kendisine sadaka verilmek istenen bir kimse, “*Dün getirseydin alırdım; ama bugün ona ihtiyacım yok*” diyerek kendisine verilmek istenen parayı kabul etmeyecektir (Müslim, Zekât 58). Kim bilir belki de insanlar bu olağan dışı hâdiselere bakarak dünyanın sonunun geldiğini düşünecek ve daha fazla kanaat sahibi olacaktır.

Şurası da bir gerçektir ki, varlıklı bir müslümanın sadaka verecek adam bulamaması bir tâlihsizliktir. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, sadaka verme sevabına nâil olmak için sokak sokak, şehir şehir dolaşacağınız bir gün gelip çatmadan önce sadakanızı vermeye bakın, buyurmaktadır. Kıyametten önce sayısı artacak olan ikinci varlık kadındır. 1826 numaralı hadiste, para ve servet uğruna birbiriyle çarpışacak insanlardan yüzde doksan dokuzunun ölüp gideceğini gördük. Kıyamet kopmadan önceki bir zamanda, gerek maddî çıkar yüzünden gerek başka sebeplerle insanlar arasında savaşlar çıkacak, bu savaşta erkekler hayatlarını kaybedecek, onların görüp gözettiği kadınlar himayesiz kalacak, böylece bir erkeğin himayesine özellikle akraba ve yakınlarından pek çok kadın girmek isteyecektir. Hadisimizdeki **kırk kadın** ifadesi, pek çok kadının himayesiz kalacağını anlatmak için olmalıdır. Nitekim bir başka hadiste, o günlerde **elli kadının** geçimini bir erkeğin sağlayacağı belirtilmektedir (Buhârî, İlim 21). Dünyanın son günlerinde kadınların artıp erkeklerin azalması olayını, erkek çocukların az, kızların daha fazla doğmasıyla açıklamak isteyenler de vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet yaklaştığı zaman, paranın çoğalması veya insanların kanaat sahibi olması sebebiyle, sadaka vermek isteyen bir kimse, sadaka alacak adam bulamayacaktır.

2. O günlerde erkekler azalıp kadınlar çoğalacak, bu sebeple bir erkek kırk kadını koruyup gözetmek zorunda kalacaktır.

1830- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عقَاراً ، فَوَجَد الذي اشْتَرَى الْعَقَارَ في عَقَارِه جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ، فقالَ لهُ الذي اشْتَرَى الْعَقَارُ: خُذْ ذَهَبَكَ ، إنَّمَا اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الأرْضَ ، وَلَمْ أشْتَرِ الذَّهَبَ ، وقالَ الَّذي لَهُ الأرْضُ : إنَّمَا بعْتُكَ الأرضَ وَمَا فِيهَا ، فَتَحاكَما إلى رَجُلٍ ، فقالَ الَّذي تَحَاكَمَا إلَيْهِ : أَلَكُمَا وَلَدٌ ؟ قَالَ أحدُهُمَا : لي غُلامٌ . وقالَ الآخرُ : لي جَارِيةٌ ، قالَ أنْكِحَا الْغُلامَ الجَاريَةَ ، وَأنْفِقَا عَلى أنْفُسهمَا مِنْهُ وتصَدَّقَا » متفقٌ عليه .

1830. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Vaktiyle bir adam bir başkasından bir arsa satın aldı. Arsayı alan adam orada altınla dolu bir çanak buldu. Arsayı satan adama:

- Altınını al! Zira ben senden altın değil arazi satın aldım, dedi. Arsanın ilk sahibi de:

- Ben sana o arsayı içindekilerle beraber sattım, dedi.

Anlaşmazlıklarını halletmesi için bir adama başvurdular. Hakem olan bu adam:

- Çocuklarınız var mı? diye sordu. Biri:

- Benim bir oğlum var, dedi. Diğeri de:

- Benim de bir kızım var, dedi. Hakem:

- Oğlanla kızı evlendirin. O altınların bir kısmını onlara verin, bir kısmını da siz harcayın, dedi".

Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Akdıye 21. Ayrıca bk. İbni Mâce, Lukata 4

Açıklamalar

Belli bir konuya ait olmayan ilgi çekici hadislerin yer aldığı bu bölümde şimdi de geçmiş devirlerde, muhtemelen Hz. Dâvud veya Zülkarneyn zamanında yaşanmış bir olayı görmekteyiz. Bu olayın biri ahlâkî, diğeri hukukî olmak üzere başlıca iki cephesi vardır.

Ahlâkî cephesi şudur: Bir zamanlar dünya malına değer vermeyen, hakkına razı olan, hak etmediği bir şeye el uzatmayan, kul hakkı yemekten şiddetle kaçınan faziletli insanlar yaşarmış. Arsayı satan ve alan insanların "Bu define bana aittir" diye ona sahip çıkmaları halinde, ilk bakışta her ikisini de haklı gösterecek bir durum söz konusu iken, böyle bir şeyi kesinlikle düşünmemeleri, onların tok gözlü, dünya malına gönül vermeyen faziletli insanlar olduklarını göstermektedir.

Meselenin bir de hukûkî cephesi vardır. Bu konuda iki şey söylenebilir. Biri, hem hukuku hem de ahlâkı ilgilendiren yönüdür. İnsanlar bir konuda anlaşamayınca, aralarında çekişip kavga etmek yerine ya hâkime gitmeli veya ihtilâfı ortadan kaldıracak bilgili ve sözüne değer verilen bir kimseye başvurmalıdır. Bu olayın, **define açısından İslâm hukukunu ilgilendiren** yönü ise şudur: Altın, gümüş cinsinden olan define eğer Câhiliye devrine ait ise, bunda devletin yani beytülmâlin de hakkı vardır. Beytülmâlin hakkı beşte birdir. Geri tarafı arsayı satan adama aittir. Eğer define İslâm devrine aitse, yitik mal (lukata) sayılır ve onun hükmüne tâbi tutulur. Diğer bir söyleyişle bir yıl bekletilir; sahibi çıkmazsa, o define arsa sahibinin olur. Eğer definenin Câhiliye veya İslâm devrine ait olduğu bilinmiyorsa, zâyi mal sayılır ve beytülmâle verilir. Orada beytülmâl yoksa fakirlerin, müslümanların çeşitli işlerine ve ihtiyaçlarına harcanır. Hadisimizde anlatılan olayın geçtiği devirde yaşayan insanların hukukunda belki böyle bir tafsilat yoktu. Zaten bu olayın bizi ilgilendiren yanı ahlâkî cephesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan kul hakkı yemekten son derece sakınmalıdır.

2. Şüpheli konularda kendiliğinden yalan yanlış karar vermemeli, onu bilene sorup doğrusunu öğrenmelidir.

3. Eski devirlerde dünya malına önem vermeyen, hakkına razı olan pek faziletli insanlar yaşamıştır.

4. İslâm hukukunda definelerin tâbi olduğu kanunlar vardır.

1831- وعنْهُ رضي اللّه عنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « كانَتْ امْرَأَتَان مَعهُمَا ابْناهُما ، جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بابنِ إحْداهُما ، فقالت لصاحِبتهَا : إنَّمَا ذهَبَ بابنِكِ ، وقالت الأخْرى : إنَّمَا ذَهَبَ بابنِك ، فَتَحَاكما إلى داوُودَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَضِي بِهِ للْكُبْرَى ، فَخَرَجتَا على سُلَيْمانَ بنِ داودَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فأخبرتَاه ، فقالَ : ائْتُوني بِالسِّكينَ أشَقُّهُ بَيْنَهُمَا . فقالت الصُّغْرى : لا تَفْعَلْ ، رَحِمكَ اللَّه ، هُو ابْنُهَا فَقَضَى بِهِ للصُّغْرَى » متفقٌ عليه .

1831. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledi:

"Vaktiyle iki kadın yanlarında çocuklarıyla giderken bir kurt gelip onlardan birinin çocuğunu kapıp götürdü. Kadınlardan biri arkadaşına:

- Kurt senin çocuğunu götürdü, dedi. O da:

- Hayır, senin çocuğunu götürdü, dedi.

Kadınlar dâvalarını halletmek üzere Dâvûd *sallallahu aleyhi ve sellem*'e başvurdular. O da yaşlı kadını haklı görerek çocuğu ona verdi. Kadınlar oradan ayrıldıktan sonra Hz. Dâvûd'un oğlu Süleyman *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderek, meseleyi ona da anlattılar. Hz. Süleyman:

- Bana bıçağı getirin de çocuğu ikiye bölerek aralarında paylaştırayım, dedi. O zaman genç kadın:

- Allah sana rahmet etsin, öyle yapma! Çocuk onundur, dedi.

Hz. Süleyman da çocuğun genç kadına ait olduğunu belirtti.

Buhârî, Enbiyâ 40, Ferâiz 30; Müslim, Akdıye 20. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l-kudât 14

Açıklamalar

Çocuğunu kurt kapan kadının, başına gelene sabretmesi gerekirken, yol arkadaşının çocuğuna sahip çıkarak "Bu benim çocuğumdur; kurt senin çocuğunu kaptı" demesi anlaşılır gibi değildir. Şayet bu kadının iyi niyetli ve saf biri olduğunu kabul edersek, iki çocuğun da aynı yaşta ve birbirine çok benzediğini düşünmek gerekecektir. Bu en zayıf ihtimal olmalıdır. Daha kuvvetli diğer ihtimal ise, bu kadının kötü niyetli ve yalancı biri olması, arkadaşının çocuğunu ele geçirip onunla teselli bulmaya çalışması, hep ben üzüleceğime biraz da o üzülsün diye düşünmesidir.

Anlaşmazlık Hz. Dâvûd ile oğlu Süleyman *aleyhisselâm*'a intikal edince, her ikisi de mutlaka kendilerine sorulan meseleyi en doğru şekilde çözmeye çalışmışlardır.

Bununla beraber Dâvûd Peygamber'in çocuğu hangi gerekçeyle yaşlı kadına verdiği bilinmemektedir. Belki de çocuğu onun kucağında görmesi veya o çocuğu yaşlı kadına benzetmesi yahut da diğer kadının kendini yeterince savunamaması onu böyle karar vermeye sevketmiştir. Çünkü bir insan peygamber de olsa, bu gibi durumlarda kendisine aktarılan bilgilere ve görünüşe göre hüküm vermek zorundadır. Haksız olduğu halde haklı imiş gibi kendini savunabilen insanlar bulunabilir. Onların bu yolla elde ettiği menfaat, kıyamet gününde kendisi için pişmanlık vesilesi olacaktır.

Bu konuda geniş bilgi için 221 numaralı hadis ve açıklaması okunmalıdır. Burada dikkatimizi en çok çeken, Hz. Süleyman'ın, gerçeği yakalamak için ana şefkatini ön plana çıkarmak suretiyle bulduğu ilginç psikolojik yöntemdir. Bu yöntem, gerçeği ortaya çıkarabilmek için hâkimlerin değişik usuller kullanabileceklerini göstermektedir.

Hadisimizde anne şefkatinin büyüklüğünü görmekteyiz. Yaşlı kadın çocuğunu kurda kaptırınca, garip bir duygunun tesiriyle öteki çocuğa sahip olmak istemiş, fakat genç anne buna meydan vermemiştir. Ama çocuğunun kesilip de hayatını kaybedeceğini anlayınca, ana şefkati ağır basmış, yavrum yaşasın da isterse başkasına ait olsun diye düşünerek ondan ayrı kalmayı göze almış, böylece gerçek ortaya çıkmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnce anlayış ve gerçeği seziş kabiliyeti Allah'ın bir lutfudur. Bunun büyüklük, küçüklük veya yaşlılık, gençlik ile bir ilgisi yoktur.

2. Peygamberler Allah'tan vahiy alan kimseler olsalar bile, yeri gelince kendi ictihadlarına göre hüküm verebilirler.

3. Doğruyu bulmak için gerektiğinde değişik çarelere başvurulabilir.

1832- وعَنْ مِرْداسٍ الأَسْلَمِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ قالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَذْهَبُ الصَّالحُونَ الأَوَّلُ فالأَولُ ، وتَبْقَى حُثَالَةٌ كحُثَالَةِ الشَّعِيرِ أَوْ التَّمْرِ ، لا يُبالِيهمُ اللَّه بالَةً » ، رواه البخاري .

1832. Mirdâs el-Eslemî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın sâlih kulları birbiri ardından âhirete göçer; geride arpa ve hurmanın döküntüleri gibi değersiz kimseler kalır. Allah Teâlâ da onlara hiçbir önem vermez."

Buhârî, Rikâk 9. Ayrıca bk. Dârimî, Rikâk 11

Mirdâs el-Eslemî

Mirdâs İbni Mâlik el-Eslemî Bey'atürrıdvân'da bulunan bahtiyar sahâbîlerden biri olmakla beraber hayatı hakkında bilgi yoktur. Sahîh-i Buhârî'de ve Kütüb-i Sitte'de onun bundan başka rivayeti bulunmamaktadır. Mirdâs'tan sadece Kays İbni Ebû Hâzim adlı tâbiî hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun

Açıklamalar

Konumuzun baş tarafında, deccâlin çıkacağı zamandan söz eden hadislerde de gördüğümüz gibi, Cenâb-ı Hakk'ın iyi kulları birer birer gidince, geride hiçbir iyiliği göze çarpmayan değersiz insanlar kalacaktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunları arpanın ve hurmanın ıskartasına benzetmektedir. Yel çalmış, böcek yemiş, çürümüş ekin ve hurmanın hiçbir değeri olmadığı, aklı başında hiç kimse onları almak istemediği gibi, takdir

edilmeye değer bir yanı bulunmayan bu döküntü adamlara Allah Teâlâ da kıymet vermeyecektir.

Demekki dünya, içindeki iyi kimselerle güzeldir. Cenâb-ı Mevlâ'nın kendilerini "Benim velî kullarım" diye övdüğü Allah dostlarıyla değerlidir. Hadîs-i şerîf, yaşadığımız şu kısa ömrü yeterince değerlendirebilmek için Allah dostlarıyla beraber olmayı, onların yanında, yakınında yaşamayı öğütlemektedir. Müslümanca bir hayat sürebilmek için müslümanlarla bir arada yaşamak gerekir. Yakınımızdaki kötü insanlar, kötü komşular, biz istemesek bile bize etki ederler. Çoluğumuzu çocuğumuzu tesir altında bırakırlar. Şu halde kaybettiğimiz her güzel insanla, kendimizden, değerlerimizden bir şeyler yitiririz. Gurbet hayatı yaşadığımız şu dünyada biraz daha garipleşiriz. Cenâb-ı Mevlâ hepimizi iyilerle komşu etsin.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi kimselerle, özellikle âlimlerle beraber olmaya, onlarla birlikte yaşamaya çalışmalıyız.

2. İyi kimselere ters düşmekten kaçınmalıyız. Çünkü onlara ters düşmek, Allah'ın değer vermediği döküntüler arasında yer almak demektir.

3. Kıyamet yaklaştığı zaman yeryüzünde hiçbir âlim ve sâlih kul kalmayacak, dünya kötülerle câhillerin eline düşecek, kıyamet onların üzerine kopacaktır.

1833- وعنْ رِفَاعَةَ بنِ رافِعٍ الزُّرقيِّ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : جاء جِبْرِيلُ إلى النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : مَا تَعُدُّونَ أَهْلَ بَدْرٍ فيكُمْ ؟ قالَ : « مِنْ أَفْضَلِ المُسْلِمِين » أوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا قالَ : «وَكَذَلكَ مَنْ شَهِدَ بَدْراً مِنَ المَلائِكَةِ » .رواه البخاري .

1833. Rifâa İbni Râfi' ez-Zürakî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Cebrâil *aleyhisselâm* Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- İçinizdeki Bedir gazilerine nasıl bir önem veriyorsunuz? diye sordu. Peygamber *aleyhisselâm* da:

- **“Onları müslümanların en faziletlisi kabul ederiz”** buyurdu veya buna benzer bir söz söyledi. Cebrâil *aleyhisselâm*:

- Biz de meleklerden Bedir Gazvesi’ne katılanları meleklerin en faziletlisi sayarız, dedi.

Buhârî, Megâzî 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 11

Rifâa İbni Râfi’ ez-Zürakî

Medineli olan Rifâa Hazrec kabilesindendi. Babası Râfi’ İbni Mâlik el-Ensârî bu kabileden ilk müslüman olanlardan biriydi. Akabe biatında kabilesini temsil etmişti. Bu biatta babasıyla beraber Rifaa da bulunmuştu. Annesi Ümmü Mâlik, Medineli münafıkların reisi Abdullah İbni Übey İbni Selûl’ün kızıydı. Baba ile oğul aynı zamanda hem Bedir Gazvesi’ne hem de Resûlullah ile birlikte bütün gazvelere katıldılar.

Rifâa Resûl-i Ekrem’den başka Hz. Ebû Bekir, Ubâde İbni Sâmit gibi sahâbîlerden birkaç hadis rivayet etti. Üç rivayeti Sahîh-i Buhârî’de yer alan Rifâa hem Cemel hem de Sıffîn savaşlarına Hz. Ali’nin saflarında iştirak etti ve 41 veya 42 (661 veya 662) yılında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizde, Ehl-i Bedir dediğimiz Bedir kahramanlarının üstün yeri belirtilmektedir. Hicretin ikinci yılında Bedir mevkiinde Mekkeli müşriklerle ölüm kalım savaşı veren bu 313 kişilik yiğitler ordusu, hem Allah hem de Resûlullah tarafından methedilmişlerdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz onların hepsinin cennetlik olduğunu belirtmiştir (Buhârî, Megâzî 9). Hz. Ömer savaş gelirlerini müslümanlara dağıtmak üzere divan teşkilatını kurunca, divan defterinin başına Ehl-i Bedir’in adını yazmıştır. Tarih boyunca onlar müslümanlar tarafından hep hayırla ve minnetle anılmışlardır. Haklarında pek çok kitap yazılan bu bahtiyar nesil, müslümanların en faziletlisi olarak kabul edilmişlerdir.

Cebrâil *aleyhisselâm,* Bedir Gazvesi’ne katılan meleklerin, katılmayanlardan daha üstün olduğunu belirtmektedir. Onların, meleklerin

en faziletlisi sayılmasının delili şu âyet-i kerîmedir: **“Hani Rabbin meleklere: ‘Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun. Ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım; vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına’ diye vahyediyordu”** [Enfâl sûresi (8), 12]. Bedir Gazvesi’ne katılan melekleri diğer meleklerden üstün yapan husus şudur: Onlar, kendilerinden üç misli daha fazla olan şer güçlerin karşısında sebatla direnen bir avuç yiğide destek olmak suretiyle, İslâm’ın yeryüzünden silinip gitmesini önlemişler, Allah’ın isminin kıyamete kadar yer kürede yankılanmasına yardımcı olmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bedir kahramanları, ashâb-ı kirâm arasında en üstün yeri işgal ederler.

2. Onlara bu savaşta yardım eden melekler de, bu yardımları sebebiyle meleklerin en üstünü sayılırlar.

1834- وعن ابنِ عُمَر رضي اللَّه عنْهُما قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا أَنْزل اللَّه تَعالى بِقَوْمٍ عَذَاباً أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهمْ . ثُمَّ بُعِثُوا على أعمَالِهِمْ » متفقٌ عليه .

1834. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ bir kavme azâb gönderdiği zaman, o azâb orada bulunanların hepsine erişir. Sonra da herkes amellerine göre yeniden diriltilir.”

Buhârî, Fiten 19; Müslim, Cennet 84

Açıklamalar

Bir toplumda kötülükler yaygın hale geldiği, büyük çoğunluk bu fenalıkları benimsediği zaman, ilâhî kanun gereği o toplum cezayı hak etmiş olur; aralarındaki iyiler ayırt edilmeksizin ilâhî ceza hepsine birden gelir. 191 numaralı hadiste geçtiği üzere, bir gün

Peygamber *aleyhisselâm* korkudan titreyerek Zeyneb binti Cahş vâlidemizin yanına geldi ve:

- *“Allah’tan başka ilâh yoktur. Yaklaşan şerden dolayı vay Arap’ın haline!”* buyurdu. Baş parmağı ile şehâdet parmağını birleştirip halka yaparak *“Bugün Ye’cûc ve Me’cûc’ün settinden şu kadar yer açıldı”* dedi. Hz. Zeyneb:

- Yâ Resûlallah! İçimizde iyiler de olduğu halde helâk olur muyuz? diye sorunca:

- “***Kötülük ve günah çoğaldığı vakit, evet!”*** buyurdu. Demekki toplumda kötülükler önlenemez hale gelince, oradaki iyilerin göz yaşına bakılmaz. Onlar kötülerle birlikte cezaya çarptırılır; hepsi birlikte yok olup giderler. İyilerin başına gelen bu hal bir tür haksızlık gibi görünse de, onlar dünyada iken kötülüklere bir mânada göz yumup ses çıkarmadıkları için, bu cezayı hak etmiş sayılırlar.

Bu gerçeği Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dile getirmiştir: *“İnsanlar fenalıkları görüp de onu değiştirmeye çalışmazlarsa, çok geçmeden Allah Teâlâ onların başına umumî bir belâ verir”* (İbni Mâce, Fiten 20. Ayrıca bk. 195 numaralı hadis).

Kötülerle birlikte yok edilen bu kimselere, âhirette, öldükleri zamandaki durumlarına göre muamele edilir. Hayatta iken kötülerle mücadele etmişler, kötülüğe göz yummamışlarsa, şüphesiz onlara mükâfatları kat kat fazlasıyla ödenir. 2 numaralı hadiste bu konu üzerinde genişçe durulmuştu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir topluma gelecek olan ilâhî ceza iyi kötü ayırımı yapmadan herkesi kapsar.
2. İyiler âhirette yeniden hayat buldukları zaman iyiliklerinin, yani niyet ve amellerinin karşılığını görürler.
3. İyilerin başına gelen bu ceza, kötülükle yeterince savaşmadıkları içindir.
4. Dünya hayatında kötülerin başına gelecek cezayı hak etmemek için onlardan uzak durmalıdır.

1835- وعَنْ جابرٍ رضي اللّه عنْهُ قال : كانَ جِذْعٌ يقُومُ إلَيْهِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يعْني في الخُطْبَةِ ، فَلَما وُضِعَ المِنْبرُ ، سَمِعْنَا لِلْجذْعِ مِثْل صوْتِ العِشَارِ حَتَّى نَزَلَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَوضَع يدَه عليْهِ فسَكَنَ .

وفي روايةٍ : فَلَمَّا كَانَ يَومُ الجمُعة قَعَدَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على المِنْبَرِ ، فصاحتِ النَّخْلَةُ التي كَانَ يخْطُبُ عِنْدَهَا حَتَّى كَادَتْ أنْ تَنْشَقَّ .

وفي رِوايةٍ : فَصَاحَتْ صياح الصَّبيِّ . فَنَزَلَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حتَّى أخذَهَا فَضَمَّهَا إلَيْهِ ، فَجَعلَتْ تَئِنُّ أنِينَ الصَّبيِّ الَّذي يُسكَّتُ حَتَّى اسْتَقرَّتْ ، قال : « بكت عَلى ما كَانَتْ تسمعُ مِنَ الذِّكْرِ » رواه البخاريُّ .

1835. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mescid-i Nebevî’de Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in hutbe okurken dayandığı bir kütük vardı. Mescide minber konulduğu (artık Resûlullah hutbesini orada okumaya başladığı) zaman bu kütüğün, doğumu yaklaşmış deve gibi inlediğini duyduk. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* minberden indi, elini kütüğün üzerine koyunca sesi kesildi.

Buhârî, Menâkıb 25

Bir başka rivayet şöyledir: Cuma günü gelip de Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* minberin üzerine oturunca, yanında Resûlullah’ın hutbe okuduğu hurma kütüğü ikiye bölünüyormuş gibi haykırdı.

Buhârî, Büyû‘ 32

Bir başka rivayet şöyledir: Kütük çocuk gibi bağırdı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* aşağı inerek onu tutup kucakladı.

Kütük de teskin edilmeye çalışılan bir çocuk gibi yavaş yavaş sükûnet buldu. Hz. Peygamber:

“Dinlediği zikirden mahrum kaldığı için ağladı” buyurdu.

Buhârî, Menâkıb 25

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in mescidi pek sade idi. Damı hurma dallarıyla örtülü, zemini kum ve topraktı. Yağmur yağdığı zaman sular içeri akar, namaz kılan sahâbîlerin alınları çamurlanırdı. Bu kadar sade olan Mescid-i Nebevî’nin minberi de o ölçüde sade olup kuru bir hurma kütüğünden ibaretti. Daha doğrusu Allah'ın Resûlü hutbe okurken bu kütüğe dayanıp yaslanırdı. Ensardan bir kadın veya erkek:

- Yâ Resûlallah! Sana bir minber yapsak olmaz mı? diye sordu. O da:

- Olabilir, dedi. Bazı rivayetlere göre o hanım veya erkek sahâbî, marangoz olan kölesine üç basamaklı bir minber yaptırdı. Onu getirip Mescid-i Nebevî’ye koydular. Bu minberin Peygamber Efendimiz’in arzusu üzerine yapıldığı da rivayet edilmektedir. Bir cuma günüydü. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ilk defa minbere çıkıp hutbe okumaya başlayınca, hurma kütüğünden bir inilti, bir ağıt sesi duyuldu. Herkes bu iniltiyi kendisinin o andaki anlayışına ve duyuşuna göre yorumladı. Kimi bu sesi doğumu yaklaşmış bir devenin iniltisine, kimi iki parçaya bölünen bir şeyin sesine, kimi de ağlayan bir çocuğun hıçkırığına benzetti. Allah’ın zikrini yakından duyma zevkinden, Resûlullah’ın mübarek vücuduna temas etme hazzından mahrum kalan ve bu yüzden ağlayıp inleyen kütüğün hali, Resûl-i Ekrem Efendimiz’i duygulandırdı. Minberden indi ve onu kucaklayarak teskin etti. Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre Peygamber *aleyhisselâm, “Eğer onu kucaklamasaydım, kıyamet gününe kadar inleyecekti”* buyurdu (Dârimî, Mukaddime 6). Daha sonra bu duygulu kütük Resûlullah’ın emri üzerine toprağa gömüldü.

Resûlullah’ın hasretine dayanamayarak ağlayan kütük olayı, yüzlerce sahâbînin huzurunda meydana gelmiştir. Bu sebeple, olayla ilgili hadis, âlimlerimiz tarafından mütevâtir yani en sağlam ve en güvenilir rivayet olarak kabul edilmiştir.

Tâbiîn neslinin büyük âlim ve zâhidi **Hasan-ı Basrî** hazretleri, bu hadisi rivayet ettikten sonra etrafındakilere şöyle derdi:

- Ey müslümanlar! Kütük bile Resûlullah hasretiyle inliyor, onu özlüyor. Resûlullah'a kavuşmayı arzu eden kimselerin onu daha çok özlemesi gerekmez mi? (Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, II, 559).

Burada, *Tecrid Tercemesi*'nin aziz mütercimlerinden **Babanzâde Ahmed Naim Bey**'in Resûlullah muhabbetini pek güzel dile getiren şu duygu dolu uyarısını ibretle okuyalım:

"Cenâb-ı Hakk'ın elçisi, hidâyet önderi Muhammed Mustafâ *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'i cansız bir varlık bu derece özlerse, o saf nûrun eşsiz güzelliğini görmek için Allah'ın birliğine inanan bir mü'min acaba ne kadar hasret duymalıdır? Varın kıyas edin! Ve ibret alın!" (*Tecrid Tercemesi*, III, 79).

Demekki Allah Teâlâ kudretinin alâmetlerini seçkin insanlara göstermek istediği zaman, cansız dediğimiz varlıklarda bile canlılardakine benzer asil ve üstün duygular yaratmakta ve böylece onların derin imanını kat kat artırmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu olay Resûlullah Efendimiz'in mûcizelerinden biridir.

2. Pek çok sahâbînin huzurunda cereyan eden bu olayı dile getiren hadîs-i şerîf, en çok bilinen mütevâtir rivayetlerden biridir.

3. Bir kütük bile Resûlullah'ın hasretine dayanamadığına göre, ümmetinin ona daha çok hasret duyması gerekir.

1836- وعنْ أبي ثَعْلَبَةَ الخُشَنيِّ جَرْثُومِ بنِ نَاشِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ عنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال: إن اللَّه تعالى فَرَضَ فَرائِضَ فلا تُضَيِّعُوهَا ، وحدَّ حُدُوداً فَلا تَعْتَدُوهَا ، وحَرَّم أشْياءَ فَلا تَنْتَهِكُوها ، وَسكَتَ عَنْ أشْياءَ رَحْمةً لَكُمْ غَيْرَ نِسْيانٍ فَلا تَبْحَثُوا عنها » حديثٌ حسن ، رواه الدَّارقُطْني وَغَيْرَهُ .

1836. Ebû Sa'lebe el-Huşenî Cürsûm İbni Nâşir *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ bazı şeyleri farz kıldı, onları ihmal etmeyin. Bazı günahlara yaklaşılmaması için sınırlar koydu, o sınırları aşmayın. Bazı şeyleri haram kıldı, o haramları çiğnemeyin. Bazı şeyleri de unuttuğu için değil size olan merhameti sebebiyle dile getirmedi, onları da araştırıp kurcalamayın."

Dârekutnî, *es-Sünen*, IV, 184. Ayrıca bk. Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 115

Açıklamalar

Hadisimizde Cenâb-ı Hakk'ın kullarına yönelik emir ve yasakları başlıca dört ana başlık altında özetlenmiştir. Bunlardan birincisi **farzlardır.** Farz; yapanın sevap kazandığı, yapmayanın ceza gördüğü bir ibadet türüdür. Zira farzların yapılması Allah tarafından kesin bir dille emredilmiştir. Meselâ iman, namaz, zekât birer farzdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz farzlara son derece dikkat edilmesini, onların mutlaka yerine getirilmesini, hatta kusursuz bir şekilde ifa edilmesini tavsiye buyurmaktadır.

İkincisi; bazı sınırlar konularak belirlenen, yaklaşılması, aşılması, aykırı davranılması yasaklanan hususlardır. Bunu şöyle bir örnekle açıklayabiliriz: Kur'ân-ı Kerîm'de oruç tutmak isteyen kimsenin imsâk vaktine kadar yiyip içebileceği, o andan itibaren iftar saatine kadar kesinlikle bir şey yemeyeceği, eşiyle beraber olamayacağı gibi hususlar belirtildikten sonra **"Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır; sakın onlara yaklaşmayın"** [Bakara sûresi (2), 187] buyurulmaktadır. Ayrıca Allah'ın koyduğu sınırları aşan kimselerin birer zâlim olduğu da belirtilmektedir [Bakara sûresi (2), 229]. Sabah namazının farzının iki, akşamın üç, öğle, ikindi ve yatsının farzlarının dörder rek'at olarak belirlenmesi de böyle bir sınırlamadır. Onun da kesinlikle delinmemesi gerekmektedir.

Üçüncüsü **haramlardır.** Zina, adam öldürme, kendiliğinden ölen hayvanların etini yeme, kan içme fiilleri Allah Teâlâ tarafından kesinlikle yasaklanmış davranışlar yani haramlardır. Bunlar da açıkça bellidir.

Dördüncüsü de Allah Teâlâ'nın bildirmeyi unuttuğu için değil, bildirdiği takdirde kullarının zorlanacağını bildiği için bu farzdır, bu helâldir, bu haramdır diye açıklamadığı hususlardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunların hükmünü öğrenmek için, özellikle kendisi hayatta iken ve daha sonraki devirlerde, inceden inceye araştırılıp kurcalanmasını doğru bulmamıştır.

Hz. Peygamber hayatta iken fazla kurcalanması halinde bunların helâl iken haram kılınması veya onlara bazı sınırlamalar getirilmesi ihtimali vardı. Günümüzde de, meselâ yenilmesinin helâl mi, haram mı olduğu açıkça belirtilmeyen şeyleri fazla kurcalamak yerine, **"Yerde ne varsa Allah hepsini sizin için yarattı"** [Bakara sûresi (2), 29] âyetini göz önünde bulundurmak suretiyle "Eşyada aslolan ibâhadır" kuralına göre hareket etmek daha uygun bir davranıştır.

Nevevî çok önemli gördüğü bu hadîs-i şerîfi, *Kırk Hadis* adlı eserine otuzuncu hadis olarak almıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her müslüman farzları yapmak, haramlardan kaçınmak zorundadır.

2. Allah Teâlâ'nın belirlediği esaslar, çizdiği sınırlar vardır; bu esaslara ve sınırlara uyulması şarttır.

3. Cenâb-ı Mevlâ kullarına olan merhameti sebebiyle bazı konuları helal, haram gibi kesin şekilde belirlememiştir. "Bilinçli boşluk" veya "rahmet alanı" diyebileceğimiz bu konularda ince eleyip sık dokumak uygun değildir.

1837- وعنْ عَبدِ اللَّهِ بن أَبي أَوْفي رضي اللَّه ، عَنْهُمَا قال : غَزَوْنَا مع رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سَبْعَ غَزَوَاتٍ نَأْكُلُ الجرادَ .وفي روايةٍ : نَأْكُلُ معهُ الجَراد ، متفقٌ عليه .

1837. Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber yedi gazâ yaptık. O gazvelerde çekirge yedik.

Diğer bir rivayete göre, Resûl-i Ekrem ile beraber çekirge yedik, dedi.

Buhârî, Zebâih ve's-sayd 13; Müslim, Sayd ve'z-zebâih 52. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 22; Nesâî, Sayd ve'z-zebâih 37

Açıklamalar

Hem hadisimizin râvisi Abdullah hem de Ebû Evfâ künyesiyle bilinen babası Alkame İbni Hâlid sahâbî oldukları için, "Allah her ikisinden de razı olsun" anlamında *radıyallahu anhümâ* diye ikisine de dua ettik.

Kısa hal tercümesini 54 numaralı hadiste verdiğimiz ve Kûfe'de 86 (705) yılında en son vefat eden sahâbî diye bildiğimiz bu aziz insan, Resûlullah Efendimiz ile birlikte yedi, bazı rivayetlere göre altı gazvede bulunduğunu ve erzakları tükendiği zaman bazan çekirge yediklerini söylemektedir. Gerçekten de İslâm askerleri bu seferlerde bir çeşit komando eğitiminden geçmişlerdir.

Çekirge yemenin câiz olmadığına dair bazı rivayetler bulunmakla beraber, bu rivayetlerin hepsi zayıftır. Bu konudaki en sağlam hadis budur. Çekirgenin yenebileceğine, hatta kesilmeden yenebileceğine dair İslâm âlimlerinin fikir birliği (icmâ) vardır. Yalnız Mâlikîler çekirgenin kesilmesini gerekli görmüşlerdir. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe ise çekirgeyi balık gibi kabul etmiş, onun, ölü olarak bulunsa bile yenmesinde bir sakınca olmadığını söylemiştir (Daha fazla bilgi için bk. *Tecrid Tercemesi*, XII, 18-19).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ashâbıyla birlikte savaşlar yapmış, bu savaşlarda bazan çekirge yenilmiştir.
2. Çekirge yemek helâldir.

1838- وعَنْ أبِي هُريْرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا يُلْدغُ المُؤمِنُ مِنْ جُحْرٍ مرَّتَيْنِ » متفقٌ عليه .

1838. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Mü’min bir yılan deliğinden iki defa ısırılmaz.”

Buhârî, Edeb 83; Müslim Zühd 63. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 29; İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Efendimiz *aleyhisselâm*, bu hadîs-i şerîfi, Câhiliye devri şâirlerinden Ebû Azze’ye söylemiştir. Asıl adı Amr İbni Abdullah el-Cümahî olan bu Mekkeli şair, Bedir Gazvesi’nde esir alınıp Resûlullah’ın huzuruna getirildiği zaman boyun büküp halini Resûlullah’a arzetti: “Sen de biliyorsun ki, benim fidye verecek malım mülküm yok; çoluğu çocuğu haddinden fazla fakir bir adamım. Şayet lutfeder beni serbest bırakırsan, söz veriyorum artık aleyhinde bulunmayacağım” dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisini serbest bırakınca, onu metheden bir de kaside söyledi. Ertesi yıl müşrikler Uhud Gazvesi’ne hazırlanırken, Hz. Peygamber’e söz verdiği için bu savaşa katılmayacağını ifade etti; fakat kendisine vaad edilen maddî imkânlara dayanamayıp savaşa katıldı. Hatta müşrikleri müslümanlarla savaşmaya teşvik eden şiirler söyledi. Ama bu savaşta yine müslümanlara esir düştü. Bağışlanması için dil dökmeye başlayınca, Resûlullah Efendimiz işte bu hikmet dolu hadisi söyleyerek *“Mü’min bir yılan deliğinden iki defa ısırılmaz”* buyurdu ve Âsım İbni Sâbit hazretlerine emrederek Ebû Azze’nin boynunu vurdurdu.

Mü’min dikkatli ve uyanık insandır. Kendisine hile yapan, tuzak kuran, kendisini oyuna getirmek isteyenlerin oyununa gelmez. Dikkatsizlik veya tedbirsizlik sebebiyle bir defa aldatılsa bile, ferâsetini kullanarak ikinci defa aynı tuzağa yakalanmaz. Mü’min, halîm selîm bir insandır. Gerektiğinde karşısındakini bağışlar, yapılan kusurları büyütmez. Ama biri kendisini kandırmaya kalkar, o da bunu farkederse, bu defa İslâm’ın izzetini korumak için bu hilekârı bağışlamaz, ona haddini bildirir. Nitekim 642 numaralı hadiste Hz. Âişe annemizden öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz, *“Allah’ın yasakları çiğnenmediği sürece şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamış, ama Allah’ın bir yasağı çiğnenmişse, bu hareketin cezasını mutlaka vermiştir.”* Demek ki

müslüman Allah hakkı söz konusu olduğu zaman daha dikkatli ve titiz olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, her konuda dikkatli ve uyanık olacaktır. Kendisini aldatmak isteyenlerin oyununa gelmeyecektir.

2. Bir defa yanılmış, aldatılmış, oyuna getirilmiş olsa bile, ikinci defa aynı oyuna gelmeyecektir.

1839- وَعنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثَلاثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللَّه يَوْمَ الْقِيَامةِ وَلاَ ينْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلا يُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عذابٌ أَلِيمٌ : رجُلٌ علَى فَضْلِ ماءٍ بِالْفَلاةِ يمْنَعُهُ مِن ابْنِ السَّبِيلِ ، ورَجُلٌ بَايَع رجُلاً سِلْعَةً بعْد الْعَصْرِ ، فَحَلَفَ بِاللَّهِ لأخَذَهَا بِكذَا وَكَذا ، فَصَدَّقَهُ وَهُوَ عَلى غيْرِ ذَلِكَ ، ورَجُلٌ بَايع إمَاماً لا يُبايِعُهُ إلاَّ لِدُنيَا ، فَإنْ أعْطَاهُ مِنْهَا وفي ، وإنْ لَم يُعْطِهِ مِنْهَا لَمْ يَفِ » متفقٌ عليه .

1839. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, yüzlerine bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz; onlar için acıklı azâb vardır:

Biri, yolculuk sırasında ihtiyacından fazla suyu olup da onu öteki yolculardan esirgeyen kimse.

Diğeri, ticaret malını ikindiden sonra satarken, onu şu kadar fiyata aldım diye yemin eden, gerçek hiç de öyle olmadığı halde müşteri kendine inanan kimse.

Öteki de, bir devlet başkanına dünyalık hatırına biat sözü veren, kendisine para pul verirse sözünde duran, vermezse sözünden cayan kimsedir.”

Buhârî, Müsâkât 10, Şehâdât 22, Ahkâm 48, Tevhîd 24; Müslim, Îmân 171-173. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû‘ 60; Tirmizî, Siyer 35; Nesâî, Büyû‘ 6; İbni Mâce, Ticârât 30, Cihâd 42

Açıklamalar

Hadisimizde üç bahtsız insandan söz edilmektedir. Bunların bahtsızlığı şuradan gelmektedir:

* **Allah Teâlâ kıyamet gününde onlara değer vermeyecek,** kendilerinden hoşnut olduğunu gösteren yumuşak bir üslûpla **konuşmayacak**, belki de kendilerine yüz vermeyecektir.

* **Yüzlerine** merhametle **bakmayacaktır.**

* **Kendilerini** günah kirinden arındırıp **temize çıkarmayacak,** iyiliklerini dile getirip anmayacaktır.

* **Onları acıklı bir azâba uğratacaktır.**

Bir mü'minin şu dünyadaki asıl hedefi Cenâb-ı Hakk'ı kendinden memnun etmek, O'nun rızâsını kazanmak, merhametini elde etmek, lutfu keremiyle günahlarını bağışlatıp cennete ve cemâlullaha kavuşmak, diğer bir ifadeyle cehennemin acıklı azâbından kurtulmaktır. Bunu hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerekir. Efendimiz'in bu ifadeleri şu âyet-i kerîmeden alınmıştır: **"Allah'a verdikleri sözü, ettikleri yemini az bir bedelle değiştirenlere gelince, onların âhirette bir nasibi olmayacaktır, Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır; onları acı bir azâb beklemektedir"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 77].

Bu bahtsız insanların **ilki**, çölde (veya kırda) bulunduğu sırada yanında ihtiyacından fazla su olup da onu diğer yolculardan esirgeyen kimsedir. Onun bahtsızlığının sebebi, Allah'ın kendisine esirgemeden verdiği bir nimeti, kendisinin insanlardan esirgemesidir. Böyle bir hal o kimsenin son derece cimri, üstelik kendinden başkasını düşünmeyen çıkarcı biri olduğunu gösterir ki, bu sıfatlar Cenâb-ı Hakk'ın hiç sevmediği kötü huylardır. Bu sebeple o kimseye kıyamet gününde, mademki sen ihtiyacından fazla suyu benim kulumdan esirgedin, ben de bugün rahmetimi senden esirgiyorum, diyecektir.

İkinci talihsiz insan, âhireti kazanacağı yerde, dünya malı kazanacağım diye insanları aldatmaktan çekinmeyen kimsedir. Bu adam ikindiden sonra, yani akşamın yaklaştığı, pazarın bitmek üzere olduğu, dolayısıyla herkesin

bir an önce ihtiyacını temin etmeye çalıştığı bir saatte, bu malı şu kadar fiyata aldım veya ona şu kadar para verdiler de satmadım diye yeminler ederek malına müşteri çekmeye çalışan, gerçek hiç de öyle olmadığı halde müşteriyi kandırmaya gayret eden ve neticede saf insanları kendisine inandıran kötü bir tüccardır. O da bu davranışlarıyla Cenâb-ı Hakk'ın gazabını hak eder; Onun merhametini ve rızâsını kazanamaz.

Üçüncü kötü kişi ise, devlet idaresi gibi önemli bir konuyu menfaatine âlet eden çıkarcıdır. Bu çirkin davranış, memleketimizde daha çok seçimler söz konusu olunca gündeme gelmektedir. Bazı adayların seçmenleri bazı menfaatler karşılığında elde ettiği bilinmektedir. Milletvekili, belediye seçimleri gibi önemli hâdiseler memleketi, din ve devleti doğrudan alâkadar ettiği için, o konularda menfaatin kesinlikle düşünülmemesi, sırf Allah rızâsı için hareket edilmesi gerekir. Kişinin insanca ve müslümanca yaşaması bu seçimlerin isabetli bir şekilde yapılmasına ve işin ehliyetli kişilere teslim edilmesine bağlıdır. Böylesine önemli bir konuda şahsî çıkarını ön planda tutan kişiler, hadisimizin başında buyurulduğu gibi, kıyamet gününde Cenâb-ı Hakk'ın kendileriyle konuşmamasını, yüzlerine bakmamasını ve neticede kendilerini acıklı azâba uğratmasını hak etmiş olurlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kıyamet gününde bazı kimselere değer vermeyecek, onlarla konuşmayacak, hatta onların yüzlerine bile bakmayacak, kendilerini temize çıkarmayacaktır. Bunun tabii sonucu olarak onlar acıklı bir azâba uğratılacaklardır. Bu hadiste onlardan üçü söz konusu edilmektedir.

2. Bunlardan biri, yolculuk sırasında yanında bulunan ihtiyacından fazla suyu diğer yolculardan esirgeyen kimsedir.

3. Bir diğeri, ticaret malını ikindiden sonra, yani pazar yerinde herkesin telâşlı olduğu bir zamanda satarken, müşterileri kandırmak için, ben bu mala şu kadar para verdim diye yalan yere yemin eden kimsedir.

4. Üçüncüsü de bir devlet başkanına, dünya malı karşılığında biat edecek olan kimsedir.

1840- وَعَنْهُ عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قَالَ : « بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أرْبعُونَ » قَالُوا يا أبَا هُريْرةَ ، أرْبَعُونَ يَوْماً ؟ قَالَ : أبَيْتُ ، قالُوا : أرْبعُونَ سَنَةً ؟ قَال : أَبَيْتُ . قَالُوا : أرْبَعُونَ شَهْراً؟ قَال : أبَيْتُ « وَيَبْلَى كُلُّ شَيءٍ مِنَ الإِنْسَانِ إلاَّ عَجْبَ الذَّنَبِ ، فِيهِ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ، ثُمَّ يُنَزِّلُ اللَّه مِنَ السَّمَآءِ مَاءً ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ » متفقٌ عليه .

1840. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sûra iki üfleme arasında kırk vardır." Ashâb-ı kirâm:

- Ebû Hüreyre! Kırk gün mü? diye sordular.

- Bir şey diyemem, dedi. Sahâbîler:

- Kırk yıl mı? diye sordular.

- Bir şey diyemem, dedi.

- Kırk ay mı? diye sordular.

- Bir şey diyemem, dedi. (Sonra hadisi şöyle tamamladı) **"Kuyruk sokumu (acbü'z-zeneb) dışında insanın bütün bedeni çürüyüp yok olur. Yeniden yaratılma işi kuyruk sokumundan başlar. Sonra Allah Teâlâ gökten bir su indirir, herkes bitkiler gibi yeniden canlanır."**

Buhârî, Tefsîru sûre (39), 3, (78), 1; Müslim, Fiten 28

Açıklamalar

Bir gün Ebû Hüreyre, kıyamet koptuktan sonra insanın yeniden dirilişi konusunda Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduğu bir hadisi rivayet ediyordu. Kâinatta bulunan her şeyin yok olacağı birinci sûr ile, insanların yeniden dirileceği ikinci sûr arasında kırk, bu kadar zaman olduğunu söyledi. *"Sûra iki üfleme arasında kırk vardır"* sözü kapalı olduğu için, sahâbîler bunun ne kadar bir zaman dilimi olduğunu merak

ettiler ve kırk gün mü, kırk yıl mı, kırk ay mı diye sordular. Ancak Ebû Hüreyre hadîs-i şerîfi Resûl-i Ekrem Efendimiz’den böyle müphem bir ifadeyle duyduğu için, kendiliğinden bir yorum getirmeyi doğru bulmadı ve bu konuda bir şey diyemeyeceğini söyledi.

Hadisimizde yeniden diriliş konusunda çok önemli bir bilgi verilmektedir. Toprak, insanın bütün cesedini yiyip tüketecek, ama Efendimiz’in teşbihiyle, bir hardal tanesi gibi olan (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 28) ve dolayısıyla insan bedeninin çekirdeği sayılan **acbü’z-zeneb** denen kuyruk sokumu çürümeyecektir. Bazı hadislerden öğrendiğimize göre insan acbü’z-zenebden yaratılmıştır; tekrar ondan diriltilip hayat bulacaktır (Müslim, Fiten 142). Kâinattaki her şeyin çürüyüp tükeneceğini, bu sebeple acbü’z-zenebin de çürüyüp yok olacağını söyleyen âlimler vardır. Onlara göre acbü’z-zeneb, uzun süre çürümeden durduğu ve en son çürüyen uzuv olduğu için hiç çürümeyeceğinden bahsedilmiştir.

Acbü’z-zenebin hiç çürümeyeceğinden bahseden hadisler son derece güvenilir ve sağlamdır. Bu hadisleri zâhirî mânalarıyla kabul etmek istemeyenlerin ise hiçbir geçerli delili yoktur. Demek oluyor ki, İsrâfil *aleyhisselâm*’ın sûra üflemesiyle bu kâinatta var olan her şey yok olup gidecek, bazı rivayetlerde daha açık olarak belirtildiği üzere, kırk yıl sonra gökten bir nevi hayat suyu yağacak ve sûra ikinci defa üflenecek, bu sesi duyan bütün insanlar, bir hardal tanesini andıran kuyruk sokumu kemiğinden bitkiler gibi yeniden diriltileceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyük meleklerden olan İsrâfil’in sûra birinci üflemesiyle bütün kâinât yok olacaktır.

2. Muhtemelen kırk yıl sonra, Allah Teâlâ’nın yağdıracağı bir nevi hayat suyunun ardından İsrâfil sûra ikinci defa üfleyecek, o zaman bütün insanlar, kuyruk sokumu demek olan acbü’z-zenebdeki küçücük bir kemikten, bitkiler gibi yeniden diriltileceklerdir.

1841- وَعَنْهُ قَالَ بِيْنَمَا النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم في مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ ، جاءَهُ أعْرابِيٌّ فَقَالَ : مَتَى

السَّاعَةُ ؟ فَمَضَى رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم يُحَدِّثُ، فقَال بَعْضُ الْقَوْمِ : سَمِعَ مَا قَالَ ، فَكَرِه ما قَالَ، وقَالَ بَعْضُهمْ : بَلْ لَمْ يَسْمَعْ ، حَتَّى إذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ : « أيْنَ السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ ؟ » قَال : ها أنَا يَا رسُولَ اللَّه ، قَالَ : « إذَا ضُيِّعَتِ الأَمَانةُ فانْتَظِرِ السَّاعةَ » قَالَ: كَيْفَ إضَاعَتُهَا ؟ قَالَ : إذَا وُسِّدَ الأمْرُ إلى غَيْرِ أهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعة » رواهُ البُخاري .

1841. Yine Ebû Hüreyre şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yerde sahâbîlerle konuşurken bir bedevî çıkageldi ve:

- Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözünü kesmeden konuşmasına devam etti. Bunun üzerine sahâbîlerden biri:

- Bedevînin sorusunu duydu, fakat soruyu beğenmedi, dedi. Bir başkası da:

- Hayır, soruyu duymadı, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* konuşmasını bitirince:

- **“Kıyamet hakkında soru soran nerede?”** buyurdu. Bedevî:

- Buradayım, Yâ Resûlallah! dedi.

- **“Emanet zâyi edildiği zaman kıyameti bekle!”** buyurdu. Bedevî:

- Emanet nasıl zâyi olacak? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

- **“Emanet ehil olmayan kimseye verildiği zaman kıyameti bekle!”** buyurdu.

Buhârî, İlim 2, Rikak 35. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 361

Açıklamalar

Bir âlime soru sormanın da bir edebi vardır. En azından onun sözünü bitirmesini beklemek, şayet zamanı ve durumu müsaitse soru sormak gerekir. Hadisimizdeki bedevî böyle bir edebe riayet etmediği için Peygamber *aleyhisselâm* ona hemen cevap vermeyip konuşmasına devam etmiştir. Onun bu tutumu mecliste bulunan bazı kimseleri de meraklandırmış, “Soruyu duymadı; hayır duydu, ama soruyu beğenmedi” gibi kendi aralarında konuşmalarına meydan vermiştir.

Bu olayda Resûl-i Ekrem Efendimiz’i bir hoca, kendisine kıyamet hakkında soru soran bedevîyi de bir talebe gibi düşünmek ve onlar arasındaki bu görüşmeyi hoca-talebe münasebeti açısından değerlendirmek mümkündür.

Bedevîler, medeniyetten uzakta, çölün sıkıntılarına karşı hayat mücadelesi veren insanlardır. İçinde yaşadıkları zor hayat şartları onların davranışlarına da akseder. Hadisimizdeki bedevînin bir toplulukta konuşma ve soru sorma edebini bilmemesi, Efendimiz’e daha sözünü tamamlamadan soru sormaya kalkması, onun belki de bir başka şahsın sorusunu cevaplandırdığını düşünmemesi bunu göstermektedir.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in bedevîye bu kabalığından, yol ve yöntem bilmemesinden dolayı kızmaması, onun zarâfetini ve insanları anlayışla karşıladığını ortaya koymaktadır. Bedevînin bu yersiz ve zamansız sorusuna hemen cevap vermeyip zamanı ve sırası gelince kendisine söz hakkı vermesi, dolaylı ve nâzikâne bir eğitim tarzıdır. Bir defasında adamın biri, kâmet getirildiği ve farz namaza durulacağı sırada Peygamber Efendimiz’e soru sordu. Soru, uygun olmayan bir zamanda sorulduğu için Allah'ın Resûlü ona cevap vermedi. Namazı kıldırınca, soru soranı yanına çağırdı ve sorusuna cevap verdi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz sorunun önemine ve soru soranın durumuna göre de farklı tutumlar izlemiştir. 608 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Ebû Rifâ’a *radıyallahu anh* Resûlullah’ın tam da hutbe okuduğu sırada mescide girmiş ve önce, **İslâmiyet’i bilmediğini ve dini öğrenmek istediğini** söylemişti. O zaman Resûl-i Muhterem Efendimiz hutbeyi bırakmış, minberden aşağı inerek onu karşısına almış, sorusunu cevaplandırdıktan sonra tekrar minbere çıkarak hutbesini tamamlamıştı.

Hadisimizdeki ikinci önemli mesele, **kıyametin** ne zaman kopacağı sorusunun cevabıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuda sorulan sorulara, kıyametin ne zaman kopacağını kendisinin de bilmediğini kesinlikle belirtmiş, bununla beraber kıyametin alâmetleri hakkında bilgi vermiştir. Bu cevapların bir kısmı deccâlin çıkması, güneşin batıdan doğması gibi fizikî alâmetler, bir kısmı da dindarlığın zayıflaması türünden ahlâkî alâmetlerdir. Hadisimizde zikredilen alâmet de ahlâkî alâmetlerden biridir. **Emanetin ehil olmayan kimseye verilmesi,** her şeyin çığırından çıkması anlamına gelmektedir. Bilgiye ve liyâkate değer verilmediği zaman, işler ehil olmayan kişilere bırakılmış olur. Onlar da üstlendikleri işi gerektiği şekilde yürütemeyecekleri için her şeyin düzeni kısa sürede bozulur.

Hadisimizde sözü edilen kıyamet, öncelikle dünyanın sonu demek olan büyük kıyamettir. Büyük kıyametin şartlarını hazırlayacak ve dünyanın defterini dürecek olan küçük kıyametlerdir. Meselâ bir şirketin, bir hükümetin, bir devletin işleri yetersiz, yetkisiz, sorumsuz ve Allah'tan korkmayan insanlara bırakılınca, o şirket, o hükümet, o devlet kısa sürede yıpranır, tükenir ve yıkılır. Bu kabil olayların yaygınlık kazanmasıyla da dünya yıkılır gider.

Emanet konusu 201-204 numaralı hadislerin bulunduğu "Emaneti Yerine Getirme" bahsinde geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âlim, kendisine soru soran kimseyi herhangi bir kusurundan dolayı azarlayıp incitmemelidir.

2. Soru yersiz ve burada olduğu gibi net bir cevabı bulunmayan bir soru bile olsa, uygun bir cevap vermelidir.

3. Soru sormak için uygun zamanı kollamalı ve sırasının gelmesini beklemelidir.

4. Kendisine verilen cevabı yeterince anlamayan ve tatmin olmayan kimse tekrar sormalıdır.

5. Kıyametin kopmasını hazırlayan şartlar vardır. Bunlardan biri de işlerin ehil olmayan kişilere, yetkisiz ve sorumsuz kimselere bırakılmasıdır.

1842- وعنْهُ أنَّ رسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قَالَ : « يُصَلُّونَ لَكُمْ ، فَإنْ أصَابُوا فَلَكُمْ ، وإنْ أَخْطئُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ » رواهُ البُخاريُّ .

1842. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İmamlar sizin için namaz kılarlar; eğer eksiksiz kıldırırlarsa hem size hem de onlara sevabı vardır; şayet hata ederlerse, size sevap, onlara da ceza vardır."

Buhârî, Ezân 55. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 355, 537

Açıklamalar

Hadiste sözü edilen **imamlar,** hem namaz kıldıran imamlar hem de valiler ve emirlerdir. Zira bugün namazı cami görevlileri kıldırsa bile, bu iş öncelikle devlet yöneticilerinin görevidir. Şu hadîs-i şerîf konumuza açıklık getirmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Benden sonra birtakım valiler sizin işlerinizi üstleneceklerdir. Onların hakka ve hakikate uyan sözlerini dinleyiniz ve itaat ediniz.* ***Arkalarında da namaz kılınız.*** *Eğer iyi davranırlarsa kendi lehlerinedir; şayet fena davranırlarsa aleyhlerinedir"* (Dârekutnî, *Sünen,* 'Îdeyn, Sıfatü men tecûzü's-salâtü meahû ve's-salâtü 'aleyh, [II, 55]).

Namazı şartlarına uygun olarak "eksiksiz kıldırmak" diye tercüme ettiğimiz "esâbû" kelimesini, **namazı vaktinde kıldırmak** diye anlayanlar da olmuştur. Nitekim bazı Emevî halifeleri namazları vaktinden çok sonraya bırakırlardı. Peygamber Efendimiz muhtelif hadislerinde *"Benden sonra başınıza gelecek olan bazı emirler namazları vaktinden sonraya bırakacaklardır"* diye durumu haber verdikten sonra, namazı (evde veya camide) vaktinde kılmayı tavsiye buyurmuş, şayet cemaat camiden ayrılmadan önce emir gelip de namaz kıldıracak olursa, "Niye valinin veya emirin arkasında namaz kılmıyorsun?" diye bir fitne çıkmaması, için aynı namazın bir de onunla kılınmasını tavsiye etmiş ve bu ikinci namazın nâfile olacağını belirtmiştir (Müslim, Mesâcid 26, 238, 241, 243, 244; Nesâî, İmâmet 55). Hadisin tercümesindeki "hata

ederlerse” sözü de yukarıda anlatılan duruma göre, namazı bilerek veya yanılarak eksik kıldırırlarsa veya vaktinde kıldırmayıp geciktirirlerse şeklinde anlaşılmalıdır.

Demek oluyor ki, imamın hatası cemaate yansımamaktadır. Cemaat imamın hangi hususta kusurlu olduğunu bilmediği ve bu sebeple de telâfi imkânı bulamadığı hususlarda sorumlu değildir. Şayet imama uyan kimse onun hatasını görmüş ve bu hatadan dolayı namazın sahih olmadığı kanaatine varmışsa, Hanefîler’e göre o namazı iade etmesi gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmamın namazı, cemaatin namazı demektir.

2. İmamlar namazı tam ve kusursuz kıldırırlarsa, sevabı hem imama hem cemaate olur. Şayet imam kusur işlemişse, bundan dolayı cemaat sorumlu olmaz.

3. İmamlık, büyük sorumluluğu gerektirir.

1843- وَعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ : { كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أخْرِجَتْ لِلنَّاسِ } قَالَ : خَيْرُ النَّاس لِلنَّاسِ يَأْتُونَ بِهِمْ في السَّلاسِل في أعْنَاقِهمْ حَتَّى يَدْخُلُوا في الإسْلامِ .

1843. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*:

“Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz” âyetini okudu ve onu şöyle açıkladı:

İnsanların diğer kimselere en hayırlı ve faydalı olanları, bazı şahısları boyunlarından zincire vurulmuş olarak (İslâm toplumuna) getiren kimselerdir. Sonra o getirdikleri esirler İslâmiyet’i kabul ederler.

Buhârî, Tefsîru sûre (3), 7

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1844- وَعَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « عَجبَ اللَّه عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَوْمٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ في السَّلاسِلِ » رواهُما البُخاري . معناها يؤسرون ويقيدون ثم يسلمون فيدخلون الجنة .

1844. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, boyunlarından zincire vurulmuş olarak cennete götürülen kimselerden hoşnut olur."

Buhârî, Cihâd 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 114

Açıklamalar

Birinci hadîs-i şerîfte Allah rızâsı için cihad ederek insanların hidayetine vesile olmanın önemi, ikincisinde de müslümanlarla yaptıkları savaşta onlara esir düştükten sonra İslâmiyet'in yüceliğini görerek müslüman olmanın değeri ortaya konmaktadır.

Birinci hadiste, Ebû Hüreyre'nin sözü imiş gibi görünen açıklamanın esasen onun sözü olmadığı; bunun, ikinci hadiste okuduğumuz Resûlullah Efendimiz'in sözünün, Ebû Hüreyre'nin ifadesine bürünmüş şekli olduğu anlaşılmaktadır.

İnsanların en faydalısı, insanlara faydalı olandır. Şüphesiz bu böyledir. İyi ama insanlara faydalı olmak için yapılması gereken en iyi şey nedir? İşte birinci hadisimiz bunun cevabını ortaya koymaktadır: Onların hidâyetine yani doğru yolu bulmasına vesile olmaktır. Çünkü hayatın gayesi Allah'a giden yolu bulmak, o yolda yürümek ve böylece Allah'ın rızâsını elde etmektir. Bu en önemli işe vesile olan kimse veya kimseler de şüphesiz en hayırlı ve en faydalı insanlardır. "Hayra Öncülük Etmek" bahsinde muhtelif örneklerini gördüğümüz ve 177 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Hz. Ali'ye *"Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtanla Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin için kırmızı develere (dünyanın en değerli şeylerine) sahip olmaktan daha hayırlıdır"* buyurduğunu okuduğumuz üzere, insanları Allah yoluna çağıran kimse en faydalı işi yapmış olur.

"Allah Teâlâ boyunlarından zincire vurulmuş olarak cennete götürülen kimselerden hoşnut olur" ifadesi, yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere mecâzî bir anlatımdır. İslâmiyet'i tanımayan, Allah'ın hoşnut olduğu ve kullarının benimsemesini istediği yegâne dinin İslâm olduğunu bilmeyen kimselerin müslümanlarla çarpışması, onlara esir düşüp zincirlere

vurulması gayet tabiidir. Sonra kendilerini esir eden kimseler vasıtasıyla hidayete eren, böylece hem Allah'tan başkasına kul köle olmaktan kurtulan hem de dünyayı tanıyarak ona mânen köle olma zilletinden kurtulan kimse, Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanır ve onun lutfuyla cennete kavuşur. "Boyunlarından zincire vurulmuş olarak cennete götürülmek" şeklindeki mecâzî ifadeyle anlatılmak istenen işte bu gerçek kurtuluştur.

Bu iki hadiste sergilenen manzara, okula zorla ve ağlayarak giden, fakat daha sonra doğru okumanın verdiği bahtiyarlığı farkedip mutlu olan insanın halini hatırlatmaktadır. Şüphesiz doğru yola ileten sadece Allah'tır. Şayet O dilerse, hidâyet mıknatısıyla kulunu en berbat şartlar altından çekip alır ve hadisimizde anlatıldığı üzere onu zorla cennete götürür.

İkinci hadise çok farklı mâna veren âlimler de olmuştur. Onlara göre bu hadiste anlatılan kimseler, düşmanla savaşarak onlara esir düşen, zincire vurularak götürülen ve bu durumda iken ölen veya öldürülen müslümanlardır. Allah için savaşıp düşman eline esir düşen ve o durumda ölen veya düşman tarafından öldürülen kimselerden Allah Teâlâ'nın hoşnut olacağı bellidir. Bu hadise birinci hadis ışığında bakıldığı zaman, meselenin daha önce açıkladığımız şekilde anlaşılması gerektiği görülür.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm ile onların izinde gidenler, insanların iyiliği için yaratılmış en hayırlı ümmettir.
2. İnsanların en faydalısı, başkalarının doğru yolu bulmasına vesile olan kimselerdir.
3. Allah Teâlâ, gerçeği görüp İslâmiyet'i kabul eden kimselere cennetini ikrâm eder.

1845- وَعنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَحَبُّ الْبِلاَدِ إلى اللَّه مَساجِدُهَا ، وأبَغضُ الْبِلاَدِ إلى اللَّه أسواقُهَا » روَاهُ مُسلم .

1845. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ’nın bir beldede en beğendiği yer oranın mescitleri, bir beldede en sevmediği yer de oranın çarşı-pazarıdır.”

Müslim, Mesâcid 288

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1846- وَعَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسيِّ رضي اللَّه عَنْهُ منْ قَولِهِ قَال : لاَ تَكُونَنَّ إن اسْتَطعْتَ أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ ، وَلا آخِرَ مَنْ يَخْرُجُ مِنْهَا ، فَإنَّهَا مَعْرَكَةُ الشَّيْطَانِ ، وَبهَا ينْصُبُ رَايَتَهُ . رواهُ مسلم هكذا .

ورَوَاهُ البرْقَانِي في صحيحه عَنْ سَلْمَانَ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَكُنْ أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ ، وَلا آخِرَ منْ يخْرُجُ مِنْهَا ، فِيهَا بَاضَ الشَّيْطَانُ وَفَرَّخَ » .

1846. Selmân-ı Fârisî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Şayet yapabiliyorsan, çarşı-pazara ilk giren ve oradan en son çıkan kimse sen olma! Çünkü orası şeytanın savaş alanı olup bayrağını oraya diker.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 100

Berkânî *Sahîh*’inde bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:

Selmân *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Çarşı-pazara ilk giren ve oradan en son çıkan sen olma! Şeytan orada yumurtlar ve orada yavru çıkarır.”

Açıklamalar

Allah Teâlâ’ın en fazla sevdiği yerlerin mescidler olmasının sebebi, bu mübarek yerlerin sırf O’nun rızâsını kazanmak için samimiyetle yapılan binalar olmasıdır. Bu tertemiz mekânlar müslümanların yine ihlâsla, samimi duygularla ibadet etmelerine, kâinatın Rabbine kulluklarını arzetmelerine vesile olduğu için son derece değerli yerlerdir. Cenâb-ı Hakk’ın mescidleri

sevmesi demek, bu mübarek yerlerde kendisine ibadet niyetiyle bulunan kullarına hayır dilemesi, onların dünya ve âhiret bahtiyarlığını arzu buyurması demektir.

Çarşı-pazarların Cenâb-ı Hakk'ın beğenmediği yerler olmasının en önemli sebebi, oraların birtakım insanlara hep dünyayı hatırlatması, dünyayı ön plana çıkarması ve adeta Allah'ı, âhireti unutturmasıdır. Dünyanın simgesi olan bu mekânlarda insanların, çıkarları uğrunda her türlü yalanı rahatlıkla söylemesi, Allah'tan korkmadan birbirlerini aldatmaya çalışmasıdır. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz çarşı-pazarı savaş meydanına benzetmiştir. Çünkü buradaki insanların çoğunun hedefi, her ne pahasına olursa olsun dünyalık kazanmaktır. Dünyalık uğrunda her türlü ahlâksızlığı mübah gören bu kimselerin, keselerini doldurma uğrunda yapmayacakları şey yoktur.

İnsanların bu mekânlarda mânevî değerleri bir yana atmalarının, dünyalık kazanmak için ahlâk dışı her davranışı rahatlıkla yapmalarının sebebi şeytandır, şeytanın tahrikleridir, onları bu yola sevketmesidir. Peygamber *aleyhisselâm* çarşı-pazarı kinayeli ifadelerle **şeytanın savaş alanı, bayrağını diktiği yer, yumurtladığı ve yavru çıkardığı mahal** olarak göstermekle işte onun bu iğvâsına, baştan çıkarmasına, diğer bir ifadeyle başarısına işaret etmiştir.

Şeytan ve yardımcıları binbir hile ve tuzaklarıyla çarşı ve pazarlarda insanı baştan çıkardıkları için Allah Teâlâ bu mekânları sevmez. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz saflığı, temizliği, kimsesizliği ve hele İslâm uğrunda çektiği çileler sebebiyle kendisini sevip takdir ettiği sahâbîsi Selmân-ı Fârisî'ye, elinden geliyorsa, şeytanların kol gezdiği bu sakıncalı bölgeye kendisini ilk atan ve adeta orada bulunmaktan hoşlanıyormuş gibi davranarak oradan en son çıkan sen olma, diye tavsiye buyurmuştur. Çarşı-pazara helâl rızık kazanmak, elde edeceği kazancı Allah yolunda harcamak için gelen kimseler için hadisimizde herhangi bir yasaklama söz konusu değildir. Şeytan ve avaneleri böyle iyi niyetli kişilere hiçbir zarar veremez. Bununla beraber iyi niyetli müslüman tüccar çarşı-pazarda şeytanların varlığını unutmamalı, onların tuzağına düşmemeye dikkat etmeli, kendisini aldatmalarına hiçbir şekilde fırsat vermemeli, bunun için de bedeni çarşı-pazarda, ama gönlü camide olmalıdır.

Riyâzü's-sâlihîn müellifi Nevevî'nin, ikinci hadisin farklı bir rivayetini *es-Sahîh* adlı eserinden aldığı Ebû Bekir el-Berkânî, 425 (1034) tarihinde vefat etmiş olan titiz bir hadis ve fıkıh âlimiydi. Hadis ilmine karşı beslediği sevgi o kadar fazla idi ki, bu sevgisinin Allah sevgisine gölge düşürmesinden endişe eder, bu aşırı derecedeki hadis sevgisinin mûtedil hâle gelmesi için kendisine dua edilmesini isterdi. Allah ona rahmet eylesin.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ cami ve mescidlerde ibadet için bulunan kullarının hayrını ve iyiliğini diler.

2. Çarşı-pazarda dünyalık uğrunda insanları aldatan ve yalan söyleyen kimselerin hayır ve iyiliğini dilemez.

3. Meslekleri icabı çarşı-pazarda bulunan kimseler Allah'ı ve âhireti unutmamalı, kendisi çarşıda bulunsa bile kalbi mescide yani Allah'a bağlı olmalıdır.

4. Bir kimse insanları aldatmasa bile, başkalarının ahlâk dışı davranışlarda bulunduğu çarşı-pazarda gereğinden fazla kalmamalıdır.

5. İslâmiyet helâl kazancı ve ticareti teşvik eder; çarşı-pazarda boşu boşuna vakit geçirmeye karşıdır.

1847- وعَنْ عاصِمِ الأَحْوَلِ عَنْ عَبْدِ اللَّه بنِ سَرْجِسَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : يَا رَسُولَ اللَّه غَفَرَ اللَّه لكَ ، قَالَ : « وَلَكَ » قَالَ عَاصِمٌ : فَقلْتُ لَهُ : اسْتَغْفَرَ لَكَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ قَالَ : نَعَمْ وَلَكَ ، ثُمَّ تَلاَ هَذه الآيةَ : { واستغفِرْ لِذَنْبِكَ ولِلْمُؤمِنِينَ والمُؤْمِناتِ } [محمد : 19] رَواهُ مُسلم .

1847. Âsım el-Ahvel'den rivayet edildiğine göre Abdullah İbni Sercis *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Yâ Resûlallah! Allah seni bağışlasın, dedim. O da:

- **“Seni de bağışlasın”** buyurdu.

Âsım el-Ahvel dedi ki, Abdullah İbni Sercis’e:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* senin için böyle mağfiret diledi mi? diye sordum.

- Evet, senin için de mağfiret diledi, dedi ve şu âyet-i kerîmeyi okudu:

“(Habîbim!) **Hem kendinin hem de mü’min erkeklerin ve mü’min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!”**

Müslim, Fezâil 112

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi olan sahâbî Abdullah İbni Sercis *radıyallahu anh* hakkında 975 numaralı hadiste kısa bilgi verilmişti. Onunla yukarıda görüldüğü şekilde konuşan Âsım el-Ahvel ise (ö. 142/759) güvenilir tâbiîn muhaddislerinden biridir. Âsım bir gün Abdullah İbni Sercis’e Resûlullah Efendimiz’i görüp görmediğini veya nasıl gördüğünü sormuş olmalı ki, Abdullah ona Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’i gördüğünü, hatta onunla et ve ekmek, (bir rivayete göre tirit) yediğini söyledi. Sonra aralarında geçen yukarıdaki konuşmayı anlattı. Daha sonra Resûlullah’ın arka tarafına dolandığını ve iki omuzunun arasındaki **peygamberlik mührü**ne baktığını belirtti (Müslim, Fezâil 112).

Muhterem sahâbî Abdullah İbni Sercis, Peygamber duası almanın pek güzel bir yolunu bulmuş. Verilen bir selâma, yapılan bir duaya en azından aynıyla karşılık vermenin bir İslâm edebi olduğunu bildiği için, Allah'ın Resûlü’ne, “Allah seni bağışlasın” diye dua etmiş, ondan “*Seni de bağışlasın”* karşılığını almış ve böylece maksadına ulaşmıştır. Bu olayı kendisine anlattığı talebesi Âsım el-Ahvel, Peygamber duası almanın bir insan için ne büyük bir meziyet ve fazilet olduğunu çok iyi bildiği için hocasına:

- Gerçekten Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* senin için böyle mağfiret diledi mi? diye sormuş; Efendimiz’in genç sahâbîlerinden biri olan Abdullah, kendisinin bir zamanki halini hatırlatan bu genç talebesini sevindirmek için olmalı ki:

- Evet, senin için de mağfiret diledi, diyerek yukarıdaki âyet-i kerîmeyi okumuştur. Bu âyette Allah Teâlâ Resûlü'ne:

“(Habîbim!) **Hem kendinin hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!”** [Muhammed sûresi (47), 19] buyurmaktadır.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her vesileyle ümmetinin bağışlanmasını dilediğini, onların âhirette bahtiyar olmalarını cânü gönülden istediğini bilmekteyiz. Bu âyet-i kerîme ona bu görevin Allah Teâlâ tarafından verildiğini, dolayısıyla bizim hem dünya hem de âhirette bahtiyar olmamızı herkesten önce yüce Rabbimiz'in arzu buyurduğunu açıkça göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz'e ümmetinin bağışlanması için dua etme görevini Allah Teâlâ vermiştir.

2. Allah Teâlâ ona bu görevi yüklemek suretiyle hem kendisine verdiği değeri göstermiş hem de onun ümmetine duyduğu sevgi ve merhameti ortaya koymuştur.

3. Peygamber *aleyhisselâm*, kendisine dua eden birine aynı şekilde dua ile karşılık vermek suretiyle bize bir İslâm edebi öğretmiştir.

4. Büyüklere dua etmek suretiyle onların duasını almak, “Bize dua ediniz” demekten daha akıllıca bir harekettir.

1848- وَعَنْ أبي مسْعُودٍ الأنْصَارِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ مِمَّا أدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلامِ النُّبُوَّةِ الأولَى : إذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنعْ مَا شِئْتَ » رواهُ البُخَاريُّ .

1848. Ebû Mes'ûd el-Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İlk peygamberlerden itibaren halkın hatırında kalan bir söz vardır: Utanmadıktan sonra dilediğini yap!”

Buhârî, Enbiyâ 54, Edeb 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 6; İbni Mâce, Zühd 17

Açıklamalar

Bu hadis, hayâ dediğimiz utanma duygusunun ilk insandan beri var olduğunu, ilk peygamberlerden itibaren bu duygunun önemi üzerinde durulduğunu, peygamberlere verilen bir kısım ilâhî emirler çağların değişmesiyle değişebildiği halde, utanma duygusu hakkındaki ilâhî buyruğun hiç değişmediğini, aksine her peygamberin bu duygu üzerinde ısrarla durduğunu göstermektedir.

Bir atasözü halinde nesilden nesile aktarılarak gelen *"Utanmadıktan sonra dilediğini yap!"* hikmeti, utanma duygusunun insanı fenalıklara dalmaktan alıkoyduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Şu halde Allah'tan ve insanlardan utanan bir kimsenin, nefsinin istediği her hareketi yapması mümkün değildir. Utanma duygusuna sahip olmayan bir kimsenin ise önünde hiçbir engel yoktur; dolayısıyla öyle bir kimse her türlü çirkinliği kolayca yapabilir.

"Utanmadıktan sonra dilediğini yap!" sözü, yukarıda belirtildiği şekilde, hayâ duygusundan yoksun olan birinin her şeyi yapabileceğini ifade etmektedir. Bu sözü bir tehdit olarak anlamak da mümkündür. O takdirde bu söz, "İstediğin fenalığı yap bakalım; bir gün bunların hesabını tek tek vereceksin" anlamına gelmektedir. Bir diğer mânası da, "Yapacağın işe iyi bak! Şayet bu iş Allah'tan ve insanlardan utanılacak bir şey değilse, onu gönül hoşluğu ile yap! Eğer yaptığın takdirde Allah'tan ve insanlardan utanacaksan, onu kesinlikle yapma!" demektir. Bu sonuncu mânasıyla bu söz insana bir davranış ölçüsü vermektedir. Yapılacak bir iş, neticede insanın utanmasına yol açacaksa ondan sakınmalıdır. Utanılacak bir durum mevcut değilse, onu yapmakta herhangi bir sakınca yoktur.

682-685 numaralı hadislerin bulunduğu "Utanma Duygusu, Değeri ve Bu Duyguya Sahip Olmaya Teşvik Etmek" bahsinde konu ayrıca işlenmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Utanma duygusu iyi ile kötüyü, haram ile helâli birbirinden ayırmada önemli bir ölçüdür.

2. Utanmayan bir kimse, her türlü fenalığı çekinmeden yapabilir.

3. Sağlıklı bir toplum için utanma duygusuna sahip insanlar yetiştirme gereği vardır.

4. Hayâ denilen utanma duygusu, bütün peygamberlerin, ümmetlerine öğretip tavsiye ettiği ilâhî kaynaklı bir özelliktir.

1849- وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يوْمَ الْقِيَامةِ في الدِّمَاءِ » مُتَّفَقٌ عليْهِ .

1849. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek hesap, kan dâvalarıdır."

Buhârî, Diyât 1, Rikak 48; Müslim, Kasâme 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 8; Nesâî, Tahrîmü'd-dem 2; İbni Mâce, Diyât 1

Açıklamalar

İnsanoğlu kıyamet gününde başlıca iki bakımdan hesaba çekilecektir. Birincisi Allah ile kul arasındaki hesaptır. Bu hesapların ilki **namazdır** (Ebû Dâvûd, Salât 145; Tirmizî, Salât 188). İkincisi de kul hakkı dolayısıyla vereceği hesaptır. Bu türde görülecek hesapların ilki ise **kan davasıdır.**

Kan dâvalarının ilk görülecek hesap olması, insanın Allah katında her şeyden daha kıymetli olması sebebiyledir. Peygamber Efendimiz bu durumu, *"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, müslüman bir kimsenin haksız yere öldürülmesi, Cenâb-ı Hak katında dünyanın yok olup gitmesinden daha büyük bir hâdisedir"* diye ortaya koymuştur (Nesâî, Tahrîmü'd-dem 2). Demek oluyor ki, Allah Teâlâ'ya göre bir mü'minin öldürülmesi, dünyanın yıkılmasından daha korkunçtur. Şu halde bir müslümanı haksız yere öldüren kimse, Cenâb-ı Mevlâ'nın en değerli mahlûkunu yok etmek suretiyle âhiretini esasen kendi elleriyle

mahvetmiş olmaktadır. Zira 222 numaralı hadiste geçtiği üzere, *“Haram kan dökmedikçe, mü’min kişi için Allah’ın rahmetini umma imkânı daima vardır.”* Ama kasten cinayet işlemek suretiyle en büyük günahların başında gelen bir suçu işleyen kimsenin vaziyeti son derece kötüdür. Zira Allah Teâlâ’nın belirttiği üzere **“Her kim bir mü’mini kasten öldürürse, onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azâb hazırlamıştır”** [Nisâ sûresi (4), 93].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haksız yere adam öldürmek büyük günahların en büyüğüdür.

2. Bu sebeple Allah Teâlâ kıyamet gününde kul hakları içinde ilk defa kan davalarının hesabına bakacaktır.

1850- وَعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « خُلِقَتِ المَلائِكَةُ مِنْ نُورٍ ، وَخلِقَ الجَانُّ مِنْ مَارِجٍ منْ نَارً ، وخُلِق آدمُ ممَّا وُصِفَ لَكُمْ » رواهُ مسلم .

1850. Âişe *radıyallahu anhâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Melekler nûrdan, cinler kızıl ateşten, Âdem de size bildirilen şeyden (topraktan) **yaratılmıştır.”**

Müslim, Zühd 60. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 153, 168

Açıklamalar

Hadisimizde, özellikleri itibariyle birbirinden farklı olan üç cins mahlûkun yaratıldığı asıl madde ortaya konmakta, dolayısıyla onların tabiatlarına, tavır ve hareketlerine bu maddelerin etki ettiğine işaret edilmektedir.

Buna göre **melekler nûrdan yaratılmış** latîf varlıklardır. Bu sebeple onların günah işlemeye karşı bir meyilleri yoktur. İşleri Cenâb-ı Hakk’a ibadet etmek, O’nun kendilerine verdiği görevleri aynen yerine getirmektir.

İnsanların ve cinlerin aksine onlar bir şey yiyip içmezler. Nurdan yaratılmanın onlara sağladığı bir imkân da değişik şekillere girebilmeleridir.

Cinlerin hâlis ateşten, dumansız saf alevden yaratıldığı âyet-i kerîmede belirtilmekte [Rahmân sûresi (55), 15], hatta bu ateşin "zehirli ateş" olduğu ifade edilmektedir [Hicr sûresi (15), 27]. Hadiste sözü edilen "kızıl ateşin" kırmızı, sarı ve yeşil renklere çalan ateş olduğu açıklanmaktadır. Cinler ateşten yaratıldıkları için, ana maddelerinin çeviklik, ataklık, hiddet, şiddet, değişkenlik, kararsızlık gibi özelliklerine sahiptir.

Allah Teâlâ'nın Hz. Âdem'e secde etmeleri hususundaki emrine melekler uyduğu halde şeytanın, 'Ben Âdem'den üstünüm' diye secde etmemesi, kendini beğenip kibirlenmesi ve bu yüzden ebedî azâba ve lânete uğraması işte bu yaratılış özelliğinden kaynaklanmaktadır.

İnsanın topraktan yaratıldığını açıkça gösteren âyetler bulunduğu gibi, bu yaratılışın muhtelif safhalarında toprağa, çamur **(tîn)**, süzme çamur **(sülâle min tîn)**, yapışkan çamur **(tîn lâzib)**, kurumuş çamur **(salsâl)** gibi adlar da verilmiştir [meselâ bk. Hicr sûresi (15), 26, 28, 33; Rahmân sûresi (55), 14]. İnsan; asıl maddesi olan toprağın tabiatına uygun olarak ağırbaşlılık, sükûnet, tevâzu, vakar, hilim, sabır gibi üstün özelliklere sahiptir. Hz. Âdem'i işlediği günahtan sonra Cenâb-ı Hakk'a tövbe ve istiğfâra, derin bir tevâzu içinde yalvarıp yakarmaya sevkeden şey, işte bu yaratılış özelliğidir. Bu güzel vasıfları sebebiyle de Cenâb-ı Mevlâ'nın affına ve mağfiretine nâil olmuştur.

Üç önemli varlığın üç ayrı şeyden yaratılmış olması, onların yaratıldığı asıl maddelerin tabiatlarına, tavır ve hareketlerine yansıması, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin büyüklüğünü ve her istediğini yapmaya güç yetirdiğini göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cenâb-ı Hak kudretinin sonsuzluğunu göstermek üzere pek çeşitli varlıklar yaratmıştır.

2. Bu sebeple melekleri nûrdan, cinleri kızıl ateşten, insanı da topraktan yaratmıştır.

1851- وَعنْهَا رضي اللّه عَنْهَا قَالَتْ : « كَانَ خُلَقُ نبي اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْقُرْآنَ » رواهُ مُسْلِم في جُمْلَةِ حدِيثٍ طويلٍ .

1851. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Nebiyy-i Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkı Kur'an idi.

Müslim, Müsâfirîn 139. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 2

Açıklamalar

Hz. Âişe annemizin bu kısa ifadesi, uzun bir hadisten alınmıştır. Enes İbni Mâlik'in amcası Hişâm İbni Âmir'in oğlu Sa'd, tâbiîn neslinden cihad aşkıyla dolu bir gençti. Hayatı boyunca Bizanslılara karşı savaşmak ve bir daha geri dönmemek arzusuyla önce karısından ayrılmaya karar verdi; sonra kalkıp Medine'ye geldi. Niyeti, oradaki arazisini satıp bir kısım parasıyla silah ve at satın almak, geri kalan parayı Allah yolunda harcamaktı. Bunu duyan bazı müslümanlar ona bu düşüncenin yanlış olduğunu, savaşa gerektiğinde gidileceğini, nitekim kendisi gibi düşünerek karılarını boşamak isteyen altı kişiye Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in izin vermediğini söyleyince Sa'd bu niyetinden vazgeçti. Karısını büsbütün boşamadığı için ona geri döndü. Ama gönlündeki cihad aşkı hep taze kaldı. Daha sonra doğu taraflarına yapılan bir sefere katılarak muhtemelen İran'daki Mekrân'da, bazı rivayetlere göre Hindistan'daki Mükrân'da şehid oldu.

Sa'd Medine'ye gelmişken Hz. Âişe'yi ziyaret etmek ve ona zihnindeki bazı sualleri sormak istedi. Âişe annemize gece namazı ve vitir namazı hakkında da sorular sormuş olan Sa'd ona ilk olarak:

- Ey Mü'minlerin annesi! Bana Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkını (yaşayışını) anlat, dedi. Hz. Âişe:

- Sen Kur'an'ı okuyorsun değil mi? diye sorunca Sa'd:

- Evet, okuyorum, diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Âişe yukarıdaki sözü söyleyerek:

- Nebiyy-i Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkı Kur'an idi, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkının Kur'an olması demek, Kur'an'ın uygun gördüğünü uygun görmesi, Kur'an'ın beğenmediği bir işi, bir hareket tarzını beğenmemesi demektir. Bir şeye kızıyorsa, o şeyi Kur'an çirkin gördüğü için kızması, bir kimseyi seviyorsa, onun tutumunu Kur'an tasvip ettiği için sevmesi demektir. Kur'an'ın helâl saydığını helâl, haram saydığını haram sayması ve öylece uygulaması demektir.

Resûlullah Efendimiz'in ahlâkı Kur'an olduğu için Allah Teâlâ bütün kullarına onun ahlâkını, yani yaşayış tarzını tavsiye ederek **"Yemin ederim ki, sizin için Allah'ın Resûlü güzel bir örnektir"** [Ahzâb sûresi (33), 21] buyurmuştur. Peygamber Efendimiz ilâhî terbiye ile yetişmesi sebebiyle, 622 numaralı hadiste görüldüğü üzere, "insanların en güzel ahlâklısı" kabul edilmiş, her hali ve tutumu Kur'an'a uygunluk sağlaması sebebiyle de canlı bir Kur'an sayılmıştır. Efendimiz'in sünnetinin müslümanlar için taşıdığı önem de işte buradan kaynaklanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Kur'ân-ı Kerîm'in canlı bir örneğidir. Bu sebeple Allah Teâlâ onu bütün kullarına en güzel örnek olarak tavsiye etmiştir.

2. Her müslümanın Resûlullah'ın izinde gitmesi, onun uygun gördüğünü yapıp sakındırdığından kaçınması gerekir.

3. Sünnet, müslümanlar için vazgeçilmez bir değerdir.

1852- وَعَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أحَبَّ لِقاءَ اللَّهِ أحبَّ اللَّه لِقَاءَهُ ، وَمنْ كَرِهَ لِقاءَ اللَّه كَرِهَ اللَّه لِقَاءَهُ » فَقُلْتُ : يَا رسُولَ اللَّه ، أَكَرَاهِيَةُ الموْتِ ؟ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الموْتَ ، قَالَ : « لَيْس كَذَلِكَ ، وَلَكِنَّ المُؤمِنَ إِذَا بُشِّرِ بِرَحْمَةِ اللَّه وَرِضْوانِهِ وَجنَّتِهِ أحَبَّ لِقَاءَ اللَّه ، فَأَحَبَّ اللَّه لِقَاءَهُ وإنَّ الْكَافِرَ إِذَا

بُشِّرَ بعَذابِ اللّه وَسَخَطِهِ ، كَرِهَ لِقَاءَ اللّه ، وَكَرِهَ اللّه لِقَاءَهُ».رواه مسلم .

1852. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Kim Allah’a kavuşmak isterse, Allah da ona kavuşmak ister. Kim Allah’a kavuşmak istemezse, Allah da ona kavuşmayı arzu etmez” buyurdu. Bunun üzerine ben:

- Yâ Resûlallah! Ölümü sevmediği için mi (kavuşmak istemez)? Öyleyse hepimiz ölümü sevmeyiz, dedim.

- **“Hayır, öyle değil. Mü’mine Allah’ın rahmeti, rızâsı ve cenneti müjdelendiği zaman Allah Teâlâ’ya kavuşmak ister; işte o zaman Allah da ona kavuşmayı arzu eder. Kâfire Allah’ın azâbı, gazabı haber verildiği zaman Allah’a kavuşmaktan hoşlanmaz; Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz”** buyurdu.

Müslim, Zikir 14-17. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 41; Tirmizî, Cenâiz 67, Zühd 6; Nesâî, Cenâiz 10; İbni Mâce, Zühd 31

Açıklamalar

Allah’a kavuşmayı istemek sözü kapalı bir ifadedir. Nitekim Resûlullah Efendimiz *“Kim Cenâb-ı Hakk’a kavuşmak istemezse Allah Teâlâ da ona kavuşmak istemez”* buyurduğu zaman, Hz. Âişe, insanların tabiatları icabı ölümden hoşlanmadığını söyledi. Ölüm, insanı hayattan kopardığı ve ölüm sonrası bilinmediği için onu hiç kimsenin sevmediğini anlattı. İşte o zaman Nebiyy-i Muhterem Efendimiz bu sözü açıklama gereğini duydu ve ancak ölmek üzere olan kimselerin yaşadığı bir hali açıklayarak şöyle buyurdu: *“Göz yukarı dikildiği, göğüs hızlı hızlı kalkıp inmeye başladığı, tüyler diken diken olduğu ve parmaklar yumulup büzüldüğü zaman, işte o anda kim Allah’a kavuşmayı dilerse, Allah da ona kavuşmayı diler; kim Allah’a kavuşmayı istemezse, Allah da ona kavuşmayı istemez”* (Müslim, Zikir 17; Nesâî, Cenâiz 10). Demekki hadisimizde “Allah’a kavuşmayı istemek” sözüyle anlatılmak istenen şey, yaratılış gereği sevmek veya sevmemek değil, Allah’a imanın, O’nun kullarına olan

vaadlerinin doğruluğuna inanıp güvenmenin meydana getirdiği bir istek ve arzudur; bunun neticesi olarak da âhiret hayatını dünya hayatına tercih etmektir. Ölümü sevmemek ise, dünya zevklerinden büsbütün kopma endişesinin ve belki bir daha bu tür zevkleri tatmama korkusunun verdiği huzursuzluk ve tedirginliktir.

Bu kimselerin hali ve âkıbetleri Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır: **"Öldükten sonra bize kavuşmayı ümit etmeyip dünya hayatına razı olan ve onunla yetinenler ve bizim âyetlerimizden gâfil olanlar yok mu, işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden varacakları yer, ateştir!"** [Yûnus sûresi (10), 7-8].

Ölüm ânında insanlar genellikle iki türlü manzara sergiler.

Mü'minin yüz hatları gayet sâkindir; yüzünde tatlı bir tebessüm parıldar; tavırları o andaki halinden memnun olduğunu gösterir. Bu kimse Allah'a kavuşma olayının gerçekleşmek üzere olduğunu, ölümün bu kavuşmada köprü vazifesi gördüğünü iyice anladığı ve hele o sırada kendisine melekler tarafından *"Allah'ın rahmeti, rızâsı ve cenneti müjdelendiği zaman"*, bütün bu nimetleri daha önce âlimlerimiz bize anlatmıştı diye düşündüğü ve Allah'ın, Resûlullah'ın sözlerinin doğruluğunu kavradığı anda, mü'min olmanın sevinci ve bahtiyarlığı yüzüne akseder. Ölmek üzere olan mü'minin neden sevindiğini şu âyet-i kerîme ne güzel anlatır:

"Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner ve onlara şöyle derler: *Korkmayın, üzülmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin! Dünya hayatında da, âhirette de sizin dostlarınız biziz. Bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır*" [Fussılet sûresi (41), 30-32].

Ölüm ânında kâfirlerin ise yüzü asıktır. Gördüğü manzaradan hoşlanmadığı belli olur. Çünkü onlara hadisimizde belirtildiği üzere *"Allah'ın azâbı, gazabı haber verildiği"* için ölmeyi, Allah'a kavuşmayı ve kendisine gösterilen korkunç âkıbet ile karşılaşmayı istemez. *"Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz"* demek, öyle kimselerden rahmetini, nimetini, cennetini uzaklaştırır demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölmek üzere olan mü’mine Cenâb-ı Hakk’ın merhameti, cenneti ve O’nun kendisinden hoşnut olduğu müjdelenir. O da ölümü sevinçle kucaklar.

2. Ölmek üzere olan kâfire de Allah’ın kendisinden hoşnut olmadığı ve mutlaka cehenneme gireceği haber verilir. O da bu yüzden ölmeyi bir türlü istemez; bu hal onun yüzünden anlaşılır.

3. İşte bu sebeple her mü’min, Allah Teâlâ’nın âhirette kendisi için hazırladığı nimetleri düşünerek O’na kavuşmayı arzu etmeli; henüz aklı başında iken âhiret hayatını dünya hayatına tercih etmeli ve bunun gereklerini yapmalıdır.

1853- وَعَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ صَفِيَّةَ بنْتِ حُيَيٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُعْتَكِفاً، فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلاً . فَحَدَّثْتُهُ ثُمَّ قُمْتُ لأنْقَلِب ، فَقَامَ مَعِي لِيَقْلِبَنِي ، فَمَرَّ رَجُلانً مِنَ الأنْصارِ رضي اللَّه عَنْهُما ، فَلمَّا رَأيَا النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَسْرعَا . فَقَالَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عَلَى رِسْلُكُمَا إنَّهَا صَفِيَّةُ بنتُ حُيَيٍّ » فَقالاَ : سُبْحَانَ اللَّه يَارسُولَ اللَّه ، فَقَالَ : « إنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ ، وَإنِّي خَشِيتُ أنْ يَقذِفَ في قُلُوبِكُمَا شَرا أوْ قَالَ : شَيْئاً » متفقٌ عليه .

1853. Mü’minlerin annesi Safiyye Binti Huyey *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* itikâfa girmişti. Bir gece onu ziyarete gidip konuştum. Sonra eve dönmek üzere kalktığım zaman o da beni evime götürmek üzere kalktı.

Bu sırada ensardan iki kişi -*Allah onlardan razı olsun*- bizimle karşılaştı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’i görünce oradan çabucak uzaklaşmak istediler. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **“Biraz yavaş olun. Yanımdaki Safiyye Binti Huyey’dir”** dedi. Onlar:

- Elçisinin uygunsuz bir davranışta bulunmasından Allah’ı tenzih ederiz, Yâ Resûlallah! deyince de:

- **“Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır, Onun sizin kalbinize bir kötülük - veya bir şüphe- atmasından korktum”** buyurdu.

Buhârî, İ’tikâf 11, Bed’ü’l-halk 11, Ahkâm 21; Müslim, Selâm 23-25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 79, Edeb 81; İbni Mâce, Sıyâm 65

Açıklamalar

Hadisimizde kötü niyetten ve suizan diye de anlatılan şüpheden uzak durmanın ve bunlara meydan vermemenin önemi anlatılmaktadır. Önce hadîs-i şerîfteki olayı kısaca görelim:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, âdeti üzere o yıl da ramazan ayının son on gününde Mescid-i Nebevî’de itikâfa girmişti. Olayın geçtiği gün Hz. Safiyye diğer annelerimizle birlikte Resûlullah Efendimiz’i ziyarete gitmişti. Bir müddet oturduktan sonra Efendimiz’in hanımları evlerine gitmek üzere kalkınca Safiyye annemiz de kalktı. O diğer zevcât-ı tâhirât gibi Mescid-i Nebevî’nin etrafındaki odalarda değil, daha uzakta ve sonraları Üsâme İbni Zeyd’e geçen bir evde oturduğu için Nebiyy-i Muhterem Efendimiz onu evine götürmek istedi (Buhârî, İ’tikâf 11). Yolda onları ensardan iki kişi gördü. Bu iki sahâbî, Peygamber *aleyhisselâm*’ın hanımıyla birlikte yürüdüğünü görünce, belki de onları rahatsız etmemek için süratle oradan uzaklaşmak istediler. Fakat Peygamber Efendimiz, onların kalbine şeytanın, “Acaba Peygamber gecenin bu saatinde hangi kadınla dolaşıyor!” diye bir şüphe atabileceğini düşünerek, onlara durumu açıklama gereğini hissetti ve yanındaki hanımın eşi olduğunu belirtti. Sahâbîler, hatırlarına fena bir düşünce gelmediğini ve gelemeyeceğini söyleyince de, şeytanın insanın hatırına her şeyi getirebileceğini ifade buyurdu.

Bir peygamberin, hatıra gelmesi muhtemel olan böyle bir günahı işlemesi elbette mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ peygamberlerini günah batağına düşmekten korumuştur. İşte bu sebeple bir müslüman, Peygamber’i hakkında böyle bir şüpheye kapılamaz. Aksi halde bu suizan onu büyük bir günaha, hatta küfre bile götürebilir. Ancak şeytan insanı

baştan çıkarmak ve ona dilediği gibi tesir edebilmek için büyük imkânlara sahiptir. Düşmanı olduğu insanın düşünce sistemine girme ve orada tıpkı damarlarda dolaşan kan gibi hareket etme ve ona olmadık şeyleri telkin etme özelliği vardır. İşte bu sebeple insanın bu ezelî düşmanına karşı dikkatli olması gerekir. Zira insan, damarlarında büyük bir süratle dolaşan kanın hareketini nasıl hissedemiyorsa, şuuruna şeytanın kolayca nüfuz ettiğini ve kendisine kötü düşünceler, vesveseler telkin ettiğini de farkedemez.

Güzel sözleriyle tanınan mürşid ve mutasavvıf **Yahyâ İbni Muâz** (ö. 258/872), şeytanın insanı kandırmak için sahip olduğu avantajları şöyle anlatmaktadır: “Şeytan boş, biz ise meşgulüz; işimiz gücümüz var. O bizi görüyor, biz ise onu göremiyoruz. Biz unutuyoruz, o ise görevini hiç unutmuyor. Ayrıca büyük düşmanımız olan nefis de şeytanın lehine çalışmaktadır.”

Şu halde bize düşen görev, Allah Teâlâ’nın buyurduğu gibi, şeytanı düşman bilmek ve onun bizi cehenneme sokmak için her hileye baş vurduğunu unutmamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır ve onun kalbine her türlü şüpheyi, vesveseyi atabilir.

2. Bu sebeple şeytana karşı dikkatli ve uyanık olmalıdır.

3. Bir müslüman diğer insanların kendisi hakkında şüpheye kapılabileceği davranışlardan uzak olmalı, böylece hem kendini zan ve töhmet altında bırakmamalı hem de diğer kardeşlerinin kendi yanlışı yüzünden günaha girmesine imkân vermemelidir. Dedikoduya yol açacak durumlarda, etrafındakilere açıklama yapmalıdır.

4. Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetine karşı işte böylesine şefkat doluydu; onların istemeden de olsa günah işlemelerine gönlü razı olmazdı.

5. İtikâftaki bir müslümanı eşi veya başkaları ziyaret edebilir; o da itikâf yerinden dışarı çıkarak onları yolcu edebilir.

1854- وَعَنْ أبي الفَضْل العبَّاسِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِب رضي اللّه عَنْهُ قَالَ : شَهِدْتُ مَعَ رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلّم يَوْمَ حُنَين فَلَزمْتُ أنَا وَأبُو سُفْيَانَ بنُ الحارِثِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَمْ نفَارِقْهُ ، ورَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على بغْلَةٍ لَهُ بَيْضَاءَ .

فَلَمَّا الْتَقَى المُسْلِمُونَ وَالمُشْرِكُونَ وَلَّى المُسْلِمُونَ مُدْبِرِينَ ، فَطَفِقَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يَرْكُضُ بَغْلَتَهُ قِبل الْكُفَّارِ، وأنَا آخِذٌ بِلِجَام بَغْلَةِ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أكُفُّهَا إرادَةَ أنْ لا تُسْرِعَ ، وأبو سُفْيانَ آخِذٌ بِركَابِ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أيْ عبَّاسُ نادِ أصْحَابَ السَّمُرةِ » قَالَ العبَّاسُ ، وَكَانَ رَجُلاً صَيِّتاً : فَقُلْتُ بِأعْلَى صَوْتِي : أيْن أصْحابُ السَّمُرَةِ ، فَو اللَّه لَكَأنَّ عَطْفَتَهُمْ حِينَ سَمِعُوا صَوْتِي عَطْفَةَ الْبقَرِ عَلَى أوْلادِهَا ، فَقَالُوا : يالَبَّيْكَ يَالَبَّيْكَ ، فَاقْتَتلُوا هُمْ والْكُفَارُ ، والدَّعْوةُ في الأنْصَارِ يقُولُونَ : يَا مَعْشَرَ الأنْصارِ ، يا مَعْشَر الأنْصَار ، ثُمَّ قَصُرَتِ الدَّعْوةُ عَلَى بنِي الْحَارِثِ بن الْخزْرَج .

فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُوَ على بَغْلَتِهِ كَالمُتَطَاوِل علَيْهَا إلَى قِتَالِهمْ فَقَال : « هَذَا حِينَ حَمِيَ الْوَطِيسُ » ثُمَّ أخَذَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حصياتٍ ، فَرَمَى بِهنَّ وَجُوه الْكُفَّارِ ، ثُمَّ قَال : «انْهَزَمُوا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ » فَذَهَبْتُ أنْظُرُ فَإذَا الْقِتَالُ عَلَى هَيْئَتِهِ فِيما أرَى ، فَواللَّه ما هُو إلاَّ أنْ رمَاهُمْ بِحَصَيَاتِهِ ، فَمَازِلْتُ أرَى حدَّهُمْ كَلِيلاً ، وأمْرَهُمْ مُدْبِراً . رواه مسلم .

« الوَطِيسُ » التَّنُّورُ . ومَعْنَاهُ : اشْتَدَّتِ الْحرْبُ . وَقَوْلَهُ : « حدَّهُمْ » هُوَ بِالحاءِ المُهْمَلَةِ أي : بأسَهُمْ .

1854. Ebü'l-Fazl Abbâs İbni Abdülmuttalib *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Huneyn Gazvesi'nde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber bulundum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Düldül adındaki) beyaz katırın üzerinde otururken, Abdülmuttalib'in torunu Ebû Süfyân İbni Hâris ile ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından hiç ayrılmadık. Müslümanlarla müşrikler birbirine girince müslümanlar gerilemeye başladı. Bu sırada Resûlullah Düldül'ü durmadan kâfirlerin üzerine sürüyordu. Ben Düldül'ün geminden tutmuş savaş alanına girmesine engel olmaya çalışıyordum. Ebû Süfyân ise Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in katırının özengisine yapışmıştı. Bu sırada Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **"Ey Abbâs! Bey'atürrıdvân'da bulunanlara seslen!"** buyurdu.

Gür sesli bir zât olan Abbas sözüne şöyle devam etti:

Var gücümle "Bey'atürrıdvân'da bulunan sahâbîler! Neredesiniz?" diye bağırdım. Vallahi onların sesimi duydukları zaman Hz. Peygamber'e doğru dönüp gelişleri, bir ineğin yavrusuna doğru şefkatle gelişi gibiydi. "Lebbeyk! Lebbeyk! (Emret! Emret!)" diyerek kâfirlerle vuruştular. Ensarı savaşa çağırırken "Ey ensar topluluğu! Ey ensar topluluğu!" diye sesleniyorlardı. Daha sonra da sadece Hâris İbni Hazrecoğullarından yardım istendi. Bu sırada Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Düldül'ün üzerinde ileri doğru uzanmış vaziyette onların çarpışmalarına bakarken **"İşte tandırın kızıştığı zaman!"** buyurdu. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yerden birkaç çakıl taşı alıp kâfirlerin yüzüne doğru fırlattı. Ardından da: **"Muhammed'in Rabbine yemin ederim ki, bozguna uğradılar"** dedi.

Ben savaşanlara bakmaya gittim. Gördüğüm kadarıyla savaş başladığı gibi devam ediyordu. Vallahi Hz. Peygamber'in, kâfirlere taşları fırlatmasından sonra, güçlerinin gittikçe zayıfladığını ve işlerinin tersine döndüğünü gördüm.

Müslim, Cihâd 76

Açıklamalar

Hz. Abbas'ın bize önemli bir ânını naklettiği Huneyn Gazvesi, Mekke ile Tâif arasındaki Huneyn vadisinde yapıldığı için bu adı almıştır. Bu gazve, hicretin sekizinci yılı Şevvâl ayında (Ocak veya Şubat 630), İslâm'ın en azılı düşmanı olan Hevâzin kabilesiyle yapıldı. Bu kabile, cengâverliği ile meşhurdu. Bu savaşa on iki bin kişilik büyük bir güçle katılan ve maalesef sayılarının çokluğu ile övünen müslümanlar, savaşın başlarında bozguna uğrayıp geri çekilmişler ise de, hadisimizde anlatıldığı üzere Cenâb-ı Hakk'ın yardımı ve Resûlullah Efendimiz'in gayretiyle toparlanıp düşmanlarını yenmişlerdir. Bu hal Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

"Andolsun ki Allah birçok savaş alanında ve Huneyn Gazvesi'nde size yardım etmişti. Hani o gün çokluğunuz sizi böbürlendirmişti; fakat bunun size hiç yararı olmamış, bütün genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmişti. Sonra da bozguna uğrayarak arkanızı dönüp geri çekilmiştiniz. Sonra Allah, Resûlü ile mü'minlere sükûnet ve iç huzuru vermek suretiyle mâneviyatlarını düzeltti ve sizin görmediğiniz askerler indirerek kâfirleri azâba uğrattı. İşte kâfirlerin cezası budur!" [Tevbe sûresi (9), 25-26].

Bu savaşta Resûlullah Efendimiz'in yanından iki kişinin hiç ayrılmadığı görülmektedir. Biri Peygamber *aleyhisselâm*'ın amcası Abbas İbni Abdülmuttalib, diğeri ise amcası Hâris İbni Abdülmuttalib'in oğlu, Ebû Süfyân künyesiyle meşhur Mugîre idi. Ebû Süfyân Peygamber Efendimiz'in sütkardeşiydi. O da Halîme hâtun tarafından emzirilmişti. Resûlullah peygamberliğini ilân edinceye kadar onu çok seven Ebû Süfyân, o tarihten itibaren tam yirmi sene boyunca Hz. Peygamber'in düşmanı olmuş, söylediği hicviyeler ile hem Nebiyy-i Muhterem'i hem de müslümanları çok üzmüştü. Ebû Süfyân, Mekke fethinden kısa bir süre önce müslüman olmak üzere Resûlullah'ın huzuruna gelmiş, fakat Allah'ın Resûlü hiç kimseye yapmadığı şekilde nazlanarak onu huzura kabul etmek istememiş, sonunda onu bağışlamıştı. O tarihten itibaren Ebû Süfyân İbni Hâris bütün varlığı ile Resûlullah'a bağlanmış, Huneyn Gazvesi'nde hayatı pahasına onun yanından bir an bile ayrılmamıştı. Ebû Süfyân, Resûlullah'ın vefatından sonra söylediği mersiyelerle derin üzüntüsünü dile getirmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in beyaz katırına, hızlı yürümesi ve çevikliği sebebiyle **Düldül** adı verilmiştir. Düldül’ü Peygamber *aleyhisselâm*’a hicretin altıncı yılında (627) Mısır hükümdarı Mukavkıs hediye etmişti.

Bu savaşa katılan müslümanlar arasında, daha bir ay önce cereyan eden Mekke fethinde (Ramazan 8/Ocak 629) İslâmiyet’i kabul etmiş veya kabul etmek zorunda kalmış, suçları Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından bağışlanmış epeyce bir kimse vardı. Ne yazıkki savaş başladıktan bir müddet sonra, başta bunlar olmak üzere diğer müslümanların önemli bir kısmı geri çekilmeye başladı. Bu bozgunu gören ve savaşlardaki cesaretiyle bilinen Allah'ın Resûlü, Düldül’ü düşmanın üzerine doğru sürmek suretiyle hem yiğitliğini göstermiş hem de yapılması gereken hareketi müslümanlara hatırlatmıştı. Müslümanların, Hz. Abbas’ın gür sesini duyar duymaz kendilerine gelmeleri ve “Lebbeyk! Lebbeyk!” diye bağırarak yeniden savaşa dönmeleri onların savaş meydanından fazla ayrılmadıklarını göstermektedir.

Savaş bütün şiddetiyle devam ederken ve henüz ortada düşmanın yenilgi alâmeti yokken, Allah'ın Resûlü’nün,*“Muhammed’in Rabbine yemin ederim ki, bozguna uğradılar”* buyurması bir mûcize olup, onun, zafer müjdesini daha önce aldığını göstermektedir. Bu haberi sözlü mûcize kabul edersek, olayın bir de fiilî mûcize tarafı vardır. O da yukarıdaki âyet-i kerîmede, **“Sizin görmediğiniz askerler indirerek kâfirleri azâba uğrattı”** diye belirtildiği üzere, Allah Teâlâ’nın mü’minlere melekler vasıtasıyla yardım etmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz son derece cesurdu. Savaş alanlarında yalnız başına kalsa bile düşmandan korkmazdı.

2. Bu savaşta Allah Teâlâ müslümanlara pek önemli bir ders verdi. Zira onlardan bir kısmı, sayıları on iki bini bulan İslâm ordusunun düşmana yenilmeyeceğini söylüyordu. Cenâb-ı Hak hem böbürlenmenin kötülüğünü hem de kendi yardımı olmadan kimsenin zafer kazanamayacağını fiilî olarak gösterdi.

3. Huneyn Gazvesi’nde, İslâm askerinin önemli bir kısmını meydana getiren yeni müslümanların çabucak bozguna uğraması, savaşta en önemli

gücün iman olduğunu ortaya koymaktadır.

4. Ashâb-ı kirâm, Peygamber *aleyhisselâm*'ı canlarından çok severlerdi. Bir anlık gafleti, lebbeyk, lebbeyk diye ona doğru koşarak süratle telâfi ettiler.

5. Allah Teâlâ, birçok savaşta, görünmeyen melekler ordusuyla müslümanlara yardım etmiştir.

1855- وعَنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أيُّهَا النَّاسُ إنَّ اللَّه طيِّبٌ لا يقْبلُ إلاَّ طيِّباً ، وَإنَّ اللَّه أمَر المُؤمِنِينَ بِمَا أمَر بِهِ المُرْسلِينَ ، فَقَال تَعَالى : {يَا أيُّها الرُّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّباتِ واعملوا صَالحاً } وَقَالَ تَعالَى : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا كُلُوا مِنَ طَيِّبَات مَا رزَقْنَاكُمْ } ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَر أشْعَثَ أغْبر يمُدُّ يدَيْهِ إلَى السَّمَاءِ : يَاربِّ يَارَبِّ ، وَمطْعَمُهُ حَرامٌ ، ومَشْرَبُه حرَامٌ ، ومَلْبسُهُ حرامٌ ، وغُذِيَ بِالْحَرامِ، فَأَنَّى يُسْتَجابُ لِذَلِكَ ، ؟ » رواه مسلم .

1855. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ temizdir; sadece temiz olanları kabul eder. Allah Teâlâ peygamberlerine neyi emrettiyse mü'minlere de onu emretmiştir. Cenâb-ı Hak Peygamberlere:

'Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan şeylerden yiyin, iyi ve faydalı işler yapın!' buyurmuştur. Mü'minlere de:

'Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin' buyurmuştur."

Resûl-i Ekrem daha sonra şunları söyledi:

"Bir kimse Allah yolunda uzun seferler yapar. Saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: Yâ Rabbi!

Yâ Rabbi! diye dua eder. Halbuki onun yediği haram, içtiği haram, gıdası haramdır. Böyle birinin duası nasıl kabul edilir!”

Müslim, Zekât 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân 3

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem,* Cenâb-ı Hakk’ın, içi dışı temiz insanlara değer verdiğini belirtmekte, görünüşü temiz olmayan, yediği, içtiği, giydiği, kuşandığı haram olan insanların Allah katında bir değeri bulunmadığını anlatmaktadır. Bu gerçeği ortaya koymak için söze önce Cenâb-ı Hakk’ın temiz olduğunu, temiz olmayan hiçbir şeyi kabul etmediğini anlatarak başlamaktadır. Her türlü kusur ve noksandan münezzeh olan Allah Teâlâ, kulunun her türlü çirkinlikten, ahlâksızlıktan arınmasını, onun kazancının helâl yollardan elde edilmiş temiz kazanç olmasını arzu etmektedir. İnsanın çok hayır yapması, parasını, servetini dinin uygun gördüğü yerlere harcaması güzel davranışlardır. Bu güzel işlere vesile olan servetin mutlaka temiz olması, temiz yolla kazanılması şarttır. Haram ticaret yollarıyla kazanılmış bir servetin tamamı Allah yolunda harcansa, bunun hiçbir değeri yoktur; zira Allah Teâlâ *“Sadece temiz olanları kabul etmektedir.”*

Yiyeceklerin, içeceklerin, giyeceklerin, Allah yolunda harcanacak malların temiz ve helâl olması bakımından, peygamberler ile mü’minler arasında hiçbir fark yoktur. Nitekim Allah Teâlâ peygamberlerine, **“Ey peygamberler! *Temiz ve helâl olan şeylerden yiyin*, iyi ve faydalı işler yapın!”** [Mü’minûn sûresi (23), 51] buyurduğu gibi, mü’minlere de: **“Ey iman edenler! Size verdiğimiz *rızıkların temiz olanlarından yiyin*”** [Bakara sûresi (2). 172] buyurmuştur. Hadiste anlatıldığı üzere, bir kimse din uğrunda savaşmak için canını ortaya koysa, *“saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette”* dinine hizmet etmek için uzun seferler yapsa bile, haram lokma ile beslendiği takdirde onun bu fedakârlığının değeri yoktur. Midesinde haram lokma bulunan kimsenin ibadeti de, duası da kabul olunmaz. Duanın iki kanadı olduğunu unutmamak gerekir; biri helâl yemek, diğeri doğru söylemektir.

Müslümanı dünyanın en temiz insanı yapan sadece inancı değildir. Onu diğer insanlar arasında en üstün ve en temiz yapan şey, dinin emirlerine

uygun olarak yaşaması, temiz ve helâl gıda ile beslenmesi ve böylece hem maddesinin hem de mânasının temiz olmasıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanın kazancı temiz olmalıdır. Dolayısıyla hem kendi hem aile fertleri helâl gıda ile beslenmelidir.

2. Onun Allah yolunda sarfedeceği para da temiz bir şekilde kazanılmış olmalıdır. Haram yollardan kazanılan paranın hayrı olmaz.

3. Bir insanın duasının kabul edilebilmesi için helâl gıda ile beslenmesi şarttır. Haram ile beslenenin duası kabul olmaz.

4. Dinî sorumluluklar bakımından peygamberler ile diğer insanlar arasında fark yoktur.

1856- وَعنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثَلاثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمْ اللَّه يوْمَ الْقِيَامةِ ، وَلاَ يُزَكِّيهِمْ ، وَلا ينْظُرُ إلَيْهِمْ ، ولَهُمْ عذَابٌ أليمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، ومَلِكٌ كَذَّابٌ، وَعَائِلَ مُسْتَكْبِرٌ » رواهُ مسلم .

« الْعَائِلُ » : الْفَقِيرُ .

1856. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; onlar için acıklı azâb vardır:

Bunlar zina eden ihtiyar, yalan söyleyen hükümdar, kibirlenen fakirdir."

Müslim, Îmân 172. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75,77

Açıklamalar

Muhtelif hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre, Allah Teâlâ'nın kıyamet gününde kendileriyle konuşmayacağı, temize çıkarmayacağı, hatta suratlarına bile bakmayacağı kötü kişiler vardır. Cenâb-ı Hakk'ın onlarla konuşmaması; kendilerine gazap etmesi demek olduğu gibi, onları temize

çıkarmaması, günahlarını affetmemesi, hatta ibadetlerine bile değer vermemesi anlamına gelmektedir. Suratlarına bakmaması ise, onlara merhamet etmemesi demektir. Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğramak, affını yitirmek, merhametinden uzak kalmak mahrumiyetlerin en büyüğü, bahtsızlıkların en korkuncudur. Yüce Mevlâ böyle bir âkıbetten bizi ve bütün mü'minleri muhâfaza buyursun.

Bu bahtsızlardan diğer üçünü 1839 numaralı hadiste görmüştük. Burada kendilerinden söz edilen bir başka üçlü grup ise, zina, yalan ve kibir gibi **en büyük üç günahı** işleyen üç zavallıdır. Onların kaçınmadığı bu üç yasağa dikkatle bakılırsa, kendilerinin, bu işlerden en uzak mesafede bulunması gereken kimseler oldukları görülür. Buna rağmen o işleri yapmaları, ya Allah'ın bu yasaklarına önem vermediklerini veya kula hiç de yakışmayan bir inat içinde olduklarını gösterir.

Bunlardan birincisi **"zina eden ihtiyar"**dır. Yaşlı bir kimsenin, bir gence nisbetle zinadan daha uzak olması gerekir. Zira onu bu günaha götürecek olan fena duyguları azalmış, güç ve kuvveti zayıflamış, kendisine helâl olan cinsî ilişkiyi bile yapamayacak hale gelmiştir. Daha da önemlisi, herkesin gideceği o dönülmez yolu, ihtiyarın herkesten iyi farketmesi icap eder. Esasen yaşlılık, zina fiilinden uzak durmak için güzel bir fırsattır. Bütün bunlara rağmen gözü ve ayağı çöplükte olan ihtiyar, Cenâb-ı Hakk'ın azâbını haketmiş olur.

"Yalan söyleyen hükümdar"ı da anlamak mümkün değildir. Çünkü yalan söylemek güçsüzün, zavallının silâhıdır. Elinde her türlü imkân bulunan bir devlet başkanı, yalandan en uzak durması gereken kimsedir. Buna rağmen yalan söylemek gibi büyük bir günahtan kaçınmayan kimse, ilâhî gazaba müstahak olur. **"Kibirlenen fakir"**, kendisine hiç yakışmayan bir işi yapmış olur. Esasen fakirlik iyi bir şey olmamakla beraber, onun en büyük faydası, insanı mütevâzi olmaya sevketmesidir. Bu sebeple tevâzu fakirde daha güzel durmakta, ona daha çok yakışmaktadır. Zenginin durumu bunun tam aksinedir. Onun elinde büyük imkânlar bulunduğu, her istediğini yapabilecek güce sahip olduğu için kibir duygusuna daha yakın, tevâzudan daha uzaktır. İşte bu sebeple haline bakmadan kibirlenen fakir, Cenâb-ı Hakk'ın affını, merhametini ve iltifatını kaybetmiş olur.

Bu hadis 618 numarayla geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bazı büyük günahlar, kulun Allah'ın rahmetinden büsbütün uzaklaşmasına, hatta gazabını kazanmasına yol açabilir.

2 Zikredilen üç günahı işleyen bu üç kişi, konumları itibariyle o suçlardan en uzakta olmaları gereken kimselerdir.

3. Buna rağmen kendilerine hiç yakışmayan bu günahları işlemeleri, onları kesin yasağa rağmen önemsemediklerini gösterir.

1857- وَعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سيْحَانُ وجَيْحَانُ وَالْفُراتُ والنِّيلُ كُلٌّ مِنْ أنْهَارِ الْجنَّةِ » رواهُ مسلم .

1857. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil, bunların hepsi cennet nehirlerindendir."

Müslim, Cennet 26. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 261, 289, 440

Açıklamalar

Hadisimizde zikredilen dört ırmaktan üçü güzel yurdumuzdan çıkmaktadır. Bunlardan Seyhan ve Ceyhan Orta Anadolu'dan çıkıp Akdeniz'e dökülmektedir. Fırat da aynı şekilde Doğu Anadolu'dan çıkmakta, topraklarımızı sulaya sulaya akmakta, sonra da Basra körfezine dökülmektedir. Nil nehri ise Mısır'ın hayatı sayılmaktadır.

Bu nehirlerden **Fırat** ile **Nil,** *Kütüb-i Sitte* dediğimiz en değerli altı hadis kitabımızın çoğunda daha başka ifadelerle de yer almıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, Mi'rac gecesinde dört nehir gördüğünü, bunların kaynaklarından iki görünen (zâhir), iki de görünmeyen (bâtın) nehir çıktığını söylemekte, görünmeyen nehirlerin cennette bulunduğunu, görünen nehirlerin ise Nil ve Fırat olup bunların sidretü'l-müntehâ denilen ağacın dibinden kaynadığını haber vermektedir (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6;

Menâkıbü'l-ensâr 42, Eşribe 12, Tevhîd 37; Müslim, Îmân 264). Cennet, cehennem, arş, kürsî ve sidretü’l-müntehâ gibi bize görünmeyen şeyler hakkında herhangi bir fikrimiz yoktur. Bunların ne olduğunu, nasıl olduğunu, nerede bulunduğunu bilmemekteyiz. Bu sebeple bazı âlimler, bu ifadeleri aynen kabul etmenin uygun olacağını söylemişlerdir. Doğru olan da budur. Bazı âlimler ise, insanların bu nevi anlatımları yadırgayacaklarını düşünerek o hadisleri te’vil etmeyi uygun görmüşler ve bu hadislerde, adı geçen nehirlerin suladığı bölgelerde yaşayan ve onların yetiştirdikleri ile beslenen kimselerin, müslüman olmaları sebebiyle cennete gireceklerine ve cennet nimetlerini tadacaklarına işaret edildiğini söylemişlerdir.

Bir başka te’vile göre, cennette bu nehirlerin adlarıyla anılan dört nehir vardır. Hadîs-i şerîfte buna işaret edilmektedir.

Günümüzün anlayışına daha uygun bir te’vil de şudur: Bu nehirlerin suları tatlı, insanların çeşitli şekillerde kullanmasına elverişlidir. Özellikle aktığı topraklara bereket getirirler. Bir de bu nehirler peygamberlerin yaşadığı bölgelerde aktığı için, onlar tarafından içilip kullanılmak suretiyle diğer ırmaklara nisbetle şeref kazanmıştır. İşte bu gibi sebeplerle o dört nehir cennet ırmaklarından sayılmıştır. Hatırlanacağı üzere 1826 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz Fırat nehri hakkında bir bilgi vermiş ve *“Fırat nehrinin suyu çekilip, aktığı yatakta bulunan bir altın dağı meydana çıkmadıkça kıyamet kopmaz”* buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil cennet nehirleridir.
2. Onlar aktıkları yerlere bereket götürürler.

1858- وَعَنْهُ قَال : أخَذَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِيَدِي فَقَالَ : « خَلَقَ اللَّه التُّرْبَةَ يوْمَ السَّبْتِ، وخَلَقَ فِيهَا الْجِبَالَ يَوْمَ الأحَد ، وخَلقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الإثْنَيْنِ ، وَخَلَقَ المَكْرُوهَ يَوْمَ الثُّلاثَاءِ ، وَخَلَقَ النُّورَ يَوْمَ الأرْبَعَاءِ ، وَبَثَّ فِيهَا الدَّوَابَّ يَوْمَ الخَمِيسِ ، وخَلَقَ آدَمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَعْدَ الْعَصْرِ مِنْ يَوم الجُمُعَةِ في آخِرِ الْخَلْقِ في

آخِرِ سَاعَةٍ مِنَ النَّهَارِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ إلى اللّيلِ » .رواه مسلم .

1858. Ebû Hüreyre şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elimi tutarak şöyle buyurdu:

"Allah, toprağı cumartesi günü yarattı. Oradaki dağları pazar günü, ağaçları pazartesi günü, sevilmeyen şeyleri salı günü, nûru çarşamba günü yarattı. Hayvanları yeryüzüne perşembe günü yayıp dağıttı. Âdem'i yaratılanların sonuncusu olarak cuma gününün son saatlerinde, ikindiyle akşam arasında yarattı."

Müslim, Münâfıkîn 27. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 327

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz bu hadisi söylemeden önce, İslâmiyet'i öğrenmek için memleketini bırakıp Medine'ye gelen ve karın tokluğuna Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan Ebû Hüreyre'ye verdiği değeri ve ona duyduğu sevgiyi göstermek üzere elinden tutmuş, sonra da ona dünyanın yaratılışı hakkındaki bu önemli bilgileri vermiştir.

Hadîs-i şerîf yeryüzündeki önemli varlıkların altı günde yaratıldığını, Hz. Âdem'in de son günde ve sonuncu olarak yaratıldığını belirtmektedir. Şu âyet-i kerîme de bunu ifade etmektedir: **"Andolsun biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk çökmedi"** [Kâf sûresi (50), 38]. Bazı müfessirler bu altı günü altı dönem olarak yorumlamışlar, buna gerekçe olarak da, henüz dünyanın yaratılmadığı, dolayısıyla gün anlayışının belirgin hale gelmediği bir zamanda "gün" sözüyle, daha geniş veya daha az bir vaktin kastedilmiş olabileceğini söylemişlerdir. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri şudur: Bu hadis, sayılan günlerde Allah Teâlâ'nın sadece bu işleri yaptığı, başka bir şey yapmadığı anlamına gelmez. Bizi ilgilendiren veya bizim bilmemiz istenen husus yeryüzünün, dağların, ağaçların, Hz. Âdem'in ve diğer varlıkların hangi günlerde yaratıldığıdır. Kâinâtın diğer varlıklarının hangi günlerde yaratıldığına dair bazı âyetlerde bilgi

bulunmaktadır. **“Böylece onları iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti”** [Fussilet sûresi (41), 12] âyeti bunlardan biridir. Bu konuda geniş bilgi almak isteyenler Elmalılı M. Hamdi Yazır’ın *Hak Dini Kur’an Dili* adlı tefsirine bakabilirler [A’râf sûresi (7), 54; Fussilet sûresi (41), 10-12].

Kaf sûresinin yukarıda zikredilen 38. âyeti ile bu hadis, yahudilerin “Allah yoruldu; cumartesi günü istirahata çekildi” (Kitâb-ı Mukaddes, Tekvîn 1-2) şeklindeki iddialarının asılsız olduğunu göstermektedir.

Hz. Âdem’in ve dolayısıyla neslinin yeryüzünde mutlu ve huzurlu bir hayat sürmesini sağlamak üzere yer ve gökteki her şey onlardan önce yaratılmış, böylece onlar daha dünyaya gelmeden rahat ve konforları sağlanmıştır. Çünkü insan kâinatın özüdür. Muhtelif âyetlerde belirtildiği üzere yeryüzü, gökyüzü, kısaca bütün kâinat onun için, ona hizmet etmek için yaratılmıştır.

Salı günü yaratılan **sevilmeyen şeylerin** neler olduğu konusunda fazla bilgi yoktur. Salı günü demirin yaratıldığına dair zayıf bir rivayet vardır (Heysemî, *Mecme‘u’z-zevâid*, V, 93). Sevilmeyen şeylerin demir gibi madenler olduğunu söyleyenler herhalde bu ve benzeri rivayetlere dayanmışlardır. Şayet sevilmeyen nesneler ölüm ve âfet gibi şeyler ise, buna dair de bir rivayet bulunmaktadır. Buna göre cuma günü yıldızlar, güneş, ay ve melekler, aynı günün muhtelif saatlerinde ise **ecel, âfet** ve Hz. Âdem yaratılmıştır (Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 543).

Bu hadisi tenkit etmek ve onu tâbiîn âlimlerinden Kâ’b el-Ahbâr’ın sözü gibi göstermek isteyenler çıkmışsa da, Müslim ile Ahmed İbni Hanbel’in yukarıda zikredilen eserlerinde açıkça görüldüğü üzere bu hadis Kâ’b’ın değil, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in sözüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kâinatı ve Hz. Âdem’i hadiste zikredildiği şekilde yaratmıştır.

2. Günden maksadın ne olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

3. Her şey, insanın rahatını sağlamak üzere ondan önce yaratılmıştır.

1859- وعنْ أبي سُلَيْمَانَ خَالِدِ بنِ الْولِيدِ رضي اللّه عَنْهُ قالَ : « لَقَدِ انْقَطَعَتْ في يَدِي يوْمَ مُؤتَةَ تِسْعَةُ أسْيافٍ ، فَمَا بقِيَ في يدِي إلا صَفِيحةٌ يَمَانِيَّةٌ » .رواهُ البُخاري .

1859. Ebû Süleymân Hâlid İbni Velîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mûte Savaşı'nın yapıldığı gün elimde dokuz kılıç kırıldı. Elimde sadece Yemen yapısı enli bir kılıç kaldı.

Buhârî, Meğâzî 44

Hâlid İbni Velîd

Soyu yedinci göbekten Peygamber Efendimiz'in soyu ile birleşen Hâlid İbni Velîd'in annesi, Resûl-i Ekrem'in hanımlarından Hz. Meymûne'nin baba bir kız kardeşidir. Ailesi Kureyş'in süvari birliği kumandanlığı görevini üstlendiği için ata binmeyi, savaş aletlerini iyi kullanmayı ve süvari birliklerini sevk ve idare etmeyi mükemmel surette bilirdi. O da babası Velîd İbni Mugîre gibi yıllarca İslâmiyet'in ve müslümanların aleyhinde bulundu. 8. yılın Safer ayında (Mayıs 629) Medine'ye gitti ve Resûlullah'ın huzurunda müslüman oldu. Mûte Savaşı'nda büyük kahramanlıklar gösterdi. Mekke'nin fethinde müslümanlara karşı direnen birliği o dağıttı. Daha sonra Resûl-i Ekrem kendisini birçok kabileyi İslâm'a davet etmekle görevlendirdi ve her defasında vazifesini başarıyla yaptı. Hz. Ebû Bekir devrindeki dinden dönme (irtidad) hâdiselerinde büyük yararlık gösterdi ve peygamberlik iddiasında bulunan sahtekârları dağıttı. Yine Hz. Ebû Bekir devrinde başlayan fütuhat hareketlerinde Sâsânîler'e ve Bizanslılar'a karşı başarılı savaşlar yaptı ve birçok yerin İslâm topraklarına katılmasını sağladı.

Hz. Peygamber'den on sekiz hadis rivayet eden Hâlid İbni Velîd, fetih ve zaferlerle dolu bir hayattan sonra 21 (642) yılında Humus'ta vefat etti. Kabri oradadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Tercüme-i hâlinde de yer yer gördüğümüz gibi Hâlid İbni Velîd yiğit bir adamdı. Bu sebeple Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onun müslüman olmasını ve bu yiğitliğini İslâmiyet için kullanmasını isterdi. Nitekim Bedir Savaşı'ndan sonra müslüman olan kardeşi Velîd İbni Velîd'e, *"Hâlid gibi bir insanın müslüman olmaması ne tuhaf! Keşke o, kahramanlıklarını müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi, bu kendisi için daha hayırlı olurdu"* demişti. Hâlid müslüman olunca sevinmiş, bundan dolayı Allah'a hamd etmişti.

Hâlid İbni Velîd müslüman olduktan üç ay sonra, hadisimizde sözü edilen ve Bizanslılar'a karşı yapılan Mûte Savaşı patlak verdi (Cemâziyelevvel 8/Eylül 629). Peygamber *aleyhisselâm* Mûte'ye gönderdiği ordunun başına Zeyd İbni Hârise'yi kumandan tayin etti. Zeyd şehid olursa yerine Ca'fer İbni Ebû Tâlib'in geçmesini, o da şehid düşerse yerini Abdullah İbni Revâha'nın almasını emretti. Her üç kumandan da birbiri ardından şehid düşünce, mücahidler bu savaşa gönüllü olarak katılan Hâlid İbni Velîd'i kumandan seçtiler. Hâlid bu savaşta büyük bir hıristiyan ordusuyla çarpışmak zorunda kalan müslüman ordusunu, Bizanslılar tarafından imhâ edilmekten kurtardı. Medine'ye döndükleri zaman Peygamber *aleyhisselâm* ona Allah'ın kılıcı anlamında **Seyfullah** unvanını verdi. Mûte Savaşı'nda elinde dokuz kılıcın kırıldığını söyleyen Hâlid b. Velîd'e nisbet edilen "Mirseb, Edlak ve Kurtubî" adlı üç kılıç Topkapı Sarayı Müzesi'nde korunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hâlid İbni Velîd kahraman bir sahâbî idi.

2. Mûte Savaşı'nda elinde dokuz kılıcın kırılması, onun gerçekten Allah'ın kılıcı olduğunu göstermektedir.

1860- وعَنْ عمْرو بْنِ الْعَاص رضي اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سَمِع رسُولَ اللَّه صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ ، فَاجْتَهَدَ ، ثُمَّ أصاب ، فَلَهُ أجْرانِ وإنْ حَكَم وَاجْتَهَدَ ، فَأَخْطَأَ ، فَلَهُ أَجْرٌ» متفقٌ عَلَيْهِ .

1860. Amr İbni Âs *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken dinledi:

“Hâkim, hüküm verirken ictihadda bulunur da isabetli hüküm verirse, iki sevap kazanır. Yine hüküm verirken ictihadda bulunur da yanılırsa, bir sevap kazanır.”

Buhârî, İ’tisâm 21; Müslim, Akdıye 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdıye 2; Tirmizî, Ahkâm 2; Nesâî, Âdâbü’l-kudât 3; İbni Mâce, Ahkâm 3

Açıklamalar

Hâkim, bir konuda hüküm verirken o meselenin cevabını her zaman Kur’an’da, Sünnet’te açık bir şekilde bulamaz. Bazan Kur’an ve Sünnet’teki hükümlere bakarak ictihad etmek zorunda kalır. Resûlullah Efendimiz’in Muâz İbni Cebel’i Yemen’e vali ve kadı olarak gönderirken onunla yaptığı konuşma dillere destandır. O zaman Allah'ın Resûlü ile Muâz arasında şöyle bir konuşma geçmişti:

- *Önüne bir dâva gelince nasıl hüküm vereceksin?*

- *Allah’ın kitabıyla hükmederim.*

- *Aradığını Kur’an’da bulamazsan?*

- *Resûlü’nün sünnetiyle hükmederim.*

- *Onda da bulamazsan?*

- *O zaman ictihad ederim.* Muâz’dan bu cevapları alan Peygamber *aleyhisselâm* pek memnun olmuş ve:

- *Resûlullah’ın elçisini, Resûlullah’ın memnun kalacağı şekilde başarılı kılan Allah’a hamdolsun,* buyurmuştu (Ebû Dâvûd, Akdıye 11) .

Hüküm verme yetkisine sahip olan müctehid hâkim, bir dâvaya bakarken ictihad etmek zorunda kalırsa, biri **ictihad ettiği için**, diğeri de **doğru hüküm verdiği için** iki sevap kazanır. Doğru hüküm vermeye gayret etmiş, buna rağmen ictihadında yanılmış ve isâbetsiz hüküm vermişse, emeği yine boşa gitmez, ictihadından dolayı bir sevap kazanır. İctihad etme yetkisine sahip olmayan kimseye gelince, onun ictihad etmeye kalkışması hem yanlış hem de günah olur. Doğru hüküm verse bile durum

böyledir. Zira onun doğru hüküm vermesi konuyu bildiği için değil, tamamen tesadüfî olmuştur. Bunu Resûlullah Efendimiz *"hâkimleri üç kısma ayırdığı"* bir hadisinde dile getirerek şöyle buyurmuştur: *"Hâkimlerin iki grubu cehennemde, biri cennettedir. Doğru olanı bilen ve doğru hüküm veren cennettedir. Doğruyu bilmeyerek yetkisiz şekilde hüküm veren kimse cehennemdedir. Doğruyu bildiği halde onun aksine hüküm veren de cehennemdedir"* (İbni Mâce, Ahkâm 3). Demek oluyor ki, hüküm verme yetkisine sahip olmayan bir kimse kesinlikle hâkimliğe soyunmayacaktır. Hâkimliğe yeltenen bir kişinin verdiği hüküm tesadüfen doğru olsa bile, o yine de günaha girmekten kurtulamaz.

Bir müctehidin mutlaka bilmesi gereken ilimler vardır. Onun **Kur'an ve Sünnet'teki** şer'î meselelerle ilgili delilleri**, sahâbe, tâbiîn ve diğer fıkıhçıların fetvâlarının** çoğunu, Kur'an ve Sünnet'teki delilleri anlayacak kadar **lugat** ilmini ve nihayet Kur'an, sünnet ve icmâda açıkça bulamadığı hükümleri yine bu üç kaynaktan **kıyas yoluyla elde etmesini** bilmesi gerekli görülmüştür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İctihad etme yetkisine sahip olan bir hâkim ictihad edebilir. Bu yetkiye sahip olmayan kimsenin ictihad etmeye kalkması hem yanlış hem de günah olur.

2. İctihadda bulunan hâkim isabetli hüküm verirse iki sevap kazanır.

3. İctihadda bulunup da yanılan hâkim sadece bir sevap kazanır.

1861- وَعَنْ عائِشَةَ رضي اللّه عَنْهَا أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قَالَ : « الْحُمَّى مِنْ فيْحِ جَهَنَّم فأبْرِدُوهَا بِالماَءِ » متفقٌ عليه .

1861. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sıtma, cehennem ateşindendir. Onu su ile serinletiniz."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 10, Tıb, 28; Müslim, Selâm 78-84. Ayrıca bk. Tirmizî, Tıb 25; İbni Mâce, Tıb 19

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz sıtma ateşinin yakıcılığını cehennem ateşine benzetmiş ve onun su ile tedâvi edilmesini tavsiye etmiştir.

Eski devirlerde sıtma hastalığı her yerde olduğu gibi memleketimizde de pek yaygındı. Sıtmaya yakalanan kimseler ateşler içinde yanıp kavrulurdu. Sıtmaya tutulan kimsenin ateşi çok yükseldiği için Peygamber *aleyhisselâm* sıtma ateşini cehennem ateşine benzetmiş, onu cehennemin kükremesi olarak kabul etmiştir. Allah'ın Resûlü'nün son hastalığı da hummâ yani sıtma idi. Mübarek vücudu ateşler içinde kavrulurken kendisini soğuk su ile serinletmelerini isterdi. Bazı rivayetlerde, Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'in, sıtma tedavisinde zemzem kullanılmasını tavsiye ettiği belirtilmektedir ki, şüphesiz bu ancak Hicaz bölgesinde bulunanlar için mümkündür.

Sıtmayı tedavi için ellerinde başka ilâç bulunmayan ashâb-ı kirâm, Efendimiz'in tavsiye ettiği bu tedâvi şeklini uygulamışlardır. Sıtmalı kadınlar, Hz. Âişe'nin kız kardeşi Esmâ Binti Ebû Bekir'e baş vururlar, o da Resûl-i Ekrem'in, hummayı su ile tedavi etmeyi tavsiye buyurduğunu söyleyerek sıtmalıların yakasından soğuk su dökerdi.

Peygamber Efendimiz sıtmanın cehennem ateşinin bir parçası olduğunu söylemekle, cehennem ateşinin yakıcı, kavurucu özelliğine işaret buyurmuş olmalıdır. Bazı âlimler *"Sıtma, cehennem ateşindendir"* ifadesini bir benzetme değil, gerçek mânada anlamanın daha uygun olacağını söylemişlerdir. Onlara göre sıtma ateşiyle kavrulan kimsenin vücudundaki hararet, cehennem ateşinin bir parçasıdır. Allah Teâlâ'nın sıtmayı, insanların cehennem ateşini buna kıyas ederek ibret almaları ve kendilerine çeki düzen vermeleri için böyle ateşli bir hastalık yaptığını ileri sürmüşlerdir.

Resûlullah Efendimiz'in *"Öğle namazını biraz sonraya bırakınız; zira sıcağın şiddeti cehennemin şiddetli hararetinden bir parçadır"* (Buhârî, Bed'ü'l-halk 10) hadîs-i şerîfi de, bütün sıcakların ve hararetlerin cehennem ateşini andırdığına işaret buyurmakta veya bazılarının dediği gibi sıcakların, cehennem ateşinin gerçekten bir parçası kabul edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıtma, hastayı ateşiyle yakıp kavuran bir rahatsızlıktır.

2. Hz. Peygamber onun cehennem ateşini andırdığını veya gerçekten cehennem ateşinden bir parça olduğunu söylemiştir.

3. Allah'ın Resûlü sıtma hastalarının sıkıntısını su ile hafifletmeyi tavsiye buyurmuştur.

1862- وَعَنْهَا رضي اللَّه عَنْهَا عَنِ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ:«مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ ، صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ » متفقٌ عَلَيْهِ . وَالمُخْتَارُ جَوَازُ الصَّوْمِ عَمَّنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ لِهَذَا الْحَدِيثِ ، والمُرَادُ بالْوَليِّ : الْقَرِيبُ وَارِثاً كَانَ أوْ غَيْرِ وَارِثٍ .

1862. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimse, oruç borcuyla ölürse, yakını onun yerine orucunu tutar.”

Buhârî, Savm 42; Müslim, Sıyâm 153. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 40, Eymân 21

Açıklamalar

Ramazan orucu, mükellef olan her müslümanın tutması gereken ilâhî bir borçtur. Herhangi bir sebeple oruç borcunu ödeyemeden vefat eden kimseyi bu borcundan kurtarmak için, onun yerine bir yakını oruç tutabilir. Yakınlık, hadisimizde “velî” kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu yakınlık bazı âlimlere göre ölenin oğlu, kızı, anası, babası gibi bir yakınlık, bazılarına göre ona mirasçı olan kimseler, bazılarına göre de onun akrabası olan herkestir.

İslâm âlimlerinin büyük bir kısmı, ramazan orucunu tutamadan ölen kimse namına her gün bir fakire sadaka vermeyi tavsiye eden hadisleri dikkate alarak, ölen kimsenin yerine oruç tutmaktansa fidye vermeyi uygun görmüşler ve hadisimizdeki *“Onun yerine yakını oruç tutar”* ifadesini, ölenin yakını, fakirleri doyurarak onun oruç borcunu ödemiş olur, şeklinde

yorumlamışlardır. Buna göre, tutulamayan her oruç için, ramazanda verilen fitre kadar bir miktar para fakirlere dağıtılacaktır. İmâm Mâlik bu görüştedir. İmâm Şâfiî’nin bu konuda iki görüşü vardır. İlk görüşü, hadisimize uygun olarak, oruç tutulabileceği yönündedir. Kitabımızın müellifi Nevevî İmâm Şâfiî’nin bu görüşünün daha doğru olduğunu söylemiştir. Şâfiî, sonraları görüşünü değiştirmiş, oruç tutulmayıp fakirleri doyurmanın veya onlara yiyecek vermenin daha uygun olacağını söylemiştir. Ahmed İbni Hanbel de yukarıdaki hadisi esas almış ve oruç borcuyla ölen kimsenin yerine yakınının oruç tutabileceğini söylemiştir. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, şayet ölen kimse “oruç borçlarım için fidye verin” diye vasiyet etmişse onun yerine fidye verileceğini, vasiyet etmemişse verilmeyeceğini söylemiştir. Bununla beraber oruç borcu bulunan kimsenin, vasiyetinde bunu mutlaka belirtmesi gerektiğini söylemiştir. Ölenin yerine oruç tutmaktansa fakirlere sadaka vermeyi savunan âlimler, Peygamber *aleyhisselâm*’ın bir başkası yerine namaz kılınamayacağını, hatta oruç da tutulamayacağını belirten hadisleri olduğunu, bu sebeple ölünün yerine yakınlarının oruç tutmasının uygun olmadığını söylemişlerdir.

Bir de bazı âlimler, yine bu konudaki değişik hadisleri dikkate alarak, farz olan ramazan orucu ile vâcip olan adak (nezir) orucunu birbirinden ayırmışlar, bir kimsenin başkası yerine ramazan orucunu tutamayacağını, ama adak orucunu tutabileceğini belirtmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir müslüman oruç borcuyla vefat etmişse, yakın akrabaları onun bu borcunu mutlaka kapatmalıdır.

2. Bazı âlimlere göre, ölen kimsenin tutamadığı oruçları en yakın akrabaları tutabilir. Bazı âlimlere göre ise, tutulamayan her oruç yerine bir fidye vermelidir.

1863- وَعَنْ عَوْفِ بنِ مَالِكِ بنِ الطُّفَيْلِ أنَّ عَائِشَةَ رضي اللّٰه عَنْهَا حُدِّثَتْ أَنَّ عَبْدَ اللّٰه ابنَ الزَّبَيْرِ رضي اللّٰه عَنْهُمَا قَالَ في بيْعٍ أوْ عَطَاءٍ أعْطَتْهُ عَائِشَةُ رضي اللّٰه تَعالَى عَنْها : وَاللّٰه لَتَنْتَهِيَنَّ عَائِشَةُ ، أوْ لأحْجُرَنَّ علَيْهَا ، قَالتْ

: أهُوَ قَالَ هَذَا ؟ قَالَوا : نَعمْ ، قَالَتْ : هُو ، للّهِ علَيَ نَذْرٌ أنْ لا أُكَلِّم ابْنَ الزُّبيْرِ أبَداً ، فَاسْتَشْفَع ابْنُ الزُّبيْرِ إليها حِينَ طالَتِ الْهجْرَةُ . فَقَالَتْ : لاَ وَاللّهِ لا أُشَفَّعُ فِيهِ أبَداً ، ولا أتَحَنَّثُ إلَى نَذْري . فلَمَّا طَال ذَلِكَ علَى ابْنِ الزُّبيْرِ كَلَّم المِسْورَ بنَ مخْرَمَةَ ، وعبْدَ الرَّحْمنِ بْنَ الأسْوَدِ بنِ عبْدِ يغُوثَ وقَال لهُما : أنْشُدُكُما اللّه لمَا أدْخَلْتُمَاني علَى عائِشَةَ رضي اللّه عَنْهَا ، فَإنَّهَا لاَ يَحِلُّ لَهَا أنْ تَنْذِر قَطِيعَتي ، فَأقْبَل بهِ المِسْورُ ، وعَبْدُ الرَّحْمن حَتَّى اسْتَأذَنَا علَى عائِشَةَ ، فَقَالاَ : السَّلاَمُ علَيْكِ ورَحمةُ اللّه وبرَكَاتُهُ ، أنَدْخُلُ ؟ قَالَتْ عَائِشَةُ : ادْخُلُوا . قَالُوا : كُلُّنَا ؟ قَالَتْ: نَعمْ ادْخُلُوا كُلُّكُمْ ، ولاَ تَعْلَمُ أنَّ معَهُما ابْنَ الزُّبَيْرِ ، فَلمَّا دخَلُوا ، دخَلَ ابْنُ الزُّبيْرِ الْحِجَابَ ، فَاعْتَنَقَ عائِشَةَ رضي اللّه عنْهَا ، وطَفِقَ يُنَاشِدُهَا ويبْكِي ، وَطَفِقَ المِسْورُ ، وعبْدُ الرَّحْمنِ يُنَاشِدَانِهَا إلاَّ كَلَّمَتْهُ وقبَلَتْ مِنْهُ ، ويقُولانِ : إنَّ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهى عَمَّا قَدْ علِمْتِ مِنَ الْهِجْرةِ . وَلاَ يَحلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يهْجُر أخَاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ . فَلَمَّا أكْثَرُوا علَى عَائِشَةَ مِنَ التَّذْكِرةِ والتَّحْرِيجِ ، طَفِقَتْ تُذَكِّرُهُما وتَبْكِي ، وتَقُولُ : إنِّي نَذَرْتُ والنَّذْرُ شَدِيدٌ ، فَلَمْ يَزَالا بَهَا حتَّى كَلَّمتِ ابْنِ الزُّبيْرِ ، وَأعْتَقَتْ في نَذْرِهَا أرْبعِينَ رقَبةً، وَكَانَتْ تَذْكُرُ نَذْرَهَا بعْدَ ذَلِكَ فَتَبْكِي حتَّى تَبُلَّ دُمُوعُهَا خِمارَهَا . رواهُ البخاري .

1863. Avf İbni Mâlik İbni Tufeyl'den rivayet edildiğine göre, bir kimse Âişe *radıyallahu anhâ*'ya gelerek, sattığı veya bağışladığı bir şey hususunda (yeğeni) Abdullah İbni Zübeyr'in, "Vallahi Âişe ya bu işten vazgeçer veya ben onun böyle davranmasına engel olurum" dediğini haber vermişti. Âişe bu haberi getiren adama:

- O böyle mi dedi? diye sordu. Oradakiler de:

- Evet, böyle söyledi, dediler. Bunun üzerine Âişe:

- Abdullah İbni Zübeyr ile eğer ölünceye kadar bir daha konuşursam, Allah'a adağım olsun, dedi.

Hz. Âişe'nin dargınlığı epeyce uzayınca, İbnü'z-Zübeyr araya şefaatçiler koyarak teyzesinin kendini bağışlamasını istedi. Fakat Âişe:

- Vallahi ben onun hakkında kimsenin aracılığını kabul etmem, adağımı da bozmam, dedi. Bu dargınlığın hayli uzadığını gören Abdullah İbni Zübeyr, Misver İbni Mahreme ile Abdurrahman İbni Esved İbni Abdiyegûs'a konuyu açarak:

- Allah aşkına beni (teyzem) Âişe'nin yanına götürüp barıştırın. Benimle ilgiyi kesip konuşmamak üzere adak adaması helâl değildir, dedi.

Misver ile Abdurrahman bu teklifi kabul edip Hz. Âişe'nin evine geldiler ve:

- Allah'ın selâmı ve bereketleri sana olsun, girebilir miyiz? diye içeri girmek üzere izin istediler. Hz. Âişe de:

- Girin, dedi.

- Hepimiz mi girelim? diye sordular. Yanlarında İbnü'z-Zübeyr'in olduğunu bilmediği için o da:

- Evet, hepiniz girin, dedi. İbnü'z-Zübeyr de onlarla birlikte içeri girdi; perdenin arkasına geçerek teyzesinin boynuna sarıldı ve kendisini bağışlamasını isteyerek ağladı. Misver ile Abdurrahman da, Allah aşkına onu bağışla, diye yalvardılar ve:

- Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de, pek iyi bildiğin gibi, küs durmayı yasaklamıştır. Bir müslümanın din kardeşiyle üç günden fazla dargın durması helâl değildir, diyerek onunla barışmasını istediler. Suç bağışlamanın önemi, akraba ile ilgiyi kesmenin kötülüğü konusunda o kadar çok şey söylediler ki, nihayet Hz. Âişe onlara adağından söz ederek ağlamaya başladı:

- Ben konuşmamak üzere adak adadım; adağı bozmak günahtır, dedi. Mahreme ile Abdurrahman onun gönlünü yapmak üzere o kadar çok şey söylediler ki, sonunda Hz. Âişe İbnü'z-Zübeyr ile konuştu. Adağını

bozduğu için de kırk köleyi âzad etti. Hz. Âişe sonraki günlerde bu adağını sık sık anıp ağlar, gözlerinden akan yaşlar baş örtüsünü ıslatırdı.

Buhârî, Edeb 62

Açıklamalar

Abdullah İbni Zübeyr, Hz. Âişe'nin kız kardeşi Esmâ Binti Ebû Bekir'in oğludur. *Riyâzü's-sâlihîn*'in ikinci hadisini açıklarken de bahsedildiği üzere, Resûl-i Ekrem Efendimiz, "*Teyze anne sayılır*" buyurdu ve çocuğu olmayan Âişe annemize bu yeğeninin adıyla, Abdullah'ın annesi anlamında **Ümmü Abdullah** künyesini verdi. Hz. Âişe yeğeni Abdullah'ı pek severdi.

Hayatı hakkında 204 numaralı hadiste geniş bilgi verdiğimiz Abdullah İbni Zübeyr, bir rivayette belirtildiğine göre, teyzesinin bir gayri menkûlünü, parasını Allah rızası için dağıtmak üzere çok ucuza sattığını duymuş veya cömertliğini bildiği teyzesinin bu kabil hayırlarını pek aşırı bulmuş, bunun üzerine teyzesinin hacir altına alınması, yani malî haklarını kullanma ehliyetinin elinden alınması gerektiğini söylemişti. Yeğeninin bu sözü kendisine iletildiği zaman Hz. Âişe çok üzülmüş, işte bunun üzerine, onunla ölünceye kadar bir daha konuşmamaya ahdetmiş, eğer konuşursam adak borcum olsun, demişti.

Teyzesinin büyüklüğünü, müslümanların gözündeki üstün yerini çok iyi bilen Abdullah İbni Zübeyr, onu gücendirdiğini anlayarak çok üzülmüş, Mü'minlerin Annesi'nin elini öpüp gönlünü almak için birkaç defa teşebbüste bulunmasına rağmen kendisini bağışlatmaya muvaffak olamamıştı. Sonunda her ikisi de ashâb-ı kirâmdan olan Misver İbni Mahreme ile Resûl-i Ekrem'in dayısının oğlu olup, kendisine Hz. Âişe'nin çok değer verdiği Abdurrahman İbni Esved'e başvurmuş, onlardan teyzesi ile kendisinin arasını bulmalarını istemişti.

1595-1601 numaralı hadisler arasındaki "Üç Günden Fazla İlişki Kesme Yasağı" bahsinde okuduğumuz üzere, müslümanların birbiriyle üç günden fazla dargın durmasının günah olduğunu ümmü'l-mü'minîn Hz. Âişe de çok iyi biliyordu. O sadece bunu değil, bazı kimselere hak ettikleri dersi vermek gibi meşrû bir sebebe dayanması şartıyla, bu yasağı daha fazla uzatmanın

câiz olduğunu da biliyordu. Kendisi hakkında o yersiz sözleri sarfetmesi sebebiyle, herhalde yeğenine bir ders vermek istiyordu.

İşin bir başka yönü daha vardı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in dünyadan ayrılışından sonra Hz. Âişe, onun yerleştirdiği esasların en sâdık uygulayıcılarından biri olmuştu. İşte bu sebeple adağını bozmak istemiyordu. Adağını bozan zengin bir kimsenin, kefâret olarak bir köle âzad etmesi kâfi geldiği halde, o kırk köle âzad etmişti. Daha sonraki günlerde adağımı bozdum diye sık sık ağlar, gözlerinden dökülen yaşlar yaşmağını ıslatırdı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meşrû ve dinî bir sebebe dayanmak şartıyla üç günden fazla dargın durmak câizdir. Dünyevî ve nefsânî sebeplerle üç günden fazla küs durmak ise haramdır.

2. Hz. Âişe, evini satarken veya sadaka verirken gereken dikkati göstermediği gerekçesiyle, yeğeninin, kendisini hacir altına almayı düşünmesini dinî bakımdan haksızlık ve lâubalilik saymış ve onu bu düşüncesi sebebiyle cezalandırmak istemiş olmalıdır.

3. Yapılması günah olan bir konuda adak adamak doğru değildir. Adağını bozmanın cezası yani kefâreti, zengin için bir köle âzad etmektir. Buna gücü yetmeyen kimse on fakiri doyurabilir veya giydirebilir; buna da gücü yetmeyen üç gün oruç tutar.

1864- وعَنْ عُقْبَةَ بنِ عامِر رضي اللّٰه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَرجَ إلَى قَتْلَى أُحُدٍ . فَصلَّى علَيْهِمْ بعْد ثَمان سِنِين كالمودِّع للأحْياءِ والأمْواتِ ، ثُمَّ طَلَعَ إلى المِنْبر ، فَقَالَ : إنِّي بيْنَ أيْدِيكُمْ فَرَطٌ وأنَا شهيد علَيْكُمْ وإنَّ موْعِدَكُمُ الْحوْضُ ، وَإنِّي لأنْظُرُ إليه مِنْ مَقامِي هَذَا، وإنِّي لَسْتُ أخْشَى عَلَيْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا ، ولَكِنْ أخْشَى عَلَيْكُمْ الدُّنيا أنْ تَنَافَسُوهَا» قَالَ: فَكَانَتْ آخِرَ نَظْرَةٍ نَظَرْتُهَا إلَى رَسُولِ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : « وَلَكِنِّي أخْشَى عليكُمْ الدَّنيَا أنْ تَنَافَسُوا فِيهَا ، وتَقْتَتِلُوا فَتَهْلِكُوا كَما هَلَكَ منْ كَان قَبْلكُمْ » قَالَ عُقبةُ : فَكانَ آخِر ما رَأيْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَى المِنْبرِ .

وفي روَايةٍ قال : « إنِّي فَرطٌ لَكُمْ وأنَا شَهِيدٌ علَيْكُمْ ، وَإنِّي واللَّه لأنْظُرُ إلَى حَوْضِي الآنَ ، وإنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الأرضِ ، أوْ مَفَاتِيحَ الأرْضِ ، وَإنِّي واللَّهِ مَا أخَافُ علَيْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا بعْدِي ولَكِنْ أخافُ علَيْكُمْ أنْ تَنَافَسُوا فِيهَا » .

وَالمُرادُ بِالصَّلاةِ عَلَى قَتْلَى أُحُدٍ : الدُّعَاءُ لَهُمْ ، لاَ الصَّلاةُ المعْرُوفَةُ .

1864. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, aradan sekiz yıl geçtikten sonra bir gün Uhud şehidlerini ziyarete gitti. Yaşayanlara ve ölenlere vedâ eder gibi onlara dua etti. Sonra (konuşmak üzere) minbere çıktı ve şunları söyledi:

"Ben âhirete sizden önce gideceğim ve sizin için hazırlık yapacağım; sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Buluşma yerimiz Kevser havuzunun yanıdır. Ben şu bulunduğum yerden Kevser havuzunu görmekteyim. Ben sizin Allah'a şirk koşmanızdan korkmuyorum. Ama dünya hırsıyla birbirinizle didişip çekişmenizden korkuyorum."

Ukbe sözüne şöyle devam etti: Bu benim Resûlullah'ı son görüşüm oldu.

Buhârî, Megâzî 17; Müslim, Fezâil 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 68-70; Nesâî, Cenâiz 61

Diğer bir rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Ben sizin dünya hırsıyla birbirinizle kapışmanızdan, birbirinizi katletmenizden ve sizden öncekiler gibi helâk olup gitmenizden

korkuyorum.”

Ukbe şöyle dedi: Bu benim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i minberde son görüşüm oldu.

Müslim, Fezâil 31

Diğer bir rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

“İçinizde Kevser havuzuna ilk ulaşan ben olacağım ve sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Vallahi şu anda havuzum gözümün önündedir. Yeryüzü hazinelerinin anahtarları (veya yeryüzünün anahtarları) bana verildi. Vallahi sizin benden sonra tekrar şirke dönmenizden hiç korkum yok. Ben asıl sizin dünyayı elde etmek için birbirinizle kapışıp kavga etmenizden korkuyorum.”

Buhârî, Cenâiz 71, Menâkıb 25, Megâzî 27, Rikâk 7, 53; Müslim, Fezâil 30

Açıklamalar

Hadisimizde sözü edilen günler Allah'ın Resûlü’nün son günleriydi. Gerçi o günlerde, kendisini iyice hırpalayan son hastalığına henüz yakalanmamıştı. Belliki vefat edeceğini öğrenmişti. Sahâbîsi Ukbe İbni Âmir’in tesbitine göre, Vedâ haccında ashâbıyla “Belki bu yıldan sonra bir daha görüşemeyiz” diyerek bir nevi vedalaştığı gibi, hayatında çok önemli bir yeri bulunan Uhud Gazvesi’nde kaybettiği arkadaşlarıyla da, aradan sekiz yıl geçtikten sonra tekrar vedâlaşmak ister gibi bir hali vardı. Önce Uhud şehitliğine gitti. Bazı rivayetlere göre orada, cenaze namazı kılar gibi bir namaz kılıp şehidlere dua etti (Müslim, Fezâil 30; Ebû Dâvûd, Cenâiz 68-70). İbni Hibbân, Beyhakî ve müellifimiz Nevevî gibi âlimler bu hadisleri Peygamber *aleyhisselâm*’ın orada cenaze namazı kıldığı şeklinde anlamanın, yani “salât” kelimesine dua değil de namaz mânası vermenin yanlış olduğunu söylemişler, onun her zaman yaptığı gibi, o gün de ölülere dua ettiğini belirtmişlerdir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Uhud şehitliğini ziyaret ettikten sonra Mescid-i Nebevî’ye geldi ve minbere çıkarak ashâbına onlardan önce âhirete ve **Kevser havuzu**nun başına gideceğini, orada günahkâr ümmetine şefaat etmek üzere hazırlık yapacağını, dinin emirlerini gerektiği gibi yerine

getiren ümmetlerinin de iyi birer mü’min olduklarına şâhitlik edeceğini haber verdi. (Resûlullah Efendimiz’in ümmetine ve diğer ümmetlere şâhid olacağı hususu âyetlerde belirtildiği gibi, 447 ve 1010 numaralı hadislerde de geçmişti). Sonra da Ümmetiyle **buluşma yerinin Kevser havuzunun yanı** olduğunu söyledi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in o gün bulunduğu yerden **Kevser havuzunu gördüğünü** söylemesi, mü’minlerin hayallerini süsleyen bu buluşma yerinin halen mevcut olduğunu ve etrafında Allah'ın Resûlü ile bir araya gelecek mü’minleri beklediğini göstermektedir. Kevser havuzu hakkında Resûl-i Ekrem Efendimiz’in pek çok hadisi vardır.

Biz *Riyâzü's-sâlihîn*’in 53 numaralı hadisinde onun *“**Havuz başında bana kavuşuncaya kadar** sabrediniz”* buyurduğunu, 1031 numaralı hadiste de, ileride gelecek olan ümmetini, abdest alırken yıkadıkları organlarının parlaklığından tanıyacağını belirterek *“İşte onlar abdestten dolayı yüzleri nurlu, el ve ayakları parlak olarak (cennete) gelecekler. **Ben havuzun başına onlardan önce varacağım**”* buyurduğunu okumuştuk.

Havz-ı Kevser nedir? Kevser Allah Teâlâ’nın Peygamber Efendimiz’e vereceğini vaad ettiği bir nehirdir. Bu ilâhî vaad, Kevser sûresinin ilk âyetinde **“Biz sana Kevser’i verdik”** şeklinde ifade edilmektedir. Hayrı çok anlamına gelen Kevser nehri, Resûlullah’a mahsus olan bir havuza dökülmektedir. Ümmet-i Muhammed kıyamet gününde bu havuzun etrafına gelecektir. Havuzun etrafını, ortası boş incilerden yapılmış kubbeler çevirmiş, oraya yıldızlar kadar çok bardak dizilmiştir. Suyunun rengi sütten beyaz, kokusu miskten daha hoş, tadı baldan tatlıdır. Bir baştan öteki başa ancak bir ayda gidilebilecek kadar da uzun bir mesafeyi kaplamaktadır (Buhârî, Rikak 53; Müslim, Salât 53, Fezâil, 27).

Peygamber *aleyhisselâm*, *“Yeryüzü hazinelerinin anahtarları (veya yeryüzünün anahtarları) bana verildi”* buyurmakla da çok büyük bir mûcize göstermiştir. Bu hadîs-i şerîfin mânası, benim ümmetim bütün yeryüzüne İslâm’ın nûrunu yayacaklardır demektir. Bu mûcize aynen gerçekleşmiş, Allah'ın Resûlü’nün vefatından bir müddet sonra İslâm’ın aydınlığı yerkürenin büyük bir kısmını kucaklamıştır.

Peygamber-i Zîşân Efendimiz bütün ashâbının İslâmiyet'i bırakıp yeniden küfre dönmesinden kesinlikle korkmadığını yeminle ifade etmekte; asıl korktuğu şeyin, dünya malını ve makamını ele geçirmek için, daha önceki ümmetlerin yaptığı gibi, onların da birbirinin boğazına sarılacağından endişelendiğini söylemekte; eski milletlerin tarihten bu yüzden silinip gittikleri gibi, kendi ümmetinin de aynı şekilde yok olacağından korktuğunu dile getirmektedir. Allah'ın Resûlü'nün bu haberi de aynen gerçekleşmiştir.

Ashâbı yeniden küfre dönmemekle beraber, Hz. Osman devrinde başlayan ve onun şehid olmasına sebep olan üzücü hâdiseler artarak devam etmiş; Cemel, Sıffîn, Kerbelâ vak'aları başta olmak üzere nice yürek yakan olaylar sürüp gitmiş; yüzyıllar boyu müslümanlar kanlı göz yaşları dökmüştür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uhud Gazvesi'nde şehid düşen ashâbın değeri pek üstündür.

2. Allah Teâlâ Resûlü'ne daha dünyada iken cenneti, cehennemi, Havz'ı ve âhiret hayatıyla ilgili birçok şeyi göstermiştir.

3. Resûlullah Efendimiz, İslâmiyet'in ve müslümanların kıyamete kadar devam edeceğini müjdelemiştir.

4. Her devirde müslümanları bekleyen en büyük tehlike, onların dünya menfaatleri için birbirleriyle çekişmeleri, hatta birbirlerini öldürmeleridir.

5. Kabirlere gidilmeli ve orada yatanlara dua edilmelidir.

1865- وعَنْ أبي زَيْدٍ عمْرُو بنِ أخْطَبَ الأنْصَارِيِّ رضي اللّه عَنْهُ قَال : صلَّى بنا رَسُولُ اللَّه صَلّى اَللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْفَجْر ، وَصعِدَ المِنْبَرَ ، فَخَطَبنَا حَتَّى حَضَرَتِ الظّهْرُ ، فَنَزَل فَصَلَّى . ثُمَّ صَعِدَ المِنْبَر فخطب حَتَّى حَضَرتِ العصْرُ ، ثُمَّ نَزَل فَصَلَّى ، ثُمَّ صعِد المنْبرِ حتى غَرَبتِ الشَّمْسُ، فَأخْبرنا مَا كان ومَا هُوَ كِائِنٌ ، فَأَعْلَمُنَا أحْفَظُنَا . رواهُ مُسْلِمٌ .

1865. Ebû Zeyd Amr İbni Ahtab el-Ensârî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize sabah namazını kıldırdıktan sonra minbere çıktı, öğle namazına kadar konuştu. Aşağı inip namazı kıldırdı, tekrar minbere çıktı ve ikindi namazına kadar konuştu. Minberden inip ikindi namazını kıldırdıktan sonra yine minbere çıktı ve güneş batıncaya kadar konuştu. Artık bize olmuş ve olacak her şeyi haber verdi. Bunları en iyi bilenimiz, hâfızası en sağlam olanımızdır.

Müslim, Fiten 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 341

Ebû Zeyd Amr İbni Ahtab el-Ensârî

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in iltifatına nâil olan bahtiyar sahâbeden biri olan Ebû Zeyd, ensarın Benî Hazrec koluna mensuptur. Allah'ın Resûlü'nün mübarek eliyle onun yüzünü okşadığı, "Allahım! Onu güzelleştir ve güzelliğini devam ettir" diye dua ettiği, yüz yirmi yıl yaşadığı halde saçında, sakalındaki birkaç telin dışında saçının ağarmadığı, ölene kadar da güleç yüzünün hiç bozulup değişmediği belirtilmektedir (Tirmizî, Menâkıb 6; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 77, 341). *Sahip olduğu bu bahtiyarlığın sebebi, bazı eserlerde kaydedildiğine göre şu olaydır:*

Bir gün Allah'ın Resûlü içmek için su istemişti. Ebû Zeyd bir bardak su getirdi. Bardağın içinde bir kıl bulunduğunu görünce onu alıp attı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem ona dua etti. Ebû Zeyd, Resûlullah ile birlikte on üç gazveye katıldı ve ondan dört civarında hadis rivayet etti. Rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte'nin Sahîh-i Buhârî dışındaki beş eserinde bulunmaktadır. Abdülmelik İbni Mervan devrinde (66-87/ 685-707) vefat ettiği bilinmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İleride olacak hâdiseler hakkındaki hadisleri bize nakledenler, muhtemelen bu uzun konuşmasında Resûlullah Efendimiz'i dinleyen ashâb-ı kirâmdır. Allah'ın Resûlü şüphesiz daha başka zamanlarda da bu nevi olaylardan bahsetmiştir. Nitekim Huzeyfe İbni Yemân, benim de bulunduğum bir mecliste Resûlullah fitnelerden bahsetti demektedir (Müslim, Fiten 22). Hz. Peygamber'in ileriye dönük olaylar hakkında

ashâbına verdiği bilgilere dair birkaç misâl vermek gerekirse şunları söyleyebiliriz: Yemen’in, Şam’ın, Irak’ın, Kudüs’ün, Mısır’ın, İran’ın, Bizans’ın fethedileceğine dair sahih hadisler bulunmaktadır (Meselâ bk. Buhârî, Fezâilü’l-Medîne 5, Cizye 15, Menâkıb 25, Cihâd 157; Müslim, Hac 496, Fezâilü’s-sahâbe 226, 227, Fiten 75, 76). Resûlullah Efendimiz kendisinden hemen sonra halifelerin, ardından meliklerin yönetiminden bahsetmiştir (Buhârî, Enbiyâ 50, Müslim, İmâre 44; Tirmizî, Fiten 48). Hz. Osman’a şehid edileceğini “başına gelecek belâ” diye üstü kapalı olarak, ayrıca torunu Hz. Hüseyin’in de şehid edileceğini bildirmiştir (Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 5, 6; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 29; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 85, 242, 283, IV, 235, VI, 51, 52; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 178). Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. *Kütüb-i Sitte*’nin ve diğer önemli hadis kitaplarının Kitâbü’l-Fiten bahislerinde, ileride meydana gelecek pek değişik olaylar hakkında Resûlullah Efendimiz’in verdiği bilgiler bulunmaktadır. Onun, namaz için verdiği aralar dışında o gün sabahtan akşama kadar durmadan konuşması ve ashâbını olmuş olacak hâdiseler hakkında bilgilendirmesi, bütün bu konularda Cenâb-ı Hakk’ın ona bilgi verdiğini göstermektedir. O da bu bilgilerden uygun gördüklerini ashâbına haber vermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâbını her konuda yetiştirmiş, bilip öğrenmelerinde fayda gördüğü hususları onlara öğretmiştir.

2. İleride meydana geleceğini söylediği kargaşalarda, dikkatli davranmalarını tembih ederek ashâbını ve ümmetini uyarmıştır.

3. Hâfızası kuvvetli olan sahâbîler Resûlullah’tan duyduklarını öğrenip kendilerinden sonra gelenlere anlatmışlardır.

1866- وعنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ نَذَرَ أن يُطِيع اللَّه فَلْيُطِعْهُ ، ومَنْ نَذَرَ أنْ يعْصِيَ اللَّه ، فلا يعْصِهِ » رواهُ البُخاري .

1866. Âişe *radıyallahu anhâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah’a itaat etmeyi adayan kimse (adağını yaparak) **O’na itaat etsin. Allah’a isyan etmeyi adayan da** (adağından vazgeçsin ve) **O’na karşı gelmesin.”**

Buhârî, Eymân 28, 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 19; Tirmizî, Nüzûr ve’l-eymân 2; Nesâî, Eymân 27, 28; İbni Mâce, Keffârât 16

Açıklamalar

Hadisimizde iyi ve kötü adaktan söz edilmektedir. Adak, bir kimsenin, “Şu dileğim yerine gelirse şu kadar nâfile namaz kılayım veya oruç tutayım yahut fakirlere şu kadar sadaka vereyim” diyerek veyahut buna benzer hayırları ve iyilikleri dile getirerek bir iyiliği yapmayı kendine borç kılmasıdır. Din dilinde buna **nezir** denmektedir. Böyle bir adakta bulunan kimse, farz veya vâcip türünden bir ibadeti yapacağına dair Allah’a söz vermiş olmaktadır. Ama bu ibadetler, kendisinin yapmak zorunda olduğu ibadetlerin dışında, onlardan ayrı ibadetler olacaktır. Daha açık söylemek gerekirse, bir kimse, “şu dileğim olursa günde beş vakit namaz kılacağım”, diyemez. “Şu arzum gerçekleşirse bu yıl ramazan orucu tutacağım”, diyemez. Çünkü bunlar onun zaten yapmak zorunda olduğu ibadetlerdir; boynunun borcudur.

Peygamber Efendimiz, yukarıda anlatıldığı şekilde bazı nâfile ibadetleri yaparak Allah Teâlâ’ya itaat ve kulluk edeceğine dair kendi kendine söz veren adak sahiplerinin bu adaklarını yerine getirmelerini tavsiye etmektedir. Zira bir adakta bulunan kimse, yapmak mecburiyetinde olmadığı bir şeyi yapacağına dair söz vermiş, kendi kendisini borç altına sokmuştur. Öyleyse bu kimselerin borçlarını ödemeleri gerekmektedir.

Hadisimizde bir de **Allah’a isyan etmek** diye ifade edilen yanlış ve çarpık bir adak türünden söz edilmektedir. Herhalde bunlar, Câhiliye devri dediğimiz İslâm’dan önceki dönemde yapılan adak türleridir. Meselâ bir kimse, “Bu dileğim olursa içki içeceğim, falan akrabamı bir daha görmeyeceğim”, diyebilir. Buna benzer adaklar günümüzde de yapılabilir. Meselâ bir kimse, “Falanla konuşursam şu kadar oruç borcum olsun” diyebilir. Bu da dinin uygun görmediği kötü adaklardan biridir. Resûl-i Ekrem Efendimiz böyle adakları Allah’a isyan olarak değerlendirmekte ve **“Allah’a isyan etmeyi adayan da** (adağından vazgeçsin ve) **O’na karşı**

gelmesin” buyurmaktadır. Çünkü bu nevi adaklar insanı bağlayıcı değildir. Diğer bir söyleyişle, bu adakları yapmamak değil, yapmak günahtır. Böyle yersiz bir adakta bulunan kimse adağını yerine getirmeyecek, bununla beraber adağı bozmanın da cezasını ödeyecektir. Onun cezası zenginlik durumuna göre değişir. Bu ceza sırasıyla köle âzâd etmek, bunu yapamıyorsa on fakire bir günlük yiyeceklerini vermek yahut onları giydirmek, onu da yapamıyorsa birbiri ardından üç gün oruç tutmaktır. Böyle yersiz bir adağı bozmanın herhangi bir cezayı gerektirmediğini söyleyen âlimler de vardır.

Burada şunu da ifade edelim ki, Allah'ın Resûlü adakta bulunulmamasını tavsiye etmiştir. Adağın, Allah’ın takdir ettiği şeyi kesinlikle değiştirmeyeceğini belirtmiştir. Adağı, *“cimrinin elinden mal alma”* olarak değerlendirmiştir (Müslim, Nezir 1-7). Bununla beraber üstüne vazife olmadığı halde adakta bulunarak kendisini borçlandıran kimse de borcunu mutlaka ödeyecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’a itaat anlamına gelen adaklar mutlaka yerine getirilmelidir.
2. Günah sayılan bir şeyi yapmayı adayan kimse de o işi yapmamalıdır.

1867- وَعنْ أُمِّ شَرِيكٍ رضي اللَّه عنْهَا أن رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمرَهَا بِقَتْلِ الأوزَاغِ ، وقَال: « كَانَ ينْفُخُ علَى إبْراهيمَ » متفقٌ عَلَيْهِ .

1867. Ümmü Şerîk *radıyallahu anhâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona zehirli iri keleri öldürmeyi emretti ve:

“O, İbrâhim *aleyhisselâm*’a ateş üflerdi” buyurdu.

Buhârî, Enbiyâ 17, Bed'ü'l-halk 15; Müslim, Selâm 142. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 115; İbni Mâce, Sayd 12

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1868- وَعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنْهُ قَال : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ قَتَلَ وزَغَةً في أوَّلِ

ضَرْبةٍ ، فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حسنَةً ، وَمَنْ قَتَلَهَا في الضَّرْبَةِ الثَّانِية ، فَلَهُ كَذَا وكَذَا حَسنَةً دُونَ الأولَى ، وإنَّ قَتَلَهَا في الضَّرْبةِ الثَّالِثَةِ ، فَلَهُ كَذاَ وَكَذَا حَسَنَةً » .

وفي رِوَايةٍ : « مَنْ قَتَلَ وزَغاً في أوَّلِ ضَرْبةٍ ، كُتِبَ لَهُ مائةُ حسَنَةٍ ، وَفي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ ، وفي الثَّالِثَةِ دُونَ ذَلِكَ » . رواه مسلم . قال أهْلُ اللُّغَةِ : الْوَزَغُ : الْعِظَامُ مِنْ سامَّ أبْرصَ .

1868. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zehirli iri keleri ilk vuruşta kim öldürürse ona şu kadar iyilik sevabı vardır. Onu ikinci vuruşta kim öldürürse, birincisinden daha az olmak üzere ona da şu kadar iyilik sevabı vardır. Eğer bir kimse onu üçüncü vuruşta öldürürse ona da şu kadar iyilik sevabı vardır."

Müslim, Selâm 146. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 162-163; Tirmizî, Sayd 14; İbni Mâce, Sayd 12

Bir başka rivayete göre de şöyle buyurdu:

"Kim zehirli iri keleri ilk vuruşta öldürürse ona yüz iyilik sevabı yazılır. İkinci vuruşta öldürene bundan daha az sevap verilir. Üçüncü vuruşta öldürene de daha az sevap verilir."

Müslim, Selâm 147

Açıklamalar

Keler, kertenkeleye benzeyen bir sürüngen olup faydalı, zararlı, eti yenen ve yenmeyen çeşitleri vardır. Araplar iri kelere "sâmmü abras" adını verirler. Hadislerde öldürülmesi istenen kelerin işte bu iri, siyah benekli zehirli türleri olduğu anlaşılmaktadır. Arap dili âlimleri bunların çok pis ve zararlı olduğunu, kanı bir insanın bedenine sıçradığı takdirde orada alaca hastalığının meydana geleceğini ifade ederler.

Birinci hadiste Resûlullah Efendimiz'in zehirli kelerin öldürülmesine gerekçe olarak **"O, İbrâhim *aleyhisselâm*'a ateş üflerdi"** buyurduğu

belirtilmektedir. Bir başka rivayette, Hz. İbrâhim ateşe atıldığı zaman bütün hayvanların o ateşi söndürmeye gayret ettikleri, yalnız zehirli iri kelerin ateşe üfleyerek onu yakmaya çalıştığı (İbni Mâce, Sayd 12), yani şeytanın oyununa geldiği belirtilmektedir. Zehirli keleri ilk vuruşta öldürene yüz sevap, bazı rivayetlerde yetmiş sevap (Müslim, Selâm 147), ikinci ve üçüncü vuruşta öldürene daha az sevap verilmesi onu öldürmeye, elden kaçırmamaya teşvik etmek için söylenmiş, bu zararlıyı ortadan kaldırmak suretiyle insanlara hizmet eden kimsenin daha çok sevap kazanacağı belirtilmiştir. Hz. Âişe'nin odasında keler öldürmek için bir mızrak bulundurduğu da bilinmektedir (İbni Mâce, Sayd 12). Bu zararlı hayvanın Arabistan gibi sıcak bölgelerde çok bulunduğu, evlere girip yiyeceklere zarar verdiği ve tuza çok meraklı olduğu anlaşılmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. "Her zararlı öldürülür" kaidesi gereğince zehirli iri kelerin öldürülmesi uygun görülmüştür.

2. Peygamber Efendimiz'in bu zararlı hayvanı ilk vuruşta öldürmenin daha sevap olduğunu belirtmesi, onu elden kaçırmayıp görüldüğü yerde öldürmeye teşvik etmek içindir.

3. Kelerin İbrâhim *aleyhisselâm*'ı yakan ateşe üflemesi bir gerçeğin ifadesi olabileceği gibi, onun insan oğluna verdiği zararın mecâzî bir anlatımı da olabilir.

1869- وَعَنْ أبِي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « قَال رَجُلٌ لأتَصدقَنَّ بِصَدقَةِ ، فَخَرجَ بِصَدقَته ، فَوَضَعَهَا في يَدِ سَارِقٍ ، فَأَصْبحُوا يتَحدَّثُونَ : تَصَدِّقَ الليلة علَى سارِقٍ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ لأتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ ، فَخَرَجَ بِصَدقَتِهِ ، فَوَضَعَهَا في يدِ زانيةٍ، فَأَصْبَحُوا يتَحدَّثُونَ تُصُدِّق اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زانِيَةٍ ؟، لأتَصَدَّقَنَّ بِصدقة ، فَخَرَجَ بِصَدقَتِهٍ ، فَوَضَعهَا في يد غَنِيٍ ، فأصْبَحُوا يتَحدَّثونَ : تُصُدِّقَ علَى غَنِيٍّ ، فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ

الْحَمْدُ علَى سارِقٍ ، وعَلَى زَانِيةٍ ، وعلَى غَنِي ، فَأتِي فَقِيل لَهُ: أمَّا صدَقَتُكَ علَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أنْ يَسْتِعفَّ عنْ سرِقَتِهِ ، وأمَّا الزَّانِيةُ فَلَعلَّهَا تَسْتَعِفَّ عَنْ زِنَاهَا، وأمَّا الْغنِيُّ فَلَعلَّهُ أنْ يعْتَبِر ، فَيُنْفِقَ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ » رَواهُ البخاري بلفظِهِ ، وَمُسْلِمٌ بمعنَاهُ .

1869. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"(Vaktiyle) **bir adam:**

- Ben mutlaka bir sadaka vereceğim, dedi. Geceleyin evinden sadakasını alıp çıktı ve onu bilmeden bir hırsızın eline tutuşturdu. Ertesi gün halk:

- Hayret! Bu gece bir hırsıza sadaka verilmiş! diye konuşmaya başladı. Adam:

- Allahım! Sana hamdolsun. Ben mutlaka bir sadaka daha vereceğim, dedi. Sadakasını alarak evinden çıktı ve onu bir fâhişenin eline tutuşturdu. Ertesi gün halk:

- Olur şey değil! Bu gece bir fâhişeye sadaka verilmiş! diye dedikoduya başladı. Adam:

- Allahım! Bir fâhişeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun. Ben mutlaka bir sadaka vereceğim, dedi. Sadakasını alıp evinden çıktı ve onu bir zenginin eline koydu. Ertesi gün halk:

- Bu ne iştir! Bu gece bir zengine sadaka verilmiş! diye söylenmeye başladı. Adam:

- Allahım! Hırsıza, fâhişeye ve zengine sadaka verdiğim için sana hamdolsun, dedi.

Uykusunda o adama şöyle denildi:

- Hırsıza verdiğin sadaka, belki onu yaptığı hırsızlıktan utandırıp vazgeçirecektir. Fâhişe belki yaptığından vazgeçip iffetli bir kadın

olacaktır. Zengin de belki bundan ibret alıp Allah'ın kendisine verdiği maldan muhtaçlara dağıtacaktır."

Buhârî, Zekât 14; Müslim, Zekât 78. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 47

Açıklamalar

Hadisimizdeki olayın İsrâiloğulları zamanında meydana geldiği başka rivayetlerden anlaşılmaktadır. Hırsıza, fâhişeye ve zengine verilen sadakanın büyük hayretlerle karşılanması, o devirde sadakanın sadece dindar olan muhtaçlara verildiğini göstermektedir. Adamın verdiği sadakaların Allah tarafından kabul edilmesi ise, Cenâb-ı Hakk'ın sadakaları kabul etme konusundaki ölçüsünün hiçbir zaman değişmediğini, iyi niyetle verilen bir sadaka yerini bulmasa bile Allah Teâlâ'nın onu kabul edeceğini ortaya koymaktadır. İyi niyetle yapılan bir iş, hatalı bir sonuç da doğursa, Cenâb-ı Mevlâ kulun samimiyetine bakmakta, kendi rızâsı için yapılan iyilikleri kabul buyurmaktadır.

Hadîs-i şerîfte, Allah rızâsı için verilen sadakanın, insan üzerinde yaptığı bir başka tesire dikkatimiz çekilmektedir. Kendisine sadaka verilen yanlış yoldaki bir kimse, şayet aklı başında biri ise, gördüğü bu iyilik karşısında durumunu değerlendirecek, tuttuğu yolun hatalı olduğunu farkedecek ve Allah'ın yardımıyla doğruya dönecektir. Kim oldukları bilinmeden, gecenin karanlığında bir hırsızın, bir fâhişenin ve bir zenginin eline tutuşturulan sadakanın onlar üzerinde iyi tesirler bırakacağının belirtilmesi bunu göstermektedir. Her devirde olduğu gibi, günümüzde de bazı insanlar karınlarını doyurmak veya karınlarını doyurmak zorunda oldukları insanlar için hırsızlık, fuhuş gibi çirkinliklere başvurmaktadır.

Cenâb-ı Hakk'ın lutfuna, ihsânına mazhar olmuş varlıklı kimseler, çevrelerindeki fakir ve muhtaçlarla ilgilenseler, hadisimizde buyurulduğu gibi *"Allah'ın kendilerine verdiği maldan muhtaçlara dağıtsalar"*, nice problemler daha gün yüzüne çıkmadan çözülür; nice iyi insan izzetini, iffetini yere düşürmekten kurtarır.

Sadakanın gizli verilmesi hususu, hem alan hem de veren için önemlidir. Bugün bazı hayır severlerin yaptığı gibi yardımların fakirlere evlerinde verilmesi, böylece yapılan iyiliğin kimseye gösterilmemesi her şeyden önce fakiri ve yoksulu yüz suyu dökmekten kurtarır. Öte yandan hayır yapan kimse de, gösteriş duygusuna yakalanma tehlikesi ortadan kalkacağı için yardımının hayrını görür.

Benî İsrâil'den olan hayır sever adam, verdiği sadakaların yerini bulmadığını görünce Allah'a hamdetmekle, Allahım bu yanlışlıklar benim irademle değil senin iradenle olmuştur; senin yaptığın her şeyin de bir hikmeti vardır, demek istemiş ve ilâhî takdire razı olduğunu belirtmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan işleri Allah rızâsı için yapmak ve sadakayı gizlice vermek pek değerlidir.

2. İyi niyetle verilen sadaka yerini bulmasa bile Allah onu kabul eder.

3. İnsan verdiği sadakanın yerini bulmadığını anlayınca tekrar sadaka vermelidir.

4. Herkes Allah'ın çizdiği kadere boyun eğmeli ve O'nun arzusu dışında bir şey yapılamayacağını bilmelidir.

5. İyilik yapmak için mutlaka iyi adam aramak gerekmez.

1870- « وعنه قال كنا مع رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في دعوة فرفع إليه الذراع وكانت تُعجبه فَنَهسَ منها نَهَسةَ وقال : أنا سيد الناس يوم الْقِيَامَةِ ، هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ ذَاكَ ؟ يَجْمعُ اللَّه الأوَّلِينَ والآخِرِينَ في صعِيدٍ وَاحِد ، فَيَنْظُرُهمُ النَّاظِرُ ، وَيُسمِعُهُمُ الدَّاعِي ، وتَدْنُو

مِنْهُمُ الشَّمْسُ ، فَيَبْلَغُ النَّاسُ مِنَ الْغَمِّ والْكَرْبِ مَالاَ يُطيقُونَ وَلاَ يحْتَمِلُونَ ، فَيَقُولُ النَّاسُ : أَلاَ تَروْنَ إِلى مَا أنْتُمْ فِيهِ ، إِلَى ما بَلَغَكُمْ ؟ أَلاَ تَنْظُرُونَ مَنْ يشْفَعُ لَكُمْ إلى رَبَّكُمْ ؟

فيَقُولُ بعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ : أبُوكُمْ آدَمُ ، ويأتُونَهُ فَيَقُولُونَ : يَا أدمُ أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ ، خَلَقَك اللَّه بِيدِهِ ، ونَفخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ ، وأَمَرَ المَلائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ وَأَسْكَنَكَ الْجَنَّةَ ، أَلا تَشْفعُ لَنَا إِلَى ربِّكَ ؟ أَلاَ تَرى مَا نَحْنُ فِيهِ ، ومَا بَلَغَنَا ؟ فَقَالَ : إِنَّ رَبِّي غَضِبَ غضَباً لَمْ يغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ . وَلاَ يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ، وَإِنَّهُ نَهَاني عنِ الشَّجَرةِ ، فَعَصَيْتُ . نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي . إذهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اِذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ . فَيَأْتُونَ نُوحاً فَيقُولُونَ : يَا نُوحُ ، أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُل إِلَى أَهْلِ الأرْضِ ، وَقَدْ سَمَّاك اللَّه عَبْداً شَكُوراً ، أَلا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ ، أَلاَ تَرَى إِلَى مَا بَلَغَنَا ، أَلاَ تَشْفَعُ لَنَا إِلَى رَبِّكَ؟ فَيَقُولُ : إِنَّ ربِّي غَضِبَ الْيوْمَ غَضَباً لمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَأَنَّهُ قدْ كانَتْ لِي دَعْوةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي ، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ . فَيْأَتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ : يَا إِبْرَاهِيمُ أَنْتَ نَبِيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الأرْضِ ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ ؟ فَيَقُولُ لَهُمْ : إِنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي كُنْتُ كَذَبْتُ ثَلاَثَ كَذْبَاتٍ نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى . فَيأتُونَ مُوسَى ، فَيقُولُون : يا مُوسَى أَنْت رسُولُ اللَّه ، فَضَّلَكَ اللَّه

بِرِسالاَتِهِ وبكَلاَمِهِ على النَّاسِ ، اشْفعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ، ألاَ تَرَى إِلى مَا نَحْنُ فِيهِ ؟ فَيَقولِ إِنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَدْ قتَلْتُ نَفْساً لَمْ أُومرْ بِقْتلِهَا. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى عِيسى . فَيَأْتُونَ عِيسَى . فَيقُولُونَ : يا عِيسى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَكلمتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَريم ورُوحٌ مِنْهُ وَكَلَّمْتَ النَّاسَ في المَهْدِ . اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ . أَلاَ تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ ، فيَقولُ : : إِنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ، وَلمْ يَذْكُرْ ذنْباً ، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى مُحمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فيأْتون محَمداً صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

وفِي روايةٍ : « فَيَأْتُوني فيَقُولُونَ : يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ رسُولُ اللَّهِ ، وَخاتَمُ الأَنْبِياءَ ، وقَدْ غَفَرَ اللَّه لَكَ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَما تَأخَّر ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى ربِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلَى ما نَحْنُ فِيهِ ؟ فَأَنْطَلِقُ ، فَآتي تَحْتَ الْعَرْشِ ، فأَقَعُ سَاجِداً لِربِّي » ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّه عَلَيَّ مِنْ مَحَامِدِهِ ، وحُسْن الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئاً لِمْ يَفْتَحْهُ عَلَى أَحَدٍ قَبْلِي ثُمَّ يُقَالُ : يَا مُحَمَّدُ ارفَعِ رأْسكَ ، سَلْ تُعْطَهُ ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ ، فَأَرفَعُ رَأْسِي ، فَأَقُولُ أُمَّتِي يَارَبِّ ، أُمَّتِي يَارَبِّ ، فَيُقَالُ : يامُحمَّدُ أَدْخِلْ مِنْ أُمَّتك مَنْ لاَ حِسَابَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْباب الأَيْمَنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ وهُمْ شُركَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِويَ ذَلِكَ مِنَ الأَبْوَابِ » ثُمَّ قال : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ إِنَّ مَا بَيْنَ المصراعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ كَمَا بَيْن مَكَّةَ وَهَجَر ، أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى » متفقٌ عليه.

1870. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir yemek dâvetinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber bulunuyorduk. Kendisine etin kol tarafı ikram edildi. Resûl-i Ekrem etin kol tarafını severdi. Ondan bir lokma kopardıktan sonra şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde insanların efendisi benim. Bu da neden biliyor musunuz? Allah Teâlâ gelmiş gelecek bütün insanları düz bir yere toplayacak. Orası, insanlara bakan kimsenin hepsini görebileceği, onlara çağıranın hepsine sesini duyurabileceği bir yerdir. Güneş onlara yaklaşacak, insanlar sıkıntıdan ve kederden artık dayanamayacak hale gelince birbirlerine:

- İçinde bulunduğunuz sıkıntıyı, başınıza gelen hali görmüyor musunuz? Halinizi Rabbinize arzederek size şefaat edecek birini bulmayı düşünmüyor musunuz? diyecekler. Bazıları ötekilerine:

- Babanız Âdem’e gidiniz, diyecekler. Âdeme gelip:

- Ey Âdem! Sen insanların babasısın. Seni Allah kudret eliyle yarattı. Sana kendi rûhundan üfledi. Meleklere sana secde etmelerini emretti, onlar da secde ettiler. Seni cennete yerleştirdi. Rabbine varıp bizim için şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali, başımıza gelen derdi görmüyor musun? diyecekler. O da:

- Bugün Rabbim çok gazaplı. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Rabbim o ağaca yaklaşmamı yasakladı, ama ben O’nu dinlemedim. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Nûh’a gidin, diyecek. Onlar da Nûh’a gelerek:

- Ey Nûh! Sen yeryüzü halkına gönderilen resûllerin ilkisin. Allah Teâlâ sana “çok şükreden kul” demişti. İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? Başımıza gelenleri görmüyor musun? Rabbinin huzurunda bize şefaat etmeyecek misin? diyecekler. O da:

- Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Benim bir duam vardı; onu da kavmimin aleyhine kullandım. Asıl benim nefsim şefaat

edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin. İbrâhim’e gidin, diye karşılık verecek. Onlar da İbrâhim’e gelerek:

- Sen Allah’ın peygamberisin, yeryüzü halkı içinde Allah’ın dostu sensin. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. O da şunları söyleyecek:

- Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Ben vaktiyle üç yalan söylemiştim. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Mûsâ’ya gidin. Onlar da Mûsâ’ya gelerek şöyle diyecekler:

- Ey Mûsâ! Sen Allah'ın Resûlüsün. Allah sana peygamberlik vermek ve seninle konuşmak suretiyle seni diğer insanlardan üstün kılmıştır. Rabbinin huzurunda bize şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali görmüyor musun? O da:

- Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Ben öldürülmesine dair emir almadığım bir adamı öldürdüm. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Îsâ’ya gidin, diyecek. Onlar da Îsâ’ya gelerek:

- Ey Îsâ! Sen Allah’ın Resûlü, O’nun Meryem’e yönelttiği kelimesi ve O’nun yarattığı bir ruhsun. Sen daha beşikte iken insanlarla konuştun. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. Îsâ da:

- Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır, diyecek, ama bir günah zikretmeyecek. Sonra da, asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Muhammed’e gidin, diyecek.

Başka bir rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: Onlar da bana gelerek:

- Yâ Muhammed! Sen Allah’ın Resûlü ve son peygambersin. Allah Teâlâ senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını bağışlamıştır. Rabbinin

huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. Ben de yürüyüp Arş'ın altına geleceğim, Rabbime secdeye kapanacağım. Sonra Allah Teâlâ daha önce kimseye öğretmediği en güzel hamdü senâyı bana ilham edecek. Sonra bana hitaben:

- Yâ Muhammed! Secdeden başını kaldır! İste! İstediğin sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek, buyuracak. Ben de başımı secdeden kaldıracağım ve:

- Yâ Rabbî! Ümmetimi bana bağışla! Yâ Rabbî! Ümmetimi kurtar! Yâ Rabbî! Ümmetimi bağışla! diye yalvaracağım. O zaman bana:

- Yâ Muhammed! Ümmetinden hesaba çekilmeyecek olanları cennet kapılarının en sağındaki Bâbü'l-eymen'den içeri al! Onlar başkalarıyla beraber cennetin diğer kapılarından da gireceklerdir, buyurulacak. Sonra Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti: Canımı kudretiyle yaşatan Allah'a yemin ederim ki, cennet kapılarının iki kanadı arasındaki mesafe, Mekke ile (Bahreyn'deki) Hecer veya Mekke ile (Suriye'deki) Busrâ arasındaki mesafe kadar geniştir."

Buhârî, Enbiyâ 3, 9, Tefsîru sûre (17), 5; Müslim, Îmân 327, 328. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 10

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, şefaat konusundaki bu ünlü hadisi bir davette ashâbıyla sohbet ederken söylemiştir. Bu davette ona, etin kol tarafını sevdiği için özellikle bu kısım ikram edilmiştir. 611 numaralı hadiste Peygamber *aleyhisselâm*'ın etin kol kısmını sevdiğine kısaca temas edilmişti.

Mahşerdeki o korkunç bekleyiş sahnesini burada kısaca tasvir eden Peygamber *aleyhisselâm*, dünyaya gelmiş ne kadar insan varsa hepsinin düz bir arazide toplanacağını söylemekte, ayrıca sahne düzeninden de söz ederek insanlara şöyle bir bakanın hepsini görebileceğini, onlara seslenen kimsenin hepsine birden sesini duyurabileceğini belirtmektedir.

"Allah Korkusu" bahsindeki 401, 403 ve 404 numaralı hadislerde, mahşer yerinde insanların güneş altında nasıl perişan bir duruma

düşecekleri kısaca görülmüştü. Bu hadiste olayın devamı ele alınmakta, güneşin hararetinden beyinlerin kaynamaya başladığı sırada, mahşer halkının bir kurtarıcı aramaya çıkacakları anlatılmaktadır. Bu arayışın sonunda, uzandıkları bütün dalların birer birer ellerinde kaldığını hayretle ve dehşetle görecekler, ümitlerinin tükenmeye başladığı bir sırada, o korkunç meydanın yegâne hatırlı kişisinin, hadisimizde buyurulduğu üzere, *kıyamet gününün efendisinin* Peygamber-i Zîşân olduğunu anlayacaklardır. Şeref Hanım'ın (ö. 1861) dediği gibi: *Geldi nice peygamber-i zîşân bu cihâna / Sen cümlesine **seyyid ü servetsin** Efendim* diyeceklerdir. Mahşer meydanında, herkesin nefsinin derdine düştüğü bir zamanda, sözüne değer verilecek ve duası kabul edilecek yegâne sultanın o olduğunu görecekler ve Süleyman Çelebi gibi ona:

*Merhabâ ey **âsi ümmet melcei***
*Merhaba ey **çâresizler eşfai***
diye sarılacaklardır.

Allah Teâlâ'nın, Resûlullah Efendimiz'e şefaat imkânı verdiği, **"Rabbinin seni övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin"** [İsrâ sûresi (17), 79] âyetinde de görülmektedir. Bu makâm, **makâm-ı Mahmûd** denilen büyük şefaat yetkisidir. O zaman Resûlullah Efendimiz'in elinde **livâü'l-hamd** (hamd sancağı) bulunacak, aralarında Hz. Âdem de olmak üzere bütün peygamberler bu sancağın altında toplanacaklardır (Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 18; İbni Mâce, Zühd 37; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 281, 295, III, 2, 144).

Bazı kimseler, Allah'tan başka kimsenin şefaat edemeyeceğini söyleyerek, ne kadar sahih olursa olsun, şefaat konusundaki hadisleri kabul etmek istemezler. Halbuki birçok âyette Allah Teâlâ'nın izin verdiklerinin şefaat edebileceği açıkça belirtilmiştir. Meselâ: **"İzni olmadan O'nun huzurunda kim şefaat edebilir?"** [Bakara sûresi (2) 255]. **"Onun izni olmadan hiçbir şefaatçi şefaat edemez"** [Yûnus sûresi (10), 3]. **"Rahmân nezdinde söz ve izin alandan başka hiçbirinin şefaate gücü yetmeyecektir"** [Meryem sûresi (19), 87]. **"Allah'ın huzurunda kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez"** [Sebe' sûresi (34), 23] âyetleri bunu göstermektedir. Özellikle

de **"O gün Rahmân'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığından başkasının şefaati fayda vermez"** [Tâ hâ sûresi (20), 109] âyeti konumuzun esasını teşkil eden hadîs-i şerîfe daha bir açıklık getirmektedir. Zaten Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de yukarıdaki hadiste kendisine *“Yâ Muhammed! Secdeden başını kaldır! İste! İstediğin sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek”* diye şefaat izni verileceğini söylemektedir. Şu halde şefaat konusundaki âyetlerle bu ve benzeri hadisler tam bir uyum içindedir.

Şefaat sadece bundan ibaret değildir. Peygamber Efendimiz’in daha başka şefaatleri de vardır. Ayrıca Allah Teâlâ şefaat yetkisini diğer peygamberlere, meleklere, âlimlere, şehidlere, sâlih mü'minlere, çocuklara ve cennet ehlinden uygun gördüğü bazı kimselere de verecek, onlar da yakınlarına şefaat edeceklerdir.

Son olarak şunu söyleyelim: Bir hadîs-i şerîfte mü'minlerin ümidi Efendimiz, *"Kimsenin zorlaması olmadan, kendiliğinden ve içinden gelerek iman eden kimselere"* şefaat edeceğini söylemektedir (Buhârî, Rikak 51). Öyleyse herkes Resûlullah Efendimiz’in şefaatini elde edebilmek için onun belirttiği özelliğe sahip olmaya çalışmalıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’den önce şefaat etmeleri için kendilerine başvurulan peygamberlerin, şahsî günahlarından söz ederek kendilerini şefaat etmeye lâyık görmemeleri, hem tevâzularının bir eseridir hem de şefaatin derece derece olduğunu, en büyük şefaat yetkisinin de Peygamber *aleyhisselâm*’da bulunduğunu göstermek içindir. Bu hadis kısaca 203 numarayla geçmiş ve peygamberlerin büyük ve küçük günah işleyip işlemedikleri hususunda âlimlerimizin görüşleri orada genişçe ele alınmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* mahşer gününde şefaate lâyık olan kimselere şefaat edecektir.

2. Hiçbir peygamberin şefaate cesaret edemeyip sadece Resûlullah Efendimiz’in bu konuda niyazda bulunması ve kendisine şefaat yetkisi verilmesi onun Allah Teâlâ’nın yanındaki değerini göstermektedir.

3. Cenâb-ı Hakk'ın, önce Resûl-i Ekrem'e değil de diğer peygamberlere başvurmayı ilhâm etmesi, Peygamber *aleyhisselâm*'ın şefaat yetkisini ve üstünlüğünü insanların daha iyi anlamaları içindir.

4. Mahşerin, kendisinden Allah'a sığınılacak kadar çetin ve dayanılamayacak kadar korkunç bir yer olduğu anlaşılmaktadır.

1871- وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهِ عَنْهُمَا قَالَ : جاءَ إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِأُمِّ إِسْمَاعِيل وَبابنِهَا إِسْمَاعِيلَ وَهِي تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضَعَهَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ فِوْقَ زَمْزَمَ في أَعْلَى المسْجِدِ ، وَلَيْسَ بمكَّةَ يَوْمئذٍ أَحَدٌ وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ ، فَوضَعَهَمَا هُنَاكَ ، وَوضَع عِنْدَهُمَا جِرَاباً فِيه تَمرٌ ، وسِقَاء فيه مَاءٌ . ثُمَّ قَفي إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقاً ، فتَبِعتْهُ أُمُّ إِسْماعِيل فَقَالَتْ : يا إِبْراهِيمُ أَيْنَ تَذْهَبُ وتَتْرُكُنَا بهَذا الْوادِي ليْسَ فِيهِ أَنيسٌ ولاَ شَيءٌ ؟ فَقَالَتْ لَهُ ذَلكَ مِراراً ، وجعل لاَ يلْتَفِتُ إِلَيْهَا ، قَالَتْ له: آللَّهُ أَمركَ بِهذَا ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَت : إِذاً لا يُضَيِّعُنا ، ثُمَّ رجعتْ .فَانْطَلقَ إِبْراهِيمُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حَتَّى إِذا كَانَ عِنْدَ الثَّنِيَّةِ حيْثُ لا يَروْنَهُ . اسْتَقْبل بِوجْههِ الْبيْتَ، ثُمَّ دعا بهَؤُلاءِ الدَّعواتِ ، فَرفَعَ يدَيْه فقَالَ : { رَّبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتي بِوادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ } حتَّى بلَغَ {يشْكُرُونَ} . وجعلَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيل تُرْضِعُ إِسْماعِيل ، وتَشْربُ مِنْ ذَلِكَ المَاءِ ، حتَّى إِذَا نَفِدَ ما في السِّقَاءِ عطشت وعَطِش ابْنُهَا ، وجعلَتْ تَنْظُرُ إِلَيْهِ يتَلوَّى أَوْ قَالَ : يتَلَبَّطُ فَانْطَلَقَتْ كَراهِيةَ أَنْ تَنْظر إِلَيْهِ ، فَوجدتِ الصَّفَا أَقْرَبَ جبَلٍ في الأَرْض يلِيهَا ، فَقَامتْ علَيْهِ ، ثُمَّ استَقبَلَتِ الْوادِيَ تَنْظُرُ هَلْ تَرى أَحداً ؟ فَلَمْ تَر أَحداً . فهَبطَتْ مِنَ الصَّفَا حتَّى إِذَا بلَغَتِ الْوادِيَ ، رفَعتْ طَرفَ دِرْعِهِا ، ثُمَّ سَعتْ سعْي الإِنْسانِ المجْهُودِ حتَّى جاوزَتِ

الْوَادِيَ ، ثُمَّ أتَتِ المرْوةَ ، فقامتْ علَيْهَا ، فنَظَرتْ هَلْ تَرى أحَداً؟ فَلَمْ تَر أحَداً ، فَفَعَلَتْ ذَلِكَ سَبْع مرَّاتٍ. قَال ابْنُ عبَّاسٍ رَضِي اللَّه عنْهُمَا : قَال النَّبيُّ صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فَذَلِكَ سعْيُ النَّاسِ بيْنَهُما » . فلَمَّا أشْرفَتْ علَى المرْوةِ سَمِعـتْ صوتاً ، فَقَالَتْ : صهْ تُرِيدُ نَفْسهَا ثُمَّ تَسمَعَتْ ، فَسمِعتْ أيْضاً فَقَالتْ : قَدْ أسْمعْتَ إنْ كَانَ عِنْدكَ غَواثٌ .فأغِثِ . فَإذَا هِي بِالملَكِ عِنْد موْضِعِ زمزَم ، فَبحثَ بِعقِبِهِ أوْ قَال بِجنَاحِهِ حَتَّى ظَهَرَ الماءُ، فَجعلَتْ تُحوِّضُهُ وَتَقُولُ بِيدِهَا هَكَذَا ، وجعَلَتْ تَغْرُفُ المَاءَ في سِقَائِهَا وهُو يفُورُ بَعْدَ ما تَغْرفُ وفي روايةٍ : بِقَدرِ ما تَغْرِفُ . قَال ابْنُ عبَّاسٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُمَا : قالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « رحِم اللَّه أُمَّ إسماعِيل لَوْ تَركْت زَمزَم أوْ قَالَ : لوْ لَمْ تَغْرِفْ مِنَ المَاءِ ، لَكَانَتْ زَمْزَمُ عيْناً معِيناً قَال فَشَرِبتْ ، وَأَرْضَعَتْ وَلَدهَا .

فَقَال لَهَا الملَكُ : لاَ تَخَافُوا الضَّيْعَة فَإنَّ هَهُنَا بَيْتاً للَّهِ يبنيه هَذَا الْغُلاَمُ وأبُوهُ ، وإنَّ اللَّه لا يُضيِّعُ أهْلَهُ ، وَكَانَ الْبيْتُ مُرْتَفِعاً مِنَ الأرْضِ كَالرَّابِيةِ تأْتِيهِ السُّيُولُ ، فتَأْخُذُ عنْ يمِينِهِ وَعَنْ شِمالِهِ . فَكَانَتْ كَذَلِكَ حتَّى مرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمْ ، أو أهْلُ بيْتٍ مِنْ جُرْهُم مُقْبِلين مِنْ طَرِيقِ كَدَاءَ ، فَنَزَلُوا في أسْفَلِ مَكَةَ ، فَرَأَوْا طَائراً عائفاً فَقَالُوا : إنَّ هَذا الطَّائِر ليَدُورُ عَلى ماء لَعهْدُنَا بِهذا الوادي وَمَا فِيهِ ماءَ فَأرسَلُوا جِرِيّاً أوْ جَرِيَّيْن ، فَإذَا هُمْ بِالماءِ ، فَرَجَعُوا فَأَخْبَرُوهم فَأقْبلُوا ، وَأمُّ إسْماعِيلَ عند الماءَ ، فَقَالُوا : أتَأْذَنِينَ لَنَا أنْ ننزِلَ عِنْدكَ ؟ قَالتْ: نَعَمْ ، ولكِنْ لا حَقَّ لَكُم في الماءِ ، قَالُوا : نَعَمْ . قَال ابْنُ عبَّاسٍ :

قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « فَألفي ذلكَ أمَّ إسماعِيلَ ، وَهِي تُحِبُّ الأُنْسَ . فنزَلُوا ، فَأَرْسلُوا إلى أَهْلِيهم فنَزَلُوا معهُم ، حتَّى إِذا كَانُوا بِهَا أَهْل أَبياتٍ ، وشبَّ الغُلامُ وتَعلَّم العربِيَّةَ مِنهُمْ وأَنْفَسَهُم وأَعجَبهُمْ حِينَ شَبَّ ، فَلَمَّا أدْرك ، زَوَّجُوهُ امرأةً منهُمْ ، ومَاتَتْ أمُّ إسمَاعِيل .

فَجَاءَ إبراهِيمُ بعْد ما تَزَوَّجَ إسماعِيلُ يُطالِعُ تَرِكَتَهُ فَلم يجِدْ إِسْماعِيل ، فَسأل امرأتَهُ عنه فَقَالتْ : خَرَجَ يبْتَغِي لَنَا وفي رِوايةٍ : يصِيدُ لَنَا ثُمَّ سألهَا عنْ عيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِم فَقَالَتْ: نَحْنُ بَشَرٍّ ، نَحْنُ في ضِيقٍ وشِدَّةٍ ، وشَكَتْ إِلَيْهِ ، قَال : فإذا جاءَ زَوْجُكِ ، اقْرئى عَلَيْهِ السَّلام، وقُولي لَهُ يُغَيِّرْ عَتبةَ بابهِ . فَلَمَّا جاءَ إسْماعيلُ كَأَنَّهُ آنَسَ شَيْئاً فَقَال : هَلْ جاءَكُمْ مِنْ أَحَدٍ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ ، جاءَنَا شَيْخٌ كَذا وكَذا ، فَسألَنَا عنْكَ ، فَأَخْبَرْتُهُ ، فَسألني كَيْف عيْشُنا ، فَأخْبرْتُهُ أَنَّا في جَهْدٍ وشِدَّةٍ. قَالَ : فَهَلْ أَوْصاكِ بشَيْءٍ ؟ قَالَتْ : نَعمْ أَمَرني أَقْرَأ عليْكَ السَّلامَ ويَقُولُ : غَيِّرْ عَتبة بابكَ . قَالَ : ذَاكِ أَبي وقَدْ أَمرني أَنْ أُفَارِقَكِ ، الْحَقِي بأَهْلِكِ . فَطَلَّقَهَا ، وتَزَوَّج مِنْهُمْ أُخْرى . فلَبِث عَنْهُمْ إِبْراهيم ما شَاءَ اللَّه ثُمَّ أَتَاهُم بَعْدُ ، فَلَمْ يجدْهُ ، فَدَخَل على امْرَأتِهِ ، فَسَأَل عنْهُ . قَالَتْ : خَرَج يبْتَغِي لَنَا . قَال : كَيْفَ أَنْتُمْ ، وسألهَا عنْ عيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِمْ فَقَالَتْ : نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسعةٍ وأَثْنتْ على اللَّهِ تَعالى ، فَقَال : ما طَعامُكُمْ ؟ قَالَتْ : اللَّحْمُ . قَال : فَما شَرابُكُمْ ؟ قَالَتِ : الماءُ . قَال : اللَّهُمَّ بَارِكْ لهُمْ في اللَّحْم والماءِ ، قَال النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «وَلَمْ يكنْ لهُمْ يوْمَئِذٍ حُبٌّ

وَلَوْ كَانَ لهُمْ دَعَا لَهُمْ فيهِ » قَال : فَهُما لاَ يخْلَو علَيْهِما أحدٌ بغَيْرِ مكَّةَ إلاَّ لَمْ يُوافِقاهُ .

وفي روايةٍ فَجاءَ فَقَالَ : أَيْنَ إِسْماعِيلُ ؟ فَقَالَتِ امْرأتُهُ : ذَهبَ يَصِيدُ ، فَقَالَتِ امْرأَتُهُ: ألا تَنْزِلُ ، فتَطْعَم وتَشْرِبَ ؟ قَالَ : وما طعامُكمْ وما شَرابُكُمْ ؟ قَالَتْ : طَعَامُنا اللَّحْـمُ ، وشَرابُنَا الماءُ . قَال : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ في طَعامِهِمْ وشَرَابِهِمْ قَالَ : فَقَالَ أَبُو القَاسِم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «بركَةُ دعْوةِ إبراهِيم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم » قَالَ : فَإِذا جاءَ زَوْجُكِ ، فاقْرئي علَيْهِ السَّلامَ وَمُرِيهِ يُثَبِّتْ عتَبَةَ بابهِ . فَلَمَّا جاءَ إِسْماعِيلُ ، قَال : هَلْ أَتَاكُمْ منْ أحد ؟ قَالتْ : نَعَمْ ، أَتَانَا شيْخٌ حَسَن الهَيئَةِ وَأَثْنَتْ عَلَيْهِ ، فَسَأَلَني عنْكَ ، فَأَخْبرتُهُ ، فَسأَلَني كيفَ عَيْشُنَا فَأخبَرْتُهُ أَنَّا بخَير . قَالَ : فأَوْصَاكِ بِشَيْءٍ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ ، يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلاَمَ ، ويأْمُرُكَ أَنْ تُثَبِّتَ عَتَبَة بابكَ. قَالَ : ذَاكِ أَبي وأنتِ الْعَتَبةُ أمرني أَنْ أُمْسِكَكِ . ثُمَّ لَبِثَ عنْهُمْ ما شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ جَاءَ بعْد ذلكَ وإِسْماعِيلُ يبْرِي نَبْلاً لَهُ تَحْتَ دَوْحةٍ قريباً مِنْ زَمْزَمَ ، فَلَمَّا رآهُ ، قَامَ إِلَيْهِ ، فَصنعَ كَمَا يصْنَعُ الْوَالِد بِالْولَدُ والوالد بالْوالدِ ، قَال : يا إِسْماعِيلُ إِنَّ اللَّه أَمرني بِأَمْرٍ ، قَال : فَاصْنعْ مَا أَمركَ ربُّكَ ؟ قَال : وتُعِينُني ، قَال : وأُعِينُكَ ، قَالَ : فَإِنَّ اللَّه أَمرنِي أَنْ أَبْني بيْتاً ههُنَا ، وأَشَار إِلى أَكَمَةٍ مُرْتَفِعةٍ على ما حَوْلهَا فَعِنْد ذلك رَفَعَ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبيْتِ ، فَجَعَلَ إِسْماعِيل يأتي بِالحِجارَةِ ، وَإِبْراهِيمُ يبْني حتَّى إِذا ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ جَاءَ بِهَذا الحجرِ فَوضَعَهُ لَهُ فقامَ عَلَيْهِ ، وَهُو يبْني

وإسْمَاعِيلُ يُنَاوِلَهُ الحِجَارَة وَهُما يقُولاَنِ : « ربَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ » .

وفي روايةٍ : إِنَّ إبْراهِيم خَرَج بِإِسْماعِيل وأُمِّ إسْمَاعِيل ، معَهُم شَنَّةٌ فِيهَا ماءٌ فَجَعلَتْ أُم إِسْماعِيلَ تَشْربُ مِنَ الشَّنَّةِ ، فَيَدِرُّ لَبنُهَا على صبِيِّهَا حَتَّى قَدِم مكَّةَ . فَوَضَعهَا تَحْتَ دَوْحةٍ ، ثُمَّ رَجَع إِبْراهيمُ إِلى أَهْلِهِ ، فاتَّبعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ حَتَّى لمَّا بلغُوا كَداءَ نادَتْه مِنْ ورائِــه : يَا إِبْرَاهيمُ إِلى منْ تَتْرُكُنَا ؟ قَالَ : إِلى اللَّهِ ، قَالَتْ : رضِيتُ بِاللَّهِ . فَرَجعتْ ، وَجعلَتْ تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ ، وَيَدرُّ لَبَنُهَا عَلى صَبِيِّهَا حَتَّى لمَّا فَنِي الماءُ قَالَتْ : لَوْ ذَهبْتُ ، فَنَظَرْتُ لعَلِّي أَحِسُّ أَحَداً ، قَالَ : فَذَهَبَتْ فصعِدت الصَّفا . فَنَظَرتْ وَنَظَرَتْ هَلْ تُحِسُّ أَحداً ، فَلَمْ تُحِسَّ أَحداً ، فَلَمَّا بلَغَتِ الْوادي ، سعتْ ، وأَتتِ المرْوةَ، وفَعلَتْ ذلكَ أَشْواطاً ، ثُمَّ قَالَتْ : لو ذهَبْتُ فنَظرْتُ ما فَعلَ الصَّبيُّ ، فَذَهَبتْ ونَظرَتْ ، فإِذَا هُوَ على حَالهِ كأَنَّهُ يَنْشَغُ للمَوْتِ ، فَلَمْ تُقِرَّهَا نفْسُهَا . فَقَالَت : لَوْ ذَهَبْتُ ، فَنَظَرْتُ لعلي أَحِسُّ أَحداً ، فَذَهَبَتْ فصَعِدتِ الصَّفَا ، فَنَظَرتْ ونَظَرتْ ، فَلَمْ تُحِسُّ أَحَداً حتَّى أَتمَّتْ سَبْعاً ، ثُمَّ قَالَتْ : لَوْ ذَهَبْتُ ، فَنَظَرْتُ مَا فَعل . فَإِذا هِيَ بِصوْتٍ . فَقَالَتْ : أَغِثْ إنْ كان عِنْدَكَ خيْرٌ فإِذا جِبْرِيلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَال بِعَقِبهِ هَكَذَا ، وغمزَ بِعقِبه عَلى الأرْض ، فَانْبثَقَ الماءُ فَدَهِشَتْ أُمُّ إسْماعِيلَ فَجعلَتْ تَحْفِنُ وذكَرَ الحَدِيثَ بِطُولِهِ .رواه البخاري بهذِهِ الرواياتِ كلها .

«الدَّوْحةُ» : الشّجرةُ الكَبِيرةُ . قولهُ : « قَفي » أيْ : ولّي . « وَالجَرِيُّ» : الرسول. « وَأَلَفي » معناه : وجَد . قَوْلُهُ : « يَنْشَغُ » أيْ : يَشْهقُ .

1871. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

İbrâhim *sallallahu aleyhi ve sellem*, İsmâil'in annesi (Hâcer) ile henüz memedeki oğlu İsmâil'i alıp Mekke'ye getirdi. Onları Kâbe'nin üst tarafında ve zemzemin yukarısındaki büyük bir ağacın altına bıraktı. O vakitler Mekke'de kimse bulunmadığı gibi içecek su da yoktu. İşte İbrâhim, karısı ile oğlunu oraya bıraktı. Yanlarına da bir dağarcık hurma ve bir kırba su koydu. Sonra İbrahim arkasını dönüp gitmeye başladı. Hâcer onun peşini bırakmadı:

- İbrâhim! Bizi konuşup görüşecek bir kimsenin, yiyip içecek bir şeyin bulunmadığı bu vadide tek başına bırakıp da nereye gidiyorsun? diye sordu. Bu soruyu birkaç defa tekrarladı. İbrâhim dönüp bakmadı bile. Sonunda Hâcer: Bunu böyle yapmanı sana Allah mı emretti? deyince İbrâhim:

- Evet, Allah emretti, diye cevap verdi. Hâcer:

- Öyleyse Allah bizi korur, dedi.

Hâcer geri döndü; İbrâhim *sallallahu aleyhi ve sellem* de yürüyüp gitti. Kimsenin kendisini göremediği Seniyye mevkiine varınca, yüzünü Kâbe tarafına çevirdi; sonra ellerini kaldırarak şöyle dua etti:

"Ey Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını, senin saygı duyulması gereken Mukaddes Mâbed'inin yanında, ekin bitmez bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerine onlara karşı muhabbet koy ve kendilerine bazı meyvelerden rızık ver. Umarım ki nimetlerine şükrederler" [İbrâhim sûresi (14), 37].

Hâcer İsmâil'i emziriyor ve kırbadaki sudan içiyordu. Nihayet kırbadaki su tükendi. Hem kendi hem oğlu susadı. Çocuk susuzluktan yerde sızlanıp yuvarlanmaya başlayınca, Hâcer onun bu halini görmemek için oraya en yakın tepe olan Safâ'ya gitti ve tepenin üstüne çıktı. Sonra acaba birini

görebilir miyim diye vâdiye bakındı; fakat kimseyi göremedi. Safâ tepesinden inip vâdiye gelince, koşmasına engel olmasın diye elbisesinin eteğini topladı. Sonra da çok zor durumda kalmış bir insanın son gayretiyle koşmaya başladı; vâdiyi geçip Merve'ye geldi. Tepenin üstüne çıkıp acaba birini görebilir miyim diye bakındı; fakat kimseyi göremedi. İki tepe arasında böyle yedi defa gidip geldi.

İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* sözünün burasında şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: **"İşte bundan dolayı insanlar Safâ ile Merve arasında sa'yeder"** buyurdu. Sonra da sözüne şöyle devam etti:

Hâcer Merve tepesine çıkınca bir ses duydu. Kendi kendine "Sus! Dinle!" dedi. Sonra iyice kulak verdi, aynı sesi bir daha duydu.

- Tamam, sesini duyurdun. Yapabiliyorsan bize yardım et! diye seslendi. Bir de baktı ki, zemzemin olduğu yerde bir melek, topuğuyla -veya kanadıyla- yeri kazmakta! Nihayet su göründü. Hâcer, akıp gitmesin diye suyun etrafını eliyle şöyle çevirmeye, suyu avuçlayıp kırbasını doldurmaya başladı. Hâcer suyu avuçladıkça, bir rivayete göre avuçladığı kadar, yerden kaynıyordu.

İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: **"Allah İsmâil'in annesine rahmet etsin. Zemzemi kendi haline bıraksaydı -veya suyu avuçlamasaydı- zemzem akarsu olurdu"** buyurdu. İbni Abbas sözüne şöyle devam etti:

Hâcer sudan içti ve yavrusunu emzirdi. Melek ona:

- Bize bir zarar gelir diye korkma! İşte şurası Beytullah'ın yeridir. Onu şu çocukla babası yapacaktır. Allah, o işi yapacak kimsenin yok olup gitmesine izin vermez, dedi. Beytullah'ın yeri zeminden yüksekçe idi. Seller oranın sağını solunu yalayıp aşındırmıştı. Onlar bu şekilde yaşayıp giderken nihayet bir gün Cürhümlüler'den bir grup insan veya onlardan bir aile Kedâ yolundan gelerek Mekke'nin alt tarafına indiler. O sırada bir kuşun gelip gittiğini gördüler. Bu kuş mutlaka suyun etrafında dönüp duruyor. Halbuki biz bu vadide su bulunmadığını biliyorduk, diyerek ayağına çevik bir veya iki kişiyi oraya gönderdiler. Gidenler orada su bulunduğunu görünce geri dönüp durumu haber verdiler. Suyun yanına geldiklerinde Hâcer'i gördüler:

- Bizim buraya yerleşmemize izin verir misin? diye sordular. O da:

- Evet, ama su üzerinde bir hak iddia edemezsiniz, dedi. Onlar da:

- Peki, kabul, dediler.

İbni Abbas rivayetine şöyle devam etti:

İnsanlarla bir arada olmaya ihtiyaç duyduğu sırada onların çıka gelmesi Hâcer'i sevindirdi. Cürhümlüler oraya yerleştikleri gibi akrabalarına haber saldılar, onlar da gelip yerleştiler. Böylece Mekke civarı yerleşik bir alan haline geldi.

O zaman çocuk olan İsmâil nihayet büyüyüp gelişti. Cürhümlüler'den Arapça'yı öğrendi. Delikanlılık çağına geldiği zaman, Cürhümlüler'in en fazla beğenip takdir ettikleri bir kimse oldu. Erginlik çağına gelince, onu kendilerinden bir kızla evlendirdiler. Günün birinde Hâcer vefat etti. İsmâil'in evlenmesinden sonraki bir tarihte, Hz. İbrâhim, Hâcer ile oğlunun durumunu öğrenmek üzere Mekke'ye geldi. Fakat İsmâil'i evde bulamadı. Karısına:

- İsmâil nerede diye sordu. Kadın:

- Rızkımızı temin etmeye, başka bir rivayete göre, avlanmaya gitti, dedi. İbrâhim *aleyhisselâm* ona geçimlerinin ve durumlarının nasıl olduğunu sordu. O da:

- Çok kötü durumdayız. Büyük bir sıkıntı ve darlık içindeyiz, diye hallerinden şikâyet etti. İbrâhim de:

- Kocan gelince ona selâmımı söyle; kendisine hatırlat da kapısının eşiğini değiştirsin, dedi.

İsmâil eve gelince, orada bir şeyler olduğunu sezdi ve karısına:

- Ben yokken eve biri geldi mi? diye sordu. O da:

- Evet, yaşlı bir adam geldi, diyerek onu tarif etmeye çalıştı. Seni sordu, ben de söyledim. Nasıl geçindiğimizi öğrenmek istedi. Ben de büyük bir geçim sıkıntısı çektiğimizi anlattım, dedi. İsmâil:

- Peki, sana bir şey tavsiye etti mi? diye sordu. O da şunları söyledi:

- Evet, sana selâm söyledi ve **kapısının eşiğini değiştirsin** dedi. İsmâil:

- O gelen benim babamdır. Bana **senden boşanmamı emretmiş**. Haydi ailenin yanına dönebilirsin, dedi. O kadını boşayıp Cürhümlüler'den bir başka kadınla evlendi.

Allah'ın dilediği kadar bir zaman geçtikten sonra İbrâhim tekrar oğlunun evine geldi. Fakat İsmâil'i bulamadı. İçeri girip İsmâil'i sordu. Karısı:

- Rızkımızı temin etmeye gitti, dedi. İbrâhim:

- Geçiminiz, haliniz nasıl? diye sordu. Kadın:

- Çok iyi durumdayız. Rahat ve bolluk içindeyiz, diyerek Allah'a hamdü senâ etti. Konuşma şöyle devam etti:

- Ne yiyorsunuz?

- Et yiyoruz.

- Ne içiyorsunuz?

- Su.

O zaman İbrâhim, 'Allahım, etlerine sularına bereket ver', diye dua etti.

Sözün burasında Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"O zamanlar Mekke'de ekin yoktu. Eğer olsaydı tahılın bereketlenmesi için de dua ederdi."

İbni Abbas dedi ki: İbrahim'in duası sayesinde et ile su, başka yerde yaşayanlarla kıyaslanmayacak şekilde, Mekkeliler'in sağlığına elverişli olmuştur.

Bir başka rivayete göre İbrâhim *aleyhisselâm* oraya gelince:

- İsmâil nerede? diye sordu. Karısı:

- Avlanmaya gitti, dedi. Sonra da: Bir şeyler yemek ve içmek üzere buyurmaz mısınız? dedi. İbrâhim:

- Ne yiyor ne içiyorsunuz? diye sordu. Kadın:

- Yediğimiz et, içtiğimiz su, dedi. İşte o zaman İbrâhim *aleyhisselâm:*

- Allahım! Onların yiyeceklerine, içeceklerine bereket ver! diye dua etti.

İbni Abbas sözüne şöyle devam etti: Ebü'l-Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem:* **"İşte bu, İbrâhim'in duasının bereketidir"** buyurdu.

İbrâhim gelinine şöyle dedi:

- Kocan eve gelince ona benim selâmımı söyle ve kendisine hatırlat da, **kapısının eşiğine sahip olsun**, dedi.

İsmâil eve gelince:

- Eve gelen oldu mu? diye sordu, Karısı:

- Evet, güzel görünümlü bir ihtiyar geldi, diyerek onun hakkında güzel şeyler söyledi. Sözüne devamla, bana seni sordu, ben de anlattım; geçimimizi öğrenmek istedi, ben de çok iyi olduğunu belirttim, dedi. İsmâil:

- Sana bir tavsiyede bulundu mu? diye sordu. O da:

- Evet, sana selâm söyledi ve kapının eşiğine sahip olmanı emretti, dedi. O zaman İsmâil:

- O benim babamdır. **Evin eşiği de sensin. Babam seni hoş tutmamı, seninle iyi geçinmemi emretmiş**, dedi.

Allah'ın dilediği kadar bir zaman geçtikten sonra İbrâhim *aleyhisselâm* bir daha geldi. O sırada İsmâil zemzemin yakınındaki büyük bir ağacın altına oturmuş ok yontuyordu. Babasını görünce ayağa kalktı. Uzun süre birbirini görmeyen bir baba çocuğuna, bir çocuk da babasına sevgi ve saygısını nasıl gösterirse, onlar da birbirlerine öyle yaptılar.

İbrahim *aleyhisselâm* oğluyla konuşmaya başladı:

- İsmâil! Allah bana önemli bir görev verdi.

- Öyleyse Rabbinin emrini yap, babacığım.

- Ama bana yardım edeceksin.

- Sana elbette yardım ederim.

İbrâhim oradaki yüksekçe bir tepeyi gösterdi:

- Allah, işte şuraya bir ev yapmamı emretti, dedi. İbrâhim oraya Kâbe’nin temelini atıp yükseltti. İsmâil taş getiriyor, İbrâhim de duvar örüyordu. Binanın duvarları yükselince, İsmâil şu (makâm-ı İbrâhim diye bilinen) taşı getirip babasına verdi. O da bu taşın üstüne çıkıp İsmâil’in getirdiği taşlarla inşaata devam etti. Onlar beraberce binayı yaparken: **“Rabbimiz! Bizden bu hizmeti kabul buyur. Şüphesiz sen duamızı duyan, niyetimizi bilensin”** [Bakara sûresi (2), 127] diye dua ediyorlardı.

Bir başka rivayet ise şöyledir:

İbrâhim *aleyhisselâm* İsmâil ile onun annesini alıp yola çıktı. Yanlarında bir de su kırbası vardı. İsmâil’in annesi susadıkça kırbadan içip oğlunu emziriyordu. Nihayet Mekke’ye gelince, İbrâhim Hâcer’i büyük bir ağacın altına bıraktı. Sonra geriye, ailesinin yanına dönmeye başladı. Bunun üzerine Hâcer onun arkasına takıldı. Kedâ mevkiine gelince, Hâcer onun arkasından:

- İbrâhim! Bizi kime bırakıp gidiyorsun? diye seslendi. O da:

- Allah’a bırakıyorum, dedi. Hâcer:

- Allah’ın himâyesine razıyım, dedi. Sonra geri döndü. Kırbadaki sudan içiyor, südü artıyor, o da çocuğunu emziriyordu. Sonunda su bitti. Hâcer, gidip etrafa bakınayım, belki birini görürüm, dedi. Yürüyüp gitti, Safâ tepesine çıktı. Birini görebilir miyim diye etrafına bakındı, bakındı, fakat kimseyi göremedi. Vâdiye inince koşmaya başladı. Merve’ye geldi. İki tepe arasında koşarak birkaç defa gidip geldi. Sonra da gidip çocuğa bakayım, acaba ne yapıyor, diye söylendi. Dönüp çocuğun yanına geldi; çocuk bıraktığı gibi bitkin bir halde duruyordu. Orada öylece durmaya gönlü razı olmadı. Gidip etrafa tekrar bakınayım, belki birini görürüm, dedi. Yürüdü gitti, Safâ tepesine çıktı. Bir kimseyi görebilir miyim diye etrafına bakındı, bakındı, fakat kimseyi göremedi. Böylece iki tepe arasında yedi defa gidip geldi. Sonra tekrar kendi kendine, gidip çocuğa bakayım, acaba ne yaptı, diye söylendi. O sırada bir ses duydu. “Eğer bir iyilik yapabileceksen yardım et!” diye seslendi. Bir de baktı ki Cebrâil *aleyhisselâm*, topuğunu yere vurarak toprağı kazıyor. Derken su fışkırdı. Hâcer hayretler içinde

kaldı ve hemen kırbasına avuç avuç su doldurmaya başladı. Sonra Buhârî hadisin tamamını rivayet etti.

Buhârî, Enbiyâ 9 (Yukarıdaki rivayetlerin hepsi *Sahîh-i Buhârî*’dedir)

Açıklamalar

Bu uzun hadîs-i şerîf bize Kâbe’nin yapımı ve haccın bazı esaslarının tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir.

İbrâhim *aleyhisselâm*, eşi Sâre’nin, Hâcer ile oğlu İsmâil’i kıskanması ve onları alıp uzaklara götürmesini arzu etmesi üzerine, istemeyerek de olsa bunu yapmak zorunda kalmış, Allah Teâlâ’nın emrine dayanarak çok sevdiği bu iki varlığı, sonraları Mekke diye anılacak ıssız ve susuz bir yere getirip bırakmıştır. Bir peygambere yakışan da, sebebini bilsin veya bilmesin, Allah Teâlâ’nın emrini kayıtsız şartsız yerine getirmektir. O da öyle yapmış, yüreğinin üzüntüyle ve ayrılık ateşiyle kavrulmasına rağmen, küçücük yavrusunu ve karısını ıssız, susuz bir yerde, onları koruyacağından emin olduğu Allah’a bırakıp gitmiştir.

Yavrusuna su bulmak üzere Hâcer’in Safâ ve Merve tepeleri arasında koşması, haccın önemli esaslarından biri olan **sa‘y** ibadetinin esasını teşkil etmiş, bu susuzluk **zemzem** nimetinin ortaya çıkmasını sağlamış, daha sonraları Hz. İbrâhim ile oğlu Hz. İsmâil mü’minlerin **kıblesi** olan **Kâbe**’yi inşâ etmişlerdir. Hz. Âdem’den beri var olduğu anlaşılan, fakat zamanla büsbütün yıkılıp izi bile kalmayan bu İslâm dünyasının en şerefli binası, baba oğul iki peygamber tarafından yeniden canlandırılmıştır. Üç aziz insanın nice sıkıntılarına, üzüntülerine sebep olan bu yürek yakan macera, pek çok güzelliğin ve hayrın gün yüzüne çıkmasına vesile olmuştur. Böylece, insanın kötü zannettiği, anlamada zorluk çektiği bazı hâdiselerin hayırlara vesile olabileceği anlatılmak istenmiştir.

Kâbe’nin yapımı bittikten sonra Cebrâil *aleyhisselâm* gelmiş, hac ibadetinin nasıl yapılacağını bütün şekilleriyle Hz. İbrâhim’e öğretmiş, o da Kur'ân-ı Kerîm’de **makâm-ı İbrâhîm** diye anılan yerde, insanlara hac ibadetinin farz olduğunu ilân etmiştir. Hadiste kendilerinden bahsedilen **Cürhümlüler**, aslen Yemenli olan, sonraları Hicaz’a gelip yerleşen bir Arap kabilesidir. Hz. İsmâil’in vefatından sonraki dönemlerde

bu dini terketmişler, birçok ahlâksızlıklar yapmışlar, hatta Hacerülesved'i söküp bir yere gömmüşler, zemzem kuyusunu kapatarak yerini belirsiz hale getirmişler, sonra da Hicaz'ı bırakıp tekrar Yemen'e dönmüşlerdir.

Hz. İbrâhim, oğlunu görmeye geldiği zaman, ilk gelininin hal ve tavırlarını beğenmemiş; onun Allah'ın takdirine boyun eğmeyen biri olduğunu görmüş; bu sebeple oğluna, kinâyeli bir ifadeyle, kapısının eşiğini değiştirmesini tavsiye etmiştir. Eşik, evi koruyan kapının ayrılmaz bir parçası olup, kocası adına evi ve evin içindeki her şeyi koruyup muhâfaza eden kadını temsil etmektedir. Hz. İsmâil de "Kapısının eşiğini değiştirsin" sözüyle ne kastedildiğini anlamış ve karısından hemen ayrılmıştır. İkinci karısı, Allah'ın takdirine seve seve boyun eğen, elindekini başkalarıyla paylaşabilen iyi bir kadın olduğu için, babası ona sahip olmasını ve onunla iyi geçinmesini tavsiye etmiştir. Bir babanın buyruğu, Allah'a karşı gelme anlamı taşımadığı sürece evlat tarafından yapılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberler Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarını kayıtsız, şartsız yapan itaatkâr insanlardır.

2. Bazı ilâhî buyruklar nefse hoş gelmese bile, onlarda pek çok hayır bulunduğu bilinmeli ve gönül hoşluğu ile yapılmalıdır.

3. Mekke ve oradaki Kâbe, İslâm dünyasının en mübarek ve en değerli mekânıdır. Allah'ın evi diye anılan Kâbe, Hz. İbrâhim ve oğlu İsmâil tarafından yapılmıştır.

4. Babanın tavsiyesi, dinin emirlerine aykırı olmadığı sürece yapılmalıdır.

5. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Allah'ın peygamber'i olduğunu gösteren hususlardan biri de, ilâhî kaynaklı kitaplarda geçen bu olayı ashâbına haber vermesidir.

1872- وعنْ سعِيدِ بْنِ زيْدٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال : سمِعتُ رسول اللَّهِ صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «الْكَمأَةُ مِنَ المنِّ ، وماؤُهَا شِفَاءٌ للْعَينِ » متفقٌ عليه .

1872. Saîd İbni Zeyd *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:

"Mantar, kudret helvası türünden ilâhî bir lutuftur. Suyu da göze şifadır."

Buhârî, Tefsîru sûre (2), 4, Tefsîru sûre (7), 2, Tıb 20; Müslim, Eşribe 157-162. Ayrıca bk. Tirmizî, Tıb 22; İbni Mâce, Tıb 8

Açıklamalar

Mantar diye tercüme ettiğimiz "kem'e" bir mantar türüdür. Peygamber Efendimiz, onun vaktiyle Cenâb-ı Hak tarafından İsrâiloğulları'na indirilen ve adına "men" denilen kudret helvası türünden bir yiyecek olduğunu söylemektedir (Müslim, Eşribe 159-161). Nitekim Allah Teâlâ İsrâiloğulları'na zahmetsizce yemeleri için her gün ağaçların üzerinde taze taze kudret helvâsı (men) ve bıldırcın (selvâ) göndermişti [Bakara sûresi (2), 57; A'râf sûresi (7), 160; Tâhâ sûresi (20), 80]; bunları biriktirmeden yemelerini emretmişti. Fakat onlar bu emre karşı gelerek o yiyecekleri biriktirmişler, böylece Allah'a güvenmediklerini göstermek suretiyle O'na nankörlük etmişlerdi. Allah Teâlâ da bu nimetini kesmiş, onlara bir daha "men ve selvâ" göndermemişti.

Hadisimizdeki **"Mantar, kudret helvası türünden ilâhî bir lutuftur"** ifadesine gelince, özel surette yetiştirilen kültür mantarları bir yana, tabiatta kendiliğinden biten mantarlar, Peygamber *aleyhisselâm*'ın buyurduğu gibi, Cenâb-ı Mevlâ'nın kullarına bir ikramıdır. Zehirli olanlarından sakınmak suretiyle mantardan çeşitli faydalar elde edilir. Bu faydalardan biri, "kem'e" denen mantar türünün, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in buyurduğu gibi, bazı göz hastalıklarına iyi gelmesidir.

Kimileri, mantar suyunun, ilacın terkibine katılacağını, kimileri de bir şeye katmadan doğrudan sürme gibi göze çekileceğini belirtmişlerdir. Bu ikinci görüşü savunanlar, mantarın önce ateşin üzerinde pişirilip suyunun kaynatılması, ondan sonra göze çekilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu hadisin râvilerinden olan Ebû Hüreyre, üç, beş veya yedi mantarın suyunu bir kaba sıktığını, onu gözünden rahatsız olan câriyesinin gözüne damlattığını ve câriyenin iyileştiğini söylemektedir (Tirmizî, Tıb 22).

Kitabımızın müellifi Nevevî, *Sahîh-i Müslim* şerhinde bu konuda bir müşâhedesini anlatmaktadır. Dindarlığını beğenip takdir ettiği hadis râvisi Kemâl İbni Abdullah ed-Dımaşkî'nin gözlerinin görmez olduğunu, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tavsiyesinin, kendisine fayda vereceğine inanarak gözlerine mantar suyu döktüğünü ve tekrar görmeye başladığını söylemektedir (*el-Minhâc*, VIII, 312). İbni Hacer el-Askalânî, bu zâtın İbni Abd diye tanınan Kemâleddin İbni Abdülazîz Ebû Dâvûd ed-Dımaşkî (ö. 672/1273-74) olduğunu söylemektedir (*Fethü'l-bârî*, X, 174). Bazı kimselerin kullanma usûlünü bilmedikleri için mantar suyundan fayda yerine zarar gördükleri de anlaşılmaktadır. İşte bu sebeple, hadisimizde sözü edilen mantarın türünü iyi bilmeli ve bu konuda tecrübesi olanların bilgisinden faydalanmalıdır. Aksi halde umulan fayda elde edilemez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mantar, birçok yiyecek gibi Cenâb-ı Hakk'ın insanlara lutfettiği bir gıdadır.

2. Ayrıca suyu da bazı göz hastalıklarına iyi gelmektedir.

3. Her mantar türünde şifa olmadığı bilinmeli ve usûlüne uygun olarak kullanılmadığı takdirde fayda görülmeyeceği unutulmamalıdır.

كتاب الاستغفار

İSTİĞFÂR BÖLÜMÜ

Âyetler

اعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ [19]

1. "Allah'tan günahının affını dile!"

Muhammed sûresi (47), 19

وَاسْتَغْفِرِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا [106]

2. "Allah'tan af dile. Allah çok bağışlayan, çok affedendir."

Nisâ sûresi (4), 106

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا [3]

3. “Rabbine hamdederek onu ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih et ve O’ndan bağışlanma dile. O tövbeleri kabul eden ve çok bağışlayandır.”

Nasr sûresi (110), 3

Yukarıdaki üç âyet-i kerîmenin muhatabı da Resûl-i Ekrem Efendimiz’dir. Birinci âyetin devamında Allah Teâlâ ona **“(Habibim!” Hem kendinin hem de mü’min erkeklerle kadınların günahları için af dile!”** buyurmaktadır. Böylece ondan sadece kendisi için değil, aynı zamanda ümmetinin bağışlanması için de niyazda bulunmasını istemektedir. Çünkü âlemlere rahmet olarak gönderilen Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem’in* Allah Teâlâ’nın yanında üstün bir yeri vardır. O, 1870 numaralı hadiste örneğiyle gördüğümüz üzere, isteği reddedilmeyen, niyazı geri çevrilmeyen peygamberler sultanıdır.

Bu âyetler, Resûlullah Efendimiz’in şahsında bütün müslümanları, âlemlerin Rabbine her fırsatta el açmaya, “Rabbim beni bağışla!” diye yalvarmaya teşvik etmektedir. Allah'ın Resûlü ümmetine, inanmayı, ibadet etmeyi, bütün yönleriyle dini yaşamayı, dua ve zikretmeyi (bk. 1411-1505) öğrettiği gibi, bu bölümde genişçe görüleceği üzere, Allah’tan af dileyip istiğfâr etmeyi de öğretmiştir.

İstiğfâr, diliyle Allah Teâlâ'dan bağışlanma niyâz ederken, bedenini mümkün olduğunca günahlardan uzak tutmaktır. Zira kulluk bunu gerektirir. Kul, günahları kimin bağışlayacağını bilen, hata edince ve başı dara düşünce kime baş vuracağını unutmayan kimsedir. O, yaptığı günahlardan tövbe ederken, yani bir daha günah işlemeyeceğine dair Allah’a söz verirken, verdiği sözü bütün gayreti ve dikkatiyle uygulamaya çalışan kimsedir.

قُلْ أَؤُنَبِّئُكُم بِخَيْرٍ مِّن ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ [15]
الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ [16]

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالأَسْحَارِ
[17]

4. "Takvâ sahipleri için Rableri yanında, içinden ırmaklar akan, ebediyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde) Allah'ın hoşnutluğu vardır. Allah kullarını çok iyi görür. (Bu nimetler) 'Ey Rabbimiz! İman ettik; bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azâbından koru!**' diyen, sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde** Allah'tan bağış dileyenler **(içindir)."**

Âl-i İmrân sûresi (3), 15-17

Takvâ sahipleri, Allah'tan korkan ve kötülüklerden sakınan, diğer bir ifadeyle günahlardan kendilerini koruyan kimselerdir. Onlar, Allah'ın buyruklarını tutmak suretiyle O'na karşı en üstün saygıyı gösteren değerli insanlardır. Bu sebeple Cenâb-ı Hak da âhirette onlara hatır ve hayallerinden geçmeyen ikramlarda bulunacak, ebediyen kalacakları o âlemde, hallerinden memnun ve bahtiyar olmalarını sağlayacaktır. Dünyanın gönül çeken sahte ve geçici güzellikleriyle kıyas edilemeyecek ebedî nimetlerini onlara esirgemeden verecektir.

Âyet-i kerîmede, cennette mü'minlere ikram edilecek nimetler arasında **Allah'ın hoşnutluğu** da sayılmaktadır. 1897 numaralı hadiste geleceği üzere bu ikrâm, ilâhî nimetlerin en değerlisi olacaktır. Kısaca belirtmek gerekirse, Allah Teâlâ cennetteki kullarına hallerinden memnun olup olmadıklarını soracak, onlar hiç kimseye verilmeyen büyük nimetlere kavuştuklarını söyleyerek bahtiyarlıklarını dile getirecekler, Cenâb-ı Mevlâ kendilerine bütün bunlardan daha değerli bir şey vereceğini müjdeleyerek **onlardan razı ve hoşnut olduğunu, artık kendilerine hiç gazap etmeyeceğini** bildirecektir.

Şu halde akıllı insan, gelip geçici zevklere gönül bağlamayan adamdır. Cenâb-ı Hakk'ın her an kendini görüp denetlediğini düşünerek gönlünü sadece O'na bağlayan kimsedir. Böylesine şuurlu olan insanın yapması gereken bir diğer görev de, her fırsatta Allah'a yönelmek, O'na el açıp yalvarmak, günahlarını bağışlamasını ve kendini cehennemden korumasını dilemektir. Özellikle seher vakitlerinin, Allah'a yönelmek ve O'ndan

bağışlanma dilemek için en uygun zaman dilimi olduğunu bilerek ömrünün sayılı günlerini iyi değerlendirmektir.

وَمَن يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّهَ يَجِدِ اللّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا [110]

5. “Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan kendini bağışlamasını dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı, çok merhametli bulacaktır.”

Nisâ sûresi (4), 110

Âyette sözü edilen **kötülük**, yalan söylemek, hırsızlık yapmak, zina etmek gibi suçlardır. **Nefse zulmetmek** ise Allah’a şirk koşmaktır. Şüphesiz şirk en büyük günahtır. Nitekim Lokman *aleyhisselâm* oğluna öğüt verirken: **“Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür”** demiştir [Lokman sûresi (31), 13].

Yukarıdaki âyet-i kerîme’de günahkâr insanlara bir çıkış yolu gösterilmekte, hata ve günah ne kadar büyük olursa olsun, kul Cenâb-ı Hakk’a el açıp yalvardığı takdirde, O’nu kendisine karşı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacağı belirtilmektedir. Demekki günahkâr kullar, “Canım Allah bağışlayıcıdır” diyerek günahını asla küçümsemeyecek, tam aksine, işlediği günahtan dolayı pişman olduğunu dile getirerek Cenâb-ı Mevlâ’ya yalvarıp yakaracak ve O’ndan kendisini bağışlamasını dileyecektir.

وَمَا كَانَ اللّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ [33]

6. “Sen onların içinde oldukça Allah, onlara azâb etmez. Onlar tövbe ve istiğfâr ederken de Allah onlara azâb etmez.”

Enfâl sûresi (8), 33

Kâinâtın Rabbi bu âyette kullarına bir müjde vermekte ve iki şartın bulunması halinde onlara azâb etmeyeceğini vaad buyurmaktadır. Bunlardan biri, aralarında Resûlullah’ın bulunması, yani hayatta olmasıdır. Zira Allah'ın Resûlü, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş bir peygamberdir. Rahmetin olduğu yerde azâb olmaz. Bu sebeple Cenâb-ı Mevlâ, aralarında rahmet peygamberinin bulunduğu kimselerin, yani ashâb-ı kirâmın üzerine azâb göndermeyeceğini müjdelemektedir.

İkinci şart ise kulların Allah'a tövbe ve istiğfâr etmesidir. Resûlullah müslümanların arasından ayrılmış olsa bile, onlar Allah'a el açıp günahlarına tövbe ettikleri, yani o günahı bir daha yapmayacaklarına dair Allah'a söz verdikleri sürece, hepsini birden kuşatacak bir belâ ile yüzyüze gelmeyeceklerdir. Daha açık bir ifadeyle söyleyecek olursak, günahkârların çoğalması sebebiyle bazı toplumlar ilâhî cezayı haketmiş olabilir. Ama onların arasında tövbe ve istiğfâr eden iyi kullar bulunduğu müddetçe, onların yüzü suyu hürmetine, diğer bir ifadeyle Cenâb-ı Hakk'ın aralarındaki iyilere verdiği değer sebebiyle o toplum yok olup gitmeyecektir. Eğer aralarında tövbekârlar çoğalırsa hepsi bağışlanacak, değilse cezaları bir müddet tehir edilecektir.

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُواْ أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُواْ اللّهَ فَاسْتَغْفَرُواْ لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّهُ وَلَمْ يُصِرُّواْ عَلَى مَا فَعَلُواْ وَهُمْ يَعْلَمُونَ [135]

7. "Onlar, bir kötülük yaptıkları veya kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tövbe istiğfâr ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar işledikleri günahta bile bile ısrar etmezler"

Âl-i İmrân sûresi (3), 135

Bu âyet-i kerîmede iki konuya temas edilmektedir. Birincisi, günah işleyenler ile Allah'a şirk koşarak kendilerine zulmedenlerin, günahlarından hemen sonra Allah'ı hatırlayıp **tövbe ve istiğfar** ettikleri takdirde bağışlanacaklarıdır. Âyetin bu kısmı, yukarıda 5 numara ile geçen âyetin bir tekrarından ibaret olup konu orada açıklanmıştır.

Âyette ele alınan ikinci konu ise, Allah'ın affına nâil olabilmek için, **günahta bile bile ısrar edilmemesi**dir. İnsan her zaman yanılabilir. Kendini tutamayıp Allah'ın yasaklarından birini çiğneyebilir. Kula yakışan, hatasını anlayarak kendine gelmek ve o günahı hemen bırakmaktır. Sonra da Rabbine el açıp yalvardığı, hatasından dolayı tövbe ve istiğfâr ettiği takdirde reddedilmeyeceğini hatırlamaktır.

İşte kul, tövbe etmeyi düşündüğü an, günahta ısrar etme batağından ve bahtsızlığından çıkmaya başlar. Onun hiç vakit kaybetmeden tövbe etmesi gerekir. Hele akşam olsun veya sabah olsun tövbe ederim, diye düşünmesi

şeytanın ve nefsin bir aldatmacasından ibarettir. 422 numaralı hadiste geçtiği üzere, kul pek çok günah da işlese, Rabbini hatırlayıp ona döndüğü ve “Rabbim beni bağışla!” diye yalvardığı zaman, Cenâb-ı Mevlâ onun günahlarını bağışlayacaktır. Yeter ki o, günah işlemekte ısrarlı davranmasın. İnsanı mahveden şey, tövbe ve istiğfârı düşünmeden ısrarla günah işlemektir.

Hadisler

1873 وَعن الأَغَرِّ المُزَنيِّ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنَّهُ لَيُغَانُ على قَلْبي ، وَإِني لأَسْتغْفِرُ اللَّه في الْيوْمِ مِئَةَ مرَّةٍ » رواهُ مُسلِم .

1873. Egar el-Müzenî *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in şöyle buyurduğunu nakletti:

“Bazan kalbimin perdelendiği olur. Ama ben Allah’a günde yüz defa istiğfâr ediyorum.”

Müslim, Zikir 41. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1874- وعنْ أَبي هُريْرة رضِي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « واللَّهِ إِنِّي لأَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ في الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سبْعِينَ مَرَّةً » رواه البخاري .

1874. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken işittim, dedi:

"Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'tan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim."

Buhârî, Daavât 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîr 47; İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz’in Cenâb-ı Hakk’a her gün tövbe ve istiğfâr ettiğini görmekteyiz. Hadîs-i şerîflerde

Peygamber *aleyhisselâm*'ın yaptığı tövbenin miktarı da belirtilmekte, bunun yetmişten daha fazla olduğu, hatta yüz'ü bulduğu görülmektedir.

Peygamber-i Zîşân Efendimiz neden dolayı tövbe ettiğini de açıklamaktadır. İfade buyurduğuna göre yemek, içmek, uyumak, eşleriyle bir arada olmak gibi dünyevî bazı ihtiyaçlar sebebiyle Cenâb-ı Mevlâ ile gönül irtibatının azaldığı olur. Resûlullah Efendimiz'in tasvir buyurduğu üzere bu hal, devamlı irtibat halinde bulunduğu Mevlâsı ile kendisi arasına bir tür bulut veya perde gibi girmekte, kısa süreli de olsa, böyle bir irtibat kopukluğundan dolayı Resûl-i Ekrem hemen Cenâb-ı Hakk'a yönelmekte, kalbini kaplayan bir nevi gaflet halinden uzaklaşmak için istiğfâra tutunmaktadır.

Resûlullah Efendimiz'in anlattığı bu hal bir günah mıdır? Hayır, elbette günah değildir. Fakat onun Allah Teâlâ ile hemen hemen hiç eksilmeyen kuvvetli bir gönül alâkası vardır. Sözünü ettiğimiz dünyevî ihtiyaçlar ise bu alâkayı bir ölçüde zayıflatmaktadır. Biz farkında olmasak bile, Cenâb-ı Hak ile her an beraber olan hassas bir kalp için bu nevi irtibat azlığı hissedilir bir kopukluk meydana getirmektedir. Çünkü o kalp, ilâhî vahyin ışığıyla parıldadığı için, hiçbir beşerin kalbiyle mukayese edilemeyecek derecede aydınlık ve saftır. İşte Nebiyy-i Muhterem Efendimiz aydınlık gönlündeki ilâhî nûrun bir nevi perdelenmesi halini kendisi için kusur saydığından, hemen Rabbine yönelip istiğfâr etmekte ve O'nun affını dilemektedir. Demek oluyor ki, peygamberler diğer insanlar gibi değildir. Onların dili ve gönlü her an Cenâb-ı Hakk'ı zikretmekle meşguldür. Bu zikrin ve devamlı irtibatın herhangi bir sebeple sekteye uğramasını onlar bir tür kusur saymaktadır.

İkinci hadisimiz "Tövbe" bahsinde 14 numarayla, birinci hadis de 15 numarayla geçmiştir. Orada geniş bir şekilde belirtildiği üzere, bu nevi hadisleriyle Peygamber Efendimiz, bize tövbe ve istiğfârın önemini anlatmaktadır. Onun, Cenâb-ı Hak tarafından büsbütün bağışlandığı halde tövbe ve istiğfârı dilinden düşürmediğini dikkate almalı, rahmeti bol Rabbimize her fırsatta gönlümüzü çevirmeli, O'na tövbe ve istiğfâr etmeliyiz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz devamlı surette ibadet, dua ve istiğfâr ile meşguldü.

2. Günde yetmiş defadan fazla, hatta yüz defa tövbe ve istiğfâr ederdi.

3. Tövbe ve istiğfâr, kul ile Allah arasında kopmayan bir bağ kurar.

4. Müslümanlar, Allah'ın Resûlü'nü örnek alarak dillerinden tövbe ve istiğfârı düşürmemelidir.

5. Günahı terketmeden yapılacak tövbenin bir değeri olmadığı da unutulmamalıdır.

1875- وعنْهُ رَضِي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « والَّذي نَفْسِي بِيدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا ، لَذَهَب اللَّه تَعَالى بِكُمْ ، ولجاءَ بقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّه تَعالى فَيغْفِرُ لهمْ » رواه مسلم .

1875. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi yok eder, yerinize, günah işledikten sonra Allah'tan af dileyecek bir millet getirir ve onları affederdi."

Müslim, Tevbe 11. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 238

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, günah işlemenin insanın mayasında bulunduğunu göstermekte, hiç günah işlemeden yaşamanın bir insan için mümkün olmayacağını belirtmektedir. Bu ifade, günah işlemeye bir nevi teşvik midir? Elbette değildir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfiyle, günah işleyen insanları ümitsizlik batağına düşmekten kurtarmakta, onlara, günahları ne kadar çok olursa olsun, arkalarında kendilerini bağışlayacak bir Rableri bulunduğunu hatırlatmaktadır. Günahkâr gönülleri ümit ışığıyla kanatlandıran bu hadisiyle Efendimiz âdeta şöyle demektedir:

Ey insanlar! Siz bir melek değilsiniz. Allah sizi insan olarak yaratmıştır. Hata etmek, günah işlemek, kusurlu ve noksan olmak insanın bir özelliğidir. Cenâb-ı Hakk'ın bir yasağını çiğnediğiniz zaman yapacağınız tek bir şey

vardır. Yanılıp hata ettiğinizi itiraf etmek, o günahı hemen terkedip Allah'a yönelmek ve O'ndan sizi bağışlamasını istemektir. Sizin kendisini hatırlayıp "Rabbim, beni bağışla!" diye O'na el açmanız Cenâb-ı Mevlâ'yı memnun eder. Kulum beni unutmadı, kendisinin Rabbi olduğumu bildi, diye hoşnut olur; bu durumda sizi rahmet kapısından kesinlikle yüz geri çevirmez. **"Allah çok tövbe edenleri sever"** [Bakara sûresi (2), 222] âyeti de bunu göstermektedir.

Allah Teâlâ'yı gazaplandıran şey, kulun kendisini unutmasıdır. Bir hata ve günah işlediği zaman Rabbini hatırına getirmemesidir. Çünkü Rabbi ona, hatasını düzeltme yeteneği vermiştir. Büyük lutuflardan biri olan bu yeteneği insanoğlunun kullanmaması olacak şey değildir. Gafletin böylesi son derece tehlikelidir. Eğer bütün insanlar tövbe ve istiğfârdan uzak dursalar, böylesine bir gaflete düşerek Allah'ı unutsalar, O da böylesi gafil insanları yerin dibine batırır, *"Günah işledikten sonra Allah'tan af dileyecek bir başka millet getirir."* Görüldüğü üzere bu hadis insanı günaha teşvik etmemekte, tam aksine, günah işleyen kimselere kurtuluş yolunu göstermekte, Allah Teâlâ'nın kulunu bağışlamaktan hoşnut olduğu hatırlatılmaktadır. 14-25. hadislerin bulunduğu "Tövbe" bahsinde, kulunun tövbe ve istiğfârından dolayı Cenâb-ı Hakk'ın memnun olduğunu müjdeleyen hadîs-i şerîfler bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan günahtan değil, günah işledikten sonra tövbe ve istiğfâr etmemekten korkmalıdır.

2. Kulun tövbe etmesi Allah Teâlâ'yı memnun eder. Zira kul ile Allah arasındaki devamlı ilgiyi tövbe ve istiğfâr temin eder.

1876- وعَنِ ابْنِ عُمر رضِي اللَّهِ عَنْهُما قَال : كُنَّا نَعُدُّ لِرَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في المجلِس الْواحِدِ مائَةَ مرَّةٍ : « ربِّ اغْفِرْ لي ، وتُبْ عليَ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوابُ الرَّحِيمُ » رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث صحيح .

1876. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir yerde yüz defa:

"Rabbiğfir lî ve tüb aleyye inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm: *Allahım! Beni bağışla ve tövbemi kabul eyle. Çünkü sen tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edensin"* dediğini sayardık.

Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in her hali, tavrı, yaşama biçimi, ibadetleri, dua ve zikirleri, tövbe ve istiğfârları, kısacası bütün davranışları bizim için örnektir. Bunu Allah Teâlâ yemin ile bildirmekte ve şöyle buyurmaktadır: **"Yemin ederim ki, sizin için, Allah'ın huzuruna çıkmayı umanlar, âhiret gününe inananlar ve Allah'ı çok çok ananlar için Allah'ın Resûlü güzel bir örnektir"** [Ahzâb sûresi (33), 21].

Onun gelmiş geçmiş günahları bağışlandığı halde, gecenin önemli bir kısmını ibadetle geçirmesi, ayrıca ashâbının arasında bulunduğu sırada yüz defa tövbe ve istiğfâr etmesi, Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği nimetlere bir teşekkür olduğu kadar ümmetine de üstün bir edep dersidir. Bunun anlamı, sizin günahlarınız bağışlanmadığına göre, daha çok tövbe ve istiğfâr etmelisiniz demektir.

Resûlullah Efendimiz'in bu kadar çok istiğfâr etmesinin daha başka sebepleri de bulunabilir. Kulun en önemli görevi, şüphesiz her zaman Allah'ı hatırlamak ve O'na ibadet etmektir. Ama çeşitli dünyevî meşgaleler buna imkân vermediğinden, Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, her fırsatta yaptığı tövbe ve istiğfâr ile bu nevi boşlukları telâfi etmeye çalışıyor olabilir. Bazılarının dediği gibi, belki de ümmeti adına, onların hesabına tövbe ve istiğfâr ediyordur. Ama asla gösteri yapmadığı açıktır.

Her ne suretle olursa olsun, sevgili Efendimiz, namazlarımızda tekrarlayıp durduğumuz Nasr sûresindeki **"fe-sebbih bi-hamdi rabbike ve'stağfirh, innehû kâne tevvâbâ:** *Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve* ***O'ndan bağışlanma dile; O, gerçekten çok bağışlayıcıdır"*** emrine uymakta, dolayısıyla bize de böyle yapmamızı tavsiye buyurmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın Resûlü Rabbini dilinden düşürmez, her fırsatta O’nu zikreder, O’na tövbe ve istiğfâr ederdi.

2. Biz de her fırsatta tövbe ve istiğfâr etmeliyiz.

1877- وعنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضِيَ اللَّه عنْهُما قَال : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ لَزِمِ الاسْتِغْفَارِ ، جعل اللَّه لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مخْرجاً ، ومنْ كُلِّ هَمٍّ فَرجاً ، وَرَزَقَهُ مِنْ حيْثُ لا يَحْتَسِبُ » رواه أبو داود .

1877. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ’*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimse istiğfârı dilinden düşürmezse, Allah Teâlâ ona her darlıktan bir çıkış, her üzüntüden bir kurtuluş yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir.”

Ebû Dâvûd, Vitir 26. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Hadisimiz, istiğfâra devam etmenin insana sağlayacağı maddî ve mânevî faydaları dile getirmektedir. Yukarıdan beri gördüğümüz üzere, insan bulduğu her fırsatta, tıpkı Resûlullah Efendimiz’in yaptığı gibi, istiğfâra devam etmelidir. Nitekim Peygamber-i Zîşân Efendimiz istiğfâr getiren kimselerin, bunları amel defterlerinde göreceğini söylemekte ve çok istiğfâr getirenleri de *“Onlara müjdeler olsun”* diye tebrik etmektedir (İbni Mâce, Edeb 57).

Böyle güzel bir âdete sahip olmayanlar ise, hiç değilse başlarına bir sıkıntı, üzüntü, elem, keder geldiğinde istiğfârı dilden düşürmemelidir. Zira insanın dara düştüğü zamanlarda bile olsa Rabbini hatırlayıp O’na yönelmesi Cenâb-ı Hakk’ı memnun eder. Kulunun üzüntüsünü ve sıkıntısını giderir. Maddî bakımdan bir darlık içinde ise, ona hiç beklemediği ve ummadığı bir yerden helâl rızık nasip eder. Elini genişletir, gönlünü ferahlatır.

Peygamber Efendimiz’in bu hadîs-i şerîfi şu âyetten aldığı anlaşılmaktadır: **“Kim Allah’tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu sağlar. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Ve kim Allah’a güvenirse, Allah ona yeter”** [Talâk sûresi (65), 23].

Hasan-ı Basrî hazretlerine adamın biri kuraklıktan, diğeri fakirlikten, öteki çocuklarının azlığından, bir başkası tarlasının verimsizliğinden şikâyet ederek himmetini ve kendilerine yol göstermesini istemişlerdi. Tâbiîn neslinin en tanınmış şahsiyetlerinden biri olan bu büyük veli, onların her birine istiğfâr etmelerini tavsiye etmişti. Yanında bulunanlar ona, bu kimselerin dert ve sıkıntılarının ayrı ayrı olduğunu, onların hepsine neden aynı şeyi tavsiye ettiğini sormuşlardı. Hasan-ı Basrî hazretleri onlara, kendisinden himmet bekleyenlerin dertlerine devâ olacak şu âyet-i kerîmeyi okudu: **“Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin, mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın”** [Nuh sûresi (71), 10-12].

Hadisimizde dile getirilen darlık ve sıkıntı sadece dünyadaki kederleri ve üzüntüleri değil, âhiret hayatındaki zorlukları da kapsamaktadır. Binaenaleyh günahlarına tövbe ederek istiğfâra devam eden kimseyi Allah Teâlâ âhiretteki sıkıntılarından da kurtaracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her fırsatta tövbe ve istiğfâra devam etmelidir.

2. İstiğfârı dilinden düşürmeyen kimseleri Allah Teâlâ hem dünya hem de âhiret sıkıntılarından kurtaracak, rahata ve huzura kavuşturacaktır.

1878- وعنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضِيِ اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ قال : أَسْتَغْفِرُ اللَّه الذي لا إِلَهَ إِلاَّ هُو الحيَّ الْقَيُّومَ وأَتُوبُ إِلَيهِ ، غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ وإِنْ كَانَ قَدْ فَرَّ مِنَ الزَّحْفِ » رواه أبو داود والترمذي والحاكِمُ ، وقال : حدِيثٌ صحيحٌ على شَرْطِ البُخَارِيِّ ومُسلمٍ .

1878. İbni Mes’ûd *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Her kim ‘*estağfirullâh’ellezî lâ ilâhe illâ hû, el-Hayye’l-Kayyûme ve etûbü ileyh:* *Kendisinden başka ilâh bulunmayan, ebedî hayatla daima diri olan, her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı yöneten Allah’tan beni bağışlamasını diler ve günahlarıma tövbe ederim***’ diye yalvarırsa, savaştan kaçmış bile olsa, günahları bağışlanır.”**

Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 118; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 511. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Tövbe ve istiğfâr değişik cümlelerle yapılabilir. 1876 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz’in farklı bir istiğfâr cümlesini görmüştük. Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimlerinden “Hay” ve “Kayyûm”u da ihtiva eden bu istiğfâr cümlesi ise daha yaygın olarak okunur. Hadisimizde böyle istiğfâr eden kimsenin günahlarının bağışlanacağı, hatta **savaştan kaçmak gibi büyük günahlardan birini** işlemiş olsa bile affedileceği müjdelenmektedir. Savaştan kaçmanın insanı helâke götüren yedi büyük günahtan biri olduğu 1797 numaralı hadiste geçmişti.

Burada, önemli bir hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. *“Estağfirullâh’ellezî lâ ilâhe illâ hû, el-Hayye’l-Kayyûme ve etûbü ileyh”* diyen kimse, bağışlanma müjdesini almakla beraber, büyük bir sorumluluğun da altına girmektedir. Zira o, Hay ve Kayyûm olan Allah’a günahından tövbe ettiğine dair söz vermektedir. Kâinatın Rabbine böyle bir söz veren kimse bu sözünde mutlaka durmalıdır. Şayet tövbesine kendisi de inanmıyorsa, o takdirde Allah’a yalan söylüyor, daha açık bir ifadeyle, kendi münafıklığını onaylıyor demektir. Gönlünde bir günaha ilgi duyduğu halde onu yapmayacağına dair Allah’a söz veren kimse, hâşâ O’nunla alay etmiş olmaktadır. Böylesine korkunç bir durumun hiçbir izah şekli yoktur. Tövbesinde samimi olmak şartıyla insanın bağışlanmasına imkân hazırlayan bu istiğfârı dilden düşürmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İstiğfâr, insanın Allah hakkıyla ilgili günahlarından kurtulmasını sağlar. Bu sebeple bir kul Allah'ın yasaklarından birini çiğnediği zaman, yaptığından ötürü pişmanlık duyarak Allah'tan af dilemeli, tövbe ve istiğfâr etmelidir.

2. Tövbe ve istiğfârın kabul edilmesi için insanın o günahtan soğuması ve onu bir daha yapmayacağına dair Allah'a verdiği sözde samimi olması gerekir.

1879- وعنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رضي اللَّه عنْهُ عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « سيِّدُ الاسْتِغْفار أَنْ يقُول الْعبْدُ : اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي ، لا إِلَه إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَنِي وأَنَا عَبْدُكَ ، وأَنَا على عهْدِكَ ووعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما صنَعْتُ ، أَبوءُ لَكَ بِنِعْمتِكَ علَيَ ، وأَبُوءُ بذَنْبي فَاغْفِرْ لي ، فَإِنَّهُ لا يغْفِرُ الذُّنُوبِ إِلاَّ أَنْتَ . منْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِناً بِهَا ، فَمـاتَ مِنْ يوْمِهِ قَبْل أَنْ يُمْسِيَ ، فَهُو مِنْ أَهْلِ الجنَّةِ ، ومَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وهُو مُوقِنٌ بها فَمَاتَ قَبل أَنْ يُصْبِح ، فهُو مِنْ أَهْلِ الجنَّةِ » رواه البخاري .

« أَبُوءُ » : بباءٍ مضْمومةٍ ثُمَّ واوٍ وهمزَةٍ مضمومة ، ومَعْنَاهُ : أَقِرُّ وَأَعترِفُ .

1879. Şeddâd İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İstiğfârın en üstünü kulun şöyle demesidir: *Allâhümme ente rabbî, lâ ilâhe illâ ente, halaktenî ve ene 'abdüke, ve ene 'alâ 'ahdike ve va'dike m'esteta'tü. Eûzü bike min şerri mâ sana'tü, ebûü leke bi-ni'metike 'aleyye, ve ebûü bi-zenbî, fağfir lî fe-innehû lâ yağfirü'z-zünûbe illâ ente:* *Allahım! Sen benim Rabbimsin. İbadete lâyık senden başka tanrı yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum. Ezelde sana verdiğim sözümde ve vaadimde hâlâ gücüm yettiğince durmaktayım. İşlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım. Bana lutfettiğin nimetleri yüce*

huzurunda minnetle anar, günahımı itiraf ederim. Beni affet; şüphe yok ki günahları senden başka affedecek yoktur.”

Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti: **“Her kim, bu seyyidü’l-istiğfârı sevabına ve faziletine bütün kalbiyle inanarak gündüz okur da o gün akşam olmadan ölürse cennetlik olur. Yine her kim, sevabına ve faziletine gönülden inanarak gece okur da sabah olmadan ölürse cennetlik olur.”**

Buhârî, Daavât 2, 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 100-101; Tirmizî, Daavât 15; Nesâî, İstiâze 57

Açıklamalar

Bu dua ve istiğfâr tövbenin her türünü içine almaktadır. Son derece zengin nefis üslûbu, oldukça derin geniş mânası sebebiyle ona “seyyidü’l-istiğfâr” adı verilmiştir. Zira seyyidü'l-istiğfârı okuyan bir kul, biricik ilâhının Cenâb-ı Hak olduğunu bütün samimiyetiyle belirtmekte, ibadetini sadece O’na yaptığını ifade etmektedir. Tek ve eşsiz yaratanın Allah olduğunu söylemekte, Rabbinin ezelde kendisiyle yaptığı sözleşmeyi kabul etmekte ve orada Mevlâsına verdiği söze bağlı kaldığını samimiyetle arzetmektedir. Cenâb-ı Mevlâ’nın kendisine lutfettiği nimetleri şükranla yâdetmekte, işlediği günahları mahcûbiyetle itiraf etmekte, bu günahlardan dolayı kime sığınmak gerektiğinin şuuru içinde olduğunu bildirmekte, günahlarından kurtulma arzusunu açıklamakta ve onları Allah’tan başka kimsenin affedemeyeceği bilinciyle bağışlanma niyaz etmektedir.

Görüldüğü üzere seyyidü’l-istiğfârda, yegâne kudret sahibinin erişilmez yüceliği dile getirilmekte, buna karşılık O’nun affına ve bağışına muhtaç olan kulun aczi ve zayıflığı, pek sade ve samimi bir dille ortaya konulmaktadır.

“Ezelde sana verdiğim sözümde ve vaadimde hâlâ gücüm yettiğince durmaktayım” cümlesinde kulun pek zarif bir surette aczini itirafı vardır. O bu sözüyle, yâ Rabbî! Bezm-i elestte bize “Sizin Rabbiniz değil miyim” diye sormuştun; biz de “Rabbimizsin Allahım!” demiştik. Kabul ve itiraf ettiğim bu kulluğun icabını şüphesiz en iyi biçimde yapmam gerekir. Çünkü sen buna lâyıksın; ama ben kusurlu bir varlığım; sana lâyık olduğun kulluğu

gerektiği şekilde göstermekten âcizim, bununla beraber elimden geleni yapmaya çalışıyorum, demektedir. Bunun hemen ardından kul *“İşlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım”* demekle, “Ey Rabbim! Durum arzettiğim gibi olduğuna göre, sen benim yaptıklarımın yetersizliğine bakma! Bana, ortaya koyduğum davranışlara ve kulluğa göre muâmele etme” diye yalvarmaktadır. Daha sonra kul Allah’ın nimetlerini minnetle anıp günahını itiraf etmekle, o günahlardan kurtulmayı çok istediğini, ama bunu yapmaya gücünün yetmediğini dile getirmekte ve *“Rabbim! Beni affet!”* diye yalvarmaktadır.

Şüphesiz bu istiğfâr, kulun Mevlâsına yakarışını samimi bir şekilde yansıtması sebebiyle, gerçekten de “seyyidü'l-istiğfâr” diye anılmaya lâyık güzellikte ve mükemmelliktedir. Nebiyy-i Muhterem Efendimiz’in en güzel hediyelerinden biri olan seyyidü'l-istiğfârın çarpıcı sözlerinde İlâhî vahyin izleri sezilmektedir.

Hadisin sonundaki “o gün veya o gece ölenin cennetlik olması” müjdesi, günahlar altında ezilen zavallı gönüllere bir seher yeli serinliği ve canlılığı getirmektedir.

Tecrîd-i Sarîh mütercimlerinden merhum Kâmil Miras Bey’in “Ne güzel âdet idi” diye belirttiğine göre, vaktiyle Anadolu’daki büyük camilerde, perşembe günleri ikindi namazından sonra, seyyidü'l-istiğfâr duası imam ve cemaat tarafından beraberce okunurmuş (*Tecrid Tercemesi*, XII, 335).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Seyyidü'l-istiğfâr, her bir müslüman için mutlaka faydalanılması gereken büyük bir imkândır. Onun İnsana kazandıracağı ilâhî bağışa ve fazilete gönülden inanmalı, üstün bir edeple ve samimiyetle okumalıdır.

2. Bu dua, Allah’ın yüce kudretini, kulun aczini ve zaafını, Rabbine ve O’nun affına olan ihtiyacını pek nefis bir üslupla dile getirmekte, kul ile Rabbi arasında mükemmel bir yakınlık sağlamaktadır.

3. Seyyidü'l-istiğfârı, sevabına ve faziletine inanarak okuyan kimseye cennet vaad edilmektedir.

1880- وعنْ ثوْبانَ رضِي اللّه عنْهُ قَال : كَانَ رسولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا انْصرفَ مِنْ صلاتِهِ، استَغْفَر اللَّه ثَلاثاً وقَالَ : « اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنْكَ السَّلامُ ، تَباركْتَ ياذَا الجلالِ والإِكْرام » قيلَ لِلأوزاعِيِّ وهُوَ أَحدُ رُوَاتِهِ : كَيْفَ الاسْتِغْفَارُ ؟ قَالَ : يقُولُ : أَسْتَغْفِرُ اللَّه ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه . رواه مسلم .

1880. Sevbân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* selâm verip namazdan çıkınca **üç defa istiğfâr eder** ve ***“Allâhümme ente’s-selâm ve minke’s-selâm tebârekte yâ ze’l-celâli ve’l-ikrâm:*** *Allahım selâm sensin. Selâmet ve esenlik sendendir. Ey azamet ve kerem sahibi Allahım, sen hayır ve bereketi çok olansın*”** derdi.

Hadisin râvilerinden biri olan Evzâî’ye:

- İstiğfâr nasıl yapılır? diye sorulunca:

- Estağfirullah, estağfirullah demektir, dedi.

Müslim, Mesâcid 135. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 25; Tirmizî, Salât 108; Nesâî, Sehv 81, 82; İbni Mâce, İkâme 32

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf 1418 numarayla “Zikirler Bölümü”nde geçmiş ve Resûl-i Ekrem Efendimiz’in **farz namazlardan sonra okuduğu** bu zikir ve istiğfâr hakkında orada açıklama yapılmıştı. Bu istiğfârda geçen “Zü’l-celâli ve’l-ikrâm” nitelemesi de 1494 numaralı hadiste açıklanmıştı. Hadisimiz, istiğfâr bahsiyle ilgili olması sebebiyle burada tekrar zikredilmiştir.

Sevbân *radıyallahu anh* tarafından rivayet edilen bu hadisi Hz. Âişe de rivayet etmiştir. Sevbân mutlak bir ifadeyle Hz. Peygamber’in *“selâm verip namazdan çıkınca üç defa istiğfâr ettiğini”* söylemekte, Hz. Âişe ise *“selâm verip namazdan çıktıktan sonra Allâhümme ente’s-selâm’ı okuyacak kadar oturduğunu”* belirtmektedir (Müslim, Mesâcid 136). Ali el-Kârî bu rivayet

farkını dikkate alarak şöyle bir yorum getirmektedir: Şayet öğle, akşam ve yatsı namazlarında olduğu gibi farz namazdan sonra bir sünnet-i müekkede varsa, istiğfâr etmeyip sadece Allâhümme ente’s-selâm okunmalı ve sonra da o müekked sünnete başlamalıdır. Şayet sabah ve ikindi namazlarında olduğu gibi farzdan sonra bir sünnet kılınmıyorsa, o zaman önce üç istiğfâr getirmeli, sonra Allâhümme ente’s-selâmı okumalıdır (*Mirkat*, III, 39-40).

Efendimiz’in sünnetine uyarak, kıldığımız farz veya sünnet namazlardan sonra *“Allâhümme ente’s-selâm”ı* hepimiz okuruz. Ama bu zikirden önce üç defa, “Allah’tan beni bağışlamasını dilerim” anlamında “estağfirullah” deme âdeti pek yaygın değildir. Resûl-i Ekrem’in farz namazlardan hemen sonra okuduğu bu istiğfârı, biz de hiç değilse tek başına kıldığımız namazlardan sonra okumalı ve onun bu sünnetini yaşatmalıyız.

İnsan namazdan çıkınca Rabbinin huzurundan ayrılır. Namazdan sonra istiğfâr etmekle, “Rabbim! Sana sunmam gereken kulluğu gereği gibi yapamadım; beni bağışla!” diyerek bu kul-Rab ilişkisini pek güzel bir şekilde sürdürmüş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazdan sonra istiğfâr etmek, yapılan o ibadetin, kusuruyla birlikte kabulünü Cenâb-ı Mevlâ’dan niyaz etmek demektir.

2. Selâm vererek namazdan çıkınca *“Allâhümme ente’s-selâm”* zikri okunmalıdır.

1881- وعَنْ عَائِشَةَ رَضيِ اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ قَبْل موْتِهِ : « سُبْحانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ » متفقٌ عليه .

1881. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatından önce sık sık ***“Sübhânallahi ve bi-hamdihî, estağfirullâhe ve etûbü ileyh:*** *Ben Allah’ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O’na hamdederim. Allah’tan beni bağışlamasını diler ve günahlarıma tövbe ederim”* derdi.

Buhârî, Ezân 123, 139; Müslim, Salât 218-220

Açıklamalar

Sübhânallahi ve bi-hamdihî zikrinin önemini Resûl-i Ekrem Efendimiz muhtelif ifadelerle dile getirmiştir. 1415 numaralı hadiste geçtiği üzere, bu zikrin *"Allah'ın en çok hoşlandığı söz"* olduğunu söylemiştir. 1413 numaralı hadiste gördüğümüz üzere *"Bir kimse günde yüz defa* ***sübhânallahi ve bi-hamdih****î derse, onun günahları deniz köpüğü kadar bile olsa hepsi bağışlanır"* buyurmuştur. Yine 1442 numaralı hadiste okuduğumuz üzere ***sübhânallahi ve bi-hamdihî*** diyen kimseye *"cennette bir hurma ağacı dikileceğini"* müjdelemiştir. Tövbe ve istiğfâr etmenin faziletini ve değerini ise üzerinde durduğumuz bu konudaki hadislerden anlamaktayız.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Rabbine kavuşacağını bildiği günlerde bu zikri dilinden düşürmemesi, onun önemini göstermeye yeterlidir.

115 numaralı hadiste hem bu rivayet hem de onun benzeri birkaç rivayet bir arada bulunmaktadır. Onlardan öğrendiğimize göre Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, hem tesbihi hem hamdi hem de tövbe ve istiğfârı ihtiva eden bu zikri, Mekke'nin fethinden sonra kıldığı namazlarda, özellikle bu namazların rükû ve secdesinde çokça okumaya başlamıştı. Hz. Âişe bunun sebebini sordu. Peygamber *aleyhisselâm* da *"Rabbim bana ümmetimde bir alâmet göreceğimi, onu gördüğüm zaman bu zikri çokça söylememi emretmişti. Ben de alâmeti gördüm"*buyurdu (Müslim, Salât 220). Demek oluyor ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz Mekke'nin müslümanların eline geçmesinden, müslümanların düşmanları karşısında büyük bir zafer kazanmasından ötürü Allah'a şükrünü, hamdini ifade ediyordu. Bunu ona, "İzâ câe nasrullâhi ve'l-feth" diye başlayan 110. Nasr sûresini göndermekle Cenâb-ı Hak emretmiş ve **"Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, *Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile*. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir"** buyurmuştu.

114 numaralı hadisten öğrendiğimize göre, Nasr sûresinin nâzil olmasının bir başka mânası daha vardı. Bu sûre Resûl-i Ekrem'e vefatının

yaklaştığını da haber veriyordu. İşte bu sebeple Allah'ın Resûlü, hadisimizde Hz. Âişe annemizin de dediği gibi, vefatından önce Rabbine bol bol hamdediyor, O'nu tesbih ediyor, O'ndan bağışlanma diliyordu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz vefatının yaklaştığını öğrenince, Cenâb-ı Hakk'ın emrine uyarak, hadisimizde geçen zikri bol bol söylediği gibi, biz de belli bir yaştan sonra dünyaya vedâ etme zamanının yaklaştığını daha çok düşünmeli ve bu zikri daha çok okumalıyız.

2. Peygamber-i Zîşân Efendimiz bizim biricik örneğimizdir. Onun izinden gitmeli, yaptığını yapmalıyız.

1882- وَعَنْ أَنسٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « قالَ اللَّه تَعَالى : يا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ ما دَعَوْتَني ورجوْتَني غفرتُ لَكَ على ما كَانَ منْكَ وَلا أُبَالِي ، يا ابْنَ آدم لَوْ بلَغَتْ ذُنُوبُك عَنَانَ السَّماءِ ثُم اسْتَغْفَرْتَني غَفرْتُ لَكَ وَلا أُبالي ، يا ابْنَ آدمِ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَني بِقُرابِ الأَرْضِ خطايَا ، ثُمَّ لَقِيتَني لا تُشْرِكُ بي شَيْئاً ، لأَتَيْتُكَ بِقُرابِها مَغْفِرَةً » رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

« عنان السَّمَاءِ » بِفَتْحِ العيْنِ : قِيل : هُو السَّحَابُ ، وقِيل : هُوَ مَا عنَّ لَكَ مِنْها ، أَيْ: ظَهَرَ ، و « قُرَابُ الأَرْضِ » بِضَمِّ القافِ ، ورُوِيَ بِكَسْرِهَا ، والضَّمُّ أَشْهَرُ ، وهُو ما يُقَارِبُ مِلْئَهَا .

1882. Enes *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

"Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun, onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım.

Ey Âdemoğlu! Günahların gökyüzünü kaplayacak kadar çok olsa, sonra da benden affını dilesen, seni affederim.

Ey Âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla karşıma gelsen; fakat bana hiçbir şeyi ortak koşmamış olsan, şüphesiz ben de seni yeryüzü dolusu bağışla karşılarım.”

Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 172

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in bu hadîs-i kudsîde belirttiğine göre Allah Teâlâ kulundan iki şey beklemektedir:

Birincisi, kulunun kendisini biricik ilâh olarak bilip tanıması, O’na bütün varlığı ile inanması, hiçbir varlığı Rabbine denk ve ortak tutmaması, şirk koşmamasıdır. Zira kulun bağışlanmasını sağlayacak tek ve en önemli şey, işte bu tevhid inancıdır.

İkincisi de, günah batağına düştüğü zaman Rabbine el açıp “Ne olur, beni bağışla Rabbim!” diye yalvarıp dua ettiği takdirde, Rabbinin kendisini bağışlayacağını bilmesidir. 1438 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Allah Teâlâ *“Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim”* buyurmakta, kulu kendisini “bağışlayıcı” olarak bildiği ve buna gönülden inandığı takdirde onu bağışlayacağını belirtmektedir. Cenâb-ı Mevlâ bunun sadece bilgi olarak kalmayıp aynı zamanda uygulamaya dönüşmesini istemekte, kulundan kendisine dua etmesini beklemektedir. Kitabımızın dua bölümünde genişçe belirtildiği üzere dua, kulun Mevlâsına kulluğunu arzetmesinin en güzel şekillerinden biri, başlı başına bir ibadet, hatta ibadetin özü sayılmaktadır (bk. 1468. hadis). Kulun, günahı ne kadar çok olursa olsun bağışlanacağını bilmesi ve kesinlikle ümitsizliğe düşmemesi için hadisimizde dikkat çekici ifadeler vardır. Her biri cihana bedel şu müjdeler ve insana ümit telkin eden sözler üzerinde minnetle, şükranla ve sevinçle durup düşünmek gerekir:

“İşlediğin günahlar gökyüzünü kaplayacak kadar çok olsa”, *“Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla karşıma gelsen”* ***yine de seni bağışlarım...*** Burada, insanın gönlünü ümitle dolduran şu âyet-i kerîmeyi hatırlamak gerekecektir: **“De ki: Ey kendilerine zulmedip aşırılığa sapmış olan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü**

Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir” [Zümer sûresi (39), 53].

Demek ki günahın çokluğu, büyüklüğü, kulun tövbe ettikten sonra bir daha günah işlemesi, onun bağışlanmasına ve önünde sonunda cennete girmesine engel değildir. Çünkü Allah, dilediğini yapmakta hür ve serbest olan tek varlıktır. Ona, “Bunu niye böyle yaptın?” diye soru soracak bir güç yoktur. Yeter ki kul tövbesinde samimi olsun. Yaptığı tövbeye de tövbe etmeyi gerektirecek şekilde ihlâs ve samimiyetten uzak bulunmasın.

Bu hadîs-i şerîf 443 numarayla “Allah’ın Rahmetini Ümit Etmenin Faydası” bahsinde geçmiş ve orada da açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın rahmeti hudutsuzdur.

2. Allah’ın rahmetini elde edebilmenin ilk şartı, O’na şirk koşmadan varlığına ve birliğine bütün kalbiyle iman etmektir.

3. Günahlarına tövbe ve istiğfâr eden kimse, yaptığı hata ve kusurlardan büsbütün uzaklaşmalıdır. Bunu başaramıyorsa, Allah Teâlâ’dan af dilemekle yetinmelidir. Zira durmadan günah işleyip ardından tövbe ve istiğfâr etmek yalancılıktan başka bir şey değildir.

1883- وَعنِ ابنِ عُمَرَ رضِي اللَّه عنْهُما أَنَّ النَّبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « يا معْشَرَ النِّساءِ تَصَدَّقْنَ، وأَكْثِرْنَ مِنَ الاسْتِغْفَارِ ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ » قالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ : مالَنَا أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ ؟ قَالَ : « تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ ، وتَكْفُرْنَ العشِيرَ مَا رأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عقْلٍ ودِينٍ أَغْلبَ لِذِي لُبٍّ مِنْكُنَّ » قَالَتْ : ما نُقْصانُ الْعقْلِ والدِّينِ ؟ قال : « شَهَادَةُ امرأَتَيْنِ بِشهَادةِ رجُلٍ ، وتَمْكُثُ الأَيَّامَ لا تُصَلِّي » رواه مسلم .

1883. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Ey kadınlar! Sadaka veriniz ve çok istiğfâr ediniz. Çünkü ben cehennemin çoğunu sizin doldurduğunuzu gördüm”** buyurmuştu. Orada bulunan kadınlardan biri:

- Niçin cehennemin çoğunu biz dolduruyoruz? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

- **“Çünkü siz çok lânet eder ve kocanızın yaptığı iyilikleri unutursunuz. Aklı ve dini eksik olup da, aklı başında adamların aklını çelen sizin gibisini görmedim”** buyurdu. O kadın:

- Aklımızın ve dinimizin eksikliği nedir? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

- **“İki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine bedeldir. Kadının günlerce namaz kılmadığı olur.”**

Buhârî, Hayz 6, Küsûf 9, Zekât 44, Savm 41, Şehâdât 12; Müslim, Îmân 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Îmân 6; İbni Mâce, Fiten 19

Açıklamalar

Hadisimizin daha geniş olan bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz’in zamanında, Medine’de kılınan bir kurban veya ramazan bayramında kadınlar da namazgâha çıkmışlardı. Namazgâh, şehrin dışında cuma ve bayram namazlarının topluca kılındığı geniş bir alan demektir. O zamanlar İslâmiyet’in yeni yayıldığı, müslümanların sayısının da az olduğu günlerdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz bayram namazı kılınacak yere kadınların da gelmesini istemiş, böylece henüz müslüman olmayanların gözüne daha kalabalık görünmenin faydalı olacağını düşünmüştü.

Allah'ın Resûlü önce erkeklere sadaka (zekât) vermelerini tavsiye etmiş, sonra kadınların bulunduğu kısma gelerek onlara da zekât vermelerini ve çok istiğfâr etmelerini tavsiye etmiş, Mi’rac gecesinde veya küsûf namazı kılarken (Buhârî, Küsûf 9) kendisine gösterilen bir manzarayı tasvir ederek, cehennem ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu belirtmiş ve onlara cehenneme girmemek için **çok tövbe ve istiğfâr etmelerini ve çok sadaka vermelerini** tavsiye etmişti. 260 numaralı hadiste de Resûlullah *sallallahu*

aleyhi ve sellem’in *“Cehennemin kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, cehenneme girenlerin çoğu kadınlardı"* buyurduğunu okumuş ve bunun sebepleri üzerinde durmuştuk.

Peygamber Efendimiz insanlarda gördüğü kusurları düzeltmek için dikkat çekici usûllere başvururdu. O günkü nasihatinde de böyle yapmış, erkeklere nisbetle kadınlarda daha çok görülen iki kusurdan söz etmek istemiş, onları **çok lânet etme ve kocasının iyiliklerini inkâr etme** alışkanlığından kurtarmak istemişti.

Günlük hayatta çokça rastlandığı üzere, “Allah belâsını versin” veya “Allah lânet etsin” gibi sözleri kadınlar daha fazla kullanırlar. Hatta kendilerine bile lânet ederler. 1500 numaralı hadiste görüldüğü ve açıklandığı üzere, Peygamber Efendimiz lânet sözünün kullanılmasından şiddetle sakındırmış, lânet etmeyi insanın kendisi aleyhine beddua etmesi olarak değerlendirmiş ve *“Kendinize beddua etmeyiniz; çocuklarınıza beddua etmeyiniz; mallarınıza da beddua etmeyiniz. Dileklerin kabul edildiği zamana denk gelir de Allah bedduanızı kabul ediverir”* buyurmuştur. Lânet sözü, “Allah’ın rahmetinden uzak olsun, Allah ona gazap etsin” gibi mânalara gelmektedir ki, gerçekten çok ağır bir bedduadır. Yüzde yüz kâfir olduğu veya kâfir olarak öldüğü bilinen kimselerin dışında hiçbir varlığa kesinlikle lânet etmemelidir.

Kadir kıymet bilmemek de kötü bir huydur. Bu hastalığa yakalanmış olanlar sadece eşlerine değil, Allah’a karşı da nankörlük ederler. İnsanı değerli kılan özelliklerden biri, kendisine yapılan iyiliği unutmaması, hatta zaman zaman bu iyiliği dile getirmesidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz kötü huylu kadınların, kocalarının iyiliklerini inkâr etmeleri sebebiyle cehennemlik olduklarını belirttiği bir başka hadisinde *“Onlardan birisine ömür boyu iyilik etsen, sonra da senden hoşuna gitmeyen bir şey görse, ‘Ben senden hiç hayır görmedim’ der”* buyurmaktadır (Buhârî, Îmân 21; Müslim, Küsûf 17). Şüphesiz sadece kadınlar değil erkekler de bu tür kadir bilmezlikten uzak durmalıdır. Zira Resûlullah Efendimiz’in buyurduğu gibi, gördüğü iyilik sebebiyle insanlara teşekkür etmeyen kimse Allah’a da şükretmiş olmaz (Ebû Dâvûd, Edeb 1).

Hadisimizin son kısmında Resûlullah Efendimiz kadınların **akıl ve dinlerinin noksan** olduğunu söylemiş, akıllarının noksanlığına örnek

olarak da, Kur'ân-ı Kerîm’de belirtildiği üzere [Bakara sûresi (2), 282] **iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine eş değerde olmasını** zikretmiştir. Allah'ın Resûlü’nün durumu ve sözlerinin gerçekliği konusunda yeterli bilgisi olmayanlar, bu hadisi, kadınların aleyhinde söylenmiş aşağılayıcı bir ifade olarak görebilirler. Gerçek hiç de öyle değildir. Bir çoğunluk hakkında verilen genel bir hükmün, o çoğunluğun her ferdine tıpatıp uyması gerekmez. Nitekim herkesin bildiği üzere, kadınlar arasında bir çok erkeğe taş çıkartacak derecede akıllı, zeki, uzak görüşlü, söz ve kararları isabetli olanlar vardır. Ama hüküm çoğunluğa göre verilir. Kadınlar biyolojik ve fizyolojik olarak erkeklerden farklı olduğu gibi psikolojileri de farklıdır. Bu tür farklılıklar onların davranışlarına ve tavırlarına etki eder. Öte yandan Peygamber Efendimiz kadınların âdet gördükleri sürece namaz kılamayışlarını, bir başka rivayete göre oruç tutamayışlarını, ilâhî emirleri erkekler kadar kesintisiz yapmayışlarını **dinin eksikliği** olarak değerlendirmiştir. Bu söz, bir önceki konuda belirtildiği gibi, kadınların erkeklerden daha az dindar olduğu anlamına kesinlikle gelmez. Aralarından Hz. Âişe’lerin, Râbiatü’l-Adeviyye’lerin çıktığı analarımız, bacılarımız hakkında böyle bir şeyi kimse düşünemez ve söyleyemez. Kur'ân-ı Kerîm’inde “müslüman erkekler, müslüman kadınlar” diye her iki cinse de aynı şekilde değer veren bir dini tebliğ eden Peygamber’in, kadınları erkeklerden daha az dindar görmesi elbette söz konusu olamaz.

Dindarlığın ölçüsü Allah’ın emirlerine bağlılıktır. İşte Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, erkekler gibi kadınlara da, mâlî ibadetle birlikte bedenî ibadete de önem vermelerini ve her fırsatta tövbe ve istiğfâr etmelerini tavsiye etmekte, günahlardan kurtulmak için Allah’a el açıp yalvarmanın kıymetine dikkatlerini çekmektedir. Böylece Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadınları ibadete ve tâate teşvik etmekte, bu yolla noksanlıklarını giderdikten başka, nice insanları geride bırakarak Allah’ın rahmetini ve cennetini elde edeceklerini hatırlatmaktadır.

Allah'ın Resûlü kadınlara, *“Aklı ve dini eksik olup da, aklı başında adamların aklını çelen sizin gibisini görmedim”* buyururken, kadınları iffetli olmaya davet etmekte, kudret sahibinin kendilerine bağışladığı bazı özellikleri, karşı cinsi baştan çıkarmak için kullanmamalarını öğütlemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadın erkek herkes her fırsatta tövbe ve istiğfâr etmelidir.

2. Zekât verildikten başka, elden geldiğince nâfile sadakalar da verilmelidir.

3. Hiçbir kadın ve erkek kesinlikle kendine ve başkalarına lânet etmemelidir.

4. İnsan iyilik bilir olmalı; kadınlar kocalarının yaptığı iyilikleri unutmamalı ve onlara nankörlük etmemelidir.

5. Kadınlar, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine verdiği bazı özellikleri ve güzellikleri kötüye kullanmamalı, erkekleri baştan çıkarmaya çalışmamalıdır.

6. Nasihat eden bir kimse, belli bir şahsı hedef almamalı, tıpkı Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi genel olarak konuşmalıdır.

7. Kadın sahâbînin yaptığı gibi, insan bilmediği veya anlamadığı şeyleri bilenlere sormalı ve doğruyu öğrenmelidir.

8. Peygamber Efendimiz bu hadisiyle kadınları kesinlikle küçümsememekte, aksine bazı kusurlarının eğitim yoluyla giderileceğine dikkat çekmektedir.

بيان ما أعدّ الله تعالى للمؤمنين في الجنة كتاب

ALLAH TEÂLÂ'NIN CENNETTE MÜ'MİNLERE HAZIRLADIĞI NİMETLER BÖLÜMÜ

Âyetler

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ [45] ادْخُلُوهَا بِسَلاَمٍ آمِنِينَ [46]
وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ [47] لاَ
يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ [48]

1. "Allah'ın azâbından korkup fenalıklardan sakınanlar (takvâ sahipleri), mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklardır. Onlara 'Oraya selâmet ve emniyetle giriniz' denir. Biz, onların gönüllerindeki her türlü kini ve hasedi söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturup sohbet eden kardeşler olacaklar. Onlar

orada hiçbir yorgunluk duymayacaklar ve oradan çıkarılmayacaklardır.”

Hicr sûresi (15), 45-48

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ [68] الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ [69]
ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ [70]
يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ [71]
وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ [72] لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ [73]

2. “Ey âyetlerimize inanan ve müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzülmeyeceksiniz de. Siz ve eşleriniz sevinç ve mutluluk duyarak cennete giriniz. Altın tepsiler ve kadehler içinde onlara yiyecek ve içecek sunulacaktır. Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Ve kendilerine: Siz, orada ebedî olarak kalacaksınız, dünyada yaptıklarınıza karşılık kazandığınız cennet işte budur. Orada sizin için pek çok meyveler vardır, onlardan yiyeceksiniz, denilir.”

Zuhruf sûresi (43), 68-73

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ [51] فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ [52] يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ [53]
كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ [54] يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ [55]
لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ [56] فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [57]

3. “Allah’ın azâbından korkup fenalıklardan sakınanlar (müttakîler) ise hakikaten güvenilir bir makamda, bahçelerde ve pınar başlarında, ince ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyerek karşılıklı oturup sohbete koyulurlar. Evet böyle olacak. Biz onları iri gözlü hurilerle evlendireceğiz. Onlar orada güven içinde, canlarının çektiği her meyveyi isteyebilirler. İlk tattıkları ölüm dışında, orada artık başka

bir ölüm tatmazlar. Allah onları cehennem azâbından korumuştur. İşte bu, mü'minlere Allah'ın bir lutfudur. En büyük kurtuluş ve mutluluk budur."

Duhân sûresi (44), 51-57

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ [22] عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ [23] تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ [24]

يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ [25] خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَٰلِكَفَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ [26] وَمِزَاجُهُ مِن تَسْنِيمٍ [27]
عَيْنًايَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ [28]

4. "İyiler kesinlikle cennettedir. Koltuklar üzerinde etrafı seyrederler. Yüzlerinde mutluluğun parıltısını görürsün. Kendilerine damgalı, mükemmel bir içki sunulur. Onun içiminin sonu pek hoştur. İşte nefis bir hayat isteyenler bunu istesin, bu yolda yarışsınlar. O içkiye tesnîm pınarının suyu da katılmıştır. O pınardan ancak Allah'ın rızâsını kazananlar içerler."

Mutaffifîn sûresi (83), 22-28

Bu âyet-i kerîmeler gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, insanoğlunun hayal bile edemediği nimet ve güzelliklerle dolu cennet hakkında fikir edinebilmemiz için Cenâb-ı Mevlâ tarafından sunulmuş renkli birer fotoğraf gibidir. Hiçbir fotoğraf aslının güzelliğini yansıtmaz. Allah Teâlâ cennet hayatının pek nefis bir hayat olduğunu söylemekte, nefâsete düşkün olanların bu hayatı istemesini ve onu elde etmek için durmadan çabalamasını tavsiye etmektedir.

O pınar başları, köşkler, bahçeler, üzerinde karşılıklı oturup sohbet edilen koltuklar, tepsiler içinde dolaştırılan meyveler, içecekler, ince ve kalın ipeklerden elbiseler, iri gözlü hûrilerle selâmet ve emniyet içinde bir hayat...Hiçbir korku, endişe ve yorgunluğun, bu güzellikleri kaybedersem türünden hiçbir endişenin hissedilmediği bir âlem...Kin ve kıskançlıktan arındırılmış pırıl pırıl gönüllere sahip insanlarla dostça bir arada yaşamak... Allahım, bütün bunlar ne güzel ne hârika ne emsâlsiz nimetler...

Bütün bunlara sahip olmanın tek şartı, âyet-i kerîmelerde belirtildiği üzere, Allah'ın azâbından korkup fenalıklardan sakınmak, kısacası takvâ sahibi olmaktır. Allah hepimizi bu yarışta muvaffak buyursun. (Âmin).

Hadisler

1884- وعنْ جَابِرٍ رضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَأْكُلُ أَهْلُ الجنَّةِ فِيهَا ويشْرَبُونُ ، ولا يَتَغَوَّطُونَ ، ولا يمْتَخِطُونَ ، ولا يبُولُونَ ، ولكِنْ طَعامُهُمْ ذلكَ جُشَاء كَرشْحِ المِسْكِ يُلهَمُونَ التَّسبِيح وَالتكْبِير ، كَما يُلْهَمُونَ النَّفَسَ » رواه مسلم .

1884. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennetlikler cennette yiyip içerler, ama büyük, küçük abdeste çıkmaz ve sümkürmezler. Sadece hoş kokulu bir geğirti ve ter çıkarırlar. İnsanın kendiliğinden nefes alması gibi, onlar da kendiliklerinden Cenâb-ı Hakk'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder, tekbir getirirler."

Müslim, Cennet 18. Ayrıca bk. Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Enbiyâ 1

Açıklamalar

Cennetliklerin cennette yiyip içmesi bir ihtiyaçtan dolayı değil, eşi benzeri görülmemiş türlü türlü meyveleri, yiyecekleri, içecekleri yeme ve içme zevkini tatmak içindir. Yeme içmenin hemen ardından, yiyip içilen şeyleri dışarı atma ihtiyacı hatıra geleceği için Resûl-i Ekrem Efendimiz ona da cevap lutfetmiş, son derece hoş ve latif olan bu yiyecek ve içeceklerin hafif bir geğirti ve ter ile kolayca dışarı atılacağını, üstelik bu geğirtinin ve terin, son derece hoş kokulu olduğu için kimseyi rahatsız etmeyeceğini belirtmiştir. Orada küçük büyük abdestler için tuvalete gitme ihtiyacının veya burun akıntısı, aksırma, sümkürme gibi hallerin de bulunmadığını ifade etmiştir. Cennetin bu leziz yemeklerinin bir geğirti, içeceklerinin de ter halinde çıkması mümkündür.

Hadisimizden, cennette, Cenâb-ı Hakk’ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih etmek anlamına gelen tesbih ile tekbir seslerinin çokça duyulacağı anlaşılmaktadır. Şüphesiz bu zikirler cennette bir mecburiyet sebebiyle söylenmeyecektir. Zira cennette hiçbir mükellefiyet ve mecburiyet yoktur.

Cenâb-ı Hakk’ın cemâlini görmenin derin hazzıyla kendilerinden geçen, O’nun sayısız ve emsâlsiz nimetlerini tatmanın neşesiyle kanatlanan insanlar, sevinçlerini ve mutluluklarını, bu zikirleri tıpkı nefes alır gibi söyleyerek dile getireceklerdir. Seven bir insanın sevdiğinin adını tekrarlamaktan doyumsuz zevk alması gibi, gönülleri Allah aşkıyla dolan o insanlar, bu tesbih ve tekbirleri kendiliğinden söyleyerek, Allah’a duydukları üstün aşkı ve minneti dile getireceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ cennetlik kullarına pek nefis yiyecekler ve içecekler lutfedecektir.

2. Bunları yiyenler abdest bozma ihtiyacı duymayacaklar. Yenip içilen şeyler vücuttan hoş kokulu bir geğirti ve pek güzel bir ter halinde dışarı atılacaktır.

3. Cennetlikler, Cenâb-ı Hakk’a duydukları sevgi ve minneti, nefes alıp verme ihtiyacı gibi içlerinden gelen bir duyguyla tesbih ve tekbirlerle ifade edeceklerdir.

1885- وعَنْ أَبي هُرِيْرةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قَال اللَّه تَعالَى: أَعْددْتُ لعِبادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لاَ عيْنٌ رَأَتْ ، ولاَ أُذُنٌ سَمِعتْ ولاَ خَطَرَ علَى قَلْبِ بَشَرٍ ، واقْرؤُوا إِنْ شِئتُمْ : { فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جزَاءً بِما كَانُوا يعْملُونَ } [السجدة : 17] متفقٌ عليه .

1885. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ, ‘Ben sâlih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir insanın hatır ve hayal edemediği nimetler

hazırladım’ buyurdu.”

Ebû Hüreyre, isterseniz şu âyeti okuyunuz, dedi:

“Mü’minlerin yaptıkları ibadet ve iyiliklere karşılık olarak onlara ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez” [Secde sûresi (32), 17].

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Tefsîru sûre (32), 1, Tevhîd 35; Müslim, Cennet 2-5. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân 33, 57; İbni Mâce, Zühd 39

Açıklamalar

Allah Teâlâ’nın sâlih yani iyi kulları için cennette neler hazırladığını müjdelediği bu kudsî hadîs, çeşitli âyetlerde ve hadislerde örnek olarak zikredilen cennet nimetlerinden çok daha fazlasını kapsamakta ve iman dolu kalpleri sevinçten hoplatmaktadır. Zira bu hadis, âyetlerde ve hadislerde bize bildirilen cennet nimetlerine göre bildirilmeyen nimetlerin çok daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta bazı rivayetlerde bu nimetleri meleklerin ve peygamberlerin bile bilmedikleri haber verilmektedir.

Kendileri için bunca nimetler hazırlanan sâlih kullar kimlerdir? Hadisimizin yukarıda kaynakları verilen bazı rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz bu hadiste geçen âyeti bir önceki âyetle birlikte okuyarak bu bahtiyarları şöyle tarif etmiştir: **“Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere ibadet ettikleri için vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da başkalarına harcarlar.”** Demekki insan, Allah’ın verdiği bedeni O’na ibadet uğrunda yormak, Allah’ın verdiği malı O’nun rızâsı uğrunda harcamak suretiyle **sâlih** insan, **iyi** kul olma bahtiyarlığına kavuşabilecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ cennette mü’min kulları için, meleklerin ve peygamberlerin de bilmedikleri ve duymadıkları eşsiz ve benzersiz nimetler hazırlamıştır.

2. Aklı başında olan her insanın, o ölümsüz ve sonsuz hayatta bu nimetlerle hoşça vakit geçirmek için iyi bir kul olmaya gayret etmesi gerekir.

1886- وعَنْهُ قَالَ : قال رسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَوَّلُ زُمْرَةٍ يدْخُلُونَ الْجنَّةَ على صُورَةِ الْقَمرِ لَيْلَةَ الْبدْرِ . ثُمَّ الَّذِينَ يلُونَهُمْ علَى أَشَدِّ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ في السَّمَاءِ إِضَاءَةً : لاَ يُبولُونَ ولاَ يتَغَوَّطُونَ ، ولاَ يتْفُلُونَ ، ولاَ يمْتَخِطُون . أمْشاطُهُمُ الذَّهَبُ ، ورشْحهُمُ المِسْكُ ، ومجامِرُهُمُ الأُلُوَّةُ عُودُ الطِّيبِ أَزْواجُهُم الْحُورُ الْعِينُ ، علَى خَلْقِ رجُلٍ واحِد ، علَى صُورَةِ أَبِيهِمْ آدم سِتُّونَ ذِراعاً في السَّماءِ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ للبُخَارِيِّ ومُسْلِمٍ : آنيتُهُمْ فِيهَا الذَّهَبُ ، ورشْحُهُمْ المِسْكُ ، ولِكُلِّ واحِدٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ يُرَى مُخُّ سُوقِهما مِنْ وراءِ اللَّحْمِ مِنَ الْحُسْنِ ، لاَ اخْتِلاَفَ بينَهُمْ ، ولا تَبَاغُضَ : قُلُوبهُمْ قَلْبُ رَجُلٍ واحِدٍ ، يُسَبِّحُونَ اللَّه بُكْرةَ وَعَشِيّاً » .

قَوْلُهُ : « عَلَى خَلْقِ رجُلٍ واحِد » رواهُ بَعْضُهُمْ بِفَتْحِ الخَاءِ وإِسْكَانِ اللاَّمِ ، وبعْضُهُمْ بِضَمِّهِما ، وكِلاَهُما صَحِيحٌ .

1886. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennete ilk girecek kimselerin yüzleri, dolunay gibi parlak olacak. Onların ardından gireceklerin yüzleri, gökyüzündeki en parlak yıldız gibi aydınlık olacak. Orada insanlar ne küçük ne büyük abdest bozarlar ve ne de tükürüp sümkürürler. Onların tarakları altındandır. Kokuları mis gibidir. Buhurdanlıklarında tüten hoş koku, cennetin hoş kokulu ağacındandır. Eşleri hûrilerdir. Cennetliklerin hepsi de babaları Âdem'in şeklinde yaratılmış olup boyları altmış arşındır."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 60, Cennet 5; İbni Mâce, Zühd 39

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayetine göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Onların cennetteki kapları altındandır. Orada terleri mis gibi güzel kokacaktır. Orada her birine, baldırının iliği etinin üstünden görünecek kadar güzel ikişer kadın verilecektir. Onların kalpleri tek bir adamın kalbi gibi aynı duyguları taşıdığından, aralarında ne anlaşmazlık ne de çekişme meydana gelecektir. Akşam sabah Allah Teâlâ'yı ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih edeceklerdir."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 17

Açıklamalar

Cennete ilk girecek bahtiyarlardan bir kısmının bedir halindeki ay gibi güzel, bir kısmının en ziyâlı yıldız gibi parlak olması, orada insanların derecelerine göre farklı bir yaşayışa ve yüz güzelliğine sahip olacaklarını göstermektedir.

Cennette küçük, büyük abdest ihtiyacının, burun akıntısı, aksırma, sümkürme gibi hallerin bulunmadığı, yenilen içilen şeylerin hoş kokulu bir tür geğirme ve mis kokulu ter ile dışarı atılacağı 1884 numaralı hadiste geçmişti. Cennet güzellikler diyarıdır. Orada insanı rahatsız eden haller bulunmayacaktır. Cennetteki yiyecek ve içeceklerin latîf şeyler olması, posalarının rahatsızlık vermemesini, hadislerde belirtildiği üzere onlardan ancak hoş kokular meydana gelmesini gerekli kılar.

Buhurdan, içinde güzel kokulu tütsülerin yakıldığı bir kaptır. Geçmiş bütün medeniyetlerde, özellikle bazı törenler sırasında, ateşe güzel kokulu maddeler atarak veya bu maddeleri buhurdanlarda yakarak etrafa hoş kokular yayma âdeti vardı. Peygamber Efendimiz zamanında bazan mescidde ödağacı veya amber gibi buhurların yakıldığı olurdu. Öd ağacı, yongaları yakıldığı zaman güzel koku veren bir ağaçtır. Amber de öd ağacı gibi buhur olarak kullanılan hoş kokulu bir maddedir Resûl-i Ekrem Efendimiz cennetliklerin buhurdanlarında tüten buhurun, cennetin hoş kokulu ağaçlarından elde edildiğini belirtmektedir. Demekki cennetliklere dünyada bildikleri, tattıkları ve zevk aldıkları şeylerin daha güzelleri,

canları isteyince kendilerine ikram edilecek ve böylece güzel vakit geçirmeleri sağlanacaktır.

Cennetliklerin eşlerine “hûri’l-‘îyn” yani kara gözlü kadın denmektedir. Daha doğrusu hûri’l-‘îyn, iri gözlü ve gözünün akı bembeyaz, karası simsiyah olan kadın anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ, cennette mü'minlere ikram edeceği kadınlara Kur'ân-ı Kerîm'de "hûri’l-‘îyn" adını vermektedir [Duhân sûresi (44), 52-54; Tûr sûresi (52), 20; Rahmân sûresi (55), 72]. Evlenecekleri erkek dışında kendilerine hiçbir insan eli değmemiş olan bu ceylan gözlü kadınlar, eşlerinden başkasıyla ilgilenmeyecek, onların istek ve arzuları dışına çıkmayacaklardır. Peygamber Efendimiz’in, *“Cennetlik hanımlardan biri yeryüzüne şöyle bir bakacak olsa, yer ile gök arasını aydınlatır”* (Buhârî, Rikâk 51) buyurması, onların ne kadar güzel varlıklar olduğunu göstermektedir. Hadisimizin ikinci rivayetinde, cennetliklere sunulacak kadınların güzelliğine temasla,*“Onların her birine baldırının iliği etinin üstünden görünecek kadar güzel* ***ikişer kadın*** *verilecek”* buyurulmaktadır. Bu iki kadının dünya kadınlarından olacağı da söylenmektedir.

Cennetlikler, babaları Âdem’in şeklinde yaratılmakla hem görünüşleri ve renkleri hem de huyları ve anlayışları bakımından birbirlerine benzeyeceklerinden, aralarında herhangi bir anlaşmazlık sebebi de kalmayacak ve orada huzurlu bir hayat süreceklerdir.

Hadisimizde cennetliklerin, akşam sabah Allah Teâlâ’yı ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih edecekleri belirtilmektedir. Akşam, sabah sözünden, bu zikrin dünyadaki akşam ve sabah kadar devam edeceği anlaşılmaktadır. Zira cennette akşam ve sabah, gündüz ve gece gibi zaman mefhumları bulunmayacaktır. 1884 numaralı hadiste bu durum, *“İnsanın kendiliğinden nefes alması gibi, onlar da kendiliklerinden Cenâb-ı Hakk’ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder, tekbir getirirler”* şeklinde belirtilmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennetlikler en güzel şekilde yeniden yaratılacaklardır. Derecesi yüksek olanlara verilecek imkânlar daha mükemmel olacaktır.

2. Orada abdest bozma, tükürme, sümkürme gibi haller bulunmayacaktır.

3. Hem kendileri mis kokulu olacaklar hem de kendilerine en güzel kokular ikram edilecektir.

4. Kendilerine hem vücut hem de huy bakımından en güzel eşler sunulacaktır.

5. Birbirlerini kıskanmayacaklar, birbirleri hakkında kötü duygular beslemeyeceklerdir.

6. Sabah akşam Allah'ı zikredecek ve bundan derin haz duyacaklardır.

1887- وَعَن المُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةِ رَضِي اللَّه عَنْهُ عنْ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « سأَل مُوسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ربَّهُ ، ما أَدْنَى أَهْلِ الْجنَّةِ مَنْزِلَةً ؟ قَالَ : هُو رَجُلٌ يجِيءُ بعْدَ ما أُدْخِل أَهْلُ الْجنَّةِ الْجَنَّةَ، فَيُقَالُ لَهُ : ادْخِلِ الْجنَّة . فيقُولُ : أَيْ رَبِّ كَيْفَ وقَدْ نَزَل النَّاسُ منَازِلَهُمْ ، وأَخَذُوا أَخذاتِهِم ؟ فَيُقَالُ لهُ : أَتَرضي أَنْ يكُونَ لَكَ مِثْلُ مُلْكِ مَلِكٍ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيا ؟ فَيقُولُ : رضِيتُ ربِّ ، فَيقُولُ : لَكَ ذَلِكَ ومِثْلُهُ ومِثْلُهُ ومِثْلُهُ ومِثْلُهُ ، فيقُولُ في الْخَامِسَةِ: رضِيتُ ربِّ ، فَيَقُولُ : هَذَا لَكَ وعشَرةُ أَمْثَالِهِ ، ولَكَ ما اشْتَهَتْ نَفْسُكَ ، ولَذَّتْ عَيْنُكَ. فَيَقُولُ : رضِيتُ ربِّ ، قَالَ : ربِّ فَأَعْلاَهُمْ منْزِلَةً ؟ قال : أُولَئِكَ الَّذِينَ أَردْتُ ، غَرسْتُ كَرامتَهُمْ بِيدِي وخَتَمْتُ عَلَيْهَا ، فَلَمْ تَر عيْنٌ ، ولَمْ تَسْمعْ أُذُنٌ ، ولَمْ يخْطُرْ عَلَى قَلْبِ بشَرٍ » رواهُ مُسْلم .

1887. Muğîre İbni Şu'be *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mûsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* Rabbine:

- Cennetliklerin en aşağı derecesi nedir? diye sordu. Allah Teâlâ da şöyle buyurdu:

- O, cennetlikler cennete girdikten sonra çıkagelen bir adamın derecesi olup kendisine:

- Cennete gir! denir.

- Yâ Rabbî! Herkes yerine yerleşmiş ve alacağını almışken ben nereye gideceğim? der. Ona:

- Sana dünya hükümdarlarından birinin mülkü kadar yer verilse razı olur musun? diye sorulur. O da:

- Razıyım yâ Rabbî! der. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona:

- İşte öyle bir mülk senindir. Bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha buyurur. Beşincisinde o adam:

- Razı oldum yâ Rabbî! der. Allah Teâlâ ona:

- İşte bu kadar şey hep senindir. Onun on misli de senindir. Bir de neyi arzu ediyorsan, gözün neden hoşlanıyorsa hepsi senindir, buyurunca adam:

- Razı oldum yâ Rabbî! diyecek.

Daha sonra Mûsâ *aleyhisselâm* :

- Yâ Rabbî! Cennetliklerin en üstün derecesi nedir? diye sordu. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

- Onlar benim seçtiğim kullardır. Onların kerâmet fidanlarını kudret elimle ben dikip mühür altına aldım. Onlara hazırladığım nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak duymuş, ne de bir kimsenin hatır ve hayalinden geçmiştir.”

Müslim, Îmân 312

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1888- وعن ابْنِ مسْعُودٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنِّي لأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّار خُرُوجاً مِنهَا ، وَآخِرَ أَهْلِ الْجنَّةِ دُخُولاً الْجنَّة . رجُلٌ يخْرُجُ مِنَ النَّارِ حبْواً ، فَيقُولُ اللَّه عزَّ وجَلَّ لَهُ :

اذْهَبْ فَادخُلِ الّجنَّةَ ، فَيأتِيهَا ، فيُخيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا مَلأى ، فيَرْجِعُ ، فيقُولُ : ياربِّ وجدْتُهَا مَلأى ، يَقُولُ اللَّه عزَّ وجلَّ لهُ : اذْهَبْ فَادْخُلِ الجنَّةَ ، فيأْتِيها ، فَيُخَيَّل إِلَيْهِ أَنَّهَا ملأى ، فَيرْجِعُ . فيَقُولُ : ياربِّ وجدْتُهَا مَلأى ، ، فَيقُولُ اللَّه عزَّ وجلَّ لهُ : اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ . فإِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيا وعشَرةَ أَمْثَالِها ، أَوْ إِنَّ لَكَ مِثْل عَشرَةِ أَمْثَالِ الدُّنْيا ، فَيقُولُ : أَتَسْخَرُ بِي ، أَوَ أَتَضحكُ بِي وأَنْتَ الملِكُ » قَال : فَلَقَدْ رأَيْتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ضَحِكَ حَتَّى بدت نَوَاجذُهُ فَكَانَ يقُولُ : « ذَلِكَ أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ منْزِلَةً » متفقٌ عليه .

1888. İbni Mes’ûd *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ben cehennemden en son çıkacak (veya cennete en son girecek) kimseyi biliyorum. O adam cehennemden emekleye emekleye çıkar. Allah Teâlâ ona:

- Haydi git, cennete gir, buyurur. Adam cennete gider, fakat ona cennet doluymuş gibi gelir. Geri dönüp Allah Teâlâ’ya:

- Yâ Rabbî! Cennet ağzına kadar dolmuş! der. Allah Teâlâ ona:

- Git, cennete gir, buyurur. Tekrar oraya gider, yine cennetin dolu olduğunu zanneder. Bir daha geri dönüp Allah Teâlâ’ya:

- Yâ Rabbî! Orası dopdolu! der. Allah Teâlâ ona yine:

- Git, cennete gir, orada senin dünya kadar ve dünyanın on misli (veya **dünyanın on misli büyüklüğünde) yerin var, buyurur. O Adam:**

- Yâ Rabbî! Sen kâinâtın hükümdarı olduğun halde benimle alay mı ediyorsun? (veya **benim halime mi gülüyorsun?) der.”**

Hadisin râvisi İbni Mes’ûd şöyle dedi: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in gerideki dişleri belirinceye kadar tebessüm ettiğini gördüm. Sonra şöyle buyurdu:

“İşte cennetliklerin en aşağı seviyesinde bulunan adamın derecesi budur.”

Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 36; Müslim, Îmân 308. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 39

Açıklamalar

Bunlar, Cenâb-ı Mevlâ’nın rahmetinin denizler gibi dalgalandığı hadîs-i şerîflerdir. Bu hadislerde, dünyada etmediği kalmamış, bu yüzden cezasını sonuna kadar çekmiş bir kimseyi, gönlündeki imanın nasıl kurtardığını ve ikrâm sahibi Rabbimizin ona neler lutfettiğini görmekteyiz. Cennetliklerin sonuncusu bu kadar büyük nimete kavuşursa, ondan daha önce cennete girenlerin, hele cehenneme hiç uğramayanların kazanacağı dereceler, elde edeceği nimetler kim bilir ne kadar muazzamdır. Hele Cenâb-ı Hakk’ın kulları arasından seçtiği ve onlara lutfedeceği nimetleri kudret eliyle bizzat hazırladığı kimseler, Allahım, ne kadar bahtiyar insanlardır!..

Şimdi cehennemden en son çıkıp cennete en son girecek adamın hikâyesine tekrar dönelim. Onun macerası daha uzun bir hadiste (Müslim, Îmân 310) etraflıca anlatılmaktadır. Bu zât kâh yürüyerek kâh yüz üstü düşerek kâh yüzünü ateş yalayarak cehennemden çıkınca, geri dönüp bakacak ve cehenneme “Beni senden kurtaran Allah yücelerden yücedir. Yemin ederim ki Allah, gelmiş geçmiş insanlardan hiç kimseye vermediğini bana verdi” diyecek. Sonuncu bahtiyar olduğunu bilmeyen bu zavallı, en acı şekilde tattığı azâptan kurtulmanın aşırı sevinciyle kendisini en bahtiyar adam zannedecek. İleride bir ağaç görüp onun altına götürülmesini niyaz edecek. Allah Teâlâ ona, bu isteğini yerine getirirse bir şey daha isteyebileceğini hatırlatınca, başka bir şey istemeyeceğine dair kesin söz verecek.

Fakat daha sonra, çok daha güzel bir ağaç görüp onun altına gitmeyi isteyecek. Yine Allah Teâlâ ile aralarında buna benzer konuşma geçecek ve üçüncü defa görüp altında dinlenmeyi istediği ve sonunda kavuştuğu ağaç, cennet kapısının yakınında bulunacak. Bu defa cennetliklerin şen şakrak seslerini duyunca “Yâ Rabbi! Beni oraya koy!” diye yalvaracak. Cenâb-ı Mevlâ ona, “Acaba sana dünya kadar, hatta bir o kadar daha yer versem, bu tükenmeyen isteklerin son bulur mu?” deyince, cennette herkesin yerini

tuttuğunu, kendisine bu kadar geniş bir mekân kalmadığını düşünen adam, bu baş döndürücü teklif karşısında aklını oynata yazdığı için kendisiyle Allah Teâlâ'nın alay ettiğini sanacaktır. Olayın gerisi yukarıda gördüğümüz şekildedir.

Allah Teâlâ'nın iman ve amellerini beğenip seçtiği kullarına **kerâmet fidanları** dikmesi, onları özel surette ağırlaması demektir. Bu nimetleri **mühür altına alması,** onlara olan ikramını garanti altına alması ve kesinlikle değiştirmemesi anlamınadır. Bu nimetlerin nasıl olduğu konusunda hiçbir bilgi verilmemekte, onları kimselerin görüp duymadığı, hatta hayal bile edemediği belirtilmek suretiyle, bu nimetlerin en üstün ve tamamen özel ikramlar olduğu ifade edilmektedir.

Cehennemden son olarak çıkan kimselerle ilgili olarak insana sevinç göz yaşları döktürecek hadisler vardır. Bütün bu rivayetler, Yüce Rabbimizin kullarına olan sevgisinin ve merhametinin büyüklüğünü, onları sevindirmekten pek hoşlandığını ortaya koymaktadır. Bu hadislerden biri özetle şöyledir:

Kıyamet gününde Allah Teâlâ, meleklerine, cehennemden en son çıkan kuluma küçük günahlarını gösterin, ama büyük günahlarını göstermeyin, buyuracak. Melekler ona "Sen falan zaman şu, şu, şu işleri yaptın. Filan gün de şunları, şunları yaptın" diyecekler. O zât yaptıklarını inkâr edemeyip hepsini kabul etmek zorunda kalacak. 'Ya büyük günahlarım da ortaya dökülecek olursa ben ne yaparım?', diye korkacak. Fakat ona, Allah Teâlâ tarafından bağışlandığı, ayrıca yaptığı her bir kötülüğe karşılık bir sevap verildiği söylenince, hiç ummadığı bu mükâfat karşısında hudutsuz bir sevince kapılan adam: "Yâ Rabbî! Ben birtakım şeyler daha yaptım ki, onları burada göremiyorum" diyecek.

Bu hadisi, Resûlullah Efendimiz'in ağzından bizzat dinleyen Ebû Zer el-Gıfârî *radıyallahu anh*, Peygamber-i Zîşân Efendimiz'in, yukarıdaki hadiste gördüğümüz gibi, o zaman da gerideki dişleri görününceye kadar güldüğünü söylemektedir (Müslim, Îmân 313).

Bu ve benzeri hadîs-i şerîfler bizi Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarına sarılmaya yöneltmeli, iyi bir kul olma gayretimizi artırmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın lutuf ve ikrâmının haddi hesabı yoktur.

2. Hedefimiz, Cenâb-ı Hakk'ın kerâmet fidanlarını kudret eliyle diktiği bahtiyarlar arasına girmek olmalıdır.

1889- وَعَنْ أَبِي مُوسَى رَضِي اللّٰه عنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ لِلْمُؤْمِنِ في الْجَنَّةِ لَخَيْمةً مِنْ لُؤْلُؤةٍ وَاحِدةٍ مُجوَّفَةٍ طُولُهَا في السَّماءِ سِتُّونَ ميلاً . للْمُؤْمِنِ فِيهَا أَهْلُونَ ، يَطُوفُ عَلَيْهِمُ المُؤْمِنُ فَلاَ يَرى بعْضُهُمْ بَعْضاً» . متَّفقٌ علَيْهِ : « المِيلُ » سِتَّة آلافِ ذِرَاعٍ .

1889. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz mü'min için cennette, altmış mil yükseklikte içi boş inciden yapılma bir çadır vardır. Orada mü'minin gidip ziyaret ettiği aileleri vardır. Fakat bu aileler birbirlerini görmezler."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Tefsîru sûre (55) 2; Müslim, Cennet 23-25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 3

Açıklamalar

Yukarıda kaynağı verilen bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre, inciden yapılmış olan bu muazzam çadırın eni ve boyu altmışar mil uzunluğundadır. Üstelik onun dört bir köşesinde, mü'minin eşinden ve hizmetkârlarından meydana gelen birer ailesi bulunacaktır. Bir mil 1800 metreden fazla olduğuna göre, 110.000 metreden daha büyük bir yerde ailelerin birbirini görmemesi tabiidir. Cennette iyi kullarına altından, gümüşten ve daha başka değerli madenlerden yapılma köşkler, saraylar ikram edeceğini vaad buyuran yüce Mevlâ, tek bir inciden böylesine büyük evler, çadırlar yapmak suretiyle, kullarına kudretinin çeşit çeşit örneklerini de gösterecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennette Cenâb-ı Mevlâ’nın iyi kulları için hazırladığı pek değişik nimetleri vardır.

2. Bir inciden bu kadar büyük bir çadırın yapılması, Allah Teâlâ’nın sonsuz kudretinin bir başka göstergesidir.

1890- وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضِيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إِنَّ في الْجنَّةِ لَشَجرَةً يسِيرُ الرَّاكِبُ الْجوادَ الْمُضَمَّرَ السَّرِيعَ ماِئَةَ سنَةٍ مَا يَقْطَعُهَا » متفقٌ عليه .

وَرَوَياهُ فِي « الصَّحِيحَيْنِ » أَيْضاً مِنْ روَايَةِ أَبِي هُريْرَةَ رَضِي اللَّه عنه قالَ : « يَسِيرُ الرَّاكِبُ في ظِلِّهَا ماِئَةَ سَنَةٍ مَا يَقْطَعُهَا » .

1890. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennette öyle bir ağaç vardır ki, idmanlı bir ata binmiş olan kimse onun bir ucundan diğerine yüz senede varamaz.”

Buhârî, Rikak 51; Müslim, Cennet 8

Buhârî (Bed'ü'l-halk 8, Tefsîru sûre (56), 1) ve Müslim’in (Cennet 8) Ebû Hüreyre’den naklettikleri başka rivayetlere göre Resûl-i Ekrem, **“Bir süvari o ağacın gölgesinde yüz sene gider de bir ucundan diğerine varamaz”** buyurdu.

Açıklamalar

Özel surette idmana çekilmiş bir at, iyi bir binicinin altında süratli yol alır. Böyle bir biniciyle cins atının bir baştan diğer başa yüz yılda varamayacağı kadar büyük olan bir ağaç, Cenâb-ı Hakk’ın kudretinin büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Cennette güneşin yakıcı etkisinin bulunmayacağını, orada serin gölgelikler altında yaşanacağını belirten âyet-i kerîmeler vardır. **“Orada ne yakıcı sıcak hissederler ne de dondurucu bir soğuk”** [İnsan sûresi (76) 13], **“Uzamış gölgeler**

içindedirler” [Vâkıa sûresi (56) 30] şeklindeki âyetler bunu göstermektedir. Hadisimizin Buhârî’deki rivayetinin buraya alınmayan son kısmında, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in, cennette böyle bir ağaç bulunduğunu söyledikten hemen sonra **“İsterseniz ‘uzamış gölgeler’ âyetini okuyunuz”** buyurduğu da görülmektedir.

Gölge; nimetin, rahat ve huzurun simgesidir. Peygamber Efendimiz, gölgesi bitip tükenmeyen ağaç ifadesiyle cennetteki bitip tükenmeyen nimetlere, kimsenin bozamadığı rahat ve huzura ve mutlu bir hayata işaret etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ Cennette kulları için pek değişik nimetler hazırlamıştır.
2. Orada insanlar, gölgelikler altında, soğuktan ve sıcaktan rahatsız olmadan huzur içinde yaşayacaklardır.

1891- وَعَنْهُ عَن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ أَهْلَ الْجنَّةِ لَيَتَرَاءُوْنَ أَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا تَتَرَاءَوْنَ الكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ الْغَابِرَ في الأُفُقِ مِنَ المشْرِقِ أَوِ المَغْرِبِ لتَفَاضُلِ ما بَيْنَهُمْ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّه ، تلْكَ مَنَازلُ الأَنْبِيَاءِ لَاَ يبْلُغُهَا غَيْرُهُمْ ؟ قَالَ : « بلَى وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ رجَالٌ آمَنُوا بِاللَّهِ وصَدَّقُوا المُرْسلِينَ » متفقٌ عليه .

1891. Yine Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerdir.” Bunun üzerine ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! O yerler, peygamberlere ait ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır, dediler. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

- “Evet, öyledir. Canımı kudretiyle elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, o yerler, Allah’a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır.”

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 11

Açıklamalar

İnsanların hayal edemeyecekleri kadar mükemmel ve olağan dışı güzelliklerin yaşanacağı cennette, işte böylesine farklı ve uzay âlemine benzer hayat tarzları da olacaktır. Mü’minlerin **“yüksekçe bir cennette”** yaşayacaklarını [Hâkka sûresi (69) 22] belirten âyet-i kerîme ile belki de buna işaret edilmektedir. Allah’ın da, Resûlü’nün de defalarca belirttikleri üzere şu yaşadığımız hayat, insan için bir fırsattır. Bu dünya, insanların âhirette çok daha mükemmel yaşama biçimlerini elde etmeleri için bir yarış alanıdır. Allah’a ve peygamberlerine bütün samimiyetleriyle inanan, sonra da onların gösterdiği yolda ellerinden geldiğince ilerlemeye çalışan mü’minler için benzersiz güzellikte hayat tarzları vardır.

“Yüksekteki köşkler” diye tercüme ettiğimiz “guref” kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm’de tekil olarak geçmekte ve ona “yüksek makam” anlamı verilmektedir: **“İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selâmla karşılanacaklardır”** [Furkan sûresi (25) 75]. Cenâb-ı Mevlâ’nın, cennetin en yüksek makamlarını sadece peygamberlere ayırmaması, gelmiş ve gelecek bütün kullarından bu eşsiz makamları elde etmek isteyen herkese bu fırsatı vermesi, O’nun adalet ve merhametinin yüceliğini göstermektedir.

1894 numarada bu hadisin bir benzerini okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar dünyadaki imanlarına, ibadetlerine ve yapacakları iyi işlere (amel-i sâlihe) göre âhirette üstün dereceler elde edeceklerdir.

2. Mü’minler dinlerini yaşamak için ellerinden geleni yaparlarsa, cennette peygamberlere verilen derecelere benzer üstün dereceler kazanabilirler.

1892- وعنْ أَبي هُرِيْرةَ رضِي اللّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لَقَابُ قَوْسٍ في الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِمَّا تَطْلُعُ علَيْهِ الشمْسُ أَوْ تَغْربُ » متفقٌ عليهِ .

1892. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennette yay kadar bir yer, üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır."

Buhârî, Cihâd 5, 6, Bed'ü'l-halk 8, Rikak 51; (Hadisi Müslim rivayet etmemiştir). Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 17

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu ifadesiyle, bir yayın iki ucu kadar bir cennet toprağının, yaygın söyleyişiyle bir karış cennet toprağının dünya ve dünyadaki her şeyden daha değerli olduğunu belirtmektedir. Esasen ebedî cennetin zerresi bile bu fâni dünyadan daha kıymetlidir. Resûlullah Efendimiz'in cennet ile dünyayı mukayese ederken yayı misâl olarak söylemesi, belki de sahâbîlerinin, oku ve yayı ellerine her alışta bu gerçeği hatırlamalarını arzu ettiği içindir.

Konumuz cennet ve cennet nimetleri olduğu için, müellifimiz Nevevî bu hadisin devamında bulunan şu cümleyi buraya değil, 1291 numarayla "Cihad" bahsine almıştır: *"Allah yolunda yapılan bir sabah veya akşam yürüyüşü, hiç şüphesiz dünyadan ve dünya varlıklarından daha değerlidir."* Hadisin bu kısmı, cenneti kazanmayı sağlayan iyilik ve ibadetlerin, Cenâb-ı Hakk'ın ölçülerine göre, bütün dünyadan daha değerli olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir söyleyişle dünyayı değerli kılan şey, orada yapılan ibadetler, iyilikler, hayırlardır. Allah için bir şey yapılmadan geçen dünya hayatının beş paralık değeri yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennetin zerresi bile dünyadan hayırlıdır.

2. Bu fâni hayatı, ebedî hayatı kazanma yolunda harcamalıdır.

1893- وعنْ أنَسٍ رضِي اللّه عنْهُ أنَّ رَسُولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ في الْجنَّةِ سُوقاً يأْتُونَهَا كُلَّ جُمُعةٍ . فتَهُبُّ رِيحُ الشَّمالِ ، فَتحثُو في وُجُوهِهِمْ وثِيَابِهِمْ ، فَيزْدادُونَ حُسْناً وجَمالاً . فَيَرْجِعُونَ إلَى أَهْلِيهِمْ ، وقَدْ ازْدَادُوا حُسْناً وجمالاً ، فَيقُولُ لَهُمْ أَهْلُوهُمْ : وَاللَّهِ لَقَدِ ازْدَدْتُمْ حُسْناً وجمالاً ، فَيقُولُونَ : وأَنْتُمْ وَاللَّهِ لَقَدِ ازْددْتُمْ بعْدَنَا حُسناً وَجمالاً ،» رواهُ مُسلِمٌ .

1893. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennette, cennetliklerin her hafta gittikleri bir çarşı vardır. Orada, yüzlerine ve elbiselerine cennet kokuları üfleyen bir kuzey rüzgârı eser ve böylece güzellikleri daha da artar. Eskisinden daha güzel ve yakışıklı olarak eşlerinin yanına döndükleri zaman, aileleri onlara:

- Vallahi güzelliğinize güzellik katılmış, derler. Onlar da:

- Vallahi yanınızdan ayrılalı beri siz de daha bir güzel olmuşsunuz, derler."

Müslim, Cennet 13

Açıklamalar

Cennette güneş doğup batmayacak, dolayısıyla bildiğimiz mânada gün mefhumu olmayacaktır. Bununla beraber hadisimiz, henüz bilmediğimiz bir şekilde gün ve hafta anlayışının olacağını göstermektedir. Mahiyeti hakkında bilgi verilmeyen, belki bir gezinti yeri olan veya cennetliklere birtakım hediyeler sunulan bu çarşıda dolaştıkları sırada, cennetin burcu burcu kokularını getiren bir rüzgâr esecek, oradakilerin hem yüzleri ve vücutları hem de elbiseleri eskisinden daha güzel olacaktır.

Cennet kokuları getiren bu rüzgârdan hadisimizde şimâl rüzgârı diye söz edilmesi, Araplar'ın yağmur getiren şimâl rüzgârını hasretle beklemeleri sebebiyle olmalıdır. Nitekim bir başka rivayette bu rüzgâr "şimâl" değil, hareket getiren anlamında "müsîre" diye anılmıştır.

Görüldüğü üzere Peygamber Efendimiz, muhtelif hadislerinde bize cennet hayatından bilgiler sunarken, orasının bitip tükenmeyen bir güzellikler diyarı olduğunu anlatmış, böylece bizi, Cenâb-ı Hakk'ın bu eşsiz nimetlerini elde etmek için çalışıp çabalamaya teşvik etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet güzellikler ülkesidir. Cennetliklerin güzelliği artacak, eksilmeyecektir.

2. Cennette eşlerin birbirlerine olan sevgileri de artacaktır.

1894- وعنْ سَهْلِ بْنِ سعْدٍ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنَّ أَهْلَ الْجنَّةِ لَيَتَراءَوْنَ الْغُرفَ في الْجنَّةِ كَمَا تَتَرَاءَوْنَ الْكَوْكَبَ في السَّماءِ » متفقٌ عليه .

1894. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennetlikler, yükseklerdeki köşkleri, sizin gökyüzündeki yıldıza baktığınız gibi seyredeceklerdir.”

Buhârî, Rikak 51

Bu hadis, 1891 numarayla gördüğümüz hadisin ilk cümlesinin kısaca ifadesinden ibarettir.

1895- وَعنْهُ رضِي اللَّه عنْهُ قَال : شَهِدْتُ مِنَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مجْلِساً وَصفَ فِيهِ الْجَنَّةَ حتَّى انْتَهى ، ثُمَّ قَال في آخِرِ حدِيثِهِ : « فِيهَا ما لاَ عيْنٌ رأَتْ ، ولا أُذُنٌ سمِعَتْ ، ولاَ خَطَر عَلى قَلْبِ بشَرٍ ، ثُمَّ قَرأَ { تتجافى جُنُوبُهُمْ عَنِ المضَاجِعِ } إِلى قَوْلِهِ تَعالَى : {فَلاَ تعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيِنٍ} .

رواهُ البخاري .

1895. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cenneti geniş bir şekilde anlattığı bir sohbetinde bulundum. Sözünün sonunda şöyle buyurdu:

"Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiç kimsenin hatırından bile geçirmediği nimetler vardır." Sonra da şu âyeti okudu:

"Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere ibadet ettikleri için vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da başkalarına harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez" [Secde sûresi (32) 16-17].

Müslim, Cennet 5

Açıklamalar

Her ne kadar Nevevî, bu hadisin Sehl İbni Sa'd'in rivayetiyle *Sahîh-i Buhârî*'de yer aldığını söylüyorsa da, hadîs-i şerîf bu şekliyle sadece Müslim tarafından rivayet edilmiştir. Buhârî ve Müslim onu 1885 numarada geçtiği şekliyle kudsî hadis olarak Ebû Hüreyre'den rivayet etmişlerdir. Hadis 1885 numarada açıklanmıştır.

1896- وعَنْ أَبِي سعِيدٍ وأَبي هُريْرةَ رضِي اللَّه عنْهُما أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إِذَا دخَلَ أَهْلُ الْجنَّةِ الجنَّةَ يُنَادِي مُنَادٍ : إِنَّ لَكُمْ أَنْ تَحْيَوْا ، فَلا تَمُوتُوا أَبداً وإِنَّ لكُمْ أَنْ تَصِحُّوا ، فَلاَ تَسْقَمُوا أَبداً ، وإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَشِبُّوا فَلا تهْرَمُوا أَبداً وإِنَّ لَكُمْ أَن تَنْعمُوا ، فَلا تبؤسوا أَبَداً » رواهُ مسلم .

1896. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennetlikler cennete girince bir kimse şöyle seslenir: Siz cennette ebediyyen yaşayacak, hiç ölmeyeceksiniz; hep sağlıklı olacak, hiç hastalanmayacaksınız; hep genç kalacak, hiç yaşlanmayacaksınız; hep nimet ve mutluluk içinde yaşayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz."

Müslim, Cennet 22. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 41

Açıklamalar

Cennet bütün arzuların gerçekleşeceği mutluluklar ülkesidir. Tıpla ilgili kimi insanların ölümsüzlük, kimilerinin yaşlanmayı durdurmak, ihtiyarlığı geciktirmek peşinde olduğunu okur dururuz. Kimi güzellik meraklılarının düzgün bir vücuda sahip olmak için büyük sıkıntılara ve acılara katlandıklarını duyarız. Kimi insanların genç ve dinç kalabilmek, sağlıklı yaşayabilmek için yemeyip içmediklerini, zamanlarının önemli bir bölümünü spor yapmakla geçirdiklerini biliriz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in âhiret âlemiyle ilgili olarak verdiği ve müjdelediği bu haber, insanların gerçek saâdeti öteki dünyada yakalayacaklarını, rüyalarının orada hakikat olacağını göstermektedir. Öyleyse hiç ölmek istemeyenler, hastalanmaktan korkanlar veya dünyada çeşitli rahatsızlıklar yüzünden acı ve ıstırap çekenler, genç ve dinç kalmayı arzu edenler, dünyada hayatları yokluk, hüzün, keder ve sıkıntı içinde geçmiş olanlar henüz fırsat elde iken ebedî hayatı kazanmaya bakmalıdır.

Dünya ölümlü ve fânidir. Çekilen bütün acılar, ıstıraplar, hüzünler bir gün mutlaka son bulacaktır. Fakat daha sonra hiç bitmeyen bir hayat başlayacaktır. Bu hayat ya cehennemde, dünyadakinden besbeter, tarifsiz kederler içinde geçecek veya cennette, dünyadaki hiçbir mutlulukla mukayese edilemeyecek güzellikte, neşe ve eğlence içinde geçecektir. Hesabını bilen insan elbette ölümlüyü bir yana itip ölümsüz hayatı seçer, keçiboynuzundaki balı değil, balların balını tercih eder.

Resûlullah Efendimiz yukarıdaki hadisi söyledikten sonra şu âyet-i kerîmeyi okumuştur: **"İşte size cennet! Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona vâris kılındınız, diye seslenilir"** [A'râf sûresi (7) 43].

Mademki o güzel cennete mirasçı olmak var, o halde şu fani çöplükte ne diye uyuklayalım!..

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyada ölüm, hastalık, ihtiyarlık, çile ve mutsuzluklar vardır.

2. Bütün bu olumsuzlukların zıddı, gerçek ve en güzel hayat ise cennettedir.

1897- وعَنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضِي اللَّهِ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنَّ أَدْنَى مقْعَدِ أَحدِكُمْ مِنَ الْجنَّةِ أَنْ يقولَ لَهُ : تَمنَّ فَيَتَمنَّي ويتَمنَّي . فَيَقُولُ لَهُ : هلْ تَمنَّيْتَ ؟ فَيَقُولُ : نَعمْ فيقُولُ لَهُ : فَإِنَّ لَكَ ما تَمنَّيْتَ ومِثْلَهُ معهُ » رَواهُ مُسْلِمٌ .

1897. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden cennetin en aşağı derecesinde olan birine (Allah Teâlâ veya bir meleği)**:**

- Ne dilersen dile, diyecek. O da bütün dileklerini söyleyecek. Kendisine, kalbinden geçenlerin hepsini diledin mi? diye soracak. O da:

- Evet, diledim, diyecek. Bunun üzerine o kimseye:

- Bütün dileklerin bir misli fazlasıyla sana verilecektir, diyecek."

Müslim, Îmân 301. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 315

Açıklamalar

Cennetinde kulları için gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, hiç kimsenin hayal bile edemediği nimetler hazırlayan lutufkâr Rabbimizin, onlara ikrâm şekli de pek hoştur. Bir insan dünyada masallarda olduğu gibi "Dile benden ne dilersen!" teklifi karşısında, bilgi ve görgüsü nisbetinde dünyanın en iyi şeylerini isteyebilir. Ama âhiretin o emsâlsiz nimetlerinden, olsa olsa dünyadaki nimetlere benzeyenleri, hatırlayabildiği ölçüde arzu edebilir.

1887 ve 1888 numaralı hadislerde cehennemden en son çıkan, dolayısıyla cennete en son giren kimseye Cenâb-ı Mevlâ'nın sunduğu nimetleri görmüştük. Allah Teâlâ'nın ona, dünya hükümdarlarından birinin mülkü kadar yer verdiğini, sonra ona beş defa "bir o kadar daha" verdim

dediğini, ardından *“Onun on misli de senindir. Bir de neyi arzu ediyorsan, gözün neden hoşlanıyorsa hepsi senindir”* buyurduğunu ve nimetlere boğduğu o kuluna “razı oldum yâ Rabbî!” dedirttiğini, 1888 numaralı hadiste de o son bahtiyara *“Git, cennete gir, orada senin dünya kadar ve dünyanın on misli yerin var”* buyurduğunu heyecanla okumuştuk.

Eteğimizdeki taşı döküp yeni bir karar vermemiz gerekiyor. Cennetliklerin en gerisindeki, en aşağı mertebesindeki kimseye verileceği belirtilerek ‘daha nelerim var’, der gibi sayılıp dökülen bu nimetler bizi hayal âlemine daldırıyor. Evet, hemen karar vermemiz, bizi güzele, güzelliklere ve sonsuz saadete çağıran bu sese doğru “Lebbeeyk!” diye koşup gitmemiz gerekiyor.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ cennete girmeyi haketmiş kullarına hesapsız lutuflarda bulunacaktır.

2. Cennet nimetleri belirli şeylerden ibaret değildir. Orada herkese arzu ettiği her şey verilecektir.

1898- وعنْ أَبي سعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إِنَّ اللَّه عزَّ وجلَّ يقُولُ لأهْل الْجنَّةِ : يا أَهْلَ الْجنَّة ، فَيقُولُونَ : لَبَّيْكَ ربَّنَا وسعْديْكَ ، والْخيرُ في يديْك فَيقُولُ : هَلْ رَضِيتُمْ ؟ فَيقُولُونَ : وما لَنَا لاَ نَرْضَي يا رَبَّنَا وقَدْ أَعْطَيْتَنَا ما لمْ تُعْطِ أَحداً مِنْ خَلْقِكَ ، فَيقُولُ : أَلاَ أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلَكَ ؟ فَيقُولُونَ : وأَيُّ شَيْءٍ أَفْضلُ مِنْ ذلِكَ ؟ فيقُولُ : أُحِلُّ عليْكُمْ رضْوانِي ، فَلا أَسْخَطُ عليْكُمْ بَعْدَهُ أَبَداً » متفق عليه .

1898. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ cennetliklere:

- Ey cennet sâkinleri! diye seslenir. Onlar da:

- Buyur Rabbimiz! Emret! Bütün hayır ve iyilikler senin elindedir, derler. Allah Teâlâ:

- Halinizden memnun musunuz? diye sorar. Onlar:

- Nasıl razı olmayalım, Rabbimiz. Sen bize, hiç kimseye vermediğin bunca nimetler ihsan ettin, derler. Allah Teâlâ:

- Size bunlardan daha değerlisini vereyim mi? buyurur. Cennetlikler:

- Bunlardan daha değerlisi ne olabilir, Rabbimiz! derler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak:

- Üzerinize rızâmı indiriyorum; bundan sonra size hiç gazap etmeyeceğim, buyurur."

Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 38; Müslim, Cennet 9. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 18

Açıklamalar

Rahmeti sonsuz Cenâb-ı Mevlâ'nın, kullarına duyduğu sevgi ve merhametin pek büyük olduğu, kendilerine cennetini ihsan ettiği kullarının, orada tam bir gönül huzuru içinde yaşamalarını istediği bu hadisten anlaşılmaktadır. Onların cennette binbir nimet içinde yüzerken, acaba bir kusur ediyor muyuz, Rabbimizi gücendirecek bir davranışta bulunuyor muyuz diye tedirgin olmalarını arzu etmediği görülmektedir. Allah Teâlâ, hayal bile edemedikleri emsâlsiz nimetlerin tadını çıkarmaya çalışan cennetlik kullarının hatırlarını sorup mutlu olduklarını öğrendikten sonra, kendilerini daha fazla sevindirecek bir müjde veriyor ve onlardan ebediyyen razı olduğunu, kendilerine artık hiçbir zaman gazap etmeyeceğini belirtiyor.

Her iyi ve güzeli kendisinden öğrendiğimiz yüce Rabbimiz, **rızâsını kazanmanın** ne kadar önemli olduğunu Kur'ân-ı Kerîm'de bize hatırlatıp öğretmektedir. Şu âyetler işte bunu göstermektedir:

"Resûlüm! De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Takvâ sahipleri için Rableri yanında, altlarından ırmaklar akan, ebediyen

kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve hepsinin üstünde *Allah'ın hoşnutluğu* vardır” [Âl-i İmrân sûresi (3), 15].

“Rableri onlara, kendisinden bir *rahmet ve hoşnutluk* ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler” [Tevbe sûresi (9) 21].

“Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara, içinde ebedi kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaad etti. *Allah'ın rızası* ise hepsinden büyüktür” [Tevbe sûresi (9)72].

Allah’ın hoşnutluğunu kazanmanın değerini ve önemini belirten bu âyetlerden başka, iyi kulların Allah rızâsını elde etmeye çalıştıklarını gösteren âyetler de vardır. Buna misal olarak da şu âyet-i kerîmeyi okuyalım:

Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. *Allah'tan lutfunu ve rızâsını* isterler” [Fetih sûresi (48) 29].

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ kendi rızâsını kazanmanın önemini kullarına böyle anlatmaktadır. Onların cennette her türlü endişeden uzak, tam bir gönül huzuru içinde yaşamalarını istemekte, kendilerinden tamamen razı ve hoşnut olduğunu müjdeleyerek her türlü endişe ve tedirginliklerini ortadan kaldırmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın rızâsı her şeyin üstündedir. Kulun amacı onu kazanmak olmalıdır.

2. Cenâb-ı Mevlâ, cennetteki kullarına, her nimetten daha değerli olan kendi rızâsını lutfedecektir.

1899- وعنْ جرِيرِ بْنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّه عنْهُ قال : كُنَّا
عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَنَظَرَ إِلَى الْقَمرِ

لَيْلَةَ الْبدْرِ ، وقَال :«إِنَّكَمْ ستَرَوْنَ رَبَّكَمْ عِياناَ كما تَرَوْنَ هَذَا الْقَمرَ ، لاَ تُضامُونَ في رُؤْيتِهِ مُتَّفَقٌ علَيْهِ .

1899. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gece Resûlullah'ın yanında bulunuyorduk. On dördüncü gecesindeki aya baktıktan sonra şöyle buyurdu:

"Şu ayı hiç bir sıkıntı çekmeden gördüğünüz gibi Rabbinizi de ayan beyan göreceksiniz."

Buhârî, Mevâkîtü's-salât 16,Tefsîru sûre (50), 2, Tevhîd 24; Müslim, Mesâcid 211. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 19; Tirmizî, Cennet 16; İbni Mâce, Mukaddime 13

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1896- وعنْ صُهَيْب رَضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إِذَا دَخَل أَهْلَ الْجنَّةِ الجنَّةَ يقُولُ اللَّه تَبارَكَ وتَعالَى : تُرِيدُونَ شَيْئاً أَزِيدُكُمْ ؟ فَيقُولُونَ : أَلَمْ تُبيِّضْ وُجُوهَنَا ؟ أَلَمْ تُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ وتُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ ؟ فَيكْشِفُ الْحِجابَ ، فَما أُعْطُوا شَيْئاً أَحبَّ إِلَيهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَى رَبِّهِمْ » رواهُ مُسْلِمٌ .

قَالَ تَعالَى:{ إِنَّ الَّذِينَ آمنُوا وعمِلُوا الصَّالِحاتِ يهْدِيهِمْ ربُّهُمْ بِإِيمانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ في جنَّاتِ النَّعِيم ، دعْوَاهُمْ فِيهَا : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ ، وتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سلامٌ وآخِرُ دعْواهُمْ أَنِ الْحمْدُ للَّهِ رَبِّ العالمِينَ } [يونس : 9].

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدانا لَهَذَا وما كُنَّا لنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدَانَا اللَّهِ : اللَّهُمَّ صلِّ عَلَى سيدِنَا مُحَمَّدٍ وعلَى آلِ مُحمَّدٍ، كَمَا صلَّيْتَ عَلَى إِبْراهِيم وعلَى آلِ إِبْراهِيمَ . وبارِكْ علَى مُحَمَّدٍ وعلَى آلِ مُحمَّدٍ ، كَمَا باركْتَ علَى إِبْرَاهِيمَ وعلَى آل إِبْراهِيمَ ، إِنَّكَ حمِيدٌ مجِيدٌ.

قَال مُؤلَفُهُ يحيى النوَاوِيُّ غَفَر اللّه لَهُ : « فَرغْتُ مِنْهُ يوْمَ الاثْنَيْن رابِعَ عَشرَ شهر رمضَانَ سَنَةَ سبْعينَ وَستِّمائة بدمشق »

1900. Suheyb *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennetlikler cennete girince Allah Teâlâ onlara:

- Size vermemi istediğiniz bir şey var mı? diye soracak. Onlar:

- Yâ Rabbî! Yüzlerimizi ak etmedin mi? Bizi cennete koyup cehennemden kurtarmadın mı, daha ne isteyelim, diyecekler.

İşte o zaman Allah Teâlâ perdeyi kaldıracak. Onlara verilen en güzel ve en değerli şey Rablerine bakmak olacaktır.”

Müslim, Îmân 297. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân 11

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz birinci hadiste, mü’minlerin âhirette Allah Teâlâ’yı rahat bir şekilde göreceklerini anlatmaktadır. Ashâb-ı kirâmın, “Acaba orada Rabbimizi net bir şekilde görebilecek miyiz?” diye endişeye kapılmaması için onlara bir misâl getirmiş, berrak bir gecede dolunayı görebilmek için insanların birbirini itip kakmasına, sıkışıp üst üste yığılmasına gerek kalmadığı gibi, onların da Cenâb-ı Hakk’ı açıkça göreceklerini belirtmiştir.

Mü’minlerin âhirette Allah Teâlâ’nın eşsiz güzelliğini göreceklerine dair hadisler Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Muâz İbni Cebel, Abdullah İbni Mes’ûd, Abdullah İbni Abbâs, Abdullah İbni Ömer gibi en az yirmi büyük sahâbî tarafından rivayet edilmiş ve bu rivayetler bize mütevâtir olarak yani en sağlam şekilde gelmiştir.

Zaten Kur'ân-ı Kerîm’deki muhtelif âyetler de Cenâb-ı Hakk’ın âhirette ayan beyan görüleceğini ortaya koymaktadır. Bu âyetler arasında konuyu en açık şekilde ifade edeni: **Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl**

parıldayacak, *Rablerine bakacaktır* (O'nu görecektir)” [Kıyâmet sûresi (75) 22-23] âyet-i kerîmesidir.

Cehennemlikler anlatılırken de **“Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır”** [Mutaffifîn sûresi (83) 15] buyurulması, birtakım bahtsızların Rablerini görme şeref ve saâdetine eremeyeceklerini ortaya koymaktadır.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* **“İyi işler yapanlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır”** [Yûnus sûresi (10) 26] âyetini tefsir buyururken **“fazlası”** kelimesini, **Allah Teâlâ’nın mübarek yüzüne bakmak** diye açıklamıştır.

Nebiyy-i Muhterem Efendimiz birinci hadîs-i şerîfi söyledikten sonra *“Durum böyle olduğuna göre, güneşin doğup batmasından önceki namazları elinizden geldiğince kılmaya ve onları ihmal etmemeye gayret ediniz”* buyurmuş, yani sabah uykusu ile ikindi vaktinin yoğun işlerinin namazı ihmal ettirmemesini tavsiye etmiş, sonra da sözünü şu âyetle güçlendirmiştir: **“Güneşin doğmasından önce de, batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et”** [Tâhâ sûresi (20) 130].

Bu âyetteki tesbih sözüyle sabah ve ikindi namazları kastedilmektedir. Müellifimiz bu ilâveyi cennet nimetleri konusuyla ilgili görmediği için *Riyâzü's-sâlihîn*’e almamıştır.

Her iki hadîs-i şerîf, yukarıdaki âyet-i kerîmelerin bir tefsiri olarak, mü’minlerin cennette Allah Teâlâ’yı açık seçik bir şekilde göreceklerini belirtmekte ve bunun cennet nimetlerinin en değerlisi olduğunu göstermektedir. Bu hadislere Allah’ı görmek anlamında **rü’yet** hadisleri denmiştir. 1899 numaralı hadis, 1053 numarayla “Sabah ve İkindi Namazlarının Faziletleri” bahsinde de geçmiştir.

Yukarıdan beri okuduğumuz hadislerde ve müellifimizin buraya almadığı cennetle ilgili pek çok hadîs-i şerîfte, Cenâb-ı Mevlâ’nın cennetlik kullarını değişik lutuflarıyla hep sevindirdiği, onların bahtiyarlıklarını durmadan artırdığı görülmektedir. Bütün bu nimetlerin en üstünü ise, bizzat Allah Teâlâ’nın belirttiği gibi, O’nun o eşsiz ve doyumsuz cemâlini görmek olacaktır.

Nevevî'nin kitabına son olarak bu iki hadisi alması doğrusu çok mânalıdır. Hayatın gayesinin ve şu hayatta varılacak son hedefin **Allah'ın rızâsına ermek** ve neticede **O'nu görmek** olduğunu söylemek istiyor. Rahmeti sonsuz Mevlâmız'dan, kendimiz için de sizin için de bu en güzel âkıbeti ve mutlu sonu niyâz ederiz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cennetteki mü'minler, sahip oldukları nimetlerin güzelliğine ve mükemmelliğine bakarak, o nimetlerden daha iyisinin olamayacağını zannedeceklerdir.

2. Cennet nimetlerinin en üstünü Allah Teâlâ'yı görmek olacaktır. Mü'minler âhirette Allah Teâlâ'nın cemâlini, arada hiçbir engel bulunmadan açıkça görüp doya doya seyredeceklerdir. Cehennemlikler ise bu bahtiyarlıktan mahrum kalacaklardır.

Nevevî *Riyâzü's-sâlihîn*'i, Allah'a hamdini ifade eden iki âyet ve bir dua ile şöyle bitirmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ [9]
دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [10]

"İman edip güzel işler yapanlara gelince, imanları sebebiyle Rableri onları nimet dolu cennetlerde, alt tarafından ırmaklar akan saraylara ulaştırır. Onların oradaki duası: "Allahım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!" sözleridir. Cennette birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise "selâm"dır. Onların dualarının sonu da *El-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn:* (*Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur*) **cümlesidir"** [Yûnus sûresi (10) 9-10].

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ وَقَالُواْ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَـذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلا أَنْ هَدَانَا اللّهُ لَقَدْ جَاءتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُواْ أَن تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ [43]

"Hamdolsun bizi bu nimete eriştiren Allah'a. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık" [A'râf sûresi (7) 43].

Allahım! İbrâhim’e ve onun âline rahmet ettiğin gibi kulun ve ümmî peygamber olan Resûlün Muhammed’e, onun hanımlarına ve zürriyetine hayır ve rahmet ihsân eyle. İbrâhim’e ve onun âline hayır ve bereket lutfettiğin gibi kulun ve ümmî peygamber olan Resûlün Muhammed’e, onun hanımlarına ve zürriyetine de hayır ve bereket ihsan eyle. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin.